శ్రీః

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయ గదాధర భట్టా
చార్యవిరచితా వ్యధికరణ ధర్మానచ్ఛిన్నాభావాన
తరణ ఖండనాఖ్యాంసంయుతా

శ్రీ చతుర్దశలక్షణీ శ్రీ

శ్రీమత్కృష్ణభట్టవిరచిత వ్యాఖ్యాసహితా కతిప
య విద్వదభ్యర్థితేనతర్కతీర్థోపాఖ్యన
కస్తూరీరంగాచార్యేణ పరిశోధ్య పరిష్కృతా
శ్రీమన్మహీశూరపురీ మధ్యవిద్యాలయమాన దన్వర
త్నసింహాసనారూఢ శ్రీమచ్చామరాజేంద్రాశ్రితేన
ధర్మాధికారిచక్రవర్త్యయ్యంగార్యేణ
మహీశూరపురీమధ్యవర్తిన్యామ్
విద్యాతరంగిణ్యాఖ్యాయామ్
స్వీయముద్రాక్షరశాలాయామ్
ముద్రాపితా సతీ విజయతేతమామ్
ఇదానీమేతన్మూల్యం రూప్యత్రయమ్
సం ౧౮౯౧

ఏవం పక్షతాపంచలక్షణీచ సంముద్రితా
అవయవగ్రంథః సిద్ధాంతలక్షణం చ
ఏవమేవసంముద్రయిష్యతే

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

అథ తత్త్వచిన్తామణౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవిచారః

అథైకంవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యత్ర సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావో ఘటఏవప్రసిద్ధః. వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య కేవలాన్వయిత్వాత్. నచైవంఘటఏవవ్యభిచారః. సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వంహి వ్యభిచారః. నచ వాచ్యత్వాభావస్తాదృశో ఘటఇతిచేత్. తాదృశసాధ్యాభావ సామానాధికరణ్యాభావో వ్యాప్తిః తథాచాప్రసిద్ధిః.

అథ దీధితిః.

* సమవాయితయేతి* వాచ్యత్వం యథానసమవాయి తథాగ్రే వక్ష్యతే. ఘటాది సమవాయిగమేత్యర్థ ఇత్యప్యాహుః. ప్రమేయసాధ్యకే చ భావత్వేనాభావానామభావత్వేన భావానాం వహ్నిత్వేన నిర్వహ్నీనాం అవృత్తిమాత్రవృత్తిగగనత్వాదినా విరుద్ధఘటత్వపటత్వాభ్యాంచ ప్రమేయమాత్రస్యాభావస్సులభః. నను పారిభాషికమేవావ్యభిచరితత్వం తథాహి యత్సమానాధికరణాః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకా యావన్తో౽భావాః ప్రతియోగిసమానాధికరణాస్తత్త్వం సర్వత్ర వాచ్యత్వాద్యభావస్య తథాత్వాద్యాపత్త్యోపాదానం. అతఏవ భూతత్వ మూర్తత్వోభయవాన్నాకాశత్వాదిత్యాదౌ ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యేపి భూతత్వ మనోన్యత్వాద్యభావస్యాతథాత్వాన్నాతిప్రసంగః. సాధన సమానాధికరణగోత్వాద్యభావస్య తత్తత్సాధ్యస్యాత్యభావస్య వా౽తథాత్వాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాది. యేన సంబన్ధేన హేతుస్తేనైవ సంబన్ధేన తదధికరణత్వం బోధ్యం. తేనాకాశత్వే సాధ్యే సమవాయేన హేతోః జ్ఞానస్య విషయతయాధికరణే ఘటాదౌ వర్తమానస్య సాధ్యాభావస్యాతథాత్వేపి నక్షతిః. ఏవం దళాంతరేపి సంబన్ధభేదనిబన్ధనో దోషస్సంబన్ధైక్య వివక్షయా నిరసనీయః. రూపాది సామాన్యాభావే సాధ్యే పృథివీత్వాదికం సద్ధేతురేవ. ప్రళయే పరమాణావుత్పత్తికాలే చావ

ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చ ధర్మో న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకః

యవిని తత్సత్త్వాత్. న చ ప్రతియోగివద్ధ్వంస ప్రాగభావయోరత్యన్తాభావ
విరోధిత్వం. మానాభావాత్. అత ఏవాన్తరా శ్యామే రక్తం రూపం నాస్తీతి
ప్రత్యయః. న చైవం రక్తమధ్వంసాద్యవగాహి. పూర్వాపర రక్తమధ్వంస ప్రాగ
భావవతి మధ్యే రక్తేపి తథా ప్రత్యయప్రసంగాత్. తత్సామానాధికరణ్యం చ స్వావి
శిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన బోధ్యం. తేన గోత్వజన్యద్రవ్యత్వప్రళయావృత్తి
త్వాదినా గవాదేరభావస్య గవాద్యనధికరణధర్మ్యవచ్ఛేదేన తద్వతి కాలే మ
హాకాలే వా వృత్తావపి యదా గోత్వం తదా గౌః యదా కాలత్వం తదా జన్య
ద్రవ్యం ప్రళయావృత్తి వేత్యాదౌ నాతిప్రసంగః. హేతుమతి ప్రళయే తత్సా
మానాధికరణ్యాభావాత్. స్వవిశిష్టేతి విశేషణాత్కపిసంయోగాభావవాన్ప్రమే
యత్వాదిత్యాదౌ సంయోగాద్యాత్మక సాధ్యాభావస్య సకలహేత్వధికర
ణావృత్తిత్వేపి నావ్యాప్తిః. జలాదివృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాద్యభావస్యాభావో
జలత్వాద్యభావ ఏవ. న తు ధూమాద్యభావః. జలాదావపి తదభావప్రత్యయప్ర
సంగాత్. యత్సమానాధికరణానాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్న వ్యాప
కతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానాం యావతామభావానాం
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యం తత్త్వం చాతః. జ్ఞేయ
త్వత్వాదినా వాచ్యత్వాదీనామభావస్సులభ ఏవేతి శేషం దర్శితదిశావసేయమి
త్యత ఆహ *ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి* కేచిత్తు వ్యాప్యవృత్తేర్హేతుసమానా
ధికరణస్య సాధ్యాభావస్య ప్రతియోగితాయామనవచ్ఛేదకం హేతుసమానాధి
కరణస్య వ్యాప్యవృత్తేః ప్రతియోగివ్యధికరణస్య వాఽభావస్య ప్రతియోగితా
యాం సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకం వా యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛి
న్నసామానాధికరణ్యం వ్యాప్తిః. ఏవం చ వ్యాప్తేరవ్యభిచారిసంబన్ధరూపతా
పి సంగచ్ఛతే హేతౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యై
వ సాధ్యతావచ్ఛేదకే హేతుమన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యా
ప్యవ్యభిచారత్వాత్. అవచ్ఛేదకత్వం చేహ తత్పర్యాప్త్యధికరణత్వం తేన విశిష్ట
వహ్న్యభావస్య హ్రదత్వవహ్నిత్వోభయావచ్ఛిన్నాభావస్య చ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వేపి వహ్నిత్వస్య న క్షతిః. సత్త్వవతి చ గుణాదౌ సంయోగాద్యభా

వోఽపి వ్యాప్యవృత్తిః. వక్ష్యమాణం వా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానతిరిక్తవృ
త్తిత్వమేవ తదవచ్ఛేదకత్వమిహాపి బోధ్యం. భవతి చ గుణత్వగుణావృత్తిత్వద్ర
వ్యమాత్రసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవ్యాప్యవృత్త్యభావప్రతియో
గితావచ్ఛేదకగుణత్వాద్యనతిరిక్తవృత్త్యేవ సంయోగత్వమిత్యాహుః. సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకస్వసమానాధి
కరణసాధ్యాభావత్వకత్వం, యత్సమానాధికరణసాధ్యాభావప్రమాయాం
సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వం నాస్తి తత్త్వం, వా వ్యాప్తిరితి తు నయుక్తం. సర్వ
త్ర సాధ్యాభావ ఏతద్వైయర్థ్యాత్. యత్తు సాధ్యాభావవతి యద్వృత్తిత్వప్ర
కారకానుమితివిరోధిత్వం నాస్తి తత్త్వం వ్యాప్తిరితి. తన్న. అనుమిత్యవిరో
ధిత్వజ్ఞానస్యానుమితిహేతుత్వే సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వజ్ఞానస్యానుమి
త్యవిరోధితయా వ్యభిచారిణ్యతిప్రసంగాత్. కేచిత్తు యావంతస్సాధ్యాభా
వాః ప్రత్యేకం తత్తత్సజాతీయా వా తత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావాస్తద్వత్త్వం
తత్త్వం. సాజాత్యం చ సమానాసమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకత్వాన్యతరరూపేణ. సాధ్యాభావశ్చ పూర్వోక్తద్వితీయరీత్యా ప్రత్యేత
వ్యః వ్యాప్యవృత్తిశ్చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగివ్య
ధికరణో వా. తేన తత్తత్సాధ్యవ్యక్తేరవ్యాప్యవృత్తేర్వా సాధ్యస్యాభావవతి
వృత్తావపి హేతోర్నావ్యాప్తిః. తద్వద్వృత్తిత్వాభావస్తు తత్తత్సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో బోధ్యః
తేన తత్తత్సాధ్యాభావవద్వ్యక్తివిశేషవృత్తిత్వస్య పార్థివత్వాదివిశేషి
తస్య ద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య వా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యాభావమాదాయ నా
తిప్రసంగః. అత్ర చ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం
బోధ్యం. తేన వహ్న్యభావవతి స్వావయవే ధూమస్య వృత్తావపి న క్షతిః. ఇ
త్థం చ సాధ్యాభావోఽపి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన కస్యచిదధికరణే వర్తమానో
గ్రాహ్యః. తేన జాతిమాన్ సత్త్వాదిత్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన సా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యాప్రసిద్ధావపి న క్షతిః. యద్వా యావంతస్తాదృశాస్సా
ధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తేషాం సజాతీయస్య వ్యాపకీభూతస్య వ్యాప్యవృత్తే
రభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన ధర్మేణ యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యా

పకత్వ మవచ్ఛిద్యతే తద్రూపవత్త్వం తత్త్వం. సాధనస్య తాదృశవ్యాపకాభావ ప్రతియోగిత్వం తదవచ్ఛేదకత్వం వా సాధనతావచ్ఛేదకస్యేతి తు న వాచ్యం. ద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యాదౌ సత్త్వాదేః తాదృశాభావవ్యాపక గుణకర్మాన్యత్వ విశిష్ట సత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావప్రతియోగిత్వాదతివ్యాప్తేః. జ్ఞేయం ప్రమేయాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వాదేస్తాదృశ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ అవ్యాప్తేశ్చ. ప్రమేయత్వవ్యధికరణప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః. యద్వా యావన్తస్తాదృశాస్సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యాపకత్వ మవచ్ఛిద్యతే తద్రూపవత్త్వం తత్త్వమిత్యాహుః. పరే తు వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తస్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావాః తద్వత్త్వం వ్యాప్తిః యేన సంబన్ధేన హేతుతా తేనైవ సంబన్ధేన వృత్తిమద్వృత్తిత్వం బోధ్యం. తేన వ్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నాభావవతి సంయోగేనయావృత్తిస్తదభావ్యజాత్యాదౌ వర్తమానస్య ధూమాదావసత్త్వేఽపి న క్షతిః. సాధ్యాభావశ్చ పూర్వవద్బోధ్యః. తద్వద్వృత్తిత్వాభావోఽపి స్వవ్యాపకతత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకః తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తేన సమానాధికరణేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవృత్తినా వా ధర్మేణానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో బోధ్యః. తేనాలోకావృత్తిత్వేన రూపేణ యో వహ్నిసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య యశ్చేన్ధనత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యభావాధికరణీభూతమహానసవృత్తిత్వాదేరభావః తస్య ధూమాదౌ స్వనిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విరహస్య చ హేత్వన్తరవృత్తేస్స్వస్మిన్నవృత్తిత్వేఽపి న క్షతిరిత్యాహుః. అన్యే తు వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తస్సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వాభావాస్తద్వత్త్వం తత్త్వం. తాదృశవృత్తిత్వాభావస్స్వవ్యాపక తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకో బోధ్యః. ప్రయోజనం చోక్తప్రాయం. సాధ్యాభావాధికరణవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవాభావస్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వాద్వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరతస్సముదాయేతి. సాధ్యాభావశ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన బోధ్యః. తేన సమవాయేన వహ్నేస్సాధ్యత్వే ధూమే సంయోగేన చ తథాత్వే వహ్న్యవయవత్వే పర్వతవహ్న్యవయవసంయోగే చ వ

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

ర్వతస్య సహన్యనయవస్య చ సంబంధస్యాంశావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్సమానాధిక
రణత్వేపి నాతివ్యాప్తిః. తథా స్వవ్యాపకీభూతసాధ్యతావచ్ఛేదకతావ్యాపకప్రతి
యోగితాకోపి. తేన యత్ర పృథివీత్వాభావాదౌ సాధ్యే తత్తద్వ్యక్తిత్వావృత్తి
త్వాద్యనవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావకూటాధికరణస్యాప్రసిద్ధం గగనే సత్త్వ
తా పృథివీత్వాదౌ సాధ్యే జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవతి సామాన్యాదావ
తిగమనే ద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదౌ చ నావ్యాప్తిః అతివ్యాప్తి
ర్వా. సాధ్యాభావత్వాదినాఽభావాదౌ సాధ్యే తత్తత్సాధ్యాభావకూటాధికర
ణాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరిత్యాహుః. తన్న. ద్రవ్యత్వపృథివీత్వోభయవాన్ ద్ర
వ్యత్వాదిత్యాదౌ తదుభయాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావవతి ద్రవ్యత్వాదేర
వృత్తేరవ్యాప్తేః. అపి చ ఇదం పృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్యత్వాదిత్యా
దౌ ద్రవ్యత్వత్వాద్యనవచ్ఛిన్నాభావకూటాధికరణస్యాద్యవృత్తిత్వస్య ద్రవ్య
త్వే సత్త్వాదతివ్యాప్తిః. ద్రవ్యత్వత్వాద్యనవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః పృథి
వ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వసమవ్యాప్తత్వాత్. కిం చ రూపాభావసాధ్యకసద్ధేతౌ
సాధ్యాభావసముదాయనివిష్టసకలరూపవ్యక్త్యధికరణాప్రసిద్ధిః. యావతా
మైకాధికరణ్యం సంభవతి తావతాం సముదాయ వివక్షితేపి ఇదం పృథివీ
వృత్తిగుణశూన్యం సత్త్వాత్ పృథివీసమవేతశూన్యం వా వాయుత్వాన్మూర్తిపవ
దన్యత్వాద్వేత్యాదౌ అతివ్యాప్తిస్తత్ర తాదృశ సాధ్యాభావస్తోమస్య ని
యమతో రూపాదిఘటితత్వేన తద్వతి హేతోరవృత్తేః. వస్తుతో నిఖిలానామే
వ రూపాణాం తాదృశాభావసహచరిసమానాధికరణత్వాత్ సమానాధికర
ణయావదభావాధికరణాప్రసిద్ధిరగత్యా రైవమ్. కిం చ హేతుతావచ్ఛేదకసం
బంధేన సాధ్యాభావవతియా వృత్తిః తదభావో వక్తవ్యః. అన్యథా ధూమా
దావవ్యాప్తేః. సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యాభావవతి కాలాదౌ వృ
త్తిమన్మాత్రస్యైవ వృత్తేర్వ్యభిచారిణ్యతిప్రసంగో వా. తథా చ సత్త్వాదిసాధ్య
కే సంయోగేన సమవాయేన వా హేతావవ్యాప్తిః సాధ్యాభావవతి తేన సం
బంధేన వృత్తేరప్రసిద్ధేః. సాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావో వి
శేషణీయా ఇతి చేద్విశేష్యం తాం. తథాపి భూతత్వమూర్తత్వయోరన్యతరత్వే
నాభావే సాధ్యే స్పర్శవదన్యత్వాదావతివ్యాప్తిస్తాదృశ సాధ్యాభావస

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

తద్వైశిష్ట్యజ్ఞానస్యాభావధీహేతుత్వాత్. అన్యథా తన్నిర్వికల్పకాదపి ఘటో నాస్తీతి బుద్ధ్యాపత్తేః. గవి శశశృంగం నాస్తీతి ప్రతీతేరసిద్ధేః శశశృంగం నాస్తీతి చ శశే శృంగాభావ ఇత్యర్థః.*************************

ఇతి తత్త్వచిన్తామణౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవాదః

ముదాయవతి పృథివ్యాదౌ తస్యావృత్తేః. కిఞ్చ మహాకాలాన్యత్వాదిసాధ్యకే వ్యభిచారిణి కాలికవిశేషణతావిశేషేణ హేతౌ నాతివ్యాప్తిస్తాదృశసాధ్యాభావసముదాయవతి మహాకాలే తేన సంబన్ధేన వృత్తిమన్మాత్రస్యైవ వృత్తేః. ఏతేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవ్యాప్యవృత్తిస్వసమానాధికరణయావదభావాధికరణవృత్తిత్వాభావా యావన్తః వృత్తిమద్వృత్తయస్తద్వత్త్వం వ్యాప్తిః. కేవలాన్వయిని స్సంయోగాద్యభావస్యాభావాస్సంయోగాదయః నవ్యాప్యవృత్తయః. ఏవం సాధ్యస్య గుణసామాన్యస్యాభావో ద్రవ్యత్వాధికరణే ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేనవర్తమానోఽపి నవ్యాప్యవృత్తిః. ఉక్తరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాశ్చిదప్రసిద్ధ్యాదిసంపాదకాః పునరభావాః న హేతుత్వాభిమతసమానాధికరణాః. ఉక్తసముదాయాధికరణవృత్తిత్వతదభావవృత్తిమద్వృత్తిత్వాని పూర్వోక్తరీత్యా ప్రత్యేతవ్యానీత్యాదికమపాస్తం. *తద్వైశిష్ట్యేతి* విశేషణతావచ్ఛేదకవిశిష్టజ్ఞానస్య విశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్యయహేతుత్వాత్. అభావప్రత్యయో హి ఘటత్వాదివిశిష్టస్య ఘటాదేః ప్రతియోగిత్వమవగాహమానో విశేషణస్యాపి ఘటత్వాదేః తదవచ్ఛేదకత్వమవగాహతే న స్వాతన్త్ర్యేణ. ఘటో నాస్తీత్యేవ ప్రతీతేః. తదిహాభావప్రత్యయో యది వ్యధికరణధర్మేణావచ్ఛిన్నం ప్రతియోగినం నావగాహతే. నావగాహతఏవ తదా తస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం. అథావగాహతే తర్హి భ్రమ ఏవ. నచ తతోఽర్థసిద్ధిరితి భావః. యది పునరనుభావినో లౌకికానాం స్వరసవాహీ ఘటత్వేన పటో నాస్తీత్యాదిప్రత్యయః తదా తాదృశాభావవారణం గీర్వాణగురూణామప్యశక్యమితి మన్తవ్యమ్. ....

శ్రీమద్రఘునాథభట్టాచార్యశిరోమణి విరచితాయాం తత్త్వచిన్తామణివ్యాఖ్యాయాం దీధిత్యపరాఖ్యాయాం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవిచారస్సమాప్తః.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

కృష్ణభట్టీయసహితవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవిచారగాదాధరీప్రారభ్యతే

అథసమవాయితయేతిమూలం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాభ్యుపగమఏవ సఙ్గచ్ఛతే తాదృశాభావాభ్యుపగమే సర్వత్ర తాదృశాభావవతి హేతౌ వ్యాప్తేరసంభవః. సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య తాదృశాభావమాదాయలక్షణసంగమనేనసర్వత్రైవ్యభిచారిణ్యతి వ్యాప్తిరితిలక్షణపరిష్కారానుభవేన సౌందలమతమవలంబ్యలక్షణకర్తురీదృశాశంకానసంగచ్ఛత ఇతిచేత్. అత్రోపాధ్యాయానుయాయినః కేవలాన్వయిని సాధ్యాభావాప్రసిద్ధినిబంధనస్యదోషస్య ఉద్భావితత్వాత్సాధ్యాభావస్య కథంచిత్(1)ప్రసిద్ధత్వాల్లక్షణస్య నిర్దోషతేత్యభిమానేన ఇయమాశంకా. తాదృశాభిమానమేవనిరాకరిష్యత్యగ్రేతస్మాదితిగ్రంథేన. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపగమేపి యథావ్యభిచారలక్షణేసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావోనివేశ్యస్తథావ్యాప్తిలక్షణేపి తాదృశసాధ్యాభావఏవనివేశ్యః అన్యథాఅసంభవస్యాతివ్యాప్తేర్వాప్రసక్తేః

మూలమిత్యాది ఇచ్ఛైవ వాచ్యత్వం సమవాయిత్వేన తదభావోవిషయతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో యద్యప్యప్రసిద్ధః. తథాపి సంబంధాంతరావచ్ఛిన్నతత్సాలభ్యమితితు నసంభవతి. సామాన్యరూపేణ విశేషాభావాస్వీకారాత్. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యేతి గ్రంథవిరోధాచ్చేతిభావః. నచైవమితిమూలం. *వ్యభిచారః* జ్ఞేయత్వం వాచ్యత్వవ్యభిచారీతి వ్యవహారాపత్తిః. వాచ్యత్వత్వేన ఘటాద్యభావమాదాయ తద్వారణాయ సాధ్యేతి *నచేతి* ఘటేఘటో వాచ్యత్వాభావస్స నతాదృశః స్వావచ్ఛిన్నస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వసంబంధేన వాచ్యత్వత్వాభావవానిత్యర్థః ఘటనిష్ఠవాచ్యత్వాభావప్రతియోగితావాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నత్వస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయశూన్యేతివా. గాదాధర్యాం ప్రసిద్ధావేవేత్యనేన ఘటఏవప్రసిద్ధ ఇతిమూలే ఘటే ప్రసిద్ధఏవేతియోజనా సూచితా. నను వ్యభిచారలక్షణేన్యాదృశసాధ్యాభావనివేశేపి వ్యాప్తిలక్షణే సాధ్యప్రతియోగికాభావఏవ నివేశ్యతేఇత్యతఆహ *అన్యథేతి* నను సాధ్యాభావఇవతద్వద్వృత్తిత్వాభావోపి తాదృశవృత్తిత్వప్రతియోగికఏవ నివేశ్యః

(1) प्रसिद्धावेव

వ్యాప్తేరవ్యభిచారరూపతానుపపత్తేశ్చేతి పునరప్రసిద్ధినిబంధనావ్యాప్తిః కేవలాన్వయిస్థల ఇతి హి తదర్థః. నచైవం తత్తద్వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావవ్యావర్తకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వరూపేణ సాధ్యాభావస్య నివేశనీయతయా వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకస్థలే సమవాయిత్వావచ్ఛిన్నతదభావస్య తాదృశత్వే తాదృశాభావప్రసిద్ధిరనుపయోగినీతి కథమియమాశంకా సాధ్యప్రతియోగికాభావ మాత్రనివేశాభిమానస్యాశంకాబీజత్వే కేవలాన్వయి సాధ్యకస్థలే వ్యాసజ్యవృత్తిరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య విశిష్టాభావరూపస్య తాదృశాభావస్య చ ప్రసిద్ధిసంభవేన సౌందలమతావలంబనస్య నిర్బీజత్వాపాతాదితి వాచ్యం. మహానసీయ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకాపర్యాప్తస్వసమానాధికరణధర్మానిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాభిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యైవ నివేశ్యత్వాభిమానేనాశంకాసంగతేః

నతు తాదృశవృత్తిత్వసామాన్యాభావః ప్రపంచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావమాదాయాసంభవవారణాదాహ * అతివ్యాప్తేర్వేతి * తథాచ తుల్యయుక్త్యా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావమాదాయాతివ్యాప్తిరితి భావః. * అనుపపత్తేశ్చేతి * తాదృశవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యైవావ్యభిచారపదార్థతా ద్వితీయాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావరూపత్వానురోధేన తాదృశవృత్తిత్వప్రతియోగికాభావస్య తథాత్వే వ్యభిచారసామాన్యాభావరూపతానుపపత్తేరిత్యర్థః. వస్తుతస్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్యాత్రాఘటకత్వాత్తదనుపపత్తేరిత్యర్థః * మాత్రేతి * సాధ్యాభావాప్రసిద్ధివారణైకతానస్య దర్శితదోషాస్ఫురణేన తదవారణేఽపి క్షత్యభావాత్. నచ సాధ్యాభావే యత్కించిత్త్వం నివేశ్య వ్యాప్త్యాదికం వార్యతాం. తథాపి వహ్నిధూమాన్యతరాభావమాదాయాతివ్యాప్తేః. * మహానసీయేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావనివేశేపి మహానసీయవహ్న్యభావవారణం న స్యాత్ అతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావో నివేశ్యః. తత్ర స్వసమానాధికరణత్వేన ధర్మే విశేషితే కేవలాన్వయి సాధ్యకేఽభావః ప్రసిధ్యతి పరంతు ప్రమేయవత్సాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరాప్రసిద్ధిరతోఽపర్యాప్తాంతమనవచ్ఛేదకతావిశేషణం. సాధ్యతావ

ప్రమేయత్వాదినా ప్రమేయ మాత్రం యత్ర సాధ్యతా వచ్ఛేదకం
తత్ర ప్రమేయత్వాది విశిష్ట ప్రమేయాపర్యాప్తం తదవిశేషిత ఘట
త్వాది నిష్ఠమేవావచ్ఛేదకత్వం ప్రసిద్ధం స్వసమానాధికరణవృత్తితాదృశా
వచ్ఛేదకతా నిరూపక ప్రతియోగితాభిన్నం చ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితామాత్రమేవ. యత్రియాదృశం సాధ్యతావచ్ఛేదకం వి
శిష్టమవిశిష్టం వా తత్ర తదనవచ్ఛిన్నత్వ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వోభ
యాభావవత్ప్రతియోగితా నివేశాభిప్రాయకో వాఽయం గ్రంథ ఇత్యాహుః.

చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావే విశిష్టసాధ్యాభావవారకపర్యాప్తిత్యాగాత్పునరభి
మానానుధావనం. స్వం భేదప్రతియోగితా. ఘటాభావాదివారణాయ భేదకూ
టో నివేశ్యః. స్వనిరూపకత్వస్వాశ్రయధర్మాసమానాధికరణత్వోభయసం
బంధేన తాదృశావచ్ఛేదకతావిశిష్టప్రతియోగితాప్రతియోగిక ఏక ఏవ వా భేదః.
తాదృశప్రతియోగితాకాన్యాభావనివేశే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
స్యాకాశాభావరూపతయాఽప్రసిద్ధిః స్యాదతస్తన్నోక్తం. ప్రతియోగితాయాం
సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వనివేశాన్నగు
ణవాన్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయితాసంబంధేన గుణత్వవిశిష్టస్యాభావమాదా
యావ్యాప్తిః. తత్రైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వనివేశాన్న వాచ్యత్వ
భేదమాదాయ తత్ప్రసిద్ధిః. పర్యాప్తినివేశనప్రయోజనమాహ * ప్రమేయత్వా
దినేతి * తాదృశావచ్ఛేదకతా * సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతా. * మా
త్రమేవేతి * ఘటత్వేన పటో నాస్తీతి ప్రతీతివిషయాభావప్రతియోగితా నా
పి లక్షణఘటకత్వాత్. అత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య వృత్త్యనియామకపర్యా
ప్తిసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతాసంబంధేనాభావోఽలీకః. సాధ్యతావచ్ఛేదకా
నుయోగికపర్యాప్తిప్రతియోగిత్వాభావశ్చానుయోగితాయా అవ్యాసజ్యవృత్తి
త్వాదుక్తస్థలే ఘటత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వే న సంభవతి. యద్రూపావచ్ఛేదేన
సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిస్తద్రూపావచ్ఛిన్నపర్యాప్తిసంబంధావచ్ఛి
న్నాధేయత్వాభావనివేశే తాదృశపర్యాప్తిప్రతియోగిత్వాభావనివేశే వా గౌర
వం. వృత్త్యనియామకప్రతియోగిత్వసంబంధావచ్ఛిన్నతాదృశపర్యాప్త్యభా
వస్త్వలీక ఇత్యత ఆహ * సాధ్యతేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తనిరూపక

నచైవం ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకస్థలేపివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాత్రమాదాయైవ లక్షణసంభవాద్దీధితికృతాం తత్ర గగనత్వ ఘటత్వపటత్వోభయాద్యవచ్ఛిన్న ప్రమేయసామాన్యాభావ పర్యంతానుసరణ ప్రయాసోవ్యర్థ ఇతి వాచ్యం. మహానసీయ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవారణాయసాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియత ప్రతియోగితాకః సాధ్యతావచ్ఛేదకాపర్యాప్తసాధ్యనిష్ఠధర్మావృత్త్యవచ్ఛేదకతాకాన్యప్రతియోగితాకో వాఽభావో నివేశ్య స్తదభిప్రాయేణైవతై స్తథావిధాభావానుసరణాత్. నచఘటత్వపటత్వోభయావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాసాధ్యవృత్తిధర్మనిష్ఠైవఘటత్వపటత్వయోః ప్రత్యేకం సాధ్యనిష్ఠత్వాదితి కథమ సౌలక్షణఘటకఇతి వాచ్యం. సాధ్యవృత్తిధర్మనిష్ఠత్వాంశేనయత్పర్యాప్త్యధికరణ ధర్మశిష్టాధికరణం సాధ్యవత్ తత్త్వస్య వివక్షితతయా ఘటత్వ పటత్వోభయ పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాయా అన్యత్వప్రతియోగికోటావనంతర్భావాత్.

తాకావచ్ఛేద్యత్వాభావేత్యర్థః.పర్యాప్తిసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకస్యావచ్ఛేదకతావిశేషణత్వాల్లాఘవంబోధ్యం. సమవాయేన ప్రమేయవదభావప్రతియోగిత్వాదౌ మేయావచ్ఛేద్యత్వం సులభం. ప్రతియోగివిశేషణతావచ్ఛేదకాంతర్భావేణ పర్యాప్తినివేశాత్తదనవచ్ఛిన్నత్వప్రసిద్ధిః. ప్రతియోగివిశేషణీభూతసకలధర్మేష్వవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యుపగమాన్మహానసీయవహ్న్యభావవ్యుదాసః. అత్ర ఏవంసతి కేవలాన్వయిసాధ్యకే వాచ్యత్వాభావపర్యంతప్రసిద్ధికరణవైయర్థ్యమస్వరసః. నను దర్శితరీత్యాభావనివేశే మూలసంగమనేపి మణిదీధిత్యోరేకవాక్యతాభంగప్రసంగః. తథాసతి గగనత్వేన ప్రమేయాభావాదివైయర్థ్యేన దీధితికృతాం తథాభావనివేశాభిప్రాయాసంభవాదిత్యాశంకతె * నచైవమితి * నన్వేవం సమవేతవాన్జ్ఞాతేరిత్యాదౌ ఏతద్రూపాన్యత్వవిశిష్టాభావస్య ప్రసిద్ధసాధ్యకే తాణాతార్ణోభయాభావస్యవా నవ్యాప్తిః విశేషణాంతరదానేచ గౌరవమిత్యతఆహ *సాధ్యేతి* నన్వేవమపి వాచ్యత్వసాధ్యకే గురుధర్మస్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్వీకారేవిశిష్టాభావాపేక్షానిర్బీజాస్యాదిత్యవతారణంసమ్యక్.*యద్విశిష్టాధికరణంసాధ్యమితి * యత్పదమవచ్ఛేదకతాపరం తథాచ యాదృశా

వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణీభూతో యోధర్మస్తాదృశధర్మవిశిష్టం సాధ్యం భవతి తాదృశీయా సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతా తన్నిరూపకప్రతియోగితాభిన్నప్రతియోగితాకాభావేత్యర్థః. శుద్ధవహ్నిత్వపర్యాప్త్యాయాం మహానసీయవహ్నిత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాయా యత్పదేనోపాదానసంభవాన్మహానసీయవహ్న్యభావనిరాసః. నచైవం సతి వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ ఘటాభావాదేరపి సాధ్యాభావత్వాపాతాదవ్యాప్తిరితి వాచ్యం. లక్షణఘటకాభావప్రతియోగితాయాస్సాధ్యనిష్ఠత్వేన విశేషణీయత్వాత్. అతఏవ గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావస్య లక్షణఘటకతయాఽఙ్గీకృతత్వప్రదర్శనం విరుధ్యత ఇతి యత్పర్యాప్త్యధికరణవిశిష్టాధికరణం సాధ్యవదితి పాఠమాదారయాంచక్రుః. యాదృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణీభూతో యోధర్మస్తాదృశధర్మవిశిష్టో యః పదార్థః తాదృశపదార్థాధికరణం సాధ్యవద్భవతి తాదృశీయా సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతా తన్నిరూపకప్రతియోగితాభిన్నప్రతియోగితాకాభావేత్యర్థః. అత్రాపి ఘటాభావాదేర్వారణాయ ప్రాగ్వత్సాధ్యనిష్ఠత్వం ప్రతియోగితావిశేషణం దేయం. అథవా పూర్వపాఠే సాధ్యమిత్యపహాయ ప్రమేయమితి ఏతత్పాఠే సాధ్యవదిత్యస్య స్థానే ప్రమేయవదితి వివక్షయా ఘటాభావాదిర్వారణీయః. తేన నసాధ్యనిష్ఠత్వస్య ప్రతియోగితావిశేషణత్వేన గౌరవం. అత్ర యద్విశిష్టాధికరణం వృత్తిమత్సాధ్యమితి వివక్షయా గగనత్వేనప్రమేయసామాన్యాభావసంగ్రహసంభవాత్పాఠాంతరకల్పనం వృథైవేతి ధ్యేయం. సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకాభావకల్పఏవ గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావకథనం నోత్తరకల్ప ఇత్యప్యాహుః. అత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వవస్తువృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవత్ప్రతియోగితాకాభావః శక్యనివేశనః. వస్తువృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వంచ స్వవిశిష్టాధికరణవస్తుతావచ్ఛేదకతాకత్వం గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావస్య సంగ్రాహ్యత్వే స్వపర్యాప్త్యధికరణధర్మవిశిష్టాధికరణవస్తుకత్వమవచ్ఛేదకతాయాం నివేశ్యమితి. అత్ర నిరుక్తసాధ్యాభావసజాతీయా యేతదధికరణవృత్తిత్వాభావా ఇతి వివక్షయా సామఞ్జస్యేపి గురుధర్మస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వే తస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛే

వస్తుతోఽనువృత్తిమద్వృత్తయోర్యావన్తస్సాధ్యతా వచ్ఛేదకసమనియత ప్రతి
యోగితాకాభావకూటాధికరణ వృత్తిత్వాభావా స్తద్వత్త్వమేవ సాధ్యా
భావవదవృత్తిత్వ మిత్యస్యార్థ ఇత్యభిప్రాయక తయాఽశేత్యాదిగ్రన్థః
సార్వభౌమైర్వ్యాఖ్యాతః.

దకతయా తదనచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేర్వ్యధికరణధర్మా వచ్ఛిన్నాభావమా
దాయాతివ్యాప్తిః. సాధ్యతావచ్ఛేదకస్థానే సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ
నివేశేచ తదనచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వోక్త్యైవ నిర్వాహోచ్ఛేషవైయర్థ్యం
స్యాదతః గురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమేవోపేయం నను త
థావిధవివక్షాపి. యదిచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావశరీరే పర్యాప్తి
మనివేశ్యాన్యాదృశఏవ సాధ్యాభావోఙ్గీక్రియతే తథా సాధ్యవ్యాపకతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావశరీరే పర్యాప్తిమనివేశ్య సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకా
వృత్తిసమానాధికరణధర్మావృత్తిత్వాదిక్రమేణ సాధ్యాభావః పరిష్కార్యః
గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వంచోపేయమిత్యుచ్యతే తథాపి
సాజాత్యాదినివేశస్య మిశ్రమాత్రసంమతతయోపాధ్యాయాదీనామసంమత
త్వమాలోచ్య సాధ్యాభావప్రసిద్ధావేవ లక్షణస్య కథంచిన్నిర్దోషతేత్యభి
హితం. అతఏవ తథాతి మూలవ్యాఖ్యానేఽసంభవాతివ్యాప్తిపూరితేఇతి.
నన్వేతత్త్వాతేపి సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావో లక్షణఘటకో నభవతీతి
మణివిరోధఇత్యతఆహ * నన్తుత ఇతి * ఇదంతుచింత్యం. సమవాయిత్వాపద
స్యాయోగేనగగనత్వవిరుద్ధఘటత్వపటత్వోభయాన్యతరపరత్వసంభవాల్ వ్య
త్పర్యాప్త్యధికరణధర్మావిశిష్టస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనాధికరణమితి
వివక్షయా తస్య యథాశ్రుతత్వేపివా సామంజస్యమితి. పరంత్వీదృశాభి
ప్రాయె వాచ్యత్వసాధ్యకే ఘటత్వాదినా పటాభావాదేరపి లక్షణఘటక
త్వసంభవాన్మణికారాణాం సాధ్యప్రతియోగికాభావానుసరణవ్యర్థ మిత్యే
కవాక్యతాభంగఏవ. యదిచ వాచ్యత్వసాధ్యకేఏవ ఘటాభావవారణాయ
సాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాకల్పవాదరణీయ స్తదా సాంచలమతావలంబనంవ్య
ర్థం వాచ్యత్వాదిభేదసంభవాత్ ప్రమేయసాధ్యకే సమవాయాదిసంబం
ధావచ్ఛిన్నమెయాభావాదిః సాధ్యతావచ్ఛేదకసబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగి

దీధితికృతామపి తాదృశగ్రన్థస్య తదభిప్రాయకత్వమేవానుమతం. కూట
ఘటితలక్షణస్య స్వయమగ్రే దూషణీయత్వేప్యాపాతతః సంభవముక్తికత
యైవ శంకితురభిప్రాయ విషయత్వోచితత్వాత్. వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వవాదిమతే నిర్దోషస్యాపి లక్షణస్య సంభవేన తదుపేక్ష్యసదోషంకూటఘ
టితలక్షణమవలంబ్య ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాద్యవతారణమనుచితమిత్యభి
ప్రేత్యైవ చాగ్రేతల్లక్షణమాక్షేప్యమితి నసందర్భవిరోధః. యత్సమానాధి
కరణా ఇత్యాదిలక్షణాభిప్రాయకతాచాగ్రేనయుజ్యతే. తాదృశవ్యాప్తేస్సా
ధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపత్వాప్రసక్తేరుక్తలక్షణ పరిష్కారాసంభవాత్

తాకత్వం నివేశ్య తన్మతావలంబనేచ ప్రయోజనాధిక్యమిత్యవతారణీయం. వి
తత్కల్పే విశిష్టవాచ్యత్వాభావాదౌ వాచ్యత్వత్వాదేరవచ్ఛేదకప్రవేశానుప
గమాద్విశిష్టాభావోపేక్షా. * దీధితీతి * అశుద్ధస్యాపి శంకితురభిప్రాయవి
షయత్వేబాధకాభావఇత్యాశయః. నన్వథేత్యాదిగ్రంథస్య యది కూటఘటి
తలక్షణాభిప్రాయకత్వం స్వస్యాప్యభిమతం తదాగ్రే తద్దూషణాభిధానేస
న్దర్భవిరోధః. స్వానభిప్రేతార్థస్యైవ దూషణీయత్వాత్. అతః సందర్భశు
ద్ధిమాహ * వ్యధికరణేతి * ఏవంచాథేత్యాదిగ్రంథస్యాగత్యా కూటఘటితల
క్షణాభిప్రాయకత్వేపి తస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారకత్వంన
సంభవతి. దుష్టత్వాన్నిరాకృతస్య అభావఖండనేన నిరాకరణస్య వ్యర్థ
త్వాదితి భావః. తథాచాథేత్యాదిగ్రంథస్య కూటఘటితలక్షణాభిప్రాయకత్వం
స్వాభిమతం తత్తునదూషితం కింతు ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారక
త్వమేవ స్వానభిమతత్వాదితి తద్దూషణే నసందర్భవిరోధఇతి. నన్వథేత్యాది
గ్రంథస్యాపియత్సమానాధికరణా ఇత్యాదినిరుక్తలక్షణాభిప్రాయకత్వమస్త్వి
త్యత ఆహ * యదితి * సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపలక్షణకథనేనైవ సా
ధ్యాభావాప్రసిద్ధినిరాకరణార్థమథేత్యాది శంకేతి తస్య యత్సమానాధిక
రణా ఇతి లక్షణస్య తల్లక్షణపరిష్కారరూపత్వాభావేన తదభిప్రాయకత్వం
నసంభవతీత్యర్థః. కథం తర్హి యత్సమానాధికరణా ఇత్యస్య ప్రతియోగ్య
వృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారకత్వం చకారేణాథేత్యాదిశంకాభిప్రేతలక్షణేపి
దూషణస్యసముచ్చేయత్వాదిత్యతో థేత్యాద్యాశంకాభిప్రేతలక్షణం నైవతేన

వ్యభిచారశరీరేచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావనివేశావశ్యకతాం ప్రదర్శ్య కేవలాన్వయి సాధ్యకసాధారణ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపవ్యాప్తేరవ్యభిచారరూపతానసంభవతీత్యభిధానేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్యవ్యాప్తిత్వే నిరాకృతేచ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ పదార్థస్య వ్యాప్తిత్వానభ్యుపగమేపినక్షతిరిత్యాశయేన యదిత్యాది నిర్దోషమ లక్షణమవలంబ్య ప్రతియోగీత్యాదేః స్వయమవతారణీయత్వాత్. నచ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాభావస్య వ్యభిచారత్వానభ్యుపగమేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకాభావ కూటవద్వృత్తిత్వస్య వ్యభిచారత్వసంభవాదుక్తవ్యాప్తేరవ్యభిచారరూపత్వమక్షతమితి వాచ్యం. తస్య వ్యభిచారపదార్థత్వేనచైవమిత్యాదిదర్శితాయా జ్ఞేయత్వేనావాచ్యత్వవ్యభిచారిత్వ వ్యవహారాపత్తేర్దుర్వారత్వాత్ తస్యాపి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నతాదృశాభావవద్వృత్తిత్వేనోక్తలక్షణవత్త్వాదితి సర్వమనాకులం. ఏవంచ కూటఘటితలక్షణాభిప్రాయేణైవ ప్రమేయసాధ్యకస్థలే ఉక్తాభావానుధావనం గ్రంథకృతాం నఫలం ఘటత్వావచ్ఛిన్న పటత్వాద్యభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియత ప్రతియోగితాకత్వ విరహాదితి ధ్యేయం. నను వాచ్యత్వం పదశక్తిః సాచ తత్తత్పదబోధ్యత్వ ప్రకారికా భగవదిచ్ఛైవ. నతు పదార్థాంతరం. అపసిద్ధాంతత్వాత్. తథాచ సమవాయిత్వం సమవాయప్రతియోగిత్వ రూపం తదనుయోగిత్వ రూపం నాభవతు ఉభయథైవ వాచ్యత్వవృత్తీతి తేన రూపేణ తదభావస్య కథం వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి

దూష్యతే కింత్వన్యదేవేతి మనసికృత్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాత్రనిరాకరణపరత్వేఽర్థాంతరాపత్తిరితి లక్షణాంతరస్యావతారకత్వముపపాదయితుం ప్రథమదూషణం స్పష్టయతి * వ్యభిచారేతి * కేవలేతి * కూటఘటనయా పరిష్కరణీయ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వమిత్యర్థః. ఏతస్య కేవలాన్వయి సాధారణ్యమక్షతం. * ఏవంచేతి * యద్యపి ఘటత్వేన పటాభావో ఘటత్వేన ఘటభిన్నాభావ ఏవ తస్యచ ఘటాన్యత్వేన ఘటాభావేన ప్రతియోగితయోరేకీకరణాభావేపి సకలవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానాం సమనైయత్యాదైక్యమితి కథంతత్త్యాగః తథాపి సమనియతాభావ భేదపక్షే

తాకత్వం. నచ భగవదిచ్ఛయా వాచ్యత్వే పదార్థత్వే పటాదేః ఘటాది పదావాచ్యత్వానుపపత్తిః ఘటాదావివపటాదావపిఘటాదిపదబోధ్యత్వప్రకారికాయా భగవదిచ్ఛాయా విషయతాసంబంధేన సత్వాత్తదిచ్ఛాయా పకత్వాదితి వాచ్యం. యద్ధర్మ్యంశే యస్య ప్రకారతా తస్యైవ ధర్మిణో విశేష్యతా సంబంధేన తద్ధర్మప్రకారకత్వ విశిష్టవత్వోపగమాత్ పటాదేః ఘటాది పదబోధ్యతయా భగవదిచ్ఛయా అనవగాహనాత్ తత్ర విశేష్యతా సంబంధేన తద్బోధ్యత్వ ప్రకారకత్వ విశిష్టభగవదిచ్ఛావిరహేణతదవాచ్యత్వోపపత్తేః. నచైవం విశిష్టేచ్ఛాయా వాచ్యత్వే రూపత్వే విశేషణాంశే సమవాయిత్వాభావాత్ తేన రూపేణ విశిష్టాభావస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ మవ్యాహతమేవేతి వాచ్యం. యతో విశిష్టాభావ ప్రతియోగితానవిశేషణాంతర్భావేణ పర్యాప్తా అపితు విశేష్యాంశ మాత్రే, అవచ్ఛిద్యతే పునరియం విశేషణేన ప్రతియోగితాయాఅవ్యాసజ్య వృత్తిత్వాత్. తథాచ విశేష్యవృత్తేః సమవాయిత్వస్య కథం ప్రతియోగితావ్యధికరణత్వమితి. నచ ప్రతియోగితాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వానుపగమే సర్వత్ర ఘటత్వేన ఘటపటోభయంనాస్తీతి ప్రతీతిః కథముపపద్యతాం ఘటాదిమ

ఇదం. అన్యథాభావత్వేనేత్యాదిరీతిసామ్యం. * విశేష్యతాసంబంధేనేతి*ఘటపదజన్యబోధవిషయత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపితఘటనిష్ఠవిశేష్యతాఖ్యసంబంధేనేత్యర్థః. అన్యథా శుద్ధవిశేష్యతాసంబంధేన తద్ధర్మప్రకారకత్వవిశిష్టేచ్ఛాయాఅపి కేవలాన్వయితయా పటాదేరపి ఘటపదవాచ్యత్వాపత్తేరితి కేచిత్.వస్తుతస్తుఘటపదవాచ్యత్వాదిప్రతీతౌ విశిష్టాధికరణతానియామికాతస్యాంచ నిరుక్తవిశేష్యతేతి యథాశ్రుతమేవ సమ్యక్. విశిష్టాభావప్రతియోగితాయాః విశేష్యవిశేషణోభయత్వావచ్ఛేదేన పర్యాప్తిః తస్యావ్యాసజ్యవృత్తిత్వాదిత్యాశంకతే*నచేతి*విశిష్టేచ్ఛాయాః* బోధ్యత్వప్రకారకత్వవిశిష్టేచ్ఛాయాః. నను ప్రతియోగితాయావ్యాసజ్యవృత్తిత్వేపి సమవాయిత్వే ఇచ్ఛాంతర్భావేణ ప్రతియోగితాసామానాధికరణ్య సత్వాత్కథం సమవాయితయా విశిష్టాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం. నచ ప్రతియోగితావ్యధికరణత్వం స్వరూపసంబంధేన ప్రతియోగితానధికరణ

తి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్ట ప్రతియోగిసత్త్వేన తద్విషయాభా
వాదితి అభావవిశేషీయ ప్రతియోగిత్వ మవశ్యమేవ వ్యాసజ్య వృత్త్యపే
యం తథాసతి తత్ర ప్రతియోగితాపర్యాప్త్యధికరణస్య ఉభయత్వావచ్ఛి
న్నస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఘటత్వాది విశిష్టత్వాసంభవాత్ యద్ధర్మా
వచ్ఛిన్నే ప్రతియోగితాయాః పర్యాప్తిః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టస్య త
దవచ్ఛిన్నస్యైవ అభావవిరోధితయా నతాదృశాభావస్య సార్వత్రికత్వా

వృత్తిత్వం తచ్చ సమవాయిత్వస్య ప్రతియోగితానధికరణఘటాదివృత్తిత్వేన
అక్షతమితివాచ్యం. తథాసతి సామాన్యరూపేణవిశేషాభావాత్మనో వాచ్యత్వే
న వహ్న్యభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వాపత్తేః వహ్నినిష్ఠప్ర
తియోగితా నధికరణవృత్తిత్వస్య వాచ్యత్వాదావక్షతత్వాదితిచేన్న. ప్రతి
యోగిత్వాధికరణావృత్తిత్వస్యప్రతియోగిత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాప
ర్యాప్తికత్వస్య వ్యధికరణపదార్థత్వాత్. * తద్విషయాభావాదితి * ఘట
త్వేన ఘటపటోభయం నాస్తీతి ప్రతీతివిషయాభావస్య స్థాతుమశక్యత్వాదిత్య
ర్థః. * అభావవిశేషేతి * ఉభయాభావవిశిష్టాభావేత్యర్థః. సత్త్వభావ
మాత్రస్య. వహ్న్యాదిసామాన్యాభావస్య ప్రతియోగితాయా అవ్యాసజ్యవృ
త్తిత్వే బాధకాభావాద్వ్యాసజ్యవృత్తిత్వే కేవలాన్వయిత్వాపత్తేశ్చేతి భా
వః. విశేషపదం ప్రతియోగివిశేషణధర్మసాజాత్యస్య ప్రతియోగితాయాం
సూచకం. అన్యథా ఘటత్వపటత్వాభ్యాం ప్రమేయసామాన్యాభావఇ
త్యత్ర ఘటత్వపటత్వాన్యతరోపాదానవైయర్థ్యాత్. ననూభయస్య ఘట
త్వవిశిష్టత్వాసంభవేపి ప్రత్యేకస్యోభయానతిరిక్తతయా ప్రతియోగితాపర్యా
ప్తేః ఘటత్వేనోభయాభావస్య కథం కేవలాన్వయిత్వమిత్యాశంక్య తస్యాకే
వలాన్వయిత్వనిర్వాహాయాహ * యద్ధర్మేతి * ప్రతియోగితాపర్యాప్త్య
వచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నపర్యాప్తికప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగ్య
ధికరణతయా అభావస్య విరోధఇత్యర్థః. ప్రకృతేచ ప్రతియోగితాపర్యా
ప్త్యవచ్ఛేదకీభూతోభయత్వరూపధర్మావచ్ఛిన్నపర్యాప్తికప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకస్యైవాప్రతిసిద్ధత్వేన విరోధ్యభావాదుక్తాభావస్య కేవలాన్వయి
త్వమితిభావః. పర్యాప్త్యనుపగమేప్యుపపత్తిసంభవాత్తదుపగమోనర్థక ఇ

సుపపత్తిరితి వాచ్యం. ప్రతియోగితాయా అవ్యాసజ్యవృత్తిత్వేపి తత్రైక ధర్మావచ్ఛిన్నా పర్యాప్తిరూప విరోధశాలినోర్ఘటత్వ ఘటపటోభయత్వయోః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వోపగమాత్ తాదృశాభావస్య విరుద్ధఘటత్వపటత్వాద్యుభయావచ్ఛిన్నాభావవత్ కేవలాన్వయిత్వోపపత్తేః. యద్యపి ఘటపటౌ నస్త ఇత్యాది ప్రతీతి విషయసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ మపి ఘటత్వాద్యంతర్భావేణ పర్యాప్తం.

త్యాశయేనసమాధత్తే. *ప్రతియోగితాయా ఇతి* ఏకధర్మావృత్తిత్వరూపవిరోధాసంభవాదాహ *ఏకేతి* నచ విరోధస్యావచ్ఛేదకత్వాఘటకతయాభావస్య కథం సార్వత్రికత్వం. తేన విరోధఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యావచ్ఛేదకతాయాంసిద్ధేః. * విరుద్ధేతి * ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నే ప్రతియోగితాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాసంభవేన ఘటత్వపటత్వోభయస్య తదవచ్ఛేదకత్వం తస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వంచావశ్యకం అన్యథా కేవలాన్వయిత్వానుపపత్తిరితితన్యత్రాపి తథైవోపపత్త్యా ప్రతియోగితాపర్యాప్తిస్వీకారవైయర్థ్యమితిస్ఫురణాయ దృష్టాన్తానుసరణం. అత్ర ఘటత్వే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వానుపగమే తాదృశాభావస్య కేవలాన్వయిత్వం నస్యాదతస్తత్రాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమావశ్యకం. ఏవంచ ఘటత్వేన తద్ఘటతదన్యఘటోభయాభావవహ్నిత్వేన తార్ణాతార్ణవహ్న్యుభయాభావాదీనాం ఘటత్వవహ్నిత్వాదేర్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం. ప్రతియోగివిశేషణస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేనోపపత్తేరితి. నను ఘటపటౌనస్త ఇతి ప్రతీతిః కేవలోభయత్వేవచ్ఛేదకత్వం నావగాహతే. యత్కించిదుభయవతి కుడ్యకుసూలోభయవద్భూతలే తాదృశప్రతీత్యనుదయాపత్తేః. ఏవం కేవలఘటత్వే కేవలపటత్వే వా ద్రష్టవ్యం. కింతు ఘటపటోభయత్వే ఘటత్వేపటత్వేచ త్రిష్వేవావచ్ఛేదకత్వమవగాహత ఇత్యవశ్యం వాచ్యం. తేషాం చ త్రయాణామేకధర్మావచ్ఛిన్నాపర్యాప్తత్వరూపవిరోధశాలిత్వాద్విరుద్ధోభయధర్మావచ్ఛిన్నాభావవముక్తాభావస్యాపి కేవలాన్వయిత్వప్రసంగః. అస్యాపి విరుద్ధధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాదిత్యాశంకతే * యద్యపీతి * పర్యాప్తమితి * తథా

తథాపి తత్ర ద్విత్వధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నస్యైవఘటత్వాదేరవచ్ఛేదకతా
ప్రతీయతే అత్ర స్వాతన్త్ర్యేణాపీతి భేదః.

చ పూర్వోక్తరీత్యా ఘటపటోభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్త్యధికరణధర్మవిశిష్టస్యాప్రసిద్ధ్యా తస్యాపి కేవలాన్వయిత్వాపత్తిస్తదుభ
యవతి తదుభయాభావసత్వంచానిష్టమితిభావః. నహ్యభావస్య నిరుక్తవిరో
ధశాలిధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వమాత్రం కేవలాన్వయిత్వే తన్త్రం
కింత్వన్యదేవ కించిదిత్యాశయేన సమాధత్తే * తథాపీతి *ద్విత్వేతి* అనేనై
వ ద్విత్వేనచ్ఛేదకత్వలాభః.*అవచ్ఛేదకతా*ద్విత్వవ్యాప్యత్వవిశిష్టసమవా
యసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా.* స్వాతన్త్ర్యేణాపీతి* శుద్ధసమ
వాయేనాపీత్యర్థః. అయమభిప్రాయః. యద్యత్సంబంధావచ్ఛిన్నాయద్య
ద్ధర్మనిష్ఠాప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా తత్తత్సంబంధావచ్ఛిన్నతత్తద్ధర్మని
ష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితప్రతియోగినిష్ఠాధేయతానిరూపితాధికరణతయా సా
కమభావస్య విరోధః. ఘటపటౌన స్తఇత్యాకారకప్రతీత్యాచ ఘటపటోభ
యత్వే ఘటత్వే పటత్వేచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమవగాహ్యతే తత్రాపి
ఘటపటోభయత్వే ఘటత్వవ్యాపకత్వేసతి పటత్వవ్యాపకత్వవిశిష్టోయస్సమ
వాయః పర్యాప్తిసంబంధోవా తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వం ఘ
టత్వేపటత్వేచ ద్విత్వవ్యాప్యత్వవిశిష్టసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేద
కత్వం వర్తతే పర్యాప్తితదన్యసంబంధభేదేన నిరవచ్ఛిన్నత్వసావచ్ఛిన్న
త్వభేదేనచ అవచ్ఛేదకతానాం నానాత్వేపి తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
త్వేన వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం సిద్ధాంతలక్షణే వ్యవస్థాపయిష్యతే. ఏవంచ భూత
లం ఘటపటోభయవదితి ప్రమాసత్వేన ఘటపటోభయనిష్ఠాధేయతాయాం
తత్తన్నిరుక్తసంబంధావచ్ఛిన్నతత్తద్ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వస్వీకా
రాల్ తథావిధాధేయతానిరూపితాధికరణత్వస్య ఘటపటోభయాభావవి
రోధినః ఘటపటోభయవత్త్వావసత్త్వేన న తాదృశాభావస్య కేవలాన్వయిత్వ
ప్రసంగః. నచోభయత్వసమవాయే ఘటత్వాదివ్యాపకత్వం ఘటత్వాదిసమ
వాయేచ తదుభయత్వవ్యాప్యత్వం వా కథంభాసతేఇతి వాచ్యం. ఘటపటౌన
స్తఇత్యత్ర ఘటౌ ఘటపటావిత్యంశే ఉద్దేశ్యవిధేయభావమహిమ్నోద్దేశ్య

తావచ్ఛేదకీభూతఘటత్వాదివ్యాపకత్వం విధేయీభూతద్విత్వసంసర్గేభా
సతే ఏవంచతుల్యవిత్తివేద్యతయా తాదృశోభయత్వవ్యాప్యత్వస్య ఘటత్వప
టత్వాదిసమవాయే భానసంభవతీతి. ఘటత్వేనఘటపటోభయంనాస్తీత్యా
దౌతు నిరుక్తసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వం ధర్మత్రయేపి భాసతే. ఘట
త్వేనేత్యత్ర ఘటత్వమాత్రే శుద్ధసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వ
మపి. ఏవంచ భూతలం ఘటత్వేన ఘటపటోభయవదితి ప్రమావిరహేణతా
దృశాధేయతాయాం శుద్ధసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నఘటత్వనిష్ఠావచ్ఛేద
కతానిరూపకత్వసత్త్వాత్తాదృశావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితాధేయ
తానిరూపితాధికరణతాయా అప్రసిద్ధ్యైవ తాదృశాభావస్య కేవలాన్వయి
త్వోపపత్తిః ప్రతియోగ్యంశే ప్రకారీభూతధర్మస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వాత్ ద్విత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం బోధ్యమితి నకాప్యనుప
పత్తిరితి. అత్ర వదంతి. ఏవంసతి ఏకధర్మావచ్ఛిన్నాపర్యాప్తత్వరూపవిరో
ధనిష్కృష్టావచ్ఛేదకతాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వస్వీకారవైయర్థ్యప్రసఙ్గః
వస్తుతస్తు. ఘటపటోభయంనాస్తీత్యాదౌ ఘటత్వవ్యాపకత్వవిశిష్టపటత్వవ్యా
పకత్వవిశిష్టపర్యాప్తిసంబంధావచ్ఛిన్నద్విత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకఏవాభావఃప్ర
తీయతే ఘటపటోభయవతిచ తాదృశసంబంధేనోభయత్వవిశిష్టస్య సత్త్వా
న్నతాదృశాభావస్య సార్వత్రికత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవ్య
ధికరణధర్మవిశిష్టప్రతియోగ్యధికరణతయా సాధారణాభావస్యవిరోధాత్. ఘ
టత్వేన ఘటపటోభయంనాస్తీతి ప్రతీతిసిద్ధాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక
తాయాః ఘటత్వతాదృశోభయత్వేతదుభయపర్యాప్తతయా పూర్వోక్తరీ
త్యా తయోర్ధర్మయోర్విరుద్ధతయా తథావిధావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికర
ణోక్తధర్మద్వయవిశిష్టప్రతియోగ్యప్రసిద్ధ్యా సార్వత్రికత్వమిత్యేవ భట్టా
చార్యాణామాశయఇతి. ఘటత్వాదేర్ధర్మితావచ్ఛేదకత్వోక్త్యా ధర్మితావచ్ఛే
దకవ్యాపకత్వస్య ద్విత్వసంబంధేలాభః. *అవచ్ఛేదకత్వంప్రతీయతేఇతి*సం
సర్గతాయామిత్యాదిః. తథాచ ఘటపటోభయంనాస్తీత్యాదిప్రతీతౌ ఘటత్వ
పటత్వయోః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వానుపగమాత్ తదభావస్య సార్వత్రి
కత్వమిత్యాశయః. *స్వాతంత్ర్యేణాపీతి* ప్రతియోగితాంశేపీత్యర్థః. తేన ప్ర

ఆస్తాంవాఉభయాభావప్రతియోగితాయాః గత్యంతరాభావాదవ్యాసజ్యవృ
త్తిత్వం. తథాపి విశిష్టాభావప్రతియోగితాయా స్తథాత్వమప్రామాణికమేవ.
దండిపురుషాదిసత్త్వేపి పురుషత్వేన దండవిశిష్టో నాస్తీత్యాదిప్రతీతే రసిద్ధేరిత్యత
ఆహ. దీధితౌ *వాచ్యత్వంయథేతి*తథావక్ష్యత ఇతి*అయమాశయః. వాచ్య
త్వం శక్తివిషయత్వం నతుశక్తిః ధాతునైవశక్తిప్రతిపాదనాల్ ప్రత్యయస్య

తియోగితావచ్ఛేదకతాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాలాభ ఇతి. ప్రతియోగ్యంశేప్ర
కారీభూతధర్మస్య నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమితిమతేత్వాహ*ఆస్తాంవే
తి*ఏతన్మతేచప్రతియోగితాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాపర్యాప్తధర్మావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకత్వంవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వంవహ్నిత్వే
న తార్ణారాణ్యోభయాభావాదివారణంప్రాగ్వత్. యావత్తార్ణాదౌ ప్రతియో
గితాయాఃపర్యాప్త్యభావేన వ్యతిరేకిత్వం బోధ్యం.*అప్రామాణికమేవేతి*వ్య
త్పాదయిష్యతేచ విశిష్టాభావస్య విశేష్యమాత్రప్రతియోగికత్వమితిసిద్ధాన్తః.
సర్వప్రాచీనానాం పురుషత్వేన దండవిశిష్టోనాస్తీతి వ్యవహారమూలప్రతీత్యా
పురుషత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యవిశేషణోభయపర్యాప్తప్రతియోగితాకాభావో
విషయీక్రియతే. తాదృశప్రతీతేః పురుషత్వదండోభయావచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకాభావావగాహిత్వోపగమే దండిపురుషాధికరణాధికరణకతదభావావ
గాహిత్వానుభవవిరోధ ఇత్యతస్తాదృశప్రతీతిమేవ నిరాకరోతి * దండీతి *
దండవిశిష్టోవస్తుగత్యాపురుషః. ఏవంచ వాచ్యత్వస్య విశిష్టేచ్ఛారూపత్వే విశి
ష్టాభావప్రతియోగితాయా విశేష్యమాత్రవృత్తిత్వేన అవ్యాసజ్యవృత్తితయా
కథం సమవాయిత్వం వ్యధికరణధర్మ ఇత్యాశయః. వచధాతోరిచ్ఛార్థః.
యత్ప్రత్యయస్య విషయః తస్య భావో వాచ్యత్వం ఇచ్ఛావిషయత్వం స
ముదితార్థ ఇత్యాశయేనాహ * వాచ్యత్వమితి * ఏవంచ ఘటే వర్తమా
నస్య తస్య పటేఽభావాన్నపటస్య ఘటపదవాచ్యత్వాపత్తిర్విషయభేదేనవి
షయతాభేదాత్. వాచ్యత్వశబ్దస్య శక్తిమాత్రార్థకత్వే యత్ప్రత్యయానర్థ
క్యరూపం దోషమాహ * నత్వితి * అత్రచ ఘటపదబోధ్యత్వప్రకారకత్వవి
శిష్టేచ్ఛావత్త్వాసత్త్వేన పటేతిప్రసంగవారణేపి ఘటపదవాచ్యత్వం పటవృ
త్తీత్యాదిప్రతీత్యాపత్తిః. నచఘటపదబోధ్యత్వప్రకారకత్వావచ్ఛేదకత్వావలం

నిరర్థకతాపత్తేః. విషయిత్వంచ పదార్థాంతరమితి ప్రాచీననైయాయికై
కదేశిసిద్ధాంతః. తస్య చ సమవాయో న సంబంధః అపి తు స్వరూపమేవేతి స
మవాయితయా వాచ్యత్వపదార్థాభావో వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
ఏవేతి ఏకదేశిమతానుయాయితయా మణికారలిఖనసంగతిరితి. *ఘటాదిసమ
వాయితయేతి* తథా చ వాచ్యత్వపదస్య భగవదిచ్ఛాపరత్వేపి నాసంగతిరితి
భావః. యథాశ్రుతపరతయైవోపపత్తేః సమవాయిపదస్య విశేషపరతయా వ్యా
ఖ్యానమనుచితమిత్యాహురిత్యనేనాస్వరసః సూచితః. నను వాచ్యత్వాదిసా
ధ్యకస్థలే సమవాయిత్వరూప వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావప్రసిద్ధేః
సంభవేపి ప్రమేయత్వాదినా ప్రమేయసామాన్య సాధ్యకస్థలే సాధ్యాభావా
ప్రసిద్ధి దుర్వారైవ ప్రమేయసామాన్యావృత్తిధర్మస్యాప్రసిద్ధ్యా వ్యధికర
ణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యాపి తస్యాసంభవాదిత్యత ఆహ *ప్రమే
యసాధ్యకే చేతి* భావత్వేనేతి *అభావానాం భావానామిత్యుభయత్రైవాభా

బనాయాం నాపత్తిః సామానాధికరణ్యావలంబనాయాం వ్యాప్త్యాపత్తిరితి వాచ్యం. విశి
ష్టసత్తాగుణవృత్తిరితి సామానాధికరణ్యావలంబనాయామనాయత్యావ్యాప్త్యాపత్తిసం
భవేప్యతితవ్యాఽయుక్తత్వాదిత్యపి ద్రష్టవ్యం. *ప్రాచీనేతి* అతిరిక్తవిషయ
తావాదినాం ప్రకారతాయాపి షయతానాత్మకత్వేన సిద్ధాంతలక్షణే వక్ష్యమా
ణతయా తద్భేదమావిష్కర్తుం మణికారేతి. అత్రేదం చింత్యతే. సిద్ధాంతమ
తేపి మణికారలిఖనం సంగచ్ఛత ఏవ ఇచ్ఛారూపవాచ్యత్వే సంయోగాది
సంబంధేన సమవాయిత్వస్యాసత్త్వాత్. తత్సంబంధావచ్ఛిన్నసమవాయిత్వ
నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకవాచ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగికాభావసౌలభ్యాత్. అన్యథా ఘ
టత్వాదినా పటాభావాదేరపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వానుపపత్తిః.
పటాదౌ కాలికాదిసంబంధేన ఘటత్వాదేస్సత్త్వాత్. తథా చ యేన సంబంధే
న ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వం ధర్మస్య తత్సంబంధావచ్ఛిన్నతన్నిష్ఠప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకతాకత్వం తత్త్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య తేన సంబంధే
న వృత్తిమత్త్వాయా అతంత్రత్వాదితి. అత్ర సమాధానం వక్ష్యామః. వాచ్యత్వ
స్యేచ్ఛాత్మకతయా శంకాయా ఉక్తరీత్యా పరిహారసంభవేపి దీధితికారైర్వా
చ్యత్వస్యేచ్ఛానాత్మకత్వం స్వమతమాలంబ్య పరిహృతమితి. *భావత్వేనేతి*

న ఇత్యగ్రిమస్య సంబంధః. అభావత్వభావత్వాభ్యాం భావాభావయో గ భావౌ సమనియతతయా అభిన్నావితి తత్ప్రతియోగితాత్వేన ప్రమేయత్వాదిసమనైయత్యమిత్యేతాదృశాభావోఽపి కూటఘటనయా పరిష్కరణీయ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ రూప ప్రథమలక్షణ ఘటకో భవిష్యతీత్యభిప్రాయః. న చ యదభావీయ ప్రతియోగితాత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనైయత్యమితి వివక్షణే వాచ్యత్వాది సాధ్యకే వహ్న్యాది సాధ్యకే చ తాదృశాభావాప్రసిద్ధిః నిఖిలవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావానాం సమనియతత్వేనా భిన్నతయా ఘటాదేరపి తథావిధ వాచ్యత్వాభావప్రతియోగిత్వాత్ కించిద్విశిష్టస్వాభావాదేరపి వహ్న్యాద్యభావ ప్రతియోగిత్వాదతి తత్ప్రతియోగితాత్వేన సమనైయత్యం వివక్షణీయమితి కథముక్తాభావస్య లక్షణఘటకతేతి వాచ్యం. సమనైయత్యశరీరే వ్యాపకతాయా స్తదభావప్రతియోగితాత్వావచ్ఛిన్నయా వ్యాప్యతాయాశ్చ విశేషరూపావచ్ఛిన్నయా నివేశనేనాను

యద్యపి సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వాభావస్య వాచ్యత్వత్వేన వాచ్యత్వాభిన్నాభావస్యచైక్యాత్ క్లిప్తాభావేనైవ ప్రసిద్ధిః తదన్యాభావకథనంవ్యర్థం. తథాపి సమవాయిత్వమాశ్రయత్వసామానాధికరణ్యాన్యతరసంబంధేన సమవాయిసత్త్వం తచ్చ భావత్వమితిరీత్యాస్యాపి క్లిప్తాభావత్వం. యది ప్రతియోగితైక్యేకరణేన సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వాభావసమవాయిత్వేనప్రమేయత్వాభావాదేః సమవాయిత్వేనాసమవాయ్యభావతయా ఽసమవాయిత్వేన సమవాయ్యభావైక్యేనాపి నిర్వాహోఽస్తి తదేదృశాయాసభయాదేవ తథోక్తం పదార్థవిభాజకయోరనయోర్విరుద్ధత్వస్య సుస్పష్టత్వాదితి * తత్ప్రతియోగితాత్వేనేతి * సామాన్యాభావప్రతియోగితాయాః స్వరూపసంబంధరూపతామతే ధూమసామాన్యాభావస్య లక్షణఘటకత్వప్రసంగః. తస్యామపి ధూమరూపప్రతియోగితాయాం ధూమత్వసమనైయత్యాసంభవాత్. అతోఽభావప్రతియోగితాత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనైయత్యం నివేశ్యం. తచ్చ తేన రూపేణ భావత్వాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితయోరక్షతమితి భావః. ఏతచ్చ ప్రకృతాభిప్రాయేణ. ఏకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాత్వేన సమనైయత్యాదిపక్షే ఏతదభావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ * విశేషేతి * నచత

పపత్త్యభావాత్. నను సాధ్యనిష్ఠాన్యోన్యాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వరూ
పవ్యాపకతా చేన్న సమనైయత్యశరీరే నివేశ్యతే తదా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న
యోర్భావాభావవృత్తి ప్రతియోగిత్వయోర్ద్వయోరేవ ప్రత్యేకం ప్రమే
యనిష్ఠాన్యోన్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా నోక్తాభావస్య సాధ్యతా
వచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకత్వమిత్యతః అభావాంతరమాహ * వ
హ్నిత్వేనేతి * ప్రమేయమాత్రస్య అభావ ఇత్యగ్రితనేనాన్వయః. వహ్ని
త్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీత్యా ప్రమేయసామాన్య ఏవ వహ్నిత్వావచ్ఛి
న్నప్రతియోగిత్వావగాహనాత్ ప్రమేయత్వవ్యాపికైవ తాదృశాభావీయవ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితేతి భావః యదవ తత్ర వహ్నిర్నాస్తీతి ప్ర
తీతి సిద్ధవహ్నిమాత్రనిష్ఠప్రతియోగితైవ ప్రమేయస్య సామానాధికరణ్య
త్ప్రతియోగితావ్యాపకత్వముభయాభావాదికమాదాయ తద్భంగవారణా
య సాధ్యతావచ్ఛేదకవృత్తి ధర్మేణ ప్రవేశ్యం తథాచ నిరవచ్ఛిన్నసాధ్య
తావచ్ఛేదకస్థలీయ వ్యాప్తేరవచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకఘటితత్వాపాత ఇతి
వాచ్యం వైశిష్ట్యాద్యనవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా ఏవ తద్ఘటకత్వాత్ య
దిచ తత్ప్రతియోగితాశ్రయనిష్ఠభేద ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వరూపవ్యాప
కతా ప్రవేశ్యతే లాఘవాత్ తదా తుల్యరీత్యా సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకతా
ప్రవేశం ప్రాపయ్యోత్తరగ్రంథమవతారయతి * నన్వేవ * చేదితి * ప్రతి
యోగితావ్యాపకత్వస్య భేదఘటితత్వేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వమ
త్యన్తాభావఘటితముపాదీయతే తదా న దోష ఇత్యావేదనాయ. యత్తు ప్ర
మేయసాధ్యకేచేతి ప్రతీకః స్వయం వక్ష్యమాణ స్వపరసాధారణయావల్ల
క్షణేషు ప్రమేయసాధ్యకే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావం దర్శయ
తీత్యవతారణం. తన్న. వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావ ఇత్యస్యా
సంగతేః ద్వితీయలక్షణే వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావ నివే
శాద్వహ్నిత్వస్య వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాత్. నచ ప్రథమలక్షణ ఏవ
తదుపదర్శన సంగతిః. తత్ర సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వాభావస్యైవ సం
భవాత్ స్వపరసాధారణయావదిత్యస్యా సంగతేశ్చేతి. * తాదృశాభావీయే
తి * అన్యోన్యాభావఘటిత వ్యాపకత్వోపాదానే ప్యేకధర్మావచ్ఛిన్న

న భాసత ఇత్యుపేయతే.[యుక్తంచైతత్ అన్యథాప్రమేయసామాన్యస్యైవ తత్ప్రతియోగితయా భానాపగమే వహ్నిర్నాస్తీత్యాదావపి తాదృశప్రతీతిసిద్ధనిఖిలప్రమేయనిష్ఠప్రతియోగితాయా వహ్నిత్వాదివిశేషితప్రతియోగివృత్తిత్వేన భానాపగమసంభవాత్ సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవహ్నిత్వాది సమనియతప్రతియోగితాప్రసిద్ధ్యా వహ్నిభిన్నత్వాదినా వహ్న్యభావీయ వహ్నిమాత్రప్రతియోగితామాదాయ వహ్నిమాన్ ప్రమేయత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్త్యాపత్తేరిత్యుచ్యతే.] తదా తాదృశాభావస్య నోక్తరూపతేత్యాశంక్యాభావాంతరమనుసరతి. * అవృత్తిమాత్రేతి * గగనం

త్వేన తత్ప్రతియోగితాయా ఐక్యాన్నాభావాప్రసిద్ధిరితి భావః. *వహ్నిభిన్నత్వాదినేతి * నన్వేతాదృశాభావానుసరణం వ్యర్థం ఘటత్వాదినా వహ్న్యద్యభావస్య లక్షణఘటకత్వసంభవాత్. న చ అవచ్ఛేదకైక్యే ఇత్యాద్యగ్రిమనియమేన ఘటత్వేన పటాద్యభావప్రతియోగితాతో నోక్తాభావప్రతియోగితాభిన్నేతి ఘటత్వస్యైకత్వాదితి తత్ప్రతియోగితాయాః పటాదివృత్తిత్వేన న సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వాదిసమనైయత్యమితి న ఘటత్వేన వహ్న్యభావో లక్షణ ఘటక ఇతి వాచ్యం. ఏకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా ఏకైవేతి న నియమః ఘటత్వేన వహ్న్యభావ ఘటసామాన్యాభావప్రతియోగితయోరైక్యప్రసంగాత్. ఇష్టాపత్తౌ చ ఘటవతి ఘటత్వేన వహ్న్యభావాసత్త్వప్రసంగః. న చ వ్యధికరణీభూతైక ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానామేవైక్యమితి నియమః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్థల ఏవేతి వాచ్యం. తావతాపి వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావస్య న లక్షణఘటకతాసంభవః తత్ప్రతియోగితాయా వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్నిఘటోభయాభావప్రతియోగితైక్యాపత్తేః ఏకధర్మావచ్ఛిన్నత్వాత్. యది చైవం సతి తాదృశాభావాప్రసిద్ధ్యైవ నాతివ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే. తదాఽసంభవాపత్తిరితి చేన్న. వ్యధికరణీభూతైక ధర్మావచ్ఛిన్న సజాతీయ ప్రతియోగితాయా ఏవైక్యం ఇతి నియమః ఆస్తాం వోభయాభావావప్రతియోగితాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వమితి భట్టాచార్యేణోక్తత్వాద్వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్నిఘటోభయాభావ ప్రతియోగితా వ్యాసజ్యవృత్తిరితి వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావప్రతియోగితాసాజా

నాస్తీత్యత్ర గగనత్వసామానాధికరణ్యేనయా గగనత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాప్రతీయతే సైవ గగనత్వేన గగనభిన్నం నాస్తీత్యాదౌ గగనభిన్నత్వాది సామానాధికరణ్యేన ప్రతీయతే అవచ్ఛేదకైక్యే అసతిబాధకే ప్రతియోగితాయా అప్యైక్యస్వీకారాత్ గగనభిన్ననిష్ఠప్రతియోగితాయా గగనవృత్తిత్వేపి గగనత్వరూప ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగినోఽవృత్తిత్వేన గగనత్వేన గగనభిన్నాభావస్యకేవలాన్వయిత్వోపపత్తేః వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాదినిష్ఠప్రతియోగితాయాశ్చ వహ్ని నిష్ఠతాదృశప్రతియోగిత్వాభేదే వహ్న్యాదిమతి వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావసత్వానుపపత్త్యా ఉక్తరీత్యాపక ప్రతియోగితాపత్త్యసంభవః. ఏవంచ గగనత్వావచ్ఛిన్నైవ ప్రమేయత్వేనమ నియతప్రతియోగితా ప్రసిధ్యతీతి భావః. ఉక్తవిశేషలాభాయేవ అవృత్తిమాత్రవృత్తిత్వ కీర్తనం. నన్వేవమపి యత్రవిషయితాసం

త్యాభావేన భిన్నైవ ఏవంచ ఘటత్వేన వహ్న్యభావముపేక్ష్యవహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావపర్యన్తానుసరణంయుక్తమేవ. అథవా ఏకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ఏకత్వమిత్యత్ర ఏకధర్మావచ్ఛిన్నత్వమేకధర్మపర్యాప్త్యానవచ్ఛేదకతాకత్వం తథాచ స్వావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాయా ఏకత్వమితినియమస్సషర్షః. ఏవంచ వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్నిఘటోభయాభావప్రతియోగితానవహ్నిభిన్నత్వమాత్రేణావచ్ఛిన్నా కింతు ప్రతియోగివిశేషణేనోభయత్వేనాపీతి తద్భేదః ఉభయత్వానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా మతుతఏవ. నచైవం సర్వేష్వపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావేషు ప్రతియోగివిశేషణస్యోక్తరీత్యా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్సర్వాపి తత్ప్రతియోగితానియమతో ధర్మద్వయావచ్ఛిన్నైవేత్యుక్తనియమకరణమసంగతమితివాచ్యం. వహ్నిభిన్నత్వాదినోభయాభావస్థలఏవ ప్రతియోగ్యంశే ప్రకారీభూతస్యావచ్ఛేదకత్వం నతు వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాత్రస్థలే మానాభావాదిత్యాశయేన ప్రతియోగితైక్యకరణనియమసంగతేరితి. అసతి బాధకఇత్యస్య ప్రయోజనమాహ * వహ్నిత్వేతి * ఉక్తవిశేషేతి * వృత్తిమదవృత్తిధర్మస్యావృత్తిత్వనియామకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వఏవ ప్రతియోగితైక్యం నాన్యత్రేతి

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

బంధేన ప్రమేయసామాన్యం సాధ్యం ఈశ్వరజ్ఞానత్వాదికం హేతుః తత్ర సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సాధ్యాభావకూటవతి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనవృత్త్యప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తేర్వారణాయోపాదేయ సాధనసామానాధికరణ్యరూపవిశేషణాక్రాంత సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావాప్రసిద్ధిః గగనాదేరపి విషయితాసంబంధేనేశ్వరజ్ఞానాదిసంబద్ధత్వాత్తాదృశసంబంధేన గగనత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యాభావస్య సాధనసామానాధికరణ్యాసంభవాదిత్యతోఽభావాంతరమాహ * విరుద్ధేతి * యేన సంబంధేన ఘటత్వపటత్వాదోర్విరోధః తత్సంబంధావచ్ఛిన్న తదుభయనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకప్రమేయ సామాన్యాభావ ఇత్యర్థః. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకోభయత్వవిశిష్టఘటత్వ పటత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగినోఽప్రసిద్ధ్యావిరోధి విరహా

విశేషేత్యర్థః. వృత్తిమద్వృత్తిధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే ప్రతియోగితైక్యాసంభవాత్ ప్రమేయత్వసమనైయత్యం న తస్యాం కింత్వస్యామేవేతి వా విశేషః. * సత్తావానితి * ననుకూటఘటితలక్షణే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావనివేశేన గగనత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాసంబంధావచ్ఛిన్నాయా గగనభిన్ననిష్ఠప్రతియోగితాయాస్తథావిధగగననిష్ఠప్రతియోగిత్వాభేదే విషయితాసంబంధేన గగనవతీశ్వరజ్ఞానే తాదృశాభావాసత్త్వం స్యాదితి తద్భేదో వాచ్యః. తథాసతి సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతప్రమేయత్వసమనియతవిషయితాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా ఏవాప్రసిద్ధేః సాధనసామానాధికరణ్యపర్యన్తానత్వేపి సంభవాత్కిమర్థం తదుత్కీర్తనమితి చేదత్రాహుః. గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావప్రతియోగిత్వస్య వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావప్రతియోగితాతుల్యత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతత్వస్య దూషితత్వేపి వహ్నిర్నాస్తీతి వహ్నిత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రత్యయాభ్యాం ప్రతియోగిత్వయోర్భేదోపగమేపి కూటఘటితలక్షణానిర్వాహం వక్తుం తదుత్కీర్తనమితి. విరుద్ధత్వద్వివచనయోరుపాదానఫలం కేవలాన్వయితా నిర్వాహ ఏవేత్యాహ * యేనేత్యాది * ఉభయత్వస్యావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకత్వేపి నక్షతిరితి బోధ్యం. నను

ణాభావస్య కేవలాన్వయిత్వమవధేయం. ఇదముపలక్షణం. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవాదినాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకరూపేణైవ తాదృశసంబంధేనావ్యవచ్ఛేదకస్య వృత్తిమత్తాయా అవచ్ఛేదకతాయామతంత్రత్వాత్ సమవాయాదిసంబంధేన గగనాద్యవచ్ఛిన్నప్రమేయసామాన్యాభావస్యాపి సాలభ్యం బోధ్యం. అత్యంతాభావస్యేవ అన్యోన్యాభావస్యాపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యావగమాత్ ప్రమేయసామాన్యస్య యత్ర తాదాత్మ్యేన సాధ్యతా తత్ర ఘటత్వపటత్వాభ్యాం సమవాయేన గగనాదినా వా ప్రమేయసామాన్యభేదో లక్షణఘటకః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావృత్తిసమవాయిత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రమేయత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యభేదో వా తథేత్యవధేయం.

వహ్నిత్వేన నిర్వహ్నిరిత్యాదినా దీధితికృతా కేనసంబంధేన ప్రమేయసామాన్యస్య సాధ్యతాయామభావప్రసిద్ధిః క్రియతే. న తావత్స్వరూపసంబంధేన. తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య వహ్నిత్వేన ప్రమేయాభావస్య కేవలాన్వయితయా వహ్నిమత్యపి సత్త్వేన నిర్వహ్నిరిత్యస్య వైయర్థ్యాపాతాత్. నాపి సంయోగసమవాయాదినా. తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకప్రమేయసామాన్యాభావస్య గుణాదావేవ ప్రసిద్ధేః వహ్నిత్వేనేత్యస్యాసంగత్యాపత్తేః. న చ సంయోగేన ప్రమేయసామాన్యసాధ్యకద్రవ్యత్వాది హేతౌ తాదృశాభావస్య గుణాదౌ ప్రసిద్ధత్వేపి కూటఘటితలక్షణే సాధనసామానాధికరణ్యస్య సాధ్యాభావవిశేషణతాపత్తేః తత్ర తదభావాద్వహ్నిత్వేనేత్యుక్తమితి వాచ్యం. తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య గుణత్వేన ప్రమేయాభావస్య సర్వత్ర సులభతయా తత్త్యాగస్య నిర్బీజత్వాపాతాత్. ఏవం తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యాభావత్వేన భావాభావస్య సమర్థనేపి భావత్వేనాభావాభావే భావత్వేనేత్యేతదసంగతిః. సంయోగావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావసామాన్యాభావస్యైవ కేవలాన్వయిత్వాత్. హేతుసమానాధికరణత్వాచ్చ. నాపి తాదాత్మ్యేన. తథా సతి తత్సంబంధేన తాదృశాభావస్య వహ్నిభిన్న ఏవ సంభవేన నిర్వహ్నిరిత్యనుధావనాసంగతేః. న హి తస్య వహ్నిభిన్న ఇత్యర్థస్సంభవతి. నిరాదిపదానామత్యన్తాభావార్థకత్వాత్. నాపి సంబంధసామాన్యేన. తథా సతి

సర్గతాయాం మానాభావాత్. సంబంధసామాన్యేన సాధ్యతాయామేవే
శ్వరజ్ఞానత్వస్య హేతౌ సంబన్ధసామాన్యేన తాదృశసాధ్యాభావస్య హేతుసా
మానాధికరణ్యేన దోషసంభవాద్విషయితాసంబన్ధానుధావనస్య నిర్బీజతయా
తదాభాసపరోధాచ్చేతి చేత్ప్రాహుః. ప్రత్యేకం సంయోగత్వసమవాయ
త్వాదినైవ సంసర్గతా ఏవంచ ప్రత్యేకసంబంధేన సాధ్యతాస్థలేఽపి సా
ధ్యాభావప్రసిద్ధేః కర్తవ్యత్వేన తాదృశస్థలే నిర్వహ్నావేవ ప్రసిద్ధేః సంయో
గాదిసంబంధేన సాధ్యస్య కేవలాన్వయిత్వవిరహేఽపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబ
న్ధావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకాభావప్రసిద్ధేరావ
శ్యకత్వాత్. అన్యథా విషయితాసంబంధేన కేవలాన్వయిత్వాసంభవాత్తత్ర
విరుద్ధఘటత్వపటత్వాదినాఽభావప్రసిద్ధికథనవైఫల్యాపత్తేః. యద్యపి సం
యోగేన సంబంధేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నాభావో గుణాదౌ ప్రసిద్ధః. తథా
పి సాధ్యాభావే హేతుసామానాధికరణ్యసత్త్వాత్ ద్రవ్యత్వాదిహేతుకే ఉ
క్తాభావో న ప్రసిధ్యతీతి వహ్నిత్వేన ప్రమేయాభావానుసరణం. వహ్నిత్వేనే
త్యస్యోపలక్షణత్వేన ధూమహేతుకే ఘటత్వాదినా ప్రమేయాభావో ద్రష్టవ్యః.
సర్వత్రైకాభావప్రసిద్ధ్యర్థం గగనత్వేనేత్యుక్తం. గుణత్వేన ప్రమేయా
భావోఽపి సర్వత్ర చేత్తదా గగనత్వేనేత్యేతదుపలక్షణం బోధ్యం. ఇత్థం చ వి
షయితాసంబంధేన సాధ్యతాస్థలే న తాదృశసంబంధేన గగనత్వేన ప్రమే
యాభావప్రసిద్ధిరిత్యాభాససంగతిః. ఏవంచ స్వరూపసంబంధేన సాధ్యతా
స్థలమభిప్రేత్యైవ భావత్వేనాభావాభావే భావత్వేనేత్యుక్తిరితి నాసంగతిః.
కేచిత్తు వహ్నిత్వేనేత్యస్య వహ్న్యధికరణతాత్వేనేత్యర్థః స్వరూపసంబం
ధేన సాధ్యతాస్థలేఽప్యేవేయం ప్రసిద్ధిరిత్యాహుః. అన్యే తు సంబంధసామాన్యేన
సాధ్యతాస్థలేఽప్యేవేయం ప్రసిద్ధిః. నిర్వహ్నిమిత్యస్య సంబన్ధసామాన్యేన వహ్ని
శూన్యే ఇత్యర్థాత్. సంబంధత్వేన సంబంధానామభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాయా అగ్రాహ్యత్వాత్. యత్ర విషయితాసంబంధేనేత్యాభాసశ్చ సం
బంధసామాన్యత్వాక్రాంతవిషయితాసంబంధేనేత్యర్థాభిప్రాయేణ, తత్ర ప
దోత్తరమపి కారపూరణేన సంబంధసామాన్యేన సాధ్యతాస్థలసముచ్చయాభి
ప్రాయేణ, వేత్యాహుః. అత్ర మణికారేణ వ్యధికరణధర్మస్యైవావచ్ఛేదక

నను వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావప్రసిద్ధావపి వ్యభిచారాభా
వరూపవ్యాప్తౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య ఘటకత
యా అప్రసిద్ధినిబంధనాఽవ్యాప్తే ర్దురుద్ధరత్వమేవ వాదినో నివృత్తేర్వ్య
ధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఖండన పరగ్రంథానుత్థితిరిత్యతః తా
దృశగ్రంథ మవతారయతి *నన్విత్యాదినా * పారిభాషికమితి * తాంత్రిక
సంకేత రూపపరిభాషయా వ్యాప్తిప్రతిపాదకం నతు యోగేనేత్యర్థః.
అవ్యభిచరితత్వం- అవ్యభిచరితత్వపదం. అథవా పారిభాషికమవ్యభిచరిత
త్వం పరిభాషయా అవ్యభిచరితత్వపద ప్రతిపాద్యం. వ్యాప్యత్వమితి శేషః.

త్వోక్తావపి గగనేన ప్రమేయాభావానంగీకారో నిర్బీజః. తథా సతి ఘటత్వప
టత్వాభ్యాం ప్రమేయసామాన్యాభావ ఇత్యస్యోన్మత్తప్రలపితత్వాపత్తేః. న
హి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకరూపేణ వృత్తిమత్త్వస్యాతంత్రత్వేఽపి
తత్సంబంధేన వృత్తిమత్త్వం తంత్రమితి యుజ్యతేఽపి శేషాదిత్యాశయేనాహ
* ఇదమితి * ఏవంచ వాచ్యత్వస్యేచ్ఛారూపత్వేపి సంయోగాదినా ఽస
వాయితయా వాచ్యత్వాభావసౌలభ్యేపి వస్తుగత్యనురుద్ధ్యాశ్రయతయా ఽస
వాయితయా వాచ్యత్వాభావపరత్వేపి నక్షతిరిత్యావిష్కరణాయ వ్యధికరణ
ధర్మేత్యాదిహేతులభ్యధర్మత్వస్య పశ్చాత్తనోక్తత్వేపి యథాశ్రుతేతత
స్య తంత్రత్వేపి నక్షతిరిత్యావిష్కరణాయ వా వాచ్యత్వం యథేత్యుక్తమితి.
పారిభాషికమేవావ్యభిచరితత్వమిత్యత్ర ప్రతియోగిత్వేన పరిభాషావిషయత్వం
చేత్పారిభాషికత్వం తదా ప్రతిపాద్యవిశేషాలాభ ఇత్యతస్తాంత్రికేతి. ఏవకార
వ్యవచ్ఛేద్యమాహ * నత్వితి * అపార్థకత్వం నిరాకరోతి * అవ్యేతి * న
తావదవ్యభిచరితత్వమితి మూలానుసారేణ ఇదమీయం తత్పదం వ్యాచష్టే
*అథవేతి *ఈదృశావ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్నహేతువిషయతాఘటితధర్మా
వచ్ఛిన్నత్వాభావరూపసాధ్యప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదినా ప్రతియోగ్యవృ
త్తిధర్మికప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వజ్ఞానకాలీనే ఈదృశావ్యభిచారపదార్థా
వచ్ఛిన్నహేత్వవిషయకజ్ఞానే సత్త్వాదితి హేతుర్లభ్యతే. అతస్తదవతారణ
స్యావ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్నహేతువిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వరూప
సాధ్యప్రదర్శకతామావిష్కరోతి.*వ్యాప్యత్వమితి *ఏతేన విధేయాకాంక్షా

నతు యోగేన తత్పదలభ్యమిత్యర్థః. తథాచ వ్యభిచారఘటకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్య వ్యాప్తిఘటకత్వ విరహేపి నక్షతిరితి భావః. * యదితి * యత్పదం యద్ధర్మావచ్ఛిన్న పరమగ్రే తత్పదమపి తద్ధర్మావచ్ఛిన్నపరం సచ ధర్మో హేత్వనవచ్ఛేదకీభూత ధూమత్వాదిః. సద్ధేతుస్థలె హేత్వనవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సమానాధికరణసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యాది విశేషణాక్రాంతో వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకో ఘటత్వాదినా వహ్న్యభావాదరేవ తస్యచ ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యామావశ్యకమితి లక్షణసమన్వయః వ్యభిచారిణి వ్యభిచారనిరూపకాధికరణీభూత హేత్వధికరణె సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాది విశేషణాక్రాంతః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావాదిరపి తస్యచ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాత్ తాదృశాభావస్య ప్రతియోగ్యధికరణే కాలిక సంబంధేన వృత్తావపి వివక్షణీయస్య స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వధికరణావృత్తిర్భావేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యవిరహాన్నాతివ్యాప్తిః. అయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక సాధ్యాభావాదిక్రయాలప నిరాసః. ప్రకృతపక్షవిశేషణతాపన్నప్రకృతహేత్వంశే ప్రకారతాపన్నస్యయత్సమానాధికరణా ఇత్యస్య యోగేన తత్పదార్థత్వాసంభవాత్పరిభాషయేత్యుక్తం. తత్పూర్వటీకరోతి. * నత్వితి * అత్ర చ యత్సమానాధికరణః కశ్చన తాదృశాభావః ప్రతియోగ్యసమానాధికరణ ఇత్యత్ర వ్యభిచారపదపరిభాషాముపగమ్య తద్విరోధ్యన్యూక్తవ్యాప్యతేవ యోగోస్త్విత్యాశంక్యాహ నత్వితీతి కేచిత్. తన్న యోగపరిభాషాభయాప్రాప్తేః తథా పరిభాషాయా ఏవాస్గా వచ్ఛ. కథంచిత్ప్రసిద్ధానుమానే లక్షణసత్వే ప్రసిద్ధవ్యభిచారణిలక్షణాసత్వే చసత్యేవ లక్షణె పదప్రయోజనాకాంక్షే స్యాశయేనాహ * సద్ధేతుస్థలఇతి * అయమాత్మేతి * నను యత్సమానాధికరణా ఇత్యస్యానుపాదానేపి సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వదానాదేవ నాస్తిత్వసామాన్యాభావసంగ్రహః. తథాపి ద్రవ్యత్వాభావస్య యావదంతర్గతత్వాదవ్యాప్తిరితి చేత్ ప్రతియోగితాయాస్సాధ్యనిష్ఠత్వేన విశేషణీయత్వాత్. యదిచైవం ప్రమేయసాధ్యతావచ్ఛేదకేఽవ్యాప్తిరుచ్య

మాదాయావ్యాప్తేర్వారణాయ హేతుసామానాధికరణ్యమభావవిశేషణం. అభావవృత్త్యా సంబంధభేదానివేశేన వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిత్వాదినా వహ్న్యాద్యభావస్య ప్రతియోగిమత్పర్వతాదౌ కాలికసంబంధేన వృత్తేర్లక్షణసమన్వయసంభవాన్న తత్రాతివ్యాప్తేర్వారణం తత్ఫలమితి ధ్యేయం. అయమాత్మా పృథివ్యాద్యష్టద్రవ్యాతిరిక్తత్వే సతి ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వసమానాధికరణాత్మత్వేతరత్వాద్యవచ్ఛిన్నాత్మత్వాద్యభావానాం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహాదవ్యాప్తిరతో హేతుసామానాధికరణ్యఘటకహేతౌ హేతుతావచ్ఛేదకత్వవిశిష్టత్వనివేశః. [యద్యప్యయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయావ్యాప్తిరభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్యవిశేషణేనాపి వారయితుం శక్యతే. ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాదిసమానాధికరణస్య ధూమాద్యభావస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యావశ్యకత్వేఽపి స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వధికరణాంతర్భావేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యైవ వివక్షణీయతయా అయోగోళకాంతర్భావేన తాదృశాభావస్యాతథాత్వాన్నాతివ్యాప్తిః. స్వవిశిష్టహేత్వధికరణేత్యత్ర యత్పదేనైవ హేతోరుపాదేయతయా తత్స్వమిత్యత్ర తత్పదేన తస్యైవ పరామర్శాత్ వ్యాప్తేర్హేతునిష్ఠత్వోపపత్తిరితి. తథాపి కపిసంయోగాభావవాన్ జాతిత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యసమానాధికరణ

తే. తదా యత్కించిత్త్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకం విశేషణీయం. మైవం. ఘటత్వాత్మత్వైతదన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాత్మత్వసాధ్యకేఽవ్యాప్తేః. నను సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాయాం స్వవ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నత్వనివేశాన్న దోష ఇతి చేన్న. తథాపి హేతుసామానాధికరణ్యాపేక్షయా గౌరవాత్. స్వవిశిష్టత్వానివేశాల్లాఘవమితి చేదత్ర వక్ష్యామః. ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ స్వవైశిష్ట్యసంబంధభేదానివేశేన యావదంతర్గత ద్రవ్యత్వాభావస్య కాలికసంబంధేన స్వవిశిష్టప్రకృతహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాన్నావ్యాప్తిరతోఽయమాత్మేతి కాలావృత్తిహేత్వనుధావనం. అష్టద్రవ్యాతిరిక్తద్రవ్యత్వవాన్ ఆత్మత్వాదిత్యాదినం గ్రాహ్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టేతి. అసంభవాశంకాం నిరస్యతి *స్వేతి*

స్య కపిసంయోగాద్యాత్మత్వాభావస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాప్రసిద్ధ్యా స
త్తావానాత్మత్వాదిత్యాదౌ సత్తాధికరణ కాలే కాలికసంబంధేన వర్తమా
నస్య సత్తాభావస్య తదప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి హేతుతావ
చ్ఛేదక విశిష్టహేతుసామానాధికరణ్యమేవోపాత్తం. యత్తు అయమాత్మా జ్ఞా
నాదిత్యాదావాత్మత్వాదినా ఆత్మత్వాదేరభావస్య లక్షణఘటకత్వేఽపి నావ్యా
ప్తిస్తస్యాపి ప్రతియోగ్యధికరణీభూతే ఆత్మాదావేకజ్ఞాన విషయత్వ స్వా
శ్రయాశ్రయత్వాది రూపపరంపరా సంబంధేన వర్తమానతయా ప్రతియో
గి సమానాధికరణత్వాదితి సామానాధికరణ్యాంతవిశేషణమనర్థకమితి. త
న్న. ఏకజ్ఞాన విషయత్వాదినా విశిష్టబుద్ధౌ ప్రమాణాభావేన తేషాం సంస
ర్గత్వాభావాత్. నచైవమపి యదభావోఽవ్యభిచారవిరోధీత్యుపాధి లక్షణే
ఇహోపాధిర్నేహోపాధిరితి ప్రతీతివ్యవహారానురోధేనావ్యాప్యత్వస్య సం
బంధతాయా గ్రంథకృతైవ స్వీకృతత్వాత్ తేన సంబంధేనైవాత్మవృత్తేరా
త్మత్వాభావస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమక్షతమేవేతి వాచ్యం. అ
వ్యాప్యత్వాదేస్సంబంధతాయాం వివాదేన యదభావపదస్య యదవ్యాప్య
త్వాద్యభావ పరతామభ్యుపగమ్యాపి గ్రంథకృతా తాదృశ లక్షణవ్యాఖ్యా
నాత్తత్సంబంధతాయా అప్రామాణికతాభిప్రాయేణైవాతత్ప్రతియోగిసమానాధి క
రణా ఇత్యుపాదానాత్. యావత్ప్రదాసత్త్వే సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాది విశేష
ణస్యావ్యాప్తిగ్రాసంగచ్ఛతే యత్కించిదభావమాదాయైవ లక్షణసమన్వ
ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటిత వ్యాపకతాకల్పేఽప్యాహ * సత్తావానితి *
దృవ్యత్వాపి హేతావుక్తరీత్యా వ్యాప్తేరసత్త్వాదాహ * ఆత్మత్వాదితి * సా
ధ్యవతిదైశిక విశేషణతయా వృత్త్యప్రసక్త్యా చాత్మత్వ విశిష్టసత్తాభావాదిర్బా
ధ్యః * ఏకేతి * ఆత్మత్వం నాస్తీతి ప్రతీతావేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఘ
టకతయా త్మభానాత్. జ్ఞానాద్యభావానురోధేనాహ * స్వాశ్రయేతి * ఆ
త్మత్వాభావే స్వాశ్రయఆత్మత్వం. * అనర్థకమితి * స్వవైశిష్ట్యస్యాపి సం
బంధిత్వరూపత్వాదతిభావః. * ఏకేతి * యత్తు తేషాం సంసర్గత్వేఽపి ప్రతి
యోగ్యధికరణాధేయత్వ నివేశాద్యత్సమానాధికరణా ఇత్యస్య సార్థక్యం త
చ్చ హేత్వధికరణాధేయత్వమితి. తన్న సమంజసం. ప్రతియోగ్యధికరణ సం

య సంభవాల్ అతశ్చరమోక్తస్యాపి తత్పదవ్యావృత్తింపరిష్కర్తా దర్శయ
తి * సర్వత్రేతి * తథాత్వాల్. ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాల్. తథా
చ యావత్పదాదానే వ్యభిచారిమాత్ర ఏవ అతివ్యాప్తిరితి భావః. యద్యపి
వ్యభిచారిస్థలఏవదోషస్య కథనీయతయా సర్వత్ర తాదృశాభావస్య తథా
త్వకథనమసంగతం. తథాపి యావత్పదానుపాదానే అతివ్యాప్తిరేవనావ్యా
ప్తిరిత్యేతత్సూచనాయ సర్వత్రేత్యుక్తం. అథవా సర్వత్ర సర్వాధికరణా
వచ్ఛేదేన. తథా చ వివక్షణీయస్య స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వధికరణాంతర్భావేన
ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య సత్వం సూచితం. నను యావత్పదానుపా
దానే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వం
పరిత్యజ్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్య ప్రతియోగితాకత్వేనైవాభావా విశేషణీ
బద్ధత్వ నివేశే నైవోపపత్తౌ తదాధేయత్వస్యైవానివేశాల్. * నావ్యాప్తిరితి *
పంచమ్యంత పదోల్లేఖ్యత్వావచ్ఛేదేన లక్షణ సత్వోక్త్యా తత్సామానాధికర
ణ్యేన తత్సత్వరూపానిష్టలాభమాత్రం నతు తదసత్వాత్మకానిష్టాంతరలాభ ఇ
తి భావః. నన్వేవం తత్సామానాధికరణ్యేన లక్షణసత్వరూపానిష్టలాభేపి తస్య
తత్సామానాధికరణ్యేన తదసత్వావిరోధితయా నతన్నిరాకరణసంభవః యా
వత్పదేన సర్వవ్యావృత్తిశ్చావివక్షితా ఏవం హేతుత్వా వచ్ఛేదేనాతివ్యా
ప్తేః లాభేపి సద్ధేతు భాగేఽసద్ధేతుభాగేవా నతిప్రసంగ ఇత్యపి నస్ఫుట
మితి వాక్యార్థానుపపత్తిమాశంక్య వ్యభిచారిణీతి పూరణేవచ్ఛేదకావచ్ఛే
దేనాన్వయాత్సర్వత్రేత్యస్య వైయర్థ్యం స్యాదతోవచ్ఛేదకత్వార్థకసప్తమ్య
ంగీకారేణ తత్సార్థక్యమిత్యాహ * అథవేతి * నన్వితి * తద్వ్యాప్యత్వం చ విశిష్యని
వేశ్యం. నతు యదభావ ప్రతియోగితాత్వేన. భూతత్వమూర్తత్వోభయా
భావ స్పర్శాభావయోస్సమనియతత్వేనైక్యపక్షేతివ్యాప్త్యసంగతేః. వహ్ని
భిన్నత్వేన వహ్న్యభావఘటభిన్నత్వేన ఘటాభావయోరైక్యానాసంభవా
చ్చ. ఏవం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన న
తుప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన. సమవాయేన ప్రమేయసాధ్యక వ్యభి
చారిణ్యతివ్యాప్తేః తథావిధస్య ఘటత్వేన ప్రమేయత్వాభావస్య స్వరూ
పసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాల్. నను ప్రతియోగితాయాంస్వా

యః తద్వ్యాప్యత్వంచ స్వవ్యాపకతత్కత్వమతో నానవస్థా వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదౌ తత్తద్వహ్న్యాద్యభావానాం సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్ర
తియోగితాకానాం యథావివక్షణీయ సామానాధికరణ్య విరహేఽపి ఘట
త్వాదినా వహ్న్యాద్యభావ మాదాయైవ లక్షణసంగతిః. ఇత్థంచధూమవాన్
వహ్నేరిత్యాదౌ వాచ్యత్వాద్య భావమాదాయ నాతివ్యాప్తిసంభవఃతస్యధూ
మత్వాద్య వ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వేన లక్షణఘటకతా విరహాత్. ఏవంస
తి హేతు సమానాధికరణత్వ విశేషణమనర్థకమితి చేత్తదపి తర్హి త్యాజ్యతా
మిత్యాశంకా పరిహారాయ తథావిధాభావ నివేశేఽపి యత్రాతివ్యాప్తి స్త
త్రియావత్పదస్య వ్యావృత్తిమాహ * అతఏవేతి * అతఏవ*యావత్పదోపా

ధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వం నసాధ్యభిన్నావృత్తిత్వం. ప్రమేయసాధ్యకా
వ్యాప్తేః. కింతు సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాకః కశ్చనాభావఃప్ర
తియోగిసమానాధికరణ స్తత్త్వమిత్యేవ. ఏవంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూత వ
హ్నిత్వ నిష్ఠధర్మాణాం సాధ్యతావచ్ఛేదక పదేనోపాదానాదైవ ఏతల్లక్షణప్ర
వేశేనవస్థాప్రసక్తిరత్రాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వాంతరనివేశాదిత్యతఆహ
* స్వవ్యాపకేతి * నన్వేవం వహ్నిధూమోభయవాన్ధూమాదిత్యాదౌ తా
దృశోభయత్వాది రూపసాధ్యతావచ్ఛేదకస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేన ప్రతియో
గితాయాః ప్రత్యేకపర్యవసితత్వేన తద్వత్తితాదృశోభయత్వా భావసంభ
వాద్వ్యాపకత్వాసంభవేనావ్యాప్తేః కథమియమాశంకా. కథంచ తాదృశరీ
త్యోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాద్భూతత్వమూర్తత్
త్వోభయ సాధ్యకవ్యభిచారిణివాచ్యత్వాభావ మాదాయాతివ్యాప్తిః. అథసం
యోగాద్యవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకస్థలేఽభావప్రసిద్ధ్యర్థం వ్యాపక
తాఘటకాభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యంప్రవేశ్యం. నచైవం సంయో
గావచ్ఛిన్నసాధ్యకవ్యభిచారిణివాచ్యత్వాభావమాదాయాతివ్యాప్తిః సంయో
గాభావస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణ భిన్నత్వాసంభవేన తాదృశాభావ
ప్రతియోగితావతి వాచ్యత్వేన్యాభావస్యైవోక్త ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాది
తి వాచ్యం. ప్రతియోగ్యనధికరణ ప్రతియోగిత్వవన్నిష్ఠాభావ ఘటితస్యతస్య
వివక్షితత్వాదితి చేన్న. ఉభయత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకస్థలే ఉభయత్వేప్ర

దానాదేవ*ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య*భూతత్వ మూర్తత్వోభయత్వావచ్ఛి
న్నాభావస్య.*ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేపి*మనసిఅభావవిశిష్టహేత్వధిక
రణే మూర్తత్వరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేపి. తథాచ యావత్ప్ర
తియోగ్యనధికరణ ప్రతియోగిత్వ వన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
స్యైవ నత్వేనోక్తదోషావాగణాత్. యదిప్రతియోగ్యధికరణం యద్యత్తత్త
ద్వ్యక్తిభేదకూటవత్ప్రతియోగిత్వ వదిత్యుచ్యతే. తదా ఏకమాత్రవృత్తి
సాధ్యతావచ్ఛేదకకస్థలే ప్రతియోగితామాత్రస్యైవసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యా
ప్యత్వసంభవేన వాచ్యత్వాభావ మాదాయాతివ్యాప్తేః ప్రతియోగిత్వాధికర
ణే సాధ్యతావచ్ఛేదకాభావస్య దుర్ఘటత్వాత్ తాదృశసాధ్యతావచ్ఛేదక
రూపప్రతియోగ్యధికరణస్యైకత్వేన యద్యదర్థాప్రసిద్ధిరితి చెన్న. సా
ధ్యతావచ్ఛేదకభేదేన వ్యాప్యత్వభేదాదుభయత్వాది సాధ్యతావచ్ఛేదకస్థ
లే కేవలస్వరూపసంబంధేన ప్రతియోగ్యనధికరణత్వస్య నివేశనీయత్వాత్.
యద్వాప్రతియోగ్యనధికరణత్వం ప్రతియోగివృత్తివైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నావచ్ఛేద
కతాక భేదవత్వ ముక్తౌ నకోపిదోషః.ప్రతియోగినో వ్యాప్యవృత్తిత్వే తద్వై
శిష్ట్యావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ ఈదృశభేదస్యాపి తథాత్వేతు ప్రతియోగిమద్వృ
త్తి ధర్మవత్వం ప్రతియోగ్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావదన్యత్వంవా బో
ధ్యం. వస్తుతస్తు ప్రతియోగితావద్వృత్తిత్వం నిరవచ్ఛిన్నం నివేశ్యమితి.
* మనసీత్యాది * స్వవిశిష్టస్య సద్భావమభిప్రేత్య. అన్యథాపరమాణౌ తద
భావస్యాతథాత్వేన తదసంగతేః. దిక్కృతవిశేషణతానుపగమాత్ నిత్యేతద
భావాద్వా. నచ ఘటత్వేన భూతత్వమూర్తత్వోభయాభావ మాదాయ
తత్సంగతిః. తథాసతి ఘటత్వేన కేవలమూర్తత్వాభావమాదాయైవ తత్సంగ
తి సంభవేన ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావేత్యస్య భూతత్వమూర్తత్వోభయత్వా
వచ్ఛిన్నాభావేతి తద్వివరణస్య చాసంగతేః. యత్తు గగనమనసోరుభయాభా
వస్యప్రతియోగిసామానాధికరణ్యప్రదర్శనం క్వచిత్. తదయుక్తం. గోమా
న్గోత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణార్థమిదానీం హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన
త్యస్యావశ్యకత్వాత్. నచ తదతివ్యాప్తేగగనత్వాదిపదగ్రాహ్యతా. తద్వార
ణస్య యావత్వోపాదానాప్రయోజనత్వాత్. మూర్తత్వే స్వశబ్దనివేదనే

నుపాదానే సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాక తాదృశోభయా భా
వస్యైవ ప్రతియోగిసమానాధికరణతయాఽతివ్యాప్తిః స్యాదితి భావః. యావ
త్పదసత్త్వే యాదృశాభావ మాదాయాతివ్యాప్తివారణం తాదృశాభావం
దర్శయతి *ధూమత్వమనోన్యత్వాభావస్యేతి* ధూమత్వాభావస్య మనోన్య
త్వాభావస్య చేత్యర్థః. *అతథాత్వాత్* ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాత్.
యావత్పదేనత్తు సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్య ప్రతియోగితాకత్వ నివేశనేవ
హ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తాదృశ యావదంతర్గత మహానసీయ వ
హ్న్యాద్యభావ మాదాయావ్యాప్తిస్స్యాదితి యథోక్తవిశేషణస్యైవోపా
దేయతయా తాదృశాభావయోరపి లక్షణఘటకత్వాదితి భావః. ధూమత్వ

ఆదిపదగ్రాహ్య ధూమత్వే చ తత్ప్రదర్శనమిత్యపి పదవ్యుత్పత్తిమస్పృశాం
తట్టీకరణైరనుపాదేయం. వస్తుతస్తు స్వవైశిష్ట్యస్య నిష్ఫలత్వేన హాయత్వేపి
ఉక్తసాధ్యకఏవ పరమాణ్వవృత్తిమూర్తత్వే మనోవృత్తిత్వవిశిష్టమూర్తత్వే
జన్యమూర్తమనోన్యతరత్వేనోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యా
ప్తిః సంభవత్యేవ. ఏతదర్థమేవ వాఽఽదిపదమితి. *తాదృశోభయాభావస్యైవే
తి* యత్కించిదభావస్య ధర్తవ్యత్వాత్. *యావత్పదేనత్విత్యాది* అత్రే
దం చింత్యం. సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకాభావనివేశస్యాభిప్రే
తత్వే యావత్పదేనత్తే ధూమత్వమనోన్యత్వాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తి
వారణేతు దీధితికృతాం మనోన్యత్వాభావలిఖనాసంగతిః. తస్య సాధ్యతావ
చ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వాభావాత్. నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్య
ప్రతియోగితాకయావదభావనివేశే వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ మహానసీ
యవహ్న్యాద్యభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ యథోక్తవిశేషణస్యావశ్యక
తయా తాదృశాభావయోర్న లక్షణఘటకత్వానుపపత్తిరితి వాచ్యం. తథాసతి
తాదృశాభావయోర్లక్షణఘటకత్వాదిత్యనేన తాదృశాభావద్వయస్య లక్ష
ణఘటకత్వసమర్థనాసంగతేః. ధూమత్వాభావస్య ప్రాగపి లక్షణఘటకత్వా
త్. నచ ధూమత్వాభావస్య ప్రాగ్లక్షణఘటకత్వేపి మనోన్యత్వాభావస్యాపి
లక్షణఘటకత్వార్థం తథాభిధానమితి వాచ్యం. అతఏవేత్యాదినా యావ
త్పదవ్యావృత్త్యభిధానే యావదంతర్గత ధూమత్వాభావమాదాయైవాతి

స్య బహిరింద్రియగ్రాహ్యవిశేష గుణాత్మకతయా ప్రతియోగిస్వరూపాణాం తన్నిష్ఠ ప్రతియోగితానాం చాలినీ న్యాయేన ఉత్పత్తి కాలావచ్ఛేదేన వాసాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా భూతత్వాభావస్య నసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వమిత్యాశయేనా ఖండవ్యాప్యవృత్తి మనోభేదాభావానుధావనం. ఉక్తరీత్యా అతఏవేత్యాది గ్రంథావతారాత్ ప్రథమతో వాచ్యత్వాభావమాదాయ సర్వత్రైవావ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తే ర్దర్శితత్వాత్ సాధ్యాభావమాదాయ వ్యభిచారి విశేషే అతివ్యాప్తిప్రదర్శనం సందర్భవిరుద్ధమిత్యాశంకా నవకాశః.

వ్యాప్తినిరాససంభవే వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ మహానసీయవహ్న్యభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ యథోక్తవిశేషణే మనోన్యత్వాభావస్య లక్షణఘటకత్వం సంపాద్య తాదృశాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణప్రయాసస్య నిష్ఫలతయా తద్గ్రంథస్యైతదర్థ తాత్పర్యకత్వాదితి. అత్రాహుః. యథోక్తవిశేషణ విశేషితయావదభావ ఘటితలక్షణే యావత్త్వానుపాదానే వాచ్యత్వాభావమాదాయ దత్తాయా అతివ్యాప్తేర్వారణార్థం యావత్త్వనివేశప్రద్వేషిణా యథోక్తవిశేషణం పరిత్యజ్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వమాదృతం. తత్ర చోభయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకేతివ్యాప్తిరితి యావత్త్వనివేశః. తథా చ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకయావదభావాంతర్గతం భూతత్వాభావమాదాయైవ నాతివ్యాప్తిః. ఏవంచ మనోన్యత్వాభావలిఖనం యథోక్తవిశేషణప్రవేశస్య నిర్బీజత్వే సంగతం స్యాదిత్యతో మహానసీయవహ్న్యభావమాదాయావ్యాప్తిః ప్రదర్శితా. అథ యథోక్తవిశేషణప్రవేశేపి భూతత్వాభావమాదాయోభయసాధ్యకేతివ్యాప్తివారణసంభవాన్మనోన్యత్వాభావలిఖనాసంగతిరిత్యాశంకాపరిహారాయ భూతత్వస్యేత్యాదినా తదభావస్య యథోక్తవిశేషణశూన్యత్వస్య సంపాదనీయత్వేన తత్సంగతేరితి. ఏవంచ తాదృశాభావయోరపి లక్షణఘటకత్వాదిత్యస్య భూతత్వమనోన్యత్వాభావయోః సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకాభావయథోక్తాభావఘటితలక్షణయోః క్రమేణ లక్షణఘటకత్వాదిత్యర్థః. ఉక్తరీత్యా సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకయత్కించిదభావనివేశంకృ

కేచిత్తు యావత్సాధనసమానాధికరణే వాచ్యత్వాదేరుదాసీన పదార్థస్యాభావమా-దాయ వ్యభిచారి సామాన్యే అతివ్యాప్తిర్విశ్రామ్యతు సాధ్యాభావమాదాయాపి క్వచిదతివ్యాప్తిస్స్యాత్ సా చ యావత్సాధనోపాదానాన్న భవతీత్యభిప్రాయకతయా న సందర్భవిరుద్ధమిత్యాహుః. పరే తు నను సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకీభూతప్రతియోగితాక యావదభావ నివేశేనైవోపపత్తేః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాక యావదభావ నివేశనమఫలం తాదృశప్రతియోగితాకత్వ విశేషణవ్యావర్తనీయస్య తత్తద్వహ్న్యాద్యభావస్య వహ్నిత్వవ్యాపక ప్రతియోగితాకత్వాభావేనోక్తవిశేషణేనాపి వ్యావర్తన సంభవాదత ఆహ * అత ఏవేతి * యత ఏవ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకాభావే యావత్త్వముపాత్తం న తు సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపక ప్రతియోగితాకాభావే అత ఏవేత్యర్థః. * భూతత్వేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక ప్రతియోగితాకాభావ నివేశే భూతత్వమూర్తత్వోభయవాన్ మూర్తత్వాదిత్యాదా-

---

త్వా యావత్పదానత్వే యథోక్తవిశేషణసత్త్వే సందర్భవిరోధం పరిహరతాం మతమాహ * కేచిత్త్వితి * సాధ్యాభావం సాధ్యమాత్రప్రతియోగితాకాభావం. తేన సాధ్యతదన్యోభయాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్వ్యభిచారిసామాన్యే సత్త్వేపి న క్షతిః. లిఖనసంక్షేపనిబంధినాం దీధితికృతాం నిర్బీజలిఖనప్రసంగో౽త్రాస్వరసః. వ్యాప్యవ్యాపకభావాపన్నోభయసాధ్యకే వహ్నిధూమోభయవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తిసంభవేపి పరస్పరవ్యభిచారిభావాపన్నోభయసాధ్యకోత్కీర్తనం తత్ర తదుభయత్రైవాతివ్యాప్తిసంభవః. వ్యాప్యవ్యాపకభావాపన్నోభయసాధ్యక ఏకత్రైవ తత్సంభవ ఇతి విశేషవ్యుత్పాదనార్థం. విశిష్టసత్త్వాదిసాధ్యకే విశిష్టాతిరిక్తతామతే నాతివ్యాప్తిరితి తన్నోక్తం. విశిష్టాతిరిక్తతావాదినామపి సర్వమప్యుభయత్వం వైశిష్ట్యాతిరిక్తమితి మతాంతరసత్త్వాన్నాతివ్యాప్త్యసంగతిః విరుద్ధోభయరూపేణ ప్రమేయసామాన్యాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్యావత్పదం. సామాన్యాభావీయాన్యప్రతియోగితాయాః ప్రత్యాశ్రయభిన్నత్వేన వహ్ని ధూమోభయాభావమాదాయాతివ్యాప్తేస్తత్పదమితి కేచిత్.

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

భూతత్వాభావమనోన్యత్వాభావప్రతియోగితాయాఉభయత్వావ్యాపకత్వేనఉభయత్వావచ్ఛిన్నాభావాదేరేవలక్షణఘటకతయాఅతివ్యాప్తిస్స్యాత్ యథోక్తవిశేషణాక్రాన్తాభావనివేశే చ భూతత్వమనోన్యత్వాద్యభావానామపిలక్షణఘటకతయా నాతివ్యాప్తిరితిభావః. నచ సాధ్యతానవచ్ఛేదక వ్యాపకప్రతియోగితాకాభావ నివేశేపి హేతు సమానాధికరణస్య మనోభిన్నభేదస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేనప్రతియోగిసామానాధికరణ్య విరహాన్నాతివ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకతాయా లక్షణే నివేశే తాదృశవ్యాపకతా ఘటకసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య నివేశాసంభవాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన తత్సామానాధికరణ్యస్య వివక్షణీయత్వాదితి వాచ్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన తత్సామానాధికరణ్యనివేశేపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ హేతు సమానాధికరణస్య వహ్నిత్వ వ్యాపకప్రతియోగితాకస్య పర్వతభిన్నభేదస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం పర్వతాంతర్భావేనాస్తీత్యవ్యాప్త్యాపత్త్యా తేన సంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య నివేశాసంభవాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేనైవ ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యమగత్యా వాచ్యం. తథాచ మనోభిన్నభేదస్య తేన సంబంధేన మూర్తత్వాదిరూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య మక్షతమేవేత్యతివ్యాప్తిః.

భూతత్వాభావేతి నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదఘటితముభయత్వవ్యాపకత్వమక్షుణ్ణమేవేతి వాచ్యం. భూతత్వమూర్తత్వోభయవాన్ నిత్యస్పర్శాదిత్యాదౌ భూతత్వాభావమూర్తత్వాభావయోరపి లక్షణఘటకతయా తద్విశిష్టహేత్వధికరణాప్రసిద్ధేస్తదనివేశాత్. *అవ్యాప్త్యాపత్త్యా* ప్రమేయసాధ్యకే లక్షణగమనాత్. ఘటత్వాభావాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ పూర్వం ఘటాభావత్వఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నభేదస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాదాత్మ్యసంబంధేన హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యాన్నదోషః. ఇదానీంతు తస్య ఘటత్వాదిరూపసాధ్యాభావస్య చ దైశికవిశేషణతారూపసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావ రూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తిరిత్యాహ.

సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనివేశవక్ష్యమాణస్థలాంతరేప్యవ్యాప్తిస్స్యాదితితునాస్మాకమేవదోషఇత్యభిప్రాయఇతి వ్యాచక్షుః. తత్తునసమీచీనతయాప్రతిభాతి సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాదివిశేషణవ్యావృత్తేః వశ్ఛేద్వక్ష్యమాణతయా తదుత్తరమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యాదివిశేషణస్థలే సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక ప్రతియోగితాకత్వ విశేషణం. కిన్త్వహ త్ర సిద్ధ్యాకాంక్షావయాదాదావేవ తాదృశవిశేషణ పరిత్యాగబీజకథనస్యా సంగతత్వాదితి. *గోత్వాభావస్యేతి* ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యాదిత్యర్థకేనా తథాత్వానిత్యనేనాన్వయః. తథాచ సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాద్యనుపాదానే అసంభవ ఇతి భావః. యద్యపి గోత్వాభావాదేరపిపూర్వక్షణవృత్తిత్వాది విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్యం పర్వతాదావప్యస్తి తథాపి వ్యాపకతాయాలక్షణఘటకత్వే సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన భావ రూప ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యం ధూమ * సాధ్యకేతి* నాస్మాకమేవ*సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకయత్కించిదభావనివేశినామప్యేతదతివ్యాప్తిసత్వాత్. యద్వాయథాశ్రుతేదీధితికృతామేవ దోషః నాస్మాకం స్వాభావత్వానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానివేశేన తదుద్ధారసంభవాదిత్యాశయః. యద్వా "దీధితౌ వక్ష్యమాణేత్యర్థః రూపసామాన్యాభావవాన్పృథివీత్వాదిత్యాదౌ రూపాద్యాత్మకసాధ్యాభావస్య స్వధ్వంసాదిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్ తస్య సద్ధేతుత్వాదినా మస్మాకమిత్యర్థః. పరంతు రూపాదీతిగ్రంథావతారికాయామప్యేతదభిధానాత్పౌనరుక్త్యం ప్రయత్ననివార్యం. పూర్వత్రతు రూపసామాన్యాభావసాధ్యకోపేక్షాబీజం దీధితౌ దర్శితం. అన్యాభావసాధ్యకోపేక్షాబీజంత్వత్రేతి నతదాశంకేతిబోధ్యం. * పర్వతాదావపీతి * స్వవిశిష్టహేత్వధికరణేత్యాదఘటితస్యాపి లక్షణస్య దురపవాదతాలాభాయ తదుక్తం. * వ్యాపకతాయాఇతి * ఏతేన తస్యాలక్షణఘటకత్వే తద్ఘటకసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య వాచ్యతయా భావరూపత్వం వ్యర్థమితిసూచితం. *భావరూపేతి*నచైవమపి ధూమవాన్ధూమకాలీనవహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావస్య కాలికసంబంధేన తథాత్వం ధూమవాన్ధూమవద్వహ్నేరిత్యాదౌ

వాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావాదేః పూర్వక్షణవృత్తిత్వాది విశిష్ట
స్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్య మాదాయాతివ్యాప్తే ర్వారణా
యావశ్యం వివక్షణీయం తథాచాయమసంభవ ఇతి భావః. సాధ్యప్రతియోగి
కాభావ నివేశేపి గోత్వాద్యభావ మాదాయాసంభవస్య వారణసంభవాత్
*తత్తత్సాధ్యవ్యక్త్యభావస్యేతి * అస్యచ నానావ్యక్తిసాధ్యకేఇత్యాదిః తథా
చ సాధ్యాభావ నివేశేపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిస్స్యాదితి
భావః. సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వంచ సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాన వచ్ఛేదకత్వం. గుణక
ర్మాన్యత్వ విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తావ్యాపకతావచ్ఛేదికా
యా అపి ద్రవ్యత్వాద్యభావీయ ప్రతియోగితాయా నసాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్ర
తియోగితానవచ్ఛేదకత్వం సత్తావతిగుణాదౌ తాదృశప్రతియోగిత్వావచ్ఛి
న్నాభావ సత్త్వాదతో విశిష్టసత్తాద్యభావఏవ లక్షణఘటకః.

ధూమాభావస్య ధూమాభావవద్భిన్నభేదతయా ధూమాభావవద్భిన్నహేతు,
రూపభావసామానాధికరణ్యంచదుర్వారమితివాచ్యం. అయోగోలకాన్యత్వా
భావస్య తాదృశప్రతియోగ్యప్రసిద్ధేః. యదిచ తస్యాప్యయోగోలకభిన్నభే
దతయాఽయోగోలకభిన్నవహ్న్యాదిరూపభావసామానాధికరణ్యందుర్వారం.
తదాపి గగనాభావాదేస్తాదృశప్రతియోగ్యధికరణాప్రసిద్ధిః. యదిచ తస్యాపి
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావతయా ఘటాదిరూపప్రతియోగ్యధికరణప్ర
సిద్ధిర్మన్యతే తదా ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావతిప్రసంగాదేవవ్యభిచా
రిసామాన్యేతిప్రసంగనియమభంగో బోధ్యః. సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనే
తిచ క్వచిద్దృశ్యతే. ధూమాభావాదేః కాలికసంబంధేన ధూమవతిసత్త్వాత్
గోత్వాభావాదేస్తత్సంబంధేన గోత్వవతి సత్త్వాచ్చ తదావశ్యకం ఘటత్వా
భావాదసాధకవ్యభిచారివారణాయ భావరూపత్వంచేతభాతి. ఏకవ్యక్తిసా
సాధ్యకే లక్షణగమనాదాహ * నానేతి * వ్యాప్తినిరూపకత్వరూపవ్యాపక
త్వోపాదానేనవస్థేత్యతస్సాధ్యతేతి. సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన
సాధ్యతావచ్ఛేదకవత్త్వలాభాయ సాధ్యపదం. తేన వాచ్యత్వాభావప్రతి
యోగితాయాఏవ సంబంధసామాన్యేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవ్యాపకతా

తస్యచగుణాదౌసత్తాదిరూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదతివ్యాప్తిరతఃసా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వోపాదానం.తథాచసతిద్రవ్యత్వాభావప్రతియోగి
తాయాఅపివిశిష్టసత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక
తయా తాదృశాభావానాంచ గుణాదావ తథాత్వాన్నాతివ్యాప్తిః.యత్కిం
చిద్రూపావచ్ఛిన్న సాధ్యవత్తానివేశేచ సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్ట
సత్తావ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాక ద్రవ్యత్వాభావాదిక మాదా
యావ్యాప్తిర్దుర్వారా. సాధ్యవత్త్వంచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేనబోధ్యం.
అన్యథా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావాయోగోళకాన్యత్వాభా
వాది ప్రతియోగితాయాః కాలికవిశేషణతావిషయితాదిసంబంధేన ధూ
మాధికరణకాల జ్ఞానాదౌ సంయోగాదిసంబంధేన స్వావచ్ఛిన్నాభావస
త్వాన్న కేనాపి సంబంధేనవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమితి కేవలాన్వయి వాచ్య
త్వాది నిష్ఠప్రతియోగితైవ స్వరూపాదిసంబంధ ఘటితవ్యాపకతా వచ్ఛేది
కాస్యాదిత్యతి వ్యాప్తిః. నచ సంబంధ సామాన్యేన ధూమాదిమన్నిష్ఠాయో
ఽభావః తదీయవిషయతాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానవచ్ఛేదికాయా
ప్రమానిష్ఠప్రతియోగితా, తన్నిరూపక ప్రమాభావస్యచ నవివక్షణీయ సా
ధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యనిష్ఠవ్యాప్యతానిరూపితస్వప్రతియోగిత్వా
వచ్ఛిన్న వ్యాపకతాఘటకయావత్సంబంధేనస్వవిశిష్టయావద్ధత్వధికరణ ప్ర

వచ్ఛేదకత్వేపి నాతివ్యాప్తిః. *తస్య*సత్తావ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితా
కవిశిష్టసత్తాభావస్య.*కించిద్రూపం*సాధ్యతావచ్ఛేదకమన్యద్వా.వహ్నిమా
న్ధూమాదిత్యాదౌ మహానసీయవహ్నిత్వాది కించిద్రూపముపాదాయ తద్వ
హ్న్యభావస్యనప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్ర
తియోగితాకత్వసంభవః. నచైవమపి మహానసత్వాద్యభావమాదాయైవావ్యా
ప్తిః. సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వేన కించిద్రూపనివేశాదతస్సత్తావానితి.
అవ్యాప్తిరితి ఏతద్రూపవానేతద్రసాదిత్యాదావలక్షణగమనాత్. మాస్తుసా
ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్త్వం సంబంధసామాన్యేనైవ తన్నివేశాది
త్యాశయేనశంకతే * నచేతి * ప్రమానిష్ఠాచ ప్రతియోగితావిషయతాసం
బంధావచ్ఛిన్నావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛి

తియోగి సామానాధికరణ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంయోగాదిసంబంధావచ్ఛి
న్న సాధ్య నిష్ఠవ్యాప్యతా నిరూపితస్వ ప్రతియోగినిష్ఠవ్యాపకతాయాం సం
యోగాదిసంబంధావచ్ఛిన్న ధూమాది ప్రకారతా నిరూపితవిశేష్యతాసం
బంధస్యాపి ఘటకతయా తేన సంబంధేనాయోగోళకాదౌ ప్రతియోగినో
ఽసత్వాదితి వాచ్యం. యతో విషయతాయా విషయతాత్వేనైవ సంబంధతా
ప్రామాణికీనతు తథావిధవిశేష్యతాత్వేనేతి. పరంత్వే తాదృశదశా సమ
వాయేన జ్ఞానాది సాధ్యక ద్రవ్యత్వాది హేతావేవాతివ్యాప్తివారణం సం
భవతి తత్ర జ్ఞానాభావస్య సంబంధసామాన్యేన సాధ్యనిష్ఠవ్యాప్యతానిరూ
పిత విషయతాసంబంధ ఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్య సాధ్య

న్నాతు సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాపి. జన్యప్రమాయాః ప్రతియోగివై
య్యధికరణ్యాఘటిత వ్యాపకత్వాసంభవాత్, నచ వాచ్యత్వాభావస్య ధూ
మవన్నిరూపితవిశేషణతాదిసంబంధేనాతథాత్వేనాతిప్రసంగోద్ధారసంభవా
త్కృత స్తమపేక్షితివాచ్యం. విషయతాతిరిక్తస్థలే విశేషరూపపేణ సంసర్గ
తాయాః శంకితురసంమతత్వాత్. *నత్వి* విశేషరూపస్య క్వచిదప్యనుల్లేఖాత్
సామాన్యరూపస్యానుల్లేఖేపి సంసర్గావిషయకోచ్ఛృంఖల ప్రకారవిశేష
విషయకత్వవారణాయ విశిష్టప్రతీతేః సామాన్యరూపేణ సంసర్గావగాహి
త్వైవోపేయతే తావత్త్వైవోపపత్తా విశేషరూపేణ సంసర్గతాయాం ప్రమా
ణాభావ ఇత్యర్థః. నచైవం ధర్మితావచ్ఛేదకవ్యాపకతావిశిష్టసంయోగత్వాది
నా ప్రకారతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవిశిష్టసంయోగ
త్వాదినాచ సంసర్గతావ్యాహన్యేతేతి వాచ్యం. ప్రతియోగ్యనుయోగి
ఘటితరూపేణ తద్వ్యక్తిత్వాదినాచ సంసర్గతానోపేయతే విషయతాయా
శ్చ విషయతాంతరఘటితరూపేణేత్యాద్యనుభవానుసారాదితి. సాధ్యతావ
చ్ఛేదకసంబంధేనేత్యనుక్త్వా వ్యభిచారిమాత్రే దోషోక్త్వాపి వ్యాపకతాఘటక
యావత్సంబంధోపాదానకల్పే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశవ్యావృత్త్యా
తైపస్థలం దర్శయతి * పరంత్వితి * అతివ్యాప్తీతి * ప్రతియోగితాయత్సం
బంధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదికా తేనైవ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమితి విష
యతాసంబంధస్య వ్యాపకతాఘటకతయా తేనైవ తథాత్వాదతివ్యాప్తిత్య

తావచ్ఛేదక సంబన్ధేన సాధ్యనిష్ఠవ్యాప్యతానిరూపిత స్వప్రతియోగినిష్ఠ వ్యాపకతాఘటక యావత్సంబన్ధాన్తర్గత సమవాయేన ఘటాదౌ ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యవిరహాదితి. నచ సంబన్ధసామాన్యేన ధూమాదిమన్నిష్ఠోయోభావస్తదీయ సంబన్ధసామాన్యావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం ధూమాద్యభావీయ సంబన్ధసామాన్యావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వమప్యనవచ్ఛేదకం సంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్నసంయోగాది సంబన్ధేన ధూమాదేర్యత్కించిత్సంబంధేన ధూమాదిమత్యభావసత్త్వేపి సంబన్ధత్వరూప వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నసంయోగాది సంబన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక తదభావాసత్త్వాత్. తథాచ ధూమాద్యభావస్యాపిలక్షణ ఘటకతయా తస్యచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబన్ధావచ్ఛిన్న సాధ్యనిష్ఠవ్యాప్యతానిరూపిత స్వప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకతాఘటక సంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్న సంయోగాదిసంబన్ధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య విరహాన్నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం. సంబన్ధత్వేన సంబన్ధానాం అభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబన్ధత్వేమానాభావా త్తేనరూపేణ సంబన్ధానాం వ్యాపకతాఘటకత్వాసంభవాత్. నస్తుతస్తు ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య శరీరే వ్యాపకతాయాః స్వాతన్త్ర్యేణ నివేశస్య ప్రతిక్షేప్యత్వాత్ జ్ఞానవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిరస్త్యే

ర్థః. * నచేతి * నచాభావప్రతియోగితాయాం సంయోగసమవాయాద్యవచ్ఛిన్నత్వేప్యక్షతేస్సంబన్ధసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వోక్తిర్నసంగతమితి వాచ్యం. తస్య పరిత్యాజ్యత్వాత్. సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేనసాధ్యాధికరణత్వానివేశే ప్రకారాన్తరమవలమ్బ్య జ్ఞానవాన్ద్రవ్యత్వాదావతివ్యాప్తింపూరయతి * వస్తుతస్త్వితి * నచ సంబన్ధత్వేన సంబన్ధానాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబన్ధతానంగీకారేపి సంబన్ధసామాన్యేన సాధ్యాధికరణత్వప్రవేశే ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిః సాధ్యాధికరణతాయాం సంబన్ధసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వాసంభవాదితివాచ్యం. తాదాత్మ్యసంబన్ధేన సాధ్యతాస్థలానురోధేన సాధ్యసంబన్ధిత్వస్యైవ నివేశ్యతయా ప్రకారవిధయా సంబన్ధత్వేన సంబన్ధానాం నివేశే బాధకాభావేన తదతివ్యాప్తిసంగతేః. సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన సాధ్యవత్త్వం ననివేశ్యం కిం

వ. వస్తుతస్తు సంయోగసమవాయాది సాధారణానుగత సంబంధత్వస్య కథంచిత్సువచత్వేపి తేనరూపేణ సంయోగాదీనాం సంబంధతయా భానస్యానిర్యుక్తికతయా వ్యాపకతా శరీరే లాఘవానురోధాత్సాధ్యప్రకారేణాధికరణ నివేశే సాధ్యసంబంధోపి విశేష్యసంసర్గతయా నివేశ్యః. తథాచ విశిష్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ నివేశనమావశ్యకమితి ధ్యేయం. యత్కించిత్సంబంధేన సాధ్యవత్తాయా వ్యాపకతాఘటకత్వేతు వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ విషయితాసంబంధేన సాధ్యం ప్రతిగుణత్వాద్యభావప్రతియోగితాయా అపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకత్వే తస్యచ పర్వతాదౌ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య విరహాదసంభవో బోధ్య ఇతి సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధఏవ సంసర్గతయా విశేష్యే నివేశ్యః.

తు సంబంధసామాన్యనైవత్యైత్రైవ సమాధానాంతరమాహ *వస్తుతస్త్వితి* అనుగతసంబంధత్వం సాంసర్గికవిషయతాశ్రయత్వం. అమన్యతమత్వమితి కేచిత్. సాధ్యసంబంధానుయోగిత్వేన నసాధ్యాధికరణంః విష్టం కింతు సాధ్యేనైవరూపేణ ఏవంచ సాధ్యస్యాధికరణేన సాకం సంబంధత్వేన సంబంధానాం సంబంధత్వం నైవసంభవతీత్యర్థః. ఇదంచ యేనకేనచిత్సంబంధేన తద్వాంశ్చ ప్రకృతో హేతురితి దీధితౌస్ఫుటం. * లాఘవేతి * తథాచ సాధ్యాధికరణత్వేన రూపేణ నివేశకల్పే తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాస్థలానురోధేన సాధ్యసంబంధిత్వేన నివేశస్యావశ్యకతయా తత్ర సంబంధత్వేన నివేశవశేనోక్తశంకాస్యాత్ లాఘవాత్సాధ్యేనరూపేణాధికరణస్య నివేశేచ సంబంధత్వేన సంసర్గతాయాఅప్రామాణికత్వాదధికరణాంశే సంబన్ధత్వవిశిష్టేన సాధ్యస్యావిశేషణత్వాసంభవాత్తాదృశశంకైవనోదేతీతి భావః. యత్తు ధూమావయవేపి సంయోగేన ధూమాంతరస్యవృత్తౌ జన్యమాత్రస్యైవ కాలత్వానుపగమే సాధ్యాధికరణత్వస్యైవ ప్రవేశేచ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిరిత్యవతారణం. తన్న, సకలధూమావయవే సంయోగేన ధూమసద్భావే మానాభావాత్. * అసంభవఇతి * నిత్యజ్ఞానభిన్నం జన్యజ్ఞానత్వాదిత్యాదౌ కాలికసంబంధం విషయితాసంబంధంవాదాయావ్యాప్త్యభావేపి కించిత్పదేనమహాకాలానుయోగికకాలికసంబంధం ద్ర

సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగి ప్రతియోగికత్వనివేశే సర్వస్యైవ సాధ్యవన్ని
ష్ఠద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితయా తాదృశాభావప్రతియోగినో
ఽప్రసిద్ధిరిత్యతోఽవచ్ఛేదకగర్భతా. తాదృశాభావప్రతియోగితానవచ్ఛే
దకత్వంచ తాదృశప్రతియోగితాయాం సమానాధికరణం సద్యదవచ్ఛేద
కం తదన్యత్వం. అన్యథావ్యతిరేకి ప్రతియోగితామాత్రస్యైవ వ్యధికరణ
ధర్మతయా సాధ్యవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా విరుద్ధఘట
త్వ పటత్వోభయాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ప్రమేయ సామాన్యాభావ
స్యైవ లక్షణఘటకత్వేన వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిప్రసంగాత్. యత్తు సాధ్య
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యవన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక ప్రతియో
గికత్వరూప సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకప్రతియోగికత్వ నివేశేనైవ
సర్వసామంజస్యే నిరుక్త వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వ నివేశన మఫ
లం. వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ఘటత్వాదినా వహ్న్యభావ ప్రతియో
గినాం వహ్న్యాదీనాం చాలనీన్యాయేన సాధ్యవన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వేపి ఘటత్వాదినా ద్రవ్యత్వాద్యభావ మాదాయైవ లక్షణసమన్వయసం
భవాత్. వ్యభిచారిణి వ్యభిచారనిరూపకాధికరణ భేదాభావ మాదాయైవా
తివ్యాప్తివారణసంభవాచ్చ. నచ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛే
దక ప్రతియోగితాకత్వాపేక్షయా తాదృశ విశేషణస్య నలఘుశరీరత్వేతి వా
చ్యం. వ్యాపకతావచ్ఛేదక ఘటత్వాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం
వ్యాభావంచాదాయావ్యాప్తిరిత్యసంభవాభిధానం. *సాధ్యపదేతి* సాధ్యవద
వృత్త్యభావప్రతియోగిప్రతియోగికత్వే వ్యక్త్యాచ ప్రసిద్ధానుమానే జలాద్యభావ
సంగ్రహస్స్యాత్. వహ్నిజలాద్యన్యతరాభావస్య సాధ్యవదవృత్తిత్వాత్. *తా
దృశేతి * నచైవమపి ద్రవ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగిత్వఘటత్వనిష్ఠప్రతియోగితా
భ్యాం ద్రవ్యత్వాభావస్య సాధ్యవన్నిష్ఠతయా తత్ప్రతియోగితా సమానాధి
కరణమేవావచ్ఛేదకం ద్రవ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగిత్వమిత్యసంభవ ఇతి వాచ్యం.
సమానాధికరణవృత్త్యవచ్ఛేదకత్వపర్యాప్త్యనధికరణత్వస్యైవ వాచ్యత్వాత్.
* విరుద్ధేతి * ప్రమేయనిష్ఠప్రతియోగిత్వస్య కేవలాన్వయితయా తేనరూపే
ణాభావాసంభవాదనవచ్ఛేదకత్వం. సామాన్యరూపేణ విశేషాభావోపగమే

స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యాధికస్య నివేశనీయతయా ఏతన్మతే తదని వేశేన లాఘవాత్. తన్మతే తదనివేశే సర్వాసామేవ ప్రతియోగితానాం సాధ్యవన్నిష్ఠాయా విషయితాది సంబంధేన స్వావచ్ఛిన్నస్యాభావ స్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధ్యాపత్తేః. భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం వ్యాపకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యైతన్మతే నివేశనాత్ భవన్మతేప్యభావప్రతియోగితాయాం తన్నివేశస్యావశ్యకతయా తదంశే సామ్యాదితి. తదసత్. యతోఽనవచ్ఛేదక ప్రతియోగికత్వం అనవచ్ఛేదక నిష్ఠప్రతియోగితా నిరూపకత్వం ప్రతియోగితాయాం తన్నిష్ఠత్వంచ స్వరూపసంబంధేనవాచ్యం అన్యథా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావపి విషయతాసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకే ప్రమేయమిత్యాకారక విశ్వవిషయకజ్ఞానే విషయితాసంబంధేన జలత్వాద్యభావ ప్రతియోగితాయా వృత్తేస్తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకత్వాపాతాత్. విషయితాయా వృత్త్యనియామకతయా ఏతద్దోషానవకాశ ఇతి చేదేవమపి ఏతద్వహ్నిమానేతద్ధూమాత్ తద్రూపవాన్ తద్రసాదిత్యాదౌ జలత్వాద్యభావ ప్రతియోగితాయాః కాలికసంబంధేన సాధ్యవ్యాపక సాధ్యతత్సమానాధికరణ కమాన్దౌ వర్తమానతయా లక్షణఘటకత్వాపాతః. తథాచ వ్యాపక నిరూపితవృత్తౌ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశస్యైతన్మతేప్యావశ్యకతయా నలాఘవావకాశః విపరీతమేవ గౌరవ మాధేయత్వాంశ నివేశాధిక్యేనేతి. నచ వ్యాపకనిష్ఠ ప్రతియోగితాకత్వేనాభావో ననివేశనీయః యేనోక్తగౌరవం స్యాదపితు అనుయోగితాసంబంధేన వ్యాపకవిశేషితప్రతత్రిచ వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వేన అభావనివేశాపేక్షయా

తు తేన రూపేణ గగనాభావసత్త్వాదసంభవో బోధ్యః. * తదంశ ఇతి * భేదత్వమఖండోపాధిరితి న తాదాత్మ్యసంబంధనివేశప్రసంగః. జలత్వాభావప్రతియోగితాయాః ద్రవ్యత్వాదౌ కేనాపి సంబంధేనానత్వాత్ జ్ఞానరూపవ్యాపకానుసరణం. అత ఏవాగ్రే ఏకవ్యక్తిసాధ్యకానుసరణం. తత్ర సాధ్యస్యాపివ్యాపకత్వాత్. యత్కించిద్విషయకత్వే వ్యాపకతాభంగ ఇత్యతః విశ్వేతి. క్రియామాత్రస్య కాలత్వనయేప్యాహ * తత్సమానాధికరణకమాన్దావితి *

లాఘవ మక్షత మేవేతివాచ్యం. ప్రతియోగివిశేషణతాపన్నధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వానవచ్ఛిన్నానుయోగితాయా అభావాంశే ప్రతియోగిసంబంధతయా భానే పటాదిమతిఘటత్వావచ్ఛిన్నాభావవిషయిణ్యా ద్రవ్యం నాస్తీత్యాకారక ప్రతీతేరాపత్తేః తదవచ్ఛిన్ననిరూపితానుయోగితాయా ఏవ సంసర్గతయా భానోపగమాత్. వ్యాపకత్వావచ్ఛిన్నవిశేషితాభావస్య లక్షణేనివేశే వ్యాపకత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితానుయోగితాయాః సంబంధవిధయా నివేశనీయతయా సద్ధేతౌ హేతుసమానాధికరణ సాధ్యవ్యాపకత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య కథంచిత్ప్రసిద్ధ్యా లక్షణసమన్వయేపి వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః వ్యభిచారనిరూపకాధికరణేపి కస్యచిత్సాధ్యవ్యాపకస్య వృత్తేః. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకత్వానుపపత్తేశ్చ. ఏవ మనవచ్ఛేదక పదేనావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనధికరణత్వ మవశ్యం వాచ్యం. అన్యథా ద్రవ్యత్వాభావాదేరపి వహ్నిమన్నిష్ఠపూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక ద్రవ్యత్వప్రతియోగికత్వాల్లక్షణాఘటకత్వాపత్తేః తథాచ ఘటత్వావచ్ఛిన్న ఘటాభావాదేరపి లక్షణఘటకత్వాపత్తిః వహ్నిమన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా ఘటత్వవిశిష్టసర్వాప్తతయా శుద్ధఘటస్య తత్పర్యాప్త్యనధికరణత్వాత్.

---

* లాఘవమితి * సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకం యన్నిరూపకతా సంబంధేన తద్వత్త్వనివేశే ప్రతియోగితాత్వేనానివేశేపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకఘటకత్వేన బహుతరసంబంధనివేశే గౌరవాత్. సంబంధవిశేషస్తాదాత్మ్యాదిః. సంబన్ధభేదేన వ్యాపకతాయా భిన్నత్వాత్సమవాయేన సాధ్యవ్యాపకస్య సంయోగాదిర్వా. స్వప్రతియోగితాఘటకసంబంధేన వ్యాపకత్వనివేశాత్ కథంచిదితి. *కస్యచిదితి* సాధ్యవ్యాపకత్వస్య భేదాదావపి సత్త్వాత్. సాధ్యవ్యాపకాయోయ స్తదభావనివేశేప్యాహ * వ్యధీతి * తథాచ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథానవతారాపత్తిః. ఘటత్వేన సాధ్యవ్యాపకం నాస్తీతి ప్రత్యయాత్కించిదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వసంబంధేన వ్యాపకవిశేషితాభావనివేశేప్యాహ * ఏవమితి * యత్తు కారమతే దూషణాంతరమాహేతి కేచిత్. * శుద్ధేతి * నను ఘటత్వోపలక్షితవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః శుద్ధఘ

అథ నిరుక్తవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాయా నివేశే కపిసంయోగాభావాది సా
ధ్యకస్థలే కపిసంయోగాద్యాత్మకాభావానాం లక్షణఘటకత్వానుపపత్తిః క
పిసంయోగాభావాదినిష్ఠతత్ప్రతియోగితానాం సాధ్యవన్నిష్ఠ కపిసంయో
గాద్యాత్మకాభావ ప్రతియోగిత్వావచ్ఛేదకత్వాదిత్యగ్రిమ గ్రంథవిరోధః.
నచ వ్యాపకతాఘటకాభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్య విశేషణసత్వాత్
సాధ్యవన్నిష్ఠకపిసంయోగాద్యాత్మకాభావస్య నవ్యాపకతాలక్షణఘటకతే
తివాచ్యం. ప్రకృతవ్యాపకతాయాం తాదృశవిశేషణ ప్రవేశస్య నిష్ప్రయో
జనకత్వాత్. అత్రకేచిత్. వ్యాపకతాలక్షణే అభావ ప్రతియోగివైయధిక
రణ్య నివేశనమావశ్యకం. అన్యథా అభావేసంబంధ సామాన్యేన సాధ్యవ
ద్వృత్తే పర్యాప్తత్వాత్ కథం ఘటాభావస్య లక్షణఘటకత్వం ఉపలక్షణాంత
ర్భావేణ తస్యాపర్యాప్తేర్వక్ష్యమాణత్వాత్. అత్ర నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక
తాశూన్యత్వమన్యథా ద్రవ్యత్వాదేః పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవద్భే
దప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయాఽవ్యాపకతాపత్తేః తథాచ ఘటాభావస్యలక్ష
ణఘటకత్వాపత్తిః ఘటనిష్ఠసాధ్యవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాఃసా
వచ్ఛిన్నత్వాదితిపాఠాంతరం. ఘటత్వవిశిష్టవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక
తానిరవచ్ఛిన్నాసావచ్ఛిన్నాచేతి ద్వైవిధ్యాత్పర్యాప్తినివేశోపిబోధ్యః ప్ర
తియోగితాయాస్స్వరూపతోభానాపగమేన తత్రైవావచ్ఛేదకత్వాన్నాస్మా
కం ఘటాదినిష్ఠప్రతియోగితాయావ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాపత్తిరిత్యాశయః.న
చ ప్రతియోగితాయాః స్వరూపతోభానే మానాభావఏవ అనవచ్ఛేదకత్వవి
శిష్టస్వప్రతియోగితాత్వవిశిష్టకత్వనివేశాన్నఘటాభావస్య లక్షణఘటకత్వమి
తివాచ్యం. అగ్రిమావిశేషోక్తివిరోధాత్. తస్యాస్స్వరూపతోభానేపి ప్రతి
యోగితాత్వవిశిష్టేనవచ్ఛేదకత్వస్య దుర్వారత్వాదితి. నచ పర్యాప్తిమనివే
శ్యైవావచ్ఛేదకతాయాం వైశిష్ట్యాద్యనవచ్ఛిన్నత్వంనివేశ్యం తావతైవ ఘ
టాద్యభావస్య వారణసంభవాదితివాచ్యం. తథాపిద్రవ్యగుణోభయభేదవా
రణాయ పర్యాప్తేరావశ్యకత్వాత్. యద్యద్వ్యక్తిత్వేన తాదృశభేదప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వం తత్తద్వ్యక్తిభేదకూటవత్ప్రతియోగికత్వస్యాభావవిశే
షణత్వేతు గురుత్వేన తత్తద్వ్యక్తిత్వాదినా ఘటత్వాదేర్భేదప్రతియోగితా

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

న్నిష్ఠత్వనివేశే కాలపరిమాణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ వ్యతిరేకితావచ్ఛేద క ప్రతియోగితామాత్రస్యైవ కాలికసంబంధేనసాధ్యవద్వృత్తిర్యః స్వావచ్ఛి న్నాభావః తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా వాచ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగి తాయా ఏవ వ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా అతివ్యాప్త్యాపత్తేః. దైశికవిశేషణతా సంబంధేన తన్నిష్ఠత్వనివేశే భావస్య తేనసంబంధేనవృత్తేరప్రామాణికత యా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ పర్వతత్వాద్యభావనిష్ఠప్రతియోగితా యా అపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాపత్త్యా పర్వతత్వాద్యాత్మకాభావస్యాపి లక్ష ణఘటకత్వాపాతాత్.

నవచ్ఛేదకతయా నతదభావవారణసంభవ ఇతి. హ్రదత్వాత్మకాభావస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్పర్వతత్వాత్మకాభావానుసరణం. * లక్షణఘటకత్వాపాతాదితి * నచైవమపి నక్షతిః. తస్య విశేషణతాసంబంధఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకతయా తేన సంబంధేన కించిద్విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదితి వాచ్యం. ఘటత్వాభావవాన్మేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వరూపసాధ్యాభావస్య తథాత్వే నాతివ్యాప్తేః స్వాభావత్వానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితానివేశేతు పర్వతత్వాత్మకాభావో దుర్వారః. నచ సమవాయేన ఘటాన్యత్వప్రకారకత్వవిశిష్టప్రమాభావస్తద్వారకః. తస్య నిత్యప్రమారూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్. తాదృశజన్యయత్కించిత్ప్రమాభావశ్చ నప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాక ఇతి. జగదీశేన ప్రతియోగితాయాం వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకత్వదానాత్తదతివ్యాప్త్యుద్ధారేతు పర్వతత్వాద్యాత్మకాభావమాదాయాతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి. నను జగదీశమతే పర్వతత్వాభావాభావపర్వతత్వాభావప్రకారకప్రమాభావయోరైక్యేన పర్వతత్వరూపాభావస్య స్వప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకతాఘటకయావత్సంబంధాంతర్గతవిషయతాసంబంధేన కించిద్విశిష్టస్వాభావాదిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవాదవ్యాప్తిరిత్యభిప్రాయోస్తు మైవం. పర్వతత్వరూపాభావస్య పర్వతభిన్నభేదాత్మకతయా విషయతాసంబంధేన పర్వతభిన్నరూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వసంభవాత్. యత్తు పర్వతత్వాభావతత్ప్రమయోరైక్యోపగమే

న విషయతాసంబంధస్య వ్యాపకతాఘటకత్వనిర్వాహ ఇతి. తత్తుచ్ఛం. సంయోగస్య సమవేతత్వేన వ్యాప్యవృత్తేరపి సంయోగత్వేనావ్యాప్యవృత్తిత్వవత్పర్వతత్వాభావత్వేన వ్యాప్యవృత్తేరపి తత్ప్రకారత్వేనావ్యాప్యవృత్తిత్వాత్. నైయాయికమతేఽభావోచ్ఛేదాపత్త్యా తదైక్యాసంభవాచ్చ. నను జగదీశేన వ్యధికరణసంబంధేన వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయ లక్షణసమన్వయసంభవాత్ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారానుపపత్తిమాశంక్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమభావపదలభ్యభావభిన్నత్వం చ ప్రవేశ్య లక్షణస్య పరిష్కరణీయతయా ఘటత్వాభావాదిసాధ్యకే ఘటత్వాద్యాత్మకాభావవారణేఽపి ఘటత్వాదినా ఘటత్వాభావాదేరభావస్య ఘటాన్యత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావస్య చ కించిద్విశిష్టస్యాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తివారణాయ భావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం వాచ్యం. ఏవం చ హ్రదత్వాద్యాత్మకాభావవారణాయ భావభిన్నత్వస్యావశ్యకతయా కథం పర్వతత్వాద్యాత్మకాభావమాదాయ దోషాభిధానమితి చేన్న. యతస్సమనియతాభావానామైక్యే నైక్యేఽపి లక్షణద్వయస్యోక్తత్వాత్. తదైక్యపక్షే ప్రథమలక్షణే పర్వతత్వహ్రదత్వాద్యాత్మకాభావానాం పర్వతత్వాభావత్వాదినా ప్రమేయాద్యభావరూపతయా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్ ఘటత్వాత్మకాభావమాదాయాతివ్యాప్తేరవతారకత్వాచ్చ భావరూపత్వభావభిన్నత్వయోర్వైయర్థ్యమేవ. ద్వితీయలక్షణే తేషాం ఘటభిన్నత్వేన ఘటహ్రదత్వాభావాద్యన్యతరాభావరూపతయా స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతభావవృత్తిఘటభిన్నత్వావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వాద్భావవృత్తిత్వభావభిన్నత్వయోర్వైయర్థ్యమేవ. తదనైక్యపక్షే చ వక్ష్యమాణరీత్యా స్వయం ద్వితీయలక్షణమాత్రే తదుభయనివేశస్య వక్తవ్యత్వేఽప్యేతన్మతే తదుభయలక్షణేఽపి న తయోర్నివేశః. తథా సతి గగనాభావత్వాదినా ఘటాభావం ఘటత్వాదినా గగనాద్యభావాభావం చ యావదంతర్గతమాదాయాసంభవాపత్తేః. న చ సమనియతాభావభేదపక్ష ఏవ ప్రథమలక్షణం. జలాదీత్యాదిగ్రంథవిరోధాత్. వస్తుతస్త్వగ్రే స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వాదినివేశస్య నిరాకరణీయత

హేతుసామానాధికరణ్య ఘటకాభావీయ వృత్త్యాపాదితాదృశ సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశేనానవస్థానైతాత్మ్యసంబంధ నివేశేన ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమిత్యత్ర చ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావారణాయ సామానాధికరణ్య ప్రత్యాసత్త్యవచ్ఛిన్నత్వ నివేశేన చ గౌరవాత్ అభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్య నివేశనమేవోచితం. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణతయైవ తమాదాయ దోషాసంభవాత్ ఏతన్మతే అవచ్ఛేదకతాయాం సామానాధికరణ్య ప్రత్యాసత్త్యవచ్ఛిన్నత్వస్యానివేశాత్ అభావీయవృత్త్యనుసంబంధభేదానివేశాచ్చ లాఘవం.

యా యావద్వ్యాపకతాఘటకసంబంధేనైవ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యైతన్మతే శేషే వక్తవ్యతయా ఘటత్వాభావాదిసాధ్యకే సాధ్యప్రాగభావమాదాయానతిప్రసంగాద్భావరూపత్వ భావభిన్నత్వయోర్వైయర్థ్యమేవ. కేచిత్తు స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిమత్త్వాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధేన హేతుసామానాధికరణ్యనివేశేన ప్రాగత్వాద్యాత్మకాభావవారణాత్ భావభిన్నత్వం వ్యర్థమేవేత్యాహుః. * సామానాధికరణ్యేతి * నచ ద్రవ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగిత్వఘటత్వనిష్ఠప్రతియోగిత్వాభ్యాం ద్రవ్యత్వాద్యభావమాదాయాసంభవః పర్యాప్తివ్యాసజ్యవృత్తిత్వాదిభిః సమానాధికరణం సద్యదవచ్ఛేదకం తదన్యత్వస్య వక్తుమశక్యత్వాదితి వాచ్యం. ప్రతియోగివిశేషణతాపన్ననిష్ఠవిలక్షణావచ్ఛేదకతాయా ఏవ నివేశ్యత్వాత్. ఏతేన సాధ్యవద్వృత్తేః మహానసీయవహ్నివృత్తిత్వవిశిష్టప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావాదేః పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నద్రవ్యత్వాభావాదేశ్చ సంగమేఽవ్యాప్తిరత ఏవ మన్మతే పర్యాప్తిస్వీకార ఆవశ్యకమిత్యపాస్తం. తాదృశావచ్ఛేదకతాయాం నిరవచ్ఛిన్నత్వఘటితవైలక్షణ్యాభావాదేవం దోషాత్. ఏతదర్థమేవ ప్రత్యాసత్తిపదమితి. అథవా ప్రతియోగితాశ్రయానుయోగితావచ్ఛేదకప్రతియోగికసంబంధః ప్రత్యాసత్త్యర్థః. తథా చ తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వమవచ్ఛేదకతావిశేషణం. వహ్నిప్రతియోగిత్వేన ఘటాభావీయప్రతియోగ్యనుయోగికస్తాదృశప్రతియోగితా ప్రతియోగికో న స్వరూపసంబంధోఽస్తి సంబంధే చ నిరవచ్ఛిన్నైవావచ్ఛేదకతా తేన స్వ

ప్రతియోగి వైయధికరణ్యంచ నప్రతియోగిసమానాధికరణ భిన్నత్వం. తథా సతి తద్వహ్నిసంయోగాద్యభావస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణతయా అభావాంతరమాదాయ తద్వహ్నిసంయోగాదినిష్ఠప్రతియోగితాయా అపి వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాపత్త్యా తదభావమాదాయావ్యాప్త్యాపత్తేః. కింతు ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వం. తథాచ ప్రతియోగ్యనధికరణీభూత సాధ్యవన్నిష్ఠాభావేత్యభావాం తార్థనిష్కర్షః.

రూపసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్నిప్రతియోగిత్వేన త్వేపి ప్రతియోగివృత్తిత్వవిశిష్టతత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వోక్త్యా విశేషరూపేణ సంసర్గతాపత్తావపినక్షతిః. ననుసామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్య దైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నహేతుసామానాధికరణ్యస్యచ నివేశేన పర్వతత్వాద్యాత్మకాభావాదికమాదాయ సకలదోషవారణేపి ఘటత్వేన పర్వతత్వాభావాభావమాదాయ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిదుర్వారైవేతిచేన్న. సమనియతాభావైక్యమతేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసంభవేనానుపపత్త్యభావాత్. తద్ఘటభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదౌ తద్వ్యక్తిత్వరూపసాధ్యాభావస్య తద్ఘటభిన్నత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావస్యచ స్వరూపసంబంధేన వృత్తితయైవ నాతివ్యాప్తిః. కింతు హేతుసమానాధికరణాభావే భావభిన్నత్వం నివేశయతో జగదీశస్య మతేఏవ తత్రాతివ్యాప్తిరితి సాధ్యవద్వృత్తిభావప్రతియోగిప్రతియోగికాన్యత్వరూపం భావభిన్నత్వం నివేశనీయమిత్యదిక్. వస్తుతస్తు వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నపర్వతత్వాభావనిష్ఠప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాతిరిక్తతయా తత్ప్రతియోగితాయా వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాన్నదోషః. తేనోక్తరీత్యా పర్వతత్వాత్మకాభావమాదాయ సమనియతాభావభేదపక్షేఏవ దోషస్య సంగమనీయత్వేపి తద్ఘటభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదౌ తద్ఘటభిన్నత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావస్య తద్వద్భిన్న తాదాత్మకస్వతద్వద్భిన్నాత్మకప్రతియోగిసమానాధికరణతయాతివ్యాప్త్యాపాదనక్షతిరితి.* అవ్యాప్త్యాపత్తేరితి * ప్రతియోగితాయాం సాధ్యసమానాధికరణవృత్తిత్వనివేశే తద్వహ్న్యాదిసాధ్యకే లక్షణగమనాత్.

అత్రచ వ్యాపకతాఘటకత్వేన అభిమతో యః సంబంధస్తేన ప్రతియోగ్య-
నధికరణత్వం వాచ్యం. తేన కాలపరిమాణాది సాధ్యకస్థలే సంబంధ-
సామాన్యేన ప్రతియోగ్యనధికరణ సాధ్యాధికరణాప్రసిద్ధావపి న క్షతిః.
కాలః సర్వవాన్ కాలపరిమాణాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక కాలిక-
సంబంధేన ప్రతియోగ్యనధికరణ సాధ్యాధికరణాప్రసిద్ధ్యా తాదృశసం-
బంధస్య వ్యాపకతాఘటకత్వాసంభవేపి న క్షతిః. తత్ర సమవాయాదిసం-
బంధఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకం ఘటత్వాదినా ద్రవ్యత్వా-
ద్యభావమాదాయైవ లక్షణ సమన్వయసంభవాత్. అత్రైవం దైశికవిశేషణ-
తాసంబంధస్యాప్యపి వ్యాపకతాఘటకత్వం న స్యాత్ సర్వస్యైవాభావస్య
పూర్వత్వక్షణాదివృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావాత్మక ప్రతియోగినస్తేన సంబంధేనసా-

---

కాలపరిమాణద్వయం మహాకాలపరిమాణం. నచ ప్రతియోగితావచ్ఛే-
దకావచ్ఛిన్నత్వస్యాగ్రే వక్తవ్యతయా మహాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘటా-
ద్యభావమాదాయ తత్ప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం. మహాకాలే తాదృశఘటాం-
గీకారపక్షే తదభిధానాత్. విషయతాసంబంధస్య వృత్త్యనియామక-
త్వేపి సాధ్యప్రమాభావస్య లక్షణఘటకత్వానురోధేన ప్రతియోగ్యసం-
బంధిత్వస్య నివేశనీయతయా తాదాత్మ్యేన గగనాద్యభావ ప్రతియోగ్య-
సంబంధిత్వస్య కాలే ప్రసిద్ధేర్గగనస్య వృత్తిమత్త్వపక్షే ఇదం. వస్తుతస్తు
స్వావచ్ఛిన్నానధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకో యో యో
ధర్మస్తదన్యత్వ రూప వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వశరీరే వ్యావర్తక ఘటత్వా-
దిభేదానామనన్తానాం నివేశే గౌరవాత్ తాదృశీయా యా ప్రతియోగితా త-
దన్యత్వమేవ నివేశ్యమితి తదప్రసిద్ధ్యభిధానసంగతిః. ఏవంచ యాదృశప్రతి-
యోగితేత్యాదినా ప్రతియోగితయోరైక్యనివేశనమాత్రం బోధ్యం. సంబంధ-
సామాన్యేన ప్రతియోగ్యనధికరణత్వం నిరస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన
తన్నిరస్యతి * కాల ఇతి * గగనాదేరపి సర్వత్వాదినా వృత్తిమత్త్వమేవ.
* క్వాపీతి * వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యసమానాధికరణఘటాదిరూ-
పాభావస్య దైశికవిశేషణతాసంబంధేన కించిద్విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగి-
సమానాధికరణతయా జలత్వాభావనిష్ఠప్రతియోగితాయాస్తేన సంబంధేన

ధ్యవతివృత్తి స్తైనసంబంధేన స్వప్రతియోగ్యనధికరణీభూత సాధ్యవన్నిష్ఠా భావాప్రసిద్ధేః. నచ తాదృశసంబంధస్య వ్యాపకత్వాఘటకత్వేపి క్షతివిరహః సామాన్యాదిమాత్రవృత్తిసాధ్యకస్థలేపి విషయతాసంబంధ ఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాక సాధ్యవత్త్వాదిప్రకారకప్రమాభావమాదాయైవోపపత్తి సంభవాదితివాచ్యం. తాదృశసంబంధస్య తథాత్వే తేన సంబంధేన కపిసంయోగాభావాదిసాధ్యక ప్రమేయత్వాది హేతుకస్థలే తన్నిష్ఠకపిసంయోగాద్యాత్మకాభావీయప్రతియోగితాయా వ్యాపకతావచ్ఛేదకతానుపపత్త్యా అగ్రిమ గ్రంథాసంగతి తాదవస్థ్యాదితి చేన్న. లాఘవానురో వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వంనస్యాదిత్యర్థః. నన్వేవం సత్తాభావాత్ జాత్యభావాత్ జాతిర్ఘటత్వత్వాదిత్యాదౌ సంయోగాదిసంబంధానాం వ్యాపకతాఘటకత్వాసంభవాదంతతో దైశికవిశేషణతాసంబంధస్యైవ తథాత్వం వాచ్యం. తచ్చ దుర్ఘటం జాతిత్వాదిరూపాభావస్య కించిద్విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్. నచసంయోగాదిసంబంధేన వాచ్యత్వాద్యధికరణాప్రసిద్ధ్యా వాచ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగితైవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదికేతి వాచ్యత్వాభావమాదాయైవ లక్షణసంగతిరితి వాచ్యం. తేన సంబంధేన వృత్తిమన్నిష్ఠత్వస్యాగ్రే వక్తవ్యతయా తాదృశప్రతియోగితావారణాదిత్యత ఆహ * సామాన్యాదీతి * యద్యపి వాచ్యత్వాదిసాధ్యకే భావాభావావిలక్షణైవ దైశికవిశేషణతేత్యవ్యాప్తినత్వాన్మాత్రపదమనర్థకం. తథాపి సామాన్యాదిమాత్రవృత్తిసాధ్యకే సంయోగాదిసంబంధానాం సాధ్యాసమానాధికరణతయా వ్యాపకత్వఘటకతాసంభావనాపి నాస్తీత్యావేదయితుం తత్పదం. యద్వా యదిచ భావానాం స్వరూపసంబంధాదభావానాం దైశికవిశేషణతాఽన్యైవాన్యథా వాచ్యత్వాదిసాధ్యకేవ్యాప్తేః సాధ్యవతిసర్వస్యైవాభావస్య కించిద్విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగినః స్వరూపసంబంధేన వృత్తేః తథాచ వాచ్యత్వాభావమాదాయైవోపపత్తిరిత్యుచ్యతే. తదా సత్తాభావాదిసాధ్యకేవ్యభిచారిణి సాధ్యసమనియతాఖండభావాప్రసిద్ధేర్వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తిః. జన్యం జన్యాత్మాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ జన్యత్వస్య అఖండోపాధిత్వనయే తదభావమాదాయైవ నాతివ్యాప్తిః. భావాభా

ధనయోన యేనసంబంధేన యాదృశప్రతియోగితా వచ్ఛేదకవిశిష్టానధికరణం సాధ్యవత్తాదృశ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమేవ తాదృశసంబంధఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమితివక్తవ్యం. ఇత్థంచ కపిసంయోగాభావాది సాధ్యకస్థలే తన్నిష్ఠప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానాక్త యాదృశపదేనోపాదాతుం శక్యతే తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టానధికరణత్వస్య సాధ్యవత్యసంభవాత్. కింతు ఘటత్వాద్యభావ నిష్ఠప్రతియోగితైవ దైశికవిశేషణతయా తదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య సాధ్యవతి ఘటాదౌ సత్వాత్. తదనవచ్ఛేదకత్వంచ కపిసంయోగాభావాది నిష్ఠప్రతియోగితాయా ఇతికపిసంయోగాదే దైశికవిశేషణతాఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వ నిర్వాహః. సమనియతాభావైక్యమతే ఘటాద్యభావానామపి ఘటత్వాదినా ప్రమేయ సామాన్యాభావాభిన్నతయా ప్రమేయమాత్ర ప్రతియోగికత్వేన ప్రతియోగ్యనధికరణీభూత సాధ్యవతోఽప్రసిద్ధిరతః ప్రతియో

గవిశేషణతాభేదేన స్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవాదతిమాత్రపదోపాదానమితి ద్రష్టవ్యం. తాదాత్మ్యంచనవ్యాపకతాఘటకమితి ప్రమాభావానుసరణం. *సమనియతాభావైక్యమతే ఇతి* నన్వేతన్మతేప్రతియోగిన్యధికరణ్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశే వ్యావృత్త్యసంగతిరేవ తన్మతే గోత్వాభావాదీనామపి గోత్వత్వేన ప్రమేయాభావాభిన్నతయా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వస్యైవ వైయర్థ్యాత్ అనైక్యాభిప్రాయేణ తద్దలం ప్రవిశ్య తదైక్యాభిప్రాయేణ తద్ఘటకవ్యావృత్తేరయుక్తత్వాత్. మైవం. ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావస్య ధూమత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావాభిన్నతయా ఘటత్వాదినా ధూమాభావస్య ఘటత్వాదినా వహ్న్యభావాభిన్నతయాతివ్యాప్తేః యత్సమానాధికరణా యద్వ్యత్ప్రతియోగితాకా యావంతోఽభావాస్తత్ప్రతియోగితాశ్రయత్వ్యాదిరీత్యా పరిష్కృత్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నగోత్వాభావాదిప్రతియోగితావ్యుదాసాయైక్యపక్షేపి తద్దలోపాదానాత్ తత్పక్షేచాగ్రేపీప్సాయా అపి వివక్షణాత్ సమనియతాభావైక్యమతే ఇతి ప్రతియోగితైకీకరణార్థం. తేన ప్రతియోగితాభేదాభావేన తన్మతాప్ర

గితావదనధికరణత్వం విహాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టానధికరణత్వనివేశః. నచ ఘటాద్యభావానాం ప్రమేయమాత్ర ప్రతియోగికత్వేపి తదీయఘటాదిమాత్రవృత్తి ప్రతియోగితావదనధికరణత్వ మాదాయవ్యాపకతాలక్షణ సామంజస్యమితివాచ్యం. తాదృశాభావానామభేదే ఘటోనాస్తీత్యాది ప్రతీతీనామపి ఘటత్వాది విశేషిత ఘటాదివృత్తిత్వేన యావత్ప్రమేయనిష్ఠప్రతియోగితావగాహిత్వ సంభవాత్ ఘటాదిమాత్ర వృత్తిప్రతియోగితాయా అప్రామాణికత్వాత్.

సరోపినతుతైః. * నివేశఇతి * ఇదంతుచింత్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టానధికరణత్వోక్తావపి ఘటాభావప్రతియోగితాయాః కేవలాన్వయితయా ఘటాభావస్య లక్షణఘటకత్వప్రసంగేనాసంభవః. తస్యాపి యత్కించిత్ప్రమేయరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమేవేతిచేత్ ఉక్తయుక్త్యాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్. నచ అవృత్తిమాత్రవృత్తీతి గ్రంథావతారణరీత్యా తాదృశప్రతియోగితానాం ఘటాదిమాత్రవృత్తిత్వం వదామఇతివాచ్యం. ఏవంసతి ఘటాదిమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాయా అప్రామాణికత్వాదిత్యుత్తరగ్రంథాసఙ్గతేః. ప్రతియోగితాశ్రయానధికరణత్వనివేశేనైవోపపత్తౌ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టానుధావనస్యాజాగలస్తనాయమానత్వాచ్చేతి. అత్ర ఘటభిన్నత్వేన ఘటోనాస్తీతప్రతీతివిషయప్రతియోగితావదనధికరణత్వం సాధ్యవతః ప్రసిద్ధమేవేతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టోపాదానవైయర్థ్యం. నచ జగదీశేన వహ్నిత్వేన ఘటాభావస్య యావద్వహ్నిత్వేన ఘటనిష్ఠాప్రతియోగితా సైవ వహ్నిత్వేన వహ్నిధూమోభయాభావస్యాపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్నిధూమాదినిష్ఠాలాఘవాదితి చక్రవర్తిలక్షణే కంఠతఏవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితైకీకరణాద్ఘటభిన్నత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా వహ్నిధూమాదిసాధారణ్యాస్సిద్ధేర్గదాధరేణసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయప్రతియోగితాయాః ప్రమేయమాత్రవృత్తిత్వావగమాదప్రసిద్ధిసంగతిరితివాచ్యం. ప్రతియోగివ్యక్తీనాం భేదేపి ఏకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాలాఘవేనైక్యమితి నియమనిరాకరణార్థం వహ్నిత్వేన ఘటాభావాదేర్వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావరూపత్వం జగదీశేన దర్శితం. ఏ

సమనియతాభావానా మభేదానభ్యుపగన్తృమతేపి సాధ్యాభావాది ప్రతియోగితయా సాధ్యవదవృత్తి పదార్థాభావస్య ప్రతియోగితామాదాయ తాదృశప్రతియోగితానాం వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాపత్తి వారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టానధికరణత్వ నివేశన మావశ్యకం.

తన్మతే వహ్నిర్నాస్తీతి ప్రతీత్యవిషయీభూతాభావప్రతియోగితాయా వహ్నిమాత్రనిష్ఠత్వం వినానుగతేః. న చైతన్మతే వహ్నిసామాన్యాభావప్రతియోగితాపి ప్రమేయమాత్రనిష్ఠైవ పరంతు ప్రతియోగివిశేషణభేదాదేవ ప్రతీతివిశేషః వహ్నిర్నాస్తీత్యాదౌ వహ్నిత్వస్యైవ ప్రతియోగివిశేషణత్వాత్ వహ్నిత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాదౌ తు ఘటత్వాదేరితి వాచ్యం. సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావయోరవిలక్షణత్వాపత్తేః. యది చ జగదీశగ్రన్థే వహ్నిపదం సంపాతాయాతం ఏవం చ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్నిభిన్ననిష్ఠప్రతియోగితాకో వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఇత్యుచ్యతే. తదా వహ్నిభిన్నవాన్ ఘటాదిత్యాదౌ వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావమాదాయ సామానాధికరణ్యేనైతదుపాదానసార్థక్యసంభవాజ్జగదీశగ్రన్థో సంగతః స్యాత్ తథా చైతన్మతే కథమప్రసిద్ధిసంగతిః. వ్యాప్యవృత్తిత్వఘటితచక్రవర్తిలక్షణత్యాగావసరే చ వహ్నిత్వేన వహ్నిధూమోభయాభావం వహ్నిత్వేన పర్వతావృత్త్యభావం చ ప్రదర్శయతో జగదీశస్య తయోర్వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావానాత్మకత్వమభిప్రేతం అన్యథా హేతుసామానాధికరణ్యానుపపత్తేః. తదనుసారిణా చ గదాధరేణ సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ఏవ విశేషనిష్ఠత్వం నిరాకృతం. ఏవం చైతన్మతేప్యప్రసిద్ధిరసంగతైవేతి తస్మాదేకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా ఏకైవేతి నియమం విహాయ సమనియతాభావానాం భేదమతే వక్తవ్యః సాధ్యాభావాదిప్రతియోగిత్వేన ఘటాభావాదికమాదాయ దోషాత్రాపీతి తద్వారకం విశిష్టాంతం బోధ్యం. వ్యధికరణీభూతైకధర్మావచ్ఛిన్నసజాతీయప్రతియోగితైక్యాపత్తేః సాధ్యాభావప్రతియోగిత్వేన జలేన్ధనాద్యభావప్రతియోగితయోరైక్యాద్వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వోపపత్త్యా విశిష్టాంతవైయర్థ్యమితి తద్భేదపక్షే సార్థకయతి.

* సాధ్యవదవృత్తీతి * విశిష్టపదం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియో

అథ ద్రవ్యత్వాద్యభావీయద్రవ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితానామపి సంయోగాది
వ్యధికరణసంబంధఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాపత్తిః సంయోగాదినా తాదృ
శప్రతియోగితాత్మకప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టాధికరణాప్రసిద్ధ్యా యాదృ
శప్రతియోగితేత్యత్ర తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతియోగితాయా
ఉపాదాతుమశక్యతయా ప్రతియోగిత్వాంతరముపాదాయ తత్రానవచ్ఛేదక
త్వాంతస్య సత్త్వాత్. తథా చ యావద్వ్యాపకతాఘటకసంబంధాంతర్గతసంయో
గాదినా ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవాదసంభ
వః. న చ సంయోగాదినా ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య స్వసమనియతఘటత్వాద్యవచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకవహ్న్యాద్యభావాభిన్నతయా సంయోగాదినా వహ్న్యా
దిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసత్త్వాన్నాసంభవ ఇతి వాచ్యం. ఏవ
మపి సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తాదృశాభావా
నాం సంయోగేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవేనావ్యాప్తేర్దుర్వా
రత్వాత్. మైవం. వ్యాపకతాఘటకత్వేన అభిమతో యః సంబంధస్తేన సంబం
ధేన వృత్తిమన్నిష్ఠత్వేన ప్రతియోగితాయా విశేషణీయత్వాత్ ద్రవ్యత్వా
దేస్సంయోగాదినా అవృత్తితయా ఉక్తదోషానవకాశ ఇత్యాహుః.

గితావచ్ఛేదకతాకత్వలాభాయ తేన నవహ్న్యభావప్రతియోగిమహానసీయ
వహ్నిమద్భేదమాదాయావ్యాప్తిః. వహ్న్యభావప్రతియోగిత్వేన ఘటవచ్ఛే
దసత్త్వేఽపి భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవద్వృత్తి
త్వేన విశేషణీయం నను ప్రతియోగివృత్తిత్వేన సామానాధికరణ్యవిశేషేణ
లాఘవాభిధానవిరోధాత్. *యావదితి* స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదసంబంధేన ప్ర
తియోగిసామానాధికరణ్యవిశేషస్యాగ్రే నిరాకర్తవ్యతయా నిత్యజ్ఞానం
నిత్యసవిషయకత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణాయేదం. *న చ సంయోగాదినే
తి* యద్యపి సమవాయేన ద్రవ్యత్వాభావమాదాయాప్యుక్తలక్షణదోషసం
భవతి. తథాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధిక
రణ్యోక్తావపి దోషలాభార్థమిదం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన వ్యా
పకతాపక్షే వా. ఆహురిత్యస్వరససూచనాయ. స చ సాధ్యవ్యాపకత్వే ప్ర
తియోగివైయధికరణ్యం న నివేశ్యం. న చైవముక్తరీత్యా స్వరూపసంబంధేన సా

వస్తుతస్తు లఘురూపసమనియతగురుధర్మస్యానవచ్ఛేదకత్వే ఘటాద్యభావ
ప్రతియోగితాయా అపి వహ్న్యాదివ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాపత్తిః తాదృశప్ర
తియోగితా విశిష్టఘటాద్యభావస్య ప్రతియోగితాయా లాఘవేన ఘటత్వా
దేరేవావచ్ఛేదకతయా ఘటాద్యభావీయప్రతియోగితానాం తదనవచ్ఛే
దకత్వాత్. నచ ప్రతియోగితాయాస్తదభావీయప్రతియోగితాత్వేన
అవచ్ఛేదకతాయాం గౌరవేపి స్వరూపతోఽవచ్ఛేదకత్వే అవిశేషః. ప్రతి
యోగితాయాః స్వరూపతోభానాభావేన తేనరూపేణావచ్ఛేదకతాయా అ
ప్యసంభవాదితి పారిభాషికమవచ్ఛేదకత్వం వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాశరీరేని వే
శనీయం. తథాచ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకో యో ధర్మస్తదవ
చ్ఛిన్నాభావవదసంబద్ధస్వవిశిష్ట సామాన్యకత్వం ఫలతః సాధ్యవద్వ్యాప్య . . . సాధ
ధ్యవద్వృత్తిత్వస్యావశ్యం నివేశనీయతయా పర్వతత్వాత్మకాభావసంగ్రహా
పత్తిరితి వాచ్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకభేదేనాభావభేదానభ్యుపగమాత్పర్వత
త్వాభావనిష్ఠప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య పర్వతత్వానాత్మకస్య స్వరూ
పసంబంధేనైవ సాధ్యవద్వృత్తిత్వాత్. నచైవం పర్వతత్వాభావత్వావచ్ఛి
న్నాభావస్య పర్వతత్వాత్మనః స్వరూపసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వాత్ ద్వితీ
యలక్షణఘటకత్వాపత్తిరితి వాచ్యం. తత్ర హ్రదస్వరూపాభావవారణార్థం
లక్షణఘటకాభావే భావభిన్నత్వస్య నివేశనీయత్వాత్. ఏవంసతి పర్వత
త్వాభావత్వేనఘటాద్యభావస్యావారణాత్తత్రావ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి చేన్న. వ
క్ష్యమాణప్రకారస్యానుసర్తవ్యత్వాత్. వస్తుతస్తు ద్వితీయలక్షణే సాధ్యవద్వృ
త్తిత్వే స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం ననివిష్టమిత్యగ్రేవ్యక్తం. ఏవంచ పర్వ
తత్వాభావత్వం సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకమేవ నభవతీతి. నను వ్యాపకతా
ఘటకాభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యానివేశ్య సామానాధికరణ్యేన అనవ
చ్ఛేదకత్వనివేశేపి సంబంధసామాన్యేన సాధ్యవన్నిష్ఠత్వనివేశస్యోక్తదోష
గ్రస్తతయా స్వరూపసంబంధేన వ్యాపకతాఘటకీభూతస్వప్రతియోగితాశ్ర
యవత్తాగ్రహవిరోధితాసియామకసంబంధేన వాతన్నివేశాత్కపిసంయోగా
త్మకాభావసంగ్రహోస్త్వితి చేన్న. తథాపి ఘటాద్యభావస్య లక్షణఘటకతా
పత్త్యైతద్వ్యాపకతాయా అసత్వశాల్. * ఫలతఇతి * నచ సామాన్యపదాను

ద్వృత్త్యసంబద్ధస్వవిశిష్టసామాన్యకం యద్యత్స్వం తత్తదన్యత్వమేవ వ్యాప
కతావచ్ఛేదకత్వం. తథాచ కపిసంయోగాద్యాత్మకాభావస్యాపి సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వమనాయాసేనై
వ నిర్వహతి యతః కపిసంయోగాద్యభావ నిష్ఠప్రతియోగితావిశిష్టస్య సర్వ
పాదానే ఘటాదేః సాధ్యవ్యాపకతావారణాత్ యత్కించిత్త్వం వ్యర్థ
మితి వాచ్యం. సత్తావాన్ జ్ఞాతేరిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వాదేః సాధ్యవ్యాపకతావా
రణార్థత్వాత్. యద్యపి ఘటత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యాదినిష్ఠప్రతియోగిత్వావ
చ్ఛిన్న సుమహానసీయాదివహ్నిస్త్వాదృశాసంబద్ధత్వేపి నక్షతిః సాధ్యవ్యాపక
తావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకం ఘటత్వాదినా ఏకవ్యక్తికద్రవ్యత్వాద్యభావ
మాదాయ లక్షణసంగతేరితి సామాన్యపదం వ్యర్థం. తథాపి గవాద్యభావస్యే
తి లిఖనసంగమనాయ నివేశనీయ ఖేదఘటనసంకోచాయచ తదుపాదానం.
అన్యథా గోనిష్ఠప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నతత్తద్గవాదేస్తాదృశాసంబద్ధత్వే నా
నుపపత్తేః వస్తుతస్తు సామాన్యపదోపాదానే నిర్భరస్తథాసతి వహ్న్యాదేః
సాధ్యవతి స్వరూపాదిసంబంధేనాసంబద్ధత్వాత్తముపేక్ష్యాగ్రే ద్రవ్యత్వాద్య
మభావనవైఫల్యాత్. తద్గోసాధ్యకస్థలానురోధేన తద్గవాభావపరతయా త
త్సంగమనేపి మనోన్యత్వాభావప్రసంగానురోధేన అసంబద్ధత్వశరీరే చేత్యా
దివిలిఖనేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన అసంబద్ధత్వోక్త్యా కపిసంయోగాత్మ
కాభావే లక్షణఘటకతానిర్వాహాత్ తత్పక్షే ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య లక్షణ
ఘటకతయా నాయత్యా వహ్న్యభావాదేర్లక్షణఘటకత్వార్థం సామా
న్యపదోపాదానం. ద్రవ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగిత్వంచేతిపక్షే స్వరూపాదిసం
బద్ధే నేత్యనుక్త్వా సంయోగాదిసంబంధేనేత్యుక్తేః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధఘటితవ్యాపకత్వనివేశపక్షస్యాపి లాభాత్. ఏతత్పక్షే ఘటత్వాభావస్యై
వ లక్షణఘటకతా పక్షాంతరేతు మనోన్యత్వాభావస్యాపీతి విశేషః. పరంతు
ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ మహాకాలమాత్రవృత్తివిశేషణతాసం
బంధేన సర్వత్వవిశిష్టస్య కాలికసంబంధేనవా సాధ్యత్వే గగనాదేర్వృత్తిమ
త్త్వపక్షే సమవాయేన ద్రవ్యత్వాదేర్వ్యాపకతార్థం సాధ్యతావచ్ఛేదకస
మ్బంధఘటితవ్యాపకత్వం నోక్తమితి తు జ్యాయః. * అనాయాసేనైవ * ప్రతి

త్రైవసాధ్యవదవృత్తేః సాధ్యం స్వపదేన ఉపాదాతుమశక్యత్వాత్ తాదృశం స్వంధ్యాంతరమేవ నిదర్శ్యత్వాచ్చ తాదృశప్రతియోగితాయా ఘటకత్వమితి. అసంబద్ధత్వ శరీరేచ వ్యాపకతాఘటకత్వేన అభిమతో యః సంబంధః స ఏవ నివేశనీయః ద్రవ్యత్వాదేః స్వప్రతియోగిత్వంచ సంయోగాది సంబంధేన సాధ్యవద సంబద్ధస్వవిశిష్ట సామాన్యకమేవాతో నసంయోగఘటిత వ్యాపకత్వావచ్ఛేదకత్వం సాధ్యాభావోక్తదోషావకాశ ఇతిదిక్.

యోగిత్వే వ్యధికరణ్యాద్యనుపవేశేనైవ. దిగర్థస్తు స్వవిశిష్టాధికరణతావచ్ఛేప్రయోజనాభావేన నిత్యజ్ఞానం నిత్యవిషయకత్వాదిత్యాదౌ నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటాదేర్నవిషయితాసంబంధేన సాధ్యవదసంబద్ధత్వసంభవః విశిష్టానతిరిక్తత్వాదితి నసమవాయస్యైవ వ్యాపకతాఘటకత్వాదేశ్యైన యేనేతి వక్ష్యమాణవీప్సానావశ్యకీ. నచేదం మనోణుత్వాదిత్యాదౌ మనస్త్వాభావప్రతియోగినాదికృతవిశేషణతాసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వాత్తస్యోక్తసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసత్వవ్యాప్తిరతోపివీప్సేతివాచ్యం. తాదృశవిశేషణతాయాం మానాభావాత్. సాధ్యప్రకారకప్రమాభావస్యాతివ్యాప్తివారకత్వాచ్చ. మనోభిన్నత్వవిశిష్టఘటాభావప్రతియోగినస్తాదృశవిశేషణతాసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వాత్. స్వరూపసంబంధేన గగనాదేరవృత్తిత్వమతే ఽసంబద్ధత్వనిర్వాహకసంబంధేన వృత్తిమత్త్వేన స్వవిశిష్టస్య విశేషణీయత్వాత్. ఏతేన స్పందపతత్స్పందో వా మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ మహాకాలాన్యత్వాభావస్య కాలికసంబంధేననిరుక్తవ్యాపకతానచ్ఛేదకప్రతియోగితాకతయాతివ్యాప్తివారణాయ వీప్సేతిప్రత్యుక్తం. ఏతత్స్పందకాలీనసాధ్యప్రమాభావస్య లక్షణఘటకత్వాత్. తద్ధ్వంసాదికాలీనసాధ్యప్రమాయాశ్చ కాలికవిశేషణతాసంబంధేన యత్కించిత్సాధ్యవదవృత్తిత్వాత్. అత్ర ద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వేన ద్రవ్యత్వాభావాదేః ప్రతియోగినో ద్రవ్యత్వస్య కాలికసంబంధేనాపి వ్యాపకతాసంభవతి నిత్యద్రవ్యే కాలికసంబంధాప్రసిద్ధేః జన్యద్రవ్యే తత్సంబంధేన తస్య సత్త్వాదిత్యపినశంక్యం. వీప్సావిరహేణ సమవాయసాధారణ్యైవ లక్షణసమన్వయాత్. యదిచ తద్వ్యక్తిత్వేన ఘటాదిభేదవత్త్వాజ్ఞానం సామాన్యలక్షణాజన్యతద్ఘటాద్యవిషయకం

యేనసంబన్ధేన హేతురితి వ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వేనాభిమతో యః సంబన్ధ ఇత్యర్థః. బోధ్యమిత్యస్య హేతుసామానాధికరణ్యఘటకమిత్యాదిః. *తేన *తాదృశసంబన్ధవివక్షణేన. *ఆత్మత్వే సాధ్య ఇతి* అయమాత్మా జ్ఞానవత్త్వాదిత్యర్థః.* సాధ్యాభావస్య* సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య. *అతథాత్వేపి* స్వవిశిష్టస్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన హేత్వధికరణస్యాప్రసిద్ధ్యా వివక్షణీయ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహేపి.

పక్షః ఇతరభేదః సాధ్యః నిత్యసవిషయకత్వం హేతుస్తత్ర సాధ్యవతివిషయితాసంబంధేన అసంబద్ధఘటాదికమాదాయ సాధ్యవ్యభిచారనిరూపకాధికరణాన్యత్వాదీనాం వ్యాపకతయా తదభావస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తథాత్వాదిత్యతివ్యాప్తిరితి వీప్సాయా ఆవశ్యకతయోక్తస్థలే కాలికసంబంధమాదాయావ్యాప్తిర్దురుద్ధరైవేత్యుచ్యతే. తథా వీప్సాముపగమ్య యత్సంబంధసామాన్యే సాధ్యవద్వ్యక్తికించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వ యద్విశిష్టప్రతియోగికత్వోభయాభావస్తదన్యత్వం తద్వాచ్యమిత్యాదిక్. ఏవం వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటకత్వేనాభిమతో యః సంబంధస్తేన సంబన్ధేన స్వవిశిష్టత్వం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యఘటకప్రతియోగితాశ్రయత్వం చ నివేశ్యం అన్యథా కాలికసంబంధేన స్వవిశిష్టస్య సాధ్యస్య వ్యాపకతాఘటకసంబన్ధేన సంబద్ధతయా సాధ్యవదసంబద్ధస్వవిశిష్టసామాన్యాప్రసిద్ధేః. కాలికసంబన్ధేన ధూమనిష్ఠప్రతియోగితావిశిష్టవహ్న్యాదికమయోగోళః భేదనిష్ఠప్రతియోగితావిశిష్టధ్వంసాదికమాదాయాతివ్యాప్తేశ్చ. సాధ్యవద్వ్యక్తికించిద్వ్యక్త్యసంబద్ధత్వమితి యత్కించిత్త్వం తద్ఘటకవిశేషణం యత్కించిత్స్వర్వతాసంబద్ధత్వస్య పర్వతీయవహ్న్యభావప్రతియోగి[illegible] సత్త్వేన తదభావమాదాయావ్యాప్తేః ఏవం చ సాధ్యవద్వృత్తిత్వోభయాన్యవృత్తిర్యో ధర్మస్తత్సంబంధసామాన్యాభావపర్యంతనివేశో వ్యర్థః కూటనివేశతాదవస్థ్యాత్. సాధ్యవద్వృత్త్యుభయాన్యవృత్తిధర్మత్వేనానుగతరూపేణ తు న నివేశసంభవః సాధ్యవదసంబద్ధత్వేకల్పోక్తదోషాత్. హేతౌ తృతీయార్థాన్వయబాధాదుక్తం వ్యాప్యతేతి. ఇదానీముత్తరదలప్రవిష్టహేతుమత్తాయా అనివేశాదాహ *హేత్వితి*

* నక్షతిః. * నావ్యాప్తిః. వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ధూమావయవాది వృత్తేర్వహ్నేః స్వావ్యవచ్ఛిన్నాద్యభావస్య స్వవిశిష్టం యద్ధేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన హేత్వధికరణం తదవచ్ఛేదేన ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యం సంభవత్యేవ తథావిధ హేత్వధికరణ పర్వతాదేర్జన్యమాత్రస్య కాలోపాధితయా కాలికసంబంధేన తాదృశాభావ విశిష్టత్వాత్ తదంతర్భావేన తేన సంబంధేన తాదృశప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యాపి సత్వాచ్చ అభావవైశిష్ట్యాదౌ సంబంధవిశేషానివేశాదిత్యభిప్రాయేణ నిత్యమాత్రవృత్తి హేతుకస్థలానుధావనం. అథ వహ్నివ్యాపకస్య చరమక్రియాభావస్య యోఽభావః చరమక్రియాత్మకః తస్య కాలికసంబంధేన హేత్వధికరణే మహాకాలే వర్తమానస్య నవివక్షణీయ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య సంభవస్తద్వైశిష్ట్యస్య హేతుతావచ్ఛేదక సంయోగేన ధూమాధికరణస్యాప్రసిద్ధేః ధూమాధికరణ పర్వతాదేః తదసమానకాలీనతయా తత్ర కాలికసంబంధేనాపి తద్వైశిష్ట్యాసంభవాదితి ఆత్మత్వ సాధ్యకపర్యంతానుధావన మఫలం. నచ వృత్త్యనియామక సంయోగేన ధూమసంబంధిపరమాణావేవచరమక్రియావైశిష్ట్యస్య ప్రసిద్ధ్యా తత్ర చరమక్రియాభావరూపప్రతియోగినోపి సత్వాత్ సంభవత్యేవ వివక్షణీయప్రతియోగి సామానాధికరణ్యం తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్న హేతుకస్థలానురోధేన హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనేత్యత్ర హేతు సంబంధిత్వ మాత్రస్యైవ వివక్షితత్వాదితి వాచ్యం. యాదృశ పరమాణౌ కదాపి ధూమసంయోగో నాస్తి తదీయ చరమక్రియాత్మకాభావ వైశిష్ట్యస్య హేతుసంబంధిన్యసత్వేన తమాదాయైవావ్యాప్తి సంభవాదితి చేన్న. మహాకాలస్యైవ వృత్త్యనియామక సంయోగసంబంధేన హేతుసంబంధి తయా తత్ర కాలిక

యాదృశపరమాణావితి * యదిచ తాదృశచరమక్రియాకాలీనః సకలపరమాణుధూమద్వ్యణుకసంయోగసంభవో మన్యతే అతఏవ చరమధ్వంసాత్మకాభావో నదోషవారకః తదా ధూమాసంయోగిఘటాదిపరమాణునిష్ఠక్రియావిశేషాత్మకోఽభావో బోధ్యః. * హేతుసంబంధితయేతి * ప్రభామండలాదౌ వ్యభిచారవారకహేతుతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న హేతుసంబంధితయేత్యర్థః. ఏతేన మహాకాలాన్యత్వాభావోపి నిరాకృ

సంబంధేన చరమక్రియాత్మకాభావవైశిష్ట్యస్య దైశికవిశేషణతయా సద్భా
వస్యాపి సత్త్వేన విలక్షణీయప్రతియోగిసామానాధికరణ్య సంభవాత్. వృ
త్త్యనియామకసంయోగస్యాపి సంయోగత్వేన హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధ
త్వాత్. నచ తథాపి వృత్త్యనియామకసంయోగేన ధూమహేతుకస్థలే అ
వ్యాప్తిరస్త్యేవేతి వాచ్యం. తేన రూపేణసంబంధతాయాంమానాభావాత్.
కాలస్యావృత్తితయా కాలధూమసంయోగస్య కాలనిష్ఠధూమాధేయతావ్యని
యామకత్వేపి ధూమస్య తేన సంబంధేన కాలవృత్తిత్వమస్త్యేవేత్యస్యాపి
సువచత్వాచ్చ. వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావమాదాయ నా
వ్యాప్తిసంభవః కింతు చరమక్రియాద్యాత్మకమభావమాదాయైవేత్యవ్యాప్తేః
స్ఫుటతరప్రతిపత్త్యర్థం ఆత్మత్వాది సాధ్యకస్థలానుధావనస్య సార్థకత్వా
చ్చేతి. నను జ్ఞానవానాత్మమహాకాలాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధి
కరణానాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితా
కయా నద్భావానామేవ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణ మహాకాలే కాలికసంబం
ధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసత్త్వాదతివ్యాప్తిః. నచ తాదాత్మ్యేన జ్ఞాన
వ్యాపకస్యాత్మనోఽభావపవనకాలే ప్రతియోగిసమానాధికరణః ఆత్మనోఽ
వృత్తితయా కాలే కాలికసంబంధేనావృత్తేరితి వాచ్యం. ఆత్మనః కాలావృత్తిత్వే
కాలవృత్తిత్వఘటితకారణత్వాద్యనుపపత్త్యా తదుపగమస్యావశ్యకత్వాత్.

తః. మహాకాలస్య వహ్నిసంబంధితయా తదన్యత్వస్య వహ్న్యవ్యాపకత్వాత్
తేనరూపేణాసంబంధిత్వే ప్యాహ * కాలస్యేతి * సువచత్వాదితి * ధూ
మాదేర్వృత్తినియామకసంబంధప్రసిద్ధ్యా తేన తస్య కాలవృత్తిత్వే బాధకా
భావాత్. వృత్త్యనియామకత్వతదభావయోరేకత్ర ప్రసంగభయేన కాలధూ
మసంయోగస్య వృత్త్యనియామకత్వే ప్యాహ * వహ్నిమానితి * స్ఫుటతరే
త్యుపాదానాత్ప్రయోజనగవేషణేఽనాయాసః సూచితః. విషయతాసంబం
ధఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్యాత్మత్వప్రకారక ప్ర
త్యంచిత్ప్రమాభావస్య ప్రతియోగ్యసమానకాలీనఖండకాలే తథాత్వాను
క్తం మహేతి. పూర్వక్షణావచ్ఛేదేన కార్యసమానాధికరణాభావాప్రతియో
గిత్వరూపకారణత్వసంభవాదాహ * కారణత్వాదీతి * ఆదినాపరమాథ్న

నిత్యద్రవ్యాణాం కాలావృత్తిత్వేపి మహాకాలభిన్నద్రవ్యత్వాత్ ఈశ్వర
జ్ఞానభిన్నం గుణత్వాదిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిః వృత్తిమతామేవ మహాకాల
భేదేశ్వరజ్ఞానభేదవ్యాపకతయా తదభావానాం యావతామేవ మహాకాలే
శ్వర జ్ఞానాదౌ కాలిక విశేషణతావిషయితా సంబంధఘటిత ప్రతియోగిసా
మానాధికరణ్య సత్త్వాదిత్యత ఆహ * ఏవం దళాంతరేపీతి *దళాంతరే* ప్ర
తియోగిసామానాధికరణ్యఘటకప్రతియోగిమత్త్వాదళే. *సంబంధభేదనిబంధ
నో దోషః* కాలికాదిసంబంధమాదాయాతివ్యాప్తిరూపః. *సంబంధైక్యవివక్ష
యా* వ్యాపకతాఘటకసంబంధప్రతియోగిమత్తాఘటకసంబంధయోరైక్యవి
వక్షయా. తథా చ జ్ఞానవానాత్మమహాకాలాన్యతరత్వాత్ మహాకాలభిన్నా
ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యనిష్ఠవ్యా
ప్యతానిరూపిత వ్యాపకతాఘటక సమవాయ దైశికవిశేషణతాదిసంబంధేన
జ్ఞానాభావ మహాకాలభేదాభావాది ప్రతియోగినాం కాలాదావవృత్తేర్నా
సత్త్వపరిగ్రహః. అవృత్తిత్వప్రవాదానురోధేనాహ *నిత్యేతి* పరమార్థ
సత్త్వం చ ప్రమేయత్వం న తు కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాధారతాకత్వం కాదిమ
తి చాప్రసిద్ధమేవాష్టద్రవ్యాన్యత్వం ఖవత్త్వాదినా సాధనీయం తేన గగనవత్తా
జ్ఞానస్య భ్రమత్వేపి న క్షతిః. ఉక్తరీత్యా కాలాన్యత్వ ప్రకారకయత్కించి
త్ప్రమాభావమాదాయానతిప్రసంగాదుక్తం మహాతి. జ్ఞానస్వేప్రకారకయ
త్కించిత్ప్రమాభావస్యప్రతియోగ్యసమానకాలీనతదవిషయకజ్ఞానేతథాత్వా
దుక్తమీశ్వరేతి. *వృత్తిమతామేవేతి* మహాకాలభేదాదీనామిత్యర్థః అవృత్తీ
నాం వ్యాపకత్వాసంభవం వక్తుమేవకారః. న తు యావతాం వృత్తిమతాం వ్యా
పకత్వం వక్తుం. ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావయఃపిండాన్యత్వాభావస్యస్వా
భావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేపి పర్వతాదేః కాలోపాధిత్వానుపగ
మే కాలికసంబంధస్య వ్యాపకత్వాఘటకతయా ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటి
తసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకధూమాభావస్య తాదృశసంయో
గేన ధూమవత్త్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాత్యన్తాభావస్య వా తథాత్వానా
తివ్యాప్తిః. యది చ తత్రాపి స్వాభావసామానాధికరణ్యమాదాయవీప్సాప్రయో
జనముచ్యతే. తదా యాయా ప్రతియోగి తైతికల్పే స్వాభావత్వానవచ్ఛిన్నప్ర

తివ్యాప్తిరితి భావః. అత్రైవ యేనయేన సంబంధేన స్వప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతా తేనతేన సంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమభావస్య వివక్షణీయం. అన్యథా ఇదం నిత్యజ్ఞానం నిత్యత్వేసతి సవిషయకత్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణ నిత్యజ్ఞానత్వాద్యభావస్య ప్రతియోగినః సాధ్యంప్రతివిషయితాసంబంధేనాపి వ్యాపకతయా తేన సంబంధేన హేత్వధికరణేశ్వరేచ్ఛా కృత్యోః ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేనాతివ్యాప్తిః. యేనయేనేత్యుక్తౌ చ తథావిధసమవాయాది సంబంధేన అతథాత్వాన్నాతివ్యాప్తిః.

తయోగ్యుపాదానేవా నాతివ్యాప్తిరిత్యత ఆహ * ఇదం నిత్యజ్ఞానమితి * విషయితాసంబంధేనేతి * యద్యపి యేనసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం తేనసంబంధేన ప్రతియోగితాశ్రయో వాచ్యః అన్యథా కాలికసంబంధేన ధూమాద్యభావప్రతియోగితాయాః వహ్నౌ సత్త్వాదతివ్యాప్తేః తథాచ సాధ్యవతి నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావసత్త్వేపి తాదృశ ఘటత్వస్య సమవాయేనైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ తేన సంబంధేన ప్రతియోగితాశ్రయాప్రసిద్ధిః తాదృశప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యతుసాధ్యవదవృత్తిత్వమేవేతి. తథాపి నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావో బాధ్యః. యత్తు నిత్యజ్ఞానేనిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటాదిసత్త్వమతె సాధ్యసమానాధికరణాభావప్రతియోగితాసామాన్యే యత్సామానాధికరణ్యయదవచ్ఛిన్నత్వయత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వైతత్త్రితయాభావస్తత్త్వమేవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమితి. తన్న. వినాపీదృశవివక్షాం నిత్యజ్ఞానత్వాదిసాధ్యకసద్ధేతౌ వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయ లక్షణగమనసంభవేనైతద్వివక్షాయానిర్బీజత్వాత్. కేచిత్తు నిత్యజ్ఞానాన్యత్వస్వనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వోభయవిషయకంజన్యజ్ఞానం పక్షః తద్వ్యక్తిత్వం సాధ్యం తద్వ్యక్తినిత్యజ్ఞానాన్యతరత్వం హేతుస్తత్ర అతివ్యాప్తిః విషయతాసంబన్ధఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకయోస్తద్వ్యక్తిత్వాభావనిత్యజ్ఞానాన్యత్వాభావయోర్విషయితాసంబన్ధేనప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదితియేనయేనేతివీప్సావశ్యకీ తద్వ్యక్తిత్వస్యతన్నిష్ఠాసాధారణధర్మరూపత్వే తద్వ్యక్తేస్తాదాత్మ్యేనైవ సాధ్యవ్యాపకత్వా

అతఏవ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాప్యతా నిరూపిత స్వప్రతి
యోగిత్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకతాఘటక సంబన్ధత్వేన తాదృశసంబం
ధస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య శరీరే నస్వాతంత్ర్యేణ నివేశ స్తథా
సత్యభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగి

త్వచ్ఛేదమాదాయాతివ్యాప్త్యసంగత్యాపత్తిరతస్స్వనిష్ఠత్వోపాదానం. నిత్య
జ్ఞాననిష్ఠ ప్రతియోగితాకభేదత్వేన ప్రత్యేకప్రవేశః తేన ఘటనిత్యజ్ఞానాన్యత
రభేదాదేః సాధ్యవ్యాపకత్వేపి నతదసంగతిః. పక్షోత్పత్తికాలోత్పత్తికప
క్షజ్ఞానవిగహస్థలే ఇదం. తేన తాదృశజ్ఞానస్య సాధ్యవ్యాపకత్వేపి నతదా
పత్తిః అతాదృశజ్ఞానస్య చ నవిషయితాసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యా
ఘటిత సాధ్యవ్యాప్యకతా. తాదృశజ్ఞాన విషయత్వంవా వ్యాప్యవృత్తి అన్య
థా స్వరూప సంబంధేన స్వాభావరూప ప్రతియోగిసమానాధికరణ మేవేతిది
గిత్యాహుః. ఇదంతుచింత్యం. సాధ్యవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితాసమానాధిక
కరణం సద్యదవచ్ఛేదకం ప్రతియోగిత్వం తదన్యత్వమేవ సాధ్యవ్యాపకతావ
చ్ఛేదకత్వం. తథాచోక్తస్థలే నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావస్యసాధ్యవతిస
త్త్వేపి తత్ప్రతియోగితావిశిష్టాభావాసత్త్వే నాతివ్యాప్తిరేవ అనవద్యోపాస
వ్యర్థైవేతి. తత్క్రియాపక్షః తద్వ్యక్తిత్వం సాధ్యం తత్క్రియాతత్సమాన
కాలీన క్రియాంతరాన్యతరత్వం హేతుస్తత్రయేషాం సంబంధాంతరేణ వ్యా
పకత్వం తేషాం కాలికసంబంధేన వ్యాపకత్వస్య తదభావే ప్రతియోగిసా
మానాధికరణ్యస్య చ సత్వాద్యేనయేనేతి వీప్సా పక్షసాధ్యాదిప్రయామా
యాశ్చ నియమతో వ్యభిచారనిరూపకాధికరణవిషయకత్వే తదసత్త్వస్థలేవా
ఇదమిత్యపి కేచిత్. ఇదంతుబోధ్యం. ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యప్రతియో
గిపదార్థ ఏవ లక్షణఘటకః సచ స్వరూపసంబంధేన ప్రతియోగితావాక
ఏవంచ ధూమాభావాదేః కాలికసంబంధేన ప్రతియోగితాశ్రయ వహ్న్యర
యోగోళకాన్యత్వాభావస్య స్వప్రతియోగితాశ్రయధ్వంసాదేః సామానా
ధికరణ్యేపి నాతివ్యాప్తిః ఏవంచ స్వరూపసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేద
కత్వం ప్రవేశ్యం తేన జలత్వాభావ ప్రతియోగితాయాః కాలికసంబంధేన వ
హ్నే వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేపి నదోషః. ఏవంచ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వా

తాకత్వ విశేషణవైయర్థ్యాత్. నహి తాదృశ విశేషణానుపాదానే గోత్వాద్యభావమాదాయ అసంభవః సంభవతి. గోత్వాద్యభావానామపి హేత్వధికరణే పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావ రూపప్రతియోగినిష్ఠవ్యాపకతాఘటకదైశిక విశేషణతాసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య సత్త్వాత్. ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాద్యభావస్య అయోగోళకే పూర్వక్షణాది వృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావాత్మక ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేపియావద్వ్యాపకతా ఘటకసంబంధాంతర్గత సంయోగాదినా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య విరహాత్. ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాద్యాత్మకాభావస్య తాదృశప్రతియోగి సామానాధికరణ్యేపి విశేష్యతాసంబంధ ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్య ఘటావృత్తేర్ఘటత్వాభావాది ప్రమాయా స్తాదృశసంబంధేన అభావస్య యావద్వ్యాపకతాఘటకసంబంధాంతర్గత తాదృశసంబంధేనఘటే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహాదతివ్యాప్త్యనవకాశాత్. అపితుసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాప్యతానిరూపితయత్సంబంధ ఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకాయేయేఅభావాః తేనతేనసంబంధేనప్రతియోగిసమానాధికరణాఇత్యేవంక్రమేణైవనివేశాత్ వ్యాపకతాయా ఏకత్రైవ లక్షణప్రవేశఇతి. యత్తుసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేనప్రతియోగి సామానాధికరణ్య నివేశాన్నజ్ఞానవానాత్మ

ఘటక సంబంధేన ప్రతియోగితాశ్రయ వివక్షానాదేయేతి. * స్వాభావేతి * ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితవ్యాపకతా నివేశఇదం. అన్యథాపునర్గౌరవం. అతఏవానుపదంవక్ష్యతి ఏకత్రైవేతి. నచ సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్నయాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయానధికరణం సాధ్యవత్ తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం స్వాభావనిష్ఠప్రతియోగిత్వమితి సమవాయాదినా ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యాత్తథాసంభవఇతి వాచ్యం. తేన సంబంధేన వృత్తిమన్నిష్ఠత్వాభావేనాదోషాత్. అత్రచ వీప్సాఘటిత వ్యాపకత్వస్యోద్దేశ్యదలే నివేశఏవ గౌరవం. ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితవ్యాపకత్వస్య విధేయ దళనివేశే లాఘవాదిత్యాలోచ్యద్వేధా తన్నివేశత్యాగే దీధితి తాత్పర్యమాహ. * ఏకత్రైవేతి * సమనియతాభావైక్యమతే తస్యఘట

మహాకాలాన్యతరత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః. ఇత్థంచ వ్యాపకతాపి సాధ్య
తావచ్ఛేదకసంబంధఘటితా గ్రాహ్యా. అతఏవ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యా
దౌ ఘటత్వాదినా ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వాదినా వా ద్రవ్యత్వా
దేరభావస్య సమవాయాదిసంబంధఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక
ప్రతియోగితాకస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంయోగాదిసంబంధేన ప్రతియో
గిసామానాధికరణ్యవిరహేఽపి నక్షతిరితి. తన్న. తథా సతి కాలికవిశేషణతయా
మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటాదౌ సాధ్యే కాలత్వాదిహేతావతివ్యాప్త్యాప
త్తేః. తత్ర మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావమహాకాలాన్యత్వాభావాదీనాం
కాలికసంబంధేన మహాకాలే ఘటాదిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస
త్త్వాత్. యదిచ మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టోఽపి ఘటో మహాకాలే వర్తతే అ
న్యథా సిద్ధాంతలక్షణే మహాకాలో ఘటవాన్ కాలపరిమాణాదిత్యాదౌ మ
హాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావస్యైవ ప్రతియోగివ్యధికరణస్య ప్రసిద్ధత
యోభయాభావఘటితప్రతియోగివైయధికరణ్యనిర్వచనాయాసస్య నిష్ప్ర
యోజనకతాపత్తేరితి దర్శితవిశిష్టసాధ్యకస్థలే కాలత్వాదిః సద్ధేతురేవేతి
మన్యతే. తదాపి ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాద్యాత్మ
కాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకదైశికవిశేషణతాసంబంధేన కించిద్విశిష్టస్వా

త్వాదినా వహ్న్యాద్యభావరూపత్వేనాదోషాదాహ * ఘటేతి * కాల
త్వం మహాకాలత్వం. అన్యథా ప్రలయే తథాత్వేనాతివ్యాప్త్యసంగతేః. * మ
హాకాలాన్యత్వాభావేతి * సంయోగేన సాధ్యతాయాముత్పత్తికాలావచ్ఛే
దేన వహ్న్యాద్యభావస్య సాధ్యవద్వృత్తిత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంయోగ
సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వసంపత్తయే ప్రతియోగివైయధికర
ణ్యం ప్రవేశ్యం. నచైవం సర్వవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిరితి
వాచ్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
తత్సమానాధికరణప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదఘటితం ప్రతియోగివైయ
ధికరణ్యం ప్రవేశ్యం తాదృశప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధావచ్ఛిన్నత్వయాదృశప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నత్వైతదుభయాభావనివే
శాత్ తథాచ సాధ్యవతి మహాకాలావచ్ఛేదేన కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నమ

భావాత్మక ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య సత్త్వాదతివ్యాప్తిరేతన్మతే దుర్వా
రైవ. నచ తేనసంబన్ధేన భావరూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య వివక్ష
ణీయతయా నాయందోష ఇతివాచ్యం. తథా సత్త్యభావసాధ్యకసద్ధేతౌనిరు
క్తయావదభావాంతర్గతభావరూప సాధ్యాభావస్య భావరూపప్రతియోగిసా
మానాధికరణ్యాసంభవాదవ్యాప్తేః. అభావపదస్య భావభిన్నాభావ పరత్వే
కపిసంయోగాభావ సాధ్యకస్థలె కపిసంయోగాత్మకాభావమాదాయాగ్రేస్వ
విశిష్టపదవ్యావృత్తి కథనస్యాసాంగత్యాపత్తేః. ఏవం సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బన్ధేన వ్యాపకత్వాది నివేశే సర్వత్రేత్యాదినా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యా
దౌ వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయాతి వ్యాప్తిప్రదర్శనస్య అసాంగత్యాప
త్తేశ్చేతి. యత్తు విశేషణతావిశేషేణ వ్యాపకతా తేనైవ సంబన్ధేనప్రతియో
గిసామానాధికరణ్యం సర్వత్ర సాధ్యవత్త్వప్రకారక ప్రమావిష..త్వాద్య
భావమాదాయైవ లక్షణసంగమనమతివ్యాప్తివారణంచేతి.

హేతుకాలాన్యత్వాభావసత్త్వేపి నక్షతిః. * భావరూపేతి * అస్య కాలికసంబం
ధేన హేతుమద్వృత్తిత్వం బోధ్యం. భావభిన్నత్వనివేశే ఘటత్వాదినాఘట
త్వాభావాభావమాదాయ భావత్వసత్త్వేవ్యాప్తిః తదసత్త్వేతివ్యాప్తిః ఏవం
భావప్రతియోగికత్వ నివేశాద్ఘటత్వాభావప్రమావిషయత్వాభావమాదా
యనదోష ఇత్యపి భావత్వానుపాదానేతి వ్యాప్తం. తదుపాదానేచ గౌర
వం. మహానన్యత్వాభావ లేఖనాసంగతిశ్చ. సాధ్యవద్వృత్తిభావప్రతియోగి ప్ర
తియోగికాన్యత్వనివేశేపి తథా ఘటత్వాద్యాత్మకాభావావారణాత్. సర్వ
కల్పేతద్రూపాన్యత్వ విశిష్టసమవేతవాన్ జాతేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః* ఏవ
మితి * సర్వత్రేత్యస్య సర్వాధికరణావచ్ఛేదేనేత్యర్థే స్వరూపసంబంధేన
సాధ్యతాయాం సర్వత్రేత్యర్థేచ ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యకఏవాతివ్యాప్తిః
నతు వ్యభిచారిణ్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన నచ తత్రాప్యేవేతివాచ్యం ధూమవాన్
వహ్నేరిత్యాదౌ గుణత్వాదినా ద్రవ్యాభావమాదాయాతివ్యాప్తేః నత్వాత్ర
దకథనేన న్యూనతాయా ప్రసంక్తేదితి సకలవ్యభిచారిణ్యేకాభావనిబంధఇతి
తత్రాపి తద్గ్రంథ విరోధసూచనాయ ధూమవానిత్యుక్తం. తద్రూపాన్యత్వవి
శిష్టసత్తాదేః సాధ్యత్వేజాత్యాది హేతావతివ్యాప్తిర్నద్వితీయ లక్షణేగ్రం

తదపి ఉక్తాతివ్యాప్తేరాత్మత్వాదిసాధ్యకస్థలే సాధ్యాభావమాదాయ హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధవ్యావృత్తిప్రదర్శనవిరోధాచ్చానుపాదేయమేవ. కేచిత్తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబన్ధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య నివేశాన్న ప్రాగుక్తాతివ్యాప్తిః. ఇత్థంచ వ్యాపకతాపి తేనైవసంబంధేనవాచ్యాఽతోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సంయోగాదిఘటిత సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్య సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకవహ్న్యభావస్య హేత్వధికరణే సమవాయాదినాప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహేపి నక్షతిః. తాదృశాభావానాం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబన్ధఘటితసాధ్యవిరోధస్తత్ర సాధారణ ఇత్యయమేవోక్తః. * ఉక్తేతి * ఘటత్వాభావవాన్ ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాభావ ప్రమావిషయత్వాభావస్య విశేషణతాసంబంధేన స్వాభావరూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్ విషయత్వాయిత్వంచ విశేషరూపమిత్యవ్యాప్తిరిత్యర్థః. అత్ర సకలవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిర్బోధ్యా. ఆత్మత్వవత్త్వాప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావమాదాయ తద్వ్యావృత్తి సత్వాదాహ * సాధ్యాభావమాదాయేతి * వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావం వినాపి వ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయ లక్షణ సమన్వయసంభవా త్ప్రతియోగ్య వృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారానుపపత్తిరతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేతి. * నప్రాగుక్తేతి * నిత్యజ్ఞానత్వాది సాధ్యక నిత్యసవిషయకత్వాదౌ. తత్ర సమవాయాద్యవచ్ఛిన్నసాధ్యాభావాదేరేవ లక్షణఘటకత్వాత్. * ఇత్థంచేతి * వ్యాపకతాచ ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితాఽన్యథాప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకత్వోపాదానేపి సమవాయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన సాధ్యనిష్ఠవ్యాప్యతానిరూపితవ్యాపకతా ఘటకీభూతస్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతదైశికవిశేషణతాసంబంధేనతదవచ్ఛేదకకించిద్విశిష్టస్వాభావప్రతియోగితాకత్వేన తాదృశాభావావ్యావృత్తేరసంగతిః. నచైనం సమవాయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావప్రతియోగిత్వస్య సంయోగఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వానాపత్తిరితి వాచ్యం సమవాయేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకసంయోగావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య

ధ్య నిష్ఠ వ్యాప్యతానిరూపితస్వ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబన్ధఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకస్వప్రతియోగితాకత్వాభావేన నిరుక్తయావదభావానంతః పాతిత్వాత్. నచైవం వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వే మానాభావేన తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకత్వానుపపత్తిరితి వాచ్యం. సంయోగేన ఘటత్వేన పటో నాస్తీత్యాద్యనుభవ బలాత్తాదృశాభావప్రతియోగితాయామపి సంబంధస్యావచ్ఛేదకత్వాత్ అనుభవానాదరే సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయామపి సంబన్ధస్య అవచ్ఛేదకత్వాసిద్ధేః. అథబాధబుద్ధిప్రతిబంధకతాయాః సంబంధ విశేషనియంత్రితత్వానురోధేన సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్య సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ మావశ్యకం. అన్యథా ఏకైకవిధఘటాద్యభావజ్ఞానస్య సంయోగసమవాయాదిరూపనిఖిల సంసర్గావగాహిజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వ ప్రసంగాత్. నచ సంయోగాది సంబంధావచ్ఛిన్న ఘటాదిప్రకారక బుద్ధింప్రతి వస్తుగత్యా సంయోగాదిసంబంధేన ఘటాదిమత్తావిరోధీయోఽభావ స్తజ్జ్ఞానత్వేన ప్రతిబంధకత్వాన్నోక్తాతి ప్రసంగ ఇతి వాచ్యం. వాస్తవ తాదృశాభావజ్ఞానత్వాదినా ప్రతిబంధకత్వే ఘటాభావత్వాదినా పదార్థాంతరావగాహిజ్ఞానస్య ఘటాదిమత్త్వాజ్ఞానా విరోధిత్వాత్. నచైవమపి తాదృశాభావస్య స్వాభావరూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య సత్త్వేనాన్యాప్త్యుద్ధారసత్త్వాత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకత్వం వ్యర్థమితి వాచ్యం. ధూమాభావాదేః స్వాభావరూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్యవారణాయ యావత్ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకసంబంధస్య వాచ్యత్వాత్. అగ్రేచయత్కించిత్తాదృశసంబంధనివేశ పక్షం దూషయిత్వైవాయం పక్షో దూష్యఇతి నతద్విరోధః. స్వాభావత్వానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వోపాదాన పరోవాయంగ్రంథః. *సంబంధేతి* సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వావగాహిత్వ ఘటత్వధర్మావచ్ఛిన్నత్వేత్యర్థః. * వస్తుగత్యేతి * విరోధస్య ప్రతిబంధకజ్ఞానా విషయత్వ లాభాయ. తదవచ్ఛిన్నజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వేపి బాధబుద్ధివిధయాప్రతిబంధకత్వాత్

రోధిత్వప్రసంగాత్. తస్మాత్ తత్తత్సంసర్గక విశిష్టబుద్ధౌ తత్తత్సంసర్గావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వావగాహిజ్ఞానత్వేనైవ ప్రతిబంధకతాయాః వక్తవ్యతయా సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాం సంబంధస్యావచ్ఛేదకతాసిద్ధిరితిచేత్. తర్హి ఘటత్వాదివిశిష్టపటాద్యవగాహిజ్ఞానఘటత్వావచ్ఛిన్నపటాద్యభావజ్ఞానయోరపి ప్రతిబధ్యప్రతిబంధకభావ సత్వాత్తాదృశ ప్రతిబధ్య ప్రతిబంధకభావస్య సంబంధవిశేష నియంత్రితత్వానురోధేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా అపి సంబంధావచ్ఛిన్నత్వావశ్యకత్వాత్. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావజ్ఞానస్య అప్రతిబంధకత్వే బాధగ్రంథే లాఘవోపనీతకాంచనమయత్వాదినా వహ్న్యాద్యనుమితి విరోధితయా కాంచనమయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక వహ్న్యాద్యభావస్య హేత్వాభాసత్వోక్తేరసంగత్యాపత్తేరిత్యలమప్రస్తుతవిచారేణేతి వదంతి. తదపిన సాధీయః. నిఖిలాభావస్య కించిద్విశిష్టస్వాభావ నిష్ఠప్రతియోగితా వచ్ఛేదకీభూత దైశికవిశేషణతా సంబంధేన తాదృశప్రతియోగి సామానాధికరణ్య సత్వేన వ్యభిచారిణ్యతి వ్యాప్తేః.

* ప్రసంగాదితి * వస్తుగత్యాసంయోగాది సంబంధేన ఘటాదిమత్తావిరోధితా వచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న విషయితాకత్వేన నప్రతిబంధకతా సంభవః. ఘటాభావత్వావచ్ఛేదకతథాత్వాదితిభావః. * తాదృశేతి * అన్యథా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వావగాహిజ్ఞానస్య నిఖిలసంబంధావగాహిస్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిమత్తాబుద్ధిప్రతిబంధకత్వప్రసంగః. విషయవిరోధవిరహేణ తస్య తథాత్వస్యేష్టత్వేత్యాహ * సంబంధేతి * సంబంధావిశేషితప్రతియోగితాకాభావత్వేన జ్ఞానప్రతిబంధకత్వస్యాదృష్టచరత్వాదితిభావః. లాఘవోపనీతేతి క్వాచిత్కలాఘవపదం నసంపాతాయతం. బాధగ్రంథే తథానభిధానాత్. * నిఖిలేతి * నచ భావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనివేశాన్నాతివ్యాప్తిః జగదీశేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వే స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వనివేశేపి పర్వతత్వాద్యాత్మకాభావవారణాయ దైశికతయా హేతుసామానాధికరణ్యం భావభిన్నత్వంవోచ్యతామితివాచ్యం. అభావసాధ్యకే ఘటత్వాదినా సాధ్యాభావరూపప్రతియో

యావత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యా
నివేశేచ నిఖిలవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావానామైక్యమతే నిఖిలసం
బంధానామేవైకైక తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా క్వచిదపి
హేత్వధికరణే సంయోగవిషయిత్వాది రూపసకలసంబంధేనప్రతియోగినో
ఽవృత్తే రసంభవాపత్తేః.

గ్యప్రసిద్ధేః. భావప్రతియోగికత్వోక్తావ తత్రైవ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః సా
ధ్యప్రమాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకతాప్రతియో
గిత్వాత్. నచ తద్ఘటితవ్యాపకత్వం ప్రవేశ్యం. తథాపి కపిసంయోగాద్యా
త్మకాభావస్యేతి లిఖనాసంగతేః. * యావదితి * నన్వేవం జలాదీత్యాదిగ్రం
థానుత్థితిః ధూమాభావేతాదృశగోత్వాభావాభావస్య ధూమాభావరూపత్వే
పి యావదంతర్గతసంయోగేన ప్రతియోగ్యసమానాధికరణ్యాత్. నచ ధూ
మత్వప్రకారక ప్రమావిశేష్యతానామ వహ్న్యాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావే తా
దృశ గోత్వాభావాభావస్య సాధ్యాభావరూపత్వేనాతివ్యాప్తిరేవ ధూమవ
దనుయోగికత్వ విశిష్టస్వరూపసంబంధత్వాదినా సంసర్గతానవగమాదితి
వాచ్యం. తత్రాపి యావదంతర్గత ధూమాభావే తాదృశగోత్వాభావా
భావస్య తద్రూపతయా తదుద్ధారసంభవాదితి చెన్న. ఏతన్మతేపి తాదృశ
గోత్వాభావసంయోగ్యన్యతరాభావస్య ధూమాభావస్వరూపత్వేన తద్గ్రంథ
స్యోత్థానాత్. * ఐక్యమతేఇతి * యద్యపి తద్భేదమతేపి సమవాయావచ్ఛి
న్న వహ్న్యభావస్య సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూత పూర్వక్షణవృత్తి
త్వవిశిష్ట స్వాభావప్రతియోగితాకతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదక యా
వదంతర్గత సమవాయేన ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యాదసంభవః. తథా
పి ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితవ్యాపకతాయా ఏవప్రతియోగితావచ్ఛే
దకసంబంధఘటితత్వస్య సార్థకీకృతత్వాత్తదనురోధేనైక్యానుధావనం. అ
నైక్యమతేచావతారకత్వానుపపత్తిః వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న వాచ్య
త్వాద్యభావ వారణేపి కించిద్విశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావావారణాత్. నచైత
ల్లక్షణే సిద్ధాంతే వ్యసాదోషోవర్తతఏవ పరంతు నిత్యజ్ఞానం నిత్యసవిషయ
కత్వాదితాదాపతివ్యాప్తే వారణాయసంబంధత్రయం వీప్సానుపేతత్యా లాఘ

పత్రికాంతరానుసారేణైవ గౌరవాదితి.

జాదితి వాచ్యం. తథాపి సమనియతాభావైక్యపక్షానురోధేన వీప్సాయా ఏ వౌచిత్యాత్. యత్తు జగదీశేన స్పందో మహాకాలత్వాత్ మహాకాలాన్యః కాలత్వాదిత్యాదౌ కాలికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్న స్పందత్వాభావస్య తథావిధమహాకాలాన్యత్వాభావస్య ప్రతియోగితాఘటక విశేషణతాసం బంధేన తథాత్వాదతివ్యాప్తిరిత్యభిహితం. తదభిప్రాయశ్చాయం దైశిక విశే షణతాసాధారణ విశేషణతాత్వేన కాలికవిశేషణతాయా అపి సంబంధత యా తాద్రూప్యేణ కాలికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నతదభావస్య సాధ్య నస్యనత్వేన ప్రతియోగితాయాం సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ మతస్తమిత్యా గః సంబంధత్రయైక్యముక్తం తథాచ సమవాయావచ్ఛిన్న స్పందత్వాద్య భావమాదాయనాతివ్యాప్తిరితి. తదపేశలం. సామాన్యతోవిశేషణతాత్వం ని రాకృత్య కాలికవిశేషణతాత్వాదినైవ సంబంధతాయా వ్యవస్థాపనాత్స్పంద త్వమహాకాలాన్యత్వాదేః కాలికవిశేషణతాసంబంధేన సాధ్యావ్యాపకతా యా ఏవాసంభవాత్ స్పందత్వాద్యనధికరణధర్మ్యావచ్ఛేదేన కాలికసంబం ధావచ్ఛిన్నస్పందత్వాద్యభావసత్వాదితి. *పత్రికాంతరం* యావత్ప్రతి యోగితావచ్ఛేదకసంబంధస్య హేత్వధికరణవృత్తితావచ్ఛేదకత్వం విశేష ణం. నచ హేత్వధికరణవృత్తితావచ్ఛేదకాః స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకా యేయేసంబంధాస్తథాత్వోక్తౌ సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సంయోగేన సమ వాయేనచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నఘట సత్తాద్యభావస్యైక్యేన తథావిధ సత్తాభావస్య యావదంతర్గతసంయోగేన హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనాతథా త్వాదవ్యాప్తిః హేత్వధికరణసామాన్య వృత్తితావచ్ఛేదకత్వోక్తౌ ధూమవా న్నైయత్వాదిత్యాదౌ సంయోగాద్యవచ్ఛిన్నధూమాద్యభావప్రతియోగితా వచ్ఛేదకసంయోగాసంగ్రహః ఏతేన స్వవిశిష్టహేత్వధికరణత్వోక్తావపి వ నిస్తారఇతివాచ్యం. సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన స్వప్రతియోగితాయా ఉ క్తత్వాత్. ఘటత్వేన వహ్న్యాదినిష్ఠతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిషయి తాసంబంధవారణాయ హేత్వధికరణవృత్తితావచ్ఛేదకత్వమావశ్యకం. స త్తాభావస్య సమవాయఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్యప్ర

అథయావత్త్వమనుపాదాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాకస్య త
దుపాదాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక ప్రతియోగితాకస్యవాఽభావస్యనివే
శే ఉభయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకేవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరుక్తానఘరూపసామా
న్యాభావాదిసాధ్యకే ప్రాచీనమతే విరుద్ధేపృథివీత్వాదహేతావిత్యత్రకిం
బీజం తథాసతి తత్రాపి రూపసామాన్యాభావాభావస్యరూపాద్యాత్మకాభా
వస్యస్వత్వంనస్వప్రాగభావాదిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసత్త్వేనా
తివ్యాప్తిసంభవాదిత్యాశంకాపరిహారాయతస్యస్వమతే లక్ష్యత్వమేవోప

తియోగితావచ్ఛేదకసంయోగవారణాయ వృత్తిత్వప్రతియోగిత్వయోస్సామా
నాధికరణ్యంవాచ్యం. పరేతు యావత్త్వం వ్యాపకత్వం తథాచ హేత్వధికర
ణవృత్తితావచ్ఛేదకస్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధత్వ వ్యాపకవిలక్షణావ
చ్ఛేదకతాకస్వప్రతియోగ్యధికరణతాఘటితప్రతియోగిసామానాధికరణ్యంఫ
లితం. అథ సంయోగసమవాయాదినిష్ఠానాం ప్రతియోగ్యధికరణతావచ్ఛేదక
తానాంనానాత్వేనకస్యాపి తస్యాంనతద్వ్యాపకత్వంస్వప్రతియోగ్యధికర
ణతావచ్ఛేదకతాత్వేన వ్యాపకత్వోక్తౌ కించిద్విశిష్టస్వాభావాధికరణతావచ్ఛే
దకదైశికవిశేషణతామాదాయాతివ్యాప్త్యనుజ్జనప్రసంగః. ఏతేన యత్కిం
చిత్తాదృశసంబంధత్వవ్యాపకత్వమపి పరాస్తం. మైవం. యద్యత్సంబంధావ
చ్ఛిన్నాధికరణతావచ్ఛేదకతావృత్త్యన్యతమత్వేన తాదృశసంబంధత్వనమని
యతత్వం తత్తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాసామానాధికరణ్యస్యవాచ్య
త్వాదిత్యాహుః. స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతేన యేనసంబంధేన సాధ్య
వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వం తేన సంబంధేన తథాత్వమితివాప్ర
కారాంతరంబోధ్యం. * సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకేతి * నన్వత్ర ఘటత్వేన
రూపసామాన్యాభావాభావమాదాయైవ నాతివ్యాప్తిః. నచ తస్యాపి పూర్వ
క్షణవృత్తిత్వవిశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమేవేతివాచ్యం.
స్వాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య వాచ్యత్వాల్. అ
న్యథా యథోక్తవిశేషణాక్రాన్తాభావనివేశే పృథివ్యన్యత్వాభావాదేః స్వా
భావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసంభవేన ప్రాచాంతదతివ్యాప్త్యను
ద్ధారప్రసంగాల్. గ్రంథకారేణాపి రూపాద్యాత్మకాభావస్య స్వత్వంసాధి

రూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యైవ స్వాభావసామానాధికరణ్యస్యా
నభిధానాచ్చేతిచేన్న. సమనియతాభావైక్యమతే తస్య ఘటత్వాదినావా
యుత్వాద్యభావాభావతయా వాయుత్వాభావాదిరూపప్రతియోగిసమానాధి
కరణత్వాత్. నచైవమపి పృథివ్యవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావఏవ తత్రాతివ్యా
ప్తివారకః తస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యాప్రతియోగితాకత్వేపి సాధ్య
తావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాదితివాచ్యం. తస్య పృథివ్యన్యత్వవి
శిష్టాభావతయా గగనాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్. యద్యపి
ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావేవేదృశరీత్యాతివ్యాప్తిః. తథాపి సమనియతాభా
వైక్యే సాలక్షణదోషః అగ్రేతు సద్ధేతుత్వేన సమాధానమితి విశేషమాదృ
త్యైతన్మాత్రాభిధానం. నచ యథోక్తలక్షణే పృథివ్యన్యత్వాభావమాదాయా
తివ్యాప్త్యుద్ధారలేఖనాసంగతిః. తస్య పృథివీభేదవిశిష్టాభావతయా తత్సంభ
వాదితివాచ్యం. ప్రాచాంమతే యథోక్తలక్షణే సమనియతాభావభేదమత
ఏవాతిప్రసంగ ఇష్టః తదభేదమతే ప్రసిద్ధవ్యభిచారితావిశేషస్య దుర్వచత్వా
త్ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకాభావనివేశచోక్తక్రమేణోపే
క్షాబీజసంభవాదితి. అత్రేదంచింత్యం. ఏవంసతి అతఏవేతిగ్రంథానంతరమే
వాస్యాభిధాతుముచితతయా ఇదానీమేతదభిధానే సందర్భాశుద్ధిః. ప్రస్తుత-
స్తు ప్రాచాంమతే రూపసామాన్యాభావసాధ్యకపృథివీత్వాదౌ వక్ష్యమాణ
రీత్యాతివ్యాప్త్యభావేపి వాదకథాత్మకశాస్త్రే వస్తుగతిమనురుధ్యైవవ్యుత్పా
దనీయతయా తదభిధానం. వస్తుతస్తు ఉక్తరీత్యా అతఏవేత్యాదిగ్రంథే అవ
తారితే యావత్త్వనివేశే యథోక్తవిశేషణావశ్యకతయా తద్వ్యావృత్తిప్రద
ర్శకపఙ్క్తేరావశ్యకీ తథావిధస్యాపి అయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదావవ్యాప్తిగ్ర
స్తత్వవారణాయ యనేత్యాద్యభిహితం తదుపరిచసనన్యత్వాభావస్య ప
రంపరాసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసంభవాన్న తదతివ్యాప్త్యు
ద్ధారసంభవ ఇత్యాశంకాయామేవం ఫలాంతరేపీతి లిఖనమితి ప్రకృతం స
మాప్య రూపాదీత్యాదినోపేక్షాబీజప్రదర్శనాత్ కథం సందర్భాశుద్ధిః. గ
త్వాభావస్యేత్యాదిగ్రంథే యథోక్తాభావవిశేషణప్రభృతివ్యావృత్తిప్రదర్శ
నార్థ ఇత్యభిప్రాయేణ భట్టాచార్యైస్తథావ్యాఖ్యానేపి వర్ణకాంతరమా

పాదయతి*రూపాదీతి*యథోక్తలక్షణేఽతివ్యాప్తిశంకయాతునైతద్గ్రంథా
వతారఃతత్ర పృథివ్యన్యత్వాద్యభావస్యాపియావదంతర్గతతయా తస్యపృథి
వ్యాంపృథివీభేదరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవేనాతివ్యాప్త్యనవ
కాశాత్. యత్తు ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేనరూపసామాన్యాభావస్యపృథివ్యామ
పి సత్వేన నపృథివ్యన్యత్వాభావస్యరూప సామాన్యాభావ వ్యాపకతావచ్ఛే
దక ప్రతియోగితాకత్వేత్యభిసంధిపూర్వికాం ప్రాచీనప్రవాదమాత్రేణా సద్ధే
తుత్వాభిమానినాం తటస్థానాం యథోక్తలక్షణే అతివ్యాప్తి శంకాంనిరాక
రోతి* రూపాదీతి * సద్ధేతు రేవేతి * యాదృశరీత్యా పృథివ్యన్యత్వాభావ
స్య లక్షణాఘటకత్వాపత్తిః తాదృశరీత్యా సాధ్యవత్ప్రతియోగిసత్తాయా అ
ప్యావశ్యకతయా సద్ధేతురేవేత్యర్థ ఇతి వ్యాఖ్యాతం. తదనుపాదేయమే
వ తాదృశాశంకితుః పృథివ్యాంరూపసామాన్యాభావసత్వే అవిప్రతిపత్త్యా
ఏవాతివ్యాప్తి శంకాసంభవేనాగ్రే పృథివ్యాం రూపసామాన్యాభావ వ్యవ
స్థాపనాపయికాకాంక్షానుదయాత్ తదసంగత్యాపత్తేః.*ప్రళయే* మహాప్రళ
యే. పరమాణూనాం నిత్యతయా తత్రోత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన రూపసామా
న్యాభావా సంభవ ఇతిభావ. యద్యపి పాకాద్రూపనాశోత్పత్తి కాలేపూర్వ
రూపాత్మక ప్రతిబంధకసత్వేనరూపాంతరానుత్పాదేన ఇదానీమపి పరమా
ణౌరూప సామాన్యాభావ సంభవః. తథాప్యవినశ్యదవస్థస్యరూపస్యరూపప్ర
తిబంధకత్వే పూర్వరూపనాశోత్పత్తి క్షణేఽపి పాకజరూపోత్పత్తి సంభవఇ
త్యభిప్రాయేణ ప్రళయపర్యంతా మధావనం. * ఉత్పత్తి కాలఇతి * అవయవి
ద్రవ్యస్య జన్యతయా ప్రళయే అసత్వాత్ తదవచ్ఛేదేనతత్రాభావాసంభవఇ
తిభావః. *తత్సత్వాత్* రూపాదిసామాన్యాభావసత్వాత్. నను సామాన్య

దాయ సందర్భాశుద్ధిపరిహారేఽపి తదభిప్రాయోపగమాన్నవిరోధఇతి. * పృ
థివ్యన్యత్వాభావస్యాపీతి * ఏతస్య స్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యేఽపి వక్ష్యమాణరీత్యా పృథివ్యన్యత్వప్రకారకప్రమాద్యభావో బోధ్యః ఖండ
ప్రళయే పరమాణౌ పూర్వసర్గసిద్ధమేవరూపం స్వీకార్యం అన్యథా రూపో
త్పత్త్యర్థం పునః పాకస్వీకారాపత్తేరిత్యతోమహేతి. * యద్యపీతి * వి
నశ్యదవస్థస్యాపి రూపస్య ప్రతిబంధకత్వాదితిభావః నను నవ్యమతే రూపో

ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యాత్యన్తాభావాత్మకతయా రూపప్రాగభావవత్యుత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నానుపని రూపధ్వంసవత్ప్రలయావచ్ఛిన్నపరమాణౌ కథం రూపసామాన్యాభావసంభవః ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యన్తాభావవిరోధిత్వాదిత్యాశఙ్క్య నిరస్యతి * నచేతి * ప్రతియోగివదితి * యథాప్రతియోగినః ఏకకాలావచ్ఛిన్నైకదేశావృత్తిత్వరూపస్యాత్యన్తాభావవిరోధితా తథా ధ్వంసప్రాగభావయోరపి స్యాత్యన్తాభావవిరోధితేతి నేత్యర్థః * మానాభావాదితి * నను రూపధ్వంసప్రాగభావావచ్ఛిన్నాధికరణే తదత్యన్తాభావస్య వృత్తౌ ప్రమాణాభావః ఘటాద్యుత్పత్తిక్షణే తద్ద్వితీయక్షణే చ తత్ప్రత్యక్షాసంభవేన తద్వృత్తిత్వేన రూపాత్యన్తాభావప్రత్యక్షస్య సుతరామసంభవాత్ ద్వితీయాదిక్షణావచ్ఛేదేన రూపస్యైవ తత్రోత్పత్త్యా తదభావీయవిశేషణతాయా అసత్త్వేన తృతీయక్షణాదావపి తాదృశప్రత్యక్షాసంభవాత్ అనుభవవిప్రతిపన్నస్య ప్రత్యక్షప్రమాణముద్భావ్య నిరసితుమశక్యత్వాచ్చ అనుమానం చాప్రయోజకమితి ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యన్తాభావవిరోధిత్వం కథం యాతమిత్యత ఆహ * అత ఏవేతి * ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యన్తాభావవిరోధిత్వాభావాదేవ * అతం రాశ్యామే * పూర్వాపరదశాయాం రక్తే మధ్యదశాయాం శ్యామ ఇత్యర్థః * రక్తరూపం నాస్తి ప్రత్యయ ఇతి * ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యన్తాభావవిరోధిత్వే తత్ర పూర్వరక్తధ్వంసభావిరక్తప్రాగభావయోః సత్త్వేనాత్యన్తాభావావగాహిన్యాః ప్రమాత్మకతాదృశప్రతీతేరనుపపత్తిరితి భావః * ఏషః * రక్తరూపం నాస్తి ప్రత్యయః

దేః నరూపసామాన్యాభావవిరోధిత్వం నాపి తదసామానాధికరణ్యరూపం తద్విరోధిత్వమిత్యన్వయవ్యతిరేకదృష్టాన్తానుపపత్తిరత ఆహ * యథేతి * మానాభావాదితి * రూపధ్వంసాదిర్న రూపసామాన్యాభావవిరోధీ తత్త్వే సాధకాభావాత్ అన్యథానుపపత్త్యభావాదితి యావత్ ఇతి ప్రయోగో బోధ్యః. * అనుభవ ఇతి * అనుభవవిప్రతిపత్తిః ఘటే రూపం నాస్తి ప్రత్యక్షానుదయేన ప్రత్యక్షప్రమాణస్యైవాసత్త్వాత్. తత్ర ప్రమాణత్వసంశయాద్వా. నన్వస్తు ఘటో రూపసామాన్యాభావవాన్ నిత్యరూపవదన్యత్వాదిత్యనుమానమిత్యత ఆహ * అనుమానం చేతి * ప్రమాత్మకేతి * తథా చ రక్తరూపస్యా

ధ్వంసాదీత్యాదినా ప్రాగభావపరిగ్రహః. *పూర్వాపరేతి* యత్ర ఘటాదౌ పాకాదేః రక్తరూపనాశానంతరం రూపాంతరముత్పన్నం తన్నాశానంతరం చ రక్తాంతరం తతస్తన్నాశానంతరోత్పన్నరూపాంతరనాశానంతరం రక్తాంతరముత్పద్యతే తత్ర మధ్యరక్తదశాయాం రక్తం రూపం నాస్తీతి ప్రతీత్యాపత్తేరిత్యర్థః. తత్రాపి రక్తరూపధ్వంసప్రాగభావయోః సత్త్వాదితి భావః. ప తేన భవన్మతే రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాత్యంతాభావవత్తాదృశధ్వంసప్రాగభావావేతాదృశప్రతీతివిషయౌ అంతరారక్తసమానకాలీనౌ పూర్వాపరరక్తధ్వంసప్రాగభావౌ చ నతథావితి నాతిప్రసంగ ఇతి నిరస్తం, తాదృశధ్వంసప్రాగభావయోరేవ రూపాంతరదశాయాం తాదృశప్రతీతినియామకతయా తయోరపి తథాత్వస్వీకారస్య ఆవశ్యకత్వాత్. తత్ర మధ్యరక్తధ్వంసప్రాగభావయోస్తథాత్వస్వీకారేతు పూర్వాపరరక్తదశాయాం తాదృశప్రత్యయాపత్తేః. అథ రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేన ధ్వంసాదిరేవ తాదృశప్రతీతివిషయః. ఇత్థంచ రక్తరూపదశాయాం లౌకికప్రత్యక్షాత్మకస్తాదృశప్రత్యయ ఆపాద్యతే అనుమిత్యాత్మకో వా. ఆద్యే రక్తరూపలౌకికప్రత్యక్షసామగ్ర్యా రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేన తదభావప్రత్యక్షం ప్రతిప్రతిబంధకత్వాన్నాపత్తిః. అన్యథా భవన్మతేపి రూపాంతరకాలావచ్ఛేదేన తద్వృత్తిరక్తత్వావచ్ఛిన్నాత్యంతాభావస్యైవ తదానీం ధర్మ్యంతరఘటితసన్నికర్షాత్తద్వృత్తితయా ప్రత్యక్షాపత్తేః విశేష్యఘటితసన్నికర్షత్వేన సన్నికర్షస్యాహేతుత్వాత్. రక్తరూపగ్రహప్రతిబంధక

సామాన్యాభావో యది ఘటావృత్తిః స్యాత్తదాంతరా శ్యామధర్మికప్రమావిషయో న స్యాదితి తర్కేణ రక్తరూపసామాన్యాభావావిరోధిత్వానుమానేఽప్రయోజకత్వశంకా నిరసనీయేత్యర్థః. ప్రోక్తానుమానేఽప్రయోజకత్వశంకానిరాసం చ రూపసామాన్యాభావో యదరూపవదవృత్తిః స్యాత్తదారూపాహేతుః స్యాదితి తర్కేణ స్వయం వక్ష్యతి. తద్వృత్తేరిత్యంతం ప్రమాత్వలాభాయ. నను తదధికరణకాభావప్రత్యక్షం ప్రతి ఇంద్రియసంయుక్తతదధికరణవిశేషణతాయా ఏవ సన్నికర్షత్వోపగమాన్నదోష ఇత్యత ఆహ *విశేష్యేతి* *అహేతుత్వాదితి* విశేష్యభేదేనానంతకార్యకారణభావకల్పనే గౌరవాత్

దోషాది సత్త్వేచ తాదృశప్రత్యక్షస్యేష్టత్వాత్. నాంత్యః తద్రూపావచ్ఛిన్న వ్యాప్యవత్తాజ్ఞానాదిసత్త్వే ఆనుమానికతథావిధప్రత్యయస్యేష్టత్వాత్. నచ తాదృశప్రత్యయస్య ప్రమాత్వాపత్తిః. భవన్మతేపి తథావిధాత్యన్తాభావస్య తత్ర సత్త్వాత్తాదృశప్రత్యయస్య ప్రమాత్వేనేష్టాపత్తేః. యదావ తత్ర రక్తరూపం తత్కాలావగాహినః ఇదానీమత్ర రక్తరూపం నాస్తీతిప్రత్యయస్య ప్రమాత్వం పునరశక్యాపాదనం. తాదృశప్రత్యయేన రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వే తత్కాలావచ్ఛిన్నత్వావగాహనాత్ యదావ నతత్ర రక్తరూపం తత్కాలావచ్ఛేదేనైవచ ధ్వంస ప్రాగభావయోరక్తత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ స్వీకారేణ తాదృశవిషయబాధాత్. తద్ధర్మోపలక్షితాభావాంశే తత్కాలావచ్ఛిన్నత్వావగాహి ప్రత్యయస్య ప్రమాత్వంపునరిష్టమేవ. నచ తద్ధర్మినిష్ఠధ్వంసాదౌ తత్కాలావచ్ఛేదేన రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం కల్ప్యతే కింవా తత్కాలావచ్ఛేదేన తత్ర ధర్మిణ్యేవ రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాత్యన్తాభావః కల్ప్యతఇత్యత్ర వినిగమనావిరహాత్ ధ్వంసాద్యధికరణే అత్యన్తాభావ సిద్ధేర్నిష్ప్రత్యూహత్వైవేతి వాచ్యం. ధ్వంసప్రాగభావాధికరణే అత్యన్తాభావాకల్పనే ధ్వంసాదేరతిరిక్తాత్యన్తాభావాకల్పనేన లాఘవాద్రక్తరూపాత్యన్తాభావస్యైతన్మతే రక్తరూపధ్వంసాత్యన్తాభావ సమనియతతయా తస్యైవ ధ్వంసాత్యన్తాభావత్వాత్. మైవం. తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వోపగమే విశేషాభావానామేవాధికరణ విశేషావచ్ఛేదేన సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంభవాత్. అతిరిక్తసామాన్యాభావాసిద్ధిప్రసంగః. ఏవ

ప్రయోజనాంతరాభావాచ్చేతిభావః. అతఏవ సామాన్యాభావగ్రంథేధికరణధ్వయాంతర్భావేన ఘటోనాస్తీతి ప్రత్యయవిషయయానద్విశేషాభావసత్త్వాత్తత్ప్రత్యక్షాపత్త్యాతిరిక్తసామాన్యాభావో దీధితికృతా వ్యవస్థాపయిష్యతే. అనుమితిగ్రంథే గ్రంథకారేణ స్ఫుటీకృతమేతత్. * ఇష్టత్వాదితి * తస్య తవాపి దుర్వారత్వాత్. ఏవమగ్రేపి. తత్కాలావగాహిప్రత్యయః కింతత్కాలావచ్ఛిన్నత్వం తాదృశప్రతియోగితాకత్వేకింవాఽభావే అవగాహతే ఆద్యే తాదృశేతి. ద్వితీయేత్విష్టాపత్తిమాహ * తద్ధర్మేతి * ప్రతిబంధేరను

మేకస్యైవాభావస్యాధికరణవిశేషకాలవిశేషవృత్తిత్వావచ్ఛేదేన ఘటత్వప
టత్వాదిరూపనిఖిలధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వసంభవేనాభావభే
దవిలోపప్రసంగః. ఏవం రక్తానధికరణకాలావచ్ఛేదేన రక్తధ్వంసాదేః
రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వోపగమే తత్సమానాధికరణతత్సమనియత
ధ్వంసాంతరస్య తత్సమానాధికరణైకత్వాదేరేవ వా తాదృశకాలావచ్ఛేదేనత
త్కల్పనమాదాయ వినిగమనావిరహప్రసంగశ్చేతి ధ్వంసప్రాగభావాధి
కరణే అత్యంతాభావకల్పనమేవన్యాయ్యం. అత్రైతాదృశయుక్త్యా రక్తధ్వంసా
దిమతి తదత్యంతాభావసిద్ధావపి రూపధ్వంసాదిమత్యాం పృథివ్యాం రూప
త్వావచ్ఛిన్నాభావో నిర్యుక్తిక ఏవేతి చేన్న. రూపోత్పత్తిద్వితీయక్షణే పు
నస్తదధికరణే సామాన్యసామగ్రీబలాద్రూపాంతరోత్పత్తివారణాయ రూ
పప్రతిరూపత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య హేతుత్వం కల్పనీయం. ఏవంచ ఉత్ప
త్తికాలే పాకాద్రూపనాశోత్పత్తిక్షణేచ రూపత్వావచ్ఛిన్నాభావాస్వీకా
రే తదుత్తరం రూపానుత్పాదప్రసంగః రూపోత్పాదానంతరం రూపసా
మాన్యస్య పునరుత్పాదశ్చ ప్రాగభావహేతుతయా దుర్వారః రూపవత్యపి
పాకజభావిరూపప్రాగభావసత్త్వాల్. నచైవమపి పృథివ్యాం రూపాత్యంతా

త్తరతయా సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వే
పి నద్వైశికావ్యాప్యవృత్తిత్వమిత్యుక్త్యాతిరిక్తసామాన్యాభావాసిద్ధిప్రసక్తాభా
వాభేదప్రసంగయోశ్చ సిద్ధాంతితసత్త్వేనావా కారణేన దూషణాంతరమా
హ * ఏవంరక్తేతి * యత్ర సంయుక్తయోరక్తఘటయోరన్యతరస్మిన్ రక్త
నాశస్తత్సంయోగనాశశ్చ తత్ర సంయోగనాశస్య తథాత్వస్వీకారే ఘటాం
తరేపి తత్ప్రతీత్యాపత్తిరతః నను నియతధ్వంసేతి. తేషామేకతయా తత్ర త
త్స్వీకారే నబాధకమిత్యత ఆహ * తత్సమానేతి * ఏకత్వాదేరితి * భావో
పాదానమత్యన్తానిష్టత్వవ్యంజకం. * నిర్యుక్తిక ఏవేతి * పృథివ్యాం రూపం
నాస్తీత్యప్రత్యయాల్. * పాకజేతి * భావిపాకజంతు నాపాద్యం పాకరూప
కారణాభావాల్ కింతు ప్రాగభావత్వేన సామాన్యకారణతాముపగమ్యరూ
పసామాన్యం. వస్తుతః పూర్వోత్పన్న ఏవ రూపే ఉత్పత్త్యంతరమాపాద్యం న
తు తద్భిన్నం కించిల్ రూపం వా తదసమవేతస్యావాళీకస్య తత్రాపాదనా

భావో నిర్యుక్తికః యత్కాలావచ్ఛేదేన తత్రరూపాత్యంతాభావో భవతా
స్వీక్రియతే తత్కాలావచ్ఛేదేన రూపప్రాగభావే రూపత్వావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకత్వస్వీకారేణైవోపపత్తేరితి వాచ్యం. దత్తోత్తరత్వాత్. ఇదం
త్వవధేయం. ఉక్తయుక్త్యా ఉత్పత్తి కాలావచ్ఛేదేన ఘటాదౌ రూపత్వావచ్ఛి
న్నాభావ సిద్ధావపి ప్రళయకాలావచ్ఛేదేన పరమాణౌ తత్సత్వే మానాభా
వః. ఏవం రూపం ప్రతి రూపత్వావచ్ఛిన్నాభావహేతుత్వమేవ నకల్ప్యతే.
స్పర్శోత్పత్త్యనురోధేన అవశ్య కల్పనీయ స్పర్శసామాన్యాభావస్య తద్ధేతు
తయైవ రూపవతి రూపాంతరాపత్తేః శక్యవారణత్వాత్. వాయౌ స్పర్శోత్ప
త్త్యనంతరం స్పర్శోత్పత్తివారణాయ స్పర్శం ప్రతి రూపాభావహేతుతా
యా వక్తుమశక్యత్వాత్ స్పర్శాభావహేతుతాయా ఆవశ్యకత్వాత్. నచ
రూపం ప్రతి స్పర్శాభావహేతుత్వే యత్ర పాకాద్రూపనత్వే స్పర్శనా
శః తత్ర స్పర్శాంతరోత్పత్తికాలే రూపాంతరోత్పాదప్రసంగ ఇతి వాచ్యం.
ఏకజాతీయస్యైవ అగ్నిసంయోగస్య రూపరసగంధస్పర్శనాశకతయా స్వ
సంభవాత్. నాపి తత్ప్రాగభావస్య తత్త్వేన హేతుతయా తద్వారణసంభ
వః తస్యైవాళీకత్వాదితి. * యత్ తత్ * ఉత్పత్తికాలః పాకాద్రూపనాశ
కాలశ్చ. తథాచ కాలాంతరే రూపం నాస్తీతి నప్రతీతిః. నాపి రూపాంతరో
త్పత్త్యాపత్తిః. రూపానధికరణకాలావచ్ఛేదేనైకత్వాదౌ తత్సంభవం స్మారయతి
* దత్తేతి * ప్రళయేతి * ఇదంతు బోధ్యం. పార్థివపరమాణురూపస్య పా
కజన్యత్వరూపసిద్ధాంతానురోధేనాద్యపాకక్షణే పరమాణౌ నీరూపత్వాద్దీధి
తికారైస్తాదృశావచ్ఛేదకం కుతో నప్రదర్శితం. యది వినశ్యతో రూపస్య ప్రతి
బంధకతయా సంసారప్రవాహస్యానాదితామభిప్రేత్య తన్నోక్తమిత్యుచ్య
తే. తదా క్వ మహాప్రలయః. యది చ పరమాణురూపస్యాజన్యతాం మనుతే.
తదానాదేర్భావస్య నాశాసంభవాన్నిత్యత్వాపత్తిః. కించ వినశ్యతోపి రూప
స్య ప్రతిబంధకతామతే పాకాద్రూపనాశోత్పత్తిక్షణే ఉక్తయుక్త్యా పరమా
ణౌ రూపసామాన్యాభావసత్వార్థం భట్టాచార్యైః సద్ధేతుత్వం నిరస్యతే ఇ
తి. దీధితికారోక్తం సద్ధేతుత్వం నిరస్య ప్రాచీనాభిమతం విరుద్ధత్వం సాధ
యతి * ఏవమితి * దీధితౌ రూపాభావపదస్య స్పర్శాభావపరత్వమిత్యపి ని

ర్మనాశకాలే రూపనాశస్యావశ్యకత్వాదితి. ఏవం ధ్వంసప్రాగభావాధికరణే సామయికాత్యంతాభావానభ్యుపగంతృమతే తాదృశాత్యంతాభావో న తదధికరణే కల్ప్యతే అనంతాధికరణేషు తాదృశాభావకల్పనామపేక్ష్య లాఘవాదేకైకేషు తద్ధర్మావచ్ఛిన్నసప్ఛ్భేదేషు తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వకల్పనైవోపపత్తేరితి ధ్యేయం. * తత్సామానాధికరణ్యం * ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం. * స్వవిశిష్టేతి * స్వం యత్రాభావే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం గ్రాహ్యం సఏవ * హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనేతి * హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన యద్ధేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణం తత్సామాన్యాన్తర్భావేనేత్యర్థః. తేన వహ్న్యగ్యభావస్య ధూమావయవాద్యవచ్ఛేదేన ద్రవ్యం విశిష్టసత్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వావ్యభావస్య గుణాద్యవచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహేపి నక్షతిః. పర్వతాదేః కాలోపాధిత్వానభ్యుపగమే ధూమవత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాద్యభావస్య క్వచిదపి

రస్యేతి * ఏవమితి * ఏతన్మతేచ రూపోత్పత్తికాలోత్పత్తికధ్వంసవిశేషస్య కారణగుణప్రక్రియజన్యరూపాదికం ప్రతి విశిష్య ప్రతిబంధకత్వాన్నదోషః. * యత్రేతి * ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యే స్వనిష్ఠత్వలాభాయ అన్యథా స్వవిశిష్టత్వవైయర్థ్యాదిత్యనుపదం స్ఫుటీభవిష్యతి. సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తితయా నస్వరూపసంబంధరూపహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వమిత్యత ఆహ * తత్సామాన్యేతి * తథాచ స్వనిష్ఠస్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనిరూపకతాకత్వేన హేత్వధికరణతావ్యాపకత్వమిత్యర్థః. * పర్వతాదేరితి * స్పందప్రళయయోరేవ కాలోపాధిత్వం నాన్యస్యేత్యర్థః. ఏవం చ ప్రళయస్య కాలికసంబంధేన గోత్వాధికరణతయా హేతుమాన్ప్రళయ ఇత్యస్య నాసంగతిః. స్పందస్య కాలోపాధిత్వే ఇదమిదానీమితి ప్రత్యయ ఏవ ప్రమాణం ఏవంచ తద్వాన్కాలే ఇత్యస్యాపి సంగతిః ధూమాభావస్యోత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన పర్వతే యోగోళకభేదాభావస్యాభావవృత్త్యా సంబంధవిశేషానివేశేనాయోగోళకభేదవతికాలే కాలికసంబంధేన అయోగోళకావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదాహ * ధూమవత్వేతి * వృత్త్యనియామకసంయోగేన సాధ్యత్వం నాస్తీత్యాశయేనేదం. ఏతేన సాధ్యతావచ్ఛే

ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యోపపాదయితుమశక్యతయా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్త్యప్రసక్తేర్దర్శితవివక్షాయాః స్థలాంతరే ప్రయోజనమాహ * తేనగోత్వేతి * తద్వ * గవాదిమతి. కాలికసంబంధేన గోత్వాదినా గవాదౌ సాధ్యే ప్రళయాంతర్గాభావేన వ్యభిచారిణి గోత్వాది హేతౌ లక్షణఘటకానాం గోత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావానాం గవాదిమతి ప్రళయకాలే గవాద్యనధికరణదేశావచ్ఛేదేన మహాకాలేచ ప్రళయావచ్ఛేదేన వర్తమానతయా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమక్షతమేవ.

దకసంబంధేన ధూమసంబంధిని మహాకాలే ధూమాధికరణత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వస్యాసత్త్వేనావ్యాపకతయా తదభావస్యానలక్షణఘటకతా ధూమసంబంధిత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావస్యచ మహాకాలే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమేవేతి నిరస్తం. పరంతు మహాకాలే వృత్తినియామకసంయోగేన ధూమవత్త్వస్య స్వీయమంగీకారాత్తత్పక్షేఽసంగతమేవైతత్. నచ ధూమవత్త్వప్రకారకత్వవిశిష్టప్రమావిషయత్వాభావస్యైశ్వరీయప్రమావిషయత్వరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం దుర్వారమితి వాచ్యం. ధూమవన్మాత్రముఖ్యవిశేష్యకప్రమాయా ఏవోపాదానాత్. తస్యా అవ్యాప్యవృత్తిత్వేపి తద్విషయత్వస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్. అన్యథా ధూమాధికరణత్వాభావో బోధ్యః యదిచ సంయోగేన ధూమాధికరణత్వమవ్యాప్యవృత్తీతి మతం. తదా ధూమసామానాధికరణ్యావచ్ఛిన్నస్వరూపాదిసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణత్వాభావః అపిపదమప్యేతదర్థమేవ. * లక్షణఘటకేతి * గవాద్యభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వం భట్టాచార్యోక్తసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వంచ బోధ్యం. ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటిత సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వం తు చరమధ్వంసాభావాభావాదేరేవేతి. * ప్రళయావచ్ఛేదేనేతి * ప్రళయో గవాద్యనధికరణత్వేనావాంతరకాలవిధయాప్యవచ్ఛేదకః దైశికవిశేషణతాసంబంధేన వృత్తావేవేదమవచ్ఛేదకముపదర్శ్యతే. ఏతేన కాలికసంబంధేన వృత్తిమాదాయ దోషయోజనాసంభవాద్గవాద్యనధికరణదేశావచ్ఛేదేనేతి వ్యర్థమితి ప్రత్యుక్తం. దైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగిసామా

ఏవం దైశికవిశేషణతావిశేషేణ గవాది వ్యాపకప్రళయాన్యత్వాదే రభా
వోపి తేన సంబంధేన ప్రళయాన్యత్వాదిమతి మహాకాలే కాలికసంబం
ధేన వర్తమానతయా ప్రతియోగిసమానాధికరణ ఏవ ప్రతియోగి సామా
నాధికరణ్య ఘటకీభూతాభావవృత్త్యసంబంధ విశేషానివేశాదిత్యతివ్యాప్తి
స్స్యాత్. నిరుక్తవివక్షణేచ స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వధికరణాంతర్గతప్రళయాంత
ర్భావేన తాదృశాభావానాం సప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం ప్రళయే తత్ప్ర
తియోగినో అవృత్తేరితి సముదాయార్థః. గవాదివ్యాపకస్య చరమధ్వంసాదే
నాధికరణ్యకల్పస్యాగ్రే నిరాకర్తవ్యత్వేపి ఆపాతతస్తదుపగమే [illegible]భా
వానాం నవారణమిత్యావేదనార్థత్వాత్. అథ చక్రవర్తిలక్షణే కాలికస
మ్బంధేన వృత్త్యవచ్ఛేదకముపదర్శితే ఉపదర్శితంచ వహ్న్యభావస్య కా
లికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య వహ్నిమదవయవావచ్ఛేదేన వృత్తిత్వం. త
చ్చ ప్రతియోగినః కాలికసంబంధేన వృత్త్యవచ్ఛేదకంవినా నోపపద్యత ఇతి
చేన్న. తావతా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నగవాద్యభావస్య కాలికసంబంధేన
వృత్త్యవచ్ఛేదకంనసిధ్యతి. తస్య యః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః త
స్య ప్రతియోగ్యనధికరణదేశకాలాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్యవృత్తిత్వాత్ విరోధిత్వ
నియామకకాలికసంబంధేన వృత్తేరవ్యాప్యవృత్తిత్వాఘటకత్వాచ్చ. కించదైశి
కవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రళయాన్యత్వాభావస్య యా కాలికసంబం
ధేన వృత్తిరుపదర్శితే సాపి ప్రళయభేదానధికరణావచ్ఛిన్నైవ అన్యథా
కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశ ప్రళయాన్యత్వాన్యభావాభావస్యావ్యాప్య
వృత్తిత్వానుపపత్తేరితి కాలికసంబంధేన వృత్తిత్వేపీదమావశ్యకమేవేతి దై
శికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రళయాన్యత్వాభావమాదాయ నాతివ్యా
ప్తినిరాస ఇత్యాహ * ఏవమితి * అతఏవాథేత్యాద్యగ్రిమాశంకాయాము
క్తాభావస్యైవోత్కీర్తనం. నతు గవాద్యభావస్యేతి. * దైశికేతి * కాలిక
సంబంధావచ్ఛిన్నప్రళయాన్యత్వాభావస్య ప్రళయాత్మకప్రతియోగ్యనధికర
ణదేశావచ్ఛేదేన దైశికవిశేషణతయైవ తథాత్వాత్తద్వ్యుదాసార్థం. ప్రళ
యావృత్త్యభావస్యతు ద్రవ్యత్వఘటాభావాదిరూపం యత్ప్రతియోగ్యనధిక
రణం తదవచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం బోధ్యం. * గవాదీతి *

గభావస్యయో౽భావశ్చరమధ్వంసాదిస్తస్య గహాదిమహాఖండకాలేనప్రతియోగి
సామానాధికరణ్యం తత్రైవ స్యాన్నత్వన్యత్రేత్యతో మహాకాలేపేత్యుక్తం. మహాకా
లేచ కాలికసంబంధేన వృత్తౌ స్తథాత్వమక్షుణ్ణమేవ గోసాధ్యకస్థలే సాధ్యవ్యాప
కతావచ్ఛేదకజన్యద్రవ్యత్వప్రతియోగికావృత్తిత్వాస్యావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతి
వ్యాప్తివారణం నసంభవతీతి స్ఫుటీకరణాయ తత్తద్రూపావచ్ఛిన్న సాధ్యక
స్థలే ప్రతివ్యాప్తిమాహ * [illegible]కాలత్వమిత్యాదినా * అథప తాదృశ వివక్షా
పేక్షయా లాఘవాత్ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య ఘటకాభావీయ వృత్తౌ
దైశిక విశేషణతా విశేషసంబంధావచ్ఛిన్నత్వమేవ నివేశ్యతాం తథాసతి దై
శిక విశేషణతావిశేషసంబంధేన ప్రతియోగ్యత్వాదేరభావస్య ప్రతియోగిసా
మానాధికరణ్య విరహేణాతివ్యాప్త్యుద్ధారస్య శక్యత్వాత్. నచైవం వహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్యాదౌ కాలిక విశేషణతావిశేషసంబంధేన హేత్వధికర
ణవృత్తి ద్రవ్యత్వత్వాదినా ద్రవ్యత్వాదేరభావస్య దైశికవిశేషణతయా
ద్రవ్యావృత్తిత్వాభావాదవ్యాప్తిరితి వాచ్యం. హేతుసామానాధికరణ్యశరీ
రేపి అభావీయ వృత్తౌ దైశికవిశేషణతావిశేషసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నివే
శనీయత్వాత్ తావతాపి లాఘవానపాయాత్. నచ దైశిక విశేషణతావి
శేషేణ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య వివక్షణేపి ఉక్తస్థలేష్వతివ్యాప్తిస్త
ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యన్తాభావవిరోధితామతే చరమధ్వంసప్రాగభావవ
తి పరమాణౌ నతదభావః అత్రైవమపి చరమధ్వంసప్రాగభావధ్వంసస్య చ
రమధ్వంసతయా తత్ర ప్రాగభావాత్మకప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం దు
ర్వారం. మైవం. తాదృశప్రాగభావధ్వంసస్య చరమధ్వంసరూపత్వానుపగమా
త్. లక్షణఘటకప్రతియోగితాముపాదాయైవ ప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యస్యోపపాద్యత్వాత్ తదవిరోధితామతేతు చరమధ్వంసవద్భేదాభావః త
స్యాపి చరమధ్వంసాత్మకత్వేన స్వాత్యన్తాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యేతు తత్ప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావో బోధ్యః తస్య భావప్రతియోగి
కత్వేనాతిరిక్తత్వాత్. ఏవం చరమధ్వంసప్రాగభావో నగనాదేర్వ్యాపక
త్వేన దర్శితః. తదభావస్య పరమాణౌ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేన మ
హాకాలానుధావనస్య తత్రాఫలత్వాత్. * మహాకాలఇతి * అత్రైవమేతత్ప్ర

దవస్థైవ ప్రళయాన్యత్వాభావస్య ప్రళయమాత్రవృత్తేరభావమాత్రాధికరణకతయా ప్రళయాత్మకాధికరణస్వరూపత్వాత్ తస్యచ ప్రళయాన్యత్వరూపప్రతియోగ్యధికరణపరమాణ్వాదౌ దైశికవిశేషణతయావృత్తేరితి వాచ్యం. ఏవమపి ప్రళయాన్యకాలత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాదేరభావస్య ప్రళయాతిరిక్తగగనాదావపి వర్తమానస్య ప్రళయానాత్మకతయా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య దురుపపాదతయా అతివ్యాప్త్యనవకాశాత్. మైవం. దై

లావచ్ఛేదేన గవాదివ్యాపకీభూతస్వాభావరూపప్రతియోగిమతి ఏతత్కాలీనఘటధ్వంసరూపఖండకాలఏవ స్వకాలావచ్ఛేదేన కాలికసంబంధేన చరమధ్వంసాదేర్వృత్తేః ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసంభవాన్మహాకాలానుధావనం వ్యర్థమితిచేన్న. క్రియైవ కాలఇతిమతే ధ్వంసాదేరకాలత్వాత్. నన్వేవం యదాగోత్వం తదాగౌరిత్యత్ర సద్ధేతుత్వం స్యాత్. ప్రలయస్యాకాలత్వాత్. నచ చరమక్రియాయామేవ వ్యభిచారః. యదా గోత్వం తదా ప్రలయావృత్తిత్వాదావేవ సద్ధేతుతాయా ఆపాదనీయత్వాత్. నచ జన్యమాత్రస్య కాలత్వానుపగమేపి ప్రలయస్య కాలత్వమావశ్యకమన్యథా క్షణత్వఘటితోత్పత్తిలక్షణస్యావ్యాప్త్యాపత్తేరితి వాచ్యం. స్వవృత్తియావద్ధ్వంసవిశిష్టసమయత్వరూపక్షణత్వస్య మహాకాలేఏవ సంభవేన తద్ఘటితోక్తలక్షణనిర్వాహాదితిచేన్న. స్వస్వపూర్వవర్తియావత్పదార్థవిశిష్టసమయత్వరూపక్షణత్వపక్షే మహాకాలస్య క్షణత్వాసంభవేన ప్రలయస్య కాలత్వావశ్యకతయా తదసద్ధేతుత్వనిర్వాహాత్. అథ దైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రలయాన్యత్వాభావస్య ప్రతియోగిమతి ఇదానీం తనధ్వంసే ప్రతియోగ్యనధికరణప్రలయకాలావచ్ఛేదేన కాలికసంబంధేన వృత్తిత్వం దుర్ఘటం తస్యాకాలత్వాత్ కింతు దైశికవిశేషణతాసంబంధేనైవ తద్వచ్చరమధ్వంసాభావరూపప్రతియోగిమతి ఇదానీంతనధ్వంసే చరమధ్వంసోత్పత్తిక్షణాద్యవచ్ఛేదేన దైశికవిశేషణతాసంబంధేన తదభావస్య వృత్త్యుపగమసంభవేన మహాకాలానుసరణం వ్యర్థమితిచేన్న. దైశికవిశేషణతాయా అవ్యాప్యవృత్తిత్వస్య దుర్ఘటత్వాత్. *ప్రలయాన్యేతి* ప్రలయాన్యత్వవిశిష్టత్వంచ నవిశేష్యత్వస్య విశేషణం తథా సతి ప్రలయే ఏవ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం స్యాత్ కింతు కాలత్వస్య. విశేష్యభే

శికవిశేషణతయా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య నివేశేపి దైశికవిశేషణతాసంబంధేన ప్రళయావృత్తిసాధ్యకే కాలత్వాదిహేతావతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవ తత్ర ప్రళయమాత్రస్య వ్యభిచార నిరూపకాధికరణతయా సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యం ప్రతివ్యాపకతావచ్ఛేదికాయదభావీయప్రతియోగితా వ్యాపకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య తస్య ప్రళయమాత్రవృత్తితయా ప్రళయాత్మకత్వాన్నిరుక్తరీత్యైవ ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ ఇతరసంబంధానవచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రళయానాత్మకత్వేపి ప్రళ

దేన విశేష్యత్వభేదేతు విశేష్యత్వస్యేతిబోధ్యం. ప్రలయాన్యత్వకాలత్వోభయపర్యాప్తప్రకారతేతితుజ్యాయః. వక్ష్యమాణరీత్యాచ ప్రలయావిషయకప్రమైవోపాదేయా తేన నేశ్వరీయప్రమామాదాయ దోషః తస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వేపి తద్విషయత్వం వ్యాప్యవృత్త్యేవ. అన్యథా ప్రలయాన్యకాలత్వాధికరణత్వాభావో బోధ్యః విశిష్టాధికరణతాయా అతిరిక్తత్వాత్. ఏతేన ప్రలయాన్యకాలత్వప్రకారతానిరూపితప్రమీయవిశేష్యత్వాభావపరం ప్రలయాన్యకాలమాత్రవృత్తిప్రలయాన్యకాలత్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్యత్వాభావపరం వేత్యాయాసః ప్రత్యుక్తః. ప్రలయాన్యకాలత్వాదెరభావస్యేతి పాఠేతు కాలత్వవిశిష్టప్రలయాన్యత్వాదేరభావస్యేత్యర్థః. యథాశ్రుతే తదభావస్య విశేష్యభూతకాలత్వరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్. కాలత్వాదేః కాలికసంబంధేన గవాదివ్యాపకత్వాత్ సమనియతాభావభేదపక్షేచేదం. అన్యథా తస్య ప్రలయాన్యకాలత్వాభావరూపతయోక్తదోషస్య దుర్వారతేతి. అతఏవ కాలికసంబంధేనప్రలయావృత్తిసాధ్యకే దోషాభావాద్దైశికవిశేషణతాసంబంధానుధావనం. ప్రలయవృత్తిత్వంచ దైశికవిశేషణతాంబాధేన తేన ప్రలయాన్యత్వస్య సాధ్యతానిర్వాహః. కాలికసంబంధేన తస్నివేశే ప్రాగభావానామేవ సాధ్యత్వం స్యాత్. ప్రాగభావవాన్ కాలత్వాదిత్యాదౌ చనాతివ్యాప్తిః ఉదాహరణాభాసే యత్రేత్యుపాదానాద్దైశికవిశేషణతారూపసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధలాభః. * సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనేతి * కాలత్వాదివిశిష్టప్రలయాన్యత్వాదేః దైశికవిశేషణతాసంబంధేన సాధ్యంప్రతి అవ్యాపకత్వాత్తదభావ

యాన్యవృత్తితయా సుతరామేవ ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదితి నిరుక్త వివక్షణమావశ్యకం. ఏతదభిప్రేత్యైవ ప్రళయావృత్తి సాధ్యకానుధావనం గ్రంథకృత ఇతి. వస్తుతస్తు ప్రళయాదిమాత్రవృత్తేరభావస్య ప్రళయాద్యాత్మకత్వేపి దర్శితస్థలే పూర్వోక్తవివక్షామాత్రేణాతివ్యాప్తివారణమశక్యం. ప్రళయాన్యత్వాదేరభావస్యాపి స్వప్రతియోగివ్యాపకతాఘటక స్వరూప సంబంధేన ప్రళయాత్మక నానాధ్వంసాంతర్గత యత్కించిద్ధ్వంసవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగినోఽధికరణే ధ్వంసాంతరేస్వస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్. యత్కించిద్ధ్వంసాన్యత్వాభావస్య యత్కించిద్ధ్వంసమాత్రవృత్తేస్తద్ధ్వంసవృత్తిత్వవిశిష్టస్వాభావాధికరణే ధ్వంసాంతరే అసత్త్వేపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక స్వాభావస్య స్వానధికరణ ధ్వంసావచ్ఛేదేన స్వాధికరణేపి సత్త్వేన తత్రైవ తత్ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ ప్రళయాన్యవిషయకత్వోపలక్షితప్రమాయా విషయతాసంబంధేన కేవలాన్వయితయా తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశప్రమాభావాప్రసిద్ధేః ప్రళయాన్యవిషయకత్వ విశిష్టప్రమాభావస్య ప్రళయే

స్వప్రళయానాత్మకస్య నలక్షణఘటకతతిభావః. ఇతరసంబంధః వ్యధికరణః. *ఏతదితి* ఏతేన పూర్వోక్తప్రయోజనస్యైకత్ర జన్యద్రవ్యసాధ్యకస్థలే సంభవాత్ప్రళయావృత్తిసాధ్యకానుధావనం వ్యర్థమితి పరాస్తం. నను ప్రళయాన్యత్వాభావస్య ప్రళయేపి సత్త్వేన దైశికవిశేషణతాసంబంధేన వృత్తిరావశ్యకీ అన్యథా నిరుక్తహేతుసామానాధికరణ్యభంగాపత్తేః తద్వారంతస్యాతిరిక్తత్వం ఏవంచ పరమాణౌ ప్రళయాన్యత్వంనాస్తీతి ప్రళయస్యాపి తత్త్వేన వృత్త్యగోచరత్వేపి వారణమతివ్యాప్త్యుద్ధారశ్చ ఏవం ప్రళయాన్యత్వప్రకారక ప్రమావిషయత్వాభావాదేః ప్రళయాత్మకత్వంవినా నదోషయోజనాభవతీత్యత ఆహ * వస్తుతస్త్వితి * ప్రళయాన్యత్వాదేరిత్యాదినా తత్ప్రకారకప్రమావిశేషవిశేష్యత్వపరిగ్రహః. * నానేతి * ప్రళయత్వానిఖిలచరమధ్వంససాధారణమిత్యభిప్రాయః. తదా పూర్వక్షణాదేరసత్త్వాద్యత్కించిద్ధ్వంసేతి. స్వంప్రళయాన్యత్వాభావః స్వంతద్ధ్వంసత్వాత్మకోఽభావః. * విశిష్టప్రమేతి * ప్రళయాన్యత్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాయా ఏవ

ప్రసిద్ధావపి ప్రళయేతదన్యావిషయకనిత్యప్రమారూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ ప్రళయావిషయకప్రమాభావస్యచ జన్యప్రమామాత్రప్రతియోగికతయా కాలికావ్యాప్యవృత్తిత్వేన ప్రతియోగిమత్యపి తచ్ఛూన్యకాలావచ్ఛేదేన వృత్తేస్తాదృశాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణాసంభవాత్ ఉక్తవివక్షణేతు ప్రళయే ప్రళయావిషయకప్రమాభావస్య విషయతయా ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వవిరహాదతివ్యాప్తివారణసంభవః ఏవముక్తరీత్యా ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదావపి వ్యావృత్తిర్బోధ్యా. * హేతుమతి ప్రళయ ఇతి * హేతుమత్సామాన్యాంతర్గతప్రళయాంతర్భావేనేత్యర్థః. * తత్సామానాధికరణ్యాభావాత్ * గవాదిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాత్ అత్ర గవాదేరభావస్యేత్యనుషజ్యతే. హేతుమతిస్వవైశిష్ట్యనివేశనఫలమాహ * స్వవిశిష్టేతీతి * సాంప్రదాయికైర్ద్రవ్యసంయోగసామాన్యాభావానభ్యుపగమాత్ సద్ధేతుత్వార్థం కపిసంయోగాభావపర్యన్తానుధావనం. * సకలహేత్వధికరణావృత్తిత్వేపీతి * నిత్యగుణాదౌ కేనాపిసంబంధేన కపిసంయోగాసత్త్వాదితి భావః. ఏతేన హేత్వధికరణసామాన్యాంతర్భావేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం నాస్తీతి సూచితం. * నావ్యాప్తిరితి * నిత్యగుణాదేః స్వవిశిష్టత్వాభావాత్తదంతర్భావేన అతథాత్వేపి స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాంతర్భావేన తథాత్వస్యాక్షతత్వాత్. అత్రవ్యాపకతాఘటకాభావే ఉక్తయుక్త్యా ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్య నివేశనీయతయా సాధ్యవద్వృత్తికించిద్వ్యక్త్యసంబద్ధస్వవిశిష్టసామాన్యకభిన్నత్వరూపవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్య నివేశనీయతయావా కపిసంయోగాభావాదినిష్ఠప్రతియోగితాయా అపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకతా నిర్వాహ ఇత్యభిప్రేత్య కపిసంయోగాద్యాత్మకాభావమాదాయావ్యాప్తిరాశంకితా.

తత్ప్రకారకత్వవిశిష్టప్రమాపత్వనియామకత్వాత్ * ఉక్తేతి * ఇదంతు బోధ్యం. ప్రళయావిషయకప్రమావిషయత్వాభావస్యోక్తవివక్షాం వినాప్యతివ్యాప్తివారకత్వం. విషయతాయా అవ్యాప్యవృత్తిత్వేతు ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావుపేక్షాబీజకథనం నిర్బీజమితి. * కపీతి * సంయోగప్రతియోగికాభావత్వేన సాధ్యత్వే తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాప్రసిద్ధిః అన్యత్రైవసంయోగస్య

అన్యథాపునఃసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ కాలే కాలికసంబంధేన హేతుస
మానాధికరణానాం సత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావానాం హేత్వధికరణ సా
మాన్యాంతర్గత గగనాద్యంతర్భావేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిర
హాత్ ప్రసక్తావ్యాప్తేర్వారణాయ స్వవిశిష్టేతి విశేషణమావశ్యక మితి. ఆ
దిపదగ్రాహ్యామపి తాదృశస్థలమేవేత్యపి బోధ్యం.

ప్రతియోగిత్వోపపత్తేః. * అన్యథాపునరితి * నను దైశికవిశేషణతాసంబంధే
న హేతుసామానాధికరణ్యనివేశాన్నాయందోషఇతిచేన్న. వ్యాపకతాఘట
కాభావీయవృత్తౌ స్వరూపసంబంధనివేశఏవ పర్వతత్వాదిరూపాభావవార
ణార్థం దర్శితసంబంధేన తన్నివేశః ప్రసజ్యతే. సఏవన. ప్రతియోగిమ
త్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధేన తాదృశవృత్తినివేశాత్పర్వతత్వరూ
పాభావస్యాపి వ్యాపకతాఘటకత్వేన లక్షణాఘటకత్వాత్. పర్వతత్వాభావ
వృత్తిప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాతిరిక్తత్వాచ్చ.నన్వేవమపిసత్తాభా
వవారణాయైవదైశికవిశేషణతాసంబంధేనహేతుసామానాధికరణ్యనివేశోఽస్త్వి
తిచేన్న.తథాపిగగనాదివృత్తిత్వవిశిష్టసత్తాభావాదికమాదాయావ్యాప్తేః.అత్ర
చ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణాఇత్యుక్తౌ
తృతీయాన్తార్థస్యైకదేశాన్వయప్రసంగఇతిపృథగభిధానం.ద్వితీయేచస్వ
విశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేనేత్యస్యానువృత్తయేభావప్రత్యయోక్తిః.ఉద్దేశ్య
విధేయవద్వాచకయోఃసమానవిభక్తిత్వం ఉద్దేశ్యవాచకానాం షష్ఠ్యంతత్వే
విధేయవాచకస్య ప్రథమాంతత్వమపేక్షితమితి వ్యుత్పత్తిభేదసూచనమపి ల
క్షణద్వయేద్రష్టవ్యం.ఇదంచాత్రావధేయం.స్వవృత్తిత్వస్వవిశిష్టహేత్వధికరణా
వచ్ఛిన్నత్వస్వప్రతియోగినిరూపితత్వైతత్త్రితయసంబంధేనాభావవిశిష్టం
యత్సామానాధికరణ్యం తద్విశిష్టం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్ట సామా
నాధికరణ్యం నిరూపకతాసంబంధేన తద్వత్త్వం హేతౌవ్యాప్తిః. తద్విశిష్టత్వం
తద్వదన్యావృత్తిత్వసంబంధేన తేన వ్యభిచారిణివాచ్యత్వాద్యభావమాదాయ
నాతివ్యాప్తిః. సాధ్యతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యంచ సామానాధికరణ్యసంబంధేన త
చ్చ స్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వాదిసంబంధేన త
ద్వత్తి స్వరూపసంబంధేన వృత్తిత్వం తేన నవిశిష్టపరామర్శానుపపత్తిః. ఏ

వం హేత్వధికరణావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యనిరూపకప్రతియోగికత్వవిశిష్టత్వం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసామానాధికరణ్యం నిరూపకతాసంబంధేన తద్వత్త్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వవదన్యావృత్త్యనుయోగితానిరూపకప్రతియోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యనిరూపకతావ్యాప్యాధికరణతానిరూపకతావచ్ఛేదకం యద్ధేతుతావచ్ఛేదకం తద్వత్త్వం వా వ్యాప్తిరితిదిక్. కేచిత్తు యావత్త్వం వ్యాపకత్వం తథాచ స్వావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యవిశిష్టప్రకృతసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాభావత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకీభూతాత్తసంబంధేనాభావవిశిష్టసామానాధికరణ్యత్వకధర్మవత్త్వమితి నిష్కర్షా బౌధ్యాః. ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌచ నతాదృశః కోఽప్యభావః సంభవతి ధూమాభావే యద్విశిష్టసామానాధికరణ్యం భవేదితి నకోఽపిదోషః పరంత్వేతదపేక్షయా లాఘవాత్స్వావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యవిశిష్టతాదృశప్రతియోగితాకాభావవ్యాపకతావచ్ఛేదకస్వస్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యకధర్మవత్త్వమేవోచితం తథాసత్యపి గోమాన్గోత్వాదిత్యాదౌ తాదృశగవాద్యభావాధికరణప్రలయే గోసామానాధికరణ్యవిశిష్టాభావానత్వేనాతివ్యాప్త్యనవకాశాత్. నచైవం ఘటత్వేన వాచ్యత్వాద్యభావసాధారణాభావవిశిష్టసామానాధికరణ్యే తాదృశాభావవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వసంభవాత్సాదుర్వారేతి వాచ్యం. స్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకస్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యకసకలతాదృశాభావకత్వస్యోక్తత్వాత్. స్వం తాదృశాభావః. ఏవమపిస్వవిశిష్టేత్యాదివైయర్థ్యస్య దుర్వారత్వాత్. కపిసంయోగాభావాదిసాధ్యకేకపిసంయోగరూపసాధ్యాభావాధికరణేఽప్రసిద్ధ్యా కపిసంయోగాభావసామానాధికరణ్యవిశిష్టాభావసత్త్వేన సత్తావాన్జాతేరిత్యాదౌ సత్తాభావవతి సత్తాసామానాధికరణ్యావచ్ఛిన్నాభావసత్త్వేనచాదోషాత్. యేనసంబంధేన హేతుమద్వృత్తిత్వం తేనసంబంధేన తాదృశసామానాధికరణ్యవిశిష్టసాధ్యాభావవత్త్వనివేశాదిత్యాహుః. తాదృశాభావాయేయెప్రత్యేకం తత్తద్వ్యాపకతావచ్ఛేదకతత్తదభావప్రతియోగిసామానాధికరణ్యకత్వకూటవద్ధర్మవత్త్వమర్థః. వ్యాపకతాఘటకసంబంధాదిభేదాత్తవాపికూటనివేశంవినా అగతేరి

అత్ర తు సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకా యావంతోఽభావాః ప్రత్యేకం హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టాధికరణ సామాన్యాంతర్భావేన తత్తత్ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకా యావంతోఽభావా యద్రూపవిశిష్టాధికరణత్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాః తద్రూపవత్త్వమిత్యాదికం తాదృశాభావే హేతు సామానాధికరణ్య విశేషణాఘటితం హేత్వధికరణే స్వవిశిష్టత్వ విశేషణాఘటితంచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావఘటితం లఘులక్షణం సంభవతీతి బోధ్యం.

త్యాన్యే. స్వవిశిష్టసామానాధికరణ్యవిశిష్టవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాభావప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసామాన్యకత్వమపి సంభవతి. *ప్రత్యేకమితి* యావదభావఘటకైకైకాభావస్యేత్యర్థః. యత్రకుత్రచిదితి శేషః. హేతునిష్ఠతత్తత్ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమేవ లక్షణే నోక్తమితి తు బోధ్యం. యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణత్వవ్యాపకతత్తత్ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనిరూపకతాకధర్మవత్త్వమర్థః. కపిసంయోగాభావాదిసాధ్యకే చ సంయోగవృత్తిప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనిరూపకతాయాస్తాదృశావ్యాపకత్వేపి గగనాభావాదిసాధారణతన్నిరూపకతాయాస్తథాత్వాన్నావ్యాప్తిరితి స్వవిశిష్టత్వం వ్యర్థం. యద్యపి హేత్వధికరణతావ్యాపకత్వాదన్యైవ స్వవిశిష్టహేతుమత్తావ్యాపకతా. తథాపి అభావనిష్ఠత్వాంతస్య నిష్ప్రయోజనతయా త్యాగాత్స్వవిశిష్టత్వత్యాగేపి న క్షతిరిత్యాశయేన తద్వైయర్థ్యమయుక్తం. ఏవమగ్రేపి. లాఘవాదాహ * యద్రూపేతి * విశిష్టరూపేణాధికరణప్రవేశే ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయ విశిష్టాధికరణతాఘటితవ్యాపకతాప్రవేశార్థమధికరణతాపదం. ఆదినా యావత్యస్తాదృశప్రతియోగితా యద్రూపవిశిష్టాధికరణతావ్యాపకతావచ్ఛేదికా ఇత్యస్య పరిగ్రహః. అత్ర చ సమనియతాభావైక్యమతేపి నాతివ్యాప్తిరితి బోధ్యం. వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాద్యభావశ్చ దీధితికృదుక్తనిష్కర్షే ఇవ నేదానీం స్మర్యతే లక్షణఘటకపదార్థవ్యావృత్త్యుత్తరమేవ తత్సంసర్గాద్బోధాత్. గగనాభావాభావశ్చ నాస్త్యేవ ఇతి భావః. నను దీధితికృతా యావంతః సాధ్యవ్యాప

నను ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిః ధూమాభావాదేరపి అత్రైవ గోళకాదౌ గోత్వాభావరూప ప్రతియోగి సమానాధికరణత్వాత్ గోత్వాద్యభావస్య తత్ప్రతియోగిత్వంచ ధూమాభావే జలవృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావో నాస్తీతి ప్రతీతి నియామకాభావస్యాభావాధికరణకాభావ ప్రతియోగికాభావతయా అధికరణీభూత ధూమాభావస్వరూపత్వాత్ జలవృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావస్య శుద్ధవిశేష్యానతిరిక్తత్వాదిత్యాశంక్య జలవృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావాభావస్య ధూమాభావాదతిరిక్తత్వప్తాభావ స్వరూపతాం ప్రదర్శయన్ తత్స్వరూపతాం ప్రతిక్షిపతి. *జలేత్యాదినా* నచధూమాభావస్య ప్రతియోగినిష్ఠవ్యాపకతా ఘటక యావత్సంబంధాంతర్గత సంయోగ సంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యావిరహాత్ కథమతివ్యాప్తి శంకేతివాచ్యం. జలవృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావ ద్రవ్యాన్యతరాభావస్యావ్యుక్తయుక్త్యా ధూమాభావస్వరూపతా సంభవాత్ సంయోగసంబంధేన ద్రవ్యాత్మక ప్రతియోగినైవ సామానాధికరణ్యసత్వాత్. నచైవం జలవృత్తిద్రవ్యమేవ తత్ప్రతియోగి తస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక జలవృత్తిత్వ వైశిష్ట్యాక్రాంతత్వాత్ తస్యచ ధూమాభావ విశిష్టసకలవహ్ని మతివృత్తిత్వాత్ కతావచ్ఛేదకీభూతగగనావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావా హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణా ఇత్యేవ కుతోనకృతం. మైవం. తథా సత్యవృత్తిత్వ ధర్మేణ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఇత్యేవవాచ్యంస్యాత్. సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వాద్యభావాదేర్లక్షణాఘటకస్య నిరాకరణానౌచిత్యాదితి. ఏతేన సమనియతాభావైక్యమతే గగనేన ధూమాభావస్య గగనేన వహ్న్యభావస్యైక్యాదతివ్యాప్తిరితిపరాస్తం. యావత్యః తాదృశప్రతియోగితాః హేత్వధికరణావచ్ఛిన్నస్వాశ్రయసామానాధికరణ్యకా ఇత్యస్య వివక్షితత్వాత్. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నధూమాద్యభావాధికరణకస్య గగనాభావవహ్న్యుభయాభావాదేస్తథాప్రసక్తా ప్రతిక్షేపస్త్వకించిత్కరః. తథాపి సమనియతాభావైక్యమతే తస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవహ్న్యద్యభావైక్యాత్ ఇతి తన్మతే సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావపవాతివ్యాప్తివారక ఇత్యాశయేనాహ *ధూమాభావాదేరపీతి* *జలేతి* అయంచాభావః

మానాభావాన్నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిః యదిచ జలవృత్తిత్వ వైశిష్ట్యానన్యతర
త్వ ఘటకీభూతభేద ప్రతియోగిని గోత్వాభావత్వా వచ్ఛిన్న ఏవ విశేషణం
నత్వన్యతరత్వావచ్ఛిన్నే విశేషణతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమితి జలా
వృత్తిద్రవ్యస్యాపి తత్ప్రతియోగిత్వమిత్యుచ్యతే తదా తాదృశాభావస్య వి
శిష్టాభావానాత్మకతయా అన్యతరత్వ రూపప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టగో
త్వాభావాధికరణధూమాభావాద్వ్యధికరణకత్వానుపపత్తిరితి వాచ్యం. జలవృ
త్తిద్రవ్యంధూమాభావవిశిష్ట యాదృశహేత్వధికరణే నియమతోవర్తతే తా
దృశ వ్యభిచారిహేతుకస్థల ఏవ ధూమాభావాత్మక నిరుక్తవిశిష్టాభావ ప్రతి
యోగిద్రవ్య సామానాధికరణ్యమాదాయాతివ్యాప్తిమాశంక్య జలాదివృత్తి
త్వేత్యాది గ్రంథస్యావతారణీయత్వాత్. నచైవం తాదృశాన్యతరాభావస్యై
వ ధూమాభావస్వరూపతా ప్రతిక్షేపఉచిత ఇతి విశిష్టగోత్వాన్యభావస్యాభా
వ ఇతి గ్రంథాసంగతిర్దుర్వారైవేతి వాచ్యం. తాదృశగ్రంథస్యాపిగోత్వా
భావప్రతియోగికాభావత్వేన రూపేణ జలవృత్తిత్వ విశిష్టతాదృశాన్యతర

న సంయోగాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకః తథాసతి ధూమాభావాధికరణ
కత్వసంభవేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌజలవృత్తిత్వోపాదానస్య వైయ
ర్థ్యాత్ కింతు స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకఇతిధ్యేయం.
అన్యతరత్వరూపేతి * జలవృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావభిన్నం యద్ద్రవ్యభి
న్నం తదన్యత్వస్య !శుద్ధగోత్వాభావ సత్త్వాత్. అత్రచఅయోగోలకాదా
తాదృశగోత్వాభావసత్త్వేనతాదృశాన్యతరాభావవత్త్వ ప్రత్యయానుపపత్తిర
పిద్రష్టవ్యా. జలాయోగోళక వృత్తిద్రవ్యం దీర్ఘదండాది దీర్ఘవహ్నివి
శేషాది స్తద్ధూమసమానాధికరణో మహానసతదయోగోళ కాన్యతరత్వాదిశ్చ
హేతుః. ఇదంతువిన్త్యం.అయోగోలకవృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వాభావద్రవ్యాన్యత
రాభావ మాదాయ దర్శితరీత్యాప్రసిద్ధస్థలేఽవ్యాప్తిసంభవాత్. జలాదిత్య
క్షరానురోధేన అప్రసిద్ధస్థలానుధావనం నతు ప్రసిద్ధస్థలేఽతివ్యాప్తిర్వాస్తి
త్యాశయేనవేదం. యత్తు సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ధూమాభావస్య వి
శిష్టాభావాత్మకత్వేవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ధూమాభావస్యాపి తథాత్వం
పశ్చాత్తు ప్రతక్షేః ఇత్యాశయేనాతివ్యాప్తిరితి. తత్తుచ్ఛం. కేవలాన్వయ్య

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

త్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగికాకాభావ పరత్వాత్. నచైవమప్యయోగోళక భేదాభావస్యాయోగోళకత్వాది రూపభావాత్మకస్య స్వనిష్ఠజలవృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావాభావస్వరూపతా విగమాత్తస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం న ఘటత ఇత్యతివ్యాప్త్యప్రసక్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతాయా లక్షణఘటకత్వం ప్రాగేవదూషితమతో వాయోగోళక భేదాభావస్య లక్షణఘటకత్వ సంభవఇతి వాచ్యం. అయోగోళక భేదాభావాదేరపి పూ

భావస్య వ్యతిరేకివిశిష్టాభావరూపత్వా సంభవేనైవోపపత్తేస్సమానాధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్న ధూమాభావ విశిష్టాభావయోర్భేదవ్యవస్థాపన వైయర్థ్యాత్ * పరత్వాదితి * అత్రేదం చింత్యం. ఏవంసతి జలవృత్తిత్వ విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయైవాతివ్యాప్తి ర్వాచ్యా తావతాపి జలవృత్తిద్రవ్యస్య ధూమాభావ ప్రతియోగితాసంభవాత్ నతు జలవృత్తిత్వ విశిష్టాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావం సంయోగవిశేషణతాన్యతర సంబంధేన జలవృత్తిత్వస్య భవతోప్యావశ్యకత్వాదితి. వస్తుతస్తుసంయోగేన జలవృత్తిత్వవిశేషణతాసంబంధేన జలవృత్తిత్వాన్యతర విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావోయం అన్యతరత్వంతు న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తదుపాదానేపి ద్రవ్యస్య తత్ప్రతియోగిత్వార్థం సంయోగాంతర్భావస్యావశ్యకత్వాత్. నచ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య ప్రతియోగిసంబంధివృత్తిత్వరూపతాయా ఆవశ్యకతయా సంయోగసంబంధేన జలసంబంధిత్వ విశేషణతాసంబంధేన జలవృత్తిత్వాన్యతరదేవ ప్రవేశ్యవిశిష్టాభావ ఉచ్యతాం తావతాపి తాదృశ గగనాదిరూపద్రవ్యస్య జలాయోగోలకయోః సత్వాదతివ్యాప్తిసంభవే తస్యధూమాభావవిశిష్టసకలవహ్నిమతివృత్తామానాభావాదితి పూర్వగ్రంథాసంగతిరితి వాచ్యం. వృత్త్యనియామకసంయోగస్య వ్యాపకత్వాఘటకత్వేన గగనాదేః ప్రతియోగిత్వోపాదానవైఫల్యాత్. అత్ర వదంతి. జలే ఆదిపదగ్రాహ్యస్పన్దైవా కాలికసంబంధేనాయోగోలకవృత్తివహ్న్యాదేః సత్వేన కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నజలాదివృత్తిత్వవిశిష్టాభావమాదాయాతివ్యాప్తిసంభవాదేతాదృశాయాస్సోనిష్ఫలఇతి. అత్ర తాదృశగోత్వాభావాభావస్య, ధూమాభావరూ

ర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్ట స్వాభావ రూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్య సంభ
వాత్. నచైవం ధూమాభావస్యగోత్వాభావాద్యప్రతియోగికత్వేపిపూర్వక్ష
ణవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాన త్వాదతివ్యాప్తి
తాదవస్థ్యమితి వాచ్యం. తాదృశప్రతియోగినః స్వప్రతియోగినిష్ఠవ్యాపకతా
ఘటక యావత్సంబంధాంతర్గత సంయోగాదినా సామానాధికరణ్యవిరహా
త్ ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదావపి ఘటత్వాభావాది ప్రకా
రక ప్రమాభావస్య యావద్వ్యాపకతాఘటక సంబంధాంతర్గత విశేష్య
తాసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య విరహేణాతివ్యాప్త్యనవకాశా
పత్తావమతే తాదృశగోత్వాభావాభావత్వేన జలాదౌ వృత్తిత్వానంగీకారే
ణ తత్ప్రత్యయాపత్త్యుద్ధారసంభవేపి లాఘవేన సమనియతాభావైక్యమతేజ
లత్వాభావరూపతాసిద్ధాన్తానురోధేనైవతథావిధవృత్తిర్నోపగమ్యతేఇతితత్ప
రిత్యాగః *సంభవాదితి* నచ తదాత్మ్యేనాయోగోలకభిన్నమపిధూమవ్యా
పకం తదభావశ్చాయోగోలకత్వమితి వ్యాపకతాఘటక తాదాత్మ్యసంబంధే
న అయోగోలకభిన్నరూపప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యాన్నాతివ్యాప్తిప్రస
క్తిరితి వాచ్యం.ప్రతియోగితాయాఃప్రతియోగిరూపతామతేఅయోగోలకభిన్న
నిష్ఠప్రతియోగితాయా వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాసంభవాత్. నచైవం ధూమ
సామాన్యసాధ్యకే తన్నిష్ఠప్రతియోగితాయా అపి నవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమి
తి వాచ్యం. తద్ధూమసాధ్యకేఏవ గోత్వాభావలక్షణఘటకతత్తద్ధూమాభావప్ర
తియోగిత్వనిరాకరణాత్. నచ తత్రైవాయోగోలకభిన్నస్య తద్ధూమవ్యాపక
తాసంభవాన్నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిరితివాచ్యం. యద్ధూమవ్యక్తిగనేకాధికరణ
వృత్తిః తత్సాధ్యకస్యోక్తత్వాత్. *స్వాభావేతి* స్వాభావత్వానవచ్ఛిన్న
ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యోక్త్యా త్వధికవిశేషణప్రవేశాప త్తిః నచైవం ఘట
త్వాభావాన్ ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాదిరూపసాధ్యాభావస్య కించిద్వి
శిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తిరిత్యతఆహ * ఘ
టత్వాభావవానితి * అత్రచ జలం గోభిన్నద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః.
ప్రతీత్యతిసంగాధావేనోక్తరీత్యా జలవృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వాభావద్రవ్యత్వాన్య
తరాభావాదేర్జలత్వాభావరూపతయా ద్రవ్యత్వరూపప్రతియోగిసామానా

త్. నచైవం జలవృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వాభావద్రవ్యాన్యతరాభావస్య ధూమాభావస్వరూపతయా సంయోగేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవేపి ధూమాదిప్రకారకప్రమాభావస్య యావద్వ్యాపకతాఘటకసంబంధాంతర్గతవిశేష్యతాసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాద్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్త్యప్రసక్త్యా తాదృశాభావస్య ధూమాభావస్వరూపతాప్రతిక్షేపోనయుక్త ఇతివాచ్యం. తాదృశాభావస్య తత్స్వరూపత్వే తుల్యయుక్త్యా ధూమాదిప్రకారకప్రమాభావవిశిష్టస్య జలాదివృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వాభావద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమాన్యతరాభావస్య తత్స్వరూపతయా ద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమాయా అపి తత్ప్రతియోగిత్వేన తయైవసమం విశేష్యతాసంబంధేన తాదృశాభావస్య సామానాధికరణ్యసత్త్వాదతివ్యాప్తిప్రసక్తేరితి. నన్వేవమపి ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవ ఉక్తాభావస్య జలత్వాద్యభావస్వరూపత్వే తు తుల్యయుక్త్యా ధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టతాదృశాభావస్య ధూమాభావస్వరూపత్వేన ద్రవ్యసామాన్యస్య తత్ప్రతియోగిత్వానపాయాత్. ఏవం ధూమాద్యభావస్య ధూమత్వాదినా ప్రమేయ ధికరణ్యాసత్త్వాత్. నచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నజలత్వాభావమాదాయైవ నాతివ్యాప్తిః జలే తాదృశాభావప్రతీతిప్రసంగేన విశిష్టాభావస్య కేవలాన్వయి తదభావాత్మకత్వాసంభవాదితి వాచ్యం. ఇత్థమపి తస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నద్రవ్యత్వాద్యభావసమనైయత్యేన అతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాదితి శంకానిరాకరణాయ ప్రసిద్ధవ్యభిచారిణ్యేవ తథావిధాభావమాదాయాతివ్యాప్తిం శంకతే * నన్విత్యాదినా * సాధ్యాన్యధర్మవద్వృత్తిత్వవిశిష్టాభావాదేః సాధ్యాభావరూపతాప్రతిక్షేపేపి సాధ్యవద్వృత్తిత్వవిశిష్టాభావస్య సాధ్యాభావరూపతయాతివ్యాప్తిః సకలవ్యభిచారిణ్యుక్తలక్షణావతారబీజమేవేతి భావః. అత్ర దీధితికృతాం సమనియతాభావైక్యమభిప్రేత్యనసమాధానం కింతు విశిష్టాభావస్య విశేషణాభావరూపతామేవ తత్ప్రతియోగితాయాశ్చ విశేష్యాబాధాన్నాతివ్యాప్తిరితిచేత్ బ్రూయాత్ తదాహ * ఏవమితి * నను వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ఘటత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యాభావస్య యావదంతర్గతస్య లక్షణఘటకతయా యావద్ధేత్వధికరణాంతర్భావే.

సామాన్యాభావ సమనియతత్వేన తత్తదభిన్నత్వావగమాత్ ప్రమేయమా
త్రస్యైవ తత్ప్రతియోగిత్వాత్. యదిచ ధూమత్వాదినా ప్రమేయం నాస్తీ
త్యాది ప్రతీతౌ ధూమమాత్రస్యైవ ప్రతియోగిత్వాగ్రహః న ప్రమేయాంతర
స్య. అథవా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య శరీరే న్యూనానవృత్తి సమానాధికర
ణధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా నివేశనీయా. ఏవంచ తాదృశ ప్రతియోగి
తాకో హేతుసమానాధికరణాభావో గ్రాహ్యః. యావత్ప్రమేయనిష్ఠ ప్రతియో
గితాచ తథావిధ ధూమత్వావచ్ఛిన్నైవ తాదృశధర్మానవచ్ఛిన్నా చ ధూమాది
మాత్రవృత్తి ధూమాభావీయ ప్రతియోగితైవ తదాశ్రయసామానాధికరణ్యం
చ నాయోగోళకాద్యంతర్భావేనేతి మన్యతే. తథాపి ధూమాభావస్య వహ్ని
ధూమోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావ సమనియతతయా తదభిన్నత్వేన వహ్నేరపి
తదభావ ప్రతియోగిత్వాత్. అయోగోళకాన్యత్వాభావస్య

న తత్సమనియతాభావీయతాదృశ ఘటమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాశ్రయసా
మానాధికరణ్యాభావాదసంభవ ఇత్యత ఆహ * ఏవంచేతి * ధూమవాన్ వ
హ్నేరిత్యాదౌ ఘటత్వాదినా ధూమాభావస్య ఘటత్వేన వహ్న్యాద్యభావాభి
న్నత్వేన తథాత్వాత్తత్సమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నాభావ ఏవ దోషవార
కో బోధ్యః. తస్యాపిచ తథాత్వేన దోషవారణం నాస్తీత్యాశయేనాహ * త
థాపీతి * యదిచ ప్రత్యేకముభయత్వావచ్ఛిన్నభేదసత్త్వాత్తాదృశోభయత్వా
దేరపి స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వరూపన్యూనవృత్తిత్వ
మస్తీతి మన్యతే తదా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నభేదమాదాయ దోషవారణా
య 'తాదృశభేదే స్వప్రతియోగ్యవృత్తిత్వరూపవిశేషణస్యావశ్యకతయోభ
యత్వస్యాన్యూనవృత్తిత్వం బోధ్యం. యద్యపి ధూమత్వాదేరప్యుభయాభా
వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా తత్ప్రతియోగితాయా న్యూనవృత్తిధర్మావచ్ఛి
న్నత్వం. తథాపి ధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యసామాన్యాభావస్య ధూమా
భావసమనియతతయాతివ్యాప్తిః నచ కథం తస్య ప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యం. ధూమవద్వృత్తియాదృశద్రవ్యం నియమతో హేతుమతి వర్తతే తాదృ
శద్రవ్యస్య ప్రతియోగిత్వాత్. అథవా సంయోగకాలికవిశేషణతైతదన్యతరస
మ్బంధేన ధూమవద్వృత్తిత్వం తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వసంబంధే
న ధూమవద్విశిష్టత్వం వా నివేశ్యం. విశేషణాభావాద్విశిష్టాభావ ఇతి. ఉభ

అయోగోళకాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టాకాశాభావాభావసమనియతతయా తదభిన్నత్వేనాకాశాభావస్యాపి తత్ప్రతియోగితయా ధూమవత్త్వప్రకారకప్రమాభావస్య ధూమవద్విశేష్యకత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాదిప్రకారకప్రమాభావసమనియతతయా ద్రవ్యత్వాదిప్రకారకప్రమాయా అపి తత్ప్రతియోగిత్వేన. ధూమభేదస్య ధూమత్వసమభియతత్వావచ్ఛిన్నాభావసమనియతత్వేన సన్మాత్రస్యైవ తత్ప్రతియోగితయా హేతుసమానాధికరణతాదృశాభావానాం స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వధికరణాంతర్భావేన దర్శితప్రతియోగిభిః సామానాధికరణ్యమక్షతమేవేత్యతివ్యాప్తిః. అథ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదికాయా

యాభావపదస్య తాదృశద్రవ్యాభావపరతయా గగనస్యాపి తత్ప్రతియోగితత్సంబంధివృత్తిత్వనాదాయైవాతివ్యాప్తిసంగతిరితితు కేచిత్. * అయోగోలకాన్యేతి * లాఘవేనాకాశాభావత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోట్యప్రవేశేపి ఆకాశాభావస్య ప్రతియోగిత్వమక్షతం. * ధూమేతి * ధూమవత్త్వనిరూపితవిశేష్యకద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమాభావస్య తాదృశాభావసమనైయత్యార్థం విశేషితి. * ధూమభేదస్యేతి * నచాభావప్రతియోగితాయాం సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నత్వనివేశాద్ధూమభేదవ్యుదాసః అతఏవ వాచ్యత్వభేదాదెర్వ్యుదాసాల్లక్షణస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారకత్వనిగ్వాహపీత్యుత్తరదూషణమప్యసంగతమేవేతివాచ్యం. ఏతావతా ధూమభేదవ్యుదాసమాత్రం నత్వతివ్యాప్తిపరాసోపీతి ప్రతియోగితాయాం సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నత్వనివేశో వ్యర్థఏవ తతశ్చోత్తరదూషణసంగతిరపీత్యభిప్రాయాత్. * ధూమత్వేతి * అస్య సమవాయేతరసంబంధానవచ్ఛిన్నాభావత్వే సమనైయత్యభంగోబోధ్యః. * అథేతి * ఆత్మత్వాజ్ఞానాదిత్యాద్యాత్మత్వాభావమాదాయ హేతుసమానాధికరణాభావీయత్వం ప్రతియోగితావిశేషణం*తర్హీతి*ప్రతియోగితాయాం యావత్త్వోక్త్యాధికస్యభావవైయర్థ్యమేవలక్షణదోషః. తథాసతి ఆత్మత్వత్వావచ్ఛిన్నాత్మత్వనిష్ఠప్రతియోగితాయా యావదంతర్గతయా తన్నిరూపకాభావస్యాతథాత్వాదవ్యాప్తిరం కాయాసమర్థతః ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావనిష్ఠత్వత్యాగాన్నావ్యాప్తిః. ఏవంచ స్వవిశిష్టత్వహేతుసామానాధికరణ్యయోరపి వైయర్థ్యమిత్యభిప్రాయేణేదం. తేన

యా ప్రతియోగితా తత్తన్నిరూపకాభావానాం స్వవిశిష్టయా సద్ధేత్వధికరణాం
తర్భావేన తత్తత్ప్రతియోగితాశ్రయ సామానాధికరణ్యం వివక్షణీయమితినా
తివ్యాప్తిరితిచేత్. తర్హి తాదృశీయా యా ప్రతియోగితా తదాశ్రయసామా
నాధికరణ్యా యత్రక్వచిద్వ్యావృత్త్యధికరణాంతర్భావేన తత్ర ముక్త్యైతావతైవ
సామంజస్యే అభావే యావత్త్వస్య తత్తత్ప్రతియోగితానిరూపకత్వస్య హే
తుసామానాధికరణ్యస్య విశేషణస్య హేత్వధికరణే చ స్వవిశిష్టత్వ విశేషణ
స్య వైయర్థ్యాపత్ప్రసంగః. ఏవం సర్వత్ర హేతు సమానాధికరణ ముభయత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకం సాధ్యాభావమాదాయ లక్షణసమన్వయసంభ
ప్రతియోగితాయాం యావత్త్వానుపాదానేపి ఏతేషాం వైయర్థ్యాస్య సత్త్వా
ద్దోషతయాఽభిధానాసంగతిరితి నాశంక్యం. అథ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీ
భూతవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకా యావంతోఽభావా యదధికర
ణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణాస్తత్త్వమిత్యుక్తౌ ధూమవాన్ వ
హ్నేరిత్యాదావుక్తాభావానాం వ్యుదాసః ఆత్మాజ్ఞానాదిత్యాదావాత్మత్వసా
మాన్యాభావాదేశ్చేతి చేత్. తర్హి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తి
ర్ఘటత్వేన ధూమాభావఘటత్వేన వహ్న్యభావయోరైక్యాత్. తదవచ్ఛేదేప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకైక్యేన ప్రతియోగిత్వైక్యాచ్చ. యదిచ తథావిధయద్య
త్ప్రతియోగితాకా యావంతోఽభావాస్తత్ప్రతియోగితాశ్రయేత్యాదిరీత్యా నివే
శః. ధూమభిన్నత్వేన ధూమాభావమాదాయ నాతివ్యాప్తిః తస్యాపి వహ్ని
భిన్నత్వేన వహ్న్యభావరూపత్వాత్స ఏవ దోషఇతి యద్యపి ధూమభి
న్నత్వేన ధూమాభావధూమభిన్నత్వేన ధూమతద్భిన్నోభయాభావప్రతియో
గితయోరైక్యమసజాతీయత్వాదిత్యుచ్యతే. తదావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న
త్వరూపవిశేషణం వ్యర్థమితి. యథాసన్నివేశేఽవైయర్థ్యాదాహ * ఏవ
మితి * వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాభావమాదాయ లక్షణసంగతి
స్తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన వ్యాపకతాకల్పనేతి తదుపేక్షా. ఉభ
యాభావాదేరుభయత్వాద్యభావరూపతాపత్తేః ఉభయత్వనిష్ఠప్రతియోగితా
యాః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ యథోక్తవిశేషణాక్రాంత వ్య
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపగమేనైవావతారకత్వం అతస్సిద్ధాంతమను

వాత్ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రామాణికత్వేపి క్షతి విరహేణైవ తాదృశవ్యాప్తిలక్షణ శంకాయాం ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదినా తాదృశాభావఖండనస్య సంగత్యాపత్తిః అతో లక్షణాంతరమాహ * యత్సమానాధికరణానామితి * అత్రాపి యత్తత్పదయోః పూర్వవద్యత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నపరతాబోధ్యా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావా వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావా ఏవ తేషాంచ స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వధికరణాంతర్భావేన వహ్నిత్వాదిరూప ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సమానాధికరణతయా లక్షణసమన్వయః. అత్రాపి ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యనివేశే ఉక్తక్రమేణ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః అతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య నివేశః తథాచ ధూమాద్యభావానాం వహ్నిధూమోభయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాశ్రయ వహ్న్యాది సామానాధికరణ్య సత్వేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత తాదృశోభయత్వావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యాభా

రుద్ధ్యాహ * ఉభయేతి * అప్రామాణికత్వేపీతి * అత్రచ భట్టాచార్యైః వ్యాపకతాఘటకత్వేన సామానాధికరణ్యేనేత్యుపాదానాన్నవతారకత్వభఙ్గ్యప్రక్రియోపర్తిలక్షణవదతితునవాచ్యం. చక్రవర్తినాంసామానాధికరణ్యేనేత్యుపాదానమేవోభయాద్యభావమాలోచయతాం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవ్యంజకం తదభావాసత్వేపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావసత్వాత్ తమాలోచ్యైవ సాధ్యాభావఘటితలక్షణకథనాత్ నత్వహం తేషాం తథాకించిదస్తి దీధితికృతి సామానాధికరణ్యేనేత్యస్యానుక్తేస్తదప్రామాణికత్వే తదఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్యైవ లాభసంభవాత్ అనచ్ఛేదకానవచ్ఛేదకోభయాదిభేదవారణాయ ప్రతియోగితావిశేషసంబంధేనావచ్ఛేదకవిశేషితభేదస్య వశాదర్థతఏవ నత్రత్ర తాదృశాభావ వ్యక్తిసంభవః. ఏవం సాధ్యవద్యత్కించిద్వృత్తిత్వాది వ్యాపకతామతేపి. నన్వేవమే తాదృశదండలక్షణాభిధానం దీధితికృతామసంగతమితి చేన్న. సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వాభావమాలోచ్య ఆపాతతస్తేషాం తథాభిధానం పశ్చాద్దోషాలోచనే జ్ఞేయత్వత్వేన వాచ్యత్వాభావోపలక్షణత్వాత్. * తథాచేతి * తథాచ ప్రతియోగితా

వాన్నాతివ్యాప్తిః. ఏవం తాదృశాభావాధికరణక ధూమవద్వృత్తిత్వ విశిష్ట గోత్వాభావ ద్రవ్యాన్యతరాభావస్య ధూమాభావస్వరూపత్వేఽపి తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక ధూమవద్వృత్తిత్వ విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నేన సమం తాదృశాభావస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాంతర్భావేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య విరహాన్నాతివ్యాప్తిః. ద్రవ్యత్వేన ధూమో నాస్తీత్యాది ప్రతీతౌ ద్రవ్యత్వాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం న భాసతే అపితు ధూమత్వాదేరేవ ద్రవ్యత్వాదేస్తు తృతీయోల్లిఖిత వైశిష్ట్యమాత్రం ధూమాదౌ భాసతే ఇత్యస్యాపియతె వచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి ప్రవేశ ఇతి భావః. * న భాసత ఇతి * తదభానేపి ప్రతీత్యుపపత్తేరితి భావః. ఏతేన సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వం నాస్తీతి ప్రతీతిసిద్ధా మాణికృద్భిః వహ్నిత్వేన ప్రమేయం నాస్తి వహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్నిఘటాన్యతర న్నాస్తీత్యాది ప్రతీత్యా యత్కించిత్ప్రతియోగ్యవృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్నాభావో దీధితికృద్భిః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదః సమవాయితయా వాచ్యత్వచ్ఛేదోఽపి ద్రష్టవ్య ఇతి మిశ్రైశ్చ కంఠరవేణోక్త ఇతి ఏతఏవ సౌందడసంమతాః నతు తద్భిన్నః సామాన్యరూపేణ విశేషాభావః మణికారాద్యననుమతః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాప్రభేదతయా సౌందడసంమత ఇతి 'తదప్రామాణికత్వ బీజమావిష్కృతం. అతఏవాగ్రే తదఖండనేననన్యూనతా. నచ నిరుక్తభేదస్యాగ్రేఽఖండనాన్న్యూనతేతి వాచ్యం. ప్రతియోగితాయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వ ఖండనదిశా తదవచ్ఛేదకతాయా స్తత్ఖండనసిద్ధేః. ఏతేన తాదృశాభావాంగీకారేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక పదేన ప్రతియోగితానతిరిక్తవృత్త్యవచ్ఛేదకస్య తత్ప్రతియోగితాసమానాధికరణం తత్ప్రతియోగితానిరూపకాభావవద్వృత్తితావచ్ఛేదకం తదన్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యైవాగ్రే వివక్షణీయతయా నాతివ్యాప్తిః స్వన్యూనవృత్తిభిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత్యాది వివక్షాయాస్త్వతివ్యాప్తిగ్రస్తత్వేన హేయత్వాదితి పూర్వపక్షోఽపి నిరస్తః. తాదృశాభావస్యైవాప్రామాణికత్వాత్. నచ ద్రవ్యత్వేన ధూమో నాస్తీతి ప్రత్యయస్య ద్రవ్యత్వేన ధూమవానితి జ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వానురోధేన తాదృశాభావః సువచః సిద్ధాంతే ద్రవ్యత్వ విశిష్టధూమవత్త్వాజ్ఞానే ధూమా

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

అతః తాదృశప్రతీతి విషయాభావస్య ధూమాభావాదిసమనియత తయా తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం ద్రవ్యత్వాదికమపి ధూమాద్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమితి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య వివక్షణే వ్యాప్తి ర్దుర్వారతా ఇత్యాశంకాయా నావకాశః. ఏతేన ధూమకాలావచ్ఛిన్న ధూమవద్వృత్తిత్వ విశిష్టస్య వహ్నిత్వ రూపేణాభావ స్తస్య ధూమాభావ సమనియతతయా వహ్నిత్వమపి ధూమాభావ ప్ర

భావవత్తాజ్ఞానస్య క్లృప్తప్రతిబంధకతయైవోపపత్తేరతిరిక్తప్రతిబంధకతాయాం మానాభావాత్ ఏవం వహ్నిత్వేన తార్ణాతార్ణవహ్న్యుభయాభావేఽపి వహ్నిత్వం న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తృతీయోల్లిఖితవైశిష్ట్యస్యైవోపపత్తేః. కింతు తదుభయత్వమేవ. అత ఏవ యావంతః సాధ్యాభావా స్తద్వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక హేతుతావచ్ఛేదకవత్త్వలక్షణే జ్ఞేయం ప్రమేయాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వవ్యధికరణప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేరవ్యాప్త్యభిధానసంగతిః. అన్యథా ప్రమేయత్వేన ఘటపటోభయభేదమాదాయ తదసంగతేః. నచ తద్భేదసత్త్వేఽపి గౌరవేణ ప్రమేయత్వం నప్రతియోగితావచ్ఛేదకమితి తత్సంగతిః. విషయతామాత్రస్యైవ హేతుతావచ్ఛేదకత్వాత్. ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వేత్యనభిధాయ ప్రమేయత్వవ్యధికరణేత్యభిధానే ఉక్తప్రలపితత్వాపత్తేశ్చ. నచ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ వహ్నిత్వేన తద్వహ్న్యభావవారణాయ స్వన్యూనవృత్తిభిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగితానతిరిక్తవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకం వావాచ్యమితి తత్సంగతిరితి వాచ్యం. ఏవమపి ప్రమేయత్వేన గగనతద్భిన్నోభయభేదమాదాయ లక్షణసంగతేః. వహ్నిత్వేనార్ద్రేంధనజవహ్నిశుష్కేంధనజవహ్న్యుభయాభావాదికమాదాయాతివ్యాప్తేః. నచ ప్రతియోగితాపర్యాప్త్యనధికరణావృత్తిత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశేషణం. పర్యాప్తిరూపవ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య ధూమే సత్త్వాదవ్యాప్తేః అయమేకో ఘట ఇత్యగ్రిమగ్రంథస్య ప్రత్యేకపర్యవసితసంబంధాతిరిక్తసంబన్ధావ్యవస్థాపకత్వాత్. విశేషణపూరణాపాతాచ్చేతి దిక్. *తాదృశేతి* ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తృతీయార్థ ఇత్యభిమానః. ప్రతియోగివిశేష

తియోగితావచ్ఛేదక మిత్యపాస్తం. వహ్నిత్వేన తాదృశ ధూమవద్వృత్తిత్వ విశిష్టం నాస్తీతి ప్రతీతౌ తాదృశ ధూమవద్వృత్తిత్వ వైశిష్ట్యస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహనావగమాత్. అన్యథా ధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టవహ్నిమతి ధూమశూన్యే వహ్నిత్వ రూప ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టవహ్నిరూప ప్రతియోగిసత్వేన తాదృశప్రతీత్యనుదయ ప్రసంగాత్. అస్తు వా తత్ర తాదృశ వైశిష్ట్యసహితస్యైవ వహ్నిత్వస్య తథాత్వం తథాపి న క్షతిః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక పదస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధికరణార్థకత్వాత్.

ణవిశిష్టప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టవహ్న్యభావవిరోధాద్ధూమాభావసమనైయత్యం. ధూమశూన్యవహ్నికాలే ధూమాభావసత్వేన నసమనైయత్యమతో ధూమకాలీనేతి. ఏవఞ్చ కాలపవ ద్రవ్యమవ్యాప్యవృత్తీతిమతే. తేన నితంబాదౌ వహ్న్యాదిసత్వే శిఖరే ధూమాభావస్య తాదృశతృణాదేశ్చ సత్వేన సమనైయత్యభంగ ఇతి వహ్నిత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటిప్రవేశ ఆవశ్యకః. నచైతన్మతే తృణాదివారణాయ వహ్నిత్వస్య ప్రతియోగివిశేషణత్వమస్తు శిఖరాదావయఃపిండీయవహ్న్యంతరసంభవాదితి శంకానవకాశః. ధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టవహ్నిమతీతి అయఃపిండసాధారణదీర్ఘం ధూమధ్వంసకాలానువృత్తం వా వహ్నిమభిప్రేత్య ధూమకాలావచ్ఛిన్నధూమవన్నిరూపితకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్యవా నివేశః ప్రయోజనాభావేన వహ్నిత్వస్య నప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటిప్రవేశ ఇతి భావః. దేశతోపి ద్రవ్యావ్యాప్యవృత్తిత్వమతే చ దేశకాలసాధారణావచ్ఛేదకత్వమంగీకృత్య ధూమవదవచ్ఛిన్నత్వం ధూమవదవయవావచ్ఛిన్నత్వం వా దత్వా సమనైయత్యముపపాద్యమితి వదంతి. ఉక్తప్రతీతౌ తృతీయయా వహ్నిత్వవైశిష్ట్యోల్లేఖో నసంభవతి. తదభావస్య సామాన్యరూపేణ విశేషాభావత్వాపత్తేరిత్యనాయత్యా వహ్నిత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమావశ్యకమిత్యత ఆహ * అస్తువేతి * పూర్వాభిమత పర్యాప్తిప్రవేశం స్మారయతి * ప్రతీతి * వస్తుతస్తు పూర్వకల్పేపి పర్యాప్తినివేశ ఆవశ్యకః అన్యథా వహ్నిసాధారణాధేయతాయాః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ పరంత్వాధేయతానా నైవ

అత్రైవమపి ఘటభిన్నత్వేన ధూమ ఘటాన్యతరనాస్తీత్యత్ర ఘటధూమాన్యతరత్వ మాత్రస్య న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వభానం ధూమశూన్యే ఘటవతి తాదృశ ప్రతీత్యనుపపత్తేః. నాపి ఘటభిన్నత్వ సహితస్య తస్య. గౌరవాత్. కింతు ఘటభిన్నత్వ మాత్రస్యైవ. ఏవంచ తాదృశాభావస్య ధూమాభావ సమనియతతయా ధూమాభావస్యాపి ఘటభిన్నత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం.

తదనుగమకంచాధేయతాత్వం వృత్తిత్వవిశేషసంబంధేన ధూమవత ఏవ వా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తదవచ్ఛిన్నాధికరణతాయాశ్చ ధూమకాలావచ్ఛేదేనైవ ధూమవతి సత్త్వాదిత్యుచ్యతే తదా తత్ర న ప్రయోజనమిత్యాశయేన తత్కల్పే తదనుత్కీర్తనమితి. ఏతేన యథా వహ్నిత్వేన ధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టాభావస్య వహ్నిత్వసహితమసహితం వా ప్రతియోగివిశేషణమేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తథా వహ్నిత్వేన తార్ణాతార్ణదహనాభావస్యాపీతి సూచితం. తేన చక్రవర్తిలక్షణే నైదృశాభావమాదాయ దోషః. *ఘటభిన్నత్వేనేతి* నన్వత్ర ధూమత్వమాత్రం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం స్యాత్. వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావభిన్నస్య వహ్నిత్వేన మహానసీయవహ్నిఘటాన్యతరాభావస్యైవ ఘటభిన్నత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావాన్యస్యైతదభావస్య యత్కించిత్ప్రతియోగ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్రభేదస్య సర్వమతసిద్ధత్వాత్. వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావప్రతియోగితాయా వహ్నిమాత్రవృత్తిత్వమతేపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నమహానసీయవహ్నిఘటాన్యతరవృత్తిప్రతియోగితాంతరమావశ్యకం కృత్స్నవహ్న్యవృత్తిత్వాత్. ఘటవ్యావృత్తత్వేతు సామాన్యరూపేణ విశేషాభావత్వాపత్తేః. అన్యతరత్వేన ప్రతియోగ్యుల్లేఖశ్చ ప్రతియోగితాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం నాస్తీతి సూచనాయ. కేచిత్తు ధూమత్వమాత్రస్యావచ్ఛేదకత్వవారణాయ ప్రతియోగివిశేషణతాపన్నాంశే అవచ్ఛేదకత్వావగాహిప్రత్యయః అనతి బాధకే ప్రతియోగివిశేషణం యద్యత్తత్త్రైవావచ్ఛేదకత్వమవగాహతే సతి చ బాధకే న క్వాపి తత్ర సముదాయస్య ప్రత్యేకానన్యత్వాత్ అన్యథా నీలో ఘటో నాస్తీత్యత్రాపి ఘటసామాన్యాభావాభిధానాపత్తేరితి నియమమాహుః.

ఏవం భేదత్వేన అయోగోళకభేద ఘటాన్యోన్యాభావాన్యతరాభావస్యాయోగోళకభేదత్వావచ్ఛిన్నాభావ సమనియతతయా భేదత్వ మప్యయోగోళకభేదాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం ఏవం ద్రవ్యత్వభిన్నత్వేన ద్రవ్యత్వ ధూమత్వాన్యతరాభావస్య ధూమభేద సమనియతతయా ద్రవ్యత్వ భిన్నత్వమపి ధూమభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానాంచాయోగోళకాదావపి సత్త్వాదతివ్యాప్తి స్తదవస్థైవేతి చేత్. తర్హి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత్యనేన ప్రతియోగితాయా న్యూనవృత్తిభిన్నంసత్ యదవచ్ఛేదకం తదేవ వివక్షణీయం. న్యూనవృత్తిత్వంచ స్వసమానాధికరణ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేసతి స్వసమానాధికరణత్వం

---

* భేదత్వేనేతి * అయోగోళకభేదశూన్యఘటాభావవతి తత్ప్రతీతిసత్త్వాన్నాన్యతరత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం. నచ భేదత్వేనాయోగోళకభేదఘటాన్యతరాభావః కుతో నోక్తః. సంయోగాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య తస్య కేవలాన్వయిత్వాత్. విశేషణతావిశేషావచ్ఛిన్నస్యచ తస్యాన్యతరత్వేనైవప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాసంభవాత్. అయోగోళకభేదశూన్యస్యతత్సంబంధేన ఘటవతోఽప్రసిద్ధత్వాత్. విశేషణతావిశేషావచ్ఛిన్నాయోగోలకభేదద్రవ్యాన్యతరాభావస్తు నోక్తః. లాఘవేనాయోగోలకభేదత్వస్యైవ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్. తేన సంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యానుపపత్తేశ్చ. * ఏవమితి * ఘటాదావపి తాదృశప్రతీతిసత్త్వాన్నాన్యతరత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం. స్వమతే ధూమభేదస్యలక్షణఘటకత్వేపి మతాంతరే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ ఘటితవ్యాపకతాసత్త్వాత్తత్రాపీయంశఙ్కేత్యాశయేన ప్రదర్శనం. ధూమభేదమాదాయచేదనీ వ్యాప్తిర్వ్యర్థ్యతే తదా మతాంతరాశ్రయణమపి సుకరమితి వాశయః. ధూమాద్యభావప్రతియోగితాయా న్యూనవృత్తిభిన్నం ద్రవ్యత్వాదికమాదాయ దోషమాహ * అవచ్ఛేదకమితి * నను యత్కించిత్ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వం న్యూనవృత్తిత్వం యత్కించిత్త్వఘటితత్వేన దుర్వచమిత్యత ఆహ * న్యూనేతి * నచ జ్ఞేయత్వత్వేన వాచ్యత్వాభావస్యైక మాత్ర వృత్తిప్రతియోగికతయా తన్న్యూనవృత్తిత్వాప్రసిద్ధిః. తాదృశాభావస్య వాచ్యత్వత్వేన ఘటాద్య

తద్భిన్నత్వంచ వ్యధికరణధర్మాసాధారణం. ఘటధూమాన్యతరాదినిష్ఠప్రతియోగితాయా న్యూనవృత్త్యేవ ఘటభిన్నత్వాదికం. నచ వహ్నిత్వేన ప్రమేయం నాస్తీత్యత్ర ప్రమేయసామాన్యవృత్తిత్వేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ప్రతీయతే వహ్నిర్నాస్తీత్యత్రాపి వహ్నివృత్తితయా నైవ ప్రతీయతే ఇత్యుపేయతే ఏకధర్మావచ్ఛిన్నవిభిన్నప్రతియోగితాకల్పనే గౌరవాత్ తథాచ కాలికాదిసంబంధేన హేతుసమానాధికరణవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యద్యభావప్రతియోగితాయా న్యూనవృత్తిభిన్నావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరితి వాచ్యం. వహ్నిత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీతౌ ప్రమేయత్వవిశేషితస్య వహ్నేరేవ ప్రతియోగితాభాసతే నాన్యస్యేత్యభ్యుపగమాత్ తాదృశాభావప్రతియోగితాయాం ప్రమేయసామాన్యవృత్తిత్వస్యైవాసిద్ధేః. అథవా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకపదం ప్రతియోగితాయా అనతిరిక్తవృత్తి యద్యదవచ్ఛేదకం తత్పరం. అనతిరిక్తవృత్తిత్వంచ స్వవ్యాపకతత్తాభావాభిన్నత్వేన తత్ప్రసిద్ధేః. ఏవమేకమాత్రవృత్తిసాధ్యకే ఏతద్రూపాభావాదేః ఏతద్రూపకాలావచ్ఛిన్నైతద్రూపవద్వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నైతద్రూపాన్యప్రమేయాభావాభిన్నతయా తత్ప్రసిద్ధిర్బోధ్యా. వస్తుతస్తు స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్వసమానాధికరణత్వోభయాభావో నివేశ్యః. ఖడచోక్తరీత్యా ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వమావశ్యకం. అన్యథా ద్రవ్యత్వాభావాదేః తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తేః. *అవ్యాప్తిరితి* నచ హేతుసమానాధికరణాభావేపి తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వనివేశాన్నాయం దోషః తథాసతి ధూమాభావాదీనాముక్తరీత్యా లక్షణాఘటకత్వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య వహ్నిత్వేన ఘటాభావాభిన్నతయాతివ్యాప్తేః. ధూమాభావస్య ప్రతియోగితానతిరిక్తవృత్తిసత్త్వద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తేః. *అవచ్ఛేదకమితి* ఏవముత్తరత్రాపి వహ్నిత్వేన ఘటభిన్నత్వేనవా మహానసీయవహ్నిఘటాన్యతరాభావస్య తాదృశావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధిః మహానసీయవహ్న్యభావాభిన్నత్వమతేతు తాదృశావచ్ఛేదకం మహానసీయవహ్నిత్వమేవేత్యవ్యాప్తిరతో రూపమపి నిరుక్తన్యూనవృత్తిభిన్నత్వేన నిరుక్తానతిరిక్తవృత్తిత్వేనవా విశేషణీయం. తేన ధూ

న్యత్వ తత్సామానాధికరణ్యో భయాభావవత్త్వం. తథాత్వంచ వ్యధికరణధర్మ సాధారణమపి ఘటధూమాన్యతరాది నిష్ఠప్రతియోగితాయాశ్చ అతిరిక్తవృత్త్యేవ ఘటభిన్నత్వాదికం తాదృశప్రతియోగితాయా యావద్ఘటభిన్నాది సాధారణ్యా ప్రసక్తేః. వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః ప్రమేయ సామాన్యవృత్తిత్వేపి తదనతిరిక్తవృత్త్యవచ్ఛేదకం వహ్నిత్వాదికమేవ స్వవ్యాపకతతాన్యత్వస్యా వృత్త్యా ప్రసిద్ధత్వాదితి నానుపపత్తి గంధోపీతి. ప్రతియోగితాయాః స్వన్యూనవృత్తి భిన్నాయా యదవచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యం వివక్షితం న్యూనవృత్తిత్వంచ సామానాధికరణ్యఘటితమితి వ్యధికరణ ధర్మాపరిగ్రహః.

మవాణ్ వహ్నేరిత్యాదౌ సాధ్యసామాన్యాభావాదేః ప్రమేయసామాన్యవృత్తిప్రతియోగితాకత్వేపి నాతివ్యాప్తిః. నన్వత్ర స్వనిష్ఠవ్యాప్యత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన గ్రాహ్యం అన్యథా గగనాదేస్స్వరూపసమ్బంధేన విషయతాదిసంబంధేనచ వృత్తిమత్త్వే అప్రసిద్ధేః ప్రమేయసామాన్యవృత్తిప్రతియోగితాయాః తత్సంబంధేన గగనవ్యాపకత్వాత్. ఏవంచ తేనసంబంధేన వహ్నిత్వాదేస్సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వేఽప్రసిద్ధిరిత్యతఆహ. * స్వన్యూనేతి * అత్రాపి ఏకవ్యక్తిసాధ్యకే సాధ్యసామాన్యాభావస్య స్వన్యూనవృత్తిప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధిరుక్తరీత్యా ఉభయాభావంవాదివేశ్యవారణీయా. నన్వప్రసిద్ధివారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన స్వనిష్ఠవ్యాప్యత్వం యత్తద్ఘటితం స్వవ్యాపకతతాన్యత్వతత్సామానాధికరణ్యోభయాభావత్వం రూపవిశేషణం పర్యవసన్నం ఏవంచ కాలికసంబంధేన వహ్నిత్వవిశిష్టస్య సాధ్యత్వే సాధ్యాభావో నలక్షణఘటకః కింతు వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో ద్రవ్యత్వాదినా గుణాద్యభావఇతి కిమీదృశప్రతియోగితావిశేషణేనేతిచేన్న. లాఘవమాత్రాదవాన్తరకల్పస్యావతారణీయత్వాత్. ఘటభిన్నత్వేన ఘట మహానసీయవహ్న్యన్యతరాభావవారణాయచ రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయామపి స్వన్యూనవృత్తిభిన్నత్వం నివేశ్యం అత్ర కల్పత్రయేపి యథాయథం ధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యాభావవహ్నిధూమోభయాభావాదివారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

తత్ప్రతియోగితా సమానాధికరణం సత్ తత్ప్రతియోగితా నిరూపకాభావ
వద్వృత్తితా వచ్ఛేదకం యత్తదన్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం వా నివేశ్యం.
తావర్యాప్తేర్వ్యావృత్తయా గౌరవం. ఏవం సమనియతాభావభేదపక్షే వహ్ని
త్వగగనాభ్యాం వహ్నిత్వేంధనత్వాభ్యాం వా వహ్న్యభావమాదాయాస
మ్భవః వహ్నిత్వేన ఘటాభావమాదాయ తథాత్వాసంభవాత్. ఏవం య
ద్యపి మహానసీయవహ్న్యభావస్య వహ్నిత్వేన మహానసీయవహ్నిఘటా
న్యతరాభావైక్యేప్యవచ్ఛేదకవిశేషణేన వహ్నిత్వావారణాదవచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్త్యధికరణ శబ్దేన మహానసీయ వహ్నిత్వస్యోపాదానం రూపవిశేషణస్య
వహ్నిత్వేనత్వేన తస్య లక్షణాఘటకత్వాత్. తథాపి పర్వతాన్యత్వ విశిష్ట
సత్తాభావమాదాయావ్యాప్తిః సత్తాత్వే రూపవిశేషణసత్త్వాత్ విశిష్ట
సత్తాత్వస్యావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వాత్ తస్య పర్వతాన్యత్వ విశి
ష్టత్వేన సత్తాపర్వతత్వాన్యతరాభావత్వ రూపత్వేపి తాదృశ విశిష్టత్వస్యా
వచ్ఛేదక విశేషణాసత్త్వేన దుర్ధరత్వాదతః వృత్తిమద్యోపి పర్యాప్తప్ర
తియోగితావచ్ఛేదక తాకత్వమపి నివేశ్యమితి గౌరవమితి తదుభయానివేశ
మభిప్రేత్యాహ * తత్ప్రతియోగితేతి * వృత్తిత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేద
క సంబంధేన. ప్రయోజనం స్ఫుటం ధూమాభావస్య ప్రతియోగితాసమా
నాధికరణ తత్ప్రతియోగితా నిరూపకీభూతాభావ వద్వృత్తితావచ్ఛేదకా
న్యత్వస్య వహ్నిత్వాదౌ సత్త్వాదితి వ్యాప్తిరతో వచ్ఛేదకేతి. తదన్యాంతం
రూపవిశేషణమపి కార్యం తేన ఘటభిన్నత్వే ఘటమహానసీయ వహ్న్యన్యత
రాభావాది నిరాసః. ప్రతియోగితాయాం వా స్వావచ్ఛిన్న సమానాధికరణా
భావ నిరూపితత్వే సతి స్వసమానాధికరణం యద్యత్తదన్యత్వం దేయం వ
హ్నిఘటోభయత్వాదీత్యాదినా జలవృత్తిద్రవ్యత్వాద్యభావపరిగ్రహః. చ
తుర్థపక్షే తు సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న జలత్వ విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభా
వస్య సమవాయావచ్ఛిన్నాధేయతాసంబంధేన జలావచ్ఛిన్నాభావస్య చ సా
ధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ద్రవ్యత్వాది నిష్ఠ ప్రతియోగితాకస్య పరిగ్రహః
యదిచోక్తవిశేషణస్థానే ప్రతియోగితాయాం స్వనిరూపకీభూతాభావవద్వృ
త్తితావచ్ఛేదకత్వ వ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవత్త్వం నివేశ్య

ఏతల్లక్షణే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకాభావనివేశే వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిత్వాదినాఘటాభావ సమనియతత్వేన ఘటత్వాదినా వహ్న్యాద్యభావస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనవహ్న్యాదిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవేపివహ్నిఘటోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తథావిధతయా తస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాభావేన అసంభవ ఇత్యతో వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ ముక్తం. అతఏవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావానభ్యుపగమే హేతుసమానాధికరణస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపా వచ్ఛిన్నాభావస్యా ప్రసిద్ధ్యాసంభవః అయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదౌ కేవలాన్వయిసాధ్యకేచావ్యాప్తి ర్వాభవతీత్యభిప్రాయకతయా ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాది గ్రంథసంగతిః. నచాయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదౌ పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టాత్మత్వ త్వాదేరాత్మత్వాది వ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నాభావస్య ఉత్తరక్షణావచ్ఛేదేన హేతుసమానాధికరణతయా ఇదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావపి ఏతత్క్షణాన్యవృత్తిత్వ విశిష్ట వాచ్యత్వత్వాదే

తె వైయధికరణ్యాంచ ధూమాభావ ప్రతియోగితాయాః ప్రమేయమాత్రవృత్తిత్వమతె యత్కించిత్ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వం. తదానకోపి దోషఇతిబోధ్యం. * అప్రసిద్ధ్యేతి * యద్యపి పర్వతాదేః కాలోపాధిత్వానుపగమే వహ్న్యభావస్య హేతుమద్వృత్తిత్వాసంభవేపి కాలోఘటవాన్ కాలపరిమాణాదిత్యాదౌ సాధ్యసామాన్యాభావస్య కాలికసంబంధేన హేతుమద్వృత్తిత్వాదవ్యాప్తిరేవ. తథాపి స్వరూపసంబంధేన హేతుసామానాధికరణ్యామభిప్రేత్యేదం. అన్యథాత్వాహ * అయమితి * ఏతత్క్షణాన్యవృత్తిత్వేతి * ఏతత్క్షణాన్యత్వస్య వ్యాప్యవృత్తితయా స్వరూపసంబంధేన తద్వృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావః ఏతత్క్షణావచ్ఛేదేన సులభః. సచ ఏతత్క్షణాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాధికరణతాయాః సర్వత్రసత్వేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యాభావాల్లక్షణఘటకః. నన్వేతత్క్షణాన్యత్వస్య వ్యాప్యవృత్తితయా ఏతత్క్షణాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావస్య సాధ్యవతి ఏతత్క్షణరూపశబ్దజ్ఞా

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

ద్విషయతాసంబంధేన జన్యజ్ఞానత్వవిశ్వవిషయకజన్యజ్ఞాననిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వాదేస్సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నాభావస్యైతత్క్షణావచ్ఛేదేన ప్రతియావచ్ఛేదేన చ హేతుసమానాధికరణతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానభ్యుపగమేఽపి న తాదృశాభావాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం. ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితవ్యాపకతాయా ఏవ నివేశనీయతయా నిరుక్తధర్మావచ్ఛిన్నాభావానామపి సాధ్యవతి సత్త్వేన తాదృశధర్మాణాం వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాసంభవాత్.

నాదౌ ప్రతియోగివైయధికరణ్యాన్న లక్షణఘటకత్వమత ఆహ * విషయతేతి * ఏతత్క్షణాన్యక్షణేతి పాఠే ఏతత్క్షణాన్వీయకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావో న ప్రతియోగివ్యధికరణః ఏతత్క్షణస్యాపి స్వాన్యక్షణసమానకాలతయా ఏతత్క్షణాన్యక్షణాసమానకాలీనాప్రసిద్ధేః సర్వత్రాపి తాదృశవాచ్యత్వసత్త్వాత్ తథా చ క్షణికపదార్థానంగీకారాదయం లక్షణఘటకో భవతీత్యాశయః. తత్తత్క్షణవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం తత్తత్క్షణాసమానకాలీనపదార్థ ఇతి తాదృశవాచ్యత్వాభావః ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాన్న లక్షణఘటకః తత్తత్క్షణావృత్తివాచ్యత్వం త్వప్రసిద్ధమితి తత్పరిత్యాగః. క్షణికపదార్థానంగీకారేప్యభావం దర్శయతి * విషయతేతి * మహాప్రలయానంగీకారే జన్యజ్ఞానసామాన్యాభావాసత్త్వాదాహ * విశ్వేతి * ప్రతియోగీతి * సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వరూప గురుధర్మసాధారణ్యేపి తదవచ్ఛిన్నాభావప్రసిద్ధేర్నాసంభవః. యత్తు ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితసాధ్యవన్నిష్ఠత్వాదివ్యాపకతానివేశనే గోత్వాదిభేదస్య లక్షణఘటకతాపత్త్యాఽసంభవః సాధ్యవన్నిష్ఠగోత్వాభావప్రతియోగితాయాం లాఘవేన గవేతరావృత్తిత్వస్యైవావచ్ఛేదకతయా సకలగోవృత్తిత్వే సతి గవేతరావృత్తిత్వస్యానవచ్ఛేదకత్వేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాత్. న చ గోత్వభేదస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం గవేతరాసమవేతత్వమాత్రమితి వాచ్యం. రూపాదౌ గోత్వం న భవతీతి ప్రత్యయానురోధేన తత్రోక్తవిశిష్టధర్మస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ ఇత్యతః సాధ్యవద్వ్యతిరిక్తకించిద్వ్యక్త్యసంబద్ధస్వవిశిష్టసామాన్యకం యద్వృత్తిభేదకూటవత్త్వమేవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేద

సచ సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ఏవ కిం న నివేశ్య తే ప్రమేయసాధ్యకస్థలే సంయోగ సమవాయాది రూపవ్యధికరణ సంబం ధావచ్ఛిన్న ప్రమేయత్వాదినిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకాభావమాదా య లక్షణసమన్వయసంభవాదితివాచ్యం. తథాసతి లఘురూప సమనియత గురుధర్మస్యాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన తద్రూపావచ్ఛిన్న సాధ్య కే తథావిధాభావాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్త్యాపత్తేః.

కిత్వం వివక్షణీయం ఏవంచ సాధ్యవత్త్వప్రకారకప్రమావ్యక్తేః సాధ్యవదవృత్తిత్వవిరహేణ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం తాదృశప్రమావ్యక్తిత్వేఽ-ష్టమితి తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయైవ సర్వత్ర లక్షణసమన్వయసంభవాత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథాసంగతిర్దుర్వారైవేతి. తదసత్. స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన వ్యాపకతాయాః నివేశితత్వాత్. తదనివేశేపి గౌరిత్వాకారకజ్ఞానీయప్రకారతావిశేషస్యైవాతిలాఘవేన భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాచ్చ. సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యనివేశాత్ ధూమాభావస్య కాలికసంబంధేన ధూమత్వాదివిశిష్టవహ్న్యాదికం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యప్రవేశాత్కాలికసంబంధేనాయోగోలకాదేః ధూమవత్త్వంచాదాయ నాతివ్యాప్తిః. నను ప్రమేయసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావాప్రసిద్ధిరత ఆహ * ప్రమేయేతి * లఘురూపేతి * విషయితాసంబంధేన ప్రమేయవహ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావస్య సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య లాఘవేన వహ్నిత్వమేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమితిభావః. నను ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం న నివేశ్యతే వైయర్థ్యాత్ కింతు సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమేవ ఉక్తస్థలే చ సమవాయావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకం విషయితయా ప్రమేయవహ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావమాదాయ నాతివ్యాప్తిరితి చేన్న తథాసతి ప్రమేయసాధ్యకేపి విషయితయా ప్రమేయత్వవజ్జ్ఞానాభావమాదాయ లక్షణసంగతిసంభవాత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యస్యానవతారాపత్తేః. వస్తుతస్తు గ్రంథతాత్పర్యార్థం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన సా

అత్ర చ జ్ఞానవానాస్త మహాకాలాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ అతివ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకత్వం తేనైవ సంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం వివక్షణీయం. మహాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘటాదిసాధ్యకస్థలే కాలత్వాదేర్వ్యభిచారిత్వేపి తత్ర హేతుసమానాధికరణస్య మహాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘటాద్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్ట సామానాధికరణ్యాభావేనాతివ్యాప్త్యసంభవాత్.

వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం న ప్రవేశ్యం కింతు లాఘవేన సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నత్వమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యనివేశేనాతిప్రసంగాత్ ఏవంచ ప్రతియోగితాయామపి నసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం ప్రవేశ్యతే ప్రయోజనాభావాదితి శంకార్థః. * లఘురూపేతి * విషయితాసంబంధేన ప్రమేయవహ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావో నలక్షణఘటకః అవచ్ఛేదకతాయా వ్యధికరణసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నాభావనివేశేతు సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాభావమాదాయావ్యాప్తిరితి కృతబుద్ధయోవిదాంకుర్వంతు. ద్రవ్యత్వత్వేన ఘటాత్యన్తాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనాతథాత్వాదాహ * సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనవ్యాపకత్వమితి * నను మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటవాన్ కాలత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః సంయోగేన వహ్న్యాదిసాధ్యకే సాధ్యవత్యుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన తదభావసత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వాప్రసిద్ధివారణాయ తత్ర ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్యావశ్యకతయా తద్ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నమహాకాలాన్యత్వాభావస్య మహాకాలావచ్ఛేదేన హేతుమద్వృత్తేః సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతకాలికసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వాదిత్యతఆహ * మహేతి * తథాచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాదలే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తినివేశఆవశ్యక ఇతి భావః. వస్తుతస్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన వ్యాపకతాఘటితపూర్వలక్షణే మహాకాలాన్యత్వవిశిష్ట

తాదాత్మ్యసంబన్ధేన ప్రమేయసాధ్యకస్థలే తాదృశసంబన్ధేన సాధ్యం ప్రతి తాదృశసంబన్ధేన వ్యాపకతాయా మనవచ్ఛేదకీభూతో యః ప్రమేయత్వాదిరూపః కేవలాన్వయిధర్మస్తదవచ్ఛిన్నస్య సంయోగసమవాయవిషయితాదిసంబన్ధావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయైవ లక్షణసమన్వయసంభవాత్ అభావప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రయోజనవిరహేణానివేశాత్. తన్నివేశేపి వ్యధికరణసమవాయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకం ప్రమేయత్వాదిమద్భేదమాదాయ లక్షణసమన్వయసంభవాత్ "సమవాయితయా వాచ్యత్వే వద్భేదోపి ద్రష్టవ్య" ఇతి మిశ్రోక్త్యా తాదృశ భేదస్యాపి సౌందలసంమతత్వాదితి కేచిత్. తదసత్. ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ పూర్వోక్తదిశాతివ్యాప్తేః.

ఘటాభావమాదాయాప్యతివ్యాప్తిరిత్యస్వరసాదేతల్లక్షణారంభః అత్ర తు సా నాస్తీతి భావః. నను ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రన్థావతారానురోధేన తదావశ్యకత్వమత ఆహ * తన్నివేశేపీతి * పూర్వోక్తేతి * ఘటత్వాభావాభావ ఘటభేదాభావయోర్ఘటత్వరూపతయా కించిద్విశిష్టస్యాభావత్వరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వాత్. ఏవం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి. నన్వేతద్దోషవారణాయ ఏతన్మతేపి స్వసమానాధికరణత్వప్రతియోగితా నిరూపకీభూతాభావవద్వృత్తితావచ్ఛేదకాన్యత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం విశేషణీయం; నచ సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సత్తాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసత్తాత్వే సంబన్ధసామాన్యేన తత్ప్రతియోగితానిరూపకీభూతాభావవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వసత్త్వాదవ్యాప్తిః. తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టతత్ప్రతియోగితాశ్రయవత్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబన్ధేన తాదృశాభావవత్త్వస్య నివేశనీయత్వాత్. మైవం. ఉక్తరీత్యా సాధ్యవ్యాపకత్వస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితతయా ఘటత్వాభావవాన్ ఘటత్వాదిత్యాదౌ కించిద్విశిష్టసాధ్యాభావత్వం తద్ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్నాభావో ఘటత్వాభావః తస్య తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తేః. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానపగమేపి అయమాత్రాజ్ఞానాత్ పరమమహత్త్వమాకాశపరిమాణత్వాదిత్యాదౌ పూర్వవత్

స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతాఘటకయావత్సంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యనివేశనమపి నసత్. తథాసతి వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ విషయితాసంయోగాదిసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావమాదాయ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానభ్యుపగమేపి లక్షణసామంజస్యాత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదిగ్రంథాసంగతేః. ఏతేన విషయితాసంబంధేన వ్యాపకతా తేనసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం వివక్షణీయం సాధ్యవత్వప్రకారకప్రమాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావమాదాయసర్వత్ర లక్షణసంగమనమతివ్యాప్తినిరాసశ్చేతి నిరస్తం. జ్ఞేయత్వత్వాదినా వాచ్యత్వాదినా ఽభావ

ణవృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకం సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయ లక్షణసమన్వయసంభవాదనతారకత్వానుపపత్తేశ్చ. నచ రూపమపి తేనవిశేషణీయం. తథాపి తాదాత్మ్యేన ప్రమేయసాధ్యకేవ్యాప్తేః సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్నప్రమేయాభావస్య సమవాయిత్వేన ప్రమేయత్వవద్భేదస్యచ రూపస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యచ తాదృశవిశేషణశూన్యత్వాల్లక్షణఘటకాభావాప్రసిద్ధేః. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యే యదవచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వతదభావాధికరణవృత్తిత్వోభయాభావ.స్తత్వనివేశేతుప్రతియోగితాసామానాధికరణ్యాప్రవేశప్రసంగఇత్యన్యైరనుజ్జృంభితః పంథాః. అత్రైతన్మతే భావభిన్నత్వనివేశాత్ ఘటత్వాత్మకాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నభావసామానాధికరణ్యానివేశాచ్చ ఘటత్వాభావత్వాదినా ఘభావస్యవారణాదభావాప్రసిద్ధ్యైవనాతివ్యాప్తిః ఘటత్వాభావవాన్ పటత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాభావత్వాదినాపటాద్యభావాదేః సమనియతాభావభేదమతే భావరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తికతాభావవృత్తిత్వంరూపవిశేషణంవాచ్యత్వత్వేనజ్ఞేయత్వాభావమాదాయైవలక్షణసంగతిరితి. నైవం. ప్రతియోగితాయాంసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వస్య వైయర్థ్యాదవతారకత్వానుపపత్తేః. * యావదితి * ఏతన్మతే ఘటత్వాభావాదిసాధ్యకే తత్ప్రకారకప్రమాద్యభావ ఏవాతివ్యాప్తివారకః. దోషాంతరమాహ * జ్ఞేయత్వత్వాదినేతి *

ఇత్యేతాదృశ గ్రంథాసంగతేశ్చ జ్ఞేయత్వస్య జ్ఞానవిషయతాత్మకస్య విషయతా సంబంధేన అవ్యాపకత్వాత్. కింతు స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకత్వం తేనైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావ సామానాధికరణ్యం వివక్షణీయం వ్యభిచారిణి సాధ్యాద్యభావస్య విశేషణతావిశేషేణ కించిద్విశిష్టస్వాభావనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాదృశాభావత్వ రూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యేపి తదవచ్ఛిన్నాభావ సామానాధికరణ్యాభావాత్ నాతివ్యాప్తిః. కించిద్విశిష్టస్య స్వస్యాభావః సామానాధికరణ్య సంబంధేన తద్విశిష్టస్య అభావశ్చ విశిష్ట

కింత్వితి నిత్యజ్ఞానం నిత్యసవిషయకత్వాదిత్యాదౌ దైశికవిశేషణతా సంబంధావచ్ఛిన్నేచ్ఛాన్యత్వాభావమాదాయానతిప్రసంగాత్ వివ్యానశార్యేతిలాఘవం ద్రష్టవ్యం. *వ్యభిచారిణీతి* నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధైక్యవివక్షయైవ నిర్వాహే ద్భావపదం వ్యర్థమితి వాచ్యం. స్వాభావత్వస్య సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ మాదాయాపి దోషసంభవాత్. *భావేతి* అత్రేదం బోధ్యం. కించిద్విశిష్టస్య స్వస్య యోభావ స్తద్వృత్తే స్తాదృశాభావత్వరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య తాదృశాభావనిష్ఠప్రతియోగితా సమానాధికరణత్వేసతి తత్ప్రతియోగితానిరూపకో యః శుద్ధస్వాత్మకో భావ స్తద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వే నాతివ్యాప్త్యభావాద్భావ పదం చతుర్థకల్పే వ్యర్థం. ననుప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తత్ప్రతియోగితా సమానాధికరణేత్యాది రీత్యా సవిశేషణీయం సుతరామేవ రూపం ఘటభిన్నత్వేన ధూమఘటాన్యతరాభావస్య ధూమాభావైక్యేపి ఘటభిన్నత్వస్య ధూమత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసమవాయ సంబంధేనావృత్తిత్వేన దుర్ఘరత్వాత్ ఏవంచోక్తరీత్యాభావ పదసార్థక్యమితి చేన్నైవం. వహ్నిత్వేన ధూమాయోగోళకావృత్తి వహ్న్యన్యతరాభావస్య ధూమాభావ రూపతయాతివ్యాప్తి వారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకే తద్విశేషణావశ్యకత్వాత్. *సామానాధికరణ్యం* తదధికరణే సంబంధసామాన్యేన వృత్తిత్వం నచ విశిష్టస్వాభావ విశిష్టాభావస్య విశిష్టస్వస్వరూపతాయా మనతిప్రసంగేపి శుద్ధస్వస్వరూపతాయామతిప్రసంగో దుర్వారఇతి వాచ్యం. అయోగోలకే విశిష్టస్వాభావ విశిష్టాభావత్వేన వృత్తే

స్వసమనియతోపి స్వస్మాదతిరిక్తఏవ అభావమాత్రప్రతియోగితాకాభావస్యైవ తదభావప్రతియోగిస్వరూపతాయాః సిద్ధాంతసిద్ధత్వాత్ అతోధూమాద్యభావస్య సామానాధికరణ్యసంబంధేన హ్రదాదివృత్తిత్వ విశిష్టధూమాద్యభావాభావ విశిష్టత్వావచ్ఛిన్న భావసామానాధికరణ్యాపి నక్షతిః. (వస్తుతస్తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావత్వ మనివేశ్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకే అభావావృత్తిత్వమేవ నివేశ్యం తాదృశ విశిష్టత్వంచాభావ సాధారణమితి) యావదభావానామిత్యత్రా వ్యభావపదం భావభిన్నపరం అతః కాలికాదిసంబంధేన హేతుసమానాధికరణస్య వహ్న్యాదివ్యాపకతావచ్ఛేదకహ్రదత్వాద్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య హ్రదత్వాదేః స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భావసామానాధికరణ్యాసంభవేపి నక్షతిః. నచ హ్రదత్వాభావాభావస్య హ్రదత్వాభావ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాభావ సమనియతతయా స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాదృశ ప్రమావిషయత్వత్వావచ్ఛిన్న భావసామానాధికరణ్యమస్త్యేవేతి వాచ్యం. తస్య భావతయా భిన్నత్వాత్. ఏవంచ సతి కపిసంయోగాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగాత్మకాభావస్య లక్షణాఘటకత్వేపి వివక్షణీయ స్వవిశిష్టత్వస్య సార్థకతాపూర్వోక్తదిశావసేయా.

రసంగీకారేణ తద్వారణాత్. * స్వస్మాత్ * ధూమాభావాత్. భావః అయో గోలకీయ వహ్న్యాదిః తత్ప్రమావిషయత్వంచ. * భావతయేతి * సమనియతయోరాభావ భిన్నయోరైక్యం నతు భావాభావయోరపి తథాసతి ప్రాభాకరాఏవ విజయెరన్నితిభావః. * ఏవంసతీతి * అత్రవదంతి. ఏవం సతీత్యస్య భావభిన్నత్వే సతీత్యర్థే ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకతాయా ఏవాత్ర నివేశితత్వాత్కపిసంయోగస్య లక్షణఘటకత్వమేవ నేత్యుపష్టంభాసంగతిః. నచ సాధ్యవన్నిష్ఠత్వం స్వరూపసంబంధేన నివేశ్యమన్యథా స్పందోగతిత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యవతి కాలిక సంబంధేన సాధ్యాభావసత్త్వాత్ వాచ్యత్వత్వేన ఘటాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తేరనుపదం స్వయమపి దైశికవిశేషణతయా సాధ్యవన్నిష్ఠత్వోక్తేరితి వాచ్యం తథాసతి పర్వతత్వ రూపాభావవారణార్థమేవ భావభిన్నత్వనివేశసంభ

వాత్ హ్రదత్వాత్మకాభావపర్య్యన్తానుధావనస్య నిర్బీజత్వాపాతాత్.
నచ ప్రతియోగిమత్తాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబంధేనైవ సాధ్యవన్నిష్ఠ
త్వం నివేశ్యం. తథాసతి పర్వతత్వరూపాభావస్యవారితత్వాద్ధ్రదత్వాత్మకా
భావపర్యన్తానుధావనసార్థక్యమితి వాచ్యం. తథాసతి నిరవచ్ఛిన్న సం
యోగాభావవత్తాజ్ఞానం ప్రతిసమవాయసంబంధేన సంయోగవత్తాజ్ఞానస్య
విరోధిత్వాదుపష్టంభాసంగతిర్దుర్వారైవ. నను సాధ్యవద్వృత్తికించిద్వ్యక్త్య
సంబద్ధస్వవిశిష్టసామాన్యకభిన్నం యద్రూపంతదవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
కాభావ భానభిన్నత్వనివేశేసతీత్యేవ తదర్థఇతిచేన్న. ప్రతియోగివైయ
ధికరణ్యాఘటితాయాఏవ వ్యాపకతాయాఇతి గ్రన్థవిరోధాత్. జన్యజ్ఞాన
త్వాదేరుక్తవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయ లక్షణ
సంగతేరవతారకత్వానుపపత్తేశ్చ. తస్మాదేవంసతీత్యస్య ప్రతియోగివైయ
ధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకత్వోపాదానేసతీత్యేవార్థఇతి. యద్వాఏవం
సతీత్యస్యభావభిన్నత్వ వివక్షణేసతీత్యేవార్థః ప్రతియోగిమత్తాగ్రహ వి
రోధితానియామకసంబంధేనవృత్తిత్వంవివక్షితంసంబంధోనిరవచ్ఛిన్నసమవా
యః తేనసంయోగస్యసాధ్యవద్వృత్తిత్వాసంభవాత్కపిసంయోగాత్మకాభా
వో లక్షణఘటకః సచ నభావభిన్నఇతి ద్రష్టవ్యం. వస్తుతస్తుదైశికవిశేషణత
యాసాధ్యవన్నిష్ఠత్వం ప్రవిష్టమిత్యాశయేనేదం పర్వతత్వరూపాభావాపే
క్షాచ సర్వాధారతా నియామకసంబంధాన్యసంబంధావచ్ఛిన్నా తన్నివేశో,
స్తు ఇత్యాశంకావారణాయ.* పూర్వోక్తదిశేతి *సత్తావాన్ జాతేరిత్యా
దౌ కాలికసంబంధేన హేతుసమానాధికరణస్యసత్తాభావస్య గగనాదౌ తా,
దృశప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాదవ్యాప్తిర్యదిస్వవిశిష్టపదం నస్యా
దిత్యర్థః. యద్యపి పూర్వలక్షణే దైశికవిశేషణతయా హేతుసామానాధిక
రణ్యోక్తావపి గగనాదివృత్తిత్వ విశిష్టసత్తాభావ మాదాయాతివ్యాప్తేః స్వ
విశిష్టపదమావశ్యకం పరంతు తత్రాభావాఇతి స్వరూపకీర్తనమాత్రంపర్వత
త్వాత్మకాభావస్య స్వాభావరూప ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యాత్పర్వత
త్వాభావ నిష్ఠప్రతియోగితాయాః సాధ్యవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాద్వా దైశి
క విశేషణతారూప సంబంధభావ భిన్నత్వయోర్వైయర్థ్యాల్. తథాప్యే

నచ భానభిన్నాభావ వివక్షణేపి అయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదౌ దైశికవిశేషణతయా హేతుసమానాధికరణస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూత కాలిక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య ఆకాశాభావాదేః స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భావ సామానాధికరణ్యాసంభవాల్లక్షణ సమన్వయాసంభవ ఇతి వాచ్యం. ఆకాశాభావీయ తాదృశాభావత్వస్య దైశిక విశేషణతయా సాధ్యవద్వృత్తే రాకాశాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ విరహేణ తదవచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్.

తల్లక్షణే దైశిక విశేషణతానివేశేన ప్రాగుక్తాకాశాభావవారణేపి స్వవిశిష్టస్వనివేశవైయర్థ్యభయేన అభావానామితి దీధిత్యనుసారేణ గురుతర భావభిన్నత్వ నివేశ ఉక్త ఇతి. నను ప్రథమలక్షణే సాధ్యాంశ సంబంధప్రతియోగితాయా వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాత్తన్నిరూపకస్య యత్పదాంతర్గతసంబంధస్య లక్షణఘటకతాప్రసంగేన గౌరవవారణాయ అభావానామితి అభావీయప్రతియోగితాలాభార్థమితి కథనసంభావా ఇతి స్వరూపకీర్తనమాత్రమిత్యుక్తమితి చేన్న. సంబంధాభావప్రతియోగితయోరేకరూపత్వాభావేనాభావీయవిలక్షణప్రతియోగితాయాః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వనివేశసూచకత్వేపి తత్పదార్థప్రవేశాదితి. కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకగగనాభావాభావత్వస్య వహ్న్యాదివ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాద్వహ్న్యాదిసాధ్యకేఽదోషాదయమాత్మేతి. స్వప్రతియోగిమత్తాగ్రహ విరోధితానియామకసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వం వాచ్యం అన్యథా వహ్న్యవ్యధికరణ వహ్న్యాద్యభావస్య కాలికసంబంధేన సత్వాద్వహ్న్యాదేః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం నస్యాదిత్యాశయః. సమనియతాభావైక్యమతే తు నైతచ్ఛంకావతారః తన్మతే వాచ్యత్వత్వాదిరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యాసంభవాత్. స్వరూపసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వం వివక్షితమిత్యభిప్రాయేణ సమాధత్తే *ఆకాశేతి* నను వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ఘటవృత్తిరూపధ్వంసవదన్యత్వాభావాదేః కాలికసంబంధేన హేతుసమానాధికరణస్య భావరూపప్రతియోగ్యప్రసి

అస్తువా వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపాంశ ఏవభావవృత్తిత్వవిశేషణం ఇదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక వాచ్యత్వాద్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం నప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధ ఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదక మతస్తాదృశాభావస్య న లక్షణ ఘటకతేతినా క్తప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాది గ్రంథాసంగతిరితి. నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతా వివక్షణేపి ఇదంవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ విషయితాది సంబంధేన వాచ్యత్వత్వాది మనోజ్ఞానాదేర్వ్యాః స్వరూపసంబంధేన అభావ స్తస్య స్వప్రతియోగితా వచ్ఛేదకీ

ధైః ఘటత్వాభావాది సాధ్యకేయాప్యంతర్గతఘటత్వాభావత్వేన పటాద్యభావస్య తత్రప వా వ్యాప్తిః ఏవం గగనాభావత్వేన హ్రదత్వాభావత్వేన వా పటాద్యభావమాదాయాసంభవశ్చేత్యతః భావభిన్నత్వం పరిత్యజ్య ప్రకారాంతర మనుసరతి * అస్తువేతి * కేచిత్తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నభావని వేశోనకార్యః కింతుప్రతియోగితావచ్ఛేదకే అభావావృత్తిత్వం నివేశ్యం ఏవంచ పూర్వోక్తహ్రదవృత్తిత్వ విశిష్ట స్వాభావవిశిష్టత్వా వచ్ఛిన్నాభావస్యానతిరిక్తత్వేపి నాతివ్యాప్తిస్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యా భావవృత్తిత్వాత్ ఏవంచ ఘటభిన్నత్వేన ఘటధూమాన్యతరాభావవారణేపి అభావభిన్నత్వేన ధూమఘటాభావాన్యతరాభావ వారణాయైవ స్వన్యూనవృత్తిభిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాద్యుపాదానమిత్యాహుః * ఇదమితి * నచ తాదృశగ్రంథాసంగతిభయేన స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ వివక్షణమసంగత మితివాచ్యం నిత్యజ్ఞానం నిత్యవిషయకత్వాదిత్యాదౌ సమవాయావచ్ఛిన్న నిత్యజ్ఞానత్వాద్యభావస్య విషయితాసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకప్రతియోగికస్య తేనసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తి వారణాయ వివక్షాపేక్షయా లాఘవేన తద్వివక్షణాత్. ఏవంచ వ్యాపకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య తేనసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యోక్తౌ సమవాయ విషయితయోర్వ్యాపకతా ఘటకతయాదోషావారణేన తాదృశ యత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వమిత్యే తావత్పర్యం తాభిధాన వారణా

భూత స్వరూపసంబంధఘటి వాచ్యత్వ నిష్ఠవ్యాపకతా వచ్ఛేదకవాచ్యత్వ త్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతయా హేతుసమానాధికరణతయా స్వరూపసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాది సమానాధికరణతయా చ తత్ర వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావా నభ్యుపగమేపి తమాదాయైవ లక్షణసామంజస్య మితి తాదృశ గ్రంథాసంగతి తాదవస్థ్యమితివాచ్యం. ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ సంయోగాది సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ధూమాద్యభావస్య కాలికసంబంధేన ధూమత్వాది. విశిష్ట వహ్న్యాదినా సంయోగేన సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య అయోగోళకావృత్తిజాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య కాలికాదిసంబంధేన తాదృశజాతిత్వాది విశిష్టాయోగోళకీయ రూపాదినా సమం సమవాయేన స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య ధూమవత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాద్యభావస్య, కాలికాది సంబంధేన తాదృశ విషయత్వత్వాది విశిష్ట సంయోగాది ధ్వంసేన అనుయోగితావిశేష సంబంధేన తాదృశవిషయత్వత్వాది విశిష్టతాదృశ విషయత్వాద్యభావేనచ సమం స్వరూపసంబంధేనవిషయతాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ధూమవత్వ ప్రకారక ప్రమాద్యభావస్య విషయితా సంబంధేన కాలికసంబంధేనవా తాదృశప్రమాత్వాది విశిష్టం యదయోగోళకాది విషయకజ్ఞానం తేనసమం విషయతా సంబంధేనసామానాధికరణ్యా సత్వాదతివ్యాప్తేర్వారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వఘటకసంబంధేనైన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టత్వస్య వివక్షణీయతయా వ యేత్థముక్తం. అయోగోళకనాశజన్య సంయోగనాశ సంభవాదుక్తం అనుయోగితేతి. అయోగోళకత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వస్య కాలత్వసందేహే తాత్కాలికసంబంధాపేక్షా. భావవృత్తిత్వ నివేశపక్షేఇదం. వస్తుతస్తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యవివక్షణే భావత్వంవ్యర్థం తన్నివేశేపి కాలికసంబంధేన ధూమత్వవిశిష్ట వహ్న్యాదిసామానాధికరణ్యాదితి. ఇదమాపాతతః ఉక్తసంయోగాది ధ్వంసాదివారణాయైవ భావత్వనివేశ సంభవాత్ తావతాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యనివేశ ప్రతిక్ష

హ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ విషయితా సంబంధేన ద్రవ్యత్వత్వాదిమ
తః సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య స్వప్రతియోగితా వచ్ఛేద
క సమవాయాదిసంబంధఘటిత ద్రవ్యత్వాది నిష్ఠవ్యాపకతాయాం స్వ
రూపసంబంధేన అవచ్ఛేదకీభూతో యోద్రవ్యత్వత్వాది స్తదవచ్ఛిన్న ప్ర
తియోగితాకస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ ఘటకవిషయితాది సం
బంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టజ్ఞానాదినా సమం హేత్వధికరణే స్వ
ప్రతియోగితా వచ్ఛేదక సమవాయాదినా సామానాధికరణ్యం నసంభ
వతీతి వ్యాపకతా వచ్ఛేదకతాయా మపి స్వప్రతియోగితా వచ్ఛేదక
తా ఘటక సంబంధావచ్ఛిన్న త్వస్యావశ్యం నివేశనీయత్వేన ఇదం
వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ వర్తితాభావానాం లక్షణాఘటకత్వాదితిదిక్.

వసిద్ధేః ఏతస్య వేశేనభావస్య నివేశాప్రతిక్షేపాచ్చ. *వ్యాపకతావచ్ఛేదకతా
యామపీతి* నచ విషయితాసంబంధేన ద్రవ్యత్వత్వాదిమజ్జ్ఞానాభావస్య కిం
చిద్విశిష్టస్యాభావత్వనిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా ఘటకీభూత స్వరూపసం
బంధేన ద్రవ్యత్వత్వవిశిష్టో యోద్రవ్యత్వాది రూపాభావ స్తత్సామానాధికర
ణ్యా న్నావ్యాప్తిరిత్యేతద్విశేషణ వైయర్థ్యమితివాచ్యం. శబ్దవానేతత్త్వా
దిత్యాదౌ ప్రతియోగివైయధికరణ్యా ఘటితసాధ్యవ్యాపకతా వచ్ఛేదకంయ
త్ప్రత్వాద విషయితాసంబంధేన తద్విశిష్టజ్ఞానాభావస్య హేతుమతిదర్శితరీ
త్యా సమవాయేన తాదృశజ్ఞాన సామానాధికరణ్యాభావాదవ్యాప్తే స్తదుపా
దానాదితి·అధికమనుపదంవక్ష్యామః. *దర్శితాభావానామితి* యద్యపివిష
యితాసంబంధేనవాచ్యత్వత్వ విశిష్టజ్ఞానాభావాదేః కించిద్విశిష్టస్యాభావత్వ
నిష్ఠస్వప్రతియోగితాక వచ్ఛేదకత్వ ఘటకీభూతస్వరూప సంబంధేన సాధ్య
వ్యాపకతావచ్ఛేదక వాచ్యత్వత్వ నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాకత్వాల్లక్షణ
ఘటకత్వమేవ. నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావత్వాదిస్థలే భావ
వృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వి
శిష్టాయ స్తత్సామానాధికరణ్య నివేశేపి వ్యభిచారిణి దోషవారసంభవా
దుక్తాభావానాం లక్షణాఘటకత్వమేవ తేషాం భావవృత్తి ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకతా ఘటకవిషయతాసంబంధేన వాచ్యత్వత్వ విశిష్టజ్ఞానాసామానా

ధికరణ్యాదవ్యాప్తివారణాయ భావవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్యావశ్యకత్వాదిత్యాశయ ఇతి వాచ్యం. తథాసతి ఘటత్వాభావవాన్ ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాభావ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాభావస్య స్వరూపసంబంధేన స్వాభావరూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తేః ఘటత్వాభావప్రమాభావస్తు నప్రతియోగి వైయధికరణ్యాఘటిత సాధ్యవ్యాపక ప్రతియోగికః. తథాపి తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం తద్వైశిష్ట్యం చ వివక్షితమిత్యదోషః. సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వోక్తౌ స్వాభావత్వనిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా స్తాదృశస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నహీయతే ఇతి తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకత్వాపత్తిః తత్ర తత్ప్రతియోగిత్వోపాదానేఽపి ధూమాద్యభావత్వాదౌ కాలికసంబంధస్యాపి వ్యాపకతావచ్ఛేదక ఘటకతయాతివ్యాప్తిరితో యత్సంబంధపర్యంతాభిధానం స్యాదత స్తన్నోక్తం. నను వ్యాపకతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టాభిధానేనాతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధేన తద్వైశిష్ట్యం నివేశ్య వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః ప్రదర్శ్యతే నైవ సంబంధేన వ్యాపకత్వావచ్ఛేదకత్వ కథనమయుక్తమితి చేన్న. కాలికసంబంధస్యాపి ధూమత్వనిష్ఠ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వఘటకతయాతివ్యాప్త్యనుద్ధారాపత్తేః వ్యాపకతావచ్ఛేదకతా ఘటక యావత్సంబంధ నివేశగౌరవాత్. నచ ధూమవత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావమాదాయైవనాతివ్యాప్తిః. ఏవమపి తాదృశప్రమావిషయత్వస్యానుయోగితావిశేష సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాదతివ్యాప్తేః యాదృశాయోగోళకే సంయోగధ్వంసానియతః తన్మాత్రాంతర్భావేన వ్యభిచారిణ్యాః వ్యాప్తేశ్చ. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భావాత్మావపి విషయతాయా విషయాది రూపత్వేన జన్యత్వసంభవాత్ వహ్నిమత్తాజ్ఞానవిషయత్వే కాలికసంబంధేన ధూమప్రకారక ప్రమావిషయతాత్వ సత్త్వేనాతివ్యాప్తేరితి. నను వహ్నావపి సంయోగేన వహ్నిత్వం నవర్తతే ఇతి సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్ని

నన్వత్రలక్షణే సమవాయిత్వాదినా వాచ్యత్వాద్యభావీయసమవాయిత్వాదిరూప ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకస్య వాచ్యత్వాదివ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాత్ వాచ్యత్వాదిసాధ్యకస్థలే న తాదృశాభావానాంలక్షణఘటకతా తథాచ తత్ప్రతాదృశాభావ ఏవ మూలే భవతిఇత్యతఆహ *జ్ఞేయత్వత్వాదినేతి* వాచ్యత్వాదీనామిత్యాదిపదాత్ ఘటాదేరపి పరిగ్రహః *శేషమితి* స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాంతర్భావేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య వివక్షణం హేతుసామానాధికరణ్యాదిశరీరే సంబంధవిశేషనివేశనం తత్ప్రయోజనం చేత్యర్థః, అత్రచ నిరుక్తాభావేషు స్వవిశిష్టహేత్వధికరణసామాన్యాంతర్భావేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య నివేశాపేక్షయా ప్రతియోగివృత్తిత్వమేవ నివేశయితుముచితం సద్ధేతావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకానాం తాదృశాభావానాం కేవలాన్వయితయా ప్రతియోగిన్యపి వృత్తేర్లక్షణసమన్వయసంభవాత్ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ కాలికాదిసంబంధేన హేతుసమానాధికరణ స్యాత్మాపాన్యస్య ప్రకారకప్రమావిషయత్వాద్యభావస్య దైశికవిశేషణతయా హేతుసామానాధికరణ్యా నివేశనేన వహ్న్యాదిభేదస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాదాత్మ్యసంబంధ్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకాభావస్యాపి సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వఘటితలక్షణఘటకతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత సంయోగేన తద్వైశిష్ట్యం దుర్ఘటమిత్యవ్యాప్తిరతో దిగితి. తేన సంబంధేన వృత్తిత్వస్యాపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ నిరుక్తిఘటకత్వాదితి. ఇదంతుబోధ్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యే ప్రయోజనాభావేనాభావ నిష్ఠత్వత్యాగే ప్రతియోగితాయామేవ యావత్త్వోపాదానేవా తన్నిరూపకాభావస్యాపి త్యాగాత్ స్వవిశిష్టస్వహేతుసామానాధికరణ్యయోః ప్రవేశయత్యర్థం పరంతు అవతారకత్వం సహీయత ఇత్యపి ద్రష్టవ్యం. దీధితౌ జ్ఞేయత్వత్వాదినా వాచ్యత్వాదీనామితి లక్షణద్వయాభిప్రాయకతయా ప్రతియోగివిశేషణస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వార్థకం చోక్తం *వహ్న్యాదిభేదస్యేతి* సంబంధభేదావేశేన కాలికసంబంధేన తస్యప్రతియోగివృత్తిత్వసంభవేపి నక్షతిః. ఆదినాద్రవ్యత్వా

బంధ ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ విరహేణ లక్షణాఘటకతయా ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేపి క్షతివిరహాత్. కపిసంయోగాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగాదేరుక్తరీత్యా వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ విరహేణ దైశిక విశేషణతయా హేతుసామానాధికరణ్యాభావేనాభావ భావభిన్నత్వ విరహేణ చ లక్షణాఘటకతయా ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేపి నక్షతిః.

దిభేద పరిగ్రహాత్. నచ సమనియతాభావైక్యమతే తస్య ద్రవ్యత్వత్వాభావతయా ద్రవ్యత్వత్వరూప ప్రతియోగివృత్తిత్వమితి వాచ్యం. సమనియతాభావభేద పక్షానురోధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతాయా ఉక్తత్వాద్వ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాన్యాభావానాం వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యసంబంధ ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకం యద్ద్రవ్యత్వాది విషయితాసంబంధేన తద్విశిష్టజ్ఞానాదిభేదస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేనావ్యాప్తిరితి స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాయా నివేశనీయతయా విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వత్వ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకాభావానాం లక్షణాఘటకత్వేన ప్రతియోగ్యవృత్తేశ్చేతి మూలావతారః. ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితవ్యాపకతాకల్పే స్వరూపసంబంధేన సాధ్యవన్నిష్ఠత్వస్య నివేశనీయతయా కపిసంయోగాత్మకస్య లక్షణఘటకత్వమత ఆహ * దైశికేతి * దీధిత్యనుసారేణాహ * భావభిన్నత్వేతి * ఇదముపాధ్యాయోక్తం. రూపాన్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావ వారణాయ దైశిక విశేషణతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ * అయోగోలకాన్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావస్య * నచ సమనియతాభావైక్యమతే యోగోలక తదన్యత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాన్యతరాభావస్యాయోగోలకాన్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వత్వేనాయోగోలక అయోగోలకాన్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వాన్యతరాభావస్యాయోగోలకావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య దర్శితాభావ సమనియతతయా తదాత్మకత్వేనాయోగోలకరూపప్రతియోగివృత్తిత్వా దతివ్యాప్తితాద

ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాద్యభావస్యప్రతియోగివృత్తిత్వేపి అయో
గోళకాన్యత్వాదిప్రకారకప్రమావిషయత్వాద్యభావస్య భావప్రతియోగికత
వక్ష్యమే వేతి వాచ్యం, తన్మతే ఉభయావృత్తిప్రతియోగితాశ్రయవృత్తిత్వస్య
వాచ్యత్వాత్ సద్ధేతౌ చ వహ్నిత్వాదినా తద్ఘటాభావ ప్రతియోగితామా
దాయ లక్షణసమన్వయః ఉభయావృత్తిత్వంచ స్వప్రతియోగివృత్తిత్వస్వసా
మానాధికరణోభయసంబంధేనభేదవిశిష్టాన్యత్వం. వస్తుతస్త్వయోగోళక
త్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావత్వస్యాపి ధూమవ్యాపకతావచ్ఛేదకత
యా తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య తాదృశప్రమావిశేష్యత్వ రూపాభా
వస్యాభావమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాకస్య భావవృత్తిప్రతియోగితాకాయో
గోలకావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావా దతిరిక్తస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేనాతి
వ్యాప్తివిరహాదుభయావృత్తిత్వం ప్రతియోగితావిశేషణం వ్యర్థమేవ. న
చైవమపి ఘటత్వాభావభిన్నం ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాభావత్వ
ప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావాభావస్య ఘటత్వాభావత్వస్వరూపతయా
ఘటత్వాభావత్వేన రూపేణవిశేషణతాసంబంధేన స్వప్రతియోగినితాదృశ
విశేష్యత్వాభావేసత్త్వాదతివ్యాప్తిః ఏవమయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదౌ ఘటా
న్యత్వప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వాభావస్యస్వవృత్తిఘటాద్యవృత్తిత్వవిశిష్ట గో
త్వాభావాభావాత్మకతయా తాదృశగోత్వాభావాభావత్వేన హేత్వధికరణ
వృత్తేస్తస్య తాదృశవిశేష్యత్వరూప ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేనావ్యాప్తిరితి వా
చ్యం. ప్రతియోగివృత్తిత్వహేతుమద్వృత్తిత్వయోస్తాదృశాభావత్వేననివేశనీ
యత్వాదితి. నన్వేతల్లక్షణే ఇదంవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ వాచ్యత్వత్వేన
వాచ్యత్వవృత్తిత్వవిశిష్ట వాచ్యత్వాభావస్యవాచ్యత్వ రూపప్రతియోగ్యవృత్తి
త్వేనావ్యాప్తిః నచ తస్యజ్ఞేయత్వత్వేనవాచ్యత్వవృత్తిత్వవిశిష్టజ్ఞేయత్వాభా
వరూపతయా జ్ఞేయత్వరూప ప్రతియోగివృత్తిత్వమితి వాచ్యం సమనియ
తాభావభేదమతేఽగతేరితిచేన్న. వహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్న్యభా
వానుపగంతృభిరీదృశాభావానుపగమాదితి. యత్సమానాధికరణానాం సా
ధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకయావదభావానాం ప్రతియోగివృ
త్తిత్వోక్తావాచ్యత్వ వృత్తిత్వేనవాచ్యత్వాద్యభావ మాదాయావ్యాప్తేస్త

యా అయోగోళకత్వాద్వ్యతిరిక్తస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యవధేయమ్ ॥ * * * * * * * * * * * * * * * *

॥ ద్వితీయస్వలక్షణంసమాప్తమ్ ॥

చక్రవర్తిలక్షణమాహ * కేచిత్త్వితి * సద్ధైతా సాధ్యవృత్తిఘటత్వాదినాసాధ్యాభావఏవలక్షణఘటకః తత్ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకే సత్త్వాల్లక్షణసమన్వయః. వ్యభిచారిణిసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్యాపి లక్షణఘటకత్వాన్నాతివ్యాప్తిః. కపిసంయోగీ ఏతత్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తేర్వారణాయ వ్యాప్యవృత్తేరితి. వ్యాప్యవృత్తిత్వంచనిరవచ్ఛిన్న వృత్తికత్వం నత్వవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వం కపిసంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగాభావాదేర్ద్రవ్యేఽనవచ్ఛిన్నవృత్తికతయా తదన్యత్వాభావాత్ ఘటత్వాదినా సాధ్యాభావస్యైవలక్షణఘటకతయా అతివ్యాప్త్యాపత్తేః. నిరుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టస్యచ హేత్వధికరణ వృత్తిత్వంబోధ్యం అన్యథాకపిసంయోగీఏతత్త్వాదిత్యత్ర కపిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నకపిసంయోగాభావస్య ద్రవ్యే హేతుసమానాధికరణతయా గుణాదౌచనిరవచ్ఛిన్నవృత్తికతయాతమాదాయావ్యాప్తేర్వారణాసంభవాత్. హేత్వధికరణనిరూపితనిరవచ్ఛిన్నాధేయతావత్త్వం హేత్వధికరణనిష్ఠనిరవచ్ఛిన్నాధికరణతాకత్వం వాదళద్వయపర్యవసితార్థః. కేచిత్తు వ్యాప్యవృత్తేర్హేతుసమానాధికరణ సాధ్యాభావస్యేతి సముదాయస్య హేత్వధికరణే వ్యాప్యవృత్తిర్యః సాధ్యాభావస్తస్యేత్యర్థః హేత్వధికరణే వ్యాప్యవృత్తిత్వంచ హేత్వధికరణీభూత యత్కించిద్వ్యక్తినిష్ఠాత్యంతాభావ ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేన అనవచ్ఛేదకం యదభావనిష్ఠంతద్వ్యక్తిత్వం తత్త్వంల్లక్షణే తథానోక్తమితి స్మర్తవ్యమ్. * * * * * * *

॥ ఇతి ద్వితీయస్వలక్షణమ్ ॥

నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వే హేత్వధికరణ వృత్తితావచ్ఛేదకత్వ నివేశే గౌరవాదాహ * హేత్వితి * పరేత్వితి మతానురోధేనాహ * హేత్వితి * సంయోగిసత్త్వాదిత్యాదౌ సాధ్యసామాన్యాభావ నిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వస్య హేత్వధికరణ నిష్ఠాభావప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వాదుక్తం

నచ విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ గుణాదినిష్ఠసత్త్వాదిరూపాభావప్రతియోగితాయాం విశిష్టసత్తాభావనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వస్యావచ్ఛేదకత్వాత్ విశిష్టసత్త్వాద్యభావస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వానుపపత్తిః యదభావాభావత్వావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం హేతుమత్సత్త్వమితి వివక్షణే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య అసంగ్రహప్రసంగః తదభావాప్రసిద్ధేరితి వాచ్యం యత్కించిద్ధర్మాధికరణ వృత్తితావచ్ఛేదకానుయోగితా నిరూపకతానవచ్ఛేదకం యదభావత్వం తత్త్వస్య వివక్షితత్వాత్ గుణే గుణాన్యత్వ విశిష్టసత్తాభావో నాస్తీత్యప్రత్యయేన విశిష్టసత్తాభావత్వాద్యవచ్ఛిన్న నిరూపితానుయోగితా విశిష్టాయాః సత్తాయాః గుణాదివృత్తితానభ్యుపగమేన విశిష్టసత్తాద్యభావస్య వ్యాప్యవృత్తితాసత్త్వాదిత్యాహుః.

యత్కించిదితి. * సామానాధికరణ్యేనేతి * ప్రయోజనం మూహ్యం. సాధ్యాభావత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సాధారణతయా గదవచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వాదుక్తం యదభావనిష్ఠమిత్యాది * యదభావేతి * హేతుమత్సామాన్యం యద్యదభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణం తత్తద్భేదకూటవత్త్వోక్తావ కేవలాన్వయిహేతుకేఽప్రసిద్ధిః * కించిదితి * నిరూపకతా సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితానియామక సంబంధేన. తేన వహ్న్యభావవాన్ ధూమాభావాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావస్య వహ్నేః సమవాయాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగిత్వేపి నాతివ్యాప్తిః. సమనియతాభావైక్యమతేపి కపిసంయోగాద్యభావస్య న గగనాద్యభావైక్యం తథాసతి గగనాద్యభావస్యావచ్ఛిన్న వృత్తికత్వప్రసంగాత్. ఏతేన తదైక్యేపి గగనాద్యభావ నిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వస్య ననిరుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వావచ్ఛేదకత్వముపపాదయితుం శక్యతే హేతుమద్వృక్షనిష్ఠసంయోగాత్మకాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదితి కపిసంయోగసాధ్యకసద్ధేతౌ నావ్యాప్తిరితి ప్రత్యుక్తం. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తుల్యన్యాయేన సంయోగాభావరూపతయా తత్ర నిరుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వోపపాదనా సంభవేనావ్యాప్తిః స్యాత్. అత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన స్వీయయాదృశ నిరూపకతాశ్రయవత్తాజ్ఞానం ప్రతి యేన సంబంధేన స్వాశ్రయప్రకారకం జ్ఞానం విరోధి తేన సంబంధేన హేతుమద్వృత్తిత్వం

నను సంయోగిభిన్నం ప్రమేయత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః సంయోగిభేదాభావస్య తద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతసంయోగాత్మకస్య అవ్యాప్యవృత్తిత్వేన లక్షణఘటకత్వాభావాద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ లక్షణగమనాదితి చేన్న. సంయోగిభేదస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వేన తస్య ద్రవ్యత్వసంయోగప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదసమనియతతయా తదభిన్నత్వేన తద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకద్రవ్యత్వాదికమపి సంయోగిభేదాభావః తస్య హేత్వధికరణవ్యాప్యవృత్తితయా తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకే సత్త్వేనాతివ్యాప్త్యనవకాశాత్. ఏవం ద్రవ్యాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావ్యాప్యవృత్తేః సత్తాదిరూపాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం సాధ్యతావచ్ఛేదకమిత్యవ్యాప్తిరిత్యపి నాశంకనీయం. సత్తాదిసత్త్వేపి ద్రవ్యే ద్రవ్యాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావో నాస్తీత్యాదిప్రత్యయానుదయాద్విశిష్టనిరూపితాధికరణతావిశేషస్యైవ విశిష్టాభావాభావత్వోపగమాత్ విశిష్టాభావస్య విశిష్టాధికరణత్వాభావసమనియతతయా తదభిన్నతయా విశిష్టసత్తాధికరణతాయా అపి విశిష్టాభావప్రతియోగిత్వాత్. పరే తు సంయోగత్వేన సంయోగనిరూపితాయా అధికరణతాయాః కించిదవచ్ఛిన్నత్వేపి సంయోగిభే

వాచ్యం అన్యథా గుణాదౌ కాలికసంబంధేన సంయోగసత్త్వాత్తత్సామాన్యాభావాసంగ్రహేణ సంయోగిజన్యత్వే సతి సత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తేః. తథా ద్రవ్యం ద్రవ్యధ్వంసాన్యతరత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః హేతుమతి ధ్వంసే తాదృశసమవాయేన వృత్త్యప్రసిద్ధేః ద్రవ్యే ద్రవ్యత్వసత్త్వేన ద్రవ్యత్వాభావస్య తత్ప్రతియోగిత్వాదిత్యస్వరసః. యది చ తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతావదభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాసంబంధేన యత్కించిద్ధేత్వధికరణాభావస్తదా న దోషః. హేత్వధికరణవృత్తిత్వం చేత్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేతరసాధ్యప్రతియోగికసంబంధానవచ్ఛిన్నం నివేశ్యతే తదా ప్రమేయసాధ్యకే దోషవారణం ప్రయత్నసాధ్యమితి బోధ్యం. *సంయోగిభిన్నమితి * భేదావ్యాప్యవృత్తిత్వే చాయం సద్ధేతుః. న స్యాదేవ మప్రసిద్ధాన్త ఇత్యత ఆహ * విశిష్టేతి * పరే త్వితి * అధికాధికరణత్వాంగీకారాత్రా

దాభావత్వేన తన్నిరూపితాధికరణతా నిరవచ్ఛిన్నైవ ద్రవ్యే సంయోగిభే
దస్యా ప్రత్యయాదవచ్ఛేదక మనంతర్భావ్యైవ తదభావత్వావచ్ఛిన్న
వత్త్వాప్రతీతేః ఏవం ద్రవ్యాదౌ సత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్న సత్తాద్యధికరణతా
సత్త్వేపి ద్రవ్యాన్యత్వ విశిష్టసత్తాత్వాదినైవ తదవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
కాభావాభావత్వేనాపి నవృత్తిః తత్ర విశిష్టాభావో నాస్తీత్య ప్రత్యయా
త్ తథాచ సాధ్యనిష్ఠయాదృశప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్న నిరూపి
తానవచ్ఛిన్నాధికరణతా హేత్వధికరణవృత్తిస్తాదృశ ప్రతియోగితానవచ్ఛే
దకత్వమేవసాధ్యతావచ్ఛేదకే నివేశ్యమితి నకశ్చిద్దోషఇత్యాహుః. అథా
త్ర హేత్వధికరణ వృత్తిత్వం యదియేన కేనచిత్సంబంధేన తదా కాలికాదిసం
బంధేన ధూమాధికరణవృత్తి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావాదికమాదా
యావ్యాప్తిః యదిచ కాలికసంబంధేన కాలేవహ్న్యభావాదేర్వృత్తిర్వ
హ్న్యధికరణ దేశావచ్ఛిన్నైవేతి నాసౌ హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛిన్న వృత్తి
కఇతి మన్యతే తదాపి సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ హేతుసత్తాజ్ఞానాదౌ విష
యితాసంబంధేన వర్తమానంసాధ్యాభావమాదాయావ్యాప్తిర్మార్గాన్తరైవ
దైశిక విశేషణతాసంబంధేన హేత్వధికరణవృత్తిత్వనివేశనేచ ఘటత్వాభా
వాదిసాధ్యకే వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః. తత్ర సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకస్య భావరూపసాధ్యాభావస్య తేనసంబంధేనావృత్తేర్వ్య
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాత్ ఏవం కాలికసం
బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే ఆకాశాభావాభావే సాధ్యే ఆత్మత్వాదిహే
తావవ్యాప్తిః దైశికవిశేషణతయా హేతుసమానాధికరణస్యాకాశాభావ
స్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకే సత్త్వాత్ కాలిక
సంబంధేనాకాశాభావ రూపప్రతియోగిసత్తాయా ఏవ కాలికసంబంధావచ్ఛి

స్వరసః. * కాలికేతి * దైశికవిశేషణతాసంబంధేన వాహ్యవృత్తిత్వవిశిష్ట
మిత్యాదిః. కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తేర్నిరవచ్ఛిన్నత్వ మభిప్రేత్యవే
దం. భావానాంవిశేషణతాంగీకారేప్యాహ * ఏవమితి * ద్రవ్యాన్యత్వ
విశిష్టసత్తాభావాదిసాధ్యకే సత్తాయాఏవ సాధ్యాభావరూపత్వే ద్రవ్యాది
న్యాన్యత్వ విశిష్ట సత్తాభావో నాస్తీతి ప్రతీతేర్విశిష్టాధికరణతాయా నియా

న్న ప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావోనాస్తీతి ప్రత్యయనియామకత్వాదా
కాశాభావస్యైవ తాదృశసాధ్యాభావ రూపత్వే బాధక విరహాదితిచేన్న.
స్వీయయాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయ వత్తాజ్ఞానంప్రతియాదృశ సంబంధేన
స్వప్రకారకం జ్ఞానంవిరోధి తాదృశ సంబంధేన హేత్వధికరణవృత్తిర్యో
భావః తదీయ తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్యైవ నివేశనీయత్వాత్
ఆకాశాభావస్య దైశికవిశేషణతా సంబంధశ్చ నదర్శితాకాశాభావాభావ
వత్తాజ్ఞానవిరోధిజ్ఞాన విషయః అపితు కాలికసంబంధ ఏవ నచతేనసం
బంధేన ఆత్మనిసవర్తతే అత ఆకాశాభావీయ సాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాయా
యాదృశప్రతియోగితేత్యనేన ఉపాదానాసంభవః అపితు వ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్న సాధ్యాభావీయ ప్రతియోగితాయా ఏవ తాదృశాభావ జ్ఞానస్య
మకత్వోపగమేన వారణేపి ప్రతియోగిమత్తాగ్రహవిరోధిగ్రహవిషయ సం
బంధేన హేతు సమానాధికరణతయా వ్యాప్తిరితి అనాయత్యా తస్యాప
వ విశిష్టాభావత్వ పక్షావలంబితః ప్రకృతేచ ప్రకారాంతరేణ సమాధానసం
భవాత్ ఆకాశాభావాధికరణతాయాః సాధ్యాభావత్వ మనాలంబ్యసమా
ధత్తే * నస్వీయేతి * ఏవంచద్రవ్యాన్యత్వ విశిష్టసత్తాభావాది సాధ్యకే స
త్తారూప సాధ్యాభావాధికరణతాయా స్సాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధికరణ
తారూపత్వేఽవ్యాప్తిరూపబాధకవత్త్వ ప్రకృతేఆకాశాభావాధికరణతాయాఏ
వసాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధికరణతారూపత్వేపి నక్షతి రిత్యపిద్రష్టవ్యం. స్వప
దద్వయపిలతుణఘటకాభావపరం. నచ స్వీయత్వం కిమర్థం కాలికసంబం
ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే ఆకాశాభావాభావే కాలికసంబంధేన సాధ్యే
కాలత్వాదౌ దైశిక విశేషణతాసంబంధేన సాధ్యరూపప్రతియోగితాశ్రయవ
త్తాజ్ఞానం ప్రతితత్సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ గ్రహస్య విరోధితయాత
ద్విషయ కాలికసంబంధేన హేత్వధికరణవృత్తిర్యఆకాశాభావ స్తత్ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వే నావ్యాప్తిస్తు నసంభవతి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావస్యైవ స్వపదేనోపాదేయత్వా
త్ అన్యథాస్వీయత్వ నివేశవ్యనిస్తారాదతి వాచ్యం. సామాన్యతఃప్ర
యోగి గర్భప్రతిబంధకత్వాత్ సిద్ధి శంకావ్యుదాసాయస్వీయత్వ నివేశాత్.

దైశికవిశేషణతా సంసర్గకస్య వ్యధికరణ ధర్మప్రకారేణ సాధ్యావగాహినం ప్రమాంప్రతివిరోధిత్వాత్. సామాన్యతః ప్రతియోగిప్రకారకజ్ఞాననివేశే ఆకాశప్రకారకజ్ఞానం ప్రతిదైశికవిశేషణతా సంబంధేన ఆకాశాభావప్రకారకజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతయా ఉక్తదోషతాదవస్థ్యమితి యాదృశప్రతియోగితాశ్రయేత్యుక్తం. ప్రతియోగితాశ్రయవత్తాజ్ఞానంచ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారకం గ్రాహ్యం తేన ఆకాశత్వేన తాదృశసాధ్యవత్తాజ్ఞానం ప్రతిదైశిక విశేషణతాసంబంధేన ఆకాశాభావప్రకారకజ్ఞానస్య విరోధిత్వేపి నక్షతిః

దైశికేతి నచావచ్ఛేదకధర్మదర్శనవిధయా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాభావాభావవత్తాజ్ఞానే దైశిక విశేషణతాసంబంధేనాకాశాభావవత్తాజ్ఞానస్యవిరోధిత్వాత్ దైశికవిశేషణతాయాస్సంగ్రహో దుర్వారఇతివాచ్యం. తత్సమానధర్మికస్వప్రకారకనిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతాయా ఉక్తత్వాత్. నచ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానివేశః సమ్యక్. తథాసతి నిశ్చయత్వోత్కీర్తన వైయర్థ్యాత్. అతః తాదృశప్రకారతా వచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక స్వప్రకారత్వ నివేశస్తుయుక్తః. దైశికవిశేషణతా సంబంధేన ఆకాశాభావవత్తాజ్ఞానం ప్రత్యవచ్ఛేదక ధర్మదర్శనవిధయా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాభావవత్తాజ్ఞానస్య విరోధిత్వాత్ తాదృశప్రకారతా శాలినిశ్చయత్వ వ్యాపకప్రతిబంధకతాయాజ్ఞానవైశిష్ట్యాన వచ్ఛిన్న తాదృశప్రతిబంధకతాయా వానివేశే గౌరవాత్ తాదృశప్రతిబధ్యతా శ్రయస్వప్రకారక జ్ఞానోక్త్యా దైశిక విశేషణతా సంబంధేన కాలికవిశేషణతాసంబంధేనచ సమూహాలంబనాత్మకాకాశాభావాభావవత్తాజ్ఞాన మాదాయోక్తదోషాత్ యాదృశప్రతియోగితా వచ్ఛేదకేత్యాదిరీతి మపేక్ష్య తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతా శాలినిశ్చయత్వ వ్యాపకతాయా మనాహార్యత్వాది నివేశేన గౌరవాత్ |జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానివేశపక్షేచ తాదృశరీతేరావశ్యకత్వాదితి. * సామాన్యతః* స్వీయప్రతియోగితాత్వేనప్రతియోగితానివేశే. అతఏవ దైశికవిశేషణతా సంబంధేనోక్తసాధ్యకస్థలే ఆకాశతథావిధాకాశా భావాభావాభ,

ఏవంచ ప్రతియోగితాశ్రయావగాహిత్వ నివేశే ప్రయోజనాభావాత్ యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలిజ్ఞానం ప్రతిప్రతిబంధకమిత్యేవ వక్తవ్యం. సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వంవా ఏతల్లక్షణే నివేశనీయం. నచాకాశత్వాదినా సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధితామాదాయ దర్శితదోషతాదవస్థ్యాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారకజ్ఞానవిరోధిత్వ పర్యంతనివేశే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావవత్తాజ్ఞానస్యాపి వ్యధికరణ ధర్మాదిప్రకారక సాధ్యవత్తాజ్ఞానం ప్రత్యేవ విరోధిత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారక జ్ఞానావిరోధితయా తాదృశసాధ్యాభావాప్రసిద్ధిరితివాచ్యం. ఘటత్వాదివిశిష్టవహ్నిమానిత్యాది జ్ఞానస్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకతాయా అధికంత్విత్యాద్యన్యాయేనాక్షతత్వాత్. నచ తన్మాత్రావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకత్వ మవశ్యం నివేశ్యం అన్యథా ఆకాశత్వ నిరుక్తసాధ్యతావచ్ఛేదకోభయరూపేణ సాధ్యజ్ఞానం ప్రతి దైశిక విశేషణతయా ఆకాశాభావవత్తాజ్ఞానస్య విరోధితయా తద్దోషతాదవస్థ్యమితి కథంవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావసంగ్రహఇతి వాచ్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదక మాత్రావచ్ఛిన్నప్రకారతానివేశేపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావా సంగ్రహాత్ తదవచ్ఛిన్నప్రకారతా మాత్రనివేశేఉక్తస్థలే ఆకాశాభావీయ దైశికవిశేషతా వారణాసంభయ వత్తాజ్ఞానంప్రతి దైశిక విశేషణతయా విరోధితానియామక సంబంధతయావ్యాప్తేస్తాదృశజ్ఞాన సామాన్యం ప్రతీతి వక్తవ్యమితితునసంభవతి తథాసతి సంబంధాంతరేణ ప్రతియోగిప్రకారకజ్ఞానస్యాప్రతిబధ్యతయా ప్రతియోగిప్రకారతావచ్ఛేదక సంబంధానుపాదానస్య నిర్బీజతాపత్తేః ఉక్తదోషస్య ప్రకారాంతరమాలంబ్యస్వయమగ్రేవారణీయః. విశిష్యయాదృశప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదక నివేశస్థానే సాధ్యాభావఘటిత లక్షణే విశిష్యసాధ్యతావచ్ఛేదక నివేశసంభవాత్తత్రైవాహ *సాధ్యేతి*వ్యధికరణేతి * ఘటత్వవిశిష్టవహ్నిమదితిభానేవహ్నిత్వంనభాసతఇత్యభిమానః. యద్వాఆకాశత్వ నిరుక్తసాధ్యతావచ్ఛేదక రూపేణేత్యాది దోషభయేన సాధ్యతావచ్ఛేదక పర్యాప్తప్రకారతా వచ్ఛేదకతానివేశ మభిప్రే

వాత్ ద్వితీయలక్షణే యాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక యాదృశప్రతియోగితా సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకాతిరిక్తానవచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలిజ్ఞానం ప్రతియేనసంబంధేన స్వప్రకారకజ్ఞానం విరోధీతి వివక్షణవదేతల్లక్షణే సాధ్యతావచ్ఛేదక ప్రకృత ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకాతిరిక్తానవచ్ఛిన్న ప్రకారతాకజ్ఞాన విరోధితానివేశేన ప్రతీకారసంభవాత్ ఆకాశత్వాదేరాకాశాభావాభావత్వాది రూపప్రతియోగితా వచ్ఛేదకాతిరిక్తతయా తదవచ్ఛిన్నప్రకారతాకజ్ఞానవిరోధితామాదాయ దోషాభావాత్.

త్యాశంకాయాంపర్యాప్తిత్యాగేన సమాధాయ తద్దోషవారణాయపునఃశంకతేనచేత్యవారణీయం. ఆవశ్యకత్వార్థం ద్వితీయలక్షణమితి. ప్రథమలక్షణే గౌరవాశంకావ్యుదాసాయాత్రిపరిష్కారారంభః. తత్రాకాశత్వేనసాధ్యవత్త్వాజ్ఞాన మాదాయ దోషవారణాయ ప్రతియోగితాయాం ప్రకృతత్వోపాదానంలక్షణఘటకప్రతియోగిత్వా భేదలాభార్థం. నను యాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక యాదృశప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకోభయా వచ్ఛిన్నవత్త్వాజ్ఞానం ప్రతీతిపత్ సాధ్యతావచ్ఛేదక ప్రకృతప్రతియోగితా వచ్ఛేదకోభయావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలిజ్ఞానం ప్రతివిరోధిత్వం నివేశ్యం తావతాపి సాధ్యతావచ్ఛేదక వహ్నిత్వప్రతియోగితా వచ్ఛేదక ఘటత్వోభయావచ్ఛిన్నప్రకారతాక ఘటత్వేన వహ్నిమానితిజ్ఞానంప్రతివిశేషణతా సంబంధేన ఘటత్వేన వహ్నిర్నాస్తీతిజ్ఞానస్య విరోధిత్వేనైవోపపత్తేర్నఞ్ద్వయఘటనానర్థక్య మిత్యతఆహ * ఆకాశత్వాదేరితి * నను సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన తాదృశజ్ఞానసామాన్యం ప్రతివిరోధిత్వనివేశాన్న నఞ్ద్వయఘటనాప్రసంగః ఆకాశాభావాభావవత్త్వాజ్ఞానం ప్రతిదైశికవిశేషణతాయా అవచ్ఛేదకధర్మదర్శనాది విధయా విరోధిగ్రహవిషయత్వేన తద్వారకయత్నస్యనఞ్ద్వయోపాదానకల్పేప్యవిశేషాత్ మైవం. వ్యాపకత్వ రూపసామాన్య పదార్థనివేశేమహాగౌరవాత్. నచనఞ్ద్వయోపాదానేప్యుభయత్వావిషయకస్య గగనవాన్ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాభావాభావవానిత్యుభయ సమూహాలంబనస్య నిరుక్తప్రకారతా శాలితయావ్యాప్తిరితి వాచ్యం. యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక

సాధ్యతావచ్ఛేదకోభయాతిరిక్త ధర్మానవచ్ఛిన్నప్రకారతా శూన్యజ్ఞానం
ప్రతీతి వివక్షణాత్. యద్యపి యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్ర
కారతాశాలిగ్రహత్వా వచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక
ప్రకారతావచ్ఛేదకసంబంధేన హేత్వధికరణవృత్తిత్వం నివేశ్యం తత్ర గగ
నత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయా ఏవ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛి
న్నైవ ప్రతియోగితా యాదృశపదే నోపాదాతుం శక్యతే న గగనాభావా
భావత్వావచ్ఛిన్నా ఏవం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారత్వావచ్ఛిన్న
త్వం నివేశ్యైవోక్తదోషో వారయితుం శక్యతే. తథాపి యత్రవిశిష్టం సాధ్య
తావచ్ఛేదకం తత్రైకాంశేఽపరస్య భ్రమసంగ్రహాయ నిరూప్యనిరూపకభా
వాపన్న విశేషణతానివేశే గౌరవాదిష్టమభిధానం. అత్రాహుః, వహ్న్యభా
వదవృత్తిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారత్వా
ద్యవచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యత్వస్య నాప్రసిద్ధిః పరస్పరనిరూప్యనిరూపకభావాప
న్నవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాసాధారణ రూపేణ ప్రమేయ సాధ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాయా అపి ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వాత్. యత్తు
ఘ్రాణగ్రాహ్యగుణవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదౌ విషయతానిష్ఠవిషయత్వా
ద్యఘటితస్య ఘ్రాణ జన్యప్రత్యక్షవిషయ సజాతీయగుణత్వ రూప సాధ్య
తావచ్ఛేదకస్య భేదప్రతియోగితయా నివేశే లాఘవమితి. తదప్యేతేన ప
రాస్తం. అత్రేదం వక్తవ్యం. గగనకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాభావాభా
వోభయత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయా ఏకతయా గగన ప్రకారతాత్వేనావచ్ఛి
ద్య ప్రతిబధ్యతామాదాయ దైశికవిశేషణతాసంగ్రహ ప్రసంగ ఇతి యేన రూ
పేణ ప్రకారతాయాః ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వం తద్రూపస్య నివేశనీయత
యా గౌరవస్య దుర్వారతేతి. నచ వహ్నిత్వేన ఘటవానితి జ్ఞానస్య వహ్ని
త్వేన ఘటాభావజ్ఞానప్రతిబధ్యత్వేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకృత ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకయోరేకతయా తదన్యఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలిత్వే
న తాదృశాభావస్య స్వపదేన దుర్ధరత్వాత్సాధ్యపదవైయర్థ్యమితి వా
చ్యం. సమనియతాభావైక్య పక్షే ఘటత్వేన వహ్న్యభావాభిన్న వహ్ని
త్వేన ఘటాభావస్య స్వపదేనోపాదానాసంభవాద్దోష ఇత్యతః సాధ్యవృత్తి

హేతు సమానాధికరణస్యవ్యాప్యవృత్తేర్వహ్నిత్వాదినాఘటాద్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమేవ వహ్నిత్వాదిరూపం సాధ్యతావచ్ఛేదకమతః సాధ్యాభావస్యేతి. యద్యపి వహ్నిత్వేన ఘటాభావాదేః ఘటత్వేన వహ్న్యభావాద్యభిన్నతయా తాదృశాభావోఽపి సాధ్యాభావఏవ తథాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక భేదేన అభావభేదమతేనేదం లక్షణం సమనియతాభావానామైక్యాభిప్రాయేణచాగ్రిమలక్షణం. అథవాహేతుసమానాధికరణాభావీయ సాధ్యనిష్ఠ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ నివేశాన్నదోషః వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావస్య ఘటత్వాదినావహ్న్యభావాభిన్నత్వేఽపి తదీయఘటాది నిష్ఠప్రతియోగితాయా ఏవ వ్యధికరణ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వేన వహ్న్యాదినిష్ఠప్రతియోగితాయాం వహ్నిత్వాదేరనవచ్ఛేదకత్వాత్. ప్రతియోగితా సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వేన నివేశనీయా. తేన సంబంధాంతరావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావమాదాయ నాసంభవః. వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాఅపిసంబంధావచ్ఛిన్నత్వంవ్యవస్థాపితమేవ.

త్వస్యోక్తత్వాత్. తత్రాపి ప్రకృతప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ పర్యంతోక్తౌ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ఘటాదినిష్ఠప్రతియోగితాయా అప్రకృతత్వేఽపి తదనైక్యేచ విషయితాసంబంధేన వహ్నిత్వాశ్రయజ్ఞానాదేర్వహ్నిత్వేనాభావ వారణాయైవ సాధ్యపదోపాదానాత్ తత్ప్రతిబధ్యస్య వహ్నిత్వేన వహ్నిమానితి జ్ఞానస్య విషయితాసంబంధేన వహ్నిత్వాశ్రయజ్ఞాననిష్ఠ ప్రకారతాయా స్తాదృశాతిరిక్తధర్మానవచ్ఛిన్నత్వాత్. సంయోగేన వహ్నిత్వేన వహ్న్యభావమాదాయతునదోషఃసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాప్రసిద్ధేః. *సాధ్యాభావస్యేతి* ఏతన్మతే వహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్నిఘటాన్యతరాభావస్తు నాస్తి అన్యథాతస్య నిరుక్తసాధ్యవత్తాజ్ఞానా విరోధితయా ప్రథమలక్షణేఽదోషేపి తాదృశప్రతియోగిమత్తాజ్ఞాన విరోధితయా ద్వితీయలక్షణాతివ్యాప్తేః ఏవంచ సాధ్యమాత్రప్రతియోగిత్వంననివేశనీయం. నన్వేవం సంయోగిభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదౌ సంయోగి భేదద్రవ్యత్వాభావయోరైక్యేవాతివ్యాప్త్యుద్ధారాదసంగతిరిత్యతఆహ * అథవేతి* వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యవృత్తిప్రతి.

ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నం గ్రాహ్యం తేన గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణస్యవిషయితయా గుణత్వాదిమతః సమవాయేనాభావస్యయాజ్ఞానాదినిష్ఠప్రతియోగితాతదవచ్ఛేదకత్వేపిసాధ్యతావచ్ఛేదకస్య నక్షతిః. సర్వత్రద్విత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావమాదాయైవైతల్లక్షణ సమన్వయసంభవాత్ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావా నభ్యుపగమేపి శ్రుతివిరహేణ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఖండనం మూలకృతో ఒకించిత్కరమతోలక్షణాంతరమాహ * హేతుసమానాధికరణస్యేతి * అత్ర చ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రామాణికత్వే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ మాదాయావ్యాప్తేర్వారణాయోపాత్తస్య సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య వైయర్థ్యాల్లక్షణాసామంజస్యమితి తాదృశాభావఖండనం సంగచ్ఛతే.

యోగితా నివేశకల్పే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకంవిషయితాసంబంధేన వహ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావ మాదాయనవ్యాప్తిః సంయోగేన వహ్నిత్వేన వహ్న్యభావమాదాయ సామానాధికరణ్యేనేత్యేతత్కల్పే నవ్యాప్తిరిత్యతో గుణవానితి. * అత్రచేతి* నన్వేవం ప్రథమలక్షణపరిత్యాగే సాధ్యస్యోభయాభావమాదాయ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావం వినాపితల్లక్షణసంగతిరిత్యేవబీజంతచ్చాసంగతం యద్యేతల్లక్షణే వహ్నిత్వేనఘటాద్యభావమాదాయ దోషవారకస్య సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానుపగమే వైయర్థ్యం తదాతల్లక్షణేపి తాదృశాభావ వారకసాధ్యపదస్య తదనుపగమేవైయర్థ్యాత్తదుపన్యాసస్యైవానౌచిత్యాత్. నచతదనుగమేపివహ్నిత్వేన తార్ణ తార్ణదహనోభయాభావమాదాయావ్యాప్తేఃసాధ్యపదం సాధ్యప్రతియోగికపరంయత్కించిత్సాధ్యపర్యాప్తికప్రతియోగితాకత్వంతదర్థ ఇతి తాదృశాభావసంగతిరితివాచ్యం. తాదృశాభావానంగీకారాత్ అతఏవ గౌరవాదిత్యేవాగ్రిమావతారణం అన్యథా తాదృశాభావ మాదాయావ్యాప్త్యాతదవతారమేదితి. అత్రాహుః. యథాప్రాగల్భలక్షణే ఉభయాభావాదిః పరంపరాసంబంధేనోభయ

త్వాభావాదిరిత్యభిప్రేత్యైవ సాధ్యపదంకృతం అన్యథోభయాభావాదిక
మాదాయ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావం వినాపితల్లక్షణ సంగతిప్ర
సంగాత్ తథైవాపి తథాభిసంధాయైవ ప్రథమతః సాధ్యపదంకృతం తత్రచ
యద్యుభయాద్యభావ ప్రతియోగితాసాధ్యో ఉచ్యతే తదాగగనాభావసంగ
తిః. నచ తద్వదేవ తద్వైయర్థ్యమపి వక్తుముచితం. ఘటాద్యభావావృత్తి
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వేన సాధ్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక
త్వాభావస్యాఖండతయాప్రగల్భమతాద్విశేష సంభవేనాపాతతః సంద
ర్భవర్ణన సంగతేః. నచ ప్రగల్భమతే సామాన్యపదార్థ వివక్షయాసా
ధ్యస్యాఖండాభావఘటకత్వంవ్యుత్పాదనీయమితివాచ్యం. యథాశ్రుతేతద
సత్వాత్. వస్తుతోనకించిదేతత్. సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వ ఘటిత
లక్షణె వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ వారకతయా సామానాధికరణ్య ప
దసార్థక్యేనైవ సాధ్యాభావఘటిత లక్షణేనభిన్నత్వేన ఘటాభావవారకత
యా సాధ్యపద సార్థక్య సంభవేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాప్ర
యోగితాసంభవాత్ సామానాధికరణ్యనేతిపత్ సాధ్యనిష్ఠస్య వైయర్థ్య
పగతయాచ ఖండనసంగతిరిత్యేవసమ్యక్. నన్వేవమపి సాధ్యాభావప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వాభావాఖండపవనభిన్నఘటోభయాభావప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వాభావ ఘటితత్వేపి ఘటాద్యభావప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వా
భావాద్యఘటితత్వాత్ తథాచ సవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానుపగ
మెపి సునివేశఇతి సర్వతేత్యాభాసానాశుద్ధః సామానాధికరణ్యేనా వచ్ఛే
దకత్వాభావశ్చనాఖండః తాదృశాభావానుపగమే తస్యావచ్ఛేదకత్వాభావ
రూపత్వాత్. నచ గురురూపేణ హేతా గురుధర్మస్యప్రతియోగితానవ
చ్ఛేదకతయా తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్యత్తద్భేదకూట నివేశా
న్నసాధ్యాభావనివేశఇతి వాచ్యం. తత్రాప్యవ్యావర్తకభేద ఘటితఘ
టవ్యావర్తకతయా తన్నివేశాత్. నచ ప్రమేయసాధ్యకే హేతుమద్వృ
త్తి సాధ్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావస్య తాదృశాభావప్రతి
యోగితా వచ్ఛేదకత్వాభావ రూపతయా న తన్నివేశ ఇతి వాచ్యం. వ్యధి
కరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపగమేపి తత్ర సాధ్యపదనివేశ ప్రయోజ

అత్రాపి హేతుసమానాధికరణస్య వ్యాప్యవృత్తేరిత్యస్య పూర్వోక్త ఏవ ప
ర్యవసితార్థః వ్యాప్యవృత్త్యాదికమపి పూర్వోక్తమేవ.

నాభావాత్ సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రమేయత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా
యా ఉపాయాంతరేణైవ వారణేనావ్యాప్తేర్వక్తుమశక్యత్వాత్ ఏకోక్త్యాత
త్ప్రతత్ప్రయోజనాభావేపి క్షత్యభావాదితి చేత్. తర్హి సిద్ధాంతలక్షణేపి అ
ఖండతారూపప్రయోజనాంతరానురోధేన సాధ్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వాభావనివేశప్రసంగమాలోచ్యోక్తరీత్యా సాధ్యనిష్ఠత్వనివేశానివేశ
యోరుభయవర్ణనసంభవాత్తదేవాశ్రయణీయం. గురుధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్య
కే గౌరవమేవ సాధ్యాభావఘటితలక్షణపరిత్యాగబీజం సమానాధికరణవృ
త్త్యవచ్ఛేదకత్వాభావే ద్వితీయ సామానాధికరణ్యం సంసర్గః సామానాధి
కరణ్యావచ్ఛేదకత్వోభయాభావో వా నివేశ్య ఇతి లాఘవమితి వదంతి. వస్తు
తః సిద్ధాంతలక్షణే సాధ్యాభావవిషయితాయా గౌరవేణ కారణతావచ్ఛే
దకకోటౌ ననివేశః ఇహత్వనాయత్యా తత్ర తన్నివేశ ఇతి తదాభాసః సమ్యగే
వేత్యపి వదంతి. నను తాదృశావచ్ఛేదకత్వేన ఘటభేదమాదాయాతివ్యాప్తి
వారణాయ ప్రథమలక్షణేపి సామానాధికరణ్యేనేత్యస్యావశ్యకత్వాత్కథమే
తత్ తాదృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ పర్యాప్తప్రకారతానాశ్ర
యత్వనివేశేపి న తన్నివేశో హీయత ఇతి చేన్న. అవచ్ఛేదకానవచ్ఛేదకోభ
యాభావాది వారణాయ ప్రతియోగితావిశేషసంబంధేనావచ్ఛేదకవద్భేద ని
వేశాదర్థత ఏవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నభేదస్య లక్షణఘటకత్వాప్రా
ప్తేః. యదిచ సౌందలానామనవచ్ఛేదక విశేష్యతాపన్న ఏవప్రతియోగితా
విశేషసంబంధేనావచ్ఛేదకత్వ విశేషితో భేద ఏవ సునివేశ ఇతి తత్రావచ్ఛేద
క విశేషణం వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నభేదవారకతయా సార్థకీకర్తుమశ
క్యమిత్యుచ్యతే తదావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న భేదానుగమేనేదం. అతఏ
వాగ్రేతస్య ప్రామాణికతామభిసంధాయ ప్రతియోగివైయధికరణ్యానిష్క
ర్షం ప్రదర్శ్య తదస్వరసాదథవేత్యాదికల్పాంతరమనుసృతం. ఏవంచతా
దాత్మ్యేన సాధ్యతాయాం సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య సార్థక్యాసంభవే
పి ఏకోక్తిమాత్రేణ తత్రాపి తదుపాదానం తాదాత్మ్యేన వ్యాప్త్యనుగమో

కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావవాన్ ఆత్మత్వాది త్యాదౌ అవ్యాప్తివారణాయ పూర్వోక్తరీత్యనుసరణే గౌరవాద్వ్యాప్యవృత్తిత్వం పరిత్యజ్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వేనాభావం విశేషయతి * ప్రతియోగివ్యధికరణస్యైవేతి * పూర్వోక్తలక్షణే సాధ్యాభావస్య విశిష్యోపాదానాత్ తస్య చ హేత్వధికరణే సాధ్యరూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్యమావశ్యకమేవ ఏకవ్యక్తిసాధ్యకే అతస్తత్ర ప్రతియోగివ్యధికరణసాధ్యాభావాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరితి తన్నోక్తం. ప్రతియోగివ్యధికరణత్వంచ నప్రతియోగ్యధికరణావృత్తిత్వం సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ సంయోగాద్యభావస్యాతథాత్వా త్తాదృశాభావాంతరమాదాయాతివ్యాప్తేః కింతు ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వం ఏవంచ ప్రతియోగ్యనధికరణీభూతహేత్వధికరణవృత్తేరితి దళద్వయపర్యవసితార్థః. ప్రతియోగ్యనధికరణత్వంచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగ్యధికరణభిన్నత్వం అతః సమవాయేన జ్ఞానాదిసాధ్యక ద్రవ్యత్వాదిహేతౌ నాతివ్యాప్తిః ఇత్థంచ ప్రతియోగితానసంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నత్వేన విశేషణీయా. విశేషణతావిశేషేణాభావసాధ్యకే సర్వస్యైవాభావస్య తేనసంబంధేన కించిద్విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగి సమానాధికరణతయా ప్రతియోగివ్యధికరణాభావాప్రసిద్ధిరతో యాదృశప్రతియోగితాశ్రయానధికరణత్వం హేతుమత స్తాదృశప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యే నానవచ్ఛేదకం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యమితి సిద్ధాంతలక్షణే వక్ష్యమాణరీత్యానిష్కర్షణీయం. అథవిశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యత్రాతివ్యాప్తేర్వారణాయ యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టానధికరణత్వం హేతుమత ఇత్యస్యైవ వాచ్యతయా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావీయ ప్రతియోగితాయా లక్షణఘటకత్వాసంభవః తదవచ్ఛేదక వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య హేతుమత్యసత్త్వాత్ తథాచ సామానాధికరణ్యే నేత్యనర్థకం. అత్ర కేచిత్ యాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్ట యాదృశప్రతియోగితా

వేతి బోధ్యం. * గౌరవాదితి * తథాచేహ హేతుమద్వృత్తిత్వ సామాన్యనివేశఇతి భావః * యాదృశేతి * యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛి

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

శ్రయో భయానధికరణత్వం హేతుమత ఇత్యేవ తత్సార్థక్యార్థం వివక్షణీయం దర్శితాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వహ్నిత్వాది విశిష్టస్య హేతుమతిసత్త్వేపి తాదృశప్రతియోగితాశ్రయఘటాదేరసత్త్వాత్ ఉభయానధికరణత్వం హేతుమతోఽక్షతమేవేతి తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమాదాయ దోషవారకతయా సామానాధికరణ్యేనేత్యస్యసార్థకతానచ వహ్నిత్వేనఘటాద్యభావప్రతియోగితాయావద్వహ్నిభిన్నవృత్తిరేకైవ స్వీక్రియతేనతు ఘటాదిరూప ప్రతియోగిభేదేన భిన్నాఽభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య చైక్యాత్ తథాచ ఘటాదినిష్ఠప్రతియోగితాశ్రయ సాధనాదేరేవ సాధనవతిసత్త్వాత్ తాదృశప్రతియోగితాశ్రయానధికరణత్వం నతత్రేతి నసామానాధికరణ్యేనేత్యస్య సార్థకతాసంభవః ప్రతియోగిభేదేన ప్రతియోగితాభేదేతు మహానసీయవహ్న్యాదినిష్ఠాయాః వహ్న్యాదిసామాన్యాభావీయ ప్రతియోగితాయాః పర్వతీయ వహ్న్యాద్యవృత్తితయా తాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయానధికరణత్వస్య హేతుమతి పర్వతాదావసత్త్వాత్ వహ్నిత్వాదేః తదవచ్ఛేదకత్వమాదాయావ్యాప్తిరితి వాచ్యం.య

న్నాధికరణత్వయాదృశప్రతియోగితాశ్రయాధికరణత్వోభయాభావవత్త్వం యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణత్వేసతి యాదృశప్రతియోగితాశ్రయాధికరణం యత్తదన్యత్వంవార్థః తేనద్రవ్యంసత్త్వాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశత్వాభావాభావేసాధ్యేహేతుమతఆత్మనః ఆకాశత్వసాధ్యోభయానధికరణతయా వ్యాప్తిరతో యాదృశపదద్వయం. * అభావస్యేతి * తథాచైకధర్మావచ్ఛిన్నత్వే సత్యేకాభావీయత్వం ప్రతియోగితైకకరణబీజముక్తం వహ్నిత్వేన వహ్నిఘటోభయాభావప్రతియోగితాయాశ్చనోక్తాభావ ప్రతియోగితైక్య మభావభేదాత్ సమనియతాభావైక్యేభావాభేదేప్యవచ్ఛేదకభేదఏవ ప్రతియోగితాభేదకః తథాసత్యుక్తస్థలే వైజాత్యమేవప్రతియోగితావచ్ఛేదకం ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ధర్మైక్యేపి సంయోగ సమవాయాత్మకావచ్ఛేదకభేదః సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాభేదఏవ నియామకః నత్విహ స్వైః సంబంధైరవచ్ఛిన్నాప్రతియోగితేతి వక్ష్యమాణదీధితై రభావభేదేపి సమా

తః ప్రతియోగిభేదేన న ప్రతియోగితాభేదః అపిత్వవచ్ఛేదకభేదేనైవ ఏవ మపి వహ్నిభిన్నవాన్ ఘటాదిత్వాదేర్వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావీయప్రతియోగితాయా వహ్నిభిన్నే అసంభావితతయా తదాశ్రయానధికరణత్వస్య వహ్నిభిన్నే హేతుమత్యక్షతతయా తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమాదాయావ్యాప్తేర్వారకతయా సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య సార్థక్యం. మహాకాలో ఘటవాన్ కాలపరిమాణాదిత్యాదౌ మహాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘటాద్యభావీయ ప్రతియోగితైవ తాదృశీ మహాకాలస్య తదవచ్ఛేదక మహాకాలాన్యత్వ విశిష్ట ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నాధికరణతా శూన్యత్వాత్. అథవా వక్ష్యమాణరీత్యా సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధసామాన్యే యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్ట ప్రతియోగికత్వ యాదృశప్రతియోగితాశ్రయప్ర

నాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా భేదానుపగమేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య కేవలాన్వయిత్వభంగ ఇత్యభావైక్యముక్తం *వహ్నిభిన్నేసంభావితతయేతి* నను వహ్నిత్వేన వహ్నిధూమోభయాభావవద్వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్నితద్భిన్నోభయం నాస్తీతి ప్రతీతేస్తాదృశాభావోऽపి సిద్ధాంతసిద్ధః తస్య వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావేనైక్యాదవచ్ఛేదకైక్యాచ్చ ప్రతియోగితాప్యేకైవేతి తస్యా వహ్నిభిన్నే సమ్భావితతయా కథం దర్శితాభావః ప్రతియోగివ్యధికరణ ఇతి చేన్న. అస్తాంవోభయాభావ ప్రతియోగితాపర్యాప్తిరితి మతే తస్యా విలక్షణత్వాత్ మతాంతరేచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యైవ భేదాత్. అత్రచ హేతుమన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితాయాం స్వావచ్ఛేదకవిశిష్టాధికరణత్వస్వాశ్రయాధికరణత్వోభయసంబంధేన అవచ్ఛేదికాయాః ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వమర్థః. ఏతేన జగదీశానాం సామానాధికరణ్యేన వ్యధికరణధర్మేణావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వాభావనివేశాయాసో నోపాదేయః. తత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావకూటమనివేశ్యాపి ఉక్తరీత్యా విశిష్టపరామర్శ నిర్వాహాత్ యాదృశప్రతియోగితాశ్రయా నధికరణ హేత్వధికరణక తాదృశప్రతియోగితేత్యాది నివేశే ఘటకత్వ నివేశాధిక్యాచ్చ. మహాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘటాదికమపి మహాకాలే వర్తత ఇత్యనుసృత్యాహ *అథవేతి* స్వావచ్ఛేదకేతి*

తియోగికత్వహేత్వధికరణీభూతయత్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వైతత్ప్రతియోగిత్వా వచ్ఛిన్నాభావ స్తదనవచ్ఛేదకత్వమేవ వాచ్యం ఏవంచ తత్రావృత్తిగగనా ద్యభావప్రతియోగిత్వైవ తాదృశీ ఏవంచ వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావప్ర ప్రతియోగితా తాదృశీ వహ్నిత్వ విశిష్టప్రతియోగికత్వ తదాశ్రయవహ్ని ఛిన్నప్రతియోగికత్వయోరేకస్మిన్ సంబంధే అసత్వేన తాదృశప్రతియోగితా యా అపి తథాత్వాత్తద్వారకతయాపి సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య సఫల త్వమవసేయమిత్యాహుః. పరేతు అత్యంతాభావస్యేవ అన్యోన్యాభావ స్యాపి ప్రతియోగ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వోపగమాత్ పర్వ తాదౌ వహ్నిత్వ విశిష్టాద్యవచ్ఛిన్న జలాదిమద్భేదోపి ప్రామాణికః ఏవం చ స్వావచ్ఛేదక విశిష్టావచ్ఛిన్నస్వాశ్రయ వన్నిష్ఠప్రతియోగితాక భేద వద్వృ త్త్యధికరణకం యత్ప్రతియోగిత్వం తదనవచ్ఛేదకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదక స్య నివేశనీయం ఏవంచ వహ్నిత్వాదినా జలాద్యభావీయ ప్రతియోగితాపి తాదృశం స్వంకథితభేదస్య తదవచ్ఛేదక వహ్నిత్వాదివిశిష్టావచ్ఛిన్నతదా శ్రియ జలాదిమన్నిష్ఠప్రతియోగితాకత్వాత్ అత స్తదనవచ్ఛేదకతామాదాయ దోషవారణాయ సామానాధికరణ్యేనేతి. సంయోగీ ద్రవ్యత్వాత్ వహ్ని మాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సంయోగత్వ వహ్నితాద్యవచ్ఛిన్న సంయో గవహ్న్యాద్యభావ ప్రతియోగితాయాః గుణత్వ ప్రాదత్వాద్య వచ్ఛిన్న సంయోగిపర్వతభేదా సంయోగ వహ్న్యాద్య వచ్ఛిన్నఘటాది భేదాచా దాయతథాత్వ వారణాయావచ్ఛిన్నాంత నిష్ఠాంతయో రుపాదానం.

కాలిక సంబంధావచ్ఛిన్నాకాశత్వాభావాభావసాధ్యకే హేతుమాన ఆత్మనః ఆకాశత్వాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకే నాకాశత్వత్వేనాకాశత్వ వచ్ఛిన్న తయాఽవ్యాప్తిరతః ప్రతియోగిత్వైక్యం. వహ్నిత్వం పర్వతాంశే విశేషణంకృ త్వావహ్నిత్వేన పర్వతభేదమాదాయ తద్దోషతాదవస్థ్యవారణాయ విశిష్టే తి. తథాచ వహ్న్యాదినా పర్వత భేదోనపర్వతే. వహ్నింవహ్న్యంశేవిశే షణం కృత్వావహ్నినా వహ్ని భేదమాదాయ తద్దోష తాదవస్థ్య వారణాయ స్వాశ్రయవదితి. తథాచ వహ్నిత్వేనవహ్నిమద్భేదోనపర్వతే. తథాచస్వావ చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వేన స్వాశ్రియ నిష్ఠత్వేన వాప్రతియోగితాం విశిష్యభేదో

క్తేర్నసంభవతి పరంతు తాద్రూప్యేణావచ్ఛేదకతానివేశః సంభవతీతి తత్రైవ వక్ష్యతి అథ వేతి. వహ్న్యవచ్ఛిన్నవిషయితయా వహ్నిమజ్జ్ఞానభేదవారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన స్వాశ్రయవత్త్వం స్వావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యం స్వావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నం ప్రయోజనం తూభయం అవచ్ఛిన్నేత్యత్రావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగితాఘటకసంబంధేన తేన సమవాయాదినా వహ్న్యవచ్ఛిన్నవహ్నిసంయోగిభేదవ్యుదాసః. ఏవముత్తరత్రాపి. అత్రైతత్కల్పే విరుద్ధవహ్నిజలాభ్యాం ప్రమేయభేదమాదాయావ్యాప్తిః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యుపాదానేపి మహానసావృత్తిమద్భేదమాదాయావ్యాప్తిః మహానసావృత్తివహ్నేః వహ్నిసామాన్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకవహ్నిత్వవిశిష్టత్వాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వసహిత తత్సామానాధికరణ్యస్య విశిష్టనిష్ఠపదార్థత్వే మహానసీయవహ్నిమాదాయ తద్గ్రామాదిత్యాదౌ ఏకమహానసే ఘటోవర్తతే పరమహానసే నాస్తి తత్ర మహానసీయఘటేన తన్మహానసభేదమాదాయావ్యాప్తిః మహానసీయత్వస్య నానాత్వేపి సామానాధికరణ్యసంబంధేన మహానసత్వస్యైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్థలే దోష ఇతి స్వావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం స్వావచ్ఛేదకపదేనోపాదేయం మహానసీయవహ్న్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిశ్చ న మహానసీయఘటత్వే ఇత్యదోషః ఏవం చ వహ్నిత్వహ్రదత్వాభ్యాం వహ్న్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక తదుభయవిశిష్టాప్రసిద్ధ్యా న తత్ర పర్యాప్తినివేశప్రయోజనసంభవ ఇతి చేత్ప్రయోజనస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వలక్షణాభిప్రాయకత్వాత్. అత్ర స్వావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నత్వస్వసమానాధికరణవృత్తిత్వోభయసంబంధేన హేతుమన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితావిశిష్టాయాః ప్రతియోగితాయాః స్సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వమర్థః అత్రావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్న భేదోక్త్యా తాదృశావచ్ఛేదకత్వేన గగనాదిభేదమాదాయాతివ్యాప్తిరతః సామానాధికరణ్యేనేత్యేతదాపతేత్. అతో వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నభేదానుపగమో వాచ్యస్తథా చ న దర్శితరీతిసంభవః ఏవం దర్శితరీత్యా వహ్నిత్వహ్రదత్వాభ్యాం వహ్న్యభావమాదాయ పర్యాప్తినివేశస్యాపి నవ్యాప్యవృత్తి

అథవా యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయాదృశప్రతియోగితాశ్రయ
వృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదవత్త్వం హేతుమతః తదనవచ్ఛేదకత్వం
వివక్షణీయం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నఘటాభావప్రతియోగితాప్యేతాదృశీతా
దృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నతాదృశప్రతియోగితాస
త్యేత్యాహ * అథవేతి * దర్శితాకాశత్వాభావాభావసాధ్యకే గగనత్వేనసా
ధ్యావచ్ఛేదస్య తాదృశాకాశత్వాభావాభావత్వేన ఆకాశత్వావచ్ఛేదస్యచ వా
రణాయ యాదృశపదద్వయం దర్శితాకాశాభావాభావసాధ్యకే ఆకాశత్వే
న సాధ్యావచ్ఛేదవారకతయా ప్రథమయాదృశపదనివేశేపి సాధ్యతావచ్ఛేద
కరూపేణాకాశావచ్ఛేదాప్రసిద్ధేస్తత్రద్వితీయం 'యాదృశపదప్రయోజన
మితితుబోధ్యం. యదచాకాశత్వాభావాభావసాధ్యకేపి నద్వితీయతత్పదప్ర
యోజనం దర్శితభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బంధానవచ్ఛిన్నత్వాత్ తదాకాశత్వప్రమావిషయత్వాభావాభావస్య కాలి
కసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాన్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావాభావ
స్యచ సాధ్యత్వే ఉక్తరీత్యా ప్రయోజనం వాచ్యం. స్వరూపసంబంధావచ్ఛి
న్నతాదృశప్రమావిషయత్వాభావస్య సాధ్యప్రతియోగితయా సాధ్యతావ
చ్ఛేదకరూపేణ తద్వద్భేదస్యఃప్రత్యూహత్వాత్. నను వహ్నిత్వఘటత్వా
భ్యాం వహ్నిమద్భేదం వహ్నిత్వేన వహ్నిఘటోభయవద్భేదం చాదాయా
వ్యాప్తిః మైవం. స్వావచ్ఛేదకపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకత్వస్య ప్రతియోగితా
శ్రియపర్యాప్తత్వస్యచోక్తత్వాత్. యత్తు వహ్నిత్వేనతార్ణాతార్ణద
హనోభయవద్భేదమాదాయవ్యాప్తివారణాయస్వపర్యాప్త్యనధికరణవృ
త్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం నివేశ్యమితి తన్న
తాదృశభేదస్య నిరాకృతత్వాత్. నను దండిమాన్ దండిసంయోగాదిత్యా
దౌ కల్పద్వయేపి దండిసామాన్యాభావప్రతియోగితాయాం తద్దండిమద్భేద
వద్వృత్త్యధికరణకత్వసత్త్వేనావ్యాప్తిః మైవం. తత్రదండత్వస్యైవ సాధ్యతావ
చ్ఛేదకత్వాత్. అత్రాపి స్వాశ్రయవృత్తిత్వస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వోభ
యసంబంధేన హేతుమన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావిశిష్టప్రతియో
గితాయా ఇత్యాద్యర్థః. మహాకాలే మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటాంగీకా

మానాధికరణ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకస్య వహ్నిత్వేన ఘటనాస్తీతి ప్రతీతి విషయభేదస్య హేతుమతి సత్త్వాత్ వ్యధికరణధర్మస్యాత్యంతాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వవదన్యోన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయామప్యవచ్ఛేదకత్వాత్ అతఏవ సమవాయితయా వాచ్యత్వవద్భేదో౽పి దర్శితవ్య ఇతి మిశ్రైరభిహితం ఇత్థంచ తాదృశ ప్రతియోగితావారణాయ సామానాధికరణ్యేనేతి. హేతుమతో వహ్నిత్వేన ఘటవద్భేదవత్త్వం ఘటత్వేన వహ్నిమద్భేదవత్త్వం చాదాయ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్నినిష్ఠప్రతియోగితాయాః తాదృశత్వవారణాయ పరిష్కృతప్రతియోగితా సమానాధికరణత్వ తదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ యోర్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం నివేశనం. మహాకాలో ఘటవాన్ కాలపరిమాణత్వాదిత్యాదౌ మహాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘటాద్యభావీయ ప్రతియోగితామాదాయైవ లక్షణసమన్వయః నతు గగనత్వ పటత్వాదినా ఘటాద్యభావీయప్రతియోగితాం గగనత్వపటత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదస్య హేత్వధికరణ మహాకాలే సంభవే౽పి సామానాధికరణ్యేన తదవచ్ఛేదకస్యాప్రసిద్ధేః అథవా తాదృశప్రతియోగితా సామాన్యే యద్ధర్మ సామానాధికరణ్య విశిష్ట యద్ధర్మావచ్ఛేద్యత్వాభావః తద్ధర్మవిశిష్టసామానాధికరణ్యం వ్యాప్తిరిత్యేవ వివక్షణీయం.

రేఖాపాఠః * అథవే * యద్ధర్మేతి * యద్ధర్మపర్యాప్త నిరూపకతాకావచ్ఛేద్యత్వమర్థః తేన వహ్నిత్వ ద్రవ్యత్వాభ్యాం వహ్న్యభావమాదాయ నావ్యాప్తిః ఏతచ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యపక్షే. ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన తన్నివేశే సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వనిరుక్తావచ్ఛేద్యత్వోభయాభావస్య వాచ్యత్వే గౌరవాత్. అత్ర ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన తన్నివేశే౽పి సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశప్రతియోగితా సామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకత్వోభయాభావ నివేశో౽పి సమ్యక్ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయైవ లక్షణసంగతేరితి సామానాధికరణ్యేన వ్యధికరణధర్మేణానవచ్ఛేదకత్వమితి జగదీశోక్తిస్త్వసంగతైవ అవచ్ఛేదకత్వస్య ప్రతియోగివిశేష

ఇత్థంచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా మాదాయాపి లక్షణ సమన్వయ స్తత్ర సంభవతీత్యవధేయం. వహ్నిత్వేన వహ్నిధూమోభయం నాస్తీత్యేతాదృశ ప్రతీతివిషయాభావస్య వహ్నిమాత్ర వహ్నిత్వేన వహ్నిధూమోభయం నాస్తీతి ప్రతీతి సిద్ధభేద మాదాయ ప్రతియోగివ్యధికరణత్వేపి తస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం న వహ్నిత్వమాత్రే పర్యాప్తం తథాసతి వహ్నిత్వరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టవహ్నిరూప ప్రతియోగిమత్యపి తాదృశాభావప్రత్యయ ప్రసంగాత్ కింతు వహ్నిత్వతదుభయత్వయోరేవతత్పర్యాప్తిరతస్తాదృశ ప్రతియోగితాయాం సమానాధికరణతయా అనవచ్ఛేదకత్వేపి వహ్నిత్వస్య నక్షతిః. యదిచ తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం వహ్నిత్వాదికమేవ నతుప్రతియోగివిశేషణతాపన్నముభయత్వం ప్రతియోగివిశేషణతానాపన్నే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహి ప్రతీత్యా తద్విశేషణతాపన్నే తదనవగాహనాత్ అన్యథావహ్నిత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాదావపి ఘటత్వ వహ్నిత్వాద్యుభయావచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్త్యవగాహనౌచిత్యాత్ సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య వైయర్థ్యాపత్తేః వహ్నిత్వేనోభయాభావ ప్రతియోగితాచ వ్యాసజ్యవృత్తిరతోన తాదృశాభావస్య కేవలాన్వయిత్వానుపపత్తిరితి మన్యతే. తదాసామానాధికరణ్యేనేత్యస్య ప్రతియోగితాపర్యాప్త్యధికరణ వృత్తిత్వేనేత్యర్థ ఇత్యాహుః. తదుభయమపినయుక్తం ఏవంసతి ఘటత్వాదినా సాధ్యాభావప్రతియోగితాయా అపినిరుక్తప్రతియోగి వైయధికరణ్య నిరూపకత్వ సంభవేన ప్రథమలక్షణే ప్రతియోగి వైయధికరణ్యానభిధానస్య నిర్బీజతయా సందర్భ విరోధాపత్తేః.

ణతయా తత్పర్యాప్తివివక్షావైయర్థ్యాత్. సమానాధికరణవృత్తిత్వేన వ్యధికరణేనావచ్ఛేదకత్వాభావకల్పాపి తదీయప్రతియోగితాయా ద్వేధానివేశేన కూటనివేశేన చ గురుతర ఇతి బోధ్యం. * ప్రతియోగితాపర్యాప్తీతి * ప్రతియోగితాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పర్యాప్తత్వేనేత్యర్థః * నిరుక్తేతి * యాదృశప్రతియోగితా వచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవృత్తియాదృశప్రతియోగితాశ్రయోభయానధికరణత్వం ప్రథమమతే. నచైతద్రూపాది సాధ్యకే ఘటత్వాదినా ఏతద్రూపాభావస్య నేదృశప్రతియోగివైయధికరణ సంభవః. తథాపి

వస్తుతో యాదృశప్రతియోగితాసంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకయత్కిం
చిద్ధర్మావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం హేతుమతస్తదనవచ్ఛేదకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేద
కస్య వివక్షణీయం కపిసంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్నకపిసంయోగాదినిష్ఠప్రతియోగి
తా సంసర్గావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకం కపిసంయోగత్వాదికమేవ తద
వచ్ఛిన్నానధికరణత్వం చ న హేతుమత ఇతి న కపిసంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వా
దిత్యాదావవ్యాప్తిః. ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వసంబన్ధేనైవ ప్ర
మేయత్వాదినా ప్రతియోగినో ఘటత్వేన ప్రమేయం నాస్తీత్యాదిజ్ఞానే భా
నాత్ ప్రమేయత్వాద్యవచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య హేతుమత్యసంభవాత్ ఘ
టత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా యాదృశప్రతియోగితాత్వేనోపా
దానాసంభవాత్ తథావిధప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధేర్గతో యత్కించి
దిత్యుక్తం. దండిమాన్ దండిసంయోగాదిత్యాదౌ తత్తద్దండావచ్ఛిన్నానధి
కరణత్వమాదాయ దండిసామాన్యాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యేఽపి న
క్షతిః తత్తద్దండావచ్ఛిన్నాన్యోన్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమాదా
య దోషవారణాయ తత్ర పరంపరాసంబన్ధేన దండత్వాదేః సాధ్యతావ
చ్ఛేదకత్వస్వీకారస్యావశ్యకత్వాత్. తత్సంయోగత్వతద్వహ్నిత్వాది విశి

ఘటత్వేన రూపాభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణసాధ్యాభావతయా సంద
ర్భవిరోధస్య దుర్వారత్వాత్. స్వావచ్ఛేదకవిశిష్టావచ్ఛిన్న'సాధ్యవన్నిష్ఠ
ప్రతియోగితాకభేదః స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాకభేదో వా ద్వితీయమతే సమానాధికరణవృత్తిత్వేనావచ్ఛేదకత్వస్యా
భావం నివేశయితుర్జగదీశస్యమతేఽపి సందర్భవిరోధో బోధ్యః * యాదృ
శేతి * యేనసంబన్ధేన ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వం తేన సంబన్ధేన ధర్మా
వచ్ఛిన్నత్వం బోధ్యం అన్యథా తాదృశప్రకారతావచ్ఛేదక ధూమత్వాదేః
కాలికసంబన్ధేన వహ్న్యసత్త్వాదసమానకాలీన ప్రకారతావచ్ఛేదకమా
దాయనాతిప్రసంగః * పరంపరేతి * యాదృశప్రతియోగితా సంసర్గావ
చ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకీభూత యత్కించిద్ధర్మ
విశిష్టవిశిష్టానధికరణత్వం హేతుమత ఇత్యుక్తౌ ఏకోక్తిభేదభయేనేత్థమభి
ధానం. ప్రమేయం నాస్తీత్యాదావనాయత్వాఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

ష్టప్రతియోగివిషయకాభావభానేసంయోగత్వ వహ్నిత్వాదిరూపసామాన్యధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః సంసర్గతయా భానే సామాన్యాభావాత్ తత్సంయోగత్వ తద్వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నానధికరణత్వేపి హేతుమతాన ఉతేః సంయోగత్వవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః ఘటత్వావచ్ఛిన్నత్వేన ఘటో నాస్తీత్యభావబుద్ధౌ సంసర్గతయా భానోపగమే ప్రతిమానిరూపితత్వేన ప్రకారతానివేశనీయా. విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకవిశిష్టసత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య హేతుమతి సత్వాన్నాతివ్యాప్తిః వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాదినిష్ఠ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితా సంబంధాద్యవచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదక ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య హేతుమతి సత్వాత్ సామానాధికరణ్యనేత్యస్య సార్థకతా. ఏకమాత్రవృత్తి సాధ్యకస్థలే సాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితా సంసర్గావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం న హేతుమత ఇతి సాధ్యవృత్తితథావిధ ప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధ్యానపూర్వోక్తలక్షణే ప్రతియోగివ్యధికరణత్వం నివేశితం. వహ్నిత్వాదినా ఉభయాభావమాదాయదోషస్తు పూర్వవదేవ వారణీయ ఇతి.

తాయాః ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నత్వేన భానోపగమేపి సర్వత్ర తథాభానేమానాభావ ఇత్యాశయేనోపగమ ఇతి. యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాత్వేన చ నేహ నివేశః తద్రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాత్వేన నివేశాపత్తేః నైయర్థ్యాచ్చ. నచ ప్రతియోగితయోరభేదమాత్రార్థత్వే యత్ప్రతియోగితేత్యేవాభిధానీయమితి వాచ్యం. ప్రతియోగిభేదేనప్రతియోగితాభేదమతే మహానసీయవహ్న్యాద్యాత్మక ప్రతియోగితామాదాయవహ్నిత్వే తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాపత్తివారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాది భేదభిన్నప్రతియోగితేతి మతప్రవేశసూచకత్వాత్. యాదృశప్రతియోగితాత్వేనాభానేన ననివేశః యాదృశప్రతియోగితావృత్తి ప్రతియోగితాత్వ విశిష్టసంసర్గావచ్ఛిన్నత్వోక్త్యాదోషావారణాదే తద్వివక్షణావశ్యకత్వాదితి వహ్నిత్వేన తద్వత్త్వ్యభావాసత్వాదేవనావ్యాప్తిః * సాధ్యవృత్తీతి * అఘ్రేతద్రూపవత స్సాదృశైత

ద్రూపత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వేపి ఘటవత్త్వేన తద్రూపాభావీయ ప్రతియోగితాసంసర్గావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదక ఘటత్వావచ్ఛిన్నా నధికరణత్వాన్నాప్రసిద్ధిరితి చేన్న. రూపత్వవత్త్వేన రూపం నాస్తీతి ప్రతీతి నిరూపితాయా రూపత్వావచ్ఛిన్నరూప నిష్ఠప్రతియోగితాసంసర్గావచ్ఛిన్నారూపత్వ నిష్ఠా ప్రకారతా తదవచ్ఛేదక రూపత్వత్వా వచ్ఛిన్నానధికరణత్వాద్ధేతుమతో రూపవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిరతః ప్రకారతాయాం ప్రతియోగినిష్ఠత్వస్యావశ్యకతయా ప్రకృతే తాదృశ ప్రతియోగితాయా దుర్లభత్వాత్ నచ ఘటత్వేన ఏతద్రూప తద్రూపోభయాభావీయ ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదక తద్రూపత్వావచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య హేతుమతి సత్త్వాన్న దోష ఇతి వాచ్యం మహానసీయవహ్నిమాన్మహానసీయ తృణాది మత్పర్వత మహానసాన్యతరత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణాయ ప్రకారతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వస్యావశ్యకతయా తద్రూపత్వస్య తాదృశత్వాత్. అత్రైవ మేతద్రూప తద్రూపాన్యతర తద్రసోభయాభయాభావక పాలత్వ రూపసామాన్యోభయాభావీయ సాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితామాదాయైవ నాప్రసిద్ధిరితి చేన్న. ఉభయాభావస్య ద్విత్వాభావరూపతాయా ఏతల్లక్షణకృత్సమ్మత తయా ప్రతియోగితాయాః సాధ్యనిష్ఠత్వాభావాత్. వహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్నిఘటాన్యతరాభావమాదాయావ్యాప్తేః సాధ్యమాత్రనిష్ఠతాయా ఆవశ్యకత్వాచ్చ. కేచిత్తు ఘటత్వేనప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీతౌ యాప్రమేయమాత్రవృత్తి ప్రతియోగితాసైవ ఘటో నాస్తీత్యాదౌ భాసతే స్నేహత్వేన గుణో నాస్తి జన్యస్నేహత్వేన జన్యగుణో నాస్తీత్యాదౌ యా గుణమాత్రవృత్తి ప్రతియోగితాసైవ స్నేహో నాస్తి జన్యస్నేహో నాస్తీత్యాదౌ ప్రతీయతే ఇత్యేక మాత్రవృత్తి సాధ్యనిష్ఠ తాదృశ ప్రతియోగితా సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదక యత్కించిద్ఘటత్వ స్నేహత్వావచ్ఛిన్నా నధికరణత్వ మేతద్రసాధికరణన్యసం భవత్యేవ సాధ్యమాత్రత్వంతు నదేయం సాధ్యసామాన్యాభావా ప్రసిద్ధ్యాతివ్యాప్తేః వహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్నిఘటాన్యతరాభావసత్త్వే తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా తాదృశాన్యతరత్వేప్యపేయా అన్యథాతిప్రసక్త ధర్మా

పరేతు యది ఘటత్వేనవహ్నిర్నాస్తి వహ్నిత్వేన ఘటో నాస్తీత్యా దౌ వహ్నిత్వ ఘటత్వాది రూప సమానాధికరణ ధర్మస్యాపి ప్రతి యోగితా వచ్ఛేదకత్వం భాసతే అన్యథా తాదృశ ప్రతీతేః ప్రతియో గినిష్ఠ తత్తద్ధర్మాణాం ఉపలక్షణతయా భానేతద్విశిష్ట వైశిష్ట్యానవగాహి తయా తన్నిర్వికల్పకానంతర ముత్పత్త్యాపత్తేః నచ వహ్నిత్వ ఘట త్వాదేః ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వానవగాహనే తన్నిర్వికల్పకానంత రం తాదృశాభావ బుద్ధిరిష్టైవ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతయా యదవభాసతే తన్నిర్వికల్పకానంతరం అభావప్రతీత్యనుపగమాదితి వాచ్యం వహ్నిత్వాది నిర్వికల్పకానంతరం తథావిధప్రత్యయోపగమే విశేషాభావేన తదుత్తరంవ హ్నిత్వాద్యంశే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వానవగాహి వహ్నిర్నాస్తీత్యా కారక సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రత్యయస్యాపి స్వీకారాప త్తేరిత్యుచ్యతే తదావ్యాప్యవృత్తితాసివేశపక్షే వహ్నిత్వాదేర్వ్యాప్య వృ

నవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితైవోపాదాయేత్యాహుః. తన్న. ఘటమాత్రవృత్తిప్ర తియోగితాయా ఏవోక్తప్రతీత్యా ప్రమేయవృత్తిత్వేన భానం స్వీకృత్య కృత్స్న ప్రమేయవృత్తిప్రతియోగితాయా దూషితత్వాత్ తథాచాప్ర సిద్ధిదుర్వారైవ. ఏవం స్నేహత్వేన గుణో నాస్తిజన్యస్నేహత్వేనజన్యగు ణో నాస్తీత్యాదావపి స్నేహో నాస్తిజన్యస్నేహో నాస్తీత్యాదౌ ప్రతీతాస్నే హమాత్రవృత్తి ప్రతియోగితైవ గుణత్వాది సామానాధికరణ్యేన ప్రతీయతే గుణమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాయాం మానాభావాత్ ఇతి నదోషః. * ప్రతియోగితేతి * స్వప్రతియోగితేత్యర్థః తేన వహ్నిత్వాదేరభావాం తర ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి ననియమభంగః *యదవభాసతేఇతి * తే జస్త్వాది నిర్వికల్పకానంతర మంధకారాదేరిద మితి ప్రతీతి నిర్వాహాయఫలీ భూతప్రతీతావితిబోధ్యం. ద్రవ్యాద్యభావేఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా కత్వ సంబంధేన ఘటావగాహినో ఘటో నాస్తీతి ప్రత్యయస్య ఘటత్వని ర్వికల్పకానంతరం వారణార్థం యదవగాహత ఇత్యనుధావనం * తదుత్త రమితి * వహ్నిత్వాదౌ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతానత్వేపి కేవలప్రతియో గితా సంబంధేన విశేష్యే విశేషణమితిరీత్యేత్యర్థః ప్రతియోగివిశేషి

త్తిఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమాదాయాసంభవప్రసక్తిరిత్యాలోచ్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యానివేశనమనుస[illegible]సార. తదర్థః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టానధికరణ వృత్తిత్వమేవ తథాన త్యపి హేతుమతో ఘటత్వాదివిశిష్టానధికరణతయా వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావమాదాయ దోషప్రసక్త్యా సామానాధికరణ్యే నైత్యస్య సార్థక్య సంభవాత్ నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టానధికరణత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక భేదవత్త్వం తథాచ సంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్నఘటాదిమద్భేదమాదాయసంయోగా త్యంతాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యాపత్తిః భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం ప్రక్రతప్రతియోగితాసామానాధికరణ్య నివేశే నైచ పరిత్విత్యాదినా అభిహితద్వితీయకల్ప ఏవ పర్యవసానమితి ఘటత్వాదినా వహ్న్యాద్యభావస్యాపి ప్రతియోగివైయధికరణ్యాపత్త్యా వహ్నిత్వాదేస్తత్ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకయా వ్యాప్తేరితి వాచ్యం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదానభ్యుపగమే నైవోక్తాపత్త్య సంభవాత్ ఘటత్వేన పటవాన్నిత్యాదౌ ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న పటాత్యన్తాభావస్యైవ విషయత్వోపగమాత్. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం సామానాధికరణ్యేన యత్రావచ్ఛేదదకం తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక ఏవవా భేదో నివేశ్యః. అత్రైనమపి ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావస్య ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాదవ్యధికరణస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమాదాయావ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి చేన్న సామానాధికరణ్యేన ప్రతియోగితాయాం అనవచ్ఛేదకం య[illegible]త్తదవచ్ఛిన్న తత్సమానాధికరణ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక భేదస్యైవ నివేశనీయత్వాత్. అథ వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావస్య యదిఘటత్వాదికం ప్ర

ణాభావధానంత్వితినియమస్త్విదానీమప్రయోజక ఇతి భావః. మహానసీయవహ్నిమద్భేద మాదాయవహ్నిసామాన్యాభావప్రతియోగితాసంగ్రహవారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వోపాదానం*అత్రైవమపీతి*నను ఘటత్వేన వహ్న్యభావ ప్రతియోగితాయాం వహ్నిత్వస్యావ్యవచ్ఛేదకతయా సామాన్యతో యాదృశ ప్రతియోగి

తియోగితావచ్ఛేదకం తదాఘటాదిమతి తాదృశాభావాప్రసంగ ఇతి వహ్ని త్వఘటత్వాద్యోరేవ అవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి రుపగంతవ్యా తథాచానవచ్ఛేదక పదస్యావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనధికరణపరతయా వ్యాఖ్యేయతయైవ తాదృశాభావప్రతియోగితామాదాయ దోషాప్రసక్తేః సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య వైయర్థ్యమశక్యవారణమేవేతి చెన్న ప్రతియోగి విశేషణతాపన్న తదనాపన్నయోరవచ్ఛేదకతా వైలక్షణ్యేన ప్రత్యేకమేవావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తేః పర్యాప్తివివక్షామాత్రేణ ప్రతీకారాసంభవాత్ సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య సార్థక్యం. తదపి ప్రతియోగివిశేషణతాపన్నస్య యాదృశంవిలక్షణమనవచ్ఛేదకత్వంతత్పర్యాప్త్యనధికరణత్వలాభాయైవ వ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యైవతత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టవిరోధిత్వోపగమేనోక్తాభావస్య వహ్న్యాదిమతివృత్త్యా బాధకాభావాత్. అస్తువా విలక్షణావచ్ఛేదకతాత్వేన ప్రత్యేకంపర్యాప్తయోరప్యనవచ్ఛేదకత్వయో స్తత్త

తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం న హేతుమత ఇతి కథంతదభావస్య లక్షణఘటకతేతి చేన్న. యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న యత్కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య వివక్షితత్వాత్ అన్యథాఘటత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీత్యాఘట సామాన్యాభావీయ ప్రతియోగితాయాం ప్రమేయత్వస్యాప్యవచ్ఛేదకత్వేన సామాన్యతో ఘటసామాన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణాప్రసిద్ధ్యా తాదృశాభావస్యాపి లక్షణాఘటకత్వాపత్తేః. వ్యాఖ్యేయతయైవేత్యేవ కారాభిన్నక్రమే. అనధికరణ పరతయైవేత్యర్థః. నన్వేవం సామానాధికరణ్యేనేత్యేతద్వైయర్థ్యమిత్యత ఆహ * తదపీతి * ఏవంచ ప్రతియోగివైయధికరణ్య శరీరే సామానాధికరణ్య నివేశస్యావచ్ఛేదకతావైలక్షణ్యస్యచ తదవతారకత్వం బోధ్యం * ప్రతియోగితేతి * తద్ధర్మావచ్ఛిన్న వ్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య తద్ధర్మావచ్ఛిన్న విరోధిత్వ మర్థః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిసత్తాయా అభావవిరోధశరీరే ప్రతియోగినివేశవైయర్థ్యాత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య తత్ప్రతియోగితాకాభావ విరోధనియమమప్యుపపాదయతి * అస్తువేతి * వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి

త్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేనఅనుగతయోః సమానాధికరణ ధర్మవ్యధికరణ ధర్మద్వయే పర్యాప్త్యంతరం తాదృశానుగతరూపావచ్ఛిన్న పర్యాప్త్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవాభావ విరోధితేతి నానుపపత్తిః ఏవంచహ్రదత్వవహ్నిత్వోభయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావమాదాయ పర్యాప్తినివేశనవ్యావృత్తిప్రదర్శనం సమానాధికరణ ధర్మస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ పక్షీయవ్యాప్యవృత్తిత్వఘటిత లక్షణాభిప్రాయేణేతి వదంతి.

న్నాభావావిరోధోపపాదనాయ సామాన్యతోఽవచ్ఛేదకతాత్వస్య తేన రూపేణపర్యాప్తేశ్చాశ్రయణం. విలక్షణావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవలంబః లక్షణనిర్వాహార్థః. నన్వేవం వహ్నిత్వస్యైవ హ్రదత్వ వహ్నిత్వోభయ రూపేణ వహ్న్యభావ ప్రతియోగితాసమానాధికరణత్వేన తదవచ్ఛిన్న తత్సమానాధికరణావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకభేదస్య ధూమవత్యసత్త్వాన్న తాదృశాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యాసంభవ ఇత్యత ఆహ * ఏవమితి * పక్షీయేతి * తల్లక్షణే ఘటత్వేన వహ్న్యభావమాదాయ దోషవారణాయ తన్నతాశ్రయణాత్ వహ్నిత్వహ్రదత్వాభ్యాం వహ్నేర్నాస్తీత్యాదౌ వహ్నిత్వస్య స్వాతంత్ర్యేణాపి భానాదుభయమత సాధారణీ ఏకైవావచ్ఛేదకతేతి లక్షణే వ్యావృత్తి సంగతిరితి భావః ఇదంచావలక్షణం స్వమతేపి ఏతదభావస్యాద్యద్వయలక్షణాభిప్రాయకత్వమేవేతి ద్రష్టవ్యం. అత్రేదమస్వరసబీజం అవచ్ఛేదకతాత్వేన వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాంగీకారే సామానాధికరణ్యే నైత్యస్యవైయర్థ్యం దుర్వారం తదనుపాదానేపి వహ్నిత్వేన ఘటాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేన తద్వచ్ఛేదస్య వహ్నిత్వే సత్త్వాత్. నచ తాదృశావచ్ఛేదకత్వానియామకతత్తద్వ్యక్త్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేదకూటం ప్రవేశ్యైవ సార్థక్యమానేయ మితి వాచ్యం తథాసతి మహానసీయ వహ్న్యభావమాదాయావ్యాప్తేః. ఏవం మహానసీయ వహ్న్యభావప్రతియోగితాయా అపి తత్తదవచ్ఛేదకతాత్వేన ప్రత్యేకం పర్యాప్తత్వాదవ్యాప్తిరత స్తత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేన పర్యాప్తినివేశావశ్యకతయా

* అవ్యభిచారి సంబంధరూపతా * అవయవ శక్త్యా అవ్యభిచారి సంబంధ శబ్దప్రతిపాద్యతా తథాచ పూర్వవన్నైనతత్పదస్య పారిభాషికత్వేతి భావః. ఏను సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వరూపస్య వ్యభిచార పదార్థస్య తచ్ఛరీరే అనివేశాత్కథమేవ మిత్యత ఆహ * హేతావితి * యథా హేత్వన్వయి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం వ్యభిచారః తథా సాధ్యతావచ్ఛేదకాన్వయినో హేతు సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేన అవచ్ఛేదకత్వస్యాపి తథాత్వమిత్యర్థః. వహ్నిర్ధూమస్యావ్యభిచారీత్యత్రాభావవద్వృత్తిత్వం వ్యభిచారపదార్థః తదేకదేశే చాభావే షష్ఠ్యర్థప్రతియోగితాయాః నిరూపకత్వ సంబంధేన అన్వయః ప్రతియోగితాయాం మాధేయతాసంబంధేన ధూమస్యావచ్ఛిన్నత్వసంబంధేన ధూమవిశేషణతాపన్న ధూమత్వస్యాన్వయ ఇతి ధూమత్వావచ్ఛిన్న ధూమాభావవద్వృత్తిత్వలాభః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాంతర్భావేన వ్యభిచార పదార్థతా శక్త్యానంత్యప్రసంగాత్ సాధ్యవాచకపదవైయర్థ్యాపాతాచ్చ ఏవం సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితాయాం సామానాధికరణ్యేన అవచ్ఛేదకత్వం వ్యభిచారపదార్థః సామానాధికరణ్యేచ వ్యుత్పత్తివైచిత్ర్యాత్ ప్రథమాంతపదోపస్థాప్యస్యాపి వహ్నౌనిరూపకత్వేనాన్వయః వహ్న్యాద్యంతర్భావేనైవ వాశక్తిః ధూమపదం లక్షణయా ధూమత్వపరం ఆధేయత్వం షష్ఠ్యర్థః అన్వయశ్చాస్య అవచ్ఛేదకత్వే నిరూపకత్వమితి ప్రత్యయార్థః తథాచ ధూమత్వనిష్ఠస్వసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతానిరూపకో వహ్నిరిత్యన్వయబోధః యద్యపి లాఘవరూప వినిగమక సవచ్ఛేదకతావైలక్షణ్యస్య నిష్ప్రయోజనత్వాద్వైయర్థ్యమితి. సాధ్యేతి సామానాధికరణ్యేనేతిచ జ్ఞేయత్వం వాచ్యత్వ వ్యభిచారీతి వ్యవహారవారణాయ. మూలే అప్రసిద్ధివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావఖండనయోరుభయోరపి దూషణత్వ లాభాయోభయోర్వ్యభిచారపదార్థత్వవ్యవస్థాపనం. నిరూపకతాయా అసంసర్గత్వాత్ప్రథమాంతస్య భేదసంబంధేనవిశేషణతాయా అప్రామాణికత్వాచ్చాహ * వహ్న్యాదీతి * లాఘవేతి * ప్రతియో

త్త్వాగభావవద్వృత్తిత్వమేవ వ్యభిచారపదశక్తి కల్పనముచితం తథాపి జ్ఞేయత్వం వాచ్యత్వస్యావ్యభిచారీతి ప్రామాణికవ్యవహారానురోధాదుపదర్శితగురురూపస్యాపి వ్యభిచారపదార్థత్వమావశ్యకం తత్ర వాచ్యత్వాభావాప్రసిద్ధ్యా తదభావవద్వృత్తిత్వాభావబాధాసంభవాత్ ఉక్తరూపస్య వ్యభిచారపదార్థత్వే వ్యభిచారస్యాభావోఽవ్యభిచారమిత్యవ్యయీభావాశ్రయణాత్ జ్ఞేయత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమవ్యభిచారపదార్థః ఇన్ప్రత్యయార్థో నిరూపకత్వం వాచ్యత్వపదం వాచ్యత్వత్వపరం షష్ఠ్యర్థశ్చాధేయత్వం తథాచ వాచ్యత్వనిష్ఠస్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతానిరూపకం జ్ఞేయత్వమిత్యన్వయబోధః.

గిత్వాద్యప్రవేశాత్. * అవ్యయీభావేతి * యద్యపి కృష్ణసర్పవద్బిలమిత్యాది ప్రయుజ్యతే నతు నీలఘటవద్గృహమిత్యాది అతో నకర్మధారయాన్మత్వర్థీయో బహువ్రీహిశ్చ తదర్థప్రతిపత్తికర ఇతి వ్యుత్పత్తిరుపేయా తత్ర వృత్తిద్వయాకల్పనలాఘవానురోధాత్ కర్మధారయపదం బహువ్రీహితరసమాసపరం అతఏవ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వలక్షణవృత్తౌ గభావోఽవృత్తమిత్యవ్యయీభావోత్తరం మత్వర్థీయో మథురానాథేన నిరాకృతః ఏవమేవ అగుణవత్త్వమితి గుణసాధర్మ్యవ్యాఖ్యానేపి గుణాభావవత్త్వముపేక్ష్యాగుణవద్భిన్నత్వలాభో బోధ్యః. తథాపి వ్యభిచారస్యాభావో యత్రేతి న వ్యధికరణపదబహువ్రీహిః అనుశాసనాసత్త్వాత్ నాపి నాస్తి వ్యభిచారో యస్యేతి బహువ్రీహిః నఞ్ పదలక్షణాపత్తేః తథాచావ్యయీభావాశ్రయణే వ్యుత్పత్తిభంగో నాస్తీత్యాశయః. వస్తుతస్తు రాజపురుషవద్గృహమితి ప్రయోగాత్ కర్మధారయపదం యథాశ్రుతార్థకమేవ గుణసాధర్మ్యవాక్యస్య గుణాభావవత్త్వరూపార్థేన తాత్పర్యమతి వ్యాప్తేః ఏవంచ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వలక్షణవృత్తపదేన సమాసేక్షత్యభావేపి సమసనలాఘవేన వృత్తిపదసమాసపవోచితః. నఞ్ సమాసాన్యత్వం వావ్యుత్పత్తౌ నివేశ్యమితి పర్యుదాసార్థకనఞైవ నఞ్ తత్పురుషనియమాదవ్యయీభావాశ్రయణం వా వాదినామవివాద ఇత్యాదౌ న నఞ్తత్పురుషః కింతు నఞ్ సమాసార్థకమపదమేవేతి శబ్దాలోకటిప్పణ్యాం స్వయమభిధాస్యతే. అవ్యభిచారి సంబం

అథైవమప్యవ్యభిచారిసంబంధపదేన ఉక్తవ్యాప్తేః కథం లాభః నచావ్యభిచారిపదం తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాశ్రయపరం సంబంధశ్చ తదాశ్రయసామానాధికరణ్యమితి తల్లాభ ఇతి వాచ్యం వహ్నిత్వం ధూమావ్యభిచారీతి ప్రయోగాభావాత్ ఉక్తధర్మబోధకావ్యభిచారపదసమభివ్యాహృతమత్వర్థీయస్యాశ్రయత్వాబోధకత్వాత్ అవ్యభిచారిపదార్థాన్వయితావచ్ఛేదకం యద్రూపం తదవచ్ఛిన్నసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వబోధకతాయా వ్యుత్పత్తిసిద్ధత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకస్యావ్యభిచారిపదార్థత్వే హేతుసమానాధికరణేత్యాదివ్యాప్తిబోధస్యాశక్యత్వాచ్చేతి చేన్న. అవ్యభిచారిసంబంధ ఇత్యస్యావ్యభిచారిహేతునిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యమిత్యర్థః ఏవంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠస్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతానిరూపకహేతునిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యమితి పర్యవసితం ఉక్తలక్షణస్యాప్యత్రైవార్థే తాత్పర్యం నతు యథాశ్రుతవిశేష్యవిశేషణభావే తదాపన్నస్య అవ్యభిచారిసంబంధపదేన బోధయితుమశక్యతయా పారిభాషికతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నస్య యస్య వ్యాప్తిత్వం తదన్యరూపేణ తస్యావ్యభిచారిసంబంధపదార్థత్వేపి నక్షతిరితి వాచ్యం ఏవంసతి సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వమాత్రస్య వ్యభిచారపదార్థత్వేపి వ్యతిరేకిసాధ్యకోక్తవ్యాప్తేరవ్యభిచారి

ధ ఇత్యస్యావ్యభిచారిణః సంబంధ ఇత్యర్థమభిప్రేత్యాశంకతే * నచేతి * అవ్యభిచారీతి * అవ్యభిచారనిరూపకత్వరూపతత్పదార్థాన్వయస్థల ఏవోక్తనియమః అన్యత్ర తు వస్తుతో హేతుసమానేత్యాదిక్రమేణైవేత్యుక్తౌ వహ్నిత్వమిత్యాదిదోష ఏవ నిర్భరః. అవ్యభిచారిణి హేతౌ సంబంధ ఇత్యర్థమభిప్రేత్య సమాధత్తే * నేతి * పారిభాషికతాయా ఇతి * యేనరూపేణ వ్యాప్తిత్వం తేనైవరూపేణావ్యభిచారిసంబంధపదార్థత్వే తత్పదస్య నపారిభాషికత్వమతో నతథేతి భావః. వ్యాప్తితానవచ్ఛేదకరూపేణ తత్పదార్థత్వేపి నపారిభాషికత్వమిత్యాశంకతే * నచేతి * యద్రూపంప్రకృతం హేతువ్యాపకసామానాధికరణ్యత్వం తదన్యత్ అవ్యభిచారినిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యత్వం. కేవలాన్వయిని సాధ్యసామాన్యాభావాప్రసిద్ధేరాహ * వ్యతిరేకీతి *

సంబంధరూపతోపపత్తేరుక్తధర్మస్య వ్యభిచారపదార్థత్వవ్యవస్థాపనానుపయుక్తత్వాత్ ఉక్తలక్షణేపి సాధ్యసామానాధికరణ్యమంతర్భావ్యావ్యభిచారసంబంధరూపతయా వ్యవస్థాపయితుం శక్యత్వాత్ సాధ్యసామానాధికరణ్యానంతర్భావేపి ప్రతియోగిసమానాధికరణస్వసమానాధికరణతాదృశయావదభావకత్వరూపపర్యవసితపూర్వలక్షణార్థస్యావ్యభిచారిసంబంధ

---

* అవ్యభిచారిసంబంధరూపతోపపత్తేరితి * సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్యత్వేన తత్పదప్రతిపాద్యతాసంభవాదిత్యర్థః. నను వ్యాప్తిత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకాదిభేదేన నానైవ ఏవంచ వ్యతిరేకిసాధ్యకే అభావవదవృత్తిత్వఘటితరూపేణ తత్పదప్రతిపాద్యత్వసత్త్వేన తత్ర వ్యతిరేకిసాధ్యతావచ్ఛేదకఘటితరూపాంతరేణ వ్యాప్తిత్వసంభవేపి కేవలాన్వయిస్థలీయవ్యాప్తేః కేనాపి రూపేణ తత్పదప్రతిపాద్యత్వం న సంభవతీతి వ్యభిచారపదార్థాంతరవ్యవస్థాపనమావశ్యకమిత్యత ఆహ * ఉక్తేతి * నను సాధ్యసామానాధికరణ్యాంతర్భావే తత్పదస్య పారిభాషికతా నోచ్యతే పరంతు నిష్ప్రయోజనకతదంతర్భావ ఏవ నేతి తదుక్తిసంగతిరిత్యత ఆహ * తదనంతరితి * పూర్వపదార్థవిధేయకబాధజనకబహువ్రీహిణా వ్యాప్తేర్విశిష్టార్థతాం ప్రదర్శయన్నేవ రూపాంతరేణ తత్పదప్రతిపాద్యతామాహ * ప్రతియోగీతి * యావదభావకత్వస్య హేతునిష్ఠాధేయతారూపస్యోక్తరీత్యా తద్రూపతా స్వవృత్తిత్వస్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వస్వప్రతియోగినిరూపితత్వైతత్త్రితయసంబంధేనాభావవిశిష్టం యత్సామానాధికరణ్యం తద్వ్యాప్యం యత్సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వాదివిశిష్టసామానాధికరణ్యం నిరూపకతాసంబంధేన తద్వత్త్వస్య తాదృశప్రతియోగితాకత్వనిష్ఠవ్యాప్యతాయా అవచ్ఛేదకాధేయతానిరూపకాధికరణీయహేతుతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నాధేయతారూపత్వాత్. అవచ్ఛేదకత్వం పర్యాప్త్యధికరణత్వమిత్యత్రాన్వయః అవచ్ఛేదకత్వమవచ్ఛేదకపదార్థ ఇత్యపి న. తత్పదాసత్త్వాత్. నాప్యవచ్ఛేదకపదార్థః పర్యాప్తిఘటితధర్మస్య తత్పదార్థత్వాభావాత్ తద్భేదనివేశాసంభవాచ్చ అవచ్ఛేదకతాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేపి తత్పర్యాప్తేరతథా

రూపతా సంభవాత్ *అవచ్ఛేదకత్వమితి* అనవచ్ఛేదకమిత్యత్రేయదవచ్ఛేదకపదం తత్తాత్పర్యవిషయావచ్ఛేదకత్వమిత్యర్థకం *తత్పర్యాప్త్యధికరణత్వం* పర్యాప్తిసంబంధేనావచ్ఛేదకతావత్త్వం తథాచ పర్యాప్తిసంబంధేన అవచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నస్య భేదోఽనవచ్ఛేదకపదేన వివక్షితఇతిభావః. విశిష్టవహ్న్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేఽపి వహ్నిత్వస్యైతస్యాన్వయః మహానసీయత్వాది విశిష్టవహ్న్యభావ ప్రతియోగితాయాం మహానసీయత్వసహితస్య వహ్నిత్వస్యావచ్ఛేదకత్వేఽపి ఆశ్రయత్వసంబంధేనావచ్ఛేదకతావదన్యత్వస్య వహ్నిత్వే దుర్లభత్వాదితిభావః. ప్రతియోగివిశేషణతాపన్న ధర్మాంతర సహితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ దోషం దర్శయిత్వా ప్రతియోగివిశేషణతాపన్న ధర్మస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం ప్రతీయతఇతి నియమానభ్యుపగంతువ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవాదినః ప్రతియోగ్యవృత్తిధర్మసహిత ప్రతియోగివృత్తిధర్మపర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకో భావోఽస్తీతి వ్యుత్పాదనాయ తాదృశాభావమాదాయాపి దూషణం దర్శయతి *హ్రదత్వేతి* ఉభయావత్త్వాత్ ఇత్యతో వ్యాచష్టే *అవచ్ఛేదకమిత్యత్రేతి* తాత్పర్యవిషయావచ్ఛేదకత్వం తాత్పర్యవిషయావచ్ఛేదక పదార్థతానవచ్ఛేదకం తాదృశావచ్ఛేదక వృత్తిధర్మో వా. ఉభయపర్యాప్తేః ప్రత్యేకపర్యాప్తింవినాదౌర్లభ్యాదాహ*పర్యాప్తీతి* *ప్రతియోగ్యవృత్తీతి* *విరుద్ధఘటత్వ పటత్వాభ్యాం ప్రమేయసామాన్యాభావాప్రదర్శనేనైవ తాదృశ హ్రదత్వ వహ్నిత్వాభ్యాం ప్రమేయసామాన్యాభావ ప్రదర్శనసిద్ధేర్వహ్నివృత్తిత్వ విశేషిత తత్ప్రతియోగితాకాభావ పర్యన్తానుధావనం అఫలమిత్యాశంకావారణాయ. ఏవంచ సార్వభౌమాది సిద్ధోఽవచ్ఛేదకైక్యఇతినియమోఽప్య ప్రామాణికఇతిబోధ్యం*వ్యుత్పాదనాయేతి* అయమభిప్రాయః సామాన్యతః ప్రతియోగివిశేషణస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమ్ప్రతీయత ఇతి నియమానంగీకారే వహ్నిసామాన్యాభావాదేరపి వహ్నిత్వేన నాస్తీతి ప్రత్యయాపత్తిః ప్రతియోగ్యవృత్తి ధర్మస్య ప్రతియోగివిశేషణస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమితితు ననియమః తాదృశస్య ప్రతియోగ్య విశేషణస్యాపి ప్రతి

చ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకోభయఘటక ప్రత్యేకస్యావచ్ఛేదకతాయా అవ్యాహతత్వాదితి భావః * నకృతిరితి * అవచ్ఛేద్యాశ్రయవిశేషణ భావాపన్నేషుతదనాపన్నేషుచ నానాధర్మేషు పర్యాప్తంయదవచ్ఛేదకత్వంపర్యాప్తిసంబంధేన తదవచ్ఛిన్న భేదస్యతత్పర్యాప్త్యనవచ్ఛేదక ప్రత్యేకధర్మమాత్రవృత్తి ధర్మావచ్ఛేదేనసత్వాద్వహ్నిత్వాదేస్తాదృశ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య పటత్వాద్యవచ్ఛిన్నే ఘటపటోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేద వన్నిష్ప్రత్యాహతత్వాదితిభావః నచ వహ్నినిష్ఠహ్రదత్వ వహ్నిత్వోభయావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేన యదవచ్ఛేదకత్వం తద్వహ్నిత్వమాత్రే పర్యాప్తం హ్రదత్వస్య వ్యధికరణతయైవ అవచ్ఛేదకత్వాదితి కథం వహ్నిత్వస్య తాదృశావచ్ఛేదకత్వా వచ్ఛిన్నాన్యత్వ ని

రోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ కింతు ప్రతియోగివృత్తేర్ధర్మస్య ప్రతియోగివిశేషణస్యైవప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమితినియమః ఏవంచవహ్నిత్వహ్రదత్వాభ్యాంవహ్న్యభావాసిద్ధి ప్రసంగః ప్రతియోగివృత్తేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వహ్నిత్వస్య ప్రతియోగ్యవిశేషణతయా నియమవిరోధాత్. నచ తస్య ప్రతియోగివిశేషణత్వ మప్యవ్యాహతమితి వాచ్యం ప్రతియోగివిశేషణస్యైవేత్యస్య స్వతంత్రవిశేషణతానాపన్నస్యేత్యర్థాత్ స్వాతంత్ర్యంచ ప్రతియోగి విషయత్వానిరూపితత్వ మతః ప్రతియోగివృత్తిమాత్రస్యేతి వివక్షణీయం. ఉక్తస్థలీయావచ్ఛేదకత్వంచప్రతియోగివృత్తివృత్తిత్వేసతి తదవృత్తివృత్తితి ననియమభంగఇతి సూచనాయవృత్త్యాదన పదమితి. తత్ర దీధితికృతామెతాదృశాభావాంతర ప్రదర్శనం కిమర్థం మహానసీయ వహ్న్యభావమాదాయైవ పర్యాప్తివ్యావృత్తిసంభవాదిత్యాశంకాయా మీదృశాభావసత్వేఽవచ్ఛేదకతాభేద స్తత్పర్యాప్తిభేదశ్చావశ్యక ఇతి ద్వితీయలక్షణాతివ్యాప్తిమాశంకతే * నచేతి * తృతీయలక్షణేనేయం శంకాఏతదభావస్య తదఘటకత్వాత్. నాపి ప్రథమలక్షణే. సామానాధికరణ్యేనైవైతదసత్వాత్ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వత్వేనావచ్ఛేదకతాద్వయ పర్యాప్తి సంభవాత్ స్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకీభూత యద్రూపావచ్ఛిన్నేప్రతియోగితా సామానాధికరణ్యం తద్రూపవిశిష్టా వచ్ఛేదకత్వ నివేశే తత్ర తాదృశావచ్ఛేదక

ర్వ్యాహ ఇతి వాచ్యం యతస్సామానాధికరణ్యేన అనవచ్ఛేదకమిత్యస్య తత్ప్రతి
యోగితా సమానాధికరణవృత్తి యత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తదవచ్ఛి
న్నభేదకూటవత్త్వమర్థః ఇత్థంచ హ్రదత్వవహ్నిత్వోభయావచ్ఛిన్నప్రతి
త్వాప్రసిద్ధ్యా న తస్య లక్షణఘటకతా ఏవం ప్రతియోగితాసమానాధికర
ణవృత్తితావచ్ఛేదకం యత్తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వం తద్వ
త్పర్యాప్త్యనధికరణత్వనివేశే తస్య లక్షణఘటకతాపి. పరంతూ దత్తర
తావారణాయావచ్ఛేదకత్వే సమానాధికరణవృత్తిత్వమాత్రం నివేశయతి
* యత ఇతి * తత్త్వదితి * ద్వితీయే హేతు సమానాధికరణాభావ ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వే సతి తాదృశాభావప్రతియోగితా సామానాధికరణ్యస్య
వహ్నిత్వాదౌ సత్త్వాదసంభవ ఇతి యస్యాః ప్రతియోగితాయాః అవచ్ఛేద
కత్వం తస్యాః సామానాధికరణ్యమితి నివేశావశ్యకత్వేన కూటనివేశః ప్రథ
మే ద్వితీయే చ పరిచాయకశరీరప్రవిష్టప్రతియోగిత్వ భేదనివేశాదపి తన్ని
వేశః ద్రవ్యం గుణాదిత్వాదౌ గురుధర్మావచ్ఛిన్న హేతుకే హేతు సమా
నాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్యత్తద్భేదకూటోక్తౌ ఘటవృ
త్తిత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాదృశ ద్రవ్యత్వత్వభే
దాసత్త్వేపి తాదృశాభావీయాయాయాః ప్రతియోగితా తత్తదవచ్ఛేదకత్వావ
చ్ఛిన్న భేదకూటోక్తేర్నావ్యాప్తిః తృతీయలక్షణే తు యాదృశప్రతియోగితే
త్యాదేః హేతుమన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితాయాం స్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతావ
చ్ఛేదక యత్కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్న వత్త్వాసంబంధేనావచ్ఛేదకో యః ప్రతి
యోగితాత్మకః సంబంధః స్వనిరూపితత్వ స్వసమానాధికరణ వృత్తిత్వోభ
య సంబంధేన తద్విశిష్టావచ్ఛేదకత్వాత్వే నానుగతావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నభే
ద నివేశోపి సంభవతి ఘటాభావ సమానాధికరణీయ వహ్న్యభావ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకతాత్వేనావచ్ఛేదకత్వే వైకపర్యాప్త్యభావేపి నానాపర్యాప్త్యను
గతపర్యాప్తిత్వేన పర్యాప్తిసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశావచ్ఛేదకతాత్వేన ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకతాక భేద నివేశస్య సిద్ధాంత లక్షణాదౌ స్వహస్తితత్వా
త్. వస్తుతోవచ్ఛేదక ప్రతీతావవచ్ఛేదకత్వస్య స్వరూపతో భానాదవచ్ఛేదక
తావృత్త్యనవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక భేదకూట నివేశనం సమ్య

యోగితాయాః సమానాధికరణవృత్త్యపేక్ష మేవావచ్ఛేదకత్వ ముభయ పర్యాప్తం తదవచ్ఛిన్న భేదావచ్ఛిన్నత్వే అవ్యాహతమేవేతి. నను సంయోగాది సాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తి వారణాయ తదభావవ్యాపకతాకవ్యాప్యవృత్తిత్వాది విశేషణోపాదానేత త్సాధ్యకసత్త్వాది రూపవ్యభిచారి హేతావతివ్యాప్తిప్రసంగః అభావాంతరస్యైవ లక్షణఘటకత్వాది త్యాశంకాం వ్యభిచారిహేతుకస్థలే సంయోగాద్యభావస్య లక్షణఘటకత్వప్రదర్శనేన పరిహరతి * సత్త్వవతీతి * వ్యాప్య వృత్తిరిత్యుపలక్షణం ప్రతియోగివ్యధికరణశ్చేత్యపి బోధ్యం. అయంభావః వ్యాప్యవృత్తిత్వ మత్ర నావచ్ఛిన్న వృత్తికాన్యత్వం నవా స్వసమానాధికరణా భావప్రతియోగిత్వ సామాన్య

గేవేతి * ఏకమితి * దర్శనాభావే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాభేదేన సంభవత్యుక్తయుక్తేః ప్రతియోగితావ్యక్తిభేదాచ్చ ఏవం మహానసీయ వహ్న్యభావాదావపి ప్రతియోగితాయాః ప్రతియోగివిషయతాయా వా భేదో హ్యవచ్ఛేదకతాభేదే నియామకః పరేతు మతే చ విలక్షణావచ్ఛేదకతా నివేశోఽవచ్ఛేదకతాభేదమంగీకృత్యోక్త ఇతి నతద్విరోధః నచ సంబంధ భేదోఽవచ్ఛేదకతాభేద నియామకః ప్రకృతే సంబంధైక్యేనావచ్ఛేదకత్రైక్యాదేక మిత్యుక్తమితి వాచ్యం తన్మతే మహానసీయ వహ్న్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావద్వహ్నిత్వ ప్రాదత్వప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వోభయరూపేణ వహ్న్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః భేదాదవ్యాప్తివారణాయ సమానాధికరణ వృత్తి సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిష్ఠ తాదృశావచ్ఛేదకతాత్వేనోభయ పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపక ప్రతియోగితాసమానాధికరణ వృత్తి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేన వా తాదృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తినివేశావశ్యకతాత్ ఇత్థమేవ తదవచ్ఛేదకతాభేదసిద్ధా సిద్ధాంతలక్షణే తత్కథనస్య పునరుక్తిగ్రస్తత్వాచ్చ పరంతు మహానసీయవహ్న్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం సంబంధద్వయావచ్ఛిన్నత్వం అంశతోఽవచ్ఛిన్నత్వ తదభావోభయంచ స్వీకార్యమితి. అత్ర ప్రతియోగివిశేషణస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాద్వహ్నిత్వేన ఘటాభావాది వారణాయ

భావః ప్రతియోగివ్యధికరణత్వంచ నప్రతియోగ్యనధికరణావృత్తిత్వం కింత్వనవ
చ్ఛిన్న వృత్తికత్వం స్వాధికరణ యత్కించిద్వ్యక్తినిష్ఠాభావాప్రతియోగిత్వం
వా వ్యాప్యవృత్తిత్వం ప్రతియోగ్యనధికరణ వృత్తిత్వంచ ప్రతియోగివై
యధికరణ్యం సంయోగాద్యభావ సాధారణం హేత్వధికరణేతథాత్వస్య వివ
క్షితత్వాత్ సద్ధేతుస్థలేన తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకతా తత్ర గుణాదే
ర్హేత్వనధికరణత్వాత్ సత్త్వాది హేతుకస్థలేతుతస్య హేత్వధికరణతయా
తత్రావ్యాప్యవృత్తిః ప్రతియోగివ్యధికరణశ్చసాధ్యాభావోలక్షణఘటక ఏవేతి
వక్ష్యమాణమితి సిద్ధాంతలక్షణఇత్యాదిః*తదవచ్ఛేదకత్వం*ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వం *ఇహాపి*ఏతల్లక్షణేపి*బోధ్యం*వివక్షణీయం అన్యథా లఘు
రూప సమనియత గురుధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తే రితి
భావః. తథాచ సంయోగాదిరూప సాధ్యాభావస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాది రూ
పవిశేషణేన వ్యావర్తనేపి నక్షతిః వ్యాప్యవృత్త్యభావాంతర ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకానతిరిక్త వృత్తిత్వస్య సంయోగత్వాదౌ సత్త్వేన తదవచ్ఛిన్నసాధ్య
క వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్త్య ప్రసక్తేరితి యథాశ్రుతాశయోఽవగమ్యతే స
చాసంగచ్ఛతే సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సత్తాత్వస్య హేతుసమానా
ధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టసత్తాత్వాద్యనతిరిక్తవృత్తితయా
సత్తాత్వ సాధారణతయా అవ్యాప్తేర్వారణాయ స్వవిశిష్టసంబంధి నిష్ఠాభా
వ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక తత్తత్త్వరూపతదనతిరిక్త వృత్తిత్వస్యైవ వివక్ష
ణీయతయా తద్ఘటకాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వ నివేశ ప్రయోజన విరహేణ
ణసంయోగాది సాధ్యకసద్ధేతౌ హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకసం యోగత్వాదేర్నిరుక్తానతిరిక్త వృత్తిత్వస్య సంయోగత్వాదసా
ధారణ్య విరహేణావ్యాప్త్య నవకాశేన హేతుసమానాధికరణా భావవ్యా
ప్యవృత్తిత్వ నివేశనవైయర్థ్యాత్ నచ స్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావే వ్యా
సామానాధికరణ్యేనేతి సార్థకంకృతం *స్వవిశిష్టేతి* హేతుసమానాధిక
రణాభావ ప్రతియోగితాయాః స్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావ ప్రతియోగితా
యాశ్చ సామానాధికరణ్యేనా వచ్ఛేదకత్వం నివేశ్యం తేనవహ్నిత్వేన ఘ
టాద్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య స్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావ ప్రతియో

వ్య వృత్తిత్వ విశేషణాదానే సంయోగేన ద్రవ్య స్యావ్యాప్యవృత్తి తావ చ్ఛే సంయోగేన సాధ్యతాయాం హేతుసమానాధికరణ సాధ్యతా వ చ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్విశిష్టసంబంధి నిష్ఠాభావీయ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానవచ్ఛేద కం తాదృశధర్మాప్రసిద్ధి స్తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత సక లధర్మావచ్ఛిన్నానామేవ సంయోగేనాభావానాం కేవలాన్వయిత్వాదితి స్వవిశిష్టసంబంధి నిష్ఠాభావేవ్యాప్య వృత్తిత్వ విశేషణస్య ఆవశ్యకతేతి వా

గితానవచ్ఛేదకత్వేపి నాసంభవః సవాఘటకావచ్ఛేదక రూపేణవ్యధికరణధ ర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ పారిభాషికావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధిః. అథసాధ్యాభా వ ఘటితలక్షణస్య నాయం నిష్కర్షః సాధ్యాభావపదవైయర్థ్యాల్ కింతు హేతుసమానాధికరణ సాధ్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్ధర్మవి శిష్ట సంబంధినిష్ఠాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక మిత్యేవ తత్రేంధనత్వే న వహ్న్యభావ మాదాయావ్యాప్తిరితి చేన్న. సాధ్యాభావ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకస్య స్వసమానాధికరణత్వేన విశేషణీయత్వాత్ స్వం పారిభాషి కావచ్ఛేదకత్వేనాభిమతం వహ్నిత్వేన వహ్నింధనోభయాభావ మాదాయ దోషస్తు ప్రతియోగివిశేషణేంధనత్వేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతానత్వేనవా రణీయః అన్యథా సాధ్యాభావ ప్రతియోగితాయాం స్వపర్యాప్త్యధికరణప ర్యాప్తత్వ మపి నివేశ్యం స్వంపారిభాషావచ్ఛేదకం తాదృశే వివక్షణలాభా య్యైవ సాధ్యాభావపదం వహ్నిత్వేన ఘటాభావ మాదాయావ్యాప్త్యభావా త్ వహ్నిత్వేన తద్వహ్నింధనాన్యతరాభావ వారణాయవా సాధ్యమాత్ర ప్రతియోగికాభావార్థకం సాధ్యాభావపదం యద్వాస్వపర్యాప్తి సజాతీయ పర్యాప్తిప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగితావిశేషణమితి వహ్నిత్వేన ఘటాభా వ వారణాయసాధ్యపదం ఏకత్వావచ్ఛిన్న పర్యాప్తిత్వైకత్వానవచ్ఛిన్న ప ర్యాప్తిత్వాన్యతరరూపేణసాజాత్యం వహ్నిధూమోభయాది సాధ్యాకే వ హ్నిధూమోభయత్వేన వహ్నిధూమేంధనత్రయాభావా వారణాల్. కిం త్వేకత్వ ద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్న పర్యాప్తిత్వాన్యతమ రూపేణైవ ఏవంచ వహ్ని త్వేన తద్వహ్నింధనాద్యన్యతరాభావాసత్వేపి నక్షతిః. సాధ్యమాత్రప్రతి

చ్యం సంయోగాద్యభావ వ్యావర్తకస్యావచ్ఛిన్న వృత్తికాన్యత్వరూపవ్యా ప్యవృత్తిత్వస్య నివేశనే సంయోగేన సాధ్యతాయాం హేతు సమానాధిక రణ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావో గుణాదీనామేవ వ్యాప్య వృత్తిర్న తు ద్రవ్యస్యేతి తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్విశిష్ట సంబంధినిష్ఠ తాదృశాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం తాదృశధర్మాప్రసిద్ధి తాదవస్థ్యాత్ ప్రతియోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వం పరిత్యజ్యపక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య విశేషణతావిశేషావచ్ఛిన్నత్వస్యవా విశేషణత్వ పక్షస్యైవ అవలంబనీయతయా వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశేషణవైయర్థ్య స్య దురుద్ధరత్వాత్ తస్మాద్వక్ష్యమాణం వేతి గ్రంథస్యాభావ వ్యాప్యవృత్తి త్వ విశేషణం నదేయమేవ తదదానేపి సంయోగత్వాదౌ ద్రవ్యత్వ సమా నాధికరణాభావ ప్రతియోగిత్వీయ పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వ విరహేణ అ వ్యాప్త్యప్రసక్తేరిత్యాశయః.

యోగికత్వంచ నావశ్యకమేవేతి * ఆశయ ఇతి * వస్తుతస్త్వేక సంబంధావ చ్ఛిన్నత్వస్య విశేషణతా విశేషావచ్ఛిన్నత్వస్యవా నివేశేపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సర్వస్యాపి హేతుసమానాధికరణ భావప్రతియోగితావ చ్ఛేదకస్య యద్విశిష్టసంబంధి నిష్ఠవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతి యోగితావచ్ఛేదకతయా పారిభాషావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధిరతో హేతు సమానా ధికరణ వ్యాప్యవృత్త్యభావ ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనా వచ్ఛేద కం స్వావచ్ఛిన్నాసంబంధి యద్ధర్మావచ్ఛిన్నవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదక భిన్నత్వే సతి స్వావచ్ఛిన్న భిన్నావృత్తి తద్ధర్మకం తత్త్వం ప్రథ మం స్వపదం భేద ప్రతియోగ్యవచ్ఛేదకపరం ద్వితీయం స్వపదం సామానాధి కరణ్యేనావచ్ఛేదకపరం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయాప్రసి ద్ధివారణాయ స్వావచ్ఛిన్నాసంబంధీతి అతఏవ వ్యాప్యవృత్తిత్వస్యాపి నవై యర్థ్యం విశిష్టసత్తాత్వ వారణాయవిశేషణగలం వహ్నిమాన్ ధూమా దిత్యాదౌ వహ్నిజలోభయత్వస్య తాదృశసామానాధికరణ్యేనా వచ్ఛేదక స్య స్వావచ్ఛిన్నసంబంధినాప్రసిద్ధ్యా స్వపదేనోపాదాతు మశక్యతయా స్వావచ్ఛిన్నాసంబంధివహ్నిత్వా వచ్ఛిన్నవహ్ని నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితా

వచ్ఛేదకాన్యత్వాదవ్యాప్తిరతో విశేష్యదలం అతఏవ ప్రథమలక్షణే ఇంధనత్వేన వహ్న్యభావమాదాయ నవహ్నిత్వస్య పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వాపత్తిః. ఇంధనత్వస్య స్వావచ్ఛిన్నభిన్నావృత్తివహ్నిత్వకత్వాభావాత్. ధూమాభావస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వవిరహేపి అయోగోళకభేద ధూమాన్యతరాభావమాదాయ ధూమత్వస్య పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగితయోరేకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యానివేశాత్ ఆద్యయోరయోగోళకావృత్త్యభావమాదాయవా. వస్తుతస్తు స్వవిశిష్టత్వత్ర 'స్వపదార్థే స్వసామానాధికరణ్యం దేయం స్వపదం ఘటకావచ్ఛేదకపరం తేనేంధనత్వేన వహ్న్యభావమాదాయ నదోషః వహ్నిత్వేన వహ్నిఘటోభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా ఉభయత్వాంతర్భావేణ పర్యాప్తత్వమతేపర్యాప్తినివేశాదేవ నదోషః అన్యథాప్రతియోగితాయాం స్వావచ్ఛిన్నభిన్నావృత్తిత్వం ప్రథమే సాధ్యమాత్రవృత్తిత్వమేవవానివేశ్యం స్వవిశిష్టత్వమగ్రిమరీత్యా నివేశ్యం సంబంధిత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనేతి నాసంభవ ఇతి యథాశ్రుతాశయనిర్వాహప్రకారః. అత్రచ హేతుమన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి క్రమేణ నిర్వచనే సంభవాచ్ఛేషవైయర్థ్యం తథానతి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ప్రతియోగ్యవృత్తీతి గ్రంథావతారానుపపత్తిః నచ తద్గ్రంథస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావృత్తిధర్మోనతత్త్వావచ్ఛేదక ఇత్యస్యోపలక్షణతాయా ఆవశ్యకత్వాన్నదోషః. ఏవమపి సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వాభావస్య మణికారై రంగీకారాపత్తేః ఏవం హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య వ్యభిచారపదార్థత్వవ్యవస్థాపనం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్ఫూర్త్యావేవ సాధ్యాభావాది ఘటితలక్షణంచ తదస్ఫూర్త్యావపి తద్ఘటిత ద్వితీయస్వలక్షణసంభవాత్. ఏవం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావే నిరాకృతేస్వలక్షణస్యైవాసామంజస్యం చక్రవర్తినాంతు విశేషణవైయర్థ్యమాత్రమిత్యస్వరసబీజమ్. * * * * * * * * * *

॥ ఇతి కృష్ణభట్టీయచక్రవర్తిలక్షణమ్ ॥

తత్రచ పారిభాషికా వచ్ఛేదకత్వ శరీర నివిష్టస్వశిష్టసంబంధి నిష్ఠాభావ
వ్యాప్య వృత్తిత్వ విశేషణ మావశ్యకం అన్యథాతుల్యయుక్త్యా సత్తా
ది హేతుకేపి సంయోగత్వాదౌ పారిభాషికా వచ్ఛేదకత్వా నిర్వాహా
దితి హేతు మన్నిష్ఠాభావేపి తద్విశేషణ మావశ్యకం అన్యథాఽవ్యా
ప్తేరిత్యాశంకాం సత్తాది హేతుకస్థలే గుణత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతి
యోగితాయాః పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం సంయోగత్వాదౌ ప్రదర్శ్య వా
రయతి*భవతిచేతి* గుణత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావానాం వ్యాప్యవృత్తిత్వాభిధా
నంతు సంయోగత్వ విశిష్టసంబంధి నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ
సూచనాయ. జన్యద్రవ్యే వ్యుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన గుణత్వావచ్ఛిన్నాభా
వస్య నవీనైరుపగమాత్తన్మతే గుణత్వస్య సంయోగత్వ విశిష్ట సంబంధినిష్ఠా
భావీయ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం నసంభవతీతి గుణావృత్తిత్వానుధా
వనం సంయోగీగుణాన్యత్వేసతి సత్త్వాదిత్యాదౌ గుణావృత్తిత్వం నవిశిష్టహే
తుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకమతః సంయోగసాధ్యక వ్య
భిచారిమాత్రీయాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక ముపాదాయ సంయోగత్వస్య
పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం సంభవతి'తాదృశం ధర్మమాహ * ద్రవ్యమా
త్ర సమవేతత్వేతి * * * * * * * * * *

శ్రీ ఇతిచక్రవర్తిలక్షణమ్. శ్రీ

ప్రగల్భస్య లక్షణద్వయం ఏకదోషేణ దూషయితు ముపన్యస్యతి.
* సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టేత్యాది * విశిష్టాభావో విశేష్యవిశేషణ
సంబంధాభావ రూపః ఉభయాభావస్తు పరంపరాసంబంధేన ద్విత్వాభా
వ ఇతి మతేనైవం లక్షణం అన్యథావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావం వినా
పి లక్షణసమన్వయ సంభవే ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథానుత్థితిరితి బో
ధ్యం. అవచ్ఛేదకత్వమిహానతిరిక్తవృత్తిత్వం నతు స్వరూప సంబంధవిశేషః.

మిశ్రలక్షణఏవ సాధ్యాభావస్య దీధితికారైః ద్వితీయరీత్యాభిధానా
త్ ఇదానీం సాధ్యప్రతియోగికాభావఏవ నివిష్ట ఇత్యాశయేనాహ * విశి
ష్టేతి * ఉభయాభావ స్త్వితి * వహ్నిధూమోభయాదిసాధ్యకే ఘటత్వేన వ
హ్న్యాద్యభావ ఏవలక్షణఘటకః * గ్రంథేతి * వహ్నిమాత్ర ధూమాది

త్వాదౌ తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయలక్షణ సమన్వయేపి ద్రవ్యం
పృథివీత్వాదిత్వాదౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఏవగతిః నన్వేవంవిశి
ష్టసత్తావాం జాతేరిత్యాదౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతి
వ్యాప్తిః సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ నచ
విశిష్టసత్తాయాం గుణావృత్తిత్వ మంగీకృత్య గుణావృత్త్యభావ ఏవలక్షణఘట
క స్తస్య సాధ్యా సమానాధికరణతయా నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం విశిష్టస
త్త్వస్య గుణావృత్తిత్వాభావాత్. అన్యథావాచ్యత్వాది సాధ్యకే ఘటవృ
త్తిత్వ విశిష్టవాచ్యత్వాదేస్తుల్యరీత్యా పటాద్యవృత్తితయా తదవచ్ఛిన్నాభా
వ మాదాయ ఏతద్రూపాది సాధ్యకేచ సాధ్యస్యైతత్త్వణవృత్తిత్వవిశిష్టస్యా
న్యతుణావృత్తిత్వ మంగీకృత్య తదవచ్ఛిన్నాభావ మాదాయవినాపి వ్యధికర
ణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావం లక్షణసమన్వయాదవతారకత్వానుపపత్తేః యత్ర
సాధ్యనిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యాభావోనివేశ్యః తత్ర
చ తేనసంబంధేన గుణావృత్తిరిత్యాశంక్య సమవాయేన కపిసంయోగ సా
ధ్యక సత్తాయామతివ్యాప్తిః తేన సంబంధేన గుణావృత్త్యభావస్యాపి సా
ధ్యసమానాధికరణత్వాదితి సమాధానం. తదుభయమపి నసత్. విశేష
రూపేణ సంసర్గతానుపగమాత్. ఏతేన శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధా
వచ్ఛిన్నాభావ నివేశే సంయోగనిరూపితసమవాయేన సంయోగసాధ్యక స
త్త్వాదావతి వ్యాప్తిరితి ప్రత్యుక్తం నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛి
న్నాభావోనప్రవేశ్యః కింతువిశేషణతా సంబంధావచ్ఛిన్నాభావః తథాచ
వ్యభిచారస్థలావృత్త్యభావ మాదాయ నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం కాలికసంబం
ధేన మహాకాలభేదస్య సాధ్యత్వేగగన ఘటసంయోగాదౌ స్వరూపసంబం
ధేన సాధ్యాభావస్య హేతుసమానాధికరణతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా
భావ మాదాయాతివ్యాప్తేః. నను సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధవిశేషణతా
సంబంధాన్యతరావచ్ఛిన్నాభావఃప్రవేశ్యః తత్రచ కాలికసంబంధేనసాధ్యా
భావ మాదాయనదోషః నచ తస్య మహాకాల భేదానధికరణ దేశావచ్ఛేదే
న సాధ్యసామానాధికరణ్యం దుర్వారమితి వాచ్యం ఏవమపి సాధ్యాధికరణ
నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య వాచ్యత్వాత్ నిరవచ్ఛిన్నత్వాప్రవేశేపి కాలికసం

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

యథోక్త ధర్మయో స్తాదృశావచ్ఛేద్యా వచ్ఛేదకభావే మానాభావాత్ స్వపదం హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పరం తథాచ సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్యా 'నతిరిక్తవృత్తియద్ధర్మవిశిష్టసమానాధికరణ బంధావచ్ఛిన్న ప్రమేయాద్యభావ మాదాయానతిప్రసంగాత్. మైవం. ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టవాచ్యత్వవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యసామానాధికరణ్యస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాభావోభయత్వ వ్యాపకత్వేనాతివ్యాప్తేః సాధ్యవన్నిరూపిత విశేషణతాసంబంధస్తు నప్రవేశ్యః విశేషరూపేణ 'సంసర్గతానుపగమాదితి చేన్న. ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారార్థం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేనైవాభావస్య నివేశనీయత్వాద్విశిష్టసత్తాది సాధ్యకే ద్రవ్యత్వత్వేన సత్తాద్రవ్యత్వాన్యతరాభావ ఏవాతివ్యాప్తివారకః ఏవం ద్రవ్యత్వత్వేన ప్రమేయాభావోపి ప్రతియోగితాయా నిఖిల ప్రమేయవృత్తిత్వమతే బాధ్యః ద్రవ్యత్వ మాత్రవృత్తిత్వమతేచ నైతల్లక్షణమితి. ఏవం వాచ్యం ప్రమేయాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయాం ఘటాదభేదో బాధ్యః తస్యాప్రమేయమాత్రప్రతియోగికత్వాత్. ఏవంచ స్వరూపసంబంధేన వాచ్యత్వాదేః సాధ్యత్వే ఘటత్వేన ప్రమేయాభావస్యాపి యత్కించిత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతయా సిద్ధాంతిభి స్తదసంగీకారేణ ప్రతియోగ్యవృత్తీతి మూలసంగతిః వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాద్యభావస్య వాచ్యత్వేనప్రమేయాభావతయా సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వానుపాదానమపి సాధుసంగచ్ఛతే నిరవచ్ఛిన్న సాధ్యవద్వృత్తిత్వ పర్యన్తానుపాదానేపి ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ సమవాయేన ధూమాభావస్య ధూమవద్వృత్తిత్వేపి సమవాయేనాయోగోళకావృత్త్యభావమాదాయాప్యనతిప్రసంగాత్. యదిచాయోగోలకేపి కాలికసంబంధేనధూమోస్తి తదాపి యదయోగోళకేన ధూమః తదయోగోలకావృత్త్యభావమాదాయైవానతిప్రసంగాత్.ఏవంచవక్ష్యమాణస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టపదవ్యావృత్తి దానస్యాపి సంగతిరితి * మానాభావాదితి * ఘటత్వేన ధూమాభావత్వ స్యావచ్ఛేదకతయాతివ్యాప్తిరిత్యర్థః సాధ్యసాధనసామానాధికరణ్య

సాధ్యాభావత్వం తద్ధర్మవత్వం వ్యాప్తిరితి సముదితార్థః సద్ధేతౌ సాధ్య సమానాధికరణస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్య హేత్వస మానాధికరణత్వ నియమాత్తాదృశసాధ్యాభావత్వం సాధ్యసామానాధికర ణ్యానతిరిక్తవృత్తీతి లక్షణసమన్వయః వ్యభిచారిణి తాదృశే సాధ్యాభావ స్యాపి హేతుసమానాధికరణతయా తదతిరిక్తవృత్త్యైవ తదితి లక్షణసమన్వ యః. గుణాన్యత్వ విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావతి వ్యాప్తే ర్వారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టేతి. సాధ్యాధికరణత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధే నబోధ్యం తేన సంయోగాదినా ధూమాదేరభావస్య ధూమాదిమతిస్వావ యవే వృత్తావపి నాతివ్యాప్తిః. ద్రవ్యంవిశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తివార ణాయ హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టత్వోపాదానం తద్విశిష్టాధికరణం హే తుతావచ్ఛేదక సంబంధేన బోధ్యం. తేన ధూమాదిసమవాయి నిష్ఠవహ్ని త్వాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్యాద్యభావస్య వహ్న్యాది సామానాధికరణ్యవిరహేపి నక్షతిః. వహ్న్యాదిసామానాధికరణ్య ఘటకవృత్తిద్వయం దైశిక విశేషణ తాసంబంధేన బోధ్యం. తేన ద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యాదౌ దైశిక విశేషణతయా

యోరభేదేన ఉపహితానుపహిత భేదాసంభవేన చేత్యాదిర్వా * వ్యభిచారి ణీతి * సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ గుణావృత్త్యభావాదిర్బోధ్యః * తేనధూ మాదీతి * నను వహ్న్యాద్యభావస్య సంయోగేన ద్రవ్యస్యావ్యాప్యవృత్తి త్వాత్కాలికావ్యాప్యవృత్తిత్వాద్వాసాధ్యవద్వృత్తిత్వే నావ్యాప్తిః కిం తు ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిః సమవాయావచ్ఛిన్నా యో గోలకావృత్త్యభావాదేః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వాత్ ద్వి తీయరీత్యా వ్యాపకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్యవా నివేశే తు ద్రవ్యత్వాభావ మాదాయావ్యాప్తిర్భవేదితి చేన్న. అయమాత్మాజ్ఞానా దిత్యాదౌ అవ్యాప్తేర్వారణాయైవ తదుపాదానాత్. వస్తుతస్తు ద్వితీయ రీ త్యా సాధ్యాభావ నివేశే ప్రయోజనాభావాత్ సాధ్యవదనిరవచ్ఛిన్నవృత్తి త్వనివేశేనాతివ్యాప్తివ్యుదాసాద్యథాశ్రుతమేవసమ్యక్ *వృత్తిద్వయమితి* సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ సత్తాభావస్య కాలికసంబంధేన హేతుస మానాధికరణత్వాదవ్యాప్తిరతః పరిష్కృత తన్నివేశః * ద్రవ్యమితి * ద్వే

హేతుసమానాధికరణస్య ద్రవ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య కాలికసంబంధేన సాధ్యవన్నిష్ఠకాలాది వృత్తిత్వేపి నక్షతిః. యద్యపి హేతుసమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వ ఘటకమభావత్వ రూపంపి శేష్యం వ్యతిరేకిసాధ్యకే సాధ్యాసమానాధికరణాభావ పాధారణమితి విశిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్యాశూన్యావృత్తిత్వరూపం తదనతిరిక్తవృత్తిత్వం దుర్వచం తథాపి యావత్తత్స్వసమానాధికరణ సాధ్యాభావాః విశిష్టసాధ్యసమానాధికరణా ఇత్యర్థస్య వివక్షణీయత్వాన్నదోషః * యత్సమానాధికరణేతి * యద్రూపవిశిష్టసమానాధికరణేత్యర్థః తేనద్రవ్యం గుణకర్మాన్యత్వేసతి సత్త్వాదిత్యాదౌ సత్తాసమానాధికరణ ద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ద్రవ్యత్వాభావ ప్రమాయాం సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వేపి నక్షతిః యద్ధర్మావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యశరీరేచ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణత్వం నివేశనీయం తత్ప్రయోజనంచ స్ఫుటమేవ అధికరణవృత్తిత్వంచనిరవచ్ఛిన్నం గ్రాహ్యం.

నేత్యుక్తావయమేవ దోషః యేన యేనేత్యుక్తౌ తద్ఘటకదైశికవిశేషణతామాత్రేణైవ దోషవారణాచ్చేష వైయర్థ్యం ఏవంచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ నిత్యత్వాభావంజన్యావృత్త్యభావం వాదాయనాతివ్యాప్తిః ప్రతియోగిమత్తాగ్రాహవిరోధితా నియామకసంబంధేన సాధ్యసామానాధికరణ్యోక్తౌ వృత్తిద్వయ మిత్యస్యా సంగతేరితి. కేవలాన్వయిన్యభావే సాధ్యాసమానాధికరణాభావాప్రసిద్ధేరాహ *వ్యతిరేకీతి * యత్సమానాధికరణేతి * నన్వత్ర విశిష్టాభావాభాయాభావయోరనంగీకారపవ వాచ్యఉక్తయుక్తేః తథాచ విశిష్టసత్తాది సాధ్యకేతివ్యాప్తిః ఉపదర్శితసాధ్యాభావ ప్రమాయాస్సాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామాన్యావిరోధిత్వాదితి చేన్న. బాధవ్యభిచారయో రసిద్ధివారణాయ విశిష్టసత్వాదేః సాధ్యత్వం నాపేయతే తస్యా ఉపలక్షిత సత్త్వాదిరూపత్వాత్ కింతు వైశిష్ట్యస్యైవేత్యుత్తరలక్షణేప్యదోషాత్ పూర్వలక్షణేచ విశిష్టసత్తాయాః సాధ్యత్వే వ్యుపపత్తిసంభవాత్తదనురోధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టనివేశా సంగతి విరహాదితి * నిరవచ్ఛిన్నమితి * అత్రేదమవధేయం కాలికసం

బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే ఘటత్వాభావాభావే సాధ్యే మేయత్వాదా
వతివ్యాప్తిః సాధ్యసామాన్యాభావస్య ఘటాన్యదేశావచ్ఛేదేనైవ కాలికసం
బంధేన హేత్వధికరణ కాలవృత్తితయా స్వాధికరణే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిక
త్వాభావాత్ దైశికవిశేషణతయా నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వేపి తత్సంబంధా
వగాహిజ్ఞానస్యా ప్రతిబంధకత్వాత్ నచ స్వాధికరణే నిరవచ్ఛిన్న వృత్తి
ర్యః సాధ్యాభావ స్తత్ప్రమా సామాన్యఇతి వివక్షణీయం తథాచ కాలిక
సంబంధేన జన్యవిశేష్యక ఘటత్వాభావప్రమాయాం విశేషణతయా సాధ్య
వత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వ మావశ్యకం ఘటత్వాభావస్య దైశిక విశేషణత
యా నిరవచ్ఛిన్న హేత్వధికరణ వృత్తిత్వాద్వివక్షిత హేతు సామానాధికరణ్య
మితి వాచ్యం ఏవంసతి తత్సాధ్యక గగనత్వాదా ఉక్తరీత్యావ్యాప్తిప్రసంగా
త్. ఏతేనయేన సంబంధేన స్వప్రకారకం జ్ఞానంప్రతియోగితావచ్ఛేదక వి
శిష్టసాధ్యవత్తాజ్ఞాన విరోధితేన సంబంధేన స్వప్రకారక ప్రమానివేశేపి న
నిస్తారః ప్రకారతావచ్ఛేదక సంబంధ నివేశవైయర్థ్యాచ్చ. అత్రేదంవి
భావనీయం. విశేషణతయా నిరవచ్ఛిన్న వృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యాభావస్యస్వ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబం
ధేన హేతుమద్వృత్తిత్వం ప్రకారత్వంచ నివేశ్య మిత్యదోషః యేనయేన
సంబంధేన నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం స్వస్య తేనతేన సంబంధేన తత్ప్రమానివే
శేతు తాదృశఘటత్వాభావాభావ సాధ్యకే దైశిక విశేషణతామాత్రాప్రసి
ద్ధ్యాదతివ్యాప్తిః పరంతు తాదృశఘటత్వాభావాభావరూపసాధ్యస్య ఘట
త్వాభావరూప ప్రతియోగ్యనధికరణ ఘటావచ్ఛేదేన జన్యే సత్త్వేన ఘటాన
మాన కాలీన చరమక్రియా ప్రలయాద్యంత ర్భావేనైవ వ్యభిచారితయా త
దంతర్భావేనైవ సాధ్యాభావస్య కాలికసంబంధేన హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛి
న్న వృత్తిత్వ సత్వాత్కథమతివ్యాప్తిః నచ తత్ర స్వాధికరణదేశస్యావచ్ఛే
దకత్వం యుజ్యతే ఏకత్రవృత్తావేవావచ్ఛేదకాపేక్షణాత్ నచ కాలికసం
బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే గగనత్వాభావాభావే సాధ్యే మేయత్వా
దావతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం గగనావచ్ఛేదేన ప్రలయేపి సాధ్యసత్వేనత
స్య సద్ధేతుత్వాదితి. నన్వత్ర నిరవచ్ఛిన్న విశేషణతాసంబంధేన సంయోగా

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

తేన కపిసంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణ కపిసం
యోగాభావాది విషయక ప్రమాయా అవ్యాప్య వృత్తిత్వ జ్ఞానవిరహకా
లికాయాః సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వేపి నక్షతిః. * ప్రమాయాం*
ప్రమాసామాన్యే తేన వ్యభిచారిణినాతివ్యాప్తిః సమానాధికరణధర్మావచ్ఛి
న్నాభావత్వేన వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవత్తాజ్ఞానస్యాపి వి
రోధిత్వాత్ నద్వైతావపి లక్షణగమనాసంభవ ఇత్యతో జ్ఞాన సామాన్య
ముపేక్ష్య ప్రమాసామాన్య నివేశనం ప్రమాపదంచ యావద్భ్రమభిన్న
పరం అతఉక్తభ్రమాత్మకజ్ఞానస్యాభావత్వాంశే ప్రమాత్వేపి నక్షతిఃసాధ్య
వత్తాజ్ఞాన పదమపి తత్సామాన్యపరం.

భావస్య సాధ్యత్వే వాచ్యత్వాదావతివ్యాప్తి స్తత్రసాధ్యాభావస్య సంయో
గరూపస్య నిరవచ్ఛిన్న హేతుమద్వృత్తిత్వాభావేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి
న్నాభావ సంభవాదితి చెన్న. విశేషణరూపేణ సంబంధత్వాంగీకారే త
స్య సంయోగత్వ ప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వాది రూపత్వేనాదోషాత్ పూ
ర్వలక్షణే నిరవచ్ఛిన్న విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్న ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావా
వచ్ఛిన్నాభావ సంభవాచ్చ * యావదితి * స్వవ్యధికరణ ప్రకారావచ్ఛి
న్నయా యావిషయతా తత్తదనిరూపకత్వమర్థః అనుగతభ్రమత్వస్యక
థంచిత్సువచత్వేపి ప్రమాపదస్య యథార్థపద పర్యాయతయా యాథార్థ్య
నివేశ ఆదృతఃయథాశ్రుతపదవార్థః· ప్రాంచస్తుప్రమాపదం భ్రమసామా
న్యభిన్నపరం తేనావ్యాప్యవృత్త్య భావస్య వ్యాప్యవృత్తితాభ్రమ దశాయాం
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావే సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్వభ్రమ
దశాయాంచ సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వేపినక్షతిః. సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వం
చ హేత్వధికరణమాత్రవృత్తి యద్ధర్మితా వచ్ఛేదకం తదవచ్ఛేదేనయత్సా
ధ్యవత్తాజ్ఞానంతద్విరోధిత్వం తేనవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదా వుత్పత్తికాలా
వచ్ఛేదేనధూమసమానాధికరణసాధ్యాభావస్య భ్రమాదావప్రమాయాఃసాధ్య
వత్తాజ్ఞాన విరోధిత్వేపి నక్షతిరిత్యాహుస్తేషామయమాశయః. వ్యాప్యవృత్తి
త్వవిశిష్టసంయోగాభావవత్తాజ్ఞానత్వేనైవసంయోగవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వమి
తి. * తత్సామాన్యపరమితి* యత్కించిత్సాధ్యవత్తాజ్ఞానోక్తౌతుఅతివ్యాప్తిః.

అతో వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావ వత్తాజ్ఞానస్య తద్ధర్మవత్త్వేన సా
ధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వేపి నక్షతిః ఏవంచ సాధ్యపదం సాధ్యతావచ్ఛేదక వి
శిష్టపరం జ్ఞానంచ స్వసమానధర్మితా వచ్ఛేదకకత్వేన స్వవిషయీభూతా
భావ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకసంబంధ సంసర్గకత్వేనచవిశేషణీయంఅతో
ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ధూమా
ద్యభావ వత్తాజ్ఞానస్య సాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామాన్యాంతర్గతం ద్రవ్యత్వాది
నా ధూమాదిప్రకారకం భిన్నధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యక ధూమత్వావచ్ఛిన్నప్ర
కారకం సమవాయాది సంబంధేన ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రకారకంచజ్ఞా
నం ప్రత్యప్రతిబంధకత్వాత్ కామినీజిజ్ఞాసాదరేవ తాదృశజ్ఞాన సామా
న్యావిరోధిత్వాదతివ్యాప్తేర్నానవకాశః.

---

*సాధ్యపదమిత్యాది*ననుధూమత్వేనధూమోనాస్తీత్యాదిప్రత్యయే ద్రవ్యత్వే
నధూమవానితి జ్ఞానం జాయతే ధూమవాన్ ఇతి జ్ఞానంతు నజాయత ఇత్య
నుభవాత్ ధూమత్వావచ్ఛిన్న ధూమప్రతియోగితాకత్వేనా భావవత్తాజ్ఞాన
స్య ధూమత్వాన్యప్రతియోగి విశేషణతా నాపన్నధర్మానవచ్ఛిన్న ధూమత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రకారతా శాల్యనాహార్య బుద్ధిత్వమేవ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకము
పేయం ద్రవ్యత్వేన ధూమోనాస్తీతి ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్న ధూమప్రతియోగి
తాకత్వేనా భావవత్తాజ్ఞానస్య ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నధూమ ప్రకారతాశాలి
బుద్ధిత్వ మితి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః ఘటత్వేనద్రవ్యత్వే
నవా ధూమవానితి జ్ఞానస్య సామాన్యాంతర్గతస్య ధూమోనాస్తీతి నిశ్చ
యాప్రతిబధ్యత్వాత్ కామినీజిజ్ఞాసా ప్రతిబధ్యతాయా ఏవో పాదానాత్.
ఉక్తజ్ఞానేఘటత్వ ద్రవ్యత్వాదేర్ధూమాంశే ప్రకారత్వ మావశ్యక మన్య
థా సమూహాలంబనత్వాపత్తేః అతఏవ ఘటత్వ విశిష్టవహ్నిమానితి చక్రి
వర్తిలక్షణే స్వయమప్యుక్తం. మైవం. ఘటత్వాది విశిష్టధూమవత్తాజ్ఞాన
స్య ధూమోనాస్తీత్యాది బుద్ధిప్రతి బధ్యతాయాః సకలమతసిద్ధత్వాత్
ఉక్తానుభవాసంగతేః. అతః సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరానవచ్ఛిన్న ప్రకారతా
కత్వం వివక్షితం. అథవహ్నిత్వాదేః సంయోగేనావృత్తితయా వహ్నిత్వేన
సంయోగేన వహ్న్యభావజ్ఞానప్రతిబధ్యతాయా వహ్నిత్వేన వహ్నిమానితి

జ్ఞానసాధారణతయా వ్యాప్తిరితి చేత్ సాధ్యతావచ్ఛేదక నిష్ఠ సాధ్యతావ
చ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నా వచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకత్వా ని
రూపకత్వస్య వాచ్యత్వాత్. నచైవం సామాన్యపదం వ్యర్థం. ఇష్టత్వా
త్. పరంత్వవచ్ఛేదక ధర్మాదర్శనవ్యావృత్తం ప్రతిబంధకత్వం వక్ష్యమా
ణరీత్యా దోషవారణాయ నివేశ్యం ఇతి స్వరూప సంబంధరూపావచ్ఛేద్య
తా నివేశప్రకారః. నను సధర్మితావచ్ఛేదక యద్ధర్మావచ్ఛిన్న సమానా
ధికరణ సాధ్యాభావప్రమా సామాన్యం స్వసమాన ధర్మితావచ్ఛేదకవి
శిష్ట సాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామాన్యవిరోధి తద్ధర్మవత్త్వమర్థః నిర్ధర్మితావ
చ్ఛేదక సాధ్యాభావ ప్రమాయాః స్వసమానధర్మితా వచ్ఛేదక సాధ్యవ
త్తాజ్ఞానాప్రసిద్ధిరతః సధర్మితావచ్ఛేదకేతి. అత్ర కిం తాదృశ ప్రమా
సామాన్యం స్వపదార్థః కిం తత్తత్ప్రమా ఆద్యేకస్యామపి ప్రతిబధ్యతా
యాం సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టజ్ఞానసామాన్యవృత్తిత్వాభావా త్కామినీజి
జ్ఞాసా ప్రతిబధ్యతామాదాయాతివ్యాప్తిః అంత్యేపర్వతో ఘటత్వేనవహ్న్య
భావవాన్ హ్రదశ్చ వహ్న్యభావవానితి ప్రమాయాః హ్రదత్వావచ్ఛిన్న
విశేష్యక సాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామాన్యవిరోధిత్వా దవ్యాప్తిః అయోగోలకం
హ్రదశ్చ ధూమాభావవదితి ప్రమాసంగ్రహాయ యత్కించిద్విశేష్యతావచ్ఛే
దక నివేశాత్. మైవం. స్వవిశేష్యతావచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నవిశేష్యతా నిరూ
పితస్వవిషయీభూతభావప్రతియోగితా వచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సా
ధ్యతావచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నానాహార్య ప్రకారత్వ వ్యాపకతా వచ్ఛేదకీభూ
త యత్కించిద్ధర్మాశ్రయ ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకత్వాభావస్య వి
వక్షితత్వాత్ స్వంప్రమాసామాన్యం. యద్వా స్వీయతాదృశ సాధ్యాభావ
ప్రకారతా నిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకీభూత యత్కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నవి
శేష్యతేత్యాది క్రమేణ తాదృశ ప్రకారత్వ వ్యాపక ప్రతిబధ్యతానిరూపిత
ప్రతిబంధకత్వాభావ వత్త్వే తాదృశ ప్రమాసామాన్యవృత్తిత్వస్యోక్తై నదో
షః స్వంతత్తత్ప్రమా ఘటత్వేన వహ్నిమానితిజ్ఞాన సాధారణ ప్రతిబధ్యత్వ
స్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వా దవ్యాప్తిరితి ప్రథమే యత్కించిద్ధర్మనివేశః
సచ సాధ్యతావచ్ఛేదక మాత్రావచ్ఛిన్నప్రకారత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాత్వం

ద్వితీయే భేద గర్భవ్యాపకతామాత్రం నతు తదవచ్ఛేదకత్వమితి నయత్కిం
చిద్ధర్మానివేశః. వస్తుతస్తు యత్సమానాధికరణ సాధ్యాభావనిష్ఠ ప్రకారని
రూపిత ప్రకారతాసామాన్యే స్వనిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వి
శేష్యతానిరూపితస్వాశ్రయీభూతాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధా
వచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాల్యనాహార్య జ్ఞానత్వ
వ్యాపక ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావ స్తద్వత్త్వమ
ర్థః స్వం తత్తత్ప్రకారతా వ్యాపకత్వంచ భేద ఘటితం తేన హ్రదో ఘ
టత్వేన వహ్న్యభావవాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాంశ్చేతి జ్ఞానమాదాయ
నదోషః. నను వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నా భావవాన్ సమానాధికరణ ధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావవాన్ అయంచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవానిత్యా
దిజ్ఞానస్య సాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామాన్యవిరోధిత్వాదవ్యాప్తిరితి చేన్న అవ
చ్ఛేదకగ్రహేప్యుత్తర తద్వత్తాజ్ఞానం ప్రత్యేవావచ్ఛేదక ధర్మ దర్శనా
దేః జ్ఞానవైశిష్ట్యా నవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వ మితి నయే తదనుత్తరసా
ధ్యవత్తాజ్ఞానస్యాప్రతిబధ్యత్వాత్ ఏతన్నయే సిద్ధాంత మతాపేక్షయా దో
షసత్త్వేప్యేతల్లక్షణ కర్తుస్తాదృశాభిప్రాయే బాధకాభావాత్ ఏవంచ సా
మాన్యపదమనివేశ్యసాధ్యతావచ్ఛేదకేతరానవచ్ఛిన్న ప్రకారతాకత్వం నివే
శ్యజ్ఞాన వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వ నివేశో యాసో నోపాదేయః. యద్వాసాధ్యతా
వచ్ఛేదకేతరానవచ్ఛిన్న ప్రకారతాకత్వప్రవేశే యత్రవిషయ విశేషే సా
ధ్యే వ్యధికరణధర్మైరేవ సాధ్యబుద్ధిః ఘటత్వేన తదంకురవాన్ పటత్వేన
తదంకురవానిత్యాద్యాకారా తత్రావ్యాప్తిరత స్తదనురోధేనసామాన్యపదనివే
శః తాదృశసకల బుద్ధీనామేవసాధ్యసామాన్యాభావ బుద్ధినివర్త్యత్వాన్నత
త్సాధ్యాతివ్యాప్తిః ఏవంచ యత్కించిత్సాధ్యవత్తాజ్ఞానా విరోధిత్వమేవని
వేశ్యం సద్ధేతౌచ సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపేణ సాధ్యవత్తాజ్ఞానమేవయత్కిం
చిదితిలక్షణసమన్వయః వ్యభిచారిణిన కిమపి సాధ్యజ్ఞానం ధర్తుంశక్యమితినా
తివ్యాప్తిరిత్యప్యనుపాదేయం ఉక్తస్థలే యత్కించిత్సాధ్యవత్తాజ్ఞానస్యాలా
భేనావ్యాప్తేః ఏవంచోక్తదోష వారణాయజ్ఞాన వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబ
న్ధకతానివేశ్యేతి. నను సామాన్యపదోపాదానేపి సిద్ధాంతిమతేవచ్ఛేదకధర్మ

దర్శనాది వ్యావృత్తప్రతిబంధకతాయా నివేశావశ్యం భావే నిరవచ్ఛిన్నా వృత్తిత్వమితి గ్రంథాసంగతిః అవ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానాభావవిశిష్టసంయోగాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతాయా వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వాత్ ప్రయోజనాభావేన వైశిష్ట్యజ్ఞానీయత్వానివేశాత్. మైవం. ఏతన్మతే నిరవచ్ఛిన్నవిశేషణతా సంబంధేన సంయోగాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వాంతరం నాపేయతే తదనుపగమేపి సంయోగిద్రవ్యత్వాదిత్యాది సద్ధేతౌ సంయోగాభావవిశిష్టపక్షస్యాభాసతా వారణసంభవాత్తథాచ సంయోగిసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః కామినీజిజ్ఞాసాయా ఏవ సాధ్యవత్తాజ్ఞానత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపితవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకత్వాత్తథాచ వైశిష్ట్యజ్ఞానీయత్వనివేశ ఆవశ్యకః నిరవచ్ఛిన్నవిశేషణతాసంబంధేన సాధ్యాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతాపత్తౌ ప్రామాణ్యగ్రహాభావాది వైశిష్ట్యమాదాయ నజ్ఞానీయత్వనివేశః సువచః తస్య సామానాధికరణ్యానాత్మకత్వాత్. అథైతత్పక్షేకపిసంయోగీఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదౌగుణాదిధర్మికహేతుసమానాధికరణసంయోగాభావాదిప్రమాయా స్తద్ధర్మికసాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధితయా నిరవచ్ఛిన్నత్వ సాధర్మ్యసంభవాదవ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానవిరహకాలీనాయా ఇత్యనుధావనమఫలమితి చేన్న. హేతుమన్మాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వనివేశే తద్దోషవారణసంభవాత్ తథాపి దోషప్రదర్శనాయ తదుక్తేః. అథ హేతుమన్మాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వమేవ సమ్యక్ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నఘటత్వాభావాభావే సాధ్యే కాలికసంబంధేన జన్యవిశేష్యకఘటత్వాభావప్రమాయా హేతుమన్మాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నావిశేష్యకత్వాత్ నిత్యవిశేష్యకతాదృశజ్ఞానస్యాప్రమాత్వాదిత్యవ్యాప్త్యసత్త్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబంధావచ్ఛిన్నా నివేశేన లాఘవాదితి చేన్న. కేవలాన్వయిహేతు సంగ్రహాయ హేతుమత్త్వం యద్ధర్మవ్యాపకమితి రీత్యానివేశేగౌరవాత్ ప్రకారాంతరేణ హేతుమద్వృత్తిత్వనివేశస్యోక్తత్వాచ్చ. దీధితౌ *వైయర్థ్యాదితి* నను సిషాధయిషావిరహకాలీనాయాం యత్సమానాధికరణప్రమాసామాన్యాంతర్గతసిద్ధ్యాత్మకప్ర

సాధ్యాభావపదవైయర్థ్యాదితి అత్ర చ సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసామానాధిక
రణ్యావచ్ఛేదకత్వం స్వవ్యాపకతాదృశసామానాధికరణ్యకత్వం తథా చ సాధ్య
తావచ్ఛేదకవిశిష్టసామానాధికరణ్యత్వం యత్సమానాధికరణసాధ్యాభావత్వ
వ్యాపకతావచ్ఛేదకం తత్త్వం వ్యాప్తిరిత్యేతాదృశార్థకత్వే ప్రథమలక్షణేన సా
ధ్యాభావపదవైయర్థ్యం యత్సమానాధికరణ నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వాభావరూపయత్సామానాధికరణ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాత్ యత్స
మానాధికరణసాధ్యాభావనిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావరూపస్య
యత్సమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్యాతిరిక్తతయా
తద్ఘటితలక్షణే యత్సామానాధికరణ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్యానివేశాత్ త
దఘటితలక్షణసంభవే ప్రకృతలక్షణే వైయర్థ్యానవకాశాత్ ఏవం యత్సమా
నాధికరణ సాధ్యాభావ ప్రమాత్వవ్యాపకః సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధ
కత్వాభావః తత్త్వమిత్యేతాదృశార్థకత్వే ద్వితీయ లక్షణేపి న తద్వైయర్థ్యం.

మాయాం సాధ్యవత్తాజ్ఞాన విరోధిత్వాదవ్యాప్తిగతః సాధ్యాభావపదం న చ
సిద్ధిభిన్నత్వేన ప్రమాయా విశేషణీయతయా తద్వైయర్థ్యాభిధాన సం
గతిరితి వాచ్యం తదుపాదానేప్యభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వే
నాభావాభావవత్తాజ్ఞానస్య చ సిద్ధిభిన్నత్వాభావా దవ్యాప్తేరితి చేన్న సిద్ధివిధ
యా విరోధిత్వాన్యత్వస్య నివేశ్యత్వాత్ అన్యథా సాధ్యాభావపదోపాదా
నేపి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాభావవత్తాజ్ఞానస్య సిద్ధివిధయా వి
రోధితయావ్యాప్తే ర్దుర్వారత్వాదితి. నన్వత్ర సాధ్యాభావ పదానుపాదా
నేపి ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథోక్తిరేవ వ్యాపకతాయాః సామానాధి
కరణ్యేనావచ్ఛేదకత్వ ఘటితత్వాదితి చేన్న. దత్తోత్తరత్వాత్ ఏవం చ వి
రోధితాసామాన్యాభావో విరోధిభేదో వా నివేశ్యః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ నివేశాచ్చ న తద్గ్రంథోక్తిరితి. ఏతద్దూష
ణం స్వయ ముద్ధరతి * అత్రైవేతి * యదితి * ఘటాద్యభావప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వ ప్రతియోగికా త్తదప్రతియోగికోఽతిరిక్త ఇత్యర్థః
ఏవమగ్రేపి. * * * * * * * * * * *

శ్రీ ఇతి కృష్ణభట్టీయే ప్రగల్భలక్షణమ్. శ్రీ

యత్సమానాధికరణ ప్రమాత్వవ్యాపకతా ఘటకాభావాత్ యత్సమానాధికరణ సాధ్యాభావవత్ప్రమాత్వవ్యాపకతాయా మభావాంతరస్యైవ నివేశాదిత్యవధేయం. * * * * * * * * * * *

ఇతి ప్రగల్భలక్షణమ్.

*సాధ్యాభావవతీతి * యన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపిత విషయితాసామాన్యపరికృతానుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావ స్తత్త్వమిత్యర్థః. వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపిత విషయితావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితైవసాధన వహ్న్యనుమితిం ప్రతిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదికా తచ్ఛాలిజ్ఞానస్యానుమిత్య ప్రతిబంధకత్వాత్. వ్యభిచారిణి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాపితాదృశీ తద్వత్తోజ్ఞానస్యైవ వ్యభిచారజ్ఞానవిధయానుమితి ప్రతిబంధకత్వాత్ తాదృశవిషయితాయా అనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాన్నాతివ్యాప్తిః. యన్నిష్ఠత్వానుపాదానే ధూమాద్యంశే వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వావగాహి భ్రమనిష్ఠవహ్నిత్వేన వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపిత విషయితాయా అప్యనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాద్వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిరతస్తదుపాదానం. తథాచ భ్రమవిషయవహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వస్య హేతునిష్ఠత్వాభావాన్నదోషః.

సాధ్యాభావపదం సార్థకీకృత్య తస్యైవ లక్షణాంతరం ప్రకారాంతరేణ దూషయితు ముపన్యస్యతి దీధితౌ *యత్త్వితి* గాదాధర్యాం *యన్నిష్ఠేతి * కపిసంయోగాది సాధ్యకే సాధ్యాభావ వద్వృత్తిత్వ విశిష్టహేతువిషయితానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదికానిరవచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవత్త్వస్యైవ వ్యభిచారఘటకత్వాదితి నతత్రావ్యాప్తిః * యన్నిష్ఠత్వేతి * యద్విశేష్యకత్వస్య యద్ధేతుకానుమితేర్వ్యానిపెశాద్వ్యాప్తే హేతునిష్ఠతా ద్రవ్యంవిశిష్టసత్త్వాదిత్యస్య సద్ధేతుత్వే యన్నిష్ఠత్వం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణతా నిరూపితాధేయతా వచ్ఛేదకత్వం వాచ్యం యద్ధర్మావృత్తిసాధ్యాభావవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వస్య యద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ

యన్నిష్ఠపదార్థనిరూపితవిషయితా సామాన్యేయన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాసామాన్య ఇతి వాయద్యుచ్యతే తదావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ మేవ యత్రసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేనభానం తాదృశజ్ఞానీయ హేతునిష్ఠతథావిధసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాయా అప్యనుమితి ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వా దసంభవః అవ్యాప్తిర్వేతి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపితత్వం విషయితావిశేషణం తాదృశభ్రమ విషయితాచన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపితా తాదృశ విషయితానిరూపకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య విశేషణీభూతం యత్సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వం తద్విశిష్టత్వాభావాత్. నచ తద్విశిష్ట నిరూపితత్వం యదితదవచ్ఛిన్న నిరూపకతాకత్వం తదాసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య తద్భ్రమవిషయవృత్త్యవసత్వేపి తన్నిష్ఠవిషయితా నిరూపకత్వే వ్యధికరణీభూతాయా వచ్ఛేదకత్వాత్ భ్రమవిషయితాయా స్తద్విశిష్టనిరూపితత్వ మక్షతమేవ యదిచ వస్తుగత్యా యత్ర తద్వైశిష్ట్యం తన్నిరూపితత్వమేవ విశిష్టనిరూపితత్వం తదావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపితత్వమే, వోక్తభ్రమ విషయతాయా అక్షతమితి కథం తదావ్యవృత్తిరితి వాచ్యం. విశేషణీభూత ధర్మాంతరవిశిష్టేన వ్యావర్త్యమానస్య విశేష్యస్యభానే విశేష

స్య వావిషయితావా వివక్షణీయా యన్నిష్ఠేత్యనుక్తౌ ద్రవ్యంధూమాదిత్యాడా ద్రవ్యత్వమవృత్తీతి జ్ఞానీయ విషయితామాదాయ దోషవారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాపర్యంతనివేశ ఇతి నయుక్తం యన్నిష్ఠత్వముపాదాయ తదనివేశస్యైవ సమ్యక్త్వాదిత్యుక్త్వావాహ * యన్నిష్ఠేతి * యత్రవిషయ విశేష్యభ్రమోనకస్యాపి జాతస్తత్రైవ లక్షణసత్వాదాహ * అవ్యాప్తిర్వేతి * ఉక్తాశంకావారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాశబ్దాద్బుధ్యమానే విషయితారూపవిశేష్యే యద్విశేషణతావచ్ఛేదకం తాదృశవృత్తితాత్వం తత్రతన్నిరూపకతావచ్ఛేదకత్వలాభమాహ * విశేషణీభూతేత్యాదినా * అంతరపదం విశేషణవిశేషణత్వ స్ఫోరకంలాభాది

ణాంశే ప్రకారీభవంత్యాం వ్యక్త్యా విశేష్యసంబంధితావచ్ఛేదకతాయా భా
నాత్ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య రూపవిశేషణ విశిష్టవిషయేణ నిరూపకీ
భూయ విషయితావ్యావర్తనే వ్యావర్తకవిషయస్య ఆశ్రయతయా వ్యా
వర్తకం యత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం తస్యాపి నిరూపకతావచ్ఛేదకీ
భూయ విషయితావ్యావర్తకత్వముక్తభ్రమే విషయితావ్యావృత్తిః.

త్యంతః నిరూపకతావచ్ఛేదకీభూయ విషయితావ్యావర్తనహేతుః అస్య
థావిషయితాయాం వక్ష్యమాణసంబంధేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వాసిద్ధ్యావ్యావర్తనాసంభవాత్ ఘటవద్భూతలమితివా
క్యజన్యబోధో దృష్టాంతః తస్య విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వేన విశేషణతా
వచ్ఛేదకీభూతఘటత్వస్య స్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వసంబంధేనభావాద్భూ
తలసంబంధితావచ్ఛేదకత్వం స్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వం స్వావచ్ఛిన్నాధేయ
తానిరూపితాధికరణత్వం. ఏవమగ్రేపి. ప్రకృతే నిరూపితత్వసంబంధావచ్ఛి
న్నస్వావచ్ఛిన్నసంబంధితానిరూపితసంబంధిత్వమిత్యర్థః సాధ్యాభా
వవద్వృత్తితాత్వం తద్విశిష్టేనవ్యావర్త్యమానస్య విశేషణీయస్య కృతవిశే
షణస్య విశేష్యస్య విషయితారూపస్యభానే సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవిష
యితాశబ్దాధీన బోధవిశేష్యాంశేవిషయితాంశేప్రకారః యత్సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వం తదంశేప్రకారీభూతాయాంవ్యక్త్యాసాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వేవి
శేష్యసంబంధితావచ్ఛేదకత్వలాభః ఏవంచైతాదృశభ్రమవిషయితాధర్తుం
నశక్యతే. తద్విషయీభూత సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వత్వభిన్నం యద్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ
త్వం తద్విశిష్ట విషయితాయాస్తస్యాః సత్త్వేపి తత్ర తాదృశవిశేష్యభూ
తవిషయితాసంబంధితావచ్ఛేదకత్వాభావాత్. విషయేణ నిరూపకీభూయ
నిరూపకతాసంబంధేవ విషయితావ్యావర్తనే. ఏతేన సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వరూపవిషయస్య నిరూపకతా సంబంధేన విశేషణత్వం ప్రకృతవిషయి
తాపదార్థస్య విషయానిరూపితవిషయితాన్యత్వ సాధకో విషయ ఇతి రీ
త్యా వ్యావర్తకత్వ రూపం ఏవం సర్వత్రేతి సూచితం. వ్యావర్తకవిష
యస్య విషయితావిశేషణీభూత సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యాశ్రయతయా

తద్వ్యావర్తకవిషయవ్యావర్తకస్య తన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య తాదృశ విషయితానిరూపకతానవచ్ఛేదకత్వాదితి తాదృశవిషయితాయా లక్షణాఘటకత్వాత్ ఏవంచోక్తభ్రమవిషయితావ్యావర్తకతయైవ సాధ్యాభావవత్పదసార్థక్యం తాదృశవిషయితాయా ఉక్తక్రమేణ హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టానిరూపితత్వేపి హేతునిష్ఠాధేయతాత్వ విశిష్ట నిరూపితత్వానపాయాత్ సాధ్యాభావమనుపాదాయాధికరణ వృత్తితాత్వ విశిష్టవిషయితానివేశే వృత్త్యా సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాధికరణీయత్వభ్రమ విషయితావారణేపి వృత్తివిశేషణే తన్నిరూపకే అధికరణే సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ భ్రమవిషయితా వారణాసంభవాత్సాధ్యాభావాంశ నివేశస్యాపి సార్థక్యాత్. నచ తావత్పర్యం

ఆశ్రయతాసంబంధేన వ్యావర్తకం విశేషణం నిరూపకతావచ్ఛేదకీభూయ విషయితావ్యావర్తకత్వాత్ స్వావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వ సంబంధేన విషయితావిశేషణత్వాత్ తథాచ తచ్ఛబ్దాధీన బోధస్య విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వేన విశేషణతావచ్ఛేదకీభూత సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య విషయితాంశే ఉక్తసంబంధేన భానాత్తత్తత్సంబంధ ఘటకతయా తాదృశ సంబంధితావచ్ఛేదకత్వ లాభ ఇతి భావః అత్ర వ్యావర్తకవిషయస్యేత్యాదినా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య స్వాశ్రయే విషయితా శేషణే విశేషణత్వం ప్రదర్శితస్యాపీత్యాదినా తస్యైవ విషయితా విశేషణత్వ ప్రదర్శనాత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న తద్వన్నిష్ఠ నిరూపకతాకవిషయితానిష్టంకితార్థః తథాచేహోక్తభ్రమ విషయితావ్యావృత్తిరితి విషయితావ్యావర్తకవ్యావ్యావర్తకం యత్తస్యైవ విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వ మపేక్షితం భ్రమీయవిషయితా నిరూపకతావచ్ఛేదకత్వంచ తద్వ్యావర్తక వ్యావర్తకస్య వాస్తీతి తద్వ్యావృత్తిరితి భావః. తదేతత్ స్ఫుటయతి * తద్వ్యావర్తకేతి * విషయితావ్యావర్తకం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం తద్వ్యావర్తకం యత్తత్వం తస్యేత్యర్థః * తన్నిష్ఠేతి * వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ నిష్ఠతాదృశ వృత్తిత్వత్వేత్యర్థః. సాధ్యోపలక్షితాభావ నివేశమభిప్రేత్యాశంకతే * నచేతి * త

త నివేశేపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నిప్రతియోగికత్వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక వహ్న్యభావ మవగాహ్య తాదృశాభావవద్వృత్తిత్వావగాహియజ్జ్ఞానంతదీయ తాదృశ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవిషయతాపి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్ట నిరూపితైవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకో యస్సాధ్యాభావ స్తద్వద్వృత్తిత్వత్వస్యైవ తద్విశేషణతయా భానాత్ తద్విశిష్టత్వస్యచ తాదృశజ్ఞాన నిష్ఠవిషయితానిరూపక సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వే సత్త్వాదతి తద్దోష తాదవస్థ్యమితివాచ్యం. అథావాంశే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యప్రకారకం వ్యభిచారజ్ఞానమేవ అనుమితి విరోధి యత్రచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యం ప్రకారస్తాదృశ జ్ఞాన విషయ ఘటకస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యవిశిష్టస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య అప్రసిద్ధ్యాతాదృశజ్ఞానవిషయితాయాః త్రా భావేసాధ్యం విశేషణమేవ ఏవంచ సాధ్యవన్నిష్ఠా సాధ్యావచ్ఛిన్నాయా విషయితాతన్నిరూపితా భావవన్నిష్ఠాభావావచ్ఛిన్నాయా విషయితా ఇతి క్రమేణ సాధ్య విశిష్టాభావ విశిష్టాధికరణవిశిష్ట వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిష్ఠ విశేష్యవిశేషణ భావాపన్న సాధ్యాదివృత్తిత్వాంతపదార్థ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాక నిరూపకతాక విషయితాయావా నివేశేన సమాధానస్యాశా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ జ్ఞానస్య సాధ్యవిశిష్టాభావవద్వృత్తిత్వత్వ రూపవ్యభిచారత్వ విశిష్టవిషయకతయా ప్రతిబంధకత్వాపత్తిరిత్యాశంకాం పరిహర్తుం వ్యభిచారస్యాన్యాదృశ తాందర్శయతి * అథావాంశేతి * నచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావద్వయవద్వృత్తిత్వ భానే తదుభయ విషయితాయా ఉక్తరూపాక్రాంతతయా ప్రతిబంధకత్వావచ్ఛేదకత్వాదవ్యాప్తిః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యభావ ప్రవేశేచసాధ్యతావచ్ఛేదకాద్యంతర్భావేణ పర్యాప్త్యసత్త్వాదతివ్యాప్తిరితివాచ్యం. సాక్షాత్పరంపరయా వా హేతుసంబంధితానవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నా నిరూపిత విషయితాయా ఏవ

విశిష్టనిరూపితత్వాసంభవాత్. సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ రూపవిషయస్యప్రి
తిబంధకతావచ్ఛేదక కోట్యప్రవేశాదతివ్యాప్తిరతో విషయితాపర్యన్తాను

నివేశ్యత్వాత్. నచాతిగౌరవం. విశిష్టవిషయితాయా స్తదతిరిక్తాయా ఏ
వ కల్పనీయతయా తద్విశేషణస్య గురుత్వాసంపాదకత్వాత్ భ్రమవిష
యితాభిన్నాయా ఏవవిశిష్టవిషయితాత్వాత్. యద్యపీ దానీమెవై తాదృ
శవివక్షోపగమే గ్రిమాయా నచేత్యాశంకాయా ఏవానవతారాద్ధేతు సా
మానాధికరణ్య విశిష్టసాధ్యాభావత్వ విశిష్టవిషయితావివక్షణంవ్యర్థం త
థాపి పరంపరయా హేతుసంబంధితావచ్ఛేదకతాయాః పరంపరానేకత్వే
న దుర్వచతయా విశిష్టవిషయితా నివేశవైయర్థ్యేనచ తన్నివేశానంభవ ము
ఖిపెత్య తథావిధశంకాదిక మనతార్యమితి. హేతు నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృ
త్తితాత్వ నిష్ఠనిరూపకతావచ్ఛేదకతాక విషయితాతునలక్షణార్థఇతిబోధ్యం
* కోట్యప్రవేశాదితి * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటాదిజ్ఞానస్యా
పి ప్రతిబంధకత్వాత్ విషయితాయాః వృత్త్యనియామకతయా తత్సంబం
ధేనావచ్ఛేదకత్వా సంభవాచ్చ. ఏతేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛి
న్న విషయతావత్వేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వోపగమేపిననిస్తారః కించ స
మానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వా వచ్ఛిన్నేప్రతి
బంధకతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యభావ సత్వాదతివ్యాప్తేః. పర్యాప్త్యనివె
శేచ తాదృశవిషయతావత్వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృ
త్తిత్వే ప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకతా సత్వాదవ్యాప్తేరితి పర్యాప్త్యభావ
ఇతి. సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేనధూమ
నిష్ఠవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ భ్రమేయాప్రతిబం
ధకతా వచ్ఛేదక విషయితాతద్వత్వస్య ధూమనిష్ఠతాదృశ వృత్తిత్వే సత్వా
దవ్యాప్తిరతః పర్యాప్తి నివేశః వహ్నిసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యధి
కరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వే తదుభయత్రైవ తత్ప
ర్యాప్తిః నత్వేకత్రేతినావ్యాప్తిః నచైనమపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా
భావవద్వృత్తిత్వే యాప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయతా తదవచ్ఛేదకత్వ
మేవ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తితాత్వస్యేతి కథం

ధావనం. హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వ విశిష్టే ప్రతిబంధకతావ
చ్ఛేదక విషయతాపర్యాప్త్య భావవివక్షణే సాధ్యప్రతియోగికాభావమాత్ర
నివేశే వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నత్వావగాహిన ఏవ జ్ఞానస్యానుమితి ప్రతిబంధకతయా తదఘటిత
విషయే ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయితాయా అపర్యాప్తేః సాధ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావ నివేశశ్చ నసంభవతీతి తదుపేక్షితం. వ్యధిక
రణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాయాం ప్రతిబంధకతా
వచ్ఛేదకత్వా భావాదతివ్యాప్తిరతః సామాన్యే ఇత్యుక్తం ప్రకృతానుమితి
పదం ప్రకృతానుమితి సామాన్యపరం అన్యథావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసా

తదుభయాంతర్భావేణ తత్పర్యాప్తి రిత్యవ్యాప్తి తాదవస్థ్యమితి వా
చ్యం ఉభయత్రాపి తాదృశవిషయితాత్వేన పర్యాప్తిస్వీకారాత్ విషయి
తావచ్ఛేదకాంతర్భావేణ తత్పర్యాప్త్యనంగీకారే యన్నిష్ఠవృత్తిత్వరూపవి
శేష్యమాత్రస్యైవ తత్పర్యాప్త్యధికరణతయా విశిష్టసాధ్యాభావవన్నిరూపిత
త్వాంతర్భావేణ తదభావసత్త్వాదతివ్యాప్తేః యథాచ పర్యాప్త్యధికరణంయ
చ్ఛబ్దవృత్తిత్వం తద్విశేషణీభూత సాధ్యాభావవన్నిరూపితత్వాంతర్భావే
ణ పర్యాప్తిస్తథేహాపీతి భావః. తత్ర ధూమసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రకారతారూప ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయతాశ్రయత్వ స
త్త్వేపి ధూమత్వావచ్ఛిన్నత్వాఘటిత రూపావచ్ఛేదేన తత్పర్యాప్త్య భావా
దతివ్యాప్తిమాహ * సాధ్యేతి * విశిష్టవిషయితాయాం ప్రతిబంధకతావచ్ఛే
దకత్వా భావనివేశే ధూమప్రతియోగికాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాయా
ధూమసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాత్వేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక
త్వాన్నతత్రాతివ్యాప్తిః ప్రయోజనాభావేనాతివ్యాపకత్వేనచ తత్పర్యాప్త్య
నివేశాదితి భావః * తదఘటితేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ ఘటి
తేత్యర్థః * అనుమితిసామాన్యపరమితి * ఉచ్ఛృంఖలాస్తు స్వరూపసంబం
ధ రూపావచ్ఛేదకత్వ ఘటితప్రకృతానుమితిత్వా వచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా ప్ర
వేశే తద్ధేతౌ తత్సంసర్గఘటిత తత్సాధ్యవ్యభిచార గ్రహానుత్తరానుమితి
త్వస్యైవ తాదృశప్రతిబధ్యతా వచ్ఛేదకతయా తత్ర విషయిత్వానివేశాదసం

ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావవిషయక సమూహాలంబనాత్మక ప్రకృతానుమి
తి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్య హేతునిష్ఠతాదృశ సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వ విషయితాయామపి సత్త్వాత్సద్ధేతావపి లక్షణగమనాసంభవాత్ ఏవంచ ప్ర

గతిః అత స్తథావిధానుమితిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానివేశ పరమేవేద ము
క్తమిత్యాహుః. తదసత్ ఏతన్మతే వహ్నిర్ధూమవ్యభిచారీతి జ్ఞానోత్తర వ
హ్నిర్ధూమవ్యభిచారీతి జ్ఞానస్థలేపి వ్యభిచారజ్ఞాన నాశోత్తర మేవానుమితి
రుపేయతే అన్యథా తత్రాపి వ్యభిచారజ్ఞాన ప్రతిబంధకతా భజ్యేతేతి తా
దృశానుత్తరత్వ ఘటితరూపస్య ప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వాత్. ఏవంచ స్వ
రూపసంబంధ రూపావచ్ఛిన్నత్వ ఘటిత తత్సాధ్యక తద్ధేతుక తత్సంసర్గ
కానుమితిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతాప్రవేశే ఇంధనత్వాదినా వహ్న్యభావవద్వృ
త్తిత్వ జ్ఞానదశాయామింధన వహ్న్యనుమితేరనుదయాద వ్యాప్తిః సాధ్యతా
వచ్ఛేదకే విధేయతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తినివేశేపి ననిస్తారః బాధనిశ్చ
యాదే స్తద్వత్తానుమితిత్వస్య ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వవాది మతే తాదృ
శ విషయితాయా వ్యావర్తక ధర్మదర్శనముద్రయా ప్రతిబంధకతావచ్ఛే
దకత్వాదతోనుమితిపదమనుమితి సామాన్యపరం కృతం. మమతు భాతి. వ్యావ
ర్తక ధర్మదర్శన ముద్రయా ప్రతిబంధకతా ప్రయుక్త ప్రతిబధ్యతా
యాః పర్వతాదౌ వహ్న్యాద్యనుమిత్యవృత్తిత్వేపి యత్ర విషయవిశేషే
హేతుభిన్న విశేష్యక తత్సాధ్యానుమిత్యాద్య ప్రసిద్ధి స్తత్ర తస్యాః తద్వ
త్తాజ్ఞాన సామాన్యవృత్తితయానుమితి పదస్య తత్సామాన్య పరత్వేపిన ని
ర్వాహ ఇతి జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాపేయా ఏవంచ స్వరూ
ప సంబంధ రూపావచ్ఛేదకతా ప్రవేశే తద్ధేతుకానుమితిత్వ నివేశప్రయో
జనాభావాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతా
ప్రవేశే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావాత్మక
సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవత్తాజ్ఞానం తాదృశాభావత్వేన భాసమాన సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయితాకజ్ఞానం చాదాయాసంభవ ఇతి తస్య త
త్సామాన్య పరత్వమావశ్యకమేవేతి. తత్సాధ్యకత్వం తత్సాధ్యతావచ్ఛేదక
పర్యాప్త్యవిధేయతావచ్ఛేదకత్వం తేన ఘటత్వ విశిష్టధూమవానిత్యాదే

కృతేత్యనుపాదానే కామినీ జిజ్ఞాసాదౌ ప్రసిద్ధాయా అనుమితి సామాన్యప్ర
తిబంధకతా తదవచ్ఛేదకత్వాభావో ధూమాభావవద్వృత్తిత్వాది విషయి
తాయా మత్రతఏవ తద్విషయకజ్ఞానస్యాప్యన్యలింగకాన్య సాధ్యకాన్యసం
సర్గకాను మిత్యప్రతిబంధకత్వాదతఃప్రకృతేతి తత్సాధ్యక తద్ధేతుకత
త్సంసర్గక పరం సద్ధేతు నిష్ఠ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యభావవ
ద్వృత్తిత్వ విషయితాయాఅనుమితి ప్రతిబంధక స్వరూపాసిద్ధ్యాదిజ్ఞానవృత్తి
త్వాదసంభవస్స్యాదతో యన్నిష్ఠ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయకజ్ఞాన
సామాన్యస్యానుమిత్య ప్రతిబంధకత్వముపేక్ష్యనిరుక్తవిషయితా సామాన్యే
అనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావ పర్యన్తానుధావనం అవచ్ఛేదక
త్వంచ స్వరూపసంబంధవిశేషః. నచ ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటా
ది విషయకజ్ఞానస్యానుమితి ప్రతిబంధకతయా ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వ

ద్ధూమవ్యభిచార నిశ్చయాప్రతిబధ్యత్వేపి నాతివ్యాప్తిః వస్తుతస్తు ధూమవ్య
భిచారస్య ధూమత్వావచ్ఛిన్న విధేయతావిరహ ప్రయోజకవిషయతాశాలి
తయా తస్య ప్రతిబధ్యత్వంమర్వారం * తద్ధేతుకేతి * నచైవమపి ధూమ
వ్యభిచారి వహ్నిమాన్ ధూమావ్యభిచారితద్వహ్నిమాంశ్చపర్వత ఇతిజ్ఞాన
జన్యానుమితే ర్వహ్నిహేతుకత్వాదతివ్యాప్తిః సాధ్యవ్యాప్తి విశిష్టహేతు
మత్తాజ్ఞానజన్యత్వోక్తౌ త్వాత్త్వాశ్రియఇతి వాచ్యం. ప్రకృతహేతుతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్న విషయితాఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్న జన్యత్వస్య తదర్థత్వాత్
వ్యాప్యత్వానవచ్ఛిన్న వహ్నివిషయతాయాశ్చ జనకతానవచ్ఛేదకత్వాత్
ధూమవ్యాప్య ఆర్ద్రేంధనజవహ్ని ధూమవ్యభిచారివహ్నిజ్ఞానవారణంతు ప
ర్యాప్తిం ప్రవేశ్యైవ అనుమితి పదస్య తజ్జనక పరత్వేతు తత్సాధ్యక తత్సం
సర్గకానుమితి జనకతావచ్ఛేదకీభూత ప్రకృత హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్న విషయితాఘటిత ధర్మవ్యాపకత్వం ప్రతిబధ్యతాయాం ప్రవేశ్యం స
మానా సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావద్వయవద్వృత్తిత్వ
జ్ఞానస్యాపి జనకతయా సంభవః స్వరూపసంబంధ రూపతాదృశ ధర్మా
వచ్ఛేద్యతావత్ప్రతిబధ్యతా నివేశేచ ప్రాగ్వత్ వ్యాపకత్వనివేశః ఏవం
చ కామినీజిజ్ఞాసాదావేవ తాదృశానుమితి జనకసామాన్య ప్రతిబంధకతాస

విశిష్ట విషయితాశాలిజ్ఞానత్వేన ప్రతిబంధకతాకల్పనస్య అసంభవాత్తాదృ
శ విషయితాయాం ప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛే
దకత్వా సత్వేనాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వ ప్రకా
రతా నిరూపిత విషయితా శాలిజ్ఞానత్వేన భ్రమ సాధారణ ప్రతిబంధకతా
కల్పనసంభవాత్ తాదృశవిషయితాత్వేనవా స్తనధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వ
విశిష్టనిరూపిత విషయితాయాఅపి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వస్యాక్షతత్వాత్
నచైవంసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న
సాధ్యాభావద్వయవిశేషితాధికరణ వృత్తిత్వావగాహినః సమానాధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావాంశే భ్రమరూపజ్ఞానస్య విషయితాయావ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపితత్వాత్సమానా
ధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవిషయితానిరూపితాధికరణ విషయి
తా నిరూపితాధేయత్వ విషయితాత్వేనచ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వా
దవ్యాప్తిరితి వాచ్యం హేతుసామానాధికరణ్య విశిష్టసాధ్యాభావత్వ విశిష్ట
విషయితాయాం ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వాభావస్య వివక్షణీయత్వాత్ ఉ
క్తభ్రమేచ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవిషయితాయా స్తాదృశ
విశిష్ట నిరూపితత్వాభావేన తస్యాఏవచప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వేనావ్యాప్త్య
నవకాశాత్. అథ యత్రజ్ఞానే హేతు సమానాధికరణతయాభాసమానె వ.

త్వాదతివ్యాప్తిరతో ఘటితాంతనివేశః * హేత్వతి * హేతునిష్ఠసాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వస్యైవ. హేతుసామానాధికరణ్య విశిష్టసాధ్య సామాన్యా
భావస్యాపి వ్యభిచారత్వాన్నాతివ్యాప్తిః*ఉక్తభ్రమేచ*సమానాసమానాధి
కరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావా హేతుసమానాధికరణావితిభ్రమేచ ప్రథమో
క్తనివేశేనైవ శంకితభ్రమ నిరాసాత్. ఇదంతుబోధ్యం. యన్నిష్ఠత్వం సా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ వ్యావర్తకమేవ నతుతస్య విషయితా నిరూపకతా
వచ్ఛేదకత్వ మప్యపేక్షితం ప్రయోజనాభావాత్ ధూమవ్యభిచారీయ ము
ఖ్యవిశేష్యతాయా అనవచ్ఛేదకత్వేపి ప్రకారితారూప విషయితాయాః సా
మాన్యాంతర్గతతయైవానతిప్రసంగాత్ ఏవం సాధ్యాభావ నిష్ఠే హేతుసా
మానాధికరణ్యే విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వం నదేయం తథాచస్వ

ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వోభయ సంబంధేన సాధ్యస్యై
కాప్రకారతా తాదృశజ్ఞానీయ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయ విషయి
తాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్య
విశిష్టాభావ నిరూపితత్వస్య విషయాభావదభావే సాధ్యతా వచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకత్వాసత్త్వేన అసంభవేపి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యవిశిష్టాభావ నిరూపితత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసంబన్ధ విషయతానిరూపిత విషయితాత్వేన
అనుమితి ప్రతిబన్ధకతా వచ్ఛేదకత్వస్య చాక్షతత్వాత్ అవ్యాప్తిదుర్వా
రైవేతి చేన్న తాదృశభ్రమస్యా ప్రామాణికత్వాత్ ప్రామాణికత్వేచ సం
సర్గీయ విషయితాద్వయా నిరూపకతయాలక్షణఘటకత్వేన అభావవిషయి
తాయా విశేషణీయతయా సామంజస్యాత్. అథ సాధ్యరూప విశేషణవిశిష్ట
స్యాభావస్య విషయితా నిరూపకతయా లక్షణఘటకత్వే సాధ్యాభావయోః
సంబంధస్య సంబన్ధవిధయా లక్షణఘటకత్వ మావశ్యకం సచ సంబన్ధస్సా
నిరూపక హేతు సమానాధికరణీభూత సాధ్యాభావనిష్ఠ సాధ్యావచ్ఛిన్న ని
రూపకతాక విషయితేత్యర్థ ఇతి * ఏకేతి * ప్రకారతాభేదే విశేష్యతాభే
దాదదోషః * అప్రామాణికత్వాదితి * ప్రకారత్వాదేః సంసర్గతాద్వ
య నిరూపితత్వస్యక్వాపి ప్రమాయాం అదృష్టత్వాత్ భ్రమత్వస్య ప్రకా
రతావచ్ఛేదక తత్తత్సంబంధేన తత్తత్ప్రకారాభావ కూటఘటితతయా అ
వ్యాప్తేశ్చ. యదిచ ప్రమాయాం తథావిధప్రకారతాయా అసంభవేపిభ్ర
మే తాదృశప్రకారతాయాం నబాధకం ప్రకారతావచ్ఛేదక తత్తత్సంబం
ధేన ప్రకారాభావ సముదాయఘటకాభావ ఘటితం భ్రమలక్షణంచ తదా
ప్యాహ * ప్రామాణికత్వేఽపీతి * సంసర్గతాపర్యాప్త్యభావాదాహ * ద్వ
యేతి * ఆవశ్యకమితి * ఉచ్ఛృంఖలవిషయితాక సాధ్యాభావయోర్నివే
శాసంభవాదితి శేషః. సంబన్ధత్వేన సంబన్ధస్యలక్షణా ఘటకత్వాదా
హ * సచేతి * యత్కించిత్సంబంధోక్త్యా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకత్వ సంబంధేన ధూమవిశిష్టాభావ మాదాయాతివ్యాప్తేః.

ధృతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ రూపో వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నః ప్రతియోగితాకత్వ రూపశ్చాననుగతఇతి ప్రథమస్య నివేశే కేవలాన్వయిని సాధ్యవిశేషితాభావస్యైవ అప్రసిద్ధిః వ్యతిరేకి సాధ్యకసద్ధేతౌ చ తాదృశహేతు సమానాధికరణాభావాప్రసిద్ధిరిత్యసంభవః చరమస్య నివేశే చ సర్వత్ర వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ధర్మాణాం చోపలక్షణీభూతేన కేనచిద్రూపేణ అనుగమయ్య నివేశో న సంభవతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకోపలక్షణస్య సంబన్ధఘటకతయా అభానాత్ న చావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వావిశేషితప్రతియోగితాఖ్యః సంబన్ధతయా నివేశాన్నాననుగమ ఇతి

---

* కేనచిద్రూపేణ * సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన. ఇంధనత్వేన వహ్న్యభావాదిర్లక్షణఘటకః సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సత్తాత్వేన సత్తాదిప్రత్యోర్భయాభావః * అభానాదితి * వహ్నిర్నాస్తి ఇంధనత్వేన వహ్నిర్నాస్తీత్యాదౌ నిర్విశేషిత వహ్నిత్వేంధనత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ఏవ సంబన్ధఘటకతయా వ్యాపకతావచ్ఛేదకస్య విశిష్టధర్మఘటిత సంబంధేనాభావాంశే సాధ్యనివేశాసంభవాత్ * ప్రతియోగితేతి * ప్రతియోగితావిషయకత్వేనాభిమతస్యాభావజ్ఞానస్యేత్యర్థః * ప్రతియోగిమత్తాజ్ఞానావిరోధితయేతి * అవచ్ఛేదకేత్యాదావయం హేతుః కాలికసంబంధేన ఘటత్వవిశిష్టం యత్సంయోగాదినా తద్వత్తాజ్ఞానం ప్రతి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా ఘటితసంబంధేన ఘటవిశిష్టసంయోగ సంబంధావచ్ఛిన్నాభావవత్తానిశ్చయత్వేన విరోధితా ఏవం సమవాయాదికం నివేశ్య పృథగేవ విరోధితా అన్యథా సమవాయేన ఘటత్వ విశిష్టస్య పటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసంబంధేనాభావవత్తాజ్ఞానస్య సకలసంబంధేన ఘటత్వ విశిష్టాయ స్తద్వత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వాపాతాత్ తత్సంబంధేన ఘటత్వ విశిష్టాయ స్తద్వత్తాజ్ఞానే తత్సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేద్యతా విశిష్టప్రతియోగితాసంబంధేన ఘటవిశిష్టాభావవత్తాజ్ఞానత్వేన తు న విరోధిత్వం ఘటాభావో ఘటసమానాధికరణ ఇత్యాహార్యాలీకజ్ఞాన వారణాయ ప్రతిబంధక విశేషస్యైవాన్యధర్మావచ్ఛిన్నస్యాభావే న్యధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాఘటిత సంబంధేనాలీకస్యాపి భానస్య వారణాయ ప్రకారతావచ్ఛేదక ధర్మాన్తర్భావేణ సంన

బన్ధనా దోషఇతి వాచ్యం అవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వా విశేషిత ప్రతియోగితావిషయకాభావ జ్ఞానస్య ప్రతియోగి మత్తాజ్ఞానావిరోధితయా తజ్జ్ఞానావిరోధినః ప్రతియోగివిశేషితాభావ జ్ఞానస్య చానుభవవిరుద్ధతయా అవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వా విశేషితప్రతియోగితాయాః సంసర్గతయా అభానాత్ నచ స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక విశేషితఏవ అభావో నివేశ్యః నను సాధ్యవిశేషితః వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావ ఏవవహ్న్యాది సాధ్యకధూమాది హేతుకస్థలే లక్షణఘటకఇతి వాచ్యం ప్రమేయత్వాద్యవచ్ఛిన్న సాధ్యకస్థలే తాదృశాభావాప్రసిద్ధేః ఏవం గతాయాః స్వీకర్తవ్యతయా ప్రతియోగితావిశేషత్వేనైవ సంసర్గానవగాహితాసిద్ధేః తథాచ తత్సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేద్యతానప్రతియోగితాత్వ రూప సామాన్యరూపేణ తస్యాస్సంసర్గతాయాః అప్రామాణికత్వేనుతరామేవ శుద్ధప్రతియోగితాత్వాదినా తస్యా అప్రామాణికతయావచ్ఛిన్నత్వావిశేషిత ప్రతియోగితాసంబంధేన సాధ్యవిశిష్టాభావ నివేశోనసంభవతీతిభావః. నను స్వరూపసత్యాః వస్తుగత్యావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వవత్ప్రతియోగితాయా ఏవప్రతియోగిసంసర్గతా అభావజ్ఞానంచవిశేష్యేవిశేషణమితిరీత్యాతచ్చావచ్ఛేదక విశిష్టప్రకారకత్వేన ప్రతిబంధకం నిర్వికల్పకోత్తరం ఘటోనాస్తీతి ప్రత్యయే ఇష్టాపత్తిరతస్తత్రాను భవవిరోధమాహ * తజ్జ్ఞానవిరోధినఇతి * తజ్జ్ఞానావిరోధినఇతి పాఠేత్వవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ విశేషిత ప్రతియోగితా సంసర్గకం ప్రతియోగిమత్తాజ్ఞానం విరోధి పరంతు తదవిశేషితప్రతియోగితా సంసర్గకం లక్షణఘటకమితి శంకాభావం దూషయతీత్యవధార్యం. పరంతు ప్రథమతోనుభవవిరుద్ధస్య తాదృశజ్ఞానస్య ప్రతియోగిమత్తాజ్ఞానావిరోధిత్వ వ్యుత్పాదనా దసంగతిరతః ఘటాభావాదిజ్ఞానస్య ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వా విశేషిత ప్రతియోగిత్వ సంసర్గానవగాహిత్వే ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న జ్ఞానావిరోధిత్వాపత్తేః ప్రథమత ఉక్తాతత్రేష్టాపత్తేర్వారణాయానుభవ విరుద్ధత్వోత్కీర్తనమితి బోధ్యం. యేనసంబంధేన ప్రమేయత్వాదికమవృత్తి తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాకాభావనత్వాదాహ * ఏవమితి * అనుమితివిరోధితయా * హేతుసామానాధికర

స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన వహ్నిత్వాదివిశేషితే వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్నాఘటాదేరభావే భాసమానే యత్ర సంబంధఘటకప్రతియోగితాయాం
బాధితస్య వహ్న్యాదినిష్ఠత్వస్య భానం తాదృశజ్ఞానీయాభావ విషయితా
యా ఉక్తసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టాభావనిరూపితతయా అనుమితి
విరోధితయా చానుపపత్తేర్మర్యాదాగతత్వాత్ స్వావచ్ఛిన్న సాధ్యవృత్తిత్వ వి
శిష్టప్రతియోగితా నివేశేచ సర్వత్రసద్ధేతావప్రసిద్ధిః· ఏవం ప్రతియోగివి
శేష్యతాపన్నఏవాభావే ప్రతియోగిపారతంత్ర్యేణ సమానాధికరణధర్మస్య
స్వాతంత్ర్యేణ వ్యధికరణ ధర్మస్య స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసంబం
ధేన ప్రకారత్వం ప్రామాణికం నతు ప్రతియోగివిశేష్యతాపన్నే వహ్ని
త్వాన్నాస్తివహ్నిత్వేన ఘటో నాస్తీత్యేవ ప్రతీతేః నతు వహ్నిత్వేన నాస్తీతి త
థాచ విశేష్యప్రతియోగ్య విశేషితస్య ఉక్తసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక వి
శేషితస్యాభావస్య విషయిత్వ నిరూపకతయా నివేశో నసంభవత్యేవేతి చే
న్నైవం. ప్రతియోగ్య విశేషితాభావీయత్వేన విశిష్టనిరూపితవిషయితా లక్ష
ణేన నివేశ్యతే అపితు స్వనిరూపకహేతు సమానాధికరణాభావనిష్ఠాయస్సం
బంధః తత్ప్రతియోగిసాధ్యనిష్ఠ తత్సంబంధావచ్ఛిన్న నిరూపకతావచ్ఛేదక
తాకత్వేన యత్ర హేతుసమానాధికరణ ఘటత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యుభయాభా
వ విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టాభావ విషయితాత్వ విశిష్టవత్వేనేత్యా
దిః. నచోక్తసంబంధేనసాధ్యతావచ్ఛేదకమాత్రవిశేషితాభావ నివేశాన్న
దోషః స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన అభావాంశే వహ్నిత్వ
భానే ప్రతియోగితాంశే బాధితవహ్నినిష్ఠత్వభానే అభావస్య వహ్నివహ్ని
త్వోభయవిశేషితత్వ నియమాద్వహ్నిత్వ మాత్రవిశేషితత్వాభావాది
త్యాహ * ఏవమితి * నసంభవతీతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదక మాత్రవిశే
షితాభావ ప్రత్యయస్యైవాలీకతయా లక్షణవాక్యార్థబోధస్యాలీకత్వాప
త్తేరితి భావః. స్వంవిషయితా తన్నిరూపకో యోభావః తన్నిష్ఠో యః సంబం
ధస్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాదిః తత్ప్రతియోగియత్సాధ్యం తన్ని
ష్ఠా నిరూపకతావచ్ఛేదకతాయస్యాస్తత్త్వేనేత్యర్థః వహ్నిమాన్ ధూమాది
త్యాదౌ ఘటత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావవిషయితైవ తాదృశస్వం తన్నిరూపకా

వే వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన వహ్న్యభావస్య ప్రకారతాకతాదృశజ్ఞానవిషయితానిరూపకాభావనిష్ఠేననిరుక్త తన్నిరూపకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకః సంబంధ ఇతి తద్విషయితావ్యుదాసః యత్ర వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నఘటాద్యభావే తన్నిష్ఠవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వమేవ వహ్నేస్సంబంధతయా భాసతే తత్ర తత్సంబంధప్రతియోగీన వహ్నిరపితు ఘటప్రవేతి. సాధ్యావాస్తన తత్సంబంధ ప్రతియోగిత్వ నివేశాత్తాదృశజ్ఞానీయాభావ విషయితావ్యుదాసః సాధ్యనివేశాద్యత్ర వహ్నిత్వేనభావే ఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన వహ్నేర్వర్తమానత్వాల్లక్షణసమన్వయః. అత్ర సర్వత్ర హేతుసామానాధికరణ్య ప్రకారతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛేదకతా నిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నినిష్ఠప్రతియోగితాకత్వీయసాంసర్గిక విషయతానిరూపితాభావ విషయితాత్వేనప్రతిబంధకత్వావచ్ఛేదకత్వం ఏవంచ ఘటత్వేన వహ్న్యభావాదౌ సంబంధత్వమేన వహ్నిభాన నిబంధనదోషవారణాయ సాంసర్గిక విషయితాద్వయానిరూపకత్వం బోధ్యం ఏవముత్తరత్రాపి తాదృశాభావ ప్రతియోగిసాధ్యనిష్ఠనిరూపకతావచ్ఛేదకతాకత్వేన తాదృశాభావనిష్ఠసంబంధప్రతియోగిసాధ్యనిష్ఠయత్కించిత్సంబంధావచ్ఛిన్న నిరూపకతావచ్ఛేదక తాకత్వేన వా విషయితానివేశే దోషమాహ * యత్రేతి * నను వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వరూప సంబంధస్య సమాన కాలీనత్వాది సంబంధేన హేతు సమానాధికరణాభావ నిష్ఠత్వాదవ్యాప్తిః తత్సంసర్గతాయా అప్రామాణికత్వేపి అభావత్వానివేశే ధూమసమానాధికరణ తృణాదౌ కాలికసంబంధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సత్త్వాదవ్యాప్తిః అభావత్వనివేశేచ ఘటత్వాభావాది సాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరితిచేన్న అనుయోగితాపర్యవసన్నః సంబంధః యేన సంబంధేనాభావేస్తి తత్సంబంధేన తన్నిష్ఠత్వోపాదానాత్ తత్ప్రతియోగిపదానుపాదానే దోషమాహ * యత్రేతి * ప్రతియోగిత్వేన భాసమానత్వ నివేశభ్రమం నిరాకరోతి * వాస్తవేతి * వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకతాకజ్ఞాన విష

ఘటఏవ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన తస్సంబంధాను యోగిని వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ఘటాభావే ప్రకార స్తాదృశ జ్ఞానీయాభావవిషయితాయా స్తత్సంబంధ ప్రతియోగ్య వచ్ఛిన్న నిరూప కతాకత్వేప్యనుమితి విరోధిత్వేపిచ నదోషః యత్ర ఘటత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావే ఘటత్వా వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వమేవ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వత్వేన వహ్నేస్సంసర్గతయాభాసతే తాదృశజ్ఞానస్య ప్రామాణికత్వే సాధ్యప్రతియోగికో హేతు సమానాధికరణాభావాను యోగికో యద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధ స్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వత్వ విశిష్టసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యనిష్ఠనిరూపకతావచ్ఛేదకతాకత్వం వివక్షణీయమితిదిక్. నచ వ్యభిచారజ్ఞానస్య అనుమితి కారణవ్యాప్తిజ్ఞానం ప్రత్యేవప్రతిబంధకత్వాదనుమిత్యప్రతిబంధకత్వ మితి వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం తజ్జనకజ్ఞాన ప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకత్వాభావస్యైవ వివక్షితత్వాల్ *అనుమిత్యా విరోధిత్వజ్ఞానస్య*అనుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకయాభావస్యైవ వ్యభిచార ఘటకతయా విరోధితా రక్షణార్థం వహ్నిత్వేనేతి తథాచ తదంశే భ్రమఏవ *దిగితి* దిగర్థస్తు నను హేతుసమానాధికరణోయః వహ్నిత్వ హ్రదత్వాభ్యాం వహ్న్యభావః తదనుయోగిక సాధ్యప్రతియోగికో వహ్నిత్వా వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధః తజ్జ్ఞానస్యోక్తాభావాంశే తేనసంబంధేన వహ్నిప్రకారత్వేన ప్రతిబంధకత్వా దవ్యాప్తిరితి చేన్న యద్ధర్మ పర్యాప్తనిరూపకతాకావచ్ఛేద్య తావత్ప్రతియోగితాకత్వం సంబంధఇతివివక్షణాల్ నన్వేవమపి వహ్నిత్వేన వహ్నిధూమోభయాభావస్యవహ్నిత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకత్వ విశిష్టః సంబంధఇత్యవ్యాప్తిరితి చేన్న సాధ్యమాత్రప్రతియోగికత్వ వివక్షణాల్ వహ్నిత్వేన త్రాణా- తార్ణదహనోభయాభానసత్వేతు సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టమాత్రప్రతియోగిక ఇత్యర్థః ప్రతియోగివిశేషణ విశిష్టవైశిష్ట్యానవగాహిత్వేతు తాదృశాభావానుపగమఏవగతిః నతుసాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టప్రకారతానిరూపిత సంసర్గతాశ్రయత్వ మపి సంబంధ విశేషణం ఉక్తాభావే వహ్నిసామాన్యాభావత్వ భ్రమమాదాయావ్యాప్తేః అ

త్వాభావ ప్రకారక జ్ఞానస్యైవ *అనుమితి హేతుత్వ ఇతి* ఏతన్మతే నిరుక్త విషయితానిష్ఠ తాదృశావచ్ఛేదకత్వాభావఘటితస్యైవ అనుమితి కారణీభూతజ్ఞాన విషయత్వాదితి భావః *అనుమిత్యవిరోధితయా* అనుమితి జనకజ్ఞానాప్రతిబంధకతయా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వజ్ఞానస్యానుమితి జనకత్వాభావాదితి భావః *అతిప్రసంగాదితి* హేతునిష్ఠసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితా సామాన్యే అనుమితి జనకజ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావస్యాక్షతత్వాదితి భావః నచ హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితా అనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదికా ఇత్యే తాదృశజ్ఞానీయ హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాయా అపి తాదృశవిషయితాసామాన్యాంతర్గతతయా తత్ర చ ప్రకృతవ్యాప్తిజ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్యాపి సత్వేనాతివ్యాప్త్యనవకాశ ఇతి వాచ్యం ఏవంసతి సద్ధేతావపి హేతునిష్ఠవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వవిషయిత్వే అనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వభ్రమేసతి తాదృశసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాయా అనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వ సత్వేన లక్షణగమనాసంభవాదితరావిశేషణత్వేన తాదృశవిషయితాయా ఏవలక్షణేని

త్రే స్వనిరూపకత్వం త్యక్తంవైయర్థ్యాత్ * నిరుక్తేతి * అనుమితి ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదక స్వనిష్ఠ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాకత్వేత్యర్థః అత్రానుమితిత్వేనైవ నివేశో నతు తజ్జనకత్వేన జనకతానవస్థాపత్తేః ఏవంచాస్య వ్యాప్త్యనాత్మకత్వం బోధ్యం పూర్వత్రైవ కార్యవచ్ఛేద్యంస్ఫుటయతి * సాధ్యాభావేతి * కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తేరితి శేషః * నచ హేతునిష్ఠేతి * హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితానుమితిప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకేతి అనుమితిహేతుభూతజ్ఞానం ప్రతినిరూపితత్వ సంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవిశిష్టవిషయితానుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదికేతి సమానప్రకారకజ్ఞానం ప్రతిబంధకం తదీయధర్మితావచ్ఛేదకీభూతవృత్తిత్వవిషయితాయా అపి సామాన్యాంతర్గతత్వాత్తత్రావచ్ఛేదకత్వసత్వే నాతివ్యాప్తిరిత్యర్థః వృత్తిత్వవిషయిత్వే ఇతి సప్తమ్యర్థో భ్రమాన్యయివిశేష్యత్వం * ఇతరేతి * నచ భ్రమాన్యవృత్తి తాదృశ విషయితా

ష్యతయా విషయితావిశేషణత్వేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాయాః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వేనాతివ్యాప్తివారణాసంభవాదితి ధ్యేయం.

ఇతి విశారదలక్షణమ్.

మిశ్రైరిత్యాసాజాత్య ఘటనేన సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ రూపామేవ వ్యాప్తిం పరిష్కృత్యోపన్యస్యతి * కేచిత్త్వితి * ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సజాతీయస్య ఘటత్వాదినా తదధికరణవృత్తిత్వాభావస్య హేతౌ సత్వాదతివ్యాప్తిరతో యావంత ఇతి తథాచ యావదంతర్గత సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సజాతీయస్య తదధికరణ వృత్తిత్వాభావస్య హేతావసత్వాన్నాతివ్యాప్తిః తత్రైవ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తి వారణాయ ప్రత్యేకం తత్తత్సజాతీయా ఇతి తథాచ వక్ష్యమాణరూపేణ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ సజాతీయత్వాభావాన్న దోషః యావత్సాధ్యాభావత్వేన సాధ్యాభావానాం నిరూపకతయా సాజాత్యే అన్వయే వ్యతిరేకిసాధ్యకే వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ యావత్సాధ్యాభావ నిరూపితత్వస్య క్వచిదపి సాజాత్యే అసత్వాద్యావత్సాధ్యాభావ సాజాత్యాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరతః తత్తద్వ్యక్తిత్వేన తేషాం సాజాత్యే అన్వయలాభాయ తత్తదపి తత్తత్సజా

నివేశేన దోష ఇతి వాచ్యం తథా సతి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వపర్యాప్తవైయర్థ్యాత్

ఇతి విశారదలక్షణమ్.

మిశ్రలక్షణమేవ పరిష్కృత్య దర్శయతీతి జగదీశీయావతారణాసంగతిమావిష్కరోతి * మిశ్రైరితి * అప్రసిద్ధ్యేతి * అన్యతరత్వేన సాజాత్యనివేశే ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ఘటత్వేన నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావస్య ధూమసామాన్యాభావవృత్తితావచ్ఛేదకీభూతాన్యతరాశ్రయ సాజాత్యవత్తయాతివ్యాప్తిరతోన్యతరత్ర సాధ్యాభావనిష్ఠత్వ నివేశః యేతు యావంతస్సాధ్యాభావాస్తేషాం ప్రత్యేకమపి సజాతీయత్వమేకస్మిన్నభావేనాస్తీత్యత ఉక్తం తత్తత్సజాతీయా ఇతి వదంతి తేషాం ప్రత్యేకమిత్యస్యైకస్మిన్నభావే

తీయాఇత్యనేనఉపస్థితానాంసమానాధికరణవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
సజాతీయానాంఏకస్మిన్నధికరణ వృత్తిత్వాభావేఏకత్రద్వయమితిరీత్యా౽భే
దాన్వయేపునర్వ్యతిరేకి సాధ్యకేఽవ్యాప్తిః ఏకత్రోభయసాజాత్యాభావా
దతఏకైకాభావే ఏకైకాభావ సజాతీయాభేదాన్వయ ఉపగంతవ్యః ఏతదర్థ
తాత్పర్యగ్రాహకం ప్రత్యేకమితి ప్రథమాబహువచనాంతం తత్తదధికరణ
వృత్తిత్వాభావా ఇత్యస్య విశేషణం యావత్సాధ్యాభావత్వేన సాధ్యాభావా
నామధికరణే అన్వయే వహ్న్యభావా ధూమాదిత్యాదౌ తత్తద్ధ్రదావృత్తిత్వా
వచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ ఘటిత సముదాయాధికరణతాయాః క్వచిదప్యసత్త్వేన
అవ్యాప్తిస్స్యాదత స్తత్తద్వ్యక్తిత్వేనసాధ్యాభావానామధికరణే అన్వయ లా
భాయచగమంతత్తదితి *తత్త్వమితి*అవ్యభిచరితత్వమిత్యర్థఃనను తత్తత్సజా
తీయత్వం తత్తద్వృత్తిధర్మవత్త్వం తథాచ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నాభావ వృత్త్యభావత్వాది ధర్మవత్త్వం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావే
పి వర్తతఇతి తస్యాపి తత్సజాతీయత్వాద్వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరతఆహ*సా
జాత్యంచేతి * సమానాసమానాధికరణేతి * సమానాధికరణధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకత్వ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాన్య
తర రూపేణేత్యర్థః తృతీయార్థశ్చ అభేద స్తస్యచ సాజాత్యేఽన్వయః వి

ఇతి నార్థః తథానతి వీప్సాన్వయియాభావా సాధుతాపత్తేః కింతు ప్రథమా
బహువచనాంతం సాధ్యాభావవిశేషణం తథాచ సాధ్యాభావ నిష్ఠప్రతి
స్వికరూపావచ్ఛిన్న నిరూపితం యత్తేషాం సర్వేషాం సాజాత్యంసమానా
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వోభయరూ
పం తద్వదభావాప్రసిద్ధిరితి తత్తత్పదోపాదానంతథాచ యత్తత్తన్నిరూపిత
సాజాత్యంతద్వత్త్వే నైకైకాభావ లాభాన్నదోష ఇత్యాశయసంభవేపి సా
ధ్యాభావే ప్రత్యేక విశేషణ వైయర్థ్యం నచతేచతేసజాతీయాశ్చేతి స
మాసేన సాజాత్యానుయోగినామేవ విశిష్యావేశః తేషామిత్యసంగతేః
తత్తద్వ్యక్తిత్వాదేరనుయోగితావచ్ఛేదకత్వేన ప్రత్యాయనాసంభవాచ్చే
త్యతఆహ *ప్రథమాబహువచనాంతమిత్యాది*తథాచ యావంతస్సాధ్యాభా
వాస్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకసాజాత్యవత్తత్తదధికరణ వృత్తి

వక్షణీయమితి శేషః తథావత త్తత్సజాతీయా ఇత్యన్య త త్తదభావవృత్తితాదృ
శాన్యతర రూపవంత ఇత్యర్థః యద్యపి వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్యభావనిష్ఠ
స్వసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం స్వసమానాధికరణవ
హ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వరూపం తచ్చ తదధికరణవృత్తిత్వా
భావే అసంభావితమేవ తథాపి స్వాసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాన్యయా
యా ప్రతియోగితా త త్తదనిరూపకత్వం సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకత్వం స్వసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాన్యయా యా ప్రతియోగి
తా తత్తదనిరూపకత్వమేవ చ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ మి
హ వివక్షణీయం తచ్చ సాధ్యాభావ తద్వద్వృత్తిత్వాభావోభయసాధారణ
మేవ సమనియతాభావైక్యమతే చ స్వాధికరణావృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్నా
యా ప్రతియోగితా తన్నిరూపకత్వరూపా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకత్వేత్యస్య యథాశ్రుతార్థ ఏవాదరణీయః తన్మతే వ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్న సాధ్యాభావ తథావిధ తద్వద్వృత్తిత్వాభావయోరైక్యాత్తాదృశ సా
ధ్యాభావస్య యాదృశ ప్రతియోగితానిరూపకత్వం తాదృశప్రతియోగితాని
రూపకత్వస్య తథావిధ తద్వద్వృత్తిత్వాభావేపి సత్త్వాత్. ఏతేన సమనియ

త్వాభావకత్వమర్థః యావ త్త్వం సాధ్యాభావసమనియత మోభ్యం * సమని
యతేతి * ఏత న్మతే ధర్మాః సాధ్యవ్యాపక తావచ్ఛేదకో గ్రాహ్యః తేన గగ
నాభావభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదౌ గగనాభావభేదాభావస్యా భావాధికర
ణకత్వేన గగనాభావాత్మకస్యాధికరణ వృత్తిత్వాభావస్య వ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్నా భావస్య సత్త్వేన నాతివ్యాప్తిః నచైవమపి గగనాభావరూపసాధ్య
సామాన్యాభావస్య గగనాభావభేదత్వేన ఘటాభావాత్మకతయాతివ్యాప్తి
దుర్వారైవేతి వాచ్యం సాధ్యవ్యాపక తావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నయద్యత్ప్ర
తియోగితాకా యావన్తో భావాః తత్తత్ప్రతియోగితావృత్తిసమానాసమానా
ధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వాన్యతరవత్ప్రతియోగితాశ్రయత్వేన తత్తదధికర
ణవృత్తిత్వాభావ విశేషణాత్ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వంచాస
మానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా కూటభేదవత్వం గగనాభా
వత్వాదినా సాజాత్యప్రత్తిస్తు చింత్యైవేతి కృతబుద్ధయో విదాంకుర్వంతు.

తాభావైక్య మతే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్న గగనత్వాద్యవచ్ఛిన్న గగనాద్యభావాభిన్న తయా తస్యసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న గగనాది నిష్ఠప్రతియోగితా నిరూపకతయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య నిరుక్తరూపవత్వానుపపత్త్యా సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సమానాధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వపర్యంతనివేశనాయాసో నాపాదేయః సమనియతాభావైక్యమతే గగనాభావత్వ గగనాభావ భిన్నత్వాన్యతర రూపేణాపి సాజాత్య వివక్షణంసంభవతీతిధ్యేయం. నను యావత్సాధ్యాభావాంతర్గతానాం తత్తత్సాధ్యవ్యక్త్యభావాదీనాంఅధికరణే వహ్నేర్వృత్తిత్వాద్వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిరతఆహ * సాధ్యాభావశ్చేతి * ద్వితీయరీత్యేతి * యత్సమానాధికరణానామిత్యాదిద్వితీయలక్షణరీత్యేత్యర్థః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావఏవ సాధ్యాభావపదేన వివక్షితఇతిభావః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకాభావ వివక్షణే తథావిధవహ్నిఘటోభయాభావమాదాయతద్దోషతాదవస్థ్యమతః ప్రథమరీత్యేతినోక్తం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ వివక్షణే వాచ్యత్వాది సాధ్యకస్థలే వాచ్యత్వత్వాదినా ఘటాద్యభావమాదాయ లక్షణసమన్వయేపి స్వరూపసంబంధేన తాదాత్మ్యసంబంధేనవా ప్రమేయమాత్ర సాధ్యకస్థలే తథావిధాభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరతో వ్యాపకతావచ్ఛేదక పర్యన్తానుధావనంతథాచ జ్ఞేయత్వత్వాదినావాచ్యత్వాభావఏవ తథేతి నదోషః సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియ

---

* నోపాదేయఇతి * తన్మతే ఉక్తానుగమాపేక్షణాత్ * రీత్యేతి * నచైవం ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితవ్యాపకతా నివేశేఽగ్రే సాధ్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వాది నివేశవైయర్థ్యమితి వాచ్యం అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే వ్యాపకతాయాస్తద్ఘటితత్వాత్ * ప్రమేయమాత్రేతి * నచ సంయోగేన ప్రమేయత్వేన ఘటాద్యభావఏవ ప్రసిద్ధః. విషయితయా ద్రవ్యత్వత్వ విశిష్టజ్ఞానాద్య భావవారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నాయా వక్ష్యమాణసంబంధేనవా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా నివేశా

తప్రతియోగితాకాభావ నివేశేచ వహ్న్యాదిసాధ్యకే తాదాత్మ్యేన భ
యాభావాదికమాదాయదోషస్య వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నత్వంప్రతియో
గితాయాం నివేశ్యవారణేపి సత్తాది సాధ్యకస్థలె విశిష్టసత్తాద్యభావమా
దాయదోషఇతితాదృశాభావోననివేశితః వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్ర
తియోగితా న్యూనవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నా అతిరిక్త వృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నావా
యాయాప్రతియోగితాతదన్యత్వేన విశేషణీయా తేన వహ్న్యాది సాధ్యకస్థ
లె వహ్నిత్వాదినా మహానసీయ వహ్నిఘటాన్యతరాభావ మాదాయన
దోషః న్యూనవృత్తిత్వమతిరిక్తవృత్తిత్వంచవిరుద్ధవ్యాపృత్తం నిర్వాచ్యాంనా
తౌ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాసంగ్రహః। వ్యాపకతాచసాధ్యతావచ్ఛే
దకసంబంధావచ్ఛిన్నా గ్రాహ్యా తేన సంయోగాదినా వహ్న్యాదిసాధ్యకె
సమవాయాదినా వహ్న్యాద్యభావమాదాయా సంభవవారణాయ సాధ్యతా
వచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియోగితాయా విశేషణీయతయా న

త్ * వ్యాసజ్యేతి * సముదాయపర్యాప్త్యవచ్ఛిన్నాధికరణతాకత్వం వ్యా
సజ్యవృత్తిత్వం వహ్నిధూమోభయవాన్ వహ్నిరిత్యాదౌచవహ్నిభిన్నత్వే
న వహ్నిధూమాన్యతరాభావః నతు స్వన్యూనవృత్తిత్వంతత్ తదుభయా
న్యతరాభావస్యైవ లక్షణఘటకతయాతివ్యాప్తేః నను సాధ్యతావచ్ఛేదకా
తిరిక్త వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న తాదృశప్రతియోగితాకత్వ మస్తు
మైవం. వ్యాసజ్యవృత్తిత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనైయత్యయోర్వైయర్థ్యా
త్. నను సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్త సమానాధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకత్వం ధర్మేసామానాధికరణ్య ఘటితం తదఘటితం వాస్తుమై
వం. గురుధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యకె వ్యధికరణ ధర్మేణ గగనేనవా సా
ధ్యాద్యభావ సంభవేపి తత్సాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః * విశిష్టేతి *
వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వంతునోక్తం సత్తాభావస్య లక్షణాఘటకత్వేన విశిష్ట
సత్తాసాధ్యకాతివ్యాప్తేః. స్వసమానాధికరణత్వేసతి స్వసమానాధికరణభేద
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంన్యూనవృత్తిత్వం. ధూమాభావప్రతియోగితాయాః
ప్రమెయమాత్రవృత్తిత్వమతేతి వ్యాప్తేరాహ * అతిరక్తేతి * స్వసమానా
ధికరణత్వేసతి స్వానాశ్రయవృత్తిత్వ మతిరిక్తవృత్తిత్వం * విశేషణీయేతి *

సమవాయాదినా ద్రవ్యత్వాదిసాధ్యకే విషయితాదిసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకస్య జ్ఞానాదేస్సమవాయాదినా అభావమాదాయ దోషస్యానవకాశః తాదాత్మ్యసంబంధేన ప్రమేయసాధ్యకస్థలే సమవాయిత్వరూప వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేద ఏవలక్షణఘటకః సమనియతాభావైక్యమతే తాదృశభేదస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాత్యన్తాభావాభిన్నతయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేన తత్సాజాత్యస్య ప్రసిద్ధిసంభవాత్ యత్తుసంయోగేన ప్రమేయత్వవాన్నేతి ప్రతీతిసాక్షికః సంయోగావచ్ఛిన్నప్రమేయత్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేద ఏవలక్షణఘటకః అత్యంతాభావస్యైవ యేనసంబంధేన తదవృత్తిర్యోధర్మః స్తత్సంబంధేన తదవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదస్యాప్యుక్త ప్రతీతి బలాత్సిద్ధిరితి తన్న వహ్నిమాన్ధూమాత్

ఏతద్విశేషణాభావే విషయితయా వహ్నివ్యాపకస్య జ్ఞానాదేస్సమవాయాదినా అభావ మాదాయ వహ్న్యాదిసాధ్యకేప్యసంభవః స్యాదేతద్విశేషణేతు సంయోగావచ్ఛిన్నజ్ఞానాద్యభావస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావతయా తత్సజాతీయాభావ సౌలభ్యమిత్యవ్యాప్తిరేవ ద్రవ్యత్వాది సాధ్యకస్థలే ఇతి విశేషవ్యుత్పాదనాయ తదుక్తం నచైవం కాలికసంబంధేన వహ్నివ్యాపకస్య జలాదేః సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ తత్సాధ్యకేపిదోషో దుర్వారః జన్యమాత్రస్య కాలోపాధిత్వానుపగమాత్ జ్ఞానాదిసాధ్యక సద్ధేతౌ లక్షణసంగతేశ్చ * సాజాత్యస్యేతి * సమానాధికరణ ధర్మానిష్ఠస్వవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకత్వేనవా సాజాత్యం. * వహ్నిమానితి * సమవాయేన సాధ్యత్వే వహ్న్యవయవవృత్తిజనకతాసంబంధేన హేతుతాయాం. సంయోగేన సాధ్యతాయాంచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంయోగ సంబంధేన జ్ఞానాభావస్య కేవలాన్వయితయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ తత్సజాతీయతయా వ్యాప్త్యలగ్నకత్వాపాతాత్ నను జనకతావిశేష సంబంధేనచేద్ధేతుతోపగమ్యతే తదాతుల్యన్యాయేనసాధ్యతాపిస్యాత్ తథాచ జనకతాసంబంధస్య వృత్త్యనియామకతయా తదవచ్ఛిన్నసాధ్యాభావాప్రసిద్ధిరత స్తత్సంబంధత్వమప్రామాణికం వాచ్యమిత్య

గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయితాదిసంబంధేన వహ్నిత్వగుణత్వా దిమతః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యవ్యావర్తనాయ వ్యా పకతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాయా అవశ్యనివేశనీయతయా తాదృశాభావస్య ప్రామాణికత్వేపి లక్షణ ఘటకత్వాసంభవాత్.

తత్రాహ * గుణవానితి * సమనియతాభావభేదపక్షే ద్రవ్యసాధ్యకే వ్యాప్తి
ముక్త్వా గుణసాధ్యకేతామాహ గుణవానితీతి కేచిత్ ప్రకృతే విషయితాసం
బంధేన ప్రమేయత్వవజ్జ్ఞానభేదవ్యావృత్తిరపి ద్రష్టవ్యా * వ్యాపకతేతి *
నను సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోక్త్యావేతద్దోష నిరాసో
భవతి. మైవం. విషయితయావహ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావస్య సాధ్యసమానాధి
కరణతయావహ్నిత్వాదేర్వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వా సిద్ధిరిత్యతస్తేనైవ సం
బంధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వంనివేశ్యం ఏవంచ వహ్నిత్వ ప్రతియోగిక
త్వ విశిష్టసమవాయేన వహ్నిత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వే వ్యాపకతావచ్ఛే
దకత్వా ప్రసిద్ధిః వస్తుతస్తు పార్థివత్వాదివిశేషితస్యేతి దీధిత్యనురోధాత్
కపాలత్వవాన్ ఘటాదిత్వాదౌ సమవేతత్వాదిసంబంధస్య సాధ్యతావచ్ఛేద
కతా ఘటకతయా జ్ఞేయత్వత్వాదేరపితేన సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావ
చ్ఛేదకత్వాసంభవాచ్చేత్థమభిధానం * లక్షణఘటకత్వాసంభవాదితి * న
నుసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సమానాధిక
రణాభావీయ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః
సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వం తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యస్యసర్వ
స్యాపి వ్యాప్యవృత్తితయా వ్యాపకతాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్య
సాధ్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వాదేశ్చప్రయోజనాభావేన అనివేశాత్ త
థాచ సంయోగేన ప్రమేయత్వవతో ప్రసిద్ధ్యావ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటక
సంబంధతాయాః సంయోగేసత్వాత్కథం తదభావవ్యావృత్తిః తేన సం
బంధేన వృత్తిమత్వాంతు నప్రవేశ్యం ప్రయోజనాభావాదితిచేన్న విషయి
తాసంబంధేన సర్వస్య సాధ్యత్వే నిత్యజ్ఞానత్వ రూపవహ్నితావ్యాప్తిరతః
సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాః యద్ధర్మసామానాధికరణ్య విశిష్ట

నను కపిసంయోగ్యే తద్వృత్తిత్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగత్వావచ్ఛిన్న కపి
సంయోగాద్యభావస్యాపి లక్షణఘటకతయా తదధికరణే హేతౌ వృత్తేర
వ్యాప్తిః నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతాశరీరే ప్రతియోగివై
యధికరణ్య నివేశస్య నిష్ఫలతయా కపిసంయోగత్వాదేః సాధ్యవ్యాపకతా
వచ్ఛేదకత్వాభావా త్తాదృశాభావానాం నలక్షణఘటకతేతి వాచ్యం సం
యోగేన వహ్న్యాది సాధ్యకస్థలే వహ్నిత్వాదీనాం సంయోగరూప సాధ్య
తావచ్ఛేదక సంబంధ ఘటితవ్యాపకతా వచ్ఛేదకత్వ సంపత్తయే వ్యాపక
తాశరీరే ప్రతియోగివైయధికరణ్య నివేశస్యావశ్యకత్వాత్ అన్యథా సాధ్య
వత్యుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన వహ్నిత్వ ద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య సంయోగ
యద్ధర్మావచ్ఛేద్యత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావ స్త
త్త్వం సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం యద్ధర్మవత్వంచావచ్ఛేదకతాఘట
కసంబంధేన తేన వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావప్రతియోగితాయాః కాలి
కసంబంధేన వహ్నిత్వసమానాధికరణత్వేపి నక్షతిః ఏతదభిప్రాయేణైవ భ
ట్టాచార్యై స్తథాభిధానాత్ వ్యాపకతాయాం ప్రతియోగి వైయధికరణ్యా
ప్రవేశస్థలే తాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం యద్ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేద
కతాయాంచ స్వవ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం దేయం తేన తాదాత్మ్యేన ప్ర
మేయసాధ్యకస్థలే ద్రవ్యత్వేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్న భేదస్య సాధ్యసమా
నాధికరణత్వేపి నాభావాప్రసిద్ధిః నచావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకస్థలీయ లక్షణే
ప్రతియోగ్యనధికరణ సాధ్యాధికరణప్రవేశే కాలోఘటవాన్ కాలపరిమా
ణాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిరితివాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధసామాన్యే
యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగికత్వ సాధ్యవద్వృత్తిత్వంచి
ద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వోభయాభావరూపప్రతియోగివైయధికరణ్య నివేశాత్
గగనాదేః కాలవృత్తిత్వమతే ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేనప్రతియో
గ్యనధికరణ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బంధావచ్ఛిన్నత్వ యద్ధర్మావచ్ఛేద్యత్వోభయాభావ స్తత్త్వస్య వ్యాపకతా
వచ్ఛేదకత్వ రూపత్వాత్ * కపిసంయోగాభావేతి * సమనియతాభావై
క్యమతేపి నాస్యవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావైక్య మిత్యుక్తం నచవ్యధి
కరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వావచ్ఛిన్నవృత్తిర్నిరవచ్ఛిన్నైవ సం

సంబంధేనాభావ సత్వాత్సాధ్యతా వచ్ఛేదక సంబంధ ఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్యైవాప్రసిద్ధిప్రసంగాత్ తథాచ తత్తదధికరణ పదేన తత్తదభావీయ వ్యాప్యవృత్తిత్వ నిరూపకాధికరణమేవ వివక్షణీయం వ్యాప్యవృత్తిత్వనిరూపకత్వం నిరవచ్ఛిన్నాధేయతా నిరూపకత్వం ఏవంచ సంయోగాద్యభావస్య తథావిధాధికరణం గుణాదిరేవేతి నదోషః ఇత్థంచ కపిసంయోగాభావవాన్ కపిసంయోగాధికరణత్వాభావవాన్ వామేయత్వాదిత్వాద్వా కపిసంయోగతదధికరణత్వాది రూపాణాం యావత్సాధ్యాభావాంతః పాతినాంఅభావానాం తథావిధాధికరణాప్రసిద్ధ్యాఅవ్యాప్తిరతఃసాధ్యాభావంవ్యాప్యవృత్తిత్వేనవిశినష్టి*వ్యాప్యవృత్తిశ్చేతి*తథాచతాదృశాభావస్య తథావిధయావదనంతర్గతతయా తథావిధాధికరణాప్రసిద్ధావపి నక్షతిఃవ్యాప్యవృత్తిత్వంచ నిరవచ్ఛిన్న వృత్తికత్వంనత్వవచ్ఛిన్న వృత్తికాన్యత్వం తథాసతి సంయోగేన ధూమాదిసాధ్యక వ్యభిచారిణి సంయోగేన ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధూమాభావస్య మహానసాదావవచ్ఛిన్న వృత్తికతయా అయోగోళకాన్యత్వాద్యభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ ఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ విరహేణ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్యైవ లక్షణఘటకతయా అతివ్యాప్తిః ఏవంచ వ

యోగసామాన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నాను ద్వివిధైవేతి వృత్తిభేదోపగమాన్నదోషః. తథాసత్యభావభేదవిలోపాపత్తేః. నను సత్తాది సాధ్యకావ్యాప్తివారకవిశేషణే స్వరూపసంబంధేన వర్తమానత్వం నివేశ్యం అభావసాధ్యకవ్యభిచారిణి సాధ్యవత్త్వాప్రకారక ప్రమావిషయత్వాద్యభావమాదాయానతిప్రసంగాదిత్యతఆహ * కపీతి * తర్కాలంకారమతంనిరస్యతి * నత్వితి * నను తర్కాలంకారాణాం వ్యాపకతాఘటక సంబంధేనాభావస్య వాచ్యతయా తత్రైదృశ వ్యాప్యవృత్తిత్వం సమ్యక్ వ్యాప్యవృత్తితా నిరూపికాధికరణత్వాప్రవేశేన లఘుత్వాదయో గోలకాన్యత్వాద్యభావమాదాయా నతిప్రసంగాదితిచేత్తన్నతెవ్యాప్యవృత్తిత్వవైయర్థ్యాదేర్వక్ష్యమాణత్వాత్ *సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధఘటితేతి * నన్వత్రసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నాధికరణం సాధ్యవత్తదన్యత్వమేవ ప్రతియోగివై

హ్న్యభావ సంయోగాభావాదేరపి క్వచిన్నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వేన లక్షణ ఘటకతయా తదీయావ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణ వృత్తిత్వా[illegible]మా య దోషవారణాయాధికరణ పదస్య వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణప రత్వమావశ్యకమిత్యవధేయం. కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాకా శాభావాభావే సాధ్యే ఆత్మత్వాది హేతావవ్యాప్తిః వ్యాప్యవృత్తేస్సాధ్యా భావస్య ఆకాశాభావరూపస్య వ్యాప్యవృత్తితా నిరూపకాధికరణాత్మాదా హేతోర్వృత్తేరత స్తదభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వైయధి కరణ్య నిరూపకాధికరణమేవ తత్తదధికరణ పదేన వివక్షణీయం ప్ర యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశాదేతద్రూపాన్యత్వ విశిష్టగుణత్వావా గుణత్వాదిత్యాతౌ సమవాయరూప సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ ఘటితవి శిష్ట సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక విశిష్టగుణత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతి యోగివైయధికరణ్య నిరూపకతాయా హేతుమత్యసత్వేపి నాతివ్యాప్తిః త థాచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాకాశత్వాభావాభావాదిసా

యధికరణ్య ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం అయోగోలకాన్యత్వత్వ సాధారణం నచైవమపి సంయోగేన ద్రవ్యత్వాభావస్య వారణాయ తత్సం బంధేనాధేయత్వమపి నివేశ్యం తస్యవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వేనాదో షా ఇతిచేన్న విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాయోగోలకాన్యత్వాభావానల క్షణ ఘటకస్తత్ప్రతియోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధానవచ్ఛిన్న త్వాదిత్యర్థాత్ ఘటితాంతం ప్రతియోగితా విశేషణమేవేతి నగ్రంథా సంగతిః సంయోగావచ్ఛిన్నాయోగోలకాన్యత్వాభావస్య వ్యధికరణధర్మా వచ్ఛిన్నాభావతయాతివ్యాప్తిసంగతేరితి * క్వచిదితి * హేత్వధికరణే నిరవ చ్ఛిన్నవృత్తిత్వంతునశక్యం తథాసతి వక్ష్యమాణాధికరణవృత్తిత్వాంశనైయ ర్థ్యాత్ * వివక్షణీయమితి * తథాచ సాధ్యాదిరూపప్రతియోగి వైయధిక రణ్య నిరూపకాధికరణతాయాః కాలఏవసత్వాన్నావ్యాప్తిరితి భావః రూపా న్యత్వవిశిష్టగుణత్వాదిసాధ్యకే రూపాసమవేతజాత్యభావమాదాయైవ నాతి వ్యాప్తిరిత్యతఆహ * ఏతదితి * కాలికేతి * నచాకాశాభావరూపసాధ్యా భావస్యాధికరణే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావస్య తత్సజాతీయ

ధ్యకాశత్వాది హేతౌ అవ్యాప్తిః తత్ర వ్యాప్యవృత్తియావత్సాధ్యాభావాంతః పాతినః ఆకాశత్వాభావాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వైయధికరణ్యాప్రసిద్ధేః కాలేప్యాకాశావచ్ఛేదేన తాదృశ సాధ్యరూపతదభావీయప్రతియోగిసత్వాత్ సర్వత్రైవ తాదృశాభావస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ అతో వ్యాప్యవృత్తిత్వముపేక్ష్య తాదృశాభావే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వైయధికరణ్యమేవ నివేశయతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి * అత్ర చ సమనియతాభావైక్యమతే విశ్వేషామేవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితయా తత్తత్ప్రతియోగ్యనధికరణాప్రసిద్ధ్యా తదసంగ్రహః విశిష్టసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న యత్కించిత్ప్రతియోగితాశ్రయ వైయధికరణ్యనివేశే చ వాచ్యత్వత్వాదినా ఘటాద్యభావస్య ఘటాదివైయధికరణ్యేన లక్షణఘటకతా . నిర్వాహేపి ప్రతియోగిభేదేన ప్రతియోగితాభేదమతే (జన్యజ్ఞానవిషయత్వాది సాధ్యకే) స్య సత్వాన్నావ్యాప్తిరితి వాచ్యం సమనియతాభావభేదాత్ తదైక్యేపి ఉక్తాభావయోః సాజాత్యావ్యవహారాత్. కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న మేయత్వాద్యభావో వా సాధ్యః తదధికరణతాయాః సంబంధసామాన్యేన దైశికవిశేషణతయా వా నివేశస్యోక్తదోషగ్రస్తత్వాత్ చక్రవర్తిలక్షణరీత్యా సంబంధో నివేశ్యః న చ ప్రకృతే కాలికసంబంధ ఇత్యవ్యాప్త్యభావేపి సంబంధనివేశే గౌరవమేవావతారకమితి బోధ్యం * ఆకాశత్వేతి * ఆకాశాభావరూపప్రతియోగ్యనధికరణాసత్వేన పూర్వసాధ్యస్య కేవలాన్వయిత్వాత్ స్థలాంతరానుధావనం * ఆకాశావచ్ఛేదేనేతి * ఆకాశత్వాభావానధికరణత్వాదిః న చ మహాకాలసంబంధాభావాన్నాకాశస్యావచ్ఛేదకత్వమితి వాచ్యం స్వరూపసంబంధేన గగనాదేః కాలవృత్తిత్వాత్ ప్రతియోగ్యనవచ్ఛేదకతామాత్రేణైవ తదభావావచ్ఛేదకత్వాత్ స్వాధికరణతాయా ఏవ సార్వభౌమాభిమతసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావావచ్ఛేదకతానియామకత్వేపి సర్వమతసిద్ధాయాం ఏతాదృశావచ్ఛేదకతాయాం సంబంధితామాత్రస్యైవ తథాత్వాచ్చ * తాదృశాభావ ఇతి * తథా చ సాధ్యరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సమానాధికరణత్వాన్న తస్య లక్షణఘటకతేతి భావః సంయోగాభావవా

యత్కించిత్కాలావచ్ఛేదేన పరమాణ్వాదౌ ప్రసిద్ధస్య సాధ్యతావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నాభావస్య యత్కించిత్ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తేః ప్రతియోగివై
యధికరణ్య నిరూపకాధికరణా ప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిః తత్రాపి యత్కించి
త్ప్రతియోగితాంతర్భావేన తాదృశానధికరణత్వ ప్రసిద్ధిసంపాదనే య
త్కించిత్ప్రతియోగితాశ్రయ ప్రతియోగివైయధికరణ్య నిరూపకాధికరణ
హేతౌవృత్త్యాఽవ్యాప్తితాదవస్థ్యం ఏవం వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యా
దౌ ద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య సంయోగేన యోఽభావస్తస్య ద్రవ్యోత్పత్తి
కాలావచ్ఛేదేన వర్తమానస్య గుణాదౌ ప్రతియోగి వ్యధికరణస్య ప్రతి
యోగివైయధికరణ్య నిరూపకాధికరణ గుణాదౌ హేతుతావచ్ఛేదక సంబం
ధేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తేర్వారణాయ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధే
న కస్యచిదధికరణే ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్యాభావే విశేషణం దేయం
ఏవంచ ఏతద్రూపాన్యత్వ విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సమవాయఘటి
త సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకవిశిష్ట సత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య హేత్వ
ధికరణే సత్తాదిరూప ప్రతియోగిసమానాధికరణతయా వ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకతయాఽతివ్యాప్తిరతః ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నత్వోపాదానం. అథ కేవలాన్వయిస్థలే లక్షణఘటకానాం వా

మేయత్వాదిత్యాదౌ సంయోగాత్మకాభావస్య స్వీయయత్కించిత్ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకసమవేతసామాన్యాభావవత్త్వావచ్ఛిన్నవ్యధికరణతయాఽవ్యా
ప్తిరతోఽవచ్ఛిన్నాంతం. యత్కించిత్కాలః మహాప్రళయః ఖండప్రళయే బ్ర
హ్మాండాంతరే శరీరసత్త్వావగమేఽేకస్య సర్వమితి జ్ఞానోత్తరమపరస్య తాదృ
శజ్ఞానం నాస్తీత్యన్య దుర్వచత్వాత్ అతఏవస్పష్టేరప్యుపేక్షా *తత్రాపి*అ
ధికరణ విశేషణేఽపి. సమనియతాభావభేదమతేప్యాహ * ఏవమితి * ద్రవ్యే
పీతి * హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనకస్యచిదధికరణే వృత్తిత్వార్థకం *హే
తుతేతి * ప్రతియోగ్యనధికరణతాదృశాధికరణ వృత్తిత్వమర్థః * ఏవం
చేతి * ఏకత్రద్వయమితిరీత్యాభావే విశేషణద్వయోక్తౌ హేతుతాఘటకసం
బంధేనాధికరణ మిత్యనుక్తౌచ విశిష్టసత్తాభావ మాదాయైవ నాతివ్యాప్తిరి
త్యుపష్టంభసంగతిః ఏతత్పదప్రయోజనం ప్రాగ్వత్ విశిష్టసత్తాసాధ్యకేద్రి

చ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాద్యభావానాం సర్వేషామేవ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నానధికరణాప్రసిద్ధిః నచ యత్కించిత్ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణ వృత్తిత్వమేవ నివేశనీయం తథాచ సమ
నియతాభావానామైక్యోపగమేన వ్యతిరేకితావచ్ఛేదక ధర్మస్యాపి ఉ
క్తాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్యాప్రసిద్ధ్యా
తేషాం లక్షణఘటకతేతి వాచ్యం. తథాసతి సంయోగాభావాది సాధ్యకస్థ
లే సంయోగాద్యాత్మకాభావస్య యత్కించిత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సమ
వేత సామాన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నా నధికరణ వృత్తిత్వాత్ తద్వ్యావర్తనా
సంభవాత్ విశిష్టసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవి
శేషణే ఉక్తస్థలే తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణాప్రసి
ద్ధేర్దుర్వారత్వాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగ్యనధి
కరణ వృత్తిత్వ నివేశేచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగ్య ప్రసిద్ధ్యా తాదృశప్రతియోగివైయ
ధికరణ్యం దుర్ఘటమితి. అత్ర కేచిత్. స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛి

వ్యత్వాభావ సత్త్వాత్తదుపేక్షా * సమవేతేతి * సమవేతసామాన్యాభావా
భావః సత్తైవేతిమతే గుణసామాన్యాభావో దృష్టవ్యః * ఉక్తస్థలే * కేవలాన్వ
యిస్థలే. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్తు నసంయోగాభావరూప ఇత్యుక్తం
* ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగ్యప్రసిద్ధ్యే * యద్యపి వాచ్యత్వ
త్వేన జ్ఞేయత్వాభావస్య జ్ఞేయత్వత్వేన వాచ్యత్వాభావతయా ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వరూపప్రతియోగిప్రసిద్ధిః పరంతు తదనధికర
ణాప్రసిద్ధిః ఏవం వహ్నిత్వేన ఘటాభావాదేర్ఘటత్వేన వహ్న్యభావైక్యా
త్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యాత్మక ప్రతియో
గ్య నధికరణవృత్తిత్వం ప్రసిద్ధమేవ. తథాపి ఏకప్రతియోగితాఘటితస్యైవ
యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకయోర్ధర్మస్తద్విశిష్టతాదృశప్రతియోగి
తాశ్రయేతిరీత్యా ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగి పదార్థవ్యు
త్పాదనాన్నతదసంగతిః. అతఏవ అగ్రిమస్తయోః ప్రతియోగిత్వైక్యోపాదా
న ప్రయోజనం సంగచ్ఛతే * స్వేతి * స్వపదద్వయమ వ్యాప్యవృత్తిసంయో

న్న స్వప్రతియోగి సమానాధికరణాయే యేతదన్యత్వం వ్యధికరణాంతార్థః నతు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగ్యనధికరణ వృత్తిత్వం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య తాదృశప్రతియోగ్య ప్రసిద్ధ్యా అసంగ్రహాపత్తేః నచైవంసతి ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూత సంయోగసంబంధ ఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదక ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకానాం ధూమాద్యభావానాం ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన ధూమాదిమతి వృత్తేర్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగివ్యధికరణతయా అతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతామనివేశ్య యేనసంబంధేన వ్యాపకతాతత్సంబంధావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావం నివేశ్య విషయితాసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకజ్ఞానస్య సమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయోక్తదోషస్యవారణీయతయా అయోగోలకభేదాదేరభావ మాదాయాతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకో యో ధర్మస్తద్విశిష్టతాదృశప్రతియోగిత్వాశ్రయ సామానాధికరణ్యం వివక్షణీయం తేన సమవాయతాభావైక్యమతే తాదృశవాచ్యత్వత్వావినా ఘటాద్యభావస్యాపి ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వాభావాభిన్నతయా వాచ్యత్వాదిప్రతియోగికత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవాచ్యత్వత్వాది విశిష్టవాచ్యత్వాది రూపప్రతియోగి సమానాధికరణత్వేపి నక్షతిః నచైవమపి వాచ్యత్వాది సాధ్యకస్థలే సర్వేషామభావానాం పూర్వక్షణాదివృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావ రూపప్రతియోగినా సమానాధికరణతయా ప్రతియోగ్య సమానాధికరణాభావాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం స్వావచ్ఛేదకవిశిష్ట స్వాశ్రయాధికరణవృత్త్యభావీయ ప్రతియోగితా భిన్నత్వేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావిశేషణీయే త్యత్రైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత్యాదే

గాద్యభావపరం * స్వావచ్ఛేదకేతి * వృత్తిత్వంచ నసంబంధసామాన్యేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావవ్యాప్తేః అతఏవనప్రతియోగి మత్త్వాగ్రహ విరోధితా నియామకసంబంధేన ధూమాభావస్య యః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ స్తస్యాపి ప్రతియోగితయా కాలికసంబంధానంగ్రహాపాతాత్ కిం

స్తాత్పర్యాత్ వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ఘటాదినిష్ఠప్రతియోగితాయాః స్వా
వచ్ఛేదకవిశిష్టస్వాశ్రయాప్రసిద్ధ్యా నిరుక్తప్రతియోగితాభిన్నత్వేన తన్ని
రూపకాభావమాదాయ వాచ్యత్వాది సాధ్యకే లక్షణసమన్వయసంభవాత్
న చ తథాపి ఏతదభావభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యవ్యాపకతానవచ్ఛేద
కసమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్యైవ తదభావమా
త్రవృత్తేరభావమాత్రాధికరణకతయా అధికరణస్వరూపత్వాదేః తదభావభేదా
దిరూపప్రతియోగిసమానాధికరణతయా నిరుక్తప్రతియోగితాభిన్న వ్యాప
కతానవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకోఽభావో వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నాభావ ఏవేత్యతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం స్వావచ్ఛేదక విశిష్టస్వాశ్రయాధికర
ణే స్వనిరూపకాభావత్వేన వర్తతే యోఽభావః తదీయప్రతియోగితాభిన్న
త్వేన వ్యాపకతానవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా విశేషణీయతయా ఏ
తదభావాధికరణే ఏతదభావభిన్నే ఏతదభావత్వేన ఏతదభావరూపేఽపి తదభా
వభేదాభావస్య వృత్తావపి తాదృశాధికరణే ఏతదభావభేదో నాస్తీత్యప్రతీ
త్యా ఏతదభావభేదత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వేన తస్యావృత్తి
త్వాదేః తదభావభేదత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం నిరుక్తప్రతియోగితా
భేదస్యాక్షతత్వాదిత్యాహుః — *

తు స్వావచ్ఛేదక విశిష్టస్వాశ్రయవత్త్వాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబంధే
న. సాధ్యాభావవత్తాయామప్యేతాదృశ సంబంధనివేశ ఆవశ్యకః * తా
త్పర్యాదితి * తథా చాభావే స్వాతంత్ర్యేణప్రతియోగివైయధికరణ్యానాస్తి
తభావః * ఏతదభావభిన్నమితి * సాధ్యప్రతియోగినః సప్తమపదార్థత్వ
లాభాయ ఏతదితి. ధూమాభావాదేరతిరిక్తతాలాభాయాభావమాత్రేతి మా
త్రపదం ఏతదభావ భేదాధికరణత్వాభావాదేరతివ్యాప్త్యవారకతాస్ఫోర
ణాయాభావ ప్రతియోగికత్వోపేక్షా గగనాభావభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదౌ
సాధ్యాభావస్యాభావాధికరణకత్వేన గగనాభావాత్మనః వ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్నాధికరణ వృత్తిత్వాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్నిరుక్తాభావయోః సాజా
త్యవ్యవహారాభావేన వారణేతు గగనాభావభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదావవ్యా
ప్త్యాపత్త్యా వస్తుతస్తు స్వనిరూపకాభావత్వేనేత్యాది వివక్షణేఽప్యుక్తస్థలే

✗ తచ్చింత్యం వ్యాపకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ నివేశే వ్యాపకతాశరీ
రే ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్యాభావావిశేషణత్వేపి సంయోగాదినాధూమా
దిసాధ్యకే వ్యభిచారిణి అయోగోళకాన్యత్వాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తి
వారణసంభవాత్ తత్ర తన్నివేశే ప్రయోజనాభావేన అవ్యాప్యవృత్తి సా
ధ్యాభావమాదాయావ్యాప్త్యనవకాశాత్ తదభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వాదివి
శేషణవ్యావృత్త్యసంగతేః అస్తు వా సాధ్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకస్యాపి సాధ్యవ
న్నిష్ఠ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా తదభావ
వ్యావర్తనాయ వ్యాపకతాశరీరే ప్రతియోగివైయధికరణ్య ప్రవేశ స్తథా
ప్యేతాదృశ ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య వివక్షణే తస్యా వ్యాప్తివారణ
ప్రయోజనకతాభిధానాసంగతిః అథావేతదనివేశే వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేపి
యావత్సాధ్యవద్విషయక జన్యజ్ఞానవ్యక్తి విశేషస్య ప్రతియోగి వైయధికర
ణ్య ఘటితసాధ్య వ్యాపకతాశ్రయత్వాత్ కాలవిశేషావచ్ఛేదేన హేతుమ
తుమతి తదభావవృత్తేరసంభవస్యైవ ప్రసంగాత్. ✗.

వ్యాప్తివారణాయనిరుక్తసాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధికరణత్వం సాధ్యాభావ
త్వేన హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన కస్యచిదధికరణే వర్తమానత్వంవా వి
వక్షణీయం ఏవంచ గగనాభావభిన్నం మేయత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తేః ప్రద
ర్శనం స్వనిరూపకాభావత్వ వివక్షానోపయికమితినకృతమితి బోధ్యం. సా
మానాధికరణ్యావచ్ఛేదకత్వమేవ లాఘవాద్వ్యాపకతాఘటకమిత్యాశ
యేన దూషయతి * తచ్చింత్యమితి * అత్ర సాధ్యవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగి
తాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాయాః సామానాధికరణ్యేనా
నవచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ఘ
టితమేకం లక్షణంవ్యాపకతాఘటకాభావే ప్రతియోగి వైయధికరణ్యాఘటి
తంప్రతియోగివ్యధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠాభావీయసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితానవచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబం
ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ఘటితం ద్వితీయలక్షణం తాదృశాభావే
వ్యాప్యవృత్తిత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగివైయధికర
ణ్యేనవాఘటితం ఇత్యభిప్రేత్యద్వితీయలక్షణే ఉక్తపూర్వపక్షం సమాధత్తే

అత్రవదన్తి. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వమేవతదర్థః నచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగ్య ప్రసిద్ధేః కేవలాన్వయి సాధ్యకే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగి వ్యధికరణ సాధ్యాభావాప్రసిద్ధేరవ్యాప్తిరితి వాచ్యం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వంహి స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్వప్రతియోగి వృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదవద్వృత్తిత్వం జ్ఞేయత్వత్వాదినా వాచ్యత్వాద్యభావస్య తాదృశభేదసమానాధికరణతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగివైయధికరణ్యం సుఘటమేవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకజ్ఞేయత్వత్వాదినా వాచ్యత్వవద్భేదస్యైవ తథాత్వాత్ కపిసంయోగాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగాదిరూప సాధ్యాభావస్యాపి జ్ఞేయత్వత్వాదినా కపిసంయోగాభావాదిమద్భేద సామానాధికరణ్యసత్త్వాత్ తస్యచ స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైయధికరణ్యానిరూపకాధికరణాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం విశేషణం తత్రైవ కపిసంయోగాత్మకాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత సమవేత సామాన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నసమవేతసామాన్యాభావవద్భేదస్యాపి నిరుక్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వాత్తత్సామానాధికరణ్యమాదాయ కపిసంయోగాద్యాత్మకాభావానాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగివైయధికరణ్యావారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం విశేషణీయం సమవేతసామాన్యాభావత్వాదేః కపిసంయోగాభావాది వ్యాపకతానవచ్ఛేదకతయా నదోషః నచాత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకే విశేషితే తత్తత్సాధ్యవ్యక్త్యభావాదినామీదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగివైయధికరణ్యం నఘట

---

* అత్రవదంతీతి * స్వాంలక్షణఘటకాభావః * సమవేతేతి * సమవేతసామాన్యాభావత్వాదేః సాధ్యవృత్తిత్వనివేశేన వారణేపి తత్తత్సాధ్యాభావ

తే సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతస్వప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకాప్రసిద్ధేః తథాచ సాధ్యాభావశ్చేత్యాదినా సాధ్యాభావపదేన సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావ
వివక్షణాసంగతిరితి వాచ్యం సాధ్యాభావశ్చేత్యాద గ్రంథస్య వ్యాప్యవృ
త్తిత్వనివేశకల్పే అభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యాది విశేషణ దాన
పరత్వాత్ ద్వితీయకల్పేచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యత్ర ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకస్య తాదృశవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన విశేషణాత్తాదృశ
రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ఏవాభావో లక్షణ ఘటక ఇత్యర్థకత్వా
త్ ఏతత్కల్పే అభావాంశే తాదృశప్రతియోగితాకత్వ విశేషణవిరహేపి
క్షతివిరహాత్ తత్రైవ కపిసంయోగాభావత్వాదినా ఘటాదిమద్భేద సా
మానాధికరణ్య మాదాయ తద్దోషవారణాయ స్వప్రతియోగివృత్తిత్వం భేద
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం విశేషణం సంయోగసామాన్యాభావాదేరపి
సంయోగాద్యాత్మకాభావప్రతియోగితయా కపిసంయోగాద్యాత్మకాభావ
స్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక కపిసంయోగాభావత్వాదినా సంయోగసామా

వారణాయ రూపావచ్ఛిన్నాభావ ప్రవేశే సాధ్యవృత్తిత్వనివేశాద్గౌరవమితి
తత్త్యాగః * సాధ్యాభావపదేనేతి * ప్రతియోగివైయధికరణ్యే సాధ్యతావ
చ్ఛేదకసంబంధనివేశేఽభావే తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ వి
శేషణవైయర్థ్యమపి ద్రష్టవ్యం * లక్షణఘటక ఇతి * సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక
రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానిరూపకానుయోగితా నిరూపితప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతాదృశప్రతియోగితాశ్రయవృత్తిభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక
తానివేశేఉక్తదోషవారణం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యాది విశేషణదా
నం చేతి కేచిత్ పరంతు యాదృశేత్యాద్యభిధానస్య మానకల్పఏవ పర్యవసా
నం. అత్ర తాదృశభేదవత్త్వం అపేక్ష్య తాదృశ భేదసామానాధికరణ్యానిరూ
పకత్వప్రవేశః శిరోవేష్టనేన నాసాస్పర్శనసమః ఏవం విశిష్టసాధ్యవ్యాపక
తావచ్ఛేదకతత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతత్తత్ప్రతియోగితాశ్ర
యనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదనివేశే తత్తత్ప్రతియోగితాయాం తా
దృశరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక యావదభావీయత్వనివేశే గౌరవం లాఘ

న్యాభావవద్భేద సామానాధికరణ్య మాదాయతద్దోష తాదవస్థ్యవారణా
య యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకో యోధర్మ స్తదవచ్ఛిన్న తాదృశ
ప్రతియోగితాశ్రయవృత్తిత్వమేవ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం ని
వేశనీయం కపిసంయోగాభావత్వంచ కపిసంయోగాభావనిష్ఠ ప్రతియోగి
తాయామేవ అవచ్ఛేదకం సంయోగసామాన్యాభావశ్చ న తాదృశప్రతియో
గితాశ్రయ ఇతి తాదృశభేద మాదాయనదోషః భేదప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాయాం స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వమపి నివేశనీ
యం తేన కపిసంయోగాభావత్వాద్యవచ్ఛిన్న కపిసంయోగాభావాది నిష్ఠ
విషయితాది సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాకభేద సామా
నాధికరణ్యేపి నతద్దోషతాదవస్థ్యం ఏవం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్న వైయధికరణ్య నిరూపకత్వం స్వనిష్ఠం యత్స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్న స్వప్రతియోగినిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాకభేదసామానాధి
కరణ్యం తన్నిరూపకత్వం అతో వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదక విశిష్ట ప్రతియోగ్యప్రసిద్ధావపి నతాదృశాధికరణాప్ర
సిద్ధిః కపిసంయోగ్యేతత్త్వాదిత్యాదౌ హేత్వధికరణేపి ద్రవ్యత్వాదినా
కపిసంయోగాదిమతః కపిసంయోగత్వాదినాచ ద్రవ్యత్వాదిమతో భేద స
త్త్వాత్తస్యాపి తాదృశాధికరణత్వాపత్తిరతో ఽవచ్ఛిన్నాంతనిష్ఠాంతయో
రుపాదానం పూర్వక్షణాదివృత్తిత్వవిశిష్టస్వాభావత్వాదిరూపప్రతియోగితా
వచ్ఛేదక రూపేణ కపిసంయోగాదిమద్భేదమాదాయ తద్దోషతాదవస్థ్య మ
తస్తత్ప్రతియోగితాశ్రయ నిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం తదవ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం నివేశనీయం ఏవం విశిష్టసాధ్యవ్యాపకతా వచ్ఛేదక
త్వేనాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం విశేషణీయం తేన సంయోగిద్రవ్యత్వా
దిత్వాదౌ సంయోగాభావస్య ద్రవ్యవృత్తిత్వ విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావ
త్వావచ్ఛిన్న ద్రవ్యవృత్తిత్వ విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావనిష్ఠ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక తాకభేదవత్వస్య ద్రవ్యే సత్వాత్తస్య న ప్రతియోగివైయధికరణ్యని
రూపకత్వాపత్తిః ఏవం సంబంధవిశేష నివేశనమపి పూర్వవద్బోధ్యమ్

వేన ప్రతియోగివైయధికరణ్య నిరూపకత్వే ఘటకావచ్ఛేదకే విశిష్టసా

తథాచ స్వాశ్రయ నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నా యావత్యః ప్రతియోగితాః తత్తదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న తత్తదాశ్రయ నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేద వదధికరణవృత్తిత్వత్వ వ్యాపక ప్రతియోగితాక తత్తత్ప్రతియోగితా నిరూపకాభావ సజాతీయాభావవత్త్వమితి నిష్కర్ష ఇతి.

ధ్యవ్యాపకతా వచ్ఛేదకత్వం పరిత్యజ్యైవ విశిష్టసాధ్యవ్యాపకతా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వేన తద్ఘటక తత్తత్ప్రతియోగితానామేవ నివేశౌచిత్యాత్ తావతాపి కపిసంయోగ్యేతత్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్త్యుద్ధారాత్ ఏవంచ ప్రతియోగితాయామేవ యావత్త్వమతివ్యాప్తివారణాయ నివేశ్యం కపిసంయోగాభావసాధ్యక సంగ్రహాయ స్వాశ్రయవృత్తిభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వమాత్రం రూపవిశేషణం అభావపరిత్యాగే తత్పుచ్ఛలగ్నస్య స్వాశ్రయ వృత్తిస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక భేదసామానాధికరణ్యస్యాపి హేయత్వాదేవంచాపరమపి లాఘవమితి మనసికృత్యనిష్కర్షం దర్శయతి * తథాచేతి * ఉభయత్రాపి నిష్ఠాన్తావచ్ఛిన్నాన్తయోరుపాదానఫలం భట్టాచార్యోక్తమేవ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయోః సంబంధనివేశఊహ్యః సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదిసంగ్రాహకం హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన కించిత్పదార్థాధికరణ వృత్త్యభావ నిరూపితత్వం బోధ్యం ఘటాన్యత్వ విశిష్ట ద్రవ్యత్వవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి. నన్వత్ర ఘటాన్యత్వ విశిష్ట ద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా అపి లక్షణఘటకత్వం దుర్వారం తాదృశ రూపపర్యాప్త్య నివేశాదితి చేన్న. మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితామాదాయావ్యాప్తేః పర్యాప్తినివేశాత్. నన్వత్ర తత్తత్ప్రతియోగితాసాజాత్యమేవ తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపక వ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం నివేశ్యం స్వాసమానాధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నాయాః ప్రతియోగితా తత్తద్భేదకూటవత్త్వ స్వసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతియోగితాతత్తద్భేదకూటవత్త్వాన్యతరరూపేణ సాజాత్యంవాచ్యం. మైవం. సమనియతాభావైక్య మతే వ్యధిక

రణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సాజాత్యస్య లఘుతయా తదభిప్రాయేణాభావసాజాత్యోపాదానాత్. నన్వత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనైవ వ్యాపకత్వస్య ప్రవిష్టత్వాత్ ఘటపటోభయాం ఘటపటాన్యతరత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః పర్యాప్తిసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః స్వపదేనోపాదేయ తయా తద్వన్నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాకస్యోభయత్వత్వేనోభయత్వ వద్భేదస్య ప్రత్యేకం హేతుమతినత్వేన తత్ప్రతియోగితాకాభావ సజాతీయాభావాసత్త్వాదితి చేన్న. తాదృశ భేదవత్త్వస్య నిరవచ్ఛిన్నత్వేనవిశేషణాత్ నన్వత్ర తాదాత్మ్యసంబంధేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకేవ్యాప్తిః సమవాయిత్వేనప్రమేయత్వవద్భేదోపగంతృభిరపితత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకంయత్ప్రమేయత్వంసమవాయిత్వేనతదవచ్ఛిన్నవద్భేదాసంగీకారాత్ నచప్రమేయత్వేన ఘటపటోభయభేదాదిరేవ లక్షణఘటకః తస్య ప్రమేయత్వేనఘటపటోభయవద్భేదమాదాయ ప్రతియోగివైయధికరణ్యాదితి వాచ్యం భట్టాచార్యమతే తాదృశోభయభేదస్యైవాసత్త్వాత్ తాదృశభేదవాదినామపిప్రమేయత్వేన ఘటపటోభయవద్భేదాసత్త్వాత్ అనచ్ఛేదకత్వనిరుక్తౌ తాదాత్మ్యసంబంధేన ధూమవిశిష్టధూమస్య సాధ్యత్వే సాధ్యాభావ ప్రతియోగితాయా ధూమత్వావచ్ఛేద్యత్వస్య తర్కాలంకారైః కంఠకరవేణాభిధానాత్ మిశ్రైరపి వాచ్యత్వేన ఘటపటోభయభేద ముజ్ఝిత్వా సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వవద్భేదాభిధానాచ్చ. అథైతన్మతేపి పూర్వవద్యేన సంబంధేన వ్యాపకతా తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ఏవ వివక్షితః సచ స్వరూపసంబంధ ఏవేతి తత్సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రమేయత్వత్వేన వాచ్యత్వాభావమాదాయ లక్షణసంగతిః అత్ర ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావయోగోలకాన్యత్వాభావస్యాతివ్యాప్తివారకత్వాద్వ్యాపకతాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్య వైయర్థ్యంతు న వాచ్యం తస్య పూర్వవద్వ్యధికరణధర్మేణాభావమాదాయ వ్యాపకత్వాప్రసిద్ధివారణార్థత్వాత్ అతఏవ తాదాత్మ్యేన ఘటాదిసాధ్యకే ఘటభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నాయాః స్వాశ్రయనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః అనవచ్ఛేదకత్వేపినావ్యాప్తిః సాధ్య

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

తానవచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతా నివేశస్తు సాధ్యాభావవ్యాప్య వృ త్తిత్వకల్పే ఏవనత్వే తత్కల్పేఇతిచేన్న. ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక స్వామిత్వాది సంబంధేన సాధ్యతాయాం పరాభిమత సద్ధేతావతివ్యాప్తిః నచ పూర్వమతే ఇవైతన్మతేపి తస్య లక్ష్యతమేష్టాపత్తిః అపిహివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవారకప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితనిరుక్తసంబంధ ఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వ ఘటితలక్షణస్య సుకరతయా తమపేక్ష్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధఘటిత వ్యాపకతోక్తౌ రుక్ష్మత్వపరిలపితత్వాపత్తేః ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితకల్పావతారణస్య స్వామిత్వాదిసంబంధేన సాధ్యతాస్థలీయావ్యాప్త్యుపలక్షణత్వానౌచిత్యాచ్చ ఏవంచ స్వామిత్వాది సంబంధేన సాధ్యత్వే హేతూనామేతల్లక్షణ లక్ష్యత్వే తదవృత్తేరతదాత్మనశ్చ తద్ధర్మావ్యాపకత్వాయోగాదిత్యవయవపత్తేః వృత్త్యనియామక తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాయాం సిద్ధాంతలక్షణ సంచారణస్యచ విరోధమాలోచ్యేహాపి తేషామలక్ష్యత్వ మపేత్యవ్యాప్య వృత్తిత్వ ఘటితలక్షణం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతాగర్భం కృతమితివాచ్యం తథాచ తత్రైతల్లక్షణాతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవ స్వలక్షణయోస్తు స్వాతంత్ర్యాదేవ స్వామిత్వాది సంబంధేనసాధ్యతాస్థలీయ హేతుసాధారణ్యేపి నదోషః కించ వృత్తావపి హేత్వోరితి లేఖనసంగమనావసరే వ్యాప్యవృత్తితా నిరూపకాధికరణ పర్యంతమప్రవేశాత్ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వనిబంధనైవావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకా వ్యాప్తిరితి కల్ప్యం వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేపి క్షణవిశేషవృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యాభావ మాదాయావ్యాప్త్యసంభవస్యైవసత్త్వాదవ్యాప్తిపద లేఖనాసంగతిరితి దోషేణ నిరాకృత్య వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకస్థలీయ సాధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వం వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధి కరణ నివేశద్వారాఽవ్యాప్తిమాత్రసంపాదకమితి వృత్తిత్వాంతస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశేషణ వ్యావర్త్యా వ్యాప్తిమాత్రోపయుక్తత్వం సమర్థితంతథాచ తద్గ్రంథవిరోధః ఏతన్మతే వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేపి జగద్విషయక జన్యజ్ఞానవ్యక్తేః స్వోక్తసంబంధేన ప్రతియోగి వైయధికరణ్య ఘటితసాధ్యవ్యాపకతయా తదభావనిష్ఠప్రతియోగి వైయధికరణ్య నిరూపకతాప్రసిద్ధేరసంభవస్యసత్త్వాదవ్యాప్తి

పదసంగమనాసంభవాత్ పూర్వమతే తత్సంగత్యా నత్వాభిధానే నైతన్మతే తత్సంగతి వ్యంజనాత్ కించ ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితలక్షణే తద్ఘటిత సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ ఘటిత వ్యాపకత్వానుక్తౌ తత్పరిష్కారాంతరారంభ వైయర్థ్యం పూర్వతత్పరిష్కారస్యైవ సమ్యక్త్వాత్ అస్మన్మతే చ తథావిధవ్యాపకత్వ ప్రవేశే పూర్వతత్పరిష్కారస్య ప్రవేష్టుమశక్యతయా తత్సార్థక్యాత్ నచైవం వాచ్యత్వాది సాధ్యకే తద్ఘటితే తల్లక్షణసంయోజనంవ్యర్థం అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యక ఏవ తదౌచిత్యాదితి వాచ్యం కేవలాన్వయిన్యభావాదితి దూషణం నేశ్వరేచ్ఛావిషయత్వరూపే వాచ్యత్వే మీమాంసకై రీశ్వరానంగీకారాత్ కింతు అవ్యాప్యవృత్తిజన్యేచ్ఛావిషయత్వరూపే తత్రేత్యథ శ్యాద్యాశంకాయా స్తత్పరత్వాత్ ఈశ్వరేచ్ఛావిషయతా సాధారణే వాచ్యత్వే నతత్సంయోజనం కింతు తదవ్యాప్యవృత్తిజన్యేచ్ఛా విషయితా రూపేఇత్యుపగమాద్వా వాచ్యత్వమవ్యాప్యవృత్తీతి జ్ఞానకాలే ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితవ్యాప్తిజ్ఞానం నసంభవతీతి తత్ర తద్ఘటితవ్యాప్తిసంయోజన సంభవాచ్చ తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాయాం సాధ్యే వ్యాప్యవృత్తిత్వ జ్ఞానదశాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితసిద్ధాంతవ్యాప్తిర్గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ ఏవేతి వ్యక్తీభవిష్యతి

* అత్రోచ్యతే * సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగి వైయధికరణ్య ఘటితవ్యాపకత్వ ఘటితం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావఘటితం వ్యాప్యవృత్తిత్వాఘటితంపృథగ్లక్షణముపేయం అతఏవదం ఇతి గ్రంథావతారణే ప్రదర్శితం గ్రంథకృదభిప్రేతంచతత్ తాదాత్మ్య సంబంధేన సాధ్యత్వే హేతూనాంతల్లక్ష్యతామాత్రం నతు వ్యాప్యవృత్తిత్వాదిఘటిత లక్షణలక్ష్యతాపీతి తత్ర తదవ్యాప్తిర్నదోషాయ ఉపదర్శిత లక్షణాంతరానుపగమే సంయోగేన ప్రమేయత్వేన ప్రమేయాభావస్యాప్రమాణికత్వేపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకతా ఘటకప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధయో రైక్య నివేశాల్లక్షణాఘటకత్వమభిహితం తత్ ప్రతిలక్షణే అథవ్యాపకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ఘటితలక్షణే వ్యాపకతాయాః ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితతయా ప్రకృతే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా

దాత్మ్యసంబంధస్యైవ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకత్వాపత్త్యా త
ద్ఘటకత్వాప్రసక్తేః వ్యాప్యవృత్తిత్వఘటితలక్షణే ఇతిచేత్తర్హి తత్రాపిసా
ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్య వ్యాపకతాఘటక
త్వాత్తదప్రసక్తేః ఏతేన యాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకనిష్ఠయాదృశసం
బంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకతద్వన్నిష్ఠ ప్రతియోగితాఘటకసంబంధావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదవత్సాధ్యవత్ తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదక
త్వం సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం వహ్నిత్వేన ఘటవద్భేద వారణాయ
తద్వన్నిష్ఠేతి ప్రత్యుక్తం కించైవంతాదృశాభావస్య కథంలక్షణాఘటకత్వం
యాదృశ సంబంధపదేన సంయోగోపాదానసంభవాత్ వ్యాపకతావచ్ఛేద
కధర్మే తాదృశసంబంధేన వృత్తిమత్త్వ నివేశే తాదృశ వృత్తిమత్త్వస్యైవ
లక్షణాఘటకత్వబీజతయా వ్యాపకతాప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసం
బంధయోస్తద్బీజత్వకథనాసంగతేః నిష్ప్రయోజనకవృత్తిమత్త్వంనివేశ్యలక్ష
ణాఘటకత్వవచనాద్వరం తదప్రవేశేన తద్ఘటకత్వంచస్యాత్ కించాపద
ర్శితవ్యాప్త్యంతరానుపగమే సమవాయిత్వేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నభే
దప్రదర్శనమశుద్ధమేవస్యాత్ వ్యాప్యవృత్తిత్వఘటితలక్షణే ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన వాయాదృశ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణం సాధ్యవత్తాదృశప్రతియోగి
తాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావ
స్తత్వస్య తాదృశ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్యవాసాధ్య వ్యాపకతావ
చ్ఛేదకతయా తస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ తాదాత్మ్య సంబంధేన ప్రతి
యోగ్యధికరణస్య భేదాప్రసిద్ధేః అస్మన్మతేచ తాదృశ వ్యాప్త్యంతరా
భిప్రాయేణ తద్గ్రంథలేఖనంనానుపపన్నం తత్ర సమనియతాభావభేదమతే
పి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య సంయోగేన ప్రమేయత్వే
న ప్రమేయభేదస్య జాగరూకతయా సమవాయత్వేన వాచ్యత్వ వద్భే
దోద్రష్టవ్య ఇతి మిశ్రపఙ్క్తివైయర్థ్యమిత్యాశంక్య తాదృశభేదస్య గు
ణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ గుణేఽవ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానశూన్యతాదశా
యాం సిద్ధోపయోగిజాతీయవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్న

అభావేయథాశ్రుత సాధ్యప్రతియోగికత్వం పరిత్యజ్య స్వప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ విశేషణ
స్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాది విశేషణస్యచ వ్యావృత్తిమాహ * తేనేతి * తత్ర
త్సాధ్యవ్యక్తేరభావతి హేతావృత్తావపి నావ్యాప్తిరితి యోజనా ఏతద్రూ
పవానేతత్రసాపత్యాదౌ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగివ్యధి
కరణ సాధ్యాభావవన్న సాధ్యమేవ తత్ర హేతోరవృత్తేర్లక్షణగమన సం
భవాన్నాసంభవః అథసాధ్యవతితద్రూపస్తైః తద్రూపోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావ
సత్వేన తత్రాపి లక్షణ గమనాభావాదసంభవః నచ నాసౌప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి వ్యధికరణః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతోభ
యత్వేన రూపేణోభయవద్భేదస్య ఉభయవతో ऽసిద్ధత్వేన అప్రసిద్ధేరితి
వాచ్యం ఉభయత్వేనాన్యతర వద్భేదస్య తాదృశాభావప్రతియోగితా వ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతత్ప్రతియోగివృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకస్యఉభయా
భావవతి సత్వాత్తస్యాపి తాదృశభేదమాదాయ తత్వాదితి చెన్న వ్యాసజ్య
వృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య స్వవ్యాపకసాధ్యతావచ్ఛేదకక
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటితలక్షణాఘటకత్వేనమిశ్రైరుక్తేః వైయర్థ్యో
ద్ధారాదితి కృతబుద్ధయో విదాంకుర్వంతు * తద్రూపేతి * సమనియతాభా
వభేదేనేదం తేన తదైక్యమతే తస్యవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వేపి
నక్షతిః * అన్యతరేతి * వహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్నిమద్భేదవదుభయ
త్వేన తద్రూపవద్భేదో ऽసిద్ధ ఏవ * ఉభయత్వేనాన్యతరాభావేతి * స్వాశ్ర
యనిష్ఠత్వత్రియేన సంబంధేన ప్రతియోగితావత్వం తేన సంబంధేన స్వాశ్ర
యత్వం నివేశ్యం అన్యథాకపిసంయోగ రూపసాధ్యాభావస్య కపిసంయోగా
భావత్వేన ధ్వంసవిశేషవద్భేద మాదాయ ప్రతియోగివైయధికరణ్యాపత్తేః ఏ
వంచోభయత్వేనోభయాభావ ప్రతియోగితాయాః పర్యాప్తిసంబంధేనైవ స
త్వాదుభయత్వేనాన్యతరవద్భేదోకించిత్కర ఇత్యేతాదృశాభావానుధావనం
వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం న్యూనవృత్తిత్వం తేనైతద్రూపభిన్నత్వేన తద్రూపస్యైత
ద్రూపాన్యతరాభావ వ్యుదాసః. ఏతదస్వరసాదాహ * స్వవ్యాపకే
తి * ధూమత్వేన ప్రమేయాభావ ప్రతియోగితా ధూమ మాత్రవృత్తిః స్వ

ప్రతియోగితాకస్యాభావస్య నివేశే తాదృశోభయాభావాది వారణం
సంభవతీత్యభిప్రాయేణావ్యాప్తిలిఖనాత్ * అవ్యాప్యవృత్తేరితి * యద్యప్యే
తద్గ్రంథస్య స్వయముక్తస్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వాది నివేశనస్య ప్రయోజ
నప్రదర్శనపరత్వే సాధ్యపదం కపిసంయోగాభావాది పరమేవవాచ్యం
నతు కపిసంయోగాది పరం కపిసంయోగాదిసాధ్యకస్థలే కపిసంయోగాద్య
భావస్య లక్షణఘటకత్వేపి స్వాధికరణపదస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాది నిరూప
కాధికరణపరతయా అభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వాది నివేశనస్యావశ్యకత్వాభా
వాత్ తదీయవ్యాప్యవృత్తితా నిరూపకాధికరణే గుణాదౌ హేతోరవృత్తే
రవ్యాప్త్యనవకాశాత్ కపిసంయోగాభావాదే గుణాదౌ నిరవచ్ఛిన్నవృ
త్తికత్వాది రూపవ్యాప్యవృత్తిత్వాదిసత్వేన తాదృశవిశేషణేన వ్యావర్తనా
సంభవాచ్చ తథాచ కపిసంయోగాభావాది సాధ్యకస్థలేకపిసంయోగాద్యా
త్మకాభావస్య లక్షణఘటకత్వేపి తదీయవ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణా
ప్రసిద్ధిరేవావ్యాప్తిప్రయోజికా నతు తాదృశాభావీయ వ్యాప్యవృత్తితా వి

ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాశ్చావచ్ఛేదకైక్యేపి భిన్నాః వాచ్య
త్వ భిన్నత్వేన వాచ్యత్వాభావ ఏవనాబాధ్యః ఉభయాభావాదీత్యాది పదస
త్వేతరతయాద్యభావో గ్రాహ్యః నతు పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టైతద్రూపా
భావః కించిద్విశిష్టస్యాభావత్వే నైతద్రూపవద్భేదమాదాయ ప్రతియోగివైయ
ధికరణ్య వారణార్థం తద్ఘటకప్రతియోగిత్వే రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
త్వాభేదస్య వాచ్యతయా పూర్వక్షణవృత్త్యేతద్రూపత్వేనతద్వద్భేదస్య సా
ధ్యవత్యసత్వేనాదోషాత్ అతఏవ వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వంనోక్తం అవ్యాప్య
వృత్తి సాధ్యకసద్ధేతుత్వావచ్ఛేదేనా వ్యాప్త్యన్వయాసంభవాదవ్యాప్యవృ
త్త్యభావసాధ్యక సద్ధేతుత్వావచ్ఛేదేన తదన్వయోబాధ్యః నచ తత్రాపి క
పిసంయోగాభావవాన్ గుణత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిరితి వాచ్యం హేతు
సమానాధికరణాభావప్రతియోగిత్వస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వరూపత్వాత్ తథా
చ తత్ర దీధిత్యసంగతిమాశంకతే * యద్యపీతి * వ్యాప్యవృత్తితానిరూపక
త్వాప్రవేశే వ్యాప్త్యవారకతామాహ * కపీతి * అత్ర సాధ్యాభావేవ్యా
ప్యవృత్తిత్వం నివేశ్యతదధికరణపదేన వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకం నివేశ్య

రూపకాధికరణే హేతోర్వృత్తిరితి వృత్తావపి హేతోరితి నసంగచ్ఛతే త
థాప్యభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశేషణానుపాదానే యావదన్తర్గత కపిసం
యోగాదీనాం వ్యాప్యవృత్తితా నిరూపకాధికరణాప్రసిద్ధిః స్యాదితి తాదృ
శాధికరణపర్యన్తం నవివక్షణీయం తథాచ సత్యవ్యాప్యవృత్తి సాధ్యకస్థలే
హేతౌ స్వసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ నిబన్ధనావ్యాప్తిః సాచవ్యాప్యవృత్తిత్వా
ద్యుపాదానాన్న సంభవతీత్యభిప్రాయః అథవా కపిసంయోగాదిసాధ్యక హే
తౌ స్వసాధ్యాభావీయావ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణ వృత్తిత్వం తత్స్థలీ
యావ్యాప్తివారకవ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణ వృత్తిత్వ నివేశౌపయిక
మత స్తదధీనాయా కపిసంయోగాభావాది సాధ్యకస్థలే కపిసంయోగాద్యా
త్మకాభావీయ తాదృశాధికరణాప్రసిద్ధినిబన్ధనావ్యాప్తేస్తత్సంపాదకత్వపీతి
నతాదృశగ్రన్థాసంగతిః ఏతేన కపిసంయోగాభావాది సాధ్యకస్థలే తా
దృశాధికరణాప్రసిద్ధిభయేన వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణానివేశే
వ్యాప్యవృత్తి సాధ్యకస్థలేపి

మితి కల్పమభిప్రేత్యసమాధత్తే * తథాపీతి * వ్యాప్యవృత్తిత్వాదీత్యాది
నా తన్నిరూపకాధికరణ పరిగ్రహః అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకసద్ధేతుత్వావచ్ఛే
దేన తాదృశవృత్తిత్వ నిబన్ధనావ్యాప్తేః సాధ్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వాది
దానేన వ్యుదాసఇతి అసంగతం దీధితావవ్యాప్యవృత్తిభావసాధ్యకసద్ధేతా
వవ్యాప్తివారకప్రోక్తతదధికరణ పదార్థాసత్వాత్ కథంచిత్తదుభయోపా
దానేపి హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వమాత్రం నవ్యాప్యవృత్తిత్వాది
ద్వయనివేశౌపయిక మిత్యాశంకానుద్ధారాత్ వక్ష్యమాణాస్వరసాచ్చాహ
* అథవేతి * అవ్యాప్తీతి * వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకత్వ ప్రవేశేనాసంభ
వో నవార్యతే కింత్వవ్యాప్తిమాత్రమిత్యర్థః * తదధీనేతి * తథాచ కపి
సంయోగాది సాధ్యకహేతోః తాదృశసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వమేవ పరంప
రయా కపిసంయోగాభావాది సాధ్యకావ్యాప్తి ప్రయోజకమితి యథా
సాక్షాత్ప్రయుక్తా కపిసంయోగాది సాధ్యకావ్యాప్తి రధికరణ విశేషణా
ద్వార్యతే తథాపరంపరయా తత్ప్రయుక్తా తదభావసాధ్యకావ్యాప్తిరప్య
భావవిశేషణాదితిభావః ఏతత్కల్పే ప్రోక్తాధికరణ పదార్థానాంతరీయక

క్షణవిశేషవృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘ
టితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యావ్యాప్యవృత్తేరధి
కరణె హేతౌవృత్త్యా లక్షణ గమనా సంభవాత్ అసంభవఏవ సం
భవతీతి అవ్యాప్తిరితి లిఖనం నయుజ్యత ఇత్యపి నిరస్తం (ఏతద్రూపా
దిసాధ్యకస్థలె స్వరూపసంబంధేన హేతౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధ
ఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావీయ వ్యాప్యవృత్తితా ని
రూపకాధికరణత్వస్య సమవాయిని ప్రసిద్ధేస్తత్రతాదృశాధికరణాప్రసిద్ధి ని
బంధన లక్షణాగమనాసంభవాదసంభవాభావాత్.) తత్తత్సాధ్యాభావాధికర
ణ వృత్తిత్వస్య హేతువృత్తితానవచ్ఛేదక విశేషధర్మవ్యాసజ్యవృత్తి ధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః తత్తత్సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావం నివేశ్యచేద్వార్యతె తదావ్యధికరణ ధర్మా
వచ్ఛిన్నసాధ్యాభావ సజాతీయస్య తాదృశస్య తద్వద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటా
ద్యభావస్య ప్రసిద్ధిర్గురుధర్మస్య ప్రతియోగిత్వావచ్ఛేదకత్వాంగీకారఏవ
సంభవతి అన్యథా తాదృశాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య వృత్తిత్వత్వరూపలఘు
ధర్మసమనియతతయా ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నాభావా
ప్రసిద్ధేః

దీధితి కృద్వ్యంజితః సత్తాదౌ పూర్వక్షణ వృత్తిత్వవైశిష్ట్యాప్రసిద్ధేరాహ
* క్షణేతి * తత్త్వణేత్యర్థః సత్తావా జాతేరిత్యాదౌ పూర్వక్షణవృత్తి
త్వ విశిష్టసత్తాభావస్య ఉత్తరక్షణావచ్ఛేదేన హేతుమతిసత్వాదవ్యాప్తిరధి
కరణ విశేషణే తాదృశాభావాధికరణం సామాన్యాదికమేవేతి వార్యతేఇ
త్యతః అనివేశ ఇత్యంతం తథాచ హేతుమన్నిష్ఠ సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వ నిబంధనోసంభవః వ్యాప్యవృత్తిత్వాది నివేశోపయిక ఇత్యర్థః * ని
రస్తమితి * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ నిబంధనాసంభవస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వ
నిరూపకత్వనివేశోపయికత్వేపి వ్యాప్యవృత్తిత్వనివేశానోపయికతయాతదుభ
యనివేశోపయికతయావ్యాప్తిలెఖనసామంజస్యాదితిభావః * హేతువృత్తితా
నవచ్ఛేదకేతి * హేతునిరూపితవృత్తితానవచ్ఛేదకేత్యర్థః తాదృశధర్మోప్రాదవృ
త్తిత్వత్వమేనత్వహోగోలక వృత్తితాత్వంతస్య వహ్నినిరూపితవృత్తితావచ్ఛేద

అన్యూనానతిరిక్తవృత్తి రూపావచ్ఛిన్నత్వ నివేశే హ్రదవృత్తిత్వ హ్ర
దాన్యనిర్ధూమవృత్తిత్వోభయాభావాదేర్నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వేన సమని
యత ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయా తద్వతిధూమాది సాధ్యకవ
హ్న్యాదిహేతావతివ్యాప్తేః తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టవ్యా
పకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావాది నివేశేచ నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వాది
నా హ్రదవృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాభావ మాదాయ తద్దోషతాదవస్థ్యమిత్యతస్తా
దృశాభావం తత్తదధికరణ వృత్తిత్వాభావపదేన వివక్షయతి * తద్వతీతి *

కత్వాత్ * అన్యూనేతి * తథాచ వృత్తిత్వత్వేన ఘటాభావప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకస్య జగద్వృత్తిత్వత్వాన్యూనవృత్తిత్వాన్నదోష ఇతి భావః ని
ర్ధూమవృత్తిత్వఘటోభయాభావవారణాయ నతిరిక్తవృత్తిత్వం రూపవిశే
షణం * ప్రాదేతి * నను తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వనిష్ఠభేదప్రతియోగి
తాయాః పర్యాప్తిసంబంధేన అనవచ్ఛేదకత్వమన్యూనవృత్తిత్వం తచ్చ నై
తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య సంభవతి ఉభయత్వస్య వ్యాస
జ్యవృత్తిత్వాత్ నచ విషయితాసంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వ విశి
ష్టజ్ఞానస్య స్వరూపసంబంధేనాభావస్య సత్త్వాదతివ్యాప్తిః యదిచ తస్యవ్య
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావతయా సాజాత్యాభావాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యు
చ్యతే తదా ద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యాదౌ కాలికసంబంధేన తాదృశవృత్తితాత్వవి
శిష్టధ్వంసాద్యభావ మాదాయాతివ్యాప్తిస్తద్వారణాయ స్వరూపసంబం
ధావచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా నివేశనీయతయా ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన వ్యాపకత్వ నివేశాదన్యథా విషయి
తాసంబంధేన తాదృశవృత్తిత్వత్వవిశిష్టజ్ఞానభేద మాదాయాసంభవాప
త్తాదితి తాదృశాభావో లక్షణఘటక ఇతి వాచ్యం పర్యాప్త్యన్య స్వరూప
సంబంధేన వ్యాపకత్వ సంభవేపి తేనసంబంధేనోభయత్వవిశిష్టాభావస్య హే
తావసత్త్వేన తల్లేఖనాసంగతేః తాదృశవృత్తితా సంబద్ధస్వకం యద్వృత్తి
దస్యత్వనివేశశ్చాభావసంగమన మాత్రప్రయోజకతయా న ఘటకతేతి చేన్న. ప
ర్యాప్త్యన్యస్వరూపసంబంధేన వ్యాపకతాయాః ప్రవేశ్యత్వాత్ స్వరూ
పసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వేనైవ లక్షణఘటకతా

వ్యాపకాంతమనవచ్ఛిన్నాంతంచ ప్రతియోగితావిశేషణం ప్రథమవిశేషణ
ప్రయోజనమాహ * తత్తత్సాధ్యాభావవద్వ్యక్తివిశేషేతి * యద్వ్యక్తౌ
హేతురపి నవర్తతే తాదృశ హ్రదాది వ్యక్తీత్యర్థః వ్యభిచారనిరూపక
హేత్వధికరణమాత్రవృత్తిర్యో ఽయోగోళకాది వ్యక్తివిశేషావృత్తిత్వాది
రూప సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావ
స్తద్వద్వ్యక్తివిశేషవృత్తిత్వాభావస్య హేతావసంభవాత్ కించిద్విశిష్టస్య
తాదృశాభావవద్వృత్తిత్వస్యాభావమాదాయాతి ప్రసంగం దర్శయతి *సా
ధ్యవత్త్వాదివిశేషితస్యేతి * అగ్రిమేణసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యేత్యనేనా
న్వితం వహ్న్యాద్యాపాధికవత్వాది విశేషణాభావాత్తద్విశిష్ట నిర్ధూమవృత్తిత్వా
భావమాదాయేత్యర్థః ద్వితీయవిశేషణ ప్రయోజనందర్శయతి * ద్విత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నస్యేతి * ఘటనిర్ధూమవృత్తిత్వోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్యేత్యర్థః
* నాతిప్రసంగఇతి * హ్రదాదివృత్తిత్వస్య పాధికవత్వాది విశిష్టనిర్ధూమ
వృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయాః వహ్న్యాదివృత్తినిర్ధూమవృత్తి
త్వాద్యవృత్తితయా తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావ్యాపకత్వాత్ ద్వి
త్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయా ద్విత్వాదివద్వ్యాసజ్య వృత్తితా
విరహేణ నిర్ధూమవృత్తిత్వాది నిష్ఠభేద ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వరూప
నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వాది వ్యాపకత్వసత్త్వేఽపి వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న
త్వాత్తాదృశాభావానాం లక్షణాఘటకత్వాదితి భావః వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మ
స్య తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ నిష్ఠభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ రూప
వ్యాపకత్వ విరహాత్ తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకధర్మావచ్ఛి
ర్వ్యాప్తి ఘటిత స్వరూపసంబంధశ్చ విరోధనిర్వాహకః పర్యాప్తిఘటిత స్వ
రూపసంబంధేన వ్యాపకతాం ప్రవేశ్య తదభావమాగణేఽపి నిర్ధూమవృత్తి
త్వత్వేన హ్రదవృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాభావ మాదాయాతివ్యాప్తిర్వా
రైవ తద్రూపభిన్నం గుణత్వాదిత్యాదౌ రూపత్వ విశిష్టతాదృశ సమవేత
త్వాద్యభావ మాదాయాతివ్యాప్తిరతో వ్యాపకేత్యపహాయ వ్యాపకతావ
చ్ఛేదకేతి. ఏతద్రూపనిరూపితాధేయతాప్యైక్యేవేత్యభిప్రాయేణేదం నిర్ధూమ
మవృత్తిత్వత్వేన హ్రదవృత్తిత్వ హ్రదాన్యనిర్ధూమ వృత్తిత్వోభయా

న్నాభావ నివేశే ద్వితీయావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతిప్రసంగస్య వారణ సంభవేపి ప్రతియోగితాయాం వ్యాపకత్వవిశేషణాప్రవేశే నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వావినా హ్రదాదివృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాభావమాదాయ అతిప్రసంగో నశక్యతే వారయితుమితి తత్ర తద్విశేషణ ప్రవేశనస్యావశ్యకత్వే వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాభావవారణాయ తాదృశధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ మేవతత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నత్వాపేక్షయా లాఘ భావో వహ్నిత్వేన తార్ణార్ణ దహనోభయాభావానంగీకర్తృభిర్నాంగీకర్తుం శక్యత ఇత్యతో ఘటాన్యతరేతి. పార్థివత్వాదీత్యాదినా శైవాలత్వాది నిష్ఠనిర్ధూమవృత్తిత్వ పరిగ్రహః * అతిప్రసంగస్యేతి * నన్వత్ర తాదృశ వృత్తిత్వనిష్ఠభేద ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతాయాః స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ స్యావశ్యకతయా తాదృశోభయత్వేతదభావాత్మక వ్యాపకత్వ మక్షతమేవ నచ పర్యాప్తి సంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యమితి వాచ్యం తథాపి తాదృశవృత్తిత్వత్వే తాదృశావచ్ఛేదకత్వాభావసత్త్వాదితి చేన్న తాదృశవృత్తితాత్వవ్యాపకధర్మపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకాభావస్యావాచ్యత్వాత్ * నిర్ధూమేతి * యద్యపి వృత్తిత్వత్వమేవ తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకంభవితుమర్హతీతి గురుధర్మస్యప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన తాదృశవృత్తిత్వత్వ రూపగురుధర్మపురస్కారేణాభావ ప్రదర్శనమనుచితం తథాపి గ్రన్థస్య గురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన తాత్పర్యంకింతు నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వేన నిర్వహ్నివృత్తిత్వ ధూమవద్వృత్తిత్వాన్యతరాభావమాదాయాపి దోషసూచనార్థం తద్రూపేణ తాదృశాభావ ప్రదర్శనం నహ్యేతస్య తాదృశాన్యతరత్వమాత్రం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకంధూమావృత్తిత్వ ప్రసంగాత్ నాపివృత్తిత్వమాత్రం సామాన్యరూపేణ విశేషాభావానుపగమాత్ వృత్తిత్వసామాన్యస్య ప్రతియోగిత్వోపగమేచ సంయుక్తావృత్తిత్వ ప్రసంగాత్ యద్వానిర్ధూమవృత్తిత్వత్వేన ధూమవద్వృత్తిత్వ నిర్ధూమవృత్తిత్వోభయాభావ మాదాయ ప్రతియోగితాయావ్యాసజ్యవృత్తిత్వమతే దోషః సూచ్యతే పరంతు భట్టాచార్యాణాం అన్యతరపదోపాదానస్వరసాత్ ప్రతియోగితాయా మవ్యాసజ్యవృత్తిత్వ దాసేన త

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

వాన్నివేశయితుముచితమితి తదేవనివేశితం వ్యాసజ్యవృత్తిత్వంచ స్వసమా
నాధికరణభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వమితి *
సాధ్యాభావవత్సంబంధిత్వ మిత్యర్థః తేన తాదాత్మ్యసంబంధేన వృత్తేర
దుద్ధారోప బోధ్యః నిర్ధూమస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాఘటకత్వేపి కైము
తిక న్యాయేన ధర్మస్య వ్యాపకత్వోపపాదకతయోపాదానమితి తుజ్యా
యః నను తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
ప్రవేశే వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం నప్రవేశ్యమిత్యాశంకాయాం
నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వేన హ్రదవృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాభావమాదాయాతివ్యా
ప్తిరితి సమాధానమసంగతం స్వన్యూనవృత్తిధర్మస్యావచ్ఛేదకత్వా నిరూ
పకతాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ఏవలాఘ
వాన్నివేశనీయతయా వ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ వైయర్థ్యాత్
నచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సంగ్రహార్థం సామానాధికరణ్యఘ
టితం న్యూనవృత్తిత్వం వాచ్యమితి విపరీతగౌరవమితి వాచ్యం యథోక్త
విశేషణప్రవేశేపి తదావశ్యకత్వాత్ అన్యథాహ్రదవృత్తిత్వత్వేన నిర్ధూమ
వృత్తిత్వ సామాన్యాభావ మాదాయాతివ్యాప్తేః నచ సవిశేషరూపేణ సా
మాన్యాభావఇతి తత్ప్రతియోగితాహ్రద వృత్తిత్వమాత్రే ఏవోపగమ్యతే
ఇతి నదోషఇతి వాచ్యం ఏవమపి ద్రవ్యత్వేన రూపేణ నిర్ధూమవృత్తిత్వధూ
మవద్వృత్తిత్వాన్యతరాభావమాదాయాతివ్యాప్తేరిత్యత స్తాదృశవృత్తిత్వత్వ
వ్యాపకప్రతియోగితాం నివేశ్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం వ్యాచష్టే *వ్యాసజ్యేతి*
నచైవంలాఘవాదిత్యసంగతం.తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకధర్మా
వచ్ఛిన్నత్వ ప్రవేశే సాధ్యాభావాధికరణవృత్తిత్వ భిన్నత్వేన నిర్ధూమ వృ
త్తిత్వఘటాన్యతరాభావస్య జలవృత్తిత్వత్వేన నిర్ధూమవృత్తి[illegible]ద్వ్యభావద్వి
త్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్యాప్యవారణ సంభవేపి స్వన్యూనవృత్తి తాదృశ ధ
ర్మానవచ్ఛిన్నత్వ నివేశే లాఘవం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వా నివేశాదితి
భావః స్వం ప్రతియోగితా ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛే
దకం తేన నిర్ధూమవృత్తితాత్వేన ఘటాదిభేదమాదాయనదోషః వ్యధికర
ణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సంగ్రహప్రకారఉక్తః తాదృశవృత్తిత్వాభావశ్చ

ప్రసిద్ధావపి నతత్సంబంధావచ్ఛిన్న హేతుకావ్యాప్తిః సంబంధప్రతియోగిత్వ రూపసంబంధిత్వైకదేశసంబంధే హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనేతి తృతీయార్థాభేదాన్వయః * వృత్తావపీతి * సంబద్ధస్యాపీత్యర్థః * నదోషఇతి * హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధానివేశే వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర వహ్న్యభావవత్సంయుక్తత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయా వహ్న్యభావవత్సమవేతత్వాద్యవృత్తితయా సామాన్యతో వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వత్వం ప్రత్యవ్యాపకత్వేన తాదృశాభావస్యలక్షణఘటకత్వానుపపత్త్యావహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వత్వావ్యాపకప్రతియోగితాకస్య తద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్య వహ్న్యభావవత్సమవేతత్వవద్ధూమేఽసత్వాత్ అవ్యాప్తిః ప్రసజ్యేతే హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశేచ నిరుక్తసంయుక్తత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తాదృశ సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావ్యాపకప్రతియోగితాకత్వేనలక్షణఘటకతయాతమాదాయలక్షణసమన్వయఇతిభావః * ఇత్థంచ * హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ వివక్షణేచ సతీతి శేషః తదవివక్షణేచ వక్ష్యమాణాప్రసిద్ధి విరహోపష్టంభసంగతిః * హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన కస్యచిదధికరణఇతి * అనుయోగితాసంబంధేన హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధవద్వృత్తిరిత్యర్థః అథవా హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన ధర్మవద్వృత్తిరిత్యర్థః విశిష్య హేతుతావచ్ఛేదక పురస్కారేణ హేతుమత్వ నివేశన సంభవేపి బహుపదార్థఘటిత హేతుతావచ్ఛేదకస్థలేధర్మత్వేన నివేశాపేక్షయా తేన రూపేణ నివేశే గౌరవమితిసామాన్యతోనివేశలాఘాయకస్యచిదిత్యభిహితం అథ ద్రవ్యం గుణకర్మాన్యత్వే, సతి

వ్యాప్యవృత్తిర్బోధ్యః తేనావ్యాప్యవృత్తేః సంయోగాత్మక వృత్తిత్వాభావస్య పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టతాదృశవృత్తిత్వా భావస్యచ సత్వేపి నాతివ్యాప్తిః నిరవచ్ఛిన్నవిశేషణతాసంబంధేన తద్వత్వంవా. హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధానుయోగితానివేశే తత్సంబంధనివేశాద్గౌరవ మతోఽనుయోగితేతి * కస్యచిదితి * దీధిత్యనుసారేణాహ * అథవేతి * ప్రథమకల్పసమోయంకల్పః నను ధర్మత్వేన నానాపదార్థానివేశ మపేక్ష్య హేతుతావచ్ఛేదకరూపేణైవ నివేశ ఉచితఇత్యతఆహ * విశిష్యేతి * బహుపదార్థఘటిత

సత్త్వాదిత్యాదౌ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యాపి సాధ్యాభావస్య సత్త్వాదిరూపహేతు సమానాధికరణత్వ సంభవేపి హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టహేతుసమానాధికరణ నిరుక్తసాధ్యాభావానాం వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ నియమాత్తాదృశ హేతుసమానాధికరణత్వేనాభావ విశేషణే కేవల వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ రూపేణైవ సాజాత్యవివక్షణం సంభవతీతి తన్నివేశనమేవోచితమితి చేన్న. తథాసతి తాదృశ యావత్సాధ్యాభావ సజాతీయవత్త్వస్యైవ లక్షణత్వం సంభవతి వ్యభిచారిణి సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి విశిష్టహేతు సమానాధికరణత్వేన లక్షణఘటకతయా తద్ఘటక యావదభావ సజాతీయాప్రసిద్ధ్యైవ అతివ్యాప్తివిరహాత్ సద్ధేతౌ తాదృశయావదభావ సజాతీయవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక యత్కించిదభావమాదాయైవ లక్షణ సమన్వయసంభవాదితి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావవత్త్వ విశేషణవైయర్థ్యాపత్తేః * హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనేతి * సమవాయాది సంబంధేనేత్యర్థః * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య * సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య * నక్షతిరితి * తాదృశసాధ్యాభావస్యసమవాయాది సంబంధానుయోగ్యవృత్తితయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాత్ తద్వృత్తిచ తాదృశసంబంధేనాపివృత్తేః ప్రసిద్ధేరితిభావః అత్రచ ద్రవ్యంగుణకర్మాన్యత్వేసతి సత్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః విశేష్యవిశేషణ సంబంధస్య పరంపరయా హేతుత్వమభ్యుపేత్య వారణీయేత్యభిప్రేత్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన కించిద్వ్యక్త్యధికరణ వృత్తిత్వమభావే వివక్షితం యదిచ సత్తాదేరేవ విశిష్టసత్తాత్వాదినావ్యాప్యత్వం హేతుతా

వ్వాదిః సామాన్యతః హేత్వ హేతునా ధారణధర్మత్వేన * యదిచేతి * అథ తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తితా సామాన్యే తత్తత్సాధ్యాభావ సజాతీయ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛేద్యత్వాభావః కుతోనోక్తః ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ గుణాదివృత్తిత్వే హేతుతావచ్ఛేదక పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకత్వాభావేనావ్యాప్తివారణాత్ పూర్వవత్తాదృశావచ్ఛేద్యత్వత్వవ్యాపక వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతి

వచ్ఛేదకవిశిష్ట నిరూపిత హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతా సామాన్యే తత్తత్సాధ్యాభావ సజాతీయ తత్తదధికరణానుయోగికత్వాభావం తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తితాసామాన్యే తత్తత్సాధ్యాభావ సజాతీయ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛేద్యత్వాభావం వా నివేశ్య నివార్యతే తదా జాతిమాన్ సత్త్వాదిత్యాదౌ ఉపదర్శితాప్రసిద్ధి నిబంధనా వ్యాప్తేరుక్తవివక్షామంతరేణైవ నివారణం సంభవతీత్యవధేయం. మిశ్రాస్తు సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావ రూపవ్యాప్తే ర్జాతిమాన్ సత్త్వాదిత్యత్ర విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిమాలోచ్య సకలసాధ్యాభావవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగిత్వ రూపామేవవ్యాప్తిం సాజాత్యాది ఘటనయా పరిష్కృతవంతః తత్పరిష్కృతైవ యథాశ్రుతే వక్ష్యమాణదోష ముద్ధర్తు మభావప్రతియోగిత్వ స్థలే స్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ రూపపారిభాషిక తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాశ్రయ హేతుతావచ్ఛేదకవత్త్వం నివేశయన్ తాదృశలక్షణమాహ * యద్వేతి * తాదృశాః వ్యాప్యవృత్తయః సాధ్యాభావాః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభా

తియోగితాకాభావ నివేశో వాచ్యః ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావయోగోలకీయ వహ్నిభేదవిశిష్ట వహ్నిత్వావచ్ఛేద్యత్వాభావమాదాయాతివ్యాప్తిస్తు .నలఅయోగోలకీయ వహ్నినిష్ఠవృత్తిత్వ నిష్ఠావచ్ఛిన్నత్వే ప్రతియోగితావిరహాదితిచేన్న హేతుతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వస్య నఞర్థత్వాభావాత్. అత్ర స్వాశ్రయ సాజాత్యసంబంధేన సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకో యః స్వాధికరణవృత్తిత్వ నిష్ఠభేదప్రతియోగితా వచ్ఛేదక ప్రతియోగితానిరూపకవృత్తిత్వసంబంధేన సాధ్యాభావ విశిష్టో వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మ స్తదవచ్ఛిన్నాధికరణత్వమనుగతం అవచ్ఛేదకత్వం స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదవత్త్వ సంబంధేనబోధ్యమితి * సాజాత్యాదీతి * నచ స్వసమాన జాతీయ సకలసాధ్యాభావవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగిత్వ మర్థః ఇతి మిశ్రపఙ్క్తావాది పదలభ్యం నాస్తీతి వాచ్యం తాదృశస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వస్య తదభిప్రేతత్వాత్ విశిష్టసత్తాసాధ్యకాతివ్యాప్తి వారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి. ప్రత్యేకం తేషామి

వాః ప్రత్యేకం తేషాం సజాతీయస్య వ్యాపకీభూతస్యాభావస్య ఏకైకతదభావ సజాతీయస్య తత్తదభావవ్యాపకీభూతస్య వ్యాప్యవృత్తేరభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యాపకత్వమవచ్ఛిద్యతే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్ధేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న నిరూపిత వ్యాపకతావచ్ఛేదకం తద్రూపవత్త్వం తత్త్వం తేనరూపేణవ్యాప్యత్వం. వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావ సజాతీయస్తద్వ్యాపకీభూతో ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధూమాభావః వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాభావ సజాతీయస్తద్వ్యాపకీభూతః ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాద్యభావస్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం ధూమత్వాదికం ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకమితి లక్షణసమన్వయః వ్యభిచారిణిధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాద్యభావ తాదృశవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావ సజాతీయ తత్తదభావవ్యాపకవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాద్యభావవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వహ్నిత్వాదేః వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేపి తాదృశ యావత్సాధ్యాభావాంతర్గత ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధూమాభావసజాతీయతద్వ్యాపకాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యకస్యాపివహ్నిత్వాత్ప్రసాజాత్యనిరూపకస్యయద్యపితస్యచతస్యచతస్యచేతివ్యుత్పత్త్యావిశిష్య లాభోభవతీతి ప్రత్యేకమిత్యస్య వ్యాపకీభూతాభావ ఏవాన్వయ ఉచితః అన్యథా ఏకైక వ్యాపకీభూతాభావే ఏకైక సాధ్యాభావ సజాతీయాభేదాన్వయాభావే వ్యతిరేకి సాధ్యకేఽవ్యాప్త్యాపత్తేః తథాపి పూర్వలక్షణే తాదృశాన్వయతాత్పర్య గ్రాహకప్రత్యేక పదోపాదానేన వ్యుత్పాదితస్య తస్యతథాన్వయస్యేదానీం తదనుపాదానేపి తత్ప్రలబ్ధుం శక్యత్వాత్తద్వైయర్థ్యమితి మనసికృత్య ప్రత్యేకం సజాతీయః తేషాం వ్యాపకీభూత ఇత్యన్వయేనార్థమాహ * ఏకైకేతి * వ్యాప్యవృత్తేరితి పూరణం. వహ్నిసాధ్యే ధూమో (ద్రవ్యత్వేన వ్యాప్య ఇత్యాది ప్రయోగవారణాయ తేనరూపేణేతి * కస్యాపీతి * ఘటభిన్నత్వేన ధూమఘటాన్యతరాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకమిత్యతివ్యాప్తివారణాయన్యా

త్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః ప్రథమాభా
వే వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశేషణాత్కపిసంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదౌ కపిసం
యోగత్వాద్యవచ్ఛిన్న కపిసంయోగాభావస్య కేవలాన్వయినః సజాతీయస్య
వ్యాపకీభూతవ్యాప్యవృత్త్యభావస్యాప్రసిద్ధావపి న క్షతిః వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్ట
తదభావం ప్రత్యేతద్వృక్షత్వాద్యభావస్య వ్యాపకత్వాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకసం

నవృత్తిభిన్నత్వ మతిరిక్తవృత్తిభిన్నత్వం వావచ్ఛేదక విశేషణం తచ్చ తత్ప్రతి
యోగితా సమానాధికరణమిత్యాది తత్ప్రతియోగితా నిరూపకాభావస్య ని
రవచ్ఛిన్న విశేషణతాసంబంధగర్భం అన్యథా సంయోగేన ధూమాదావ
వ్యాప్తిః తత్ప్రతియోగితానిరూపకత్వ విశిష్టవత్త్వమపి వివక్షితం తేన న
భావవృత్త్యనవచ్ఛేదకస్యేత్యగ్రిమగ్రంథాసంగతిః స్వవ్యాపకతత్కాన్యత్వ త
త్సమానాధికరణత్వోభయాభావస్య నివేశే తు న కాప్యనుపపత్తిః * కపీతి *
అత్ర కపిసంయోగాధికరణత్వాభావస్య తాదృశత్వేపి తాదాత్మ్యేన హేతావ
వ్యాప్తిరితి కేచిత్ తన్న వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్టస్య వ్యాపకత్వస్య వివక్షణీ
యతయా తస్య తథాత్వాద్దర్శితస్థలే ఏవావ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ * అ
ప్రసిద్ధావపీతి * ద్వితీయాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వ సత్త్వాత్తద్విశిష్ట సంయో
గాభావాదేః కేవలాన్వయిత్వం నాస్తీత్యప్రసిద్ధిరిత్యర్థః కేవలసంయోగా
భావాదౌ వ్యాపకత్వ సత్త్వాద్వ్యాప్యవృత్తిత్వ అవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వరూ
పవ్యాప్యవృత్తిత్వ ప్రవేశే ధూమసామాన్యాభావాద్యసంగ్రహః స్యాదతో
నవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వరూపమేవ తద్వాచ్యం తథా చోక్తస్థలే తదుపాదానేపి
దోషో దుర్వార ఇత్యత ఆహ * వ్యాప్యవృత్తిత్వేతి * వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశి
ష్టానాం తేషామితి ఫలితం సాధ్యాభావ వ్యాపకతా ఘటకాధికరణతా
యాం నిరవచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యమితి నిష్కర్షః ఏవం చ కపిసంయోగాభా
వాది సాధ్యక సద్ధేతౌ కపిసంయోగాదిరూప సాధ్యాభావ సంగ్రహవార
ణాయ సాధ్యాభావేపి వ్యాప్యవృత్తిత్వ మావశ్యకమితి బోధ్యం నను సా
ధ్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వం వ్యర్థం ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటిత సా
ధ్యవ్యాపకతాయా ఏవ లక్షణ ఘటకతయా కపిసంయోగాభావ వ్యావృత్తి
సంభవాదిత్యత ఆహ * సాధ్యతేతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యా

బంధేనసాధ్యవ్యాపకతాయా వివక్షణీయతయా సంయోగేనద్రవ్యస్యావ్యాప్యవృత్తితామతే సంయోగేన తత్సాధ్యకే తాదృశసంబంధేన వ్యాపకతాప్రసిద్ధ్యర్థం వ్యాపకతాఘటకాభావ ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్యావశ్య నివేశనీయతయాసాధ్యవన్నిష్ఠప్రతియోగిసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యాపి సంయోగత్వాదేః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ మక్షతమితి ధ్యేయం. నానావ్యక్తిసాధ్యకేతత్తత్సాధ్యవ్యక్త్యభావస్య నానాధికరణకైకవ్యక్తిసాధ్యకేఽపియత్కించిదధికరణవృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యాభావస్య వ్యాపకీభూతాభావో నహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకఇతి తాదృశసాధ్యాభావవ్యావర్తనాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ నివేశనం వ్యాపకతాచ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధఘటితా తేన సమవాయేన ద్రవ్యత్వాది సాధ్యకగుణాదిహేతౌ విషయతయా సాధ్యవ్యాపకజ్ఞానాదేః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావం ప్రతిహేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్న హేత్వభావస్యావ్యాపకత్వేపి నక్షతిః సాధ్యాభావశ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకో గ్రాహ్యః తేన సంయోగాదినా వహ్న్యాదిసాధ్యకధూమాదిహేతౌ సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావం ప్రతి సంయోగాదినా ధూమాదేరభావస్యావ్యాపకత్వేపినక్షతిః వ్యభిచారిణిసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవ్యాపకవ్యధికరణ హేతుతావచ్ఛేదకాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావమాదాయాతిప్రసంగవారణాయ సజాతీయత్వోపాదానం వ్యతిరేకిసాధ్యకస్థలే యావత్సాధ్యాభావ

వకతాప్రవేశే వ్యాపకీభూతస్యేతి వ్యర్థం సమానాధికరణ నివేశేనైవోపపత్తేరాహ * వ్యాపకతాచేతి * ఇదంతు సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన నిరుక్తయాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణం సాధ్యవత్తాదృశ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం తథాచ తాదాత్మ్యేన ప్రమేయసాధ్యకేవ్యాప్తిః తాదాత్మ్యసంబంధస్యాభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా ఘటకత్వాదతః ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకతాఘటితలక్షణాంతర మభిప్రేతమి

సజాతీయాప్రసిద్ధ్యా ప్రత్యేకతత్సజాతీయత్వనివేశనం సాజాత్యఘటక సమా నాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాదికమనుగతనిరుక్తభేదకూ టరూపమేవగ్రాహ్యం అన్యథా యత్రభిన్నభిన్నసంబంధేన సాధ్యహేతు భావస్తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకసాధ్యాభా వస్యయాదృశప్రతియోగితానిరూపకత్వం తస్యైవతద్వృత్తయాసజాతీయత్వే న తత్సజాతీయాభావనిరూపిత హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతి యోగిత్వాప్రసిద్ధేః సజాతీయస్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నా భావస్యనివేశే హేతువ్యాపకతాయా అపి తత్సంబంధ ఘటితాయావివక్షణే ఉక్తాప్రసిద్ధినిబంధన దోషాసంభవేపి వ్యాపకీభూతస్యేత్యాదేర్వైయర్థ్యా న్యదుర్వారత్వాత్ తత్త్యాగేచచరమలక్షణపర్యవసానాత్. వ్యభిచారిణిసా ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ సజాతీయహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛి న్న హేత్వాద్యభావమాదాయాతిప్రసంగస్యవారణాయ * వ్యాపకీభూత స్యేతి * వ్యభిచారిణోఽభావస్య వ్యభిచారనిరూపకాధికరణే సాధ్యాభావ వ్యాపకత్వాన్నదోషః వ్యాపకత్వంచ నతత్సమానాధికరణాభావప్రతియో గిత్వంసత్వస్యైవతాదృశద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితయా సంభవా త్ నచ తదధికరణవృత్తిత్వ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనఅవశ్యం వాచ్యం తథాచ వహ్న్యాద్యభావవతిధూమాద్యభావస్య ధూమాద్యనాత్మకద్విత్వా ది. తద్వృత్తయేత్యాక్షేదేతృతీయా*భిన్నభిన్నసంబంధేనేతి*వహ్న్యాదేః కాలిక సంయోగసంబంధాభ్యాంసాధ్యసాధనభావఇత్యర్థః. యత్రైకసంబంధేన విభిన్నరూపేణసాధ్యహేతుభావః తత్రసాధ్యాభావస్య సజాతీయత్వేపి న హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న తత్ప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధిరితివ్యంజి తం * సాధ్యతేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావనివే శేతత్సజాతీయతయాతత్సంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యోపాదానేఇత్యర్థః తే నవైయర్థ్యానద్వితీయాభావేసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వానివేశే పినక్షతిః * తత్సంబంధఘటితాయాఇతి * అన్యథామహాకాలభిన్నఘ టాదిత్వాదౌకాలికసంబంధేనహేతావవ్యాప్తేః * వ్యాపకీభూతస్యేతి * సం యోగానవచ్ఛిన్నాయోగోలకావృత్త్యభావసామానాధికరణ్యస్యాపి గుణాంత

ద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య సంయోగాదిరూప హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనావ్య
త్యానతమాగాయ దోషావసర ఇతి వాచ్యం ఏవమపి యత్ర స్వరూపసంబంధేన
హేతుతా తత్ర తాదృశాభావ ప్రతియోగితయా హేత్వభావస్య వ్యాపకతా
నుపపత్తేర్దుర్వారత్వాత్ నాపి తాదృశాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక
రూపవత్త్వం అభావత్వాద్యాత్మక తాదృశరూపమాదాయాభావమాత్రస్యై
వ వ్యాపకతయా వ్యాపకత్వస్యావ్యావర్తకతాపత్తేః ఏవం వహ్న్యాద్యభావ
వతి ధూమావయవాదౌ సమవాయేన వర్తమానధూమాదిరూప మభావ
మాదాయ తదభావవ్యాపకతాభంగభియా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనసా
మానాధికరణ్యస్య నివేశనీయతయా సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సత్త్వాద్య
భావవతి సామాన్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యా అ
వ్యాప్తిశ్చేతి తద్వన్నిష్ఠాన్యోన్యాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమేవసా
ధ్యాభావవ్యాపకత్వం నిర్ధూమో వహ్నిశూన్యత్వాదిత్యాదౌ హేత్వభావ
స్య వహ్న్యాదేః ప్రత్యేకం ధూమాదిమన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితా వచ్ఛేదక
త్వేపి అఖండస్య నిర్ధూమత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాద్యభావస్య
తాదృశవ్యాపకతాసంభవాత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య హేతు
వ్యాపకతయైవ లక్షణసమన్వయః తద్వన్నిష్ఠత్వం దైశికవిశేషణతయా గ్రా
హ్యం అతో వహ్న్యభావవతి ధూమాద్యభావవద్భేదస్య కాలికాదిసంబం
ధేన వృత్తావపి న క్షతిః అభావాభావస్య ప్రతియోగిరూపత్వేప్యభావవద్భేదా
తిరిక్త ఏవ అతో ధూమాద్యభావవతి అయోగోలకాదౌ దైశిక విశేషణతయా
వహ్న్యభావవద్భేదస్య వృత్తిరవ్యాహతైవేతి న వహ్న్యభావస్య ధూ
మాద్యభావవ్యాపకతాపత్తిః అథవా యదీయ దైశికవిశేషణతాసంబంధ సా
మాన్యే తత్త్వసాధ్యాభావవద్వృత్తించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వాభావస్తదన్య
భావేన సత్త్వాద్వ్యాపకత్వపర్యంతం * అవ్యావర్తకతాపత్తేః * వ్యభిచార్య
వారకతాపత్తేః యద్ధర్మావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావత్వం
తాదృశాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం తద్ధర్మవత్త్వోక్తౌ త్వాహ * ఏవమితి *
అభావవద్భేదస్యాతిరిక్తత్వప్రసాధనానపేక్షం వ్యాపకత్వమాహ * అథవే
తి * నను వ్యాప్యవృత్తిత్వావచ్ఛేదేన వ్యాపకతాన్వయః స్యాత్ ఉద్దేశ్యతావ

త్వమేవతదభావవ్యాపకత్వంఅభావస్యేతిభావభిన్నస్యేత్యర్థకం తేన ధూమ
వాన్ జలత్వాభావాదిత్యాదౌ జలత్వాదినిరూపితదైశికవిశేషణతాయా అ
ప్రసిద్ధ్యాతత్ర నిరుక్తభేదకూటాత్మకవ్యాపకతాసత్వేపి నాతివ్యాప్తిః అభా
వరూపసద్ధేతౌ హేతుమత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాద్యభావ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతామాదాయైవలక్షణసమన్వయః ధూమవా
న్వహ్నేరిత్యాదౌ అయోగోళకాదావప్యుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన వర్తమాన
స్యవహ్న్యాద్యభావస్య నిరుక్తవ్యాపకతాసత్వాదతివ్యాప్తిరతో వ్యాప్యవృత్తే
రితి యద్యపి తాదృశాభావా అపి హ్రదాదౌ వ్యాప్యవృత్తయః తథాపి
వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టస్య వ్యాపకత్వంవివక్షణీయం అనవచ్ఛిన్నవిశేషణతా
సంబంధేన వ్యాపకతానివేశలాభాయైవ తదుక్తం అవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వ
రూపంవ్యాప్యవృత్తిత్వంతు నశక్యతే నివేశయితుం సంయోగేన సద్ధేతౌహే
తుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న హేత్వభావస్యాతథాత్వాత్ తత్ప్రతియో
గితేత్యత్ర ప్రతియోగితా హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాగ్రాహ్యా అ
న్యథావ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకహేత్వభావస్య సాధ్యా
భావవ్యాపకస్య సమనియతాభావైక్యమతే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకాభావరూపతయా సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావ
సజాతీయత్వేనతమాదాయాతివ్యాప్తివిరహేపి ఆత్మత్వాదిసాధ్యకే విషయ
తయా హేతౌజ్ఞానాదౌ సాధ్యాభావవ్యాపకసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న
జ్ఞానాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తేః అభావే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ విశేషణంప్రవేశ్యచ నాతిప్రసంగవారణసంభవః
సమనియతాభావైక్యేసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న జ్ఞానాద్యభావస్యాపి స్వ
సమవాయివిషయకత్వసంబంధేన జ్ఞానాదివిశిష్టజ్ఞానాదేర్విషయితా సంబం
ధావచ్ఛిన్నాభావ సమనియతత్వేన తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి

చ్ఛేదకావచ్ఛేదేన విధేయాన్వయాత్ సచాయుక్తః విశేష్యవృత్తేరితి న్యా
యాదిత్యతఆహ * అనవచ్ఛిన్నేతి * నిరవచ్ఛిన్నవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛి
న్న తద్వన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాఃయదీయనిరవచ్ఛిన్న విశే
షణతాయాశ్చప్రవేశార్థం * స్వసమవాయీతి * ఘటావచ్ఛేదేనతదా

తాకత్వాత్. ధూమాద్యభావవ్యాపకమహానసీయవహ్న్యభావప్రతియోగినో వహ్నిత్వాదినా వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నవ్యాపకత్వాదతిప్రసంగ ఇతి ప్రతియోగినో వ్యాపకతాముపేక్ష్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య తదవచ్ఛేదకత్వపర్యన్తానుధావనం ద్రవ్య విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావవ్యాపకాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టసత్తాత్వాదేర్హేతుతావచ్ఛేదకోపలక్షితహేతువ్యాపకత్వాసంభవాత్ యం ప్రతీత్యనుక్త్వా యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతీత్యుక్తం వ్యాపకతా చ హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన గ్రాహ్యా అతో మహాకాలభిన్నః కాలత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావవ్యాపకాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకాదేః కాలికాదిసంబన్ధేన హేతువ్యాపకతాయామవచ్ఛేదకత్వేఽపి నాతిప్రసంగః వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధభేదనివేశనాదికం స్వయమూహ్యం నచ ధూమవాన్వహ్నిమత్త్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః ధూమాద్యభావవ్యాపకధూమాద్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకజలాదివృత్తిత్వవిశిష్టధూమాభావాభావత్వాదేర్హేతుతావచ్ఛేదకస్వరూపసంబన్ధఘటితహేతువ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాదితి వాచ్యం భావవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాయా వివక్షణీయత్వాత్. యథాశ్రుతమిశ్రలక్షణముపన్యస్య దూషయతి * సాధనస్యేతి * తాదృశేతి * యే యే సాధ్యాభావాః ప్రసిద్ధాః తత్తత్సజాతీయతత్తద్వ్యాపకేత్యర్థః * తదవచ్ఛేదకత్వం * తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం. ఆద్యే * ద్రవ్యం సత్త్వాదావితి * ద్వితీయే * జ్ఞేయం ప్రమేయాదిత్యాదావితి * నను ప్రమేయత్వాదేః కేవలాన్వయితావచ్ఛేదకత్వేఽపి వాచ్యత్వత్వాదేరివ సాధ్యాభావవ్యాపకవ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమక్షతమేవేత్యాశంకాం నిరస్యతి * ప్రమేయత్వవ్యధికరణేతి * ప్రమేయత్వస్య కేవలాన్వయిత్వాదితి భావః ధూమాద్యభావం ప్రతివిషయితాదిసంబన్ధేన వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య యోఽభావస్తస్య వ్యాపకత్వా

త్తన్నిష్ఠాన్నాభావవదవ్యావృత్తిజ్ఞానప్రతియోగితావచ్ఛేదకాభావోఽపీతి నన మానైయత్యభంగః * పర్యన్తేతి * వహ్నిజలోభయాభావవారణాయ ప్రతియోగితాయాస్తదవచ్ఛేదకత్వం నోక్తం * స్వయమితి * జ్ఞానవాక్త

త్తమాదాయ సమవాయేనాత్మత్వే సాధ్యే సమవాయేన ద్రవ్యత్వే హేతౌ ఆత్మత్వాభావం ప్రతి విషయితాసంబంధేన ద్రవ్యత్వత్వవజ్జ్ఞానస్య యస్సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకోఽభావస్తస్య వ్యాపకత్వాత్తమాదాయాతిప్రసంగస్య వారణాయ చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం హేతుతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యావశ్యం నివేశనీయతయా వ్యధికరణసమవాయాదిసంబంధేన ప్రమేయత్వస్య అభావప్రతియోగితాయా మనమానాధికరణతయావచ్ఛేదకత్వసంభవేపి న నిస్తార ఇత్యవధేయం. అన్యోన్యాభావ ఏవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకో నత్వత్యన్తాభావ ఇత్యాశయే నేదం అన్యథా ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాత్యన్తాభావమాదాయ లక్షణగమనసంభవాత్. ఏవమపి లక్షణం గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే కంబుగ్రీవాదిమత్త్వాద్యవచ్ఛిన్న హేతుకావ్యాప్తిరపి ద్రష్టవ్యా ఏతేన వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగితాయాం హేతుతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వవ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవివక్షణేపి ప్రమేయహేతుకస్థలే వాచ్యత్వత్వాదినా ఘటాద్యభావ ప్రతియోగితాయాం తాదృశోభయాభావసత్త్వేన లక్షణసమన్వయేపి న నిస్తారః ఉక్తస్థలే హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వాప్రసిద్ధ్యా అప్రతీకారాత్. ఉక్తలక్షణే సజాతీయాదప

ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయితయా ద్రవ్యత్వత్వవజ్జ్ఞానాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణాయ హేతుతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ సాధ్యాభావవ్యాపకసాధ్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న హేతువ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాదతివ్యాప్తిరతః హేతుతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన హేతువ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం ప్రవేశ్యం ఏకసంబంధేన తదుభయం వా సమ్యక్ ఆదినా యద్రూపవత్త్వం హేతుతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వం చ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనేత్యస్య పరిగ్రహః ప్రయోజనం స్ఫుటం ప్రతియోగితాయాం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశితత్వాదుక్తవహ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వాదాహ* ఆత్మత్వే ఇతి * ప్రమేయత్వేన ఘటపటోభయభేదస్తు వహ్నిత్వేన తాదాత్మ్యేనోభయా

దవరిత్యాగేనలఘులక్షణమాహ * యద్వేతి * వ్యభిచారిణివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాదికమాదాయాతివ్యాప్తేర్వారణాయ * యావంతఇతి * వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ మహానసీయ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతానవచ్ఛేదకతయా అవ్యాప్తిరితి తాదృశా ఇతి. సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకా ఇత్యర్థః అతివ్యాప్త్యవృత్తిత్వవిశేషణం ప్రయోజనాభావాదనుపాదేయం సాధ్యాభావ సజాతీయత్వాదివిశేషణావచ్ఛిన్నస్యాప్యభావాంతరస్య ప్రక్రాంతత్వాత్తాదృశపదే తత్పరత్వభ్రమస్య ఝటితినిరాసాయ అభావా ఇత్యేతన్మాత్రమనభిధాయ సాధ్యాభావా ఇత్యుక్తం యావత్సాధ్యాభావ నిరూపితానకాచిదపి ప్రతియోగితేతి ప్రత్యేకపదం

భావానంగీకర్తృణాభిమతాంగీకారః * వ్యధికరణేతి * వహ్నిసామాన్యాభావమాదాయధూమవాన్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్త్యభావాదవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనఅతివ్యాప్తిలాభాయేదం * ప్రయోజనాభావాదితి * నను కపిసంయోగాభావవాన్మేయత్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగాత్మకాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య హేతువ్యాపకతావచ్ఛేదకతా సంపత్తయే హేతువ్యాపకత్వం ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితమేవనివేశ్యం ఏవం కపిసంయోగ్యేతత్త్వాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకస్యసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకస్యసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వనిర్వాహాయసాధ్యవ్యాపకత్వమపితథైవనివేశ్యంఏవంవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానుపగమేపి పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్ట వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయైవలక్షణసంగతేర్హేతువ్యాపకత్వే ప్రతియోగివైయధికరణ్యానివేశలాఘవాదవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వరూపవ్యాప్యవృత్తిత్వమావశ్యకమితిచేన్న ఏతల్లక్షణేప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనవ్యాపకతయోర్నివేశనీయతయా ప్రతియోగివైయధికరణ్యయోర్నివేశః నచైవంవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యవ్యాపకతాఘటకతానిబంధనదోషఇతివాచ్యం సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకతావివక్షణాత్ తదపిప్రతియోగివిశేషణవృత్తిత్వ లక్షణావచ్ఛేదకత్వేమేవతేనవహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్నిఘటాన్యతరాభావమాదాయనదోషః * ఝటితీతి * పౌనరుక్త్యన్నీతబాధగ్రహంవినేత్యర్థః

అత్రైవ వ్యభిచారిణం ప్రత్యపి యత్కించిత్సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య వ్యాపకతయాతిప్రసంగస్య వారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనైవ వ్యాపకతా నివేశనీయా ఇత్థంచ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకసమవాయాదిసంబంధేన వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య ధూమాద్యవ్యాపకత్వాదసంభవ ఇతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనైవ సాధ్యవ్యాపకతా వివక్షణీయా తథాచ కేవలాన్వయి సాధ్యకస్థలే వ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావమాదాయ నిర్వాహో న భవతీతి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగితాబోధ్యా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాద్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకజలాదివృత్తిత్వవిశిష్టధూమాద్యభావాభావత్వేన వహ్న్యాదివ్యాపకత్వేపి నాతివ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న నిరూపిత స్వావచ్ఛేదక సంబంధఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాయావత్యః ప్రతియోగితాః ప్రత్యేకం తదవచ్ఛేదకరూపేణ తదవచ్ఛేదకసంబంధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యాపకత్వ మిత్యేతాదృశార్థస్యైవ వివక్షణీయత్వాత్సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకం. యద్రూపం తేన వ్యాపకత్వవివక్షణే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితానఘటత ఇతి సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకనివేశః యథాసన్నివేశే న వైయర్థ్యం ప్రతియోగితాయాః స్వరూపసంబంధరూపత్వే వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా వహ్న్యాదివ్యక్తిభేదేన భిన్నాయా ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛే

నను సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటిత వ్యాపకతయోః ప్రాగ్వత్ ప్రవేశే ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథానవకాశాపత్తిరిత్యత ఆహ * అత్ర చేతి * వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం వ్యభిచారిణి దోష వారణాయ యావత్త్వం దేయం ఏవంచ సాధ్యాధివృత్త్వమపి తత్ర తేన వహ్నిత్వేన ఘటాభావమాదాయ న దోషః తచ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వం తేన వహ్నిత్వేన తద్వహ్ని ఘటాన్యతరాభావమాదాయ న దోషః ఇదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ సమవాయాద్యవచ్ఛిన్నవాచ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగితాయాః స్వావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వాప్రి

దకత్వం నసంభవతీతి వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వంనని వేశితమ్ ****************************

——శ్రీ ఇతి గదాధరీయే మిశ్రలక్షణమ్. శ్రీ——

కూటఘటితలక్షణే వ్యభిచారిణి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతియోగితాకేన నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావః అపితు జగద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావఏవ సచవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకఏవ వృత్తిమద్వృత్తి రిత్యతివ్యాప్తివారణాయ కూట పదముపాత్తం తాదృశాతివ్యాప్తిః సమానాధికరణ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సాధారణరూపేణ సాధ్యాభావస్య వ్యాప్యతావచ్ఛేదకకోటౌ ప్రవేశనఏవ ప్రసజ్యతే నతు విశిష్య సాధ్యాభావనివేశే తథాసతి నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి లక్షణఘటకతానిర్వాహాదితి కూటపదమనుపాదాయ విశిష్యసాధ్యాభావం నివేశ్యైవ లక్షణముచితం తదుపాదానే బహూనాందోషాణాం వక్ష్యమాణత్వాదితి కూటఘటితలక్షణవాదినమాక్షేప్తుంకూటాఘటితంలక్షణందర్శయతి*వరేత్విత్యాదినా* సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయవ్యభిచారిమాత్రే అతివ్యాప్తిరతోయావంతఇతి. తథాసతి సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య యావత్తాదృశాభావాంతర్గతస్య వ్యభిచారిణ్య సత్వాన్నాతివ్యాప్తిః వృత్తిమద్ధ్యలక్షణాఘటకత్వేపి స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నజ్ఞేయత్వత్వావచ్ఛిన్నావృత్త్వనిష్ఠప్రతియోగితాయా లక్షణఘటకతయావతారకత్వ నిర్వాహః

——శ్రీ ఇతి కృష్ణభట్టీయే మిశ్రలక్షణమ్. శ్రీ——

దీధితికారేణ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనవృత్తిమద్వృత్తిత్యత్ర హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధ నివేశప్రయోజన మాత్రం దర్శితం నత్వావిశిష్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వస్యేతి స్వయంతస్యవ్యావృత్తిమాహ * వృత్తిమదితి * అసంయుక్తాదావితి * ఆదినాఽవృత్తి పరిగ్రహః అసంయుక్తపదంచాసంయుక్త వృత్తిమత్పరం తేననాదిపదవైయర్థ్యం గగనాదేః సంయోగోపగ్రమేపి తత్ప్రతియోగితానుపగమాన్నాది పదాసంగతిః, ఏవంచ వృత్తి

ద్వృత్తిత్వానుపాదానే సమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవత్సంయుక్తత్వాద్యభావస్య అసంయుక్తాదౌ ప్రసిద్ధస్య హేతావసత్వాత్సంయోగాదిసంబంధేన హేతావవ్యాప్తిః యాదృశసంబంధ ప్రతియోగిత్వంవస్తుమాత్రేపివ తాదాత్మ్యవిషయతాదిరూప తాదృశసంబంధేన హేతావేవపరంలక్షణసమన్వయోభవతి తాదృశసంబంధేన జగత్సంబద్ధత్వస్య సమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నా భావస్య ప్రసిద్ధేరితి తదుపాదానం. నను వృత్తిమద్వృత్తిత్వోపాదానేపి జగత్సంయుక్తత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య జాత్యాదిరూపవృత్తిమత్యవర్తమానస్య వారణాసంభవాద్వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిర్దుర్వారైవ నిర్ధూమసంయుక్తత్వాద్యభావస్య నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వావ్యాపకప్రతియోగితాకతయా వృత్తిమన్మాత్రస్యైవ నిర్ధూమకాలాదివృత్తిత్వేన చ నిర్ధూమవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య వ్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తేర్వారణాయ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యైవ నివేశనీయతయా సంయోగాదినా యత్ర హేతుత్వం తత్ర జగత్సంయుక్తత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్యాపి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వేన లక్షణఘటకత్వాద్వృత్తిమత్పదస్యయథాశ్రుతార్థకత్వే కాలికసంబంధేన గగనాదేరవృత్తిత్వమతే తేనసంబంధేన యత్ర హేతుతా తత్రైవ పరమవ్యాప్తివారకతా తేనసంబంధేన జగద్వృత్తిత్వాభావస్య అవృత్తిమాత్రే ప్రసిద్ధత్వాదిత్యత ఆహ * యేనసంబంధేనేతి *

మాత్ర ముపాదాయ సంబంధ నివేశవ్యావృత్తే ర్నాసంగతిః విషయతాదీత్యాదినా కాలికసంబంధేన గగనాదేః వృత్తిమత్త్వమతే తత్పరిగ్రహః * జగత్సంబద్ధత్వస్యేతి * స్వయంవృత్తిత్వమిత్యస్యసంబద్ధత్వ మిత్యర్థస్యకృతత్వాత్తదనురోధేనేయముక్తిః సంబంధాంతరేణవృత్తిప్రదర్శనాయజాతీతి. తర్హి వృత్తిమద్వృత్తిత్వమేవవ్యర్థ మిత్యత ఆహ * వృత్తిమత్పదస్యేతి * * యథాశ్రుతార్థకత్వే * ఆధేయతావదర్థకత్వే నసంబంధార్థకత్వే తథా సతి ఇదం వాచ్యం ఘటాదిత్యాదౌ కాలికసంబంధేన హేతౌ కాలికసంబంధావ

నక్షతిరితి నావ్యాప్తిరిత్యర్థః నతునాసంభవః తాదాత్మ్యకాలికాదిసంబం ధేన హేతౌలక్షణసమన్వయసంభవాదితి. నను నానావ్యక్తిసాధ్యకే తత్తత్సా ధ్యవ్యక్త్యభావవద్వృత్తిత్వాభావస్య హేతావసత్త్వాదవ్యాప్తిః కూటఘటి తలక్షణఇవాత్రాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకాభావనివె శేపి తాదృశతాదృశఘటోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ వహ్న్యాది సాధ్యకే గుణాదివృత్తిత్వవిశిష్టసత్త్వాద్యభావమాదాయచ సత్త్వాదిసాధ్యకే అవ్యాప్తిర్దుర్వారైవ ఏవమవ్యాప్యవృత్తికపిసంయోగాదిసాధ్యకే హే త్వధికరణస్యైవ జగతఏవ కపిసంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవత్తయా తద్వ ద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యై వ వృత్తిమద్వృత్తిత్వేనావ్యాప్తివిరహేపి తాదృశకపిసంయోగాభావాదిసా ధ్యకద్రవ్యత్వాదిహేతౌ కపిసంయోగాదిరూపసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వా భావాసత్త్వాదవ్యాప్తిరిత్యతఆహ *సాధ్యాభావశ్చేతి* పూర్వవదితి* మిశ్రలక్ష ణేయథాసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతి యోగితాకో వ్యాప్యవృత్తిరభావో నివేశ్యతే తథాత్రాపి నివేశనీయఇత్యర్థః తత్రద్వయోర్హ్యస్వకథితోభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావానాం ప్రథ మ విశేషణేన కపిసంయోగాదిరూపాభావానాంచ ద్వితీయవిశేషణేనవ్యా వృత్తిః నను సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వప్రతియోగికాభావమాత్రనివేశే ప్ర కృతహేతుసాధారణస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విశేషస్య సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపి వృత్తిమద్వృత్తిస్సంభ వతీతి యావత్తాదృశాభావాంతర్గతతద్వత్వస్య హేతావభావాదసంభవః

చ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్య సంబద్ధాప్రసిద్ధ్యసంగతేః గగ నాదేరపి తాదాత్మ్యసంబంధప్రతియోగిత్వాత్ తాదాత్మ్యవిషయతాసంబం ధేన హేతౌలక్షణసంగతేః వృత్తిమద్వృత్తిత్వం వినాపి ప్రదర్శితత్వాత్తత్త్యాగః * తాదాత్మ్యేతి * వాచ్యత్వాదేః సాధ్యతా తాదాత్మ్యపదంచ విషయిత్వోప లక్షణం ఉభయత్రాపి జగద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావాప్రసిద్ధ్యా వ్యధికరణధ ర్మావచ్ఛిన్నజగద్వృత్తిత్వాభావమాదాయ కాలికసంబంధస్థలేతు తాదృశా భావాప్రసిద్ధావపినతస్యవృత్తిమద్వృత్తిత్వమిత్యుక్తాభావమాదాయలక్షణసమ

స్వయః ఏతద్రూపవాన్ ఏతద్రసాదిత్యాదౌ జగత్పదపూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశి
ష్టరూపాభావతద్రూపైతద్రూపోభయాభావవత్త్వేపివృత్తిమత్వవృత్తిత్వవ్యధికర
ణ ధర్మావచ్ఛిన్నజగద్వృత్తిత్వాభావమాదాయైవ లక్షణసమన్వయ ఇ
త్యతో నానావ్యక్తీతి. నచైతద్రూపవద్భిన్నత్వేనైతద్రూపతద్రూపాన్యతరాభావ
మాదాయైవకుతో నావ్యాప్తిః వహ్నిత్వేన మహానసీయవహ్నిఘటాన్యత
రాభావమాదాయ దోషవారణాయ. న్యూనవృత్తినాతిరిక్తవృత్తినా వా ధ
ర్మేణానవచ్ఛిన్నాయాః ప్రతియోగితాయాః రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
త్వోపాదానే వ్యావశ్యకత్వాత్ అతిరిక్తవృత్తిత్వంచ తత్ప్రతియోగితానిరూ
పకీభూతాభావవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వేసతి తత్ప్రతియోగితా సామానాధిక
రణ్యం తేన రూపకపాలత్వోభయాభావనిరాసః యదిచైతత్కాలత్వే తద్రూ
పత్వేన రూపసామాన్యాభావమాదాయదోష ఉచ్యతే తదాన్యూనవృత్తిధ
ర్మానవచ్ఛిన్నత్వమేవోపాదేయం ధూమాభావప్రతియోగితాయాశ్చధూ
మమాత్రవృత్తిత్వమేవ తేనతస్యాః ప్రమేయసామాన్యవృత్తిత్వేన నతదం
గ్రహః శంక్యః. జగత్పదేతివ్యాప్యవృత్తితానిరూపకత్వ పర్యంతవివక్షావ్యా
వృత్తిర్నాస్తీతి వ్యంజనాయ తేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ తత్సత్త్వేపి
నక్షతిః- యద్వావచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వం నేహవ్యాప్యవృత్తిత్వం ధూమవాన్
వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తేః కింతు నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం తస్యాచ నేహవ్యా
వృత్తిరితి సూచనాయ మిశ్రేతి. నను మిశ్రరీత్యాభావమనివేశ్య ద్వితీయరీ
త్యాభావనివేశే వ్యాపకతాఘటకీభూతప్రతియోగివైయధికరణ్యానివేశేనోక్తదో
షాభావాదభావేవ్యాప్యవృత్తిత్వానదేయమితి లాఘవం వహ్నిత్వేన ఘటా
ద్యభావమాదాయవ్యాపకత్వాప్రసిద్ధివారణాయ సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛే
దకత్వం వక్తవ్యం వహ్నిత్వేన మహానసీయ ఘటాన్యతరాభావ ముత్పత్తి
కాలావచ్ఛేదేన వహ్నిసామాన్యాభావమాదాయ దోషవారణాయ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వైవ నివేశ్యా ఏవంచ వహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వత్వాదినా ఘటాభావఏవ లక్షణఘటకః
సంయోగాదిసాధ్యకే గుణావృత్త్యభావమాదాయచ నాతిప్రసంగ ఇతిచేన్న
సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతి

ఏవం సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వస్య పరిష్కృతహేతు వృత్తితావచ్ఛేదకీభూత కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నస్యాభావోపి యావత్తాదృశా భావాంతర్గతఇతి తద్వత్వ విరహాదపి వ్యతిరేకి సాధ్యకహేతూనాం అ వ్యభిచారిత్వానుపపత్తిః తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియో

యోగితాకాభావస్తామ ఘటితలక్షణవాదినమాక్షేప్తుం స్వయమభిధానీయ లక్షణే తార్ణ్యతార్ణ్యదహనోభయాభావస్య విశిష్యనివేశవారణాయసమ నైయత్యస్థానికవిశేషణాంతరవిశేషిత ప్రతియోగితాకత్వేన తదభిమత సా ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యావశ్య నివేశనీయ త్వాత్ అన్యథాతదాక్షేపానుపపత్తేః ఏతదభిప్రేత్యైవ కూటఘటితలక్షణ ఏవేత్యాద్యభిహితం ఏవంచ గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయతాసం బంధేన సాధ్యవ్యాపకస్యజ్ఞానాదేః సమవాయావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతి వ్యాప్తివారణాయసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన వ్యాపకత్వం ప్రవేశితమితిది క్ నను వ్యాప్యవృత్తిత్వోపాదానే కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా కాకాశాభావాభావసాధ్యక సద్ధేతావాకాశాభావరూప సాధ్యాభావస్య వ్యాప్యవృత్తేరధికరణేజగతివృత్తి మద్వృత్తేర్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభా వస్యైవ సత్వాదవ్యాప్తివిరహోపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా కఘటత్వాభావాభావ సాధ్యకాత్మత్వాదౌ వ్యాప్యవృత్తేర్ఘటత్వాభావ రూపసాధ్యాభావస్యాధికరణే ఆత్మని హేతుసత్వేనావ్యాప్తిః నచావచ్ఛిన్న వృత్తికాన్యత్వం వ్యాప్యవృత్తిత్వం ఘటావచ్ఛేదేన సాధ్యస్యైవ ఘటభి న్నావచ్ఛేదేనైవ ఘటత్వాభావస్యకాలె సత్వాన్నావ్యాప్తిరితివాచ్యం సం యోగేన సాధ్యతాయాం వ్యభిచారిణిధూమాద్యభావాదెర్లక్షణఘటకతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తేః మైవం సాధ్యవ్యాప కతావచ్ఛేదకరూపవిశిష్టస్వప్రతియోగిమత్త్వాగ్రహవిరోధితానియామకసంబ న్ధేనసాధ్యాభావవత్తాయా వివక్షణీయత్వాత్ ఘటత్వవత్తాగ్రహెప్రాదేశిక వి శేషణతాసంబంధేన ఘటత్వాభావస్య విరోధిత్వాత్ ఉక్తదోషవారణాయ రూపాంతరం· విశేషామహానసవృత్తిత్వాదిః మిశ్రరీత్యావృత్తిత్వాభావనివేశే దోషమాహ * ఏవమితి * కించిద్ధర్మాః ఆలోకావృత్తిత్వాదిః * తత్రదితి*

గితాకాభావశ్చవివక్షితుమశక్యః కేవలాన్వయినిసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వే న ఘటాద్యభావస్య తాదృశగురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమతే ప్రసిద్ధావపి తస్యాతథాత్వమతే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య స్వఘటక కేవలవృత్తిత్వత్వ సమనియతతయా ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా దుర్వారత్వాత్ తత్తదభావవద్వృత్తిత్వస్య ఘటకధర్మావచ్ఛిన్నాభావ నివేశేచ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావవ్యక్తే స్తత్తదభావత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తాదృశతయా తస్యచ ధూమాదావసత్త్వాదవ్యాప్తిః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ ప్రవృత్తి తాదృశ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావనివేశనేపి ఘటవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నసాధ్య [త్యాభావాది] కే తాదాత్మ్యేన ఘటత్వవ్యాపకాదిహేతౌ తాదృశసాధ్యాభావ ది

స్వవిషయితాకాన్యప్రతీత్యవృత్తిత త్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వరూపవిశిష్టవిషయితాకత్వం నచైవమాలోకావృత్త్యభావవ్యుదాసాసంభవః ఆలోకావృత్తిత్వ సమానాధికరణ నిర్వహ్నివృత్తిత్వరూపవిశిష్ట విషయితావ్యక్తేః స్వవిషయితాకాన్యప్రతీత్య వృత్తిత్వాదితివాచ్యం తాదృశవిశిష్టవిషయతాసామాన్యస్య నివేశ్యత్వాత్ వహ్నిసామాన్యాభావవ్యక్త్యవచ్ఛిన్నాభావ స్త్వలీకః తద్వత్తోగగనాభావాదేః కేవలాన్వయిత్వాదితి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావానుభావనంతస్యాగ్నిమవృత్తిత్వాన్తైన వారణాలాభాయ వ్యక్తేరితి నచ వహ్న్యభావవ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య వహ్నిరూపతయా వృత్తిమతిస్వరూప సంబంధేన వృత్తిత్వాసంభవః ఏవమపి వహ్నిమత్త్వ ప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వ సాధ్యకధూమాదావవ్యాప్తేః * అవ్యాప్తిరితి * కేవలాన్వయిసాధ్యకే లక్షణసంగతేః ఏవంతద్ధూమనిష్ఠవృత్తిత్వవాన్ తాదాత్మ్యేన తద్ధూమాదిత్యాదౌ తద్ధర్మనిష్ఠవృత్తిత్వాభావత్వస్య ఘటకత్వేపి తదవచ్ఛిన్నాభావస్య తద్ధూమనిష్ఠవృత్తిత్వాత్మనో హేతావసత్త్వాల్లక్షణసమన్వయః నచ వాచ్యత్వత్వేన తద్ధూమనిష్ఠవృత్తిత్వాభావవద్వృత్తిత్వత్వ ఘటకతాయాః తద్ధూమనిష్ఠవృత్తిత్వత్వేనత్వాన్నతదవచ్ఛిన్నాభావత్వమితివాచ్యం తద్వ్యక్తిత్వేనైవసాధ్యాభావస్యనివేశాదితి * ఘటవృత్తిత్వత్వేతి * ఇదంఘటవృత్తితావత్ప్రమేయత్వాదిత్యాదావిత్యర్థః ఏతే

నసంబంధసామాన్యావచ్ఛిన్నంవృత్తిత్వంయదిసాధ్యఘటకంతదాఘటత్వాభా వాదేః సాధ్యాభావవత్త్వాప్రదర్శనాసంగతిః ఘటాదౌ కాలికసంబంధేన తే త్సత్త్వాత్ నాపి సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నం తత్ అతఏవద్రవ్యత్వఘటత్వ ఘటరూపాదీనాం సర్వేషాం ప్రత్యేకం హేతుతాలాభాయ ఘటత్వవ్యాప కతాభివర్ణనమితిసాంప్రతం తథాసతి ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యల క్షణాఘటకత్వాపాతాత్ ఘటావృత్తిత్వస్య ఘటత్వాభావాత్మకసాధ్యాభా వవద్వృత్తిత్వేపి ఘటాసమవేతవృత్తిత్వ రూపసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ ఘటకత్వాభావాత్ నచ ఘటాసమవేతత్వస్యైవ తద్ఘటకతయా తదవచ్ఛి న్నాభావ ఏవలక్షణ ఘటకోభవత్వితివాచ్యం వాచ్యత్వాదీనామపి ఘటా సమవేతతయా స్వరూపసంబంధేన తదాభావప్రసిద్ధేః సమవాయాదినాతద భావస్య సంభవేపి తస్య సామాన్యాదావప్రసత్త్వేన ఘటమాత్రవృత్తేరి త్యసంగతంస్యాత్ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ స్యాగ్రే వాచ్యతయా లక్షణాఘటకత్వాచ్చేతిప్రత్యుక్తం స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వస్యైవ సాధ్యఘటకత్వాత్ నను ఘటనిరూపిత స్వరూపసంబంధావ చ్ఛిన్న వృత్తిత్వస్య సాధ్యత్వేపి కథమవ్యాప్తిః వృత్తిత్వత్ర సాధ్యాభావవ న్నిరూపితహేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న యావదాధేయతా వృత్తి త్వ వివక్షయైవ ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావవారణాత్ ఘటావృత్తిత్వంహి నసాధ్యాభావవన్నిరూపితయావత్తాదాత్మ్యవృత్తిఘటనిరూపిత తాదాత్మ్య స్యాపి యావత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాంతర్గతతయా తత్రఘటనిరూపి తస్వరూప సంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావ రూపఘటావృత్తిత్వస్యాస త్త్వాత్ ఘటనిరూపితతాదాత్మ్యంఘటే స్వరూపసంబంధేన వర్తతే నతు ఘటస్వరూపమితి తత్ర ఘటావృత్తిత్వం నాస్తీతి ఏవంచ తాదృశాభావోన లక్షణఘటక ఇతి చేన్న ప్రమేయత్వంపక్షః తాదాత్మ్యేనప్రమేయత్వ మేవ హేతుః నిత్యజ్ఞానే స్వరూపసంబంధేన వర్తమాన యావత్పదార్థ నిత్య జ్ఞానైతదన్యతమ ప్రతియోగికత్వ విశిష్టవిషయితా సంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తి త్వం సాధ్యమిత్యాదిస్థలాభిప్రాయేణావ్యాప్తికథనం తత్రయన్నిరూపిత వృ త్తిత్వం సాధ్యంతస్యాపి సాధ్యవత్త్వేన ఘటాదితాదాత్మ్యస్య స్వరూపసం

ద్వృత్తిత్వనిష్ఠతాదృశసాధ్యాభావవత్త్వ రూపతథావిధధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
స్యఘటాది మాత్రవృత్తేర్హేతావసత్త్వాదవ్యాప్తిర్మణ్యర్వారైవ సాధ్యాభా
వాది వ్యావృత్తఘటకతానివేశేచ ప్రయాసగౌరవమితి తత్తత్సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వత్వ సమనియతప్రతియోగితాకాభావంవివక్షయతి*తద్వదితి*స్వసం
బంధేన నిత్యజ్ఞానాన్నవృత్తితయా తత్రసాధ్యాభావః సులభః ఏవంచ యావ
త్తాదాత్మ్యన్యవృత్తినిత్యజ్ఞాన నిరూపిత నిరుక్తాన్యతమ ప్రతియోగికత్వ విశిష్ట
విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావావచ్ఛిన్నాభావస్య స్వరూపస
మ్బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య జ్ఞానమాత్రవృత్తిత్వేన హేతావభావాద
వ్యాప్తిః అథవా ఘటనిరూపిత తాదాత్మ్యసంబంధ స్వరూపసంబంధాన్యత
రసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వంసాధ్యం తథాచ ఘటస్యాపి సాధ్యాభావవ
త్త్వాసంభవః యత్తు పక్షహేతూపాదసక్త్యా ప్రమేయత్వ నిరూపిత స్వరూ
పసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వంసాధ్యం తన్న తదభావావచ్ఛిన్నాభావస్యా
ప్రసిద్ధేః తదభావావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాదేః కేవలాన్వయిత్వాత్ అథతత్తన్ని
రూపిత తాదాత్మ్యస్య తత్తత్స్వరూపత్వమతే ఉక్తస్థలే ఘటావృత్త్యభావ
వారణం సాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వ సమనైయత్యస్యాప్యశక్యం గగనాదే
రపి తన్నిరూపిత తాదాత్మ్యరూపత్వాదిత్యవ్యాప్తిరవేతిచేన్న తత్తత్సాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తత్వాదికల్పనస్యైవ తద్వారణార్థత్వాదితి. వస్తుత
స్తు సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ సామాన్యవృత్తిత్వేన ధర్మవిశేషణే గోత్వా
భావవృత్తిత్వ సాధ్యకగోత్వాభావత్వ వ్యాపకాది హేతావవ్యాప్తిర్వజ్రలేపై
వ గోత్వాభావస్యాపి స్వరూపసంబంధేన గోత్వాభావవృత్తిత్వేన గోత్వా
భావ తాదాత్మ్యస్య యావత్తాదృశ తాదాత్మ్యానంతర్గతత్వాత్ గోత్వా
భావావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచగోత్వాభావత్వాదావసత్త్వాదితి * ఘట
త్వవ్యాపకేతి * అగ్రిమఘటత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాదేః పటత్వం
హేతుత్వాద్రష్టవ్యం తాదృశసాధ్యాభావవాన్ ఘటాదిత్యాదిస్త్వవపాతః
తత్త్వాదౌ ఘటనిరూపితతాదాత్మ్యస్య ఘటాపేక్షయాతిరిక్తత్వే ఘటనిరూ
పితవృత్తిత్వాభావరూపసాధ్యాభావస్య ఘటతాదాత్మ్యరూపసాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వవృత్తిత్వం నసంభవత్యేవ తాదృశ తాదాత్మ్యస్య ఘటనిరూపితస్వ

ప్రతియోగితా అత్ర సాధ్యాభావస్య సాధ్యాభావత్వేన సామాన్యతో నివేశే వ్యభిచారిణి నిర్ధూమవృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవత్సాధ్యాధికరణవృత్తిత్వ సాధారణ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావ్యాపకత్వేన తాదృశాభావస్య లక్షణాఘటకతయావృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్య తథావిధప్రతియోగితాకస్య చ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తితయాతి వ్యాప్తిరితి తత్తద్వ్యక్తిత్వేనాభావస్య వ్యాప్యతావచ్ఛేదకకోటినివేశన లాభాయ తత్తదితి. యద్యపి యత్కించిత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ సమనియత ప్రతియోగితాకవృత్తిమద్వృత్తియావదభావవత్వం వ్యభిచారిసాధారణం యావంతస్సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్తదధికరణ వృత్తిత్వత్వ సమనియతైకప్రతియోగితాయాః నానావిపక్షకే అప్రసిద్ధిస్తత్తద్విపక్ష వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్తత్తద్విపక్షవృత్తిత్వత్వవ్యాప్యైకప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః

రూపసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వ రూపసాధ్యవత్త్వాత్ తథా చ ఘటావృత్తిత్వాభావావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకతానుపపత్తిః తస్యఘటరూపత్వే తు ఘటేపి ఘటతాదాత్మ్యత్వేన ఘటనిరూపితస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వసత్త్వేన తదభావవాన్ ఘటఇత్యస్యాశుద్ధత్వాత్ తస్మాత్తాదృశ సాధ్యాభావవాన్ ఘటత్వాభావాదరితి పాఠః * వ్యావృత్తైతి * తాదృశముఖ్యవిశేష్యతాఘటితఘటకతానివేశాత్ * ప్రయోజనగౌరవమితి * ముఖ్యవిశేష్యతానివేశనమపేక్ష్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వే ప్రతియోగితావ్యాప్యత్వాదినివేశే ప్రతీత్యపరిచయదశాయామపి విశేషణస్య సుగ్రహతయా లాఘవాత్ *. నానావిపక్షక ఇతి * ఏకవిపక్షే చ తాదృశైకప్రతియోగితా తద్విపక్షవృత్తిత్వాభావీయైవ ప్రసిద్ధేతి న తత్ర తాదృశాప్రసిద్ధినిబంధన సమనియత ప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధిః నన్వేతదశుద్ధం గగనభిన్నం పృథివీత్వాదిత్యాద్యావేకవిపక్షకేపి తద్విపక్షావృత్త్యభావస్య గగనభేదాభావస్యవాధికరణం గగనం తన్నిరూపిత వృత్తిత్వనిష్ఠైక ప్రతియోగితాయా న గగనభిన్నత్వేన గగనాభావాధికరణ జగద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వం జగద్వృత్తిత్వాభావప్రతియోగితాయాశ్చ నవిపక్ష వృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వమితి తదప్రసిద్ధేర్దుర్వారత్వాదితి

తథాపియావతామభావానాం ప్రత్యేకాధికరణవృత్తిత్వత్వ సమనైయత్యస్య ప్రత్యేకం ప్రతియోగితాన్వయేన ఏతదభావవద్వృత్తిత్వస్య సమనియతప్రతియోగితాకోయోఽభావస్తదభావ వద్వృత్తిత్వస్య సమనియతప్రతియోగితాకత్వయోఽభావః తద్వత్త్వమిత్యేవంరీత్యానివేశాన్నానుపపత్తిః ఏతల్లక్షణే సాధ్యాభావసముదాయోనసముదాయిత్వేన ప్రవిష్టః అపితు

చేన్న తత్తత్సాధ్యాభావానాం యదేకమధికరణం తద్వృత్తిత్వత్వ సమనైయత్య పర్యంతోక్తావపి తదప్రసిద్ధివారణసంభవాత్ నానావిపక్షకే ఏకాధికరణాప్రసిద్ధేరితి అథవాస్వవ్యాపక తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వక త్వే సతి యత్కించిత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపికాయాప్రతియోగితేత్యర్థాన్నదోషః * ఏతదభావేతి * ఏకమభావమాదాయ తదధికరణవృత్తిత్వాభావా యావంతః అపరమభావమాదాయ తదధికరణవృత్తిత్వాభావా యావంత స్తద్వత్త్వం ఇత్యాదిరీత్యానివేశః సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌచ న సత్తాసామాన్యాభావోపాదానసంభవః తదధికరణవృత్తిత్వాప్రసిద్ధేరితి నావ్యాప్తిః నచ యావతామభావానామిత్యభిధానాత్సాధ్యాభావేయావత్త్వానుక్తౌ తత్తత్సాధ్యాభావత్వేనేన ధూమసామాన్యాభావాతిరిక్త ధూమత్వేన ఘటాభావాద్యాత్మక కతిపయాభావానుపాదాయ తద్వద్వృత్తిత్వాభావమాదాయాతివ్యాప్తేశ్చ తత్ప్రయావత్త్వమావశ్యకం సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావవ్యాప్తిస్తు సాధ్యాభావే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధవద్వృత్తిత్వాదిపిశేషణేన వారణీయేతివాచ్యం సాధ్యాభావే యావత్త్వనివేశే తదతిరిక్త దోషాణామలగ్నకత్వేతిప త్త్యసంగతేః స్వాధికరణవృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకత్వ రూపపరంపరాసంబంధేన సాధ్యాభావవిశిష్టయాదభావ నివేశే నాతివ్యాప్తేరపివారణాత్ తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావాయావంతఇతిలక్షణే తత్తత్సాధ్యాభావస్థైన కతిపయసాధ్యాభావోపాదానేతద్ఘటితయావద్వృత్తిత్వోపాదానేపి కతిపయఏవవృత్తిత్వాభావాఉపాత్తాః నతుయావంతఃయావత్తముపాదానేచకథంకతిపయేసాధ్యాభావా ఉపాదీయేరన్నిత్యాశయేనార్థతః సిద్ధయావత్త్వ లిఖనస్యాతివ్యాప్తివారణస్యచ సంగతేశ్చ. తాదృశరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేనానుగతేన సాధ్యాభావప్ర

ప్రాతిస్వికరూపేణేతికూటఘటితాద్విశేషః అథ త్రిస్వపదం న తత్తదభావీయ ప్రతియోగితాత్వరూపేణ ప్రతియోగితాపరం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాతిరిక్తేపి తదభావీయప్రతియోగితాంతరసత్త్వాదితి తత్తత్ప్రతియోగితావ్యక్తిపరః తద్వాచ్యం తథాచ యత్కించిత్ప్రతియోగితానిరూపకాశేషాభావస్యాతివ్యాపకతయా యావత్యస్తాదృశ్యః ప్రతియోగితాః ప్రత్యేకం తన్నిరూపకాభావవత్త్వం నివేశనీయం తథాచ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న జగద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావ ప్రతియోగితానిరూపక వృత్తిమద్వృత్త్యభావాప్రసిద్ధ్యాఅవ్యాప్తిరితి వృత్తిమద్వృత్త్యభావీయత్వేన యావత్ప్రతియోగితానివేశనీయా తథా చ తన్నిరూపకాభావే వృత్తిమద్వృత్తిత్వ విశేషణం వ్యర్థం యావత్త్వవిశేషణమపి తథేతి చేన్నోపాదీయతఏవ తత్ర తద్విశేషణం వృత్తిమద్వృత్త్యభావీయ యావత్ప్రతియోగితానివేశలాభాయైవ ప్రతియోగితావిశేష్యీభూతాభావే వృత్తిమద్వృత్తిత్వ యావత్త్వాభిధానాత్. అత్ర చ గురుధర్మస్య అభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే స్వవ్యాపకతదభావవద్వృత్తిత్వత్వన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యావ్యావర్తక వ్యాపకతాంతఘటితత్వేనఅభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నాన్యోన్యాభావరూపవ్యాపకత్వపురస్కారేణప్రతియోగితానివేశస్సంభవతీతి తాదృశావచ్ఛేదక భేదకూటాత్మక వ్యాపకత్వ పురస్కారేణైవ తన్నివేశః న చ స్వవ్యాపకతత్తదభావవద్వృత్తిత్వత్వకత్వ తదభావవద్వృత్తిత్వత్వ వన్నిష్ఠాన్యోన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నైకభేదోభయరూపేణప్రతియోగితానివేశసంభవాదవచ్ఛేదకభేదకూటస్య నివేశనమఫలమితి వాచ్యం

వేశే నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావాసంగ్రహాదతివ్యాప్తిరతః ప్రాతిస్వికరూపేణేతి *అతిరిక్తే* కించిద్విశిష్టస్యాభావాదౌ *కథంచిదితి* *ఘటత్వావచ్ఛిన్ననిర్ధూమవృత్తిత్వనిష్ఠ ప్రతియోగితేత్యర్థః తాదాత్మ్యవిషయతాదిసంబంధేన లక్షణసమన్వయస్యోక్తత్వాదుక్తమవ్యాప్తిరితి. అవ్యావర్తకంవిశేషణం స్వవ్యాపకత్వం *నచేతి* ఆలోకావృత్తివృత్తిత్వాభావ వారణాయ ప్రక్షిప్తం తత్తదితి నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావ సంగ్రహాయ ద్వితీయం తత్తదితి

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

ఘటభేదాదిసాధ్యకస్థలే తదభావవ్యక్తిత్వేన ఘటత్వాదిఘటితస్య తదభావ
వద్వృత్తిత్వనిష్ఠాన్యోన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య స్వరూపతో
ఘటత్వాది ఘటితఘటవృత్తిత్వనిష్ఠాన్యోన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వమపేక్ష్య గురుశరీరతయా ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నైక
భేద నివేశాసంభవాత్ అతిరిక్తత్వే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకస్య పర్వతవృత్తిత్వ పర్వతాన్యవృత్తి
త్వోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య పర్వతాద్యవృత్తివృత్తిమద్వృత్తేర్ధూమా
దావభావాదేకమాత్రవృత్తిహేతావపి తాదృశప్రతియోగితాకస్య ఏతత్క్ష
ణావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వ ఏతదన్యక్షణావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వోభయ త్వాద్యవచ్ఛి
న్నాభావస్యైతత్క్షణావృత్త్యావృత్తిమతి వర్తమానస్యాభావాదసంభవః తాదృ
శాభావవ్యావర్తనాయ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక
త్వ నివేశే గౌరవం పర్వతవృత్తిత్వత్వాదినా జగద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావ
స్య వ్యావృత్త్యసంభవశ్చేత్యతః కల్పాంతరమనుసరతి * తత్ర సాధ్యాభావేతి *

ఘటభేదాదితి నన్వత్ర సద్ధేతౌ సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావఘటితత
ద్వద్వృత్తిత్వాభావాసత్త్వేపి న క్షతిః నచ తత్సాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరభి
ప్రేతా జగద్వృత్తిత్వాభావస్యాప్యనీదృశత్వాత్ లాఘవేన తత్ర సమవేతత్వనిష్ఠ
భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యైవ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ తర్హి తత్
సాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తిరేవాస్త్వితి చేన్న సర్వత్రాపి సద్ధేతౌ జగద్వృత్తిత్వా
భావస్య సాధ్యాభావఘటితస్యైవ సంయుక్తత్వాదినిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వస్యైవ లాఘవేనావచ్ఛేదకత్వేన అనీదృశతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి
న్న సాధ్యాభావాధికరణీయత్వస్య పరిచాయకత్వస్య వాచ్యతయా లక్షణ
సంగతేరితి చేత్ తథాసతి తత్సాధ్యకవ్యభిచారిణ్యే తద్దోషస్యోక్తత్వాత్ సా
ధ్యాభావే యావత్త్వవిశేషణాభిధానేన తత్సాధ్యకావ్యాప్తిరనుపాదేయా అ
న్యథానుపపత్తేః * పర్వతాద్యవృత్తీతి * మహానసాదిమాత్రసంయుక్తేషు
ఘటాదౌ సత్త్వాదిసాధ్యకే చ ఘటసమవేతత్వ ఘటాన్యసమవేతత్వోభయాభా
వో ఘటత్వాదౌ బాధ్యః పర్వతవృత్తిత్వత్వాదినేత్యాదిపదం ధూమనిష్ఠవృత్తి
త్వత్వేన వృత్తిత్వ సామాన్యాభావాదిసంగ్రాహకం ననువ్యాసజ్యవృత్తిత్వం,

అతిరిక్తాంతానివేశే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాత్రస్య సంగ
హేద్వ్యభిచారిమాత్రే అతివ్యాప్తిరితి తన్నివేశితం యద్యపి యథా
శ్రుతేనానేన మహానసవృత్తిత్వత్వాదినా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వాభావవారణం నసంభవతి మహానసాదినిరూపితత్వ విశిష్ట
వృత్తిత్వత్వస్యసాధ్యాభావవన్నిరూపితత్వవిశిష్టవృత్తిత్వత్వాత్వాన్యత్వవిరహాత్
తథాపి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వానిరూపిత సమానాధికరణ ధర్మానిరూ
పితావచ్ఛేద్యత్వ శూన్యత్వస్యానవచ్ఛిన్నాంతేన వినక్షణాన్నదోషః మహా
నసవృత్తిత్వత్వాది నిరూపితావచ్ఛేద్యత్వస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వరూ
పవిశిష్టపదార్థానిరూపితత్వాత్ నచైవమపి సాధ్యాభావవన్మహానస వృ
త్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావవారణమశక్యం, తాదృశధర్మానిరూపితావచ్ఛేద్య
తాయాంఘటక సాధ్యావవద్వృత్తిత్వత్వ నిరూపితత్వస్యాధికం త్విత్యాది
న్యాయేన అవ్యాహతత్వాదితివాచ్యం గురుధర్మస్యాభావ ప్రతియోగితాన
వచ్ఛేదకతయా మహానసవృత్తిత్వత్వ సమనియతోపదర్శితగురుధర్మస్య అ
భావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ అథ గురుధర్మస్యాభావప్రతియోగి
తానవచ్ఛేదకత్వే సాధ్యాభావవదన్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపక
తావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావపరతయా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావ
తివ్యాప్తిః ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావ
స్వసమానాధికరణ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే సతి స్వసమానాధికరణ
త్వ మతోనదోషఇతిచేన్న సత్యన్తార్థస్థానేతిరిక్తత్వాంతనివేశే సమనైయ
త్యాపరివేశాల్లాఘవమిత్యాశయేన కల్పాంతరోక్తేః * మహానసేతి * వ్యధిక
రణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య ప్రతియోగివిశేషణతా
ప్రదర్శనం మహానసవృత్తిత్వత్వాద్యభేదస్య నిర్వివాదత్వలాభాయ * స
మనియతేతి * ధూమత్వేన ఘటాభావాది సాధారణరూపేణ సమనైయత్య
భంగాత్ విశిష్యాపి సాధ్యాభావనివేశో బోధ్యః నిరుక్తావ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ
స్య విశేషణతయానివేశః అతస్తద్రూపస్య గురుత్వం నత్వప్రసిద్ధత్వంఅథే
య తావచ్ఛేదకకోటౌ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ ప్రవేశాత్ ధూమత్వావచ్ఛి
న్నాభావవద్వృత్తిత్వత్వేచ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వోపలక్షిత ధర్మావచ్ఛి

వద్వృత్తిత్వత్వస్య సమనియతధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వత్వాపేక్షయాగురుత్వేన అభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ విరహేణతదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాశ్చధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వత్వ రూపవిశిష్టపదార్థానవచ్ఛిన్నతయా తన్నిరూపకాభావస్య నిరుక్తాభావ విశేషణానాక్రాంతత్వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్యైవలక్షణఘటకత్వాత్ యదిచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్యతేనరూపేణననివేశః అపితుతత్తదభావత్వేనైవ ఏతదేవసూచయితుం తత్తత్పదముపాత్తం ఏవంచ తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ధూమాభావఘటితతదభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకతయానధూమాదిసాధ్యకే అతివ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే తథాపి ఘటభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః తత్రతద్వ్యక్తిత్వేనరూపేణఘటభేదాభావఘటితతత్తద్వ్యక్తిమద్వృత్తిత్వత్వాపేక్షయా లఘోస్తత్సమనియతస్య కించిద్విశేషణానవచ్ఛిన్నఘటత్వ ఘటితఘటవృత్తిత్వత్వస్యైవ అభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా తద్వ్యక్తిమద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః ఘటవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ రూపవిశిష్టపదార్థానవచ్ఛిన్నతయా తన్నిరూపకాభావస్య లక్షణఘటకత్వాసంభవాద్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ తథాత్వాత్.

న్నాభావో ఘటకఇతిలఘుత్వం * విశిష్టేతి * ధూమాభావవద్వృత్తిత్వమితిజ్ఞానస్య సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతావిశిష్ట ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వత్వా విషయకతయాన్వృత్తినియామకీభూత విషయతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయామేవ తాదృశవిశిష్టపదార్థావచ్ఛిన్నత్వప్రసిద్ధిః ప్రతియోగిత్వాంశం పరిచాయకం తత్తద్వృత్తిత్వేనైవా ఽభావనివేశ ఇత్యాశయవానాహ * యదిచేతి * ననివేశ ఇతి * నచ తత్తదభావత్వేన న నివేశ్యతే కింతు సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వోపలక్షిత రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేనైవేతివాచ్యం సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవ

యదిచ అభావధర్మో విశేషణ విధయా ననివేశ్యతే అపితు అభావప్రభృతిరేవ అభావేతు సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ ముపలక్షణవిధయా నివేశ్యతే.

ద్వృత్తిత్వత్వ నిరూపితావచ్ఛేద్యతాయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ ఘటిత తాదృశ ప్రతియోగితాకత్వాశ్రయాభావవద్వృత్తిత్వత్వ రూప విశిష్టానవచ్ఛిన్నతయాతివ్యాప్తేర్వారణాయ ఏకైకప్రతియోగితాయా మేకైకసాధ్యాభావస్య నివేశార్థం తద్వ్యక్తిత్వస్యావశ్యకతయా ప్రతియోగితాకత్వాంతస్యైవా నివేశోక్తేః ఘటభిన్నత్వ సాధ్యకే తద్ఘటైతద్ఘటాన్యతరభేదాభావపదోషవారకః తాదృశాన్యతరత్వ రూపస్య తన్యతద్వ్యక్తిత్వేనైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ ప్రవిష్టత్వాత్ తద్విశేషితాన్యతరత్వరూపాభావాధికరణ వృత్తిత్వాభావస్య పాతావసత్వాత్ అన్యతరత్వస్యాఖండోపాధిత్వే మానాభావేన స్వరూపతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోట్యప్రవేశాదితి తత్తద్వ్యక్తిభిన్నత్వానుధావనం తద్వ్యక్తిత్వస్య స్వరూపతో భానం అన్యథా తత్రాపి విషయతానవస్థాపాతఇతి. తథైవప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటిప్రవేశః తద్వ్యక్తిత్వస్య స్వరూపతో భానమతే తద్వ్యక్తిత్వభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిర్ఘటత్వభేదసాధ్యకవదిదానీం పిహిత్రైవ జాతేరేవ స్వరూపతోవృత్తిత్వాదౌభానం నతద్వ్యక్తిత్వాదేరితి బాలత్యాగ ఇతిబోధ్యం * విశేషణవిధయేతి * అన్యథాఘటభేదాది సాధ్యకే ఘటవృత్తిత్వత్వావచ్ఛేద్యతాయాం స్వరూపతో ఘటత్వఘటితాయాం ప్రతియోగితాకత్వాది విశిష్టఘటత్వవద్వృత్తిత్వత్వరూపవిశిష్టప్రతాభావానవచ్ఛిన్న తయాతివ్యాప్తిస్స్యాత్ తదనివేశేతు ఘటవృత్తిత్వం నాస్తీతి ప్రత్యయవిషయసంసర్గీభూత ప్రతియోగితాయా ఏవతముపలక్షిత ఘటత్వాదిఘటిత ప్రతియోగితాత్వేన ప్రకారవిధయానివేశస్య వాచ్యతయానాతివ్యాప్తిరితిభావః అథైవంగుణాద్యన్యత్వ విశిష్టసత్తాభావాది సాధ్యకే సత్తావృత్తిత్వ నివేశాదవ్యాప్తిః తద్వ్యక్తిత్వ నివేశే భావనిష్ఠ తద్వ్యక్తిత్వస్య ప్రతియోగితాకత్వావదన్యతయా విశిష్టాధికరణతానివేశేన తద్వారణాత్ మైవం కూటఘటిత లక్షణకర్త్రాజ్ఞాపకతయా విశిష్టాతిరిక్తత్వోపాదానే వ్యదోషాత్ తత్ర

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

ఏతల్లాభాయైవ తత్తత్ప్రదోపాదానమపి నను తత్తద్వ్యక్తిత్వేనాభావనివేశ
లాభాయ ఘటముపలక్షణీభూత ప్రతియోగితావిశేషణం నైవాభావాంతరవ్యావృ
త్తిసంభవే తత్తద్వ్యక్తిత్వస్యోపలక్షణతయా నివేశప్రయోజన విరహాత్
ఏవంచ ఘటవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావో వ్యక్తస్థలే లక్షణఘటకః ఘటభే
దాభావస్య ఘటత్వస్య తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకఘటకత్వాత్

సాధ్యాభావత్వస్య వైశిష్ట్యవిశిష్టసత్తాధికరణతాయాం వోపగమసంభవాద్వృత్తి
యోః నిర్విశేషితాభావాత్మక స్వరూపతో భానాభావేపి వృత్తిత్వత్వపర్యా
ప్తనిరూపకతాయాః పరిత్యజనీయతయా దోషాత్ * అపిత్వితి * నతారంవి
హాయ విశేషణవిధయా నివేశ్యతే ఇత్యనువర్తతే ఘటత్వాత్మకాఖండాభా
భావానాం ఘటవృత్తిత్వస్య నిరూప్యత్వం నాస్తీతి ప్రతీతా స్వరూపతోభా
నసంభవాత్ ఏవంసతి తత్తత్ప్రదోపాదానవైయర్థ్యం స్యాత్ ఇత్యాశంకాం
పరిహరతి * ఏతదితి * నతుతద్వ్యక్తిత్వేనేతి * ఏవంచ తత్తద్వ్యక్తి
త్వేనాభావనివేశప్రయోజనతత్ప్రదోపాదానమపి సాధు సంగచ్ఛత ఇత్యర్థః
మపత్తేః ప్రాగంతకల్పితత్రైవ ఉపలక్షణతయాపి తత్తద్వ్యక్తిత్వేన నివేశస్యై
తత్ప్రయోజనత్వాత్ * అభావాంతరం * తత్సాధ్యాభావాది యద్యాధూమత్వేన
ఘటాభావాదిః అయంభావః తత్సాధ్యాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయప్ర
తియోగితాయా విశేషణవిధయా నివేశే నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వస్య వ్యధికర
ణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావస్యత్వాదతివ్యాప్తిరతః
తత్తద్వ్యక్తిత్వ నివేశనమావశ్యకం తస్యోపలక్షణత్వేతు తన్యతాదృశయ
త్కించిత్ప్రతియోగితాకత్వోపలక్షితాభావాధికరణవృత్తితాత్వరూపత్వాద్ధె
వోక్తరీత్యా నిర్ధూమవృత్తితాత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాం తత్తత్ప్ర
తియోగితాకాభావస్యాప్యధికరణవృత్తితాత్వానిరూపితావచ్ఛేద్యతాశూన్య
త్వేన నివేశసంభవాదతివ్యాప్త్యసత్వాత్తదనావశ్యకమితి ఉపలక్షణతయా
ప్రతియోగితానిరూపితానుయోగితావచ్ఛేదకతయేతిపాఠః నను తథాపి నిర్ధూ
మవృత్తిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానిష్ఠావచ్ఛేద్యతానిరూపకతయా ఉపల
క్షితాభావవద్వృత్తిత్వత్వే పర్యాప్తిర్నసంభవతి నిర్ధూమవృత్తిత్వం నాస్తీతి
ప్రత్యయే ధూమాంతర్భావేనైవ వచ్ఛేదతా నిరూపకతా పర్యాప్తిరాభ

ప్రతియోగితావిశేషోపలక్షితాభావవద్వృత్తిత్వత్వపర్యాప్తనిరూపకతాకా
న్యత్వ పర్యంతానివేశాద్ధూమాదిసాధ్యకస్థలే నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నా
భావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకశరీరే అభావవిశేషణస్యాధికస్యానివేశేపి నక్షతిః
నచాభావప్రతియోగికోటౌ ఉపలక్షణతయా భానస్య అనుభవవిరుద్ధత్వాత్
విశిష్టనిరూపితత్వాభావరూపస్య నిరూపితత్వ సంబంధావచ్ఛిన్న విశిష్టా
భావరూపస్యవా విశిష్టానిరూపితత్వస్య ప్రతియోగికోటౌ ప్రతియోగితావిశే
షస్య కథముపలక్షణవిధయా నివేశ ఇతి వాచ్యం ప్రతియోగితాసంసర్గక
జ్ఞాన ఏవ తాదృశభానస్య తథాత్వాత్ జాత్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకా
భావ ఇత్యాద్యాకారస్య స్వరూపతో ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకా
భావభానస్య సర్వసంమతత్వాత్ ప్రకృతేచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
నాత్ ఏవం ధూమాభావ నిష్ఠతత్తద్వ్యక్తిత్వాదినా తత్తద్వ్యక్తిమద్వృత్తి
త్వాభావప్రతియోగితానిష్ఠావచ్ఛేద్యతాయాం తత్తద్వ్యక్తిత్వాంతర్భావేణ
పర్యాప్తనిరూపకతాకత్వమేవేతి తత్పర్యాప్తినిరూపకతాకాన్యాయా తాదృ
శావచ్ఛేద్యతా తచ్ఛూన్యత్వస్య తాదృశప్రతియోగితాయామసత్వేన తద
భావస్య లక్షణాఘటకత్వాదతివ్యాప్తిరిత్యాశంక్య పర్యాప్తిగర్భప్రవేశ్యత్యా
హ * ప్రతియోగితావిశేషేతి * నచాయోగోలక భేదాభావస్యాయోగో
లకత్వరూపతయా స్వరూపతస్తద్ఘటితాయోగోలకవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాయా అప్రసిద్ధ్యా తాదృశప్రతియోగితాకత్వోపలక్షితాభావాధిక
రణ వృత్తిత్వనిష్ఠనిరూపకతాకాన్యత్వ తాదృశావచ్ఛేద్యతాశూన్యత్వేనానతి
ప్రసంగాత్ పర్యాప్తిప్రతిక్షేప వైయర్థ్యమితి వాచ్యం అయోగోలకభేదా
భావస్యాప్రసిద్ధిరితి పరాహతత్వేన లక్షణాఘటకత్వాత్ నద్ధతాసాధ్యం వ్యధిక
రణ ధర్మాంతానంతర్భావ్య అభావవద్వృత్తిత్వత్వేన నిరూపకతాపర్యాప్తేః
క్వచిత్ప్రసిద్ధ్యా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావ మాదాయ లక్షణ
సంగతే స్తన్నోక్తం నను లక్షణే ప్రతియోగితాకత్వాంతనివేశే తస్యోపలక్ష
ణతయా నివేశాసంభవాత్ ఘటవృత్తిత్వావచ్ఛేద్యతాయాం తాదృశప్రతి
యోగితాకత్వవదభావవద్వృత్తితాత్వరూప విశిష్టపదార్థానిరూప్యత్వమక్ష
తమిత్యాశంక్యాహ * నచేతి * ప్రకృతే చేతి * ధూమాభావవద్వృత్తిత్వం నా

వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగికోయోఽభావః తద్వద్వృత్తి
త్వత్వ నిరూపితత్వ ప్రతియోగికాభావవతః సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛే
ద్యత్వస్యయోఽభావః తద్వత్ప్రతియోగితాకాయావంతోఽభావా స్తద్వాన్
హేతురిత్యాకారకవ్యాప్తిగ్రహే ప్రతియోగితాయావిశేషణత్వేన అనుపప
త్త్యభావాత్ అతఏవవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వా దేరప్యుపలక్షణ విధయాభా
స్తీత్యాది ప్రత్యయవిషయ సంసర్గీభూత ద్వితీయప్రతియోగితాయాఏవో
క్తక్రమేణ లక్షణఘటకత్వం తత్రైవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వత్వ నిరూపితత్వత్వా వచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకత్వేన ప్రకారవిధయా ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వ నిరూపితత్వం
నాస్తీత్యాదిప్రత్యయ విషయసంసర్గీభూత ప్రతియోగితాయానివేశే తద్ఘ
టకాభావే తాదృశప్రతియోగికత్వాంతస్యోపలక్షణతయాభానం నసంభవతీ
తిభావః యద్యపిభూతలే ఘటోనాస్తీత్యాకారం స్వరూపతోఘటత్వావచ్ఛి
న్నాభావ భానమస్తినత్వ వచ్ఛేద్యత్వే అభావవద్వృత్తిత్వ నిరూపితత్వంనా
స్తీత్యాకారకం స్వరూపతోభావభానం తథాపి ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వ
నిరూప్యత్వం నాస్తీత్యాదిజ్ఞానసత్వాత్ ప్రతియోగితాకత్వ విశేషితాభా
వావగాహి ప్రతియోగితాప్రకారకం తాదృశనిరూప్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
తియోగితాకత్వ విశిష్టభానం సంభవతీత్యాశయః అభావప్రతియోగి ప్రకార
శరీరే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోట్యా ప్రవిష్టస్య నభానమిత్యేవహి అభావప్ర
తియోగిని తత్త్వావచ్ఛేదకేవా ఉపలక్షణస్య నభానమిత్యస్యార్థః ప్రకృ
తేనిరుక్తప్రతియోగితాకత్వ స్యావచ్ఛేద్యతా నిరూపకతావచ్ఛేదక త
యా ప్రవేశాదేవాప లక్షణత్వం నతు నిరూప్యత్వాభావ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకఘటతయా ప్రవేశాత్. తదభావ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదక
ప్రవిష్టాభావస్యాభావాంతర వ్యావృత్తమె తాదృశ ప్రతియోగితాకత్వస్య
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయైవ నివేశాదిత్యుచ్యతే ఇతిపాఠాంతరం ప్రతియో
గితాయాః విశేషణత్వమసహమానేన కృతంవ్యాఖ్యాయతే * అభావేతి *
అభావప్రతియోగ్యంశేప్రకారశ్శరీరమితి విగ్రహేత్వాత్సాక్షాత్పరంపరయాత్ప్ర
కారఇత్యర్థః * ప్రతియోగితేతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా నాశ్రయ

నోపపత్తిః న చ తాదృశనిరూపితత్వప్రతియోగికస్య తత్త్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యాఽభావస్య నివేశే నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితానిష్ఠావచ్ఛేద్యతాయామపి కించిద్విశిష్టతాదృశనిరూపితత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావసత్త్వాత్తాదృశాభావాసంగ్రహ ఇతి వాచ్యం తత్తదభావవద్వృత్తిత్వత్వనిరూపితత్వత్వపర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకాభావస్యైవ వివక్షణీయత్వాత్ ఏవం చ తత్తద్వ్యక్తిత్వేన అభావనివేశధ్రౌవ్యేణ తత్తత్పదోపాదానమపి సాధు సంగచ్ఛతే ఇత్యుచ్యతే తదాపి ఘటత్వాభా

వస్యేత్యర్థః * ప్రతియోగినీతి * సాక్షాత్ప్రకాశనార్థం విశేషణోపలక్షణయోః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం అగ్రే వ్యుత్పాదనాత్ * పరికృతేతి * ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న సంసర్గీభూతప్రతియోగితాయా ఏవోక్తరూపత్వం సంపాద్యం తత్ర తాదృశప్రతియోగితాకత్వవిశిష్టాభావాధికరణావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వత్వ నిష్ఠనిరూపకతాకావచ్ఛేద్యతాన్యత్వాంశ ప్రవేశ్యం తథా సతి యథామతం విశేష్యవిశేషణభావాపన్నాధికరణాంతపదార్థపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకతాదృశప్రతియోగితాకత్వావచ్ఛిన్నాభావనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితాధికరణనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకా స్వాశ్రయాభావాధికరణీయత్వసంసర్గావచ్ఛిన్నతాదృశప్రతియోగితాకత్వనిష్ఠనిరూపకతాకావచ్ఛేద్యతాశ్రయా యా వృత్తిత్వత్వనిష్ఠనిరూపకతా తాదృశనిరూపకతాకాన్యత్వప్రవేశే సఘటభేదాదిసాధ్యకే ఘటభేదాభావవద్వృత్తిత్వనిష్ఠప్రతియోగితాయా అసంగ్రహాపత్తిః తత్ర నిర్విశేషితఘటత్వవద్వృత్తిత్వనిష్ఠనిరూపకతాయాస్తాదృశప్రతియోగితాకత్వావచ్ఛిన్నత్వేనాన్యత్వాంతసత్త్వాత్ అతస్తాదృశప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వత్వనిష్ఠత్వవిశిష్టనిరూపకతాకత్వాభావ ఏవ నివేశ్యః తత్ర తాదృశప్రతియోగితాకత్వమపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకఘటకం అన్యథా నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ఘటాద్యభావాధికరణవృత్తిత్వత్వనిష్ఠనిరూపకతాకత్వాభావవదవచ్ఛేద్యతావత్త్వేపి ధూమాభావముపాదాయ తచ్ఛూన్యత్వస్య విశేషణనివాహేపి మహానసీయవహ్న్యభావాధికరణవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః అసంగ్రహప్రసంగాదిత్యర్థః అభావప్రభృతినివేశాత్ ఘటత్వాభావాదీ

టాదిసాధ్యకే వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తి వారణమశక్యం నిర్విశేషణకఘటత్వా దివృత్తిత్వత్వస్యైవతత్ర ఘటత్వాదివృత్తిత్వాభావం ప్రతిప్రతియోగితావ చ్ఛేదకతయా ఘటత్వత్వాదిరూపసాధ్యాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక శ రీరే అనివేశేన వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాత్ నచ జాతేః సమవాయేనైవ స్వరూపతోఽవచ్ఛేదకత్వం నతు సంబంధాంత రేణ అతఏవ గోత్వాదిజాతి నిష్ఠవ్యాప్త్యాపద విశేష ప్రవృత్తినిమిత్తత్వగతే తరానమవేతత్వాదేరవచ్ఛేదకత్వం స్వీకుర్వంతినతు తాదాత్మ్యసంబంధేన లఘోరపి గోత్వాదిజాతేరితి నిర్విశేషణఘటత్వాదిఘటితస్యాభావ ప్రతి యోగితావచ్ఛేదకత్వం నసంభవతీతివాచ్యం తాదృశనియమేమానాభావా త్ యదిచాభావాంశస్యాపి ఉపలక్షణత్వం స్వీక్రియతే తదామహానసవృ త్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవారణమశక్యమేవ యదిచ సాధ్యాభావాతిరిక్త విశేషణావిశేషితాధికరణవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛేద్యతాభిన్న సమానాధికర ణ ధర్మావచ్ఛేద్యత్వాభావంనివేశ్యావిశేషిత ఘటత్వాదివృత్తిత్వాభావః సంగృహ్యతే తదాతాదృశాభావమాదాయ జాతిసాధారణ సద్ధేతావవ్యాప్తి ర్వజ్రలేపాయతే

త్యగ్రిమగ్రంథసంగతిః * నిర్విశేషణకఇతి * నిరూపితత్వ సంబంధేనఘట త్వవిశిష్టంవృత్తిత్వం ఘటఇత్యభిధీయతే ఏవంచ ఘటాత్మకవృత్తిత్వాభావ ఇత్యర్థః * మానాభావాదితి * గోత్వాదిప్రకారితా ప్రకారకానువ్యవసా యాదౌ ప్రకారితాద్యంశే స్వరూపతఏవ గోత్వాదేః ప్రకారతయా తా దృశనియమె వ్యభిచారోపి బోధ్యః ఏవంచ సమవాయ నిరూపితత్వాభ్యా మన్యసంబంధేన జాతేః స్వరూపతోనభానమిత్యేవ నియమఇతిభావః * జా తేతి * వాచ్యంఘటత్వత్వాత్ పటత్వత్వాదిత్యాదౌ యథాయోగంఘటత్వ పటత్వాది వృత్తిత్వాభావస్య సాధారణపదోపాదానాత్తత్రైవ జ్ఞేయత్వాది హేతౌ సకలఘటత్వపటత్వాది వృత్తిత్వాభావస్య సత్వాదితిభావః నను సమవాయప్రకారిత్వ నిష్ఠనిరూపితత్వాభ్యాం అతిరిక్తసంబంధ ఘటితఏవా క్తనియమఇతి వృత్తిత్వ నిరూపితత్వసంబంధేన స్వరూపతో ఘటత్వాదేర ప్రకారత్వమితి సకలదోషోద్ధారాదభావప్రభృతి నివేశపక్షే దోషమాహ

ఏవం సాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వ శరీరే అభావాదే విశేషణ త
యా ప్రవేశే వృత్తిమద్వృత్తిపద మనర్థక మాపద్యతే వ్యధికరణ ధ
ర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యయః సమానాధికరణ ధర్మావ
చ్ఛిన్నాభావ స్తత్ప్రతియోగితాయాః లాఘవేన వృత్తిత్వత్వేనావచ్ఛిన్నత
యా తదవచ్ఛేద్యతాయాఅభావఘటితవిశిష్ట సదాధార నిరూపితత్వాత్ అ
త్రైవకంతి గురుధర్మస్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమతే నేద మభి
హితం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవన్మహానసన్వృత్తిత్వత్వాద్యవ
చ్ఛిన్నాభావవారణాయచ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ పర్యాప్త్యావచ్ఛేదక
తాభిన్న సమానాధికరణ ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వమేవ ప్రతి
యోగితాయాం విశేషణం దేయం నచైవం ఘటత్వాదినా సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వాభావ సంగ్రహఫలకం సమానాధికరణ పదోపాదానం నిషేధ
ద్వయనివేశనంచ విఫలం తాదృశాభావస్యాసంగ్రహేపి కేవలాన్వయినిసా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటాద్యభావమాదాయ లక్షణ సమన్వయసం
భవాదితి వాచ్యం విషయితాదిసంబంధేన యత్రహేతుతాతత్ర హేతుతా
వచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యాభావవతివృత్తేస్సాధ్యాభావవద్విషయతాది రూ
పాయా విషయావిస్వరూపత్వేన సాధ్యాభావవద్విషయతాత్వాదిరూపసా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య, కేవలాన్వయితయా తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః
తాదృశాభావఘటితలక్షణానుపపత్తేః నచ సాధ్యాభావవద్విషయతాత్వాది
కం యేనసంబంధేన అవృత్తి తేనసంబంధేన తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయలక్ష
ణసమన్వయస్సంభవతీతి వాచ్యం.

---

* ఏవమితి * ఇదమితి * తథాచ వ్యభిచారిణినాతివ్యాప్తిః * యత్రేతి *
వాచ్యాంవిషయితాసంబంధేన ఘటాదిత్యాదా విత్యర్థః విషయితాయాఅతి
రిక్తతామతే తాదృశవిషయితాత్వేన ఘటాద్యభావ ప్రసిద్ధేరాహ *విషయి
తాదీతి*ఏవంచ సామాన్యరూపేణ విశేషాభావానంగీకారాన్నదోషః విష
యితాయాజ్ఞానరూపతామతేవిషయవృత్తితావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నా
భావ నివేశేపి విషయిత్వేన ఘటాభావప్రసిద్ధేరాదిపదంచింత్యం వస్తుతస్తు
సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ధూమనిష్ఠవృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాభావాదివా

కాలికసంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నస్యైవాభావస్తస్య ధ్వంసాద్యధికరణ హేత్వ వ్యాపకతయా స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకాభావస్య అవశ్యం నివేశనీయతయా వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతాకాభావస్య లక్షణఘటకత్వాసంభవాత్ విషయతాయా జాత్యాదిరూపత్వేపి విషయతాత్వవిశిష్టస్య ససమవాయాదినావృత్తిః తాదృశస్య స్వస్మిన్నేవవృత్తేః జాత్యాదౌచ సమవాయాభావాత్ కింతు స్వరూపసంబంధేనైవ ఏవంచ సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ఏవవిషయతాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావో లక్షణఘటకోభవిష్యతీత్యపిన కాలజ్ఞానాదిరూప హేతౌ కాలికవిషయితాదిసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాస

రణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వనిష్ఠప్రతియోగివిశేషణతాపన్నియవిలక్షణావచ్ఛేదకతాభిన్నసమానాధికరణ నిష్ఠావచ్ఛేదకత్వానిరూపకప్రతియోగితాకత్వస్య నివేశనీయతయా వైయర్థ్యానవకాశాద్విషయతాయా అతిరిక్తత్వమతేపి నదోషఇతి *ధ్వంసాధికరణ హేత్వవ్యాపకతయా* ధ్వంసః సంయోగాదిధ్వంసః తదధికరణం హేతుస్తదవృత్తిత్వేనావ్యాప్తేస్సంపాదకతయా న చ ధూమాదౌ నావ్యాప్తిః కాలికసంబంధేన తాదృశవృత్తితాత్వవిశిష్టసంయోగాది ధ్వంసస త్వేన తదభావాసత్వేపి తదభావస్య తాదృశ సంయోగాదిధ్వంసస్య సంయోగేన వర్తమానే సర్వత్రసత్వాద్వృత్తిమద్వృత్తిత్వాప్రసిద్ధేరితి వాచ్యం ద్రవ్యత్వ కపాలత్వాది సాధ్యకే సమవాయేన హేతౌ ఘటాదావతివ్యాప్తేరుక్తత్వాత్ ఈదృశస్యాప్యభావస్య ధ్వంసానధికరణే వృత్తిమతివృత్తేర్యావదంతర్గతస్య తత్రాసత్వాదితి. జాత్యాదినిత్యహేతుకే కేనాపిసంబంధేన తాదృశసంయోగాది ధ్వంసాసత్వాదీదృశాభావసత్వేననాసంభవః ఉక్తస్థలే పరిహారాంతరేణావ్యాప్తిం వారయతాంమతముత్థాపయతి *విషయితాయాఇతి* స్వస్మిన్నేవ విషయితాత్మక జాత్యాదావేవ ఏతేన జాతేః సమవాయేన ఘటాదౌ సత్వాత్ సమవాయావచ్ఛిన్నవిషయిత్వాభావకథం తానిరస్తా కాలః క్రియాతథాచవహ్నిమాన్ తత్క్రియాతః ఆత్మజ్ఞానాదిత్యాదౌ ఇత్యర్థః *కాలికేతి* యావదంతర్గతస్య తస్య కాలజ్ఞానాదిభిన్నే వృత్తి

త్వేన స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్యైవ నివేశనీయత్వాత్ నచైవం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావ్యతిరిక్తసమానాధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తత్రాప్రసిద్ధిః ఘటత్వాదేః సాధ్యాభావవద్విషయతాది నిష్ఠప్రతియోగితావైయధికరణ్యాసంభవాదితివాచ్యం ఘటత్వాదినాపటాద్యభావస్యైవ తథాత్వాత్ అత్రైవమపి సామానాధికరణ్యముపేక్ష్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ నిష్ఠత్వేన ధర్మవిశేషణకల్పే ఘటత్వాదేర్ఘటాది స్వరూపసాధ్యాభావవద్విషయతానిష్ఠత్వేన గగనాదేరపి స్వనిష్ఠవిషయతాత్మకత్వేన సాధ్యాభావవద్విషయతా నిష్ఠతయా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావ్యతిరిక్తవృత్తిత్వ వృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా ఉక్తస్థలే అవ్యాప్తిర్దుర్వారైవ యేనరూపేణ యత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవృత్తితద్రూపవిశిష్టతదనవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ వివక్షణేన గగనత్వవిశిష్టగగనాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకతానిర్వాహేపి హేతునిష్ఠవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవ్యక్తేః కించిదవిశేషిత తత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛి

మతివృత్తిత్వం స్మర్తవ్యంగగనభేదాదిసాధ్యక ఘటత్వాదౌలక్షణసంగతేర్నాసంభవః నిషేధద్వయ సమానాధికరణ పదోపాదానేపి వాచ్యత్వసాధ్యకే విషయితాసంబంధేన ఘటాది హేతావవ్యాప్తిం శంకతే * నచైవమితి * ఘటత్వాదినేతి * తాదృశ స్వసమానాధికరణ ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకం యద్యత్తదన్యత్వస్య నివేశ్యతయా ఘటత్వాదేర్ఘటాద్యాత్మక సాధ్యాభావవద్విషయతా నిష్ఠప్రతియోగితా సామానాధికరణ్యేపి పటాద్యాత్మకవిషయతానిష్ఠప్రతియోగితాసామానాధికరణ్య విరహోల్లక్షణ సమన్వయఇతి భావః ఘటత్వ పటత్వాభ్యాం సాధ్యాభావవద్విషయత్వాభావస్తునోక్తః యాదృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం స్వసమానాధికరణం తాదృశావచ్ఛేదకత్వా నిరూపకత్వ వివక్షాపత్తేః గగనాదినా సాధ్యాభావవద్విషయత్వాభావేనదోషవారణంభూయాదిత్యాశంకాం నిరస్యతి*గగనాదేరపీతి* స్వనిష్ఠేత్యాదిః గగనాదేర్విషయిత్వ నిష్ఠత్వ ప్రతిపాదకో హేతుః *గగనత్వేతి * విషయితాత్వస్యైవ తాదృశరూపతయోక్తాభావ ప్రతియోగితాయాస్తద్రూపవిశిష్టతదనవచ్ఛేద్యత్వాత్ * కించిదవిశేషితేతి * తద్వ్యక్తిత్వ

న్న ప్రతియోగితాకాభావస్య తథావిధస్య హేతావసత్త్వాదసంభవ ప్రసంగ ఇతి చేన్న యేనసంబంధేన యద్వర్తతే తేనసంబంధేన తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకాన్యత్వస్య తదనవచ్ఛిన్నత్వస్య వివక్షణీయతయా సంయోగాదిసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వాదినిష్ఠావచ్ఛేదకతాకాభావ మాదాయోక్తస్థలే లక్షణసమన్వయసంభవాత్ ఉక్తార్థలాభాయైవ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ వృత్తిత్వోపాదానం నతు తదపిలక్షణఘటకం ప్రయోజనాభావాత్ పర్వతత్వ దర్శితాభావమాదాయైవ లక్షణసమన్వయ సంభవేన సమవాయాదిసంబంధేన ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవత్సంయుక్తత్వాద్యభావస్య లక్షణాఘటకత్వే స్య స్వరూపతఏవావచ్ఛేదకత్వ స్ఫోరణాయయేనేతి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాభిన్న స్వాశ్రయ నిష్ఠాధేయతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకాన్యత్వం నిగళితార్థః ఏవంసతి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ వృత్తిత్వవైయర్థ్యం నిరాచష్టే * ఉక్తార్థేతి * లక్షణేతి * అథయేన సంబంధేన యద్వర్తతే ఇతి క్రమేణార్థనివేశో సంగతః యథాశ్రుతస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్త సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ వృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నత్వస్యైవ సమ్యక్త్వాత్ నచైవం ఘటత్వేన పటాభావస్యాపి పటవృత్తిప్రతియోగితాయాః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాభిన్న ఘటాదిస్వరూప సాధ్యాభావవద్విషయతానిష్ఠ ఘటత్వాది నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకతయా లక్షణాఘటకత్వేనాసంభవ ఇతివాచ్యం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ సామాన్యవృత్తిత్వ వివక్షయాఘటత్వేన పటాభావస్యలక్షణ ఘటకత్వ సంభవాదితి చేన్న తథాపి గోత్వాభావవద్వృత్తిత్వాదిసాధ్యకతాదాత్మ్యేనగోత్వాభావవ్యాపకాదిహేతావవ్యాప్తేః గోత్వాభావత్వావచ్ఛేదేగోత్వాభావావృత్తిమత్త్వాత్ గోత్వాభావావృత్తిత్వస్యచసాధ్యాభావవన్నిరూపితయా వత్తాదాత్మ్యవృత్తిత్వాత్ కించ మహానసవృత్తిత్వాభావాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య పర్వతవృత్తిత్వాదిసాధారణసామాన్యావృత్తిత్వేనావారణాన్నకించిదేతత్ ఏతేన యద్యపి వృత్తిత్వ వృత్తివావావృత్తిత్వేనావారణాన్నకించిదేతత్ ఏతేన యద్యపి వృత్తిత్వ వృత్తిధర్మేణేతి తథాపి ధర్మేణవేతి కల్పాంతరం ధర్మత్వం వృత్తిమత్త్వం ఏవం పర్వతత్వ గగనాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ఏవఘటక ఇతి మతం ప్రత్యుక్తం పూ

పి క్షతివిరహాత్ ఏతేన ధూమత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధూమత్వాద్యభావస్య ధూమత్వప్రకారక ప్రమావిషయత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్యచ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య వారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ ప్రతియోగికత్వ విశేషణమప్యనాదేయం అతఏవ స్వసమానాధికరణత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశేషణత్వ కల్పాపేక్షయా లాఘవమేవైతత్కల్పానుసరణ బీజభూతం నిష్ప్రత్యూహమితి. యదివ గురుధర్మోనాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకః తదామహానసవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తేత్యనేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాఘటకత్వమేవ వివక్షణీయంతదర్థశ్చస్వావిషయక ప్రతీతి వృత్తిసాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వ రూపవిశిష్టనిరూపితవిషయితాకత్వం నోల్లిఖితనాకారసత్వేనసందర్భవిరోధాత్ వృత్తిమన్నిష్ఠావచ్ఛేదక తాకత్వమాత్రోక్తౌ గగనాదేరపి కాలికసంబంధేన వృత్తిపక్షేఽసంభవవారణాయావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన వృత్తేరవశ్యవాచ్యత్వాచ్చ ఏతత్సూచనాయ దర్శితాభావమాదాయైవేత్యేవ కారోపాదానం ననూక్తరీత్యా వృత్తిత్వాభావే స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్య నివేశనీయతమా స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ధూమాభావస్య కేవలాన్వయిత్వాన్నావ్యాప్తిరిత్యతఆహ * ధూమత్వేతి * అత్ర ఘటభేదత్వేన ధూమనిష్ఠసంయుక్తత్వ ఘటభేదాన్యతరాభావమాదాయ దోషవారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ భిన్నావృత్తిత్వంప్రతియోగితావిశేషణమపినాసూచితం *లాఘవమితి * ఘటత్వేన పటాద్యభావ సంగ్రహానురోధేనావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం స్వసమానాధికరణత్వేనివేశ్యం నచ తదసంగ్రహేపి ఘటత్వేనాత్మాద్యభావ ఏవలక్షణఘటకఇతి నదోషఇతివాచ్యం వ్యధికరణభూతైకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాఏకత్వాత్ ఏవంచ తత్ర ప్రతియోగితానిరూపితత్వస్యాధికస్యైవ ప్రవేశఇతిభావః ఏవం యేనరూపేణ యద్వృత్తిత్వవృత్తి తద్రూపేతర ధర్మానవచ్ఛిన్న తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వనివేశే కించిదవశేషిత తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ వారణసంభవేపి గౌరవమేవ దూషణంబోధ్యం ఇతరవిశేషణతానాపన్నత్వం ప్రకారిత్వేన

స్వావిషయకత్వంచ ఇతరవిశేషణతానాపన్న స్వవిషయతాశూన్యత్వం అతో
విశేషణవిధయా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ ఘటక సాధ్యాభావత్వాదేరపి
తదఘటకత్వనిర్వాహః ఇతి పూర్వోక్తదోషానవకాశః చరమాపి విషయి
తా ఇతరవిశేషణతానాపన్ననిరూపితైవగ్రాహ్యా తేన వృత్తిత్వత్వాదివిశేష
ణకజ్ఞానే సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాదేర్విశేషణతయా విషయత్వేపివృత్తి
త్వత్వాదేర్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాఘటకత్వం ఏవంచ శుద్ధవృత్తిత్వ
త్వావచ్ఛిన్నాభావోపి లక్షణఘటకఇతివృత్తిమద్వృత్తిపదసార్థక్యం నచసా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ ఘటకధర్మపర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకా
వచ్ఛిన్నత్వం కించిద్విశేష్యతానిరూపితత్వమితి కేచిత్ * పూర్వోక్తేతి *
అన్యథావహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ధూమాదావిరహాదవ్యాప్తిః స్యా
త్ ననుధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వస్యాపి స్వనిష్ఠము
ఖ్యవిశేష్యతాశూన్యాయా నిర్ధూమవృత్తితాత్వవానితి ప్రతీతేః తద్వృ
త్తిసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వనిరూపితవిషయితాకత్వేన అతిరిక్తత్వాపత్తిః
నచైతాదృశరీత్యాజగద్వృత్తిత్వత్వస్యాప్యతిరిక్తతయానాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం
ఘటత్వాదినా పటాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తేరతఆహ *చరమాపీతి* ఏ
వంచేతి * వృత్తిత్వస్యస్వముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యజగద్వృత్తిత్వత్వవానితిజ్ఞా
నే జగద్వృత్తిత్వత్వ విషయితాసత్వేనాతిరిక్తత్వాద్ఘటత్వాదినా పటాద్య
భావమాదాయైవ లక్షణసంగతే వృత్తిమద్వృత్తిత్వవైయర్థ్యంస్యాద్యదిచ
రమ విషయితాయాంముఖ్యత్వం నస్యాదిత్యర్థః వృత్తిత్వత్వేన మహానస
వృత్తిత్వాభావోనాస్తి. ఉక్తరీత్యానఞ్ద్వయోపాదానాది వైయర్థ్యమాశం
కతే * నచేతి * స్వంఘటకధర్మః కేవలవృత్తిత్వత్వం సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వత్వంచ * స్వావిషయకేతి * స్వనిరూపితముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యేత్యర్థః
ముఖ్యత్వానుపాదానే స్వం వహ్న్యభావత్వంతద్విషయితాశూన్యావహ్న్య
భావవద్వృత్తిత్వత్వ మిత్యాకారికాప్రతీతిః కింతు ఘటఇత్యాకారికైవేతి త
దవచ్ఛిన్నాభావమాదాయావ్యాప్తిః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టని
రూపితవిషయితాయామపి ముఖ్యత్వ మావశ్యకమన్యథా సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వవానితిజ్ఞానే తాదృశవృత్తిత్వత్వ నిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతా శూన్యత్వేన

భావాంశనివేశ్యతాం ఘటకతాం చార్థశ్చ స్వావిషయకప్రతీత్యా వృత్తిసాధ్యా భావవద్వృత్తిత్వత్వరూపవిశిష్టనిరూపితవిషయితాకత్వం తేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వకేవలవృత్తిత్వత్వయోరేవ ఘటకతానిర్వాహః నతుస్వావిషయకప్రతీత్యవిషయతాదృశవిశిష్టకత్వం తత్తదభావవద్వృత్తితాత్వావిషయకప్రతీతౌ కేవలాధేయతాత్వస్య విషయతయా తదభావవన్నిరూపితత్వవిశిష్టాధేయతాత్వేతదవిషయకప్రతీత్యవిషయత్వస్య దుర్ఘటతయా తదభావవద్వృత్తిత్వత్వాదేస్తద్ఘటకత్వానిర్వాహాత్ కేవలాధేయతాత్వస్యచ తద్ఘటకతయా వృత్తిమద్వృత్తిం తేనరూపేణ ఘటాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్త్యాపత్తేరితివాచ్యం తథాసత్యుక్తరీత్యావిషయితాసంబంధేన యత్ర హేతుతాతత్ర తాదృశాభావాప్రసిద్ధ్యాపత్తేః ఘటత్వభిన్నప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ నిర్విశేషణకఘటత్వాదివృత్తితాత్వస్య యథాసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వఘటకత్వంతథావాచ్యం జ్ఞేయత్వా

తాదృశప్రతీత్యవృత్తిత్వస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవిషయతాయామస త్వేనఘటకధర్మాప్రసిద్ధిప్రసంగాత్ మహానసవృత్తిత్వత్వవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వతోభయరూపేణతాదృశవృత్తిత్వాభావవారణాయ పర్యాప్తినివేశః ధూమాభావవిశేషితహ్రదవృత్తిత్వత్వప్రతీతేర్ధూమవృత్తితాత్వరూపసామాన్యావిషయిత్వాసంభవేననాతివ్యాప్తిః * తదతి * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేత్యర్థః * దుర్ఘటతయేతి * విశిష్టాధేయతాత్వస్య శుద్ధాధేయతాత్వానతిరిక్తతయా విశేష్యవృత్తౌ విశిష్టానుయోగికాభావానుపగమాదితిభావః ధూమాభావవహ్న్యాదిత్యాదావతివ్యాప్త్యాపత్తేః * అప్రసిద్ధ్యాపత్తేరితి * విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తితాత్వస్యోక్తరీత్యా కేవలాన్వయితయా తేనరూపేణాభావాప్రసిద్ధేరిత్యర్థః విషయితాయా అతిరిక్తత్వేపి నఞ్ద్వయోపాదానప్రయోజనమాహ * ఘటత్వభిన్నమితి * సాధ్యాభావోపలక్షితాధికరణవృత్తిత్వత్వఘటకతానిర్వాహేయనిర్విషయకత్వోక్తితర్కనం నిర్విశేషణ ఘటత్వాదివృత్తిత్వత్వస్య సాధ్యాభావవిశిష్టాధికరణవృత్తిత్వత్వఘటకత్వాభావాద్వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాభావవ్యాప్త్యవ్యాప్తేరితి వ్యాప్తిప్రదర్శనాయ దృష్టాంతః తాదృశస్య స్వరూ

చిత్యాదావపి తాదృశస్య స్వావిషయకప్రతీత్య వృత్తివ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ విశేషితఘటిత్వాది ఘటితతదభావవద్వృత్తిత్వత్వ రూపనిష్టనిరూపితవిషయితాకతయా తదభావవద్వృత్తిత్వస్య ఘటకతయావృత్తిమద్వృత్తితదవచ్ఛిన్నాభావస్య పాలావనత్వేన అవ్యాప్త్యాపత్తే స్తత్తదభావవద్వృత్తిత్వత్వావ్యఘటకధర్మానవచ్ఛిన్నాభావ నివేశేనైవ వారణసంభవాచ్చ తాదృశధర్మేణనిరుక్తసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ ఘటకత్వసత్వేపి స్వావిషయకప్రతీతి వృత్తిసాధ్యాభావవద్ధర్మ్యంతర వృత్తిత్వ విషయితాకత్వేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావ్యఘటకత్వస్యాపి సత్వేన తదవచ్ఛిన్నాభావస్య యథానిరుక్తాభావాత్మకత్వాత్ నచ స్వావిషయకప్రతీత్యవృత్తితదభావవద్వృత్తిత్వత్వ నిరూపిత విషయితాసామాన్యకత్వ రూప తత్తదభావవద్వృత్తిత్వత్వ ఘటకతానివేశే నిర్విశేషణక ఘటత్వాదివృత్తిత్వత్వస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ ఘటకత్వాప్రసక్త్యా తద్ఘటక ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ నివేశేపి సంభవతీతి వాచ్యం తథాసతి వ్యాపకతాఘటిత సామాన్యపదార్థనివేశేన తదఘటక ధర్మానవచ్ఛిన్నాభావ నివేశాపేక్షయా గౌరవాత్ సమాధికరణ పదసార్థక్యంతు ఉక్తరీత్యైవేతిధ్యేయం కేచిత్తు వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన పర్వతవృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాద్యవ వారణాయ ఏతన్మతేపి స్వవ్యాపకతత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ

వతో ఘటత్వాఘటితఘటత్వాదివృత్తిత్వత్వస్య నఞ్ ద్వయాద్యుపాదానావ్యాప్తిరిత్యాహ * తత్తదభావేతి * నిర్విశేషణకేతి * స్వవిషయకప్రత్యవృత్తియత్కించిద్విషయతారూపఘటత్వాది ఘటితసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విషయితాకత్వేపిఘటత్వాద్యఘటితసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవిషయిసాధారణ తాదృశవిషయితాత్వవ్యాపకతాదృశ వృత్తిత్వకత్వ విరహాదివః *అతిగౌరవాత్ * ఇతరభేదానుమానే లింగతావచ్ఛేదక గౌరవావర్తత్ప్రకారణతావచ్ఛేదక గౌరవాద్వా *ఉక్తరీత్యైవేతి * వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావసంగ్రాహకతయేత్యర్థః తథాచవిషయితాసంబంధేనయత్తుతాత్రఘటత్వేనపటాభావపవలక్షణఘటకఇతిభావః * స్వవ్యాపకేతి త్ర స్వవ్యాపకవృత్తిత్వత్వకత్వమాత్రంవృత్తిత్వభిన్నావృత్తిత్వమాత్రంప

త్వం ప్రతియోగితావిశేషణమావశ్యకం తథాచ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ త్వేన ఘటాభావస్య లక్షణఘటకతాసంభవతీతి నిషేధద్వయనివేశన సమానాధికరణపదోపాదానయోః సార్థకతేత్యాహుః ప్రతియోగితాయాం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాప్యత్వనివేశనప్రయోజనమాహ * అలోకావ్యవృత్తిత్వేనేతి * వహ్నిసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యయోఽభావస్తస్య ధూమాదావసత్వేపీత్యన్వయః వహ్నిసామాన్యాభావో వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకతానివేశన ప్రయోజనమాహ *యశ్చేతి* ఇంధనత్వాద్యవచ్ఛిన్నేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యైవలక్షణఘటకతయా ఇంధనత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాభావోపేక్షణం మహానసవృత్తిత్వాదేరభావ ఇత్యత్ర మహానసవృత్తిత్వత్వాదినేతిబోధ్యం యత్తు తాదృశాభావాధికరణ మహానసవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్యేతిషష్ఠ్యంతవ్యాఖ్యానం తదసత్ గురుధర్మస్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి తాదృశాభావావిశేషిత మహానసవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావమాదాయదోషప్రసక్తేస్తద్విశేషిత మహానసవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావపర్యంతానుసరణే సందర్భవిరోధాత్

శ్యం శేషవైయర్థ్యాత్ *నసంభవతీతి* తథాచవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ కేవలాన్వయినివృత్తిమద్వృత్తితాదృశవృత్తిత్వాభావాప్రసిద్ధిరితిభావః ఆహురిత్యస్వరసః ప్రతియోగితాయాం స్వవ్యాపకేత్యాద్యుపాదానేపిసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వేన పర్వతసంయుక్తత్వ పర్వతాన్యసంయుక్తత్వోభయాభావమాదాయాతివ్యాప్తిరితి వస్తుతస్తువహ్నిత్వేన తార్ణాలోకదహనాభావానుపగంతృభిర్న్యాయమభావఉపేతుంశక్యః కింతు సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ నిష్ఠప్రతియోగివిశేషణతాపన్నయావచ్ఛేదకతాభిన్నసమానాధికరణధర్మానిష్ఠావచ్ఛేదకతాకాన్యత్వోపాదానాదేవాన్యతరాభావ నిరాసాత్ తద్ఘటకనఞ్ద్వయాదిసార్థక్యాచ్చ విశేషణపూరణవైయర్థ్యమేవాస్వరసః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వసూచకం వహ్నిపదమితిమతంకటాక్షయతి*సాధ్యతేతి*తథాసతిఘటరూపద్రవ్యమేవాలీకేతరయోల్ * ఉపేక్షణమితి * ప్రతియోగివిశేషణస్యావచ్ఛేదకత్వ నివేశస్య కూట

అధికరణాంతస్య ఉపలక్షణతయా శేషాంశస్య విశేషణతయా భానస్యవ్యు త్పత్తివిరుద్ధతయా తథావివక్షయితుమశక్యత్వాత్. అధికరణవిశేషానుపర క్తవృత్తేరభావమాదాయాపి దోషందర్శయతి* స్వనిష్ఠేతి* ధూమాదినిష్ఠసా ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవ్యక్తేస్తద్వృత్తిత్వా వచ్ఛిన్నాభావస్యేత్యర్థః హే త్వంతరవృత్తేః ఆలోకాదివృత్తేః ఏతేనవృత్తిమద్వృత్తిత్వ మస్తీతి సూచితం స్వస్మిన్ ధూమాదౌ. అత్రచలక్షణే సత్తాభావవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ స త్తావత్సమవేతత్వాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యై వ సమవేతవృత్తిత్వేపి ద్రవ్యావృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్యాపి సాధ్యతావ చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతయా సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యాపి తద్వత్సమవేతత్వాభావ స్య సమవేత గుణత్వాదివృత్తితయా ద్రవ్యత్వాదేః తద్వత్వాభావాన్నాతి వ్యాప్తిః ఏవమవృత్తిసాధ్యకస్థలేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావ ప్రసిద్ధ్యా నాతివ్యాప్తిః కూటఘటితలక్షణేచ తత్ర తత్రాతివ్యాప్తివారణా యసాధ్యసమానాధికరణ త్వేసతీతి విశేషణం దేయం ఏతల్లక్షణేచావృత్తిహే తుకే అతివ్యాప్తివారణాయ వృత్తిమత్త్వమాత్రముపాదేయం కూటఘటితల

ఘటితేవ క్తవ్యత్వాత్ *అశక్యత్వాదితి*తథాచతాదృశప్రతీకేన తథాబోధనా న్మహానసవృత్తిత్వత్వేనేతి పూరణమావశ్యకమితి * వృత్తిమత్వమాత్రమితి * సాధ్యసామానాధికరణ్య పర్యంతనివేశవ్యవచ్ఛేదాయమాత్రపదం పరంత్వి దమసంగతం ధూమవాన్ అయోగోలకానుయోగికత్వ విశిష్టసంయోగేన వ హ్నేరిత్యాదౌ విరుద్ధేసాధ్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతి యోగితాకత్వాత్తత్తద్విపక్షావృత్త్యభావాధికరణత త్తద్విపక్షనిరూపితహేతుతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య తాదృశహేతుతాఘట కసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిమద్వృత్తేరప్రసిద్ధతయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి న్నాభావసత్వాదితి సాధ్యసామానాధికరణ్య పర్యంతావశ్యకత్వాల్ వస్తుతస్తు తత్పర్యన్తానుపాదానే సమవాయేన గోత్వాది సాధ్యకే కాలిక సంబం ధేన మహాకాలవృత్తిత్వ విశిష్టఘటాదిహేతౌ విరుద్ధే సాధ్యవ్యాపకతావ చ్ఛేదకీభూత తద్ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావాధికరణ తత్తద్ఘటాదివృత్తి

తృణవదత్రాపి మహాకాలాన్యఘటాదిత్వాదావతివ్యాప్తిర్ద్రష్టవ్యా కింతు తదన్యదోషాణామేవ అత్ర అనవకాశ ఇత్యవధేయం *************

ఇతి గదాధరీయే కూటాఘటితలక్షణమ్.

* అన్యేత్వితి * ఘటత్వాదినానాధర్మావృత్తిత్వాభావమాదాయ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణాయ యావత్త్వోపాదానం ఏవంచ కేవలాన్వయినః సాధ్యస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవ అభావస్యాప్రసిద్ధ్యా తత్సముదాయాధికరణ జగద్వృత్తిత్వస్యావృత్తావప్రసిద్ధస్సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపి యావదభావాంతర్గత ఇతి తద్వృత్త్వవిరహాత్తాదృశసాధ్యకే విషయితాద్యతిరిక్తసంబంధేన హేతావనవ్యాప్తిః సాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావవిశేషణపక్షే చ వ్యతిరేకిణోపి సాధ్యస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవాభావస్య సద్ధేతౌ లక్షణఘటకతయా జగత ఏవ తత్కూటాధికరణతయా వ్యతిరేకిసాధ్యకేపి విషయితాతిరిక్తసంబంధేన హేతావవ్యాప్తిరితి వృత్తిమద్వృత్తిత్వమభావవిశేషణం * తాదృశవృత్తిత్వేతి * సాధ్యాభావ సముదాయాధికరణ వృత్తిత్వేత్యర్థః * ప్రయోజనంచేతి * వృత్త్వాభావస్య మహాకాలమాత్రవృత్తిహేతౌ సత్త్వాదతివ్యాప్తిరితి ఏవం మహాకాలావృత్తిమాన్ మహాకాలాన్యోవా ఖండకాలాన్యవృత్తిత్వవిశిష్ట ఘటాదిత్వాదౌ విరుద్ధేతివ్యాప్తివారణమపి తత్ఫలం బోధ్యమ్ ॥ *****

ఇతి కృష్ణభట్టీయే కూటాఘటితలక్షణమ్

యావత్త్వానుపాదానే వృత్తిమద్వృత్తిత్వ వైయర్థ్యాదుక్తం * ఏవంచేతి * ఇదంతుబోధ్యం వృత్తిమద్వృత్తిత్వస్యానుక్తావాచ్యం ఘటాదిత్వాదౌ కాలికసంబంధేన హేతావుక్తరీత్యా అవ్యాప్తిస్స్యాదితిభావేనావృత్త్యుత్కీర్తనం ఏవంచ వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్వాదౌ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశవృత్తిత్వాభావస్య ఘటాదావపి ప్రసిద్ధత్వేనావ్యాప్తివారణాయ తత్ర హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నివేశనీయమితి సంబంధమాత్రప్రయోజనం ద్రష్టవ్యం యాదృశసంబంధప్రతియోగిత్వం వస్తుమాత్ర ఏవేతిరీత్యా విషయితాదిసంబంధేన హేతావవ్యాప్త్యభావాదాహ * విషయితాదీతి * తాదృశవిశేషణదలస్య తాదృశప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధిసంపాదక

ర్వదళప్రయోజనం ఆలోకాద్యవృత్తిత్వేన నిర్వహ్నివృత్తిత్వాభావమాదా
యవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్రావ్యాప్తివారణరూపం పూర్వలక్షణేఉక్తమేవ
చరమదళప్రయోజనంతు సాధనసమానాధికరణత్వస్య సాధ్యాభావవిశేష
త్వే కేవలాన్వయిసాధ్యకేజ్ఞేయత్వాదిహేతౌ ఘటాది వృత్తిత్వాభావమాదా
యావ్యాప్తివారణమేవ నతు వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ మహానసవృత్తి
త్వాద్యభావవ్యావర్తనం తత్రమహానసాదేర్వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్యభా
వానధికరణత్వేన సాధ్యాభావ కూటానధికరణత్వాత్ ఏతస్య ప్రాగనుక్త
త్వాత్ ఉక్తప్రాయమితి. సముదాయపదప్రయోజనమాహ * సాధ్యాభావా
ధికరణేతి * వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవేతి * నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వా
ద్యవచ్ఛిన్న నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావస్య ప్రతియోగితాయా వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావాధికరణ మహానసాదివృత్తిత్వావృత్తితయా సాధ్యా
భావాధికరణవృత్తిత్వత్వావ్యాపకతయా జగద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్యైవ
తద్వ్యాపకప్రతియోగితాకతయా తస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకస్యావృత్త్యావేవ ప్రసిద్ధత్వాదితిభావః * వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరి
తి * తాదృశస్య జగద్వృత్తిత్వాభావస్య సర్వత్రసత్త్వాదితిభావః అత్రేవ
స్వవ్యాపక సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వకత్వేసతి సాధ్యాభా
వసముదాయాధికరణవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకత్వం ప్రతియోగితావిశేషణం తత్ర
చ శేషదళే సముదాయానివేశేపినిర్ధూమవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య
లక్షణాఘటకత్వేపి నాతివ్యాప్తిస్సంభవతివ్యతిరేకిసాధ్యకే తాదృశప్రతియోగి
తాయాఏవాప్రసిద్ధేః జగద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావ ప్రతియోగితాయాఃసా
ధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకత్వేపి స్వవ్యాపకసాధ్యాభావసముదా
యాధికరణవృత్తిత్వత్వకత్వరూపపూర్వదళవిరహాత్ ధూమాద్యభావసము
దాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వశూన్యే మహానసాదివృత్తిత్వేపి తాదృశప్రతియో
గితానత్వాదితి పూర్వపక్షయిత్వా శేషదళేసముదాయాప్రవేశే పూర్వ
దళమేవనోపాదేయం తదనుపాదానేపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావా
లోకాద్యవృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగిత్వస్య ఆలోకాదినిష్ఠపర్వ
తాదివృత్తిత్వసాధారణ సాధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వత్వావ్యాపకతయాతా

దృశాభావమాదాయ దోషాప్రసక్తేః తదుపాదానేవ్యతిరేకిసాధ్యకమాత్రప్ర
వఉక్తరీత్యాతాదృశ ప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిప్రసంగాచ్చ త
థాచ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ఘటత్వేన జగద్వృత్తిత్వాభావ మాదా
యాతివ్యాప్తిరిత్యాశయేనదీధితికృతేదమభిహితంఅతివ్యాప్తివారణాయశేష
దళేసముదాయ ప్రవేశనేచ నిరుక్తవహ్న్యవృత్తిత్వస్య వ్యాపకప్రతియోగితాక
స్యాలోకావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర శేష
దళాకాఙ్క్షిత తయా పూర్వదళోపాదాన మావశ్యకం తత్రచ సముదాయ
ప్రవేశే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వత్వ వ్యాప్య
ప్రతియోగితాకస్యాలోకావృత్తివృత్తిత్వాభావస్యధూమే అసత్వాదవ్యాప్తి
తయాతివ్యాప్తివారకత్వంచేద్బ్రూయాత్తదాప్యాహ * తదుపాదానఇతి *
*అతివ్యాప్తివారణాయేతి * నను పూర్వదలాభావేపి చరమదళేసము
దాయపదప్రయోజనమసంగతమేవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న జగద్వృత్తి
త్వాభావ సంభవేపి పూర్వదలాభావే ఆలోకభేదజగత్సంయుక్తత్వోభయా
భావాదేరాలోకాదౌ వృత్తిమద్వృత్తియావదంతర్గతస్యాసత్వాదేవ అతి
వ్యాప్త్యసత్వాత్ నచ పూర్వదళానుపాదానే తదుపాదానేచ ఘటవృ
త్తిత్వ ఘటాన్యవృత్తిత్వోభయాభావ మాదాయ కేవలాన్వయిసాధ్యకే అ
వ్యాప్తిరతః ప్రతియోగితాయాం వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ మా
వశ్యకమితివాచ్యం తథాపి వహ్నినిష్ఠవృత్తితాత్వేన జగత్సంయుక్తత్వాభావ
మాదాయైవ అనతిప్రసంగాత్ నచ వాచ్యత్వాది నిష్ఠవృత్తితాత్వేన జగ
త్సంయుక్తత్వాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ విశేషరూపేణ సామా
న్యాభావప్రతియోగితాయావిశేషధర్మినిష్ఠత్వవ్యవస్థాపనాత్తన్మతమాలంబ్యా
మితినోక్తాభావస్య లక్షణఘటకతాసంభవఇతి వాచ్యం ధూమభేదత్వేనధూ
మభేద జగత్సంయుక్తత్వాన్యతరాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్వారణాత్ న
చ వాచ్యత్వభేదత్వేన వాచ్యత్వభేదజగత్సంయుక్తత్వాన్యతరాభావ మా
దాయావ్యాప్తేర్వారణాయ ప్రతియోగితాయాం స్వన్యూనవృత్తిధర్మానవ
చ్ఛిన్నత్వ ముపాదేయమితి తత్సంగతిరితివాచ్యం ఏవమపి వహ్నిజగద్వృత్తి
త్వాన్యతరత్వేన హేతుజగత్సంయుక్తత్వోభయాభావమాదాయాతి ప్రసం

రితి తత్రాపి తత్ప్రవేశనమితి కేచిత్సమాదధతే. పరేతు ప్రతియోగిత్వవ్యాపకతావిశేష్యతాపన్నమేవ సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వాన్యత్వం వ్యాపకత్వ విశేషణవిధయా నివేశ్యతేనతుతద్దళస్యోక్తరీత్యాద్విధానివేశః ఏవంచ పూర్వపక్షప్రాయంనావతరతి నచ గురుధర్మస్యాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే ప్రతియోగిత్వే ప్రతియోగిత్వ వ్యాపకత్వవిశేషిత సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వాద్యధికరణ నిష్ఠాన్యోన్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వత్వంనాభావప్రతి యోగితావచ్ఛేదకమితి తాదృశావచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావరూపవ్యాపకతా నివేశాసంభవాత్తద్దళస్య ద్విధానివేశనమావశ్యకమితి వాచ్యం వ్యాపకతాంతస్య ఉపలక్షణవిధయా సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వాన్యరూప వ్యాప్యాంశే నివేశసంభవాత్ వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావవానిత్యాదిజ్ఞానేవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాంశేస్యైవ ఉక్తావచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ బుద్ధౌ వ్యాపక

గాత్ తుల్యయుక్త్యా వహ్న్యార్ద్రధూమాదత్యాదావపి హేతుజగద్వృత్తిత్వాన్యతరత్వేన తదుభయాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ పూర్వదలస్యోపాదానేచ తదనుపాదేయమితి గ్రంథాసంగతిరితిచేన్న అవ్యాప్తివారణానురోధేన స్వవ్యాపక వృత్తిత్వాత్యకత్వస్యోపాదేయత్వేపి విశిష్టపూర్వదలస్య ప్రయోజనం నాస్త్యేవేత్యాశయేన 'సముదాయ పదసార్థక్యోక్తేః అతివ్యాప్తివారణస్యైవ విశిష్టతద్దలప్రయోజనత్వ సంభవేపి చరమదళేసముదాయనివేశఏవ లఘుః యద్వావహ్నిత్వేన తార్ణ తార్ణాభావానంగీకకర్తౄణాంహేతుజగద్వృత్తిత్వాన్యతరత్వేనతదుభయాభావాసత్త్వాదుక్తరీత్యైవాతివ్యాప్తిసంగతిరితి అత్రేదమరుచిబీజం శేషదళేసముదాయప్రవేశాయ పూర్వదళత్యాగో౽సంగతః సముదాయరహితతద్దలసహితపూర్వదళ నివేశేనాప్యతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ అవ్యాప్తివారణార్థమేవ శేషదళేసముదాయ ప్రవేశావశ్యకత్వేన సందర్భవిరోధాదితి. వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావవత్తాజ్ఞానస్య నప్రతియోగితాసంసర్గేణ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వోపలక్షితావచ్ఛిన్న ప్రకారత్వం తథాసతి హ్రదేవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం నాస్తీతిప్రత్యయప్రసంగాత్ అతఃప్రతియోగితాకేతి. నను

దృశాభావమాదాయ దోషాప్రసక్తేః తదుపాదానేవ్యతిరేకిసాధ్యకమాత్రేప
వ ఉక్తరీత్యాతాదృశ ప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిప్రసంగాచ్చ త
థాచ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ఘటత్వేన జగద్వృత్తిత్వాభావ మాదా
యఅతివ్యాప్తిరిత్యాశయేనదీధితికృతేదమభిహితంఅతివ్యాప్తివారణాయశేష
దళేసముదాయ ప్రవేశనేచ నిర్వహ్నిన్యవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతియోగితాక
స్య ఆలోకావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య వహ్నిమాత్ర ధూమాదిత్యత్రే శేష
దళాకాఙ్క్షిత తయా పూర్వదలోపాదాన మావశ్యకం తత్రేచ సముదాయా
ప్రవేశే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వత్వ వ్యాప్య
ప్రతియోగితాకస్యా లోకాన్యవృత్తివృత్తిత్వాభావస్యధూమే అసత్వాదవ్యాప్తి
తయాతివ్యాప్తివారకత్వంచేద్బ్రూయాత్తదాహ్యాహ * తదుపాదానఇతి *
*అతివ్యాప్తివారణాయేతి * నను పూర్వదలాభావేపి చరమదలేసము
దాయపదప్రయోజనమసంగతమేవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న జగద్వృత్తి
త్వాభావ సంభవేపి పూర్వదలాభావే ఆలోకభేదజగత్సంయుక్తత్వోభయా
భావాదేరాలోకాదౌ వృత్తిమద్వృత్తియాఏదంతర్గతస్యాసత్వాదేవ అతి
వ్యాప్త్యసత్వాత్ నచ పూర్వదళానుపాదానే తదుపాదానేచ ఘటవృ
త్తిత్వ ఘటాన్యవృత్తిత్వోభయాభావ మాదాయ కేవలాన్వయిసాధ్యకే అ
వ్యాప్తిరతః ప్రతియోగితాయాం వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ మా
వశ్యకమితివాచ్యం తథాపి వహ్నినిష్ఠవృత్తితాత్వేన జగత్సంయుక్తత్వాభావ
మాదాయైవ అనతిప్రసంగాత్ నచ వాచ్యత్వాది నిష్ఠవృత్తితాత్వేన జగ
త్సంయుక్తత్వాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ విశేషరూపేణ సామా
న్యాభావప్రతియోగితాయావిశేషధర్మినిష్ఠత్వవ్యవస్థాపనాత్తన్మతమాలంబ్యా
మితినోక్తాభావస్య లక్షణఘటకతాసంభవఇతి వాచ్యం ధూమభేదత్వేనధూ
మభేద జగత్సంయుక్తత్వాన్యతరాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్వారణాత్ న
చ వాచ్యత్వభేదత్వేన వాచ్యత్వభేదజగత్సంయుక్తత్వాన్యతరాభావ మా
దాయావ్యాప్తేర్వారణాయ ప్రతియోగితాయాం స్వన్యూనవృత్తిధర్మానవ
చ్ఛిన్నత్వ ముపాదేయమితి తత్సంగతిరితివాచ్యం ఏవమపి వహ్నిజగద్వృత్తి
త్వాన్యతరత్వేన హేతుజగత్సంయుక్తత్వోభయాభావమాదాయానతి ప్రసం

రితి తత్రాపి తత్ప్రవేశనమితి కేచిత్సమాదధతే. పరేతు ప్రతియోగిత్వ వ్యాపకతాపి శేష్యతాపన్నమేవ సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వాత్వం వ్యాపకత్వ విశేషణవిధయా నివేశ్యతేనతుతద్దళస్యోక్తరీత్యాద్విధాని వేశః ఏవంచ పూర్వపక్షఏవాయంనావతరతి నచ గురుధర్మస్యాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే ప్రతియోగిత్వే ప్రతియోగిత్వ వ్యాపకత్వవిశేషిత సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వాధికరణ నిష్ఠాన్యోన్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వత్వంనాభావప్రతి యోగితావచ్ఛేదకమితి తాదృశావచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావరూపవ్యాపకతా నివేశాసంభవాత్తద్దళస్య ద్విధాని వేశనమావశ్యకమితి వాచ్యం వ్యాపకతాంతస్య ఉపలక్షణవిధయా సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వరూప వ్యాప్యాంశే నివేశసంభవాత్ వ్యాపకతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నాభావవానిత్యాదిజ్ఞానేవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాంశే స్యైవ ఉక్తావచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ బుద్ధౌ వ్యాపకగాత్ తుల్యయుక్త్యా వహ్న్యార్ద్రధూమాదత్యాదావపి హేతుజగద్వృత్తిత్వాన్యతరత్వేన తదుభయాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ పూర్వదలస్యోపాదానేచ తదనుపాదేయమితి గ్రంథాసంగతిరితిచేన్న అవ్యాప్తివారణానురోధేన స్వవ్యాపక వృత్తిత్వత్వకత్వస్యోపాదేయత్వేపి విశిష్టపూర్వదలస్య ప్రయోజనం నాస్త్యేవేత్యాశయేన 'సముదాయ పదసార్థక్యోక్తేః అతివ్యాప్తివారణస్యైవ విశిష్టతద్దలప్రయోజనత్వ సంభవేపి చరమదళేసముదాయనివేశఏవ లఘుః యద్వావహ్నిత్వేన తార్ణాతార్ణాభావానంగీకకర్తౄణాంహేతుజగద్వృత్తిత్వాన్యతరత్వేనతదుభయాభావాసత్త్వాదుక్తరీత్యైవాతివ్యాప్తిసంగతిరితి అత్రేదమరుచిబీజం శేషదళేసముదాయప్రవేశాయ పూర్వదళత్యాగోఽసంగతః సముదాయరహితతద్దలసహితపూర్వదళ నివేశేనాప్యతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ అవ్యాప్తివారణార్థమేవ శేషదళేసముదాయ ప్రవేశావశ్యకత్వేన సందర్భవిరోధాదితి. వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావవత్తాజ్ఞానస్య నప్రతియోగితాసంసర్గేణ వ్యాపకతావచ్ఛేదకతోపలక్షితావచ్ఛిన్న ప్రకారత్వం తథాసతి హ్రదేవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం నాస్తీతిప్రత్యయప్రసంగాత్ అతఃప్రతియోగితాకేతి. నను

తాయా ఉపలక్షణతయాభానేఽవిరోధాత్ వస్తుతస్తు గురుధర్మస్య అభా
వప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే సాధ్యాభావసముదాయాధికరణవృత్తిత్వా
ధికరణనిష్ఠాన్యోన్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వత్వమపి నాభావప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వాధిష్ఠాన్యో
న్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వత్వాది రూపసమనియత ధర్మాపేక్షయా
వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావేనాధికేనఘటితస్య తస్య గురుత్వాదితి
తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నాభావో నివేశయితుమశక్యః కింతు తాదృశాన్యోన్యా
భావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్యత్తత్తద్భేదకూటమేవ నివేశనీయం ఏ
వంచ ప్రతియోగితావ్యాపకత్వ. ఘటితోక్తధర్మస్యప్రతియోగితానవచ్ఛే
దకత్వమకించిత్కరమేవేత్యాహుః *తేనేతి* సమవాయేన వహ్నేస్సాధ్యత్వే ప
ర్వతస్య సంబంధద్వయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావద్వయానధికరణత్వేపి ధూ
మే నాతివ్యాప్తిః సంయోగేన వహ్నేస్తథాత్వే వహ్న్యవయవస్య తాదృ
శాభావద్వయానధికరణత్వేపి వహ్న్యవయవత్వే నాతివ్యాప్తిః సమవాయేన వ
హ్నేస్సాధ్యత్వే సంయోగేన తస్య తథాత్వే చ పర్వతస్య వహ్న్యవయవస్య
చ తాదృశాభావద్వయానధికరణత్వేపి పర్వతవహ్న్యవయవసంయోగేనాతి

ప్రకృతే ఉక్తావచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధ్యా ప్ర
కారతయా నివేశాసంభవాత్తదర్థం వ్యాపకతాయా ఉపలక్షణతయా నివేశ ఇ
తి చేత్తర్హి ద్వేధా నివేశోపి న భవేదితి దోషం ప్రదర్శ్య గురుధర్మస్యానవ
చ్ఛేదకత్వమతే నివేశప్రకారమాహ *వస్తుతస్త్వితి* *సాధ్యాభావేతి* వ్య
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావఘటిత సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వమపేక్ష్య కేవలవహ్న్యభావఘటిత సాధ్యాభావ
వద్వృత్తిత్వత్వస్య లఘుత్వాదితి భావః అత్ర ఘటవృత్తిత్వ ఘటాన్యవృత్తి
త్వోభయాభావాదికమాదాయ కేవలాన్వయిసాధ్యకేనావ్యాప్తిసంభవః ఉ
భయత్వస్య ఏకవిశిష్టాపరతయా తస్యోక్తవిశేషణానాక్రాంతత్వేన వారణా
దితి ప్రతియోగితాయాం వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం ఘటవృత్తిత్వ
త్వాదినా జగద్వృత్తిత్వాభావమాదాయావ్యాప్తిర్నాస్తి విశేషరూపేణ సా
మాన్యాభావప్రతియోగితాయా విశేషధర్మినిష్ఠత్వవ్యవస్థాపనాదితి తత్ర

వ్యాప్తిరితి యోజనా సంబన్ధద్వయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావద్వయం సంయోగసంబన్ధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావ సమవాయ సమ్బన్ధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావద్వయం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వానివేశనే తాదృశాభావద్వయానధికరణస్య పర్వతాదేః సాధ్యాభావకూటానధికరణతయా తత్కూటాధికరణవృత్తిత్వాభావా యావన్తస్తద్వత్వం ధూమాదావవ్యాహతమేవేత్యతివ్యాప్తిస్స్యాదితి భావః నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబన్ధావచ్ఛిన్నాభావనివేశనేపి సమవాయేన వహ్నేః సాధ్యే సంయోగేన హేతౌ ధూమేనాతివ్యాప్తిర్వారయితుం శక్యతే సమవాయసంబన్ధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావ కూటాధికరణ సంయుక్తత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ సంయుక్తవృత్తిత్వాత్ వహ్న్యవయవమాత్రసంయుక్త పదార్థాప్రసిద్ధేః సంయుక్తమాత్రస్యైవ తాదృశాభావకూటాధికరణ గగనసంయుక్తత్వాదితి కథమతివ్యాప్తిప్రదర్శనం సమవాయేన ధూమహేతుకస్థలపరతా చ న యుజ్యతే సమవాయేన ధూమవతః సాధ్యాభావ కూటాధికరణత్వా నిరాకరణాదితి వాచ్యం సంయుక్తమాత్రస్య గగనాదిసంయుక్తత్వేపి * తాదృశస్య సంయోగస్య వృత్త్యనియామకతయా ((పా) యస్య ద్రవ్యస్య వహ్న్యవయవ ఏవాధికరణత్వ ప్రత్యయః ప్రామాణికోనత్వన్యత్ర తత్ర సంయోగేన గగనాదివృత్తిత్వ ప్రతీత్యప్రసిద్ధ్యా) సంయోగేన వహ్న్యవయవాన్యవృత్తిత్వాభావస్య సంయోగేన వృత్తిమత్స్వవృత్తిస్సులభతయా వృత్తిపదస్య యథాశ్రుతపరతామతే తాదృశవ్యాప్తివృత్తిదాన

స్వన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం చ నోక్తం * నాతివ్యాప్తిరితి * వహ్నిమూర్ధధూమాదిత్యాదౌ యావద్వహ్న్యభావాధికరణ నిత్యగుణాదినిరూపిత సంయోగావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిస్తు నవహ్నిశూన్యస్యద్రవ్యవతస్సత్వాత్ నచ వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్టకాలికసంబన్ధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావఘటిత కూటవత్త్వం న తత్రేతి వాచ్యం పర్వతాదేః కాలోపాధిత్వానుపగమాత్ విశేషణతాతిరిక్త సంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానివేశాద్వా ఏవమప్యతివ్యాప్తిరిత్యాశయః ఏతచ్చదీధితౌద్వయపదేన సూచితం సమవాయేనైత్యతివ్యాప్త్యప్రసక్తివ్యంజకం * సులభతయేతి * వహ్న్యవయవఏవ

సంగతేః వృత్త్యనియామకతాదాత్మ్యాది సంబంధేన వ్యాప్తిస్వీకారే వృత్తిప
దస్య సంబద్ధార్థకత్వమావశ్యకమిత్యభిప్రాయేణ ప్రథమముపేక్ష్య ద్వితీయ
స్థలానుసరణం సాధనసామానాధికరణ్యస్య సాధ్యాభావవిశేషణత్వపక్షే
సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావస్య వహ్న్యవయవస్వరూపప్ర
యద్ద్రవ్యస్యాధికరణత్వప్రత్యయః తద్ద్రవ్యఇతిశేషః తథాచ గగనానుయోగి
కసంయోగస్య వృత్త్యనియామకతయా వహ్న్యవయవమాత్రసంయుక్తే వ
స్తునిసమవాయేన వహ్న్యభావవత్త్వంయుక్తత్వాభావస్య ప్రసిద్ధస్య హేతావ
సత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితిభావః * సంబద్ధేతి * నన్వేవం గగనాదేరభావకూ
టాధికరణతయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావస్యైవ లక్షణఘట
కతయా అతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతిచేత్సత్యం తదామహాకాలాన్యోన్యఘటాది
త్త్వాదావిత్యాదిపదగ్రాహ్యాత్రైవ । ఆవశ్యకతయా మహాకాలాన్యోన్యఘటాది
త్వైతత్సమశీల' మితి పాఠాంతరంచ అత్రాయమభిప్రాయః వృత్తిపదస్యాధే
యతార్థకత్వే వ్యభిచారిణిప్రథమతః ప్రయోజనందీధితికృద్భిర్దర్శితం నచ
విరుద్ధపవతత్రి తత్ప్రయోజనమితి బ్రూమఇతివాచ్యం తథాసతి వృత్తిని
యామక సంయోగత్వేనైవ సంబంధతావత్త్వాత్ వృత్తిపదస్య సంబద్ధార్థక
త్వేత్యేతి ప్రత్యక్షసంగతేః తత్సంబంధేన సంబద్ధత్వస్య వృత్తిత్వ పర్యవసన్న
త్వాత్ నను సమవాయేన వహ్నేస్సాధ్యత్వే సంయోగేన ధూమస్య నవ్యభి
చారిత్వం సంభవతి తథాసతి క్వచిద్వహ్న్యవయవే సంయోగేన ధూమాను
రోధేన వహ్న్యంతరసంయోగావశ్యకతయా వహ్న్యవయవత్వస్య విరుద్ధ
త్వానాపత్తేః నచ కేవల ధూమస్యైవ హేతుత్వాద్వహ్న్యంతరసంయోగా
నాపేక్షితఇతివాచ్యం తథాసతి తాదృశధూమవత్ప్రభామండలాదేరేవ సం
బంధద్వయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావసత్త్వేనాతివ్యాప్త్యప్రసక్తేరితిచేత్సత్యం
సంయోగమాత్రస్య హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధత్వే ఇదం తేనసంబంధేన
విశిష్టధూమోత్పత్త్యవచ్ఛేదకే క్వచిద్వహ్న్యవయవే తాదృశసంబంధేనవ
హ్న్యంతరసంయోగఉపేయతఇతి వ్యభిచారిత్వం అతివ్యాప్తిశ్చ వృత్త్యని
యామక సంయోగస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేపి గగనస్య తాదృశసం
బంధద్వయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావద్వయానధికరణత్వేపి వృత్తిత్వాప్ర

ధన సామానాధికరణ్యాభావేన న తత్రాతివ్యాప్తిసంభవః ఏవం సత్తాభావ
వాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణాయ సాధ్యసామానాధికరణ్యేన
తీతి విశేషణ ప్రవేశస్యావశ్యకతయా సంయోగాదినా వహ్నిమత్యసత్తమా
నే వహ్న్యవయవత్వాదౌ తేనాప్యతివ్యాప్తిర్వారయితుం శక్యత ఇత్యతః ప
ర్వత వహ్న్యవయవసంయోగహేతుకానుసరణం సంయోగేన ద్రవ్యస్యా
సిద్ధ్యా దుర్వారత్వాత్ ద్వితీయంతు వృత్తినియామక సంయోగ సంబంధేన
సాధ్యత్వాభిప్రాయకం అన్యథా నానావహ్నిద్వ్యణుకత్ర్యణుకసంయోగా
దినా వహ్న్యంతరజననాత్ వ్యభిచారిత్వాదితి ఇదంతుబోధ్యం సార్వభౌ
మాణాం వృత్తిపదస్య సంబంధార్థకత్వానాలోచనం కథంకల్పయితుంశక్యం
తాదాత్మ్య సంబంధేన హేతావవ్యాప్తేరగ్రిమదూషణ గణానంతర్గతత్వా
త్ తదాలోచనేపి కథం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధవివక్షాయామపి దో
షస్యానాలోచనం త్రైస్తాదృశస్థలమేవ నాలోచితమితిచేద్వృత్తిపదస్య యథా
శ్రుతార్థకత్వే కింత్రైః తత్స్థలమాలోచితంబ్రూహి తథానిష్కృష్టసంబం
ధార్థకత్వే అనాలోచితం కథం బ్రూయుః దీధితికృత ప్రవదాసీంయథాస్థి
తానువాదపరా ఇతి నైతాదృశచాతురీ తత్ర కల్పనార్హా తస్మాత్ప్రథమం
దర్శితరీత్యా విరుద్ధమేవ ఏవంచ విరుద్ధవారక విశేషణవతిదోషోద్భావనో
త్తరం విరుద్ధే దోషోద్భావనే కథంతాపి పరాస్తా ఏవంచ సాధ్యసామానాధి
కరణ్య విశేషణేనైవ తద్దోషవారణసంభవాత్ కథమగ్రిమదూషణానాం మ
ధ్యే ఏతద్దూషణాంతరంగణనీయం ద్వితీయంతు క్వచిద్వహ్న్యవయవేన వహ్న్య
న్తరసంయోగముపేత్య వ్యభిచారి నచ సమవాయేన వహ్నేర్హేతుత్వ
ముపేక్ష్య వహ్న్యవయవత్వానుధావనే కింబీజం నకించిత్ వృత్త్యనియామ
క సామానాధికరణ్యాది సంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావముపేత్య తత్సముదా
య విశిష్టం యత్ప్రలయాది తత్ర హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న
వృత్తిత్వాప్రసిద్ధేరతివ్యాప్తే భంగవారణాయ సమవాయసంబంధావ
చ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న నిరూపిత తాదాత్మ్య సంబంధావచ్ఛిన్న జనక
తాపర్యంతనివేశాత్ తత్రచ వహ్న్యంతర సంయోగానుపగమే తృతీయమి
తి * సత్తాభావేతి * సత్తాపదసమవేతత్వస్య వృత్తిమదవృత్తిత్వాత్.

వ్యాప్యవృత్తితాపత్తేః పర్వతస్య సంబంధద్వయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావద్వయాధికరణత్వేపి నతస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్ట సాధ్యాభావకూటాధికరణత్వం అన్యథా అవ్యాప్యవృత్తిసంయోగాది సాధ్యకేవ్యభిచారిణి జగత్యేవ సాధ్యాభావకూటాధికరణత్వేన అతివ్యాప్తిరితి దర్శితహేతోః పర్వతవృత్తిత్వేపి తాదృశాభావ కూటాధికరణ వృత్తిత్వాభావాదక్షతఏవేత్యతివ్యాప్తిప్రసంగః. పూర్వవదత్ర సాధ్యాభావపదేన సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావ వివక్షణే నానావిపక్షకే తథావిధతత్తద్విపక్షావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ కూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసమవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావనివేశనే గౌరవమితి సాధ్యతావచ్ఛేదక సమవ్యాప్తప్రతియోగితాకాభావపదవివక్షితుముదితః తార్ణాతార్ణదహనవృత్తి ద్విత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకానాం తథావిధ సాధ్యాభావానామధికరణే ధూమాదేర్వృత్తావపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావఘటిత తాదృశాభావకూటవత్యవృత్తేరవ్యాప్త్యనవకాశాదిత్యాశయేన తథావిధమేవాభావం నివేశయతి * తథేతి * స్వం ప్రతియోగితా సమనియతాభావైక్యమతే సాధ్యాభావ ప్రతియోగితాయాః సాధ్యాభావసమనియతాభావ ప్రతియోగిపదార్థాంతర వృత్తిత్వేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకేన వ్యధికరణేనవా ధర్మేణావచ్ఛిన్నాయాః సాధ్యమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనైయత్యమక్షతమేవ అథ ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నాయా వాచ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగితాసా ఘటాదిభిన్నయావద్వస్తువృత్తిరేకైవస్వే

---

* సమవ్యాపకేతి * సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వే సతి సాధ్యవ్యాప్యతావచ్ఛేదక ఇతినార్థః కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తేః కింతు స్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదక సాధ్యసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ధర్మేత్యర్థః

* ఆశయేనేతి * సాధన సమానాధికరణత్వ విశేషణతాపత్తేః వహ్నిసామాన్యాభావస్యకూటానంతర్గతత్వేపి తార్ణాతార్ణదహనోభయాభావమాదాయనాతివ్యాప్తిః సార్వభౌమమతే ఉభయత్వస్య ఏకవిశిష్టాపరత్వరూపతయా తదభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత ప్రతియోగితాకత్వాభావాదితిభావః * అక్షతమేవేతి * తత్తత్ప్రతియోగితాత్వేన వ్యాప్యతా

క్రియతే నను వాచ్యత్వాదిమాత్రవృత్తిః తథా సతి ఘటత్వేన ప్రమేయ
త్వం నాస్తీత్యాదిప్రతీతివిషయ ప్రతియోగితాంతర కల్పనే గౌరవాదితి తా
దృశ ప్రతియోగితాయా న వాచ్యత్వత్వాది రూపసాధ్యతావచ్ఛేదక సమనై
యత్యమితి చేత్ క్షతిః వాచ్యత్వభిన్నత్వేన వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాదిప్ర
తీతి విషయ మభానమాదాయైవ తత్ర లక్షణసమన్వయసంభవాత్ వ్యధి
కరణ వాచ్యత్వభిన్నత్వావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతియోగితాయా వాచ్యత్వభిన్నవృ
త్తిత్వస్యాసంభావితత్వాత్ వస్తుతస్తు ఘటత్వావచ్ఛిన్న వాచ్యతాభావ
ప్రతియోగితాయాం వ్యధికరణఘటత్వాదేరివ సమానాధికరణవాచ్యత్వ
త్వాదేరపి అనవచ్ఛేదకత్వమావశ్యకం ఘటత్వేన వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాదిప్ర
తీత్యా వాచ్యత్వత్వాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వానవగాహనే తాదృశప్ర
తీతేర్వాచ్యత్వత్వాది విశిష్టవైశిష్ట్యానవగాహిత్వేన తత్ర వాచ్యత్వత్వాదిప్ర
కారక జ్ఞానానపేక్షాపత్తేః ఏవం చ ఘటత్వేన ప్రమేయత్వం నాస్తీత్యా

...నివేశ్యత్వాత * అసంభాపత్త్యాదితి * సజాతీయ ప్రతియోగితా
యా ఏవైక్యస్య ప్రాగుక్తత్వాత్ వాచ్యత్వ భిన్నత్వేన వాచ్యత్వ ఘటా
న్యతరాభావ సద్భావే ప్యేతత్ప్రతియోగితాయా న యత్కించిత్వా ఘు
టిత వైయధికరణ్యాశ్రయ ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వమితి తత్ప్రతియోగితాన్య
త్వాల్లక్షణ నిర్వాహః నను ధూమత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీతేర్ధూ
మాభావప్రతియోగితాయాః ప్రమేయమాత్రనిష్ఠత్వాద్ధూమభిన్నత్వేన
ధూమాభావమాదాయాతివ్యాప్తిరితి చేన్న సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సాధనసామానాధికరణ్య నివేశనవ్యాకోపః వ
హ్నిత్వ సత్తాత్వాద్యనవచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రమేయమాత్ర ప్రతియోగికత్వేన
లక్షణాఘటకత్వాత్ రూపాభావసాధ్యకే అవ్యాప్తిదానాసంగతిశ్చేతి త
స్యాధూమమాత్రనిష్ఠత్వమేవేత్యభిప్రాయాత్ నన్వేవం తాదృశ సాధ్యా
భావ సముదాయస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత ప్రతియోగితాసముదా
యస్య వా వాచ్యత్వాది సాధ్యకే అప్రసిద్ధిః అథ సాధ్యసామాన్యాభావా న
త్వే కూటాఘటితమేవ తత్సత్త్వే తు కూటఘటితమితి చేన్న కూటఘటితత్వా
దీనాం తదఘటితలక్షణాసిద్ధేరిత్యత ఆహ * వస్తుతస్త్వితి *

దిప్రతీతివిషయప్రతియోగితాయా అతిరిక్తత్వమావశ్యకం అవచ్ఛేదకభేదాదితి ఘటత్వేన వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాది ప్రతీతివిషయప్రతియోగితా వాచ్యత్వాదావేవ వర్తతే నత్వన్యత్రాపి మానాభావాత్ తథా ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వాభావోపి లక్షణఘటకః అథైవం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావ ఘటితలక్షణే వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న సాధ్యకస్థలే వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావో లక్షణఘటకో నస్యాత్ వ్యాపకతావచ్ఛేదకవహ్నిత్వాది పర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వ విరహాత్ మహానసీయ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ వారణాయావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి వివక్షణస్యావశ్యకత్వాదితి చేన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకపర్యాప్తత్వం హి వ్యాపకతానవచ్ఛేదకావృత్తిత్వం తచ్చ ఇంధనత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యభావ ప్రతియో

పర్యాప్తీతి యద్యపి ద్వితీయలక్షణేన పర్యాప్తి నివేశః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యస్థలే అవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యప్రవేశేన మహానసీయ వహ్న్యభావస్య తదుపపాదనసంభవాత్ యత్ర ధూమాభావస్య ధూమత్వేన ప్రమేయాభావానన్యతయా ప్రమేయత్వమపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తదాదాయచ దోషవారణాయ శేషదలే పర్యాప్తివివక్షణమావశ్యకమితి తన్న సమనియతాభావైక్యనయే శేషదలే పర్యాప్త్యుపాదానే ఆత్మజ్ఞానాదిత్యాదౌ చైత్రవృత్తిత్వ విశిష్టజ్ఞానాభావస్య స్వవిశిష్ట హేత్వధికరణే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యాసంభవాదవ్యాప్తిః నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక పర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వాభావాన్నాయమభావో లక్షణఘటక ఇతి వాచ్యం ప్రతియోగివిశేషణస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమతే వహ్నిత్వేనేంధనాభావస్యైవ తాదృశతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేంధనత్వ వహ్నిత్వవిశిష్టాధికరణాప్రసిద్ధ్యా అసంభవాత్ తస్మాత్ తల్లక్షణ ప్రతియోగివిశేషణస్యానావచ్ఛేదకత్వం తద్వైక్యశేషదలే పూర్వదలేచ పర్యాప్తిః తచ్ఛేదేతు దలద్వయేపి న పర్యాప్తిః తథాపి మిశ్రాదిలక్షణే తద్వివక్షణం బోధ్యం నన్వేవమపి మహానసీయ వహ్న్యభావో నవార్యతే సముదాయపర్యాప్తేః ప్రత్యేకపర్యాప్తివ్యాప్యత్వాదిత్యత ఆహ * వ్యాపకతేతి *

గితావచ్ఛేదకతాయా యుక్తమితి తాదృశాభావమాదాయైవ తల్లక్షణసమ న్వయ సంభవఇతి అతఏవ యశ్చేంధనత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యభావాధిక రణీభూత మహానస వృత్తిత్వాదేరభావఇతి దీధితి గ్రంథస్సంగచ్ఛతే అ స్యథాఇంధనత్వాదినా ఘటాద్యభావాపేక్షయా గర్భీజకాపద్యేత ఏవంచ సార్వభౌమానా మేతల్లక్షణాభిప్రాయకతయా సమవాయిత యా వాచ్యత్వాభావో ఘటఏవ ప్రసిద్ధఇతి మూలగ్రంథోపవర్ణనమ పిసంగచ్ఛతే అథపర్యాప్తిసంబంధేన యత్రోభయత్వాదికం సాధ్యతా వచ్ఛేదకం తత్ర ప్రతియోగితాయా అవ్యాసజ్యవృత్తిత్వేన తత్పర్యాప్త్య ధికరణ ప్రత్యేకవ్యక్తౌ పర్యాప్తిసంబంధేన ఉభయత్వాదేరత్యంతాభావ స్య తదవచ్ఛిన్నభేదస్యచ సత్వాత్తస్య ప్రతియోగితావ్యాపకత్వం నసంభ వతి నచావ్యాప్యవృత్తిసంయోగాదేర్యత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకతా తత్ర ప్ర తియోగితావ్యాపకత్వనిర్వాహాయ ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యం వ్యా పకతాఘటకాభావే నివేశనీయం తావతా ఉభయత్వస్యాపి వ్యాపకత్వం ని ర్వహతి పర్యాప్తిసంబంధేన ఉభయత్వపర్యాప్త్యధికరణస్య ప్రత్యేకాన తిరిక్తతయా ప్రత్యేకవృత్తేరుభయత్వాభావస్యాపి ప్రతియోగిసమానాధి కరణత్వాదితివాచ్యం పృథివీత్వఘటత్వోభయత్వాదినా యత్ర సాధ్యతా తత్ర జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాసమానాధికరణస్య తాదృశ సాధ్యతావచ్ఛేదకాభావస్య ప్రతియోగ్యధికరణావృత్తిత్వ విరహేణతా దృశసాధ్యతావచ్ఛేదకస్య తాదృశప్రతియోగితావ్యాపకతావత్త్వాత్తాదృ శాభావమాదాయ తదవచ్ఛిన్నసాధ్యకద్రివృత్త్వప్రకారకప్రమావిషయత్వా దిఘటితావతివ్యాప్త్యాపత్తేః

ఏవంచేతి పూర్వకల్పే సమవాయితయా ప్రమేయత్వాభావసమవాయితయా వాచ్యత్వాభావయోరేకప్రతియోగితాపత్త్యా తస్యాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ నైయత్యం నస్యాదితి తన్మూలస్యైతల్లక్షణాభిప్రాయకత్వం నభవేదిత్యసఙ్గతిః ఏతత్కల్పేచావచ్ఛేదకభేదేన ప్రతియోగితాభేదాదదోషఇతి సంబంధాంతరా. వచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకాభావమాదాయ వ్యాపకత్వాప్రసిద్ధిరతస్సాధ్యతావ చ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన వ్యాపకత్వం ప్రవేశ్యం తథాపి శంకతే *అథేతి*

ప్రతియోగ్యనధికరణ వృత్తిత్వస్యైవ అభావే నివేశనీయతయా ఉభయత్వాభావవ్యావర్తనా సంభవాత్ తదభావవతః ప్రత్యేకం తదనధికరణత్వాత్ తస్యైవ తదధికరణతాయామపి వ్యాపకవ్యాప్యవృత్తిత్వాదితి చేన్న సామానాధికరణ్యస్యా వ్యాప్యవృత్తితాపత్తేః ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యాభావ విశిష్టాభావవత్తా ఘటిత వ్యాపకతాయా ఏవ నివేశసంభవాత్ పృథివీత్వాదావుక్తోభయత్వవతి పృథివీత్వత్వావచ్ఛేదేన తదభావస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వేపి జలత్వాదెస్తత్సామానాధికరణ్యాభావ విశిష్ట తదభావవత్వేన అతిప్రసంగాభావాత్ ఉభయత్వాద్యభావస్య తదభావవత్యేకస్మిన్నపి తత్సామానాధికరణ్యాభావానభ్యుపగమాత్ తత్సామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకస్య ప్రత్యేకానతిరిక్తత్వాత్

---

* ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వేతి * ప్రతియోగ్యనధికరణీభూత ప్రతియోగితానవచ్ఛేదేత్యర్థః * వ్యావర్తనేతి * ఉభయత్వరూపప్రతియోగ్యనధికరణే ప్రత్యేకవ్యక్తౌ ఉభయత్వాభావసత్వాత్ తదేవోపపాదయతి * తదభావవత ఇతి * పృథివీత్వఘటత్వోభయాది సాధ్యకే జాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయాం నిరుక్తసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వాభావముపపాదయతి * పృథివీత్వేతి * ప్రతియోగీతి * తాదృశోభయత్వాభావే ప్రతియోగితావచ్ఛిన్నత్వ సత్వాత్ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావ విశిష్టే తత్ర తన్నిష్ఠత్వాభావానసంభవతీత్యతో విశిష్టాభావవత్తేత్యుక్తం. నచ ప్రతియోగి సమానాధికరణ్యాభావ విశిష్ట స్వాభావవదవృత్తిప్రతియోగితాకత్వోక్తౌ కేవలాన్వయిసాధ్యతావచ్ఛేదకే అప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యాభావ విశిష్ట యదభావవత్వం ప్రతియోగినస్తదన్యత్వస్యైవ ప్రతియోగితావ్యాపకత్వ రూపత్వాత్ ఉక్తావ్యాప్తివారణ ప్రకారమాహ * ఉభయత్వాదీతి * అనభ్యుపగమాదితి * తథాచ స్వసమానాధికరణ్యాభావ విశిష్టస్వాభావవత్వం స్వాధికరణేనాస్తీతి తదుభయవృత్తిప్రతియోగితా వ్యాపకత్వం తదుభయత్వే వర్తత ఏవేతి నదోషః నను ప్రత్యేకముభయత్వాభావస్యైవ తత్ర ప్రత్యేకావచ్ఛేదేనోభయత్వ సామానాధికరణ్యాభావః కుతో నేత్యత ఆహ * తదితి * నచ యేన రూపేణ ప్రతియోగ్యన

చ్ఛేదకతాతదన్యరూపేణాభావావచ్ఛేదకత్వమితి తద్వ్యక్తిత్వవిశిష్టావచ్ఛే
దేన తదభావవత్త్వసంభవః కాలదేశాతిరిక్తనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాః కించిద
వచ్ఛిన్నత్వస్యాప్రామాణికత్వాత్ నను మహాకాలఃసర్వవాన్మహాకాలత్వా
దిత్యాదౌ తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాయాం మహాకాలభేదో లక్షణ
ఘటకో వాచ్యః తత్ర ప్రతియోగితాశ్రయే మహాకాలే సాధ్యతావచ్ఛేదక
తాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యాభావ విశిష్టాభావాధి
కరణత్వాప్రసిద్ధిః యాదృశావాంతరకాలవిశిష్టస్య మహాకాలస్య ప్రతి
యోగి సామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకత్వం తదన్యావాంతరకాలవిశిష్టస్య తద
భావావచ్ఛేదకత్వే అవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకాంగీకార ప్రసంగ ఇతి చేన్న ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన యాదృశప్రతియోగితాశ్రయ సామానాధిక
రణ్యాభావ విశిష్టాభావవత్త్వం ప్రతియోగితాశ్రయస్య తాదృశప్రతియోగి
తాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వే యన్నిష్ఠత్వే భ
యాభావ స్తత్త్వం ప్రతియోగితావ్యాపకత్వమిత్యదోషః సమవాయాద్యవ
చ్ఛిన్న ఘటత్వాద్యభావమాదాయైవ లక్షణసంగతేరితి ఇదంతు బోధ్యం సా
ధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యాభావ
నివేశకల్పే సర్వవన్నిత్యజ్ఞానత్వాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయాం
సర్వత్వావచ్ఛిన్న విషయకాన్మదాదిజ్ఞానే సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకీభూ
తవిషయితాసంబంధేన ఘటత్వావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యాభావ విశిష్టఘ
టత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య సత్త్వేనైవ లక్షణసమన్వయః నచ సర్వత్వవిశిష్టే
తదన్యత్వాభావాదవ్యాప్తిరితి వాచ్యం ప్రమేయసాధ్యతావచ్ఛేదకతాదౌ దో
షవారణాయ తదనవచ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదక ధర్మ
వత్త్వరూపస్య తద్వదపర్యాప్త సాధ్యతావచ్ఛేదకతాకత్వస్య వా తదన్యత్వస్య
నివేశనీయత్వాత్ నిత్యత్వవిశిష్ట సర్వత్వావచ్ఛిన్నస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక
త్వస్థలే నిత్యత్వానధికరణేపి నిత్యత్వ విశిష్టసర్వమితి జ్ఞానే విషయితయా ని
త్యత్వ విశిష్టసర్వసంబంధిత్వోపగమే ఉక్తరీత్యా తదనుపగమే చ తుల్యాయు
క్త్యా జన్యత్వవిశిష్టఘటాదేరపి విషయితయా ఈశ్వరజ్ఞానే అసత్త్వేన ప్రతి
యోగి సామానాధికరణ్యాభావ విశిష్టతదభావమాదాయైవ లక్షణసంగతేః ప్ర

వంచ మహాకాలస్సర్వవానిత్యాదౌ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కఘటాద్యభావే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యావాంతరకాలమాత్రా
వచ్ఛేద్యత్వోపగమాన్మహాకాలస్య తదభావవిశిష్టతదభావవత్వం నిష్ప్రత్యూ
హం సర్వవాన్నాకాలత్వాదిత్యాదౌ ఘటవద్భేదస్తు నలక్షణఘటకః తత్ర క్రి
యాద్యాత్మకప్రతియోగినస్సర్వసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టసర్వాభావా
ధికరణత్వాత్ నచ ఘటవాన్మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిః ఘటవద్భేద
స్య ప్రతియోగిని మహాకాలే ప్రళయానవచ్ఛేదేన ఘటసామానాధికరణ్యవి
శిష్టఘటాభావవత్వేన లక్షణాఘటకత్వాదితి వాచ్యం యాదృశయాదృశప్ర
తియోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యవిశిష్టాభావాధికరణతాః ప్రతియోగి
తాశ్రయస్య తాదృశతాదృశప్రతియోగితానాశ్రయత్వకూటస్య వాచ్యత్వాత్
తత్ర యాదృశప్రతియోగితాఘటితనిరవచ్ఛిన్నాధికరణతాః తాదృశప్రతియో
గిత్వాభావః యాశ్చ తాదృశతదవచ్ఛిన్నాధికరణతాః తదవచ్ఛిన్నత్వతా
దృశప్రతియోగిత్వోభయాభావ ఇతి క్రమేణ కూటం నివేశ్యం ఏవంచ ఘట
వాన్నాకాలత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వవదభావమాదాయ నాతివ్యాప్తిః తదభావ
ప్రతియోగినః ప్రళయస్య వ్యాప్యవృత్తిఘటసామానాధికరణ్యాభావాధికర
ణతాయాః నిరవచ్ఛిన్నత్వాత్ అవచ్ఛిన్నాధికరణతానాం సర్వత్రాసంభ
వేన కతిపయలక్షణఘటకత్వాద్వ్యాప్తిభేద ఇతి చేదామితీన కాప్యనుపపత్తిః కే
చిత్తు సామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వం భవతు మా వా వస్తుగత్యా ప్ర
తియోగ్యధికరణం యద్యత్ తత్తద్భేదకూటవద్వృత్తిప్రతియోగిత్వ వత్తన్నిష్ఠత్వ
స్య వ్యాపకతాఘటకాభావే నివేశాదుభయత్వే ప్రతియోగితావ్యాపకత్వని
ర్వాహః ఉభయత్వాధికరణతాయాః వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేపి ఉభయత్వాధిక
రణతత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నభేదకూటస్య తత్తద్వ్యక్తిస్వప్యావ్యాసజ్యవృ
త్తిత్వేనాసంభవాత్ ఏవంచ ప్రతియోగ్యనధికరణప్రతియోగిత్వవన్నిష్ఠ
త్వాదికల్పేపి నిర్వాహసంభవాత్ సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తి
త్వమతమవలంబ్య విశిష్టాధికరణతానివేశాయాసో నోపాదేయ ఇతి ప్రా
హుః యాదృశవ్యాపకతానివేశే ఉక్తపూర్వపక్ష ఏవనోదయాత్తాదృశవ్యా
పకత్వం సామానాధికరణ్యే వ్యాప్యవృత్తితామత నాధారణ్యార్థమాహ

అథవా యన్నిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధసామాన్యే ప్రతి యోగిత్వాధికరణ యత్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వాభావ స్తదన్యత్వమేవ ప్రతియోగితావ్యాపకత్వం ఉభయత్వ నిరూపిత పర్యాప్త్యాచ నప్రత్యేకానుయోగికత్వాద్యభావః తదనుయోగినః ప్రత్యేకానతిరిక్తత్వాదితి.

* అథవేతి * దండ్యాదిసాధ్యత్వే పరంపరయా దండత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వమతేపి దండ్యాద్యభావస్య సంగ్రహాయ సామాన్యపదోపాదానం సమవాయైక్యమతేచ యత్సమవాయస్య ప్రతియోగితాధికరణ యత్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వాభావ స్తదప్రసిద్ధిర్యన్నిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధానుయోగితాసామాన్య ఇతి వాచ్యం తత్ర సామాన్యపదమావశ్యకం అన్యథా యత్కించిద్వహ్నిత్వప్రతియోగిక సమవాయ సంబంధానుయోగిత్వస్యతాదృశాభావవత్వేనావ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్న యదనుయోగితా సామాన్య ఇత్యనుపాదేయం గౌరవాత్ నచ్చైవ సర్వవన్నిష్ఠజ్ఞానత్వాదిత్యాదౌ సర్వమిత్యాకారకజన్యజ్ఞానస్యాపి సాధ్యతయా తత్రఘటస్య విశిష్టవిషయితాతిరిక్తాయాః సర్వత్వ విశిష్ట విషయితావ్యక్తేస్సామాన్యరూపేణ సంబంధత్వేపి ఘటత్వ విశిష్ట విషయితావ్యక్త్యా తథావిధానుయోగికత్వోపపాదన సంభవేన పారిభాషిక తదన్యత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకే సత్వేనావ్యాప్తి విరహేపి సర్వవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిరితి చేన్న, సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధ సామాన్యే ప్రతియోగితాధికరణ యత్కించిదనుయోగికత్వ యన్నిరూపితత్వోభయాభావః పారిభాషిక తదన్యత్వస్య గగనాదికమాదాయోపపాదత్వాత్ గగనాదేః కాలికసంబంధేన వృత్తిత్వమతేతు కించిత్ప్రతియోగిక యద్యత్సంబంధ ప్రతియోగిత్వాధికరణ యత్కించిదనుయోగికత్వాభావః తత్తదన్యస్వనిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధకమేవవాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి దిక్ యత్కించిత్త్వానివేశే ఘటత్వ పృథివీత్వోభయవానిత్యాదౌ జాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకత్వాపత్త్యా అతివ్యాప్తిరతః యత్కించిత్వనివేశః నను సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత ప్రతియోగితాకాభావనివేశే మహానసీయవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యా

దౌ వహ్నిసామాన్యాభావస్యాపి లక్షణఘటకత్వాపత్తిః తత్ప్రతియోగితా
యాస్సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వసమనియతత్వాత్ నచ సాధ్యతా
వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకరూపావచ్ఛేదేన సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య ప్రతి
యోగితాసమనైయత్యస్య వివక్షణాన్నాయం దోష ఇతి వాచ్యం తథాసతి
వహ్నిధూమోభయవాన్ ధూమాదిత్యాదౌ త్రిత్వరూపతాదృశరూపావ
చ్ఛేదేన సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య వ్యాపకతాయా దుర్ఘటతయా అవ్యాప్త్యాప
త్తేః ఏతేన సాధ్యతావచ్ఛేదకం యద్యత్తద్వ్యాప్యత్వవివక్షాపి ప్రత్యుక్తా
యద్రూపాశ్రయప్రతియోగికసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధసామా
న్యే ప్రతియోగిత్వాధికరణయత్కించిద్వ్యక్తివృత్తిత్వాభావస్తద్రూపభి
న్నత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకవిశేషణత్వే పునరుక్త
స్థలే అతిప్రసంగతాదవస్థ్యం అతఏవ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధిక
రణవిశిష్టనిరూపితసంబంధప్రతియోగిత్వస్య తాదృశవిశిష్టనిరూపితవి
షయితానిరూపకత్వస్యవా ప్రతియోగితావ్యాపకత్వవివక్షణమప్యనాదేయం
తథాసతి అథ పర్యాప్తిసంబంధేన యత్రోభయత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకమి
తి శంకాగ్రంథస్య తత్సమాధానగ్రంథస్య చాస్మత్ప్రలపితత్వాపత్తేశ్చే
తిచేన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణస్య ప్రతియోగితావ్యాపక
త్వస్యోక్తత్వాత్ పర్యాప్తిసంబంధేన యత్రోభయత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదక
మితి గ్రంథపర్యాలోచనయా వహ్నిధూమోభయత్వాదికమేవ సాధ్యతావ
చ్ఛేదకం నతు వహ్నిత్వాదికం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధస్తు వ
హ్నిత్వధూమత్వవ్యాపకత్వవిశిష్టపర్యాప్తిరితి మతావలంబనం ప్రతీయతే
వహ్నిత్వధూమత్వాదేరపి సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వమతే చ యద్ధర్మావచ్ఛి
న్నాధేయతాప్రతియోగితాధికరణయత్కించిదవృత్తిస్తద్ధర్మాన్యత్వం వి
వక్షణీయం వహ్నిత్వధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నాధేయత్వైకైవేతి వహ్నిధూమో
భయాభావసంగ్రహః యద్వా యత్కించిత్ప్రతియోగిత్వాధికరణతావచ్ఛే
దకతాపర్యాప్తిశూన్యో యో ధర్మః తదపర్యాప్తవిషయితాపర్యాప్త్యాశ్రయ
త్వం వాచ్యం వహ్నిత్వధూమత్వాదిత్రయస్య తాదృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి
మత్తయా తచ్ఛూన్యః కేవలవహ్నిత్వాదిరేవేతి తదుభయాభావసంగ్రహః

యత్రప్రాచీనమతేరూపాదిసామాన్యాభావస్యరూపతద్ధ్వంస తత్ప్రాగభావ
త్రయప్రతియోగికతయారూపధ్వంసాదిసాధ్యకరూపాదవేతావతివ్యాప్తిః
రూపాదిసామాన్యాభావేపి రూపధ్వంసత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాఃసా
ధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతత్వేన తద్ఘటితతాభావకూటాధికరణే వాయౌరూ
పాదేరవృత్తేః నచ రూపస్యాపి రూపధ్వంసాభావ రూపతయా తద్ఘటిత
స్య రూపసామాన్యాభావాఘటితకూటస్యాపి యావత్తామైకాధికరణ్యమితి
వివక్షణీయాలక్షణ ఘటకత్వాత్తద్వతిసాధ్యవత్త్వానాక్రాంతివ్యాప్తిరితి వా
చ్యం రూపాదీనాం ప్రత్యేకం స్వస్వధ్వంసాభావ రూపత్వేపి స్వాన్యరూపా
ది ధ్వంసాద్యభావానాత్మకతయా సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత ప్రతియోగి
తాకస్య విరహేణ లక్షణా ఘటకత్వాదితి తన్న జలపరమాణ్వాదౌరూపధ్వం

మహానసీయవహ్న్యాది సాధ్యకే మహానసీయ వహ్నిత్వాదేః కాలికసంబం
ధావచ్ఛిన్న తదధికరణతావచ్ఛేదకతయా వహ్నిసామాన్యాభావ సంగ్రహా
పత్తిరతః అధికరణతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛేదక
తాకత్వం నివేశ్యం అత్రయాదృశనిరూపక తాకత్వవిశిష్టసాధ్యతావ
చ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధత్వే తాదృశానుయోగితానిరూపక
తావచ్ఛేదకత్వాభావః తాదృశనిరూపకతా పర్యాప్త్యనధికరణత్వ వివక్షణే
మహానసీయత్వ వహ్నిత్వయోస్సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధత్వేపి
మహానసీయ వహ్న్యనుయోగిక సంబంధప్రతియోగితాత్వేన వ్యాసజ్యవృ
త్తితయా న వహ్నిసామాన్యాభావస్య లక్షణఘటకత్వసంభవ ఇతితు న సత్య
క్ ఉభయసాధ్యకే ఉభయత్వవ్యాప్యత్వ విశిష్టసమవాయాది సాధారణ ని
రూపకతాకత్వస్య వ్యాసజ్యవృత్తితయా తదుభయాభావస్య లక్షణఘటక
త్వానుపపత్తేః * స్వాన్యేతి * తథాచ ఘటీయరూపస్వరూప సాధ్యాభా
వస్య ప్రతియోగిత్వం ఘటీయరూపధ్వంసఏవ సాధ్యతావచ్ఛేదకంతు ఘటీ
యరూపధ్వంసే పీతి న సమనైయత్యమితిభావః నచ రూపాంత్యంతాభావ
స్యైవ సామాన్యతోరూపస్యాపి రూపధ్వంససమాత్రే ప్రతియోగిత్వంసంభవతి
తథాసతినిరూపతయాగగనాదౌరూపధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రత్యయాను
పపత్తేః రూపవత్తయాఘటాదౌతత్ప్రత్యయాపత్తేః రూపధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నా

సత్త్వావచ్ఛిన్నాభావబుద్ధి నిర్వాహాయ జన్యరూపత్వావచ్ఛిన్నాభావే రూపధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ కల్పనస్యావశ్యకతయా తతఏవరూపాది సామాన్యాభావవత్యపి తత్ప్రతీతి నిర్వాహాత్ రూపాదిసామాన్యాభావస్య రూపధ్వంసాదిప్రతియోగికత్వానభ్యుపగమాత్ సాధనసమానాధికరణత్వస్య సాధ్యాభావవిశేషణతా పక్షేతేనాప్యుక్తస్థలే రూపాదిసామాన్యాభావ వ్యావర్తనాత్ స్వరూపకాభావవత్త్వ సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియత ప్రతియోగితాకూటాధికరణత్వమేవ నివేశ్య లక్షణస్య పరిష్కరణీయతయా రూపాదిసామాన్యాభావానధికరణస్యాపి జలపరమాణ్వాదేరుక్తస్థలే తత్కూటాధికరణత్వేన అతివ్యాప్తేరనవకాశాచ్చ. ప్రతియోగితాయాః ప్రతియోగిస్వరూపత్వమతే నానావ్యక్తిసాధ్యకస్థలే సాధ్యతావ

భావస్య రూపాత్మకత్వే రూపధ్వంసవాన్ పృథివీవిశేషత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిప్రసంగాచ్చ సాధ్యాభావస్యానంతరూపఘటితత్వాత్ నను జలపరమాణౌ రూపధ్వంసోనాస్తీతి ప్రతీత్యనురోధేన జన్యరూపాభావే రూపధ్వంసప్రతియోగికత్వమాస్తాంపరంతు వాయౌరూపధ్వంసోనాస్తీతి ప్రత్యయస్య రూపసామాన్యాభావ విషయకతానుభవాత్ ఘటసామాన్యాభావాదేః ఘటధ్వంసాదిప్రతియోగికత్వేన ఘటధ్వంసోనాస్తీతి ప్రత్యయవిషయతావద్రూప సామాన్యాభావేపి తత్స్వీకార్యం ఏవంచ తదుభయఘటితకూటాధికరణం వాయురేవేత్యతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేత్యతఆహ * సాధనేతి * తథాచ రూపసామాన్యాభావస్య సాధనాసమానాధికరణతయా నాతివ్యాప్తిరితి భావః అత్ర జన్యజలేపటాదౌచ రూపధ్వంసోనాస్తీతి ప్రత్యయానురోధేన పాకజరూపాభావే ఏవ తథాత్వం కల్పనీయం నతు జన్యరూపాభావఇతి బోధ్యం * పరిష్కరణీయతయేతి * అన్యథాసమనియతాభావైక్యే కేవలాన్వయిసాధ్యకే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావకూటాప్రసిద్ధ్యాపత్తేః * జలపరమాణ్వాదేరితి * జన్యరూపాభావవత ఇత్యాదిః జన్యరూపాభావస్య తాదృశప్రతియోగితాకత్వాత్ తథాచరూపసామాన్యాభావాత్మక సాధ్యాభావీయ రూపధ్వంసత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాస్సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనైయత్యంజన్య రూపాభావద్వారా తత్కూటాధికరణత్వంచేత్యర్థః ఇతి.

చ్ఛేదక సమనైయత్యస్య ప్రత్యేకం ప్రతియోగితాయామసత్త్వేపి స్వావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్న తదభావీయ ప్రతియోగితాత్వేన సమనైయత్య వివక్షణాన్న
దోషః తత్తద్వహ్నిత్తద్ధూమాది స్వరూపప్రతియోగితానామపి స్వావచ్ఛే
దక వహ్నిత్వ ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న తదభావప్రతియోగితాత్వేన వహ్నిత్వ
ధూమత్వాది సమనైయత్యాత్ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్యాదిస్వరూప
ప్రతియోగితానాం ద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావీయ వహ్న్యాదిస్వరూప ప్ర
తియోగితాత్మకతయా తదవచ్ఛేదక ద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
యా ఘటాదావపి సత్త్వాత్ నతత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాత్వేన వహ్నిత్వాదిసమనైయత్యమితి తదభావీయత్వ విశేషణం త
థాసతి వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయా ఘటాదావసత్త్వ
న్నానుపపత్తిః యద్యప్యేవమపి వాచ్యత్వత్వాది సమనియతప్రతియోగిత్వా
ప్రసిద్ధిర్వాచ్యత్వాదైవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానాం భిన్నతయా వా
చ్యత్వాదిస్వరూపవాచ్యత్వ భిన్నత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానాం పటాదావపి సత్త్వాత్ య
త్కించిదేకధర్మావచ్ఛిన్న తదభావీయ ప్రతియోగితాత్వేన సమనైయత్య

భావః * స్వావచ్ఛేదకేతి * తథాచ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వం తద్వ్యా
పకత్వంచ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్ట తదభావీయ ప్రతియోగితాత్వే
న నివేశనీయమిత్యర్థః వహ్నిసామాన్యాభావ ప్రతియోగితాయాః కించి
ద్విశిష్టస్వాభావేపి సత్త్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వభంగః సాధ్యతావ
చ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితోపాదానేపి స్వరూపసంబంధేన సా
ధ్యతాయాం సాధ్యాభావప్రతియోగితాయాః కించిద్విశిష్టస్వాభావేపి సత్త్వా
త్తద్భంగ ఇతి విశిష్టాంతం యద్యపి విశిష్యప్రతియోగితానాం వ్యాప్యతానివేశ
త్వేపి నిర్వాహో భవతి విశిష్టాంతంచానావశ్యకం తథాపి ప్రతియోగితా
తిరిక్తేతి పక్షే తాదృశో నిర్వాహః నతు ప్రతియోగి రూపత్వమతే తన్మతే ప్ర
తిపీత్వ సాధ్యకే జాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావ సంగ్రహాపత్తేరితి ఇదముక్తం
* వాచ్యత్వాదీతి * ఘటత్వేన వాచ్యత్వాభావ ఘటత్వేన ఘటాభావప్రతియో
గితాభ్యామేవ దూషణనిర్వాహ సంభవేపి వాచ్యత్వభిన్నత్వేన వాచ్యత్వా

ఘటక వ్యాప్యత్వ వివక్షణేచ పృథివీత్వావ్యభావాదిసాధ్యక స్థలేఘటావృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ వారణ మశక్యం తదభావీయ పృథివీత్వాభావాది రూప ప్రతియోగితానాం పృథివీత్వాభావత్వావ్యవచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితాత్మకతయా పృథివీత్వాభావత్వాది రూపతదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాత్వేన పృథివీత్వాభావత్వాది సమనైయత్య సత్త్వాత్ తథాపి యద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాత్వేన యదభావనిరూపితత్వం తాదృశ ధర్మావచ్ఛిన్న తదభావీయ ప్రతియోగితాత్వేనైవ వ్యాప్యత్వనివేశాన్న దోషః పృథివీత్వాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాత్వేన పృథివీత్వాది రూపాభావ మాత్ర నిరూపితత్వం నతు ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావనిరూపితత్వమితి. యద్యపి పూర్వదళాప్రవేశే వహ్న్యాదిసాధ్యకే ధూమాదిహేతౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకప్రతియోగితాక తత్తద్ద్రవ్యాదావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ కూటాధికరణత్వస్య గుణాదౌ ప్రసిద్ధత్వేపి తత్ర హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన వృత్త్యప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్త్యసంభవః తథాపి సాధ్యాభావ కూటాయ సమనైయత్య భ్రమస్యాదిత్యత్రాభిధానం ॥ యద్ధర్మేతి ॥ యద్యపి వాచ్యత్వభిన్నత్వేన వాచ్యత్వాభావీయ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః ఘటాదౌ స్వీకారే బాధకాభావః వాచ్యత్వభిన్నత్వేన వాచ్యత్వ ఘటాన్యతరన్నాస్తీతి ప్రత్యయాత్ ఏవం వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావ ప్రతియోగితాయాః రూపాదౌ స్వీకారాపత్తిః ఏవంచ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వస్య ప్రతియోగితావిశిష్ట వ్యాపకతావచ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వ రూపత్వముపేత్యైవ తదభావానాం లక్షణఘటకత్వం వాచ్యం ఇదానీమేవ తథావివక్షణే పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వ సాధ్యకాతివ్యాప్త్యలగ్నకతాపత్తిస్తు న తత్రాధికవిశేషణైవానతిప్రసంగాన్నత్వే తన్మాత్రవిశేషమేతి తథాపి ప్రతియోగితావ్యాపకస్వాభావిక ధర్మతత్సమానాధికరణ స్వాభావిక ధర్మభేదేన తదవచ్ఛేద్య ప్రతియోగితాభేదస్య సర్వసమ్మతత్వాత్ తథాచ వాచ్యత్వభిన్నత్వేన వాచ్యత్వాభావాది ప్రతియోగితాయా అతిరిక్తత్వమితి తామాశ్రిత్య యథాశ్రుత సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వ నివేశసంగతిః ॥ యద్యపీతి ॥ అత్ర యద్యపి సాధన సమానాధికర

భావకూటవతి తాదృశవృత్తేరప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తి స్తద్దళనివేశేపి సత్తావా జాతేరిత్యాదౌ వక్ష్యతేఇతి స్థలాంతరే కూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తి వారణరూపం తత్ప్రయోజనమాహ * యత్రపృథివీత్వాభావాదావితి * తత్రద్విపక్షేతి * ఘటపటాదిరూపేత్యర్థః * తత్రసద్ధేతావితి * తత్ర సాధ్యేయస్సద్ధేతుర్జలత్వాదిస్తత్రేత్యర్థః నావ్యాప్తిరిత్యాసైనాన్వయః యావతామేకాధికరణ్యం సంభవతి తావదభావ సముదాయాధికరణ వివక్షాయాం తద్దోషాసంభవేన స్థలాంతరే వ్యావృత్తిమాహ *పృథివీత్వాదావితి * ద్రవ్యత్వాదేః సమవాయేన హేతుత్వే జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ఘటితకూటాధికరణే సమవాయేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యాతివ్యాప్తేరనవకాశాత్ స్వరూపసంబంధేన హేతుత్వానుసరణం సాధన సమానాధికరణత్వస్య సాధ్యాభావవిశేషణతాపక్షే జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య సాధనా సమానాధికరణతయా వారణసంభవేపి ప్రత్యేకం సాధన సమానాధికరణ జలావృత్తిత్వ తేజోవృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్న సమవాయావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ కూటాధికరణతాయాఃసామాన్యాదావేవ సత్వాదతివ్యాప్తిమవార్యాత్రైవేతిధ్యేయం ద్వితీయదళప్రయోజనమాహ * నాపీతి * ఘటత్వాభావత్వాదినా సాధ్యతాయాం ఘటాదావేవ సాధ్యాభావకూటాధికరణత్వ ప్రసిద్ధిరత ఉక్తమభావత్వాదినేతి ఆదిపదాత్ప్రమేయత్వాది పరిగ్రహః * తత్త్రత్వాద్యేతి * ణత్వస్యాభావవిశేషణతాపక్షేనాయందోషః తథాపి పృథివీత్వాది సాధ్యకే జలావృత్త్యభావ తేజోవృత్త్యభావాది ఘటితకూటవతిసామాన్యాదౌ ద్రవ్యత్వప్రకారక ప్రమావిషయత్వాది హేతోరవృత్తేరతివ్యాప్తిర్ద్రష్టవ్యా యత్రేత్యనేన హేత్వభిధానే యత్ర తత్రేత్యనయోర్వైయర్థ్యా మతః యత్రేత్యనేన సాధ్యస్యైవ ప్రక్రాంతత్వమాలంబ్యాహ * తత్రసాధ్యేఇతి * * అభావత్వాదినేతి * నచాత్రభావత్వేనాభావాభావమాత్రసంభవాత్కథం కూటప్రసిద్ధిః సమవాయేన గగనేన విరుద్ధఘటత్వపటత్వాభ్యాం వాభావాభావసంభవాత్ యదిచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకైక్యే సజాతీయప్రతియోగితాయా ఐక్యేన తదభావానాం ప్రమేయసామాన్యప్రతియోగికత్వం ఘటత్వాదినా అభావాభావోపి ఘటభిన్నమాత్రప్రతియోగిక ఇతిమతం తదా

ఘటత్వాభావ పటత్వాభావ రూపసాధ్యస్య యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్య ప్రతియోగితాకో ఘటత్వపటత్వాదిరూపాభావః తత్సముదాయాధికరణాప్రసిద్ధ్యేత్యర్థః యావతాం సామానాధికరణ్యం సంభవతీతి వివక్షాయామపి తాదృశాభావ సముదాయసతి ఘటాదౌ హేతోర్వృత్తేరవ్యాప్తిరేవ నచ యావతాం సామానాధికరణ్యాసంభవః తాదృశతాదృశాభావ కూటాధికరణం యద్యత్ తావదన్యతమవృత్తిత్వత్వ సమనియత ప్రతియోగితాకోఽభావో వివక్షణీయః ఘటవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్యోపదర్శితస్థలే న తథా జగదేవ తావదన్యతమాంతర్గతత్వాత్ అపితు ఘటత్వాదినా జగద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావ ఏవ వృత్తిమద్వృత్తిస్తథావిధోఽభావః తత్తదధికరణాన్యతమత్వం చ తత్తదధికరణావృత్తిశూన్యత్వం నతు తత్తదధికరణాన్యాన్యత్వమతో నాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం ఏవమపి జాతిప్రతియోగికాభావవారణే మేయత్వాదిత్వాదౌ జాతిమత్తామేవ ప్రత్యేకం ఘటత్వపటత్వ ఘటితతాదృశకూటాధికరణత

భావత్వ ప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వేనాభావాభావసంభవాన్న దోషః ప్రతియోగివిశేషణస్యావ్యవచ్ఛేదకత్వ పక్షేతు నానుపపత్తిగంధోఽపి * అవ్యాప్తిరేవేతి * వృత్తిమద్వృత్తిత్వంచిదేకవృత్తిత్వ నివేశే తాదృశ ఘటపటాదివృత్తిత్వాభావానాం భిన్నభిన్నే పటత్వఘటత్వ ప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వాదావేవ వృత్తావపి నవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావమాత్రమాదాయావ్యాప్తినిరాసః కింతు ఘటవృత్తిత్వాభావమాత్రసహితస్య పటవృత్తిత్వాభావమాత్రసహితస్య వా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావకూటస్యైకత్రపటత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాదౌ ఘటత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాదౌ వాసత్వాదవ్యాప్తిరిత్యేవకారార్థః అవ్యాప్తిం పరిహరతి * ఘటేతి * తథావిధోఽభావ ఇతి * తస్య హేతౌ సత్వాన్నావ్యాప్తిరితి శేషః తత్తదవృత్తిశూన్యత్వం తత్తదవృత్తిత్వ కూటావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావవత్వం తేన వ్యభిచారిణి సాధ్యవతోఽపి గగనాభావవత్వేపి నాతివ్యాప్తిః కేవలాన్వయిసాధ్యకే చ తాదృశకూటస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వోపగమాన్నావ్యాప్తిః * జాతిమత్తామేవేతి * ననుతత్రజగత ఏవాన్యతమత్వం తథాహి యథా ప్రత్యేకం ఘటపటాది ఘటత్వపటత్వాది ఘటితతాదృశకూ

యా జాతిమద్వృత్తిత్వత్వానవచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తాదృశతయా అవ్యాప్తే
ట్వాధికరణం తథావిశిష్టసత్తాభావఘటత్వపటత్వోభయాభావాదేర్జాతిప్రతి
యోగికాభావత్వేన సాధ్యతయాజాతిమద్వృత్తిత్వ విశిష్టతదభావస్య సా
మాన్యాదౌ సత్వం నచ వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నజాతివృత్తిప్రతియోగితాకాభా
వత్వేన సాధ్యత్వం తథాపి జాతిమద్వృత్తిత్వ విశిష్టతాదృశప్రతియోగితా
కాభావాదేస్సామాన్యాదౌ సత్వమవ్యాహతమేవేతి వినాపి సాధ్యతావచ్ఛే
దక వ్యాపకత్వం లక్షణసమన్వయ ఇతి చేన్న గౌరవేణ జాతిప్రతియోగికా
భావత్వస్య తదభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటి ప్రవేశానుపగమేన జాతి
మద్వృత్తిత్వ విశిష్టాభావాదేస్సాధ్యతావచ్ఛేదకావ్యాప్య ప్రతియోగితాక
త్వేనావ్యాప్తిసంగతేః వస్తుతస్తు విశిష్టాతిరిక్తత్వస్య సార్వభౌమమత సి
ద్ధత్వాజ్జాతిమద్వృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యాభావేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్ర
తియోగితాక ఇత్యవ్యాప్తిసంగతిః అన్యథావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వానుపగమేపి వహ్న్యాదిసాధ్యకే తత్తత్క్షణాన్యక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టవహ్న్య
ద్యభావం తాదాత్మ్యేన ప్రమేయసాధ్యకే తత్తత్క్షణాన్యవృత్తిత్వ విశిష్టప్ర
మేయభేదం గగనాభావాదిసాధ్యకే ఈదృశరీత్యా సాధ్యాభావం చాదాయ
కూట ప్రసిద్ధ్యా లక్షణసమన్వయ సంభవాదవతారకత్వానుపపత్తేః సమస్తై
యత్యనివేశేపి గగనాభావాది సాధ్యకే తత్తదధికరణ వృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యా
భావ కూటాధికరణాప్రసిద్ధేర్దుర్వారత్వాచ్చ అత్రైతాదృశరీత్యా జాత్యా
దిభేదవిశిష్టఘటత్వపటత్వోభయాద్యభావాభావస్యాపి లక్షణ ఘటక తయా
తద్ఘటితకూటాధికరణతాయాః జాత్యాదౌ సత్వేన లక్షణసంగతేర్వారణేపి
ఘటత్వజాతిత్వాది ప్రత్యేకాన్యతరాభావాభావాత్మకాన్యతరఘటిత కూట
వత్వస్య సామాన్యాదౌ సత్వాత్ వ్యావృత్త్యసంగతిర్దుర్వారైవేతి చేన్న
జాతిమాత్రప్రతియోగికాభావస్య సాధ్యతయా తత్సంగతేః యత్తు ప్రతియోగి
తాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వ వ్యావృత్తిరశుద్ధైవ తథాహి జా
తిభిన్నప్రతియోగికస్య సామాన్యత్వఘటత్వోభయాభావస్య జాతిప్రతియోగి
కాభావత్వేన సాధ్యతయా తదభావస్య తదుభయరూపతయా తదధికరణం
సామాన్యం ఏవం విశేషత్వ ఘటత్వోభయాభావాదిక మాదాయ విశే

దుర్వారత్వాదితి. అత్ర సాధ్యాభావవత్తాయాం సంబంధవిశేషానివేశే కాలపరిమాణవాన్ మేయత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః కాలస్యాపి కాలికసంబంధేన కాలపరిమాణాభావాధికరణతయా జగత ఏవ సాధ్యాభావకూటవత్త్వాత్ దైశికవిశేషణతాసంబంధనివేశేచ ఘటత్వాభావవాన్ పటత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః ఘటత్వాదేః తేనసంబంధేనావృత్తేః తేనసంబంధేన తద్ఘటితకూటాధికరణాప్రసిద్ధేః తేన సంబంధేన వృత్తిమత్త్వస్య అభావవిశేషణత్వేతు ఘట
____
మాదికమితి రీత్యా జగత ఏవాన్యతమత్వాక్రాంతతయానావ్యాప్తిరితి పూర్వపక్షే ఉభయత్వమేకవిశిష్టాపరత్వం విశిష్టంచ కేవలాన్యదితి తస్యాజాత్యా ప్రతియోగికత్వాన్నసాధ్యతేతి సమాధానం తదుభయమప్యసత్ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న తత్తజ్జాత్యభావానాం సమవాయావచ్ఛిన్న జాతిప్రతియోగికాభావత్వేన సాధ్యత్వే తత్సంబంధావచ్ఛిన్న దర్శితోభయాభావస్య కేవలాన్వయితయా తదభావాప్రసిద్ధేః శంకాయా అతఏవ సమాధానస్యచాసంగతేః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న తత్తజ్జాత్యభావానాంచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న జాతిప్రతియోగికాభావత్వేన సాధ్యత్వాభిప్రాయః తథాసతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్ట సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితానియామక కాలికసంబంధేన కాలస్యైవ సాధ్యాభావవత్త్వేన జాతిమత్తామేవేతి లిఖన విరోధాత్ యదిచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న తత్తజ్జాత్యభావానామపి సంబంధవిశేషాఘటితతాదృశ్యేణ సాధ్యత్వం తదాపి సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితానియామక కాలికసంబంధేన సామాన్యత్వావిరుత్వం కథం సామాన్యాదౌ సంభవేదితి అత్ర కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న జాతిమాత్రప్రతియోగితాకాభావోపలక్షణమిదం తేన తత్తజ్జాత్యధికరణదేశావచ్ఛేదేన కాలేకాలికసంబంధావచ్ఛిన్న తత్తజ్జాత్యభావసత్త్వేపి కాలేఏవ తదభావానాంవ్యాధికరణీభూత తత్తజ్జాత్యధికరణ దేశావచ్ఛేదేన సత్త్వాత్ అత్ర సమనైయత్య నివేశేపి ఘటత్వాభావ తదన్యాభావోభయాభావాది వ్యావృత్తయే అత్రాహురిత్యాద్యుక్త విశేషణే ఘటత్వాద్యాత్మకాభావానలక్షణ ఘటకత్వ ఇతితు నఇదానీముభయాభావస్యవిశిష్టాభావత్వాదిత్యగ్రేవ్యక్తీభవిష్యతి* తాదృశతయా*సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాక తయా * విశేషణేతి*

త్వాభావసాధ్యకే వ్యభిచారిణివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయాతి
వ్యాప్తిః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే ఘటత్వాభావాభావ
సాధ్యే ఆత్మత్వాది హేతావవ్యాప్తిశ్చ ఘటాతిరిక్తవస్తుమాత్రస్యైవ దైశిక
విశేషణతయా సాధ్యాభావకూటవత్త్వాత్ సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక సంబంధనివేశే స్వయమేవదోషః కించిద్విశిష్టస్య తాదృశసాధ్యస్య
యోఽభావస్తస్య దైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ స్తద్రూపఇతి
దైశికవిశేషణతాయా అపి నిరుక్తసాధ్యనిరూపిత ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసం
బంధత్వాత్ స్వనిష్ఠతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన స్వాధికరణ
త్వనివేశేచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యప్రతియోగితయాత
దసంగ్రహప్రసంగఇతి సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన స్వప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యవత్తాజ్ఞానం ప్రతియత్సంబంధావగాహియదభావవత్తాజ్ఞా
నం ప్రతిబంధకం తేన సంబంధేన తదభావాధికరణత్వం వివక్షణీయం వ్యధిక
రణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవత్తాబుద్ధిరపి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియో

గితాక వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావమాదాయ నద్దోషా లక్షణస
మన్వయః * కించిద్విశిష్టేతి * నను విశిష్టానతిరిక్తతామతే ఆత్మవృత్తిత్వ
విశిష్ట సాధ్యాభావమాదాయ తద్ఘటిత కూటాధికరణాత్మభిన్న వృత్తిత్వా
భావస్యాత్మత్వే సత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః విశిష్టాతిరిక్తతామతేచ గ్రంథాసంగ
తిః తత్తదాత్మవృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యాభావ కూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా అవ్యా
ప్తిస్తు నాత్రాభిప్రేతా సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
విశిష్టేత్యాది ప్రకారేణ సంబంధనివేశేపి రూపాభావాదిసాధ్యకే కూటా
ధికరణాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తేర్వక్తవ్యతయా ఇదానీం తద్దానే సందర్భవిరోధా
త్ కించిద్విశిష్ట సాధ్యస్యైక్యాభ్యుక్తి వైయర్థ్యాచ్చేతి చేన్న గురుధర్మ
స్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయా తత్తత్సాధ్యేతర సాధారణ కించిద్విశిష్ట
త్వ మాత్రస్యైవావచ్ఛేదకత్వేన తాదృశానాం లక్షణాఘటకత్వాత్ *యో
భావఇతి * సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న స్తదన్యసంబంధావచ్ఛిన్నోఽ
వా ఫలతోనకశ్చిద్విశేషః*తద్రూపః*సాధ్యస్వరూపః*వ్యధీతి*ప్రకృతసాధ్యా
భావాదతిరిక్తస్యేత్యాదికః పర్వతే వహ్నిమాన్ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న వ.

గిప్రకారక బుద్ధిం ప్రతిబధ్నాతీతి తాదృశాభావస్యలక్షణఘటకత్వాదిర్వాహః
యదిచా భావవత్తాజ్ఞానం ప్రతిదైశిక విశేషణతాసంసర్గకమపి తదభావా
భావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకజ్ఞానం ప్రతిబంధకం అభావాభావస్యాతిరిక్త
తామతే తాదృశజ్ఞానప్రతిబంధకతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ తస్య ప్రతియో
గిస్వరూపతామతేపి ఫలసామ్యానురోధేన తదావశ్యకత్వాత్ అభావాభా
వస్యాతిరిక్తత్వగ్రహదశాయాం తత్ప్రతిబంధకతాయాదురపహ్నవత్వాచ్చ
ఏవంచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే ఘటత్వాభావజాతిత్వా
దేరభావే సాధ్యే ఆత్మత్వజాతిత్వాదావవ్యాప్తిదుర్వారైవ దైశికవిశేషణ
తాసంబంధస్యాపి నిరుక్తరూపాక్రాంతత్వాత్ నచైవం తాదృశసాధ్యవత్య
పి పక్షే తాదృశ సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకప్రమారూపప్రతిబంధక
జ్ఞానసంభవాత్తద్విషయస్య హేత్వాభాసతాపత్తిరితివాచ్యం తత్ర పక్షే
సాధ్యం నాస్తీతిజ్ఞానస్య భ్రమత్వం నిర్వివాదమితి తదుపపాదనాయ తాదృ
శసాధ్యప్రతియోగినస్తాదృశ సాధ్యాభావత్వేన దైశికవిశేషణతయా వృ
త్త్యనభ్యుపగమాదిత్యుచ్యతే తదానిరుక్తసంబంధేన సాధ్యాభావత్వావచ్ఛి
న్నాధికరణతాకూటవత్త్వమేవ వివక్షణీయం హేతుమతితాదృశాధికరణతా

హ్న్యభావవాంశ్చేతి జ్ఞానం ప్రతికాలికసంబంధస్య విరోధితాఘటకత్వవా
రణాయ జ్ఞానసామాన్యం వివక్షణీయం తథాచ వ్యాపకతాభంగవారణాయ
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనేతి నన్వభావాభావస్యాతిరిక్తతామతే యథా
న సమవాయసంబంధావగాహి తజ్జ్ఞానం ప్రతిబంధకం తథాస్మన్మతేస్వ
రూపసంబంధావగాహిజ్ఞానమపిఫలసామ్యమకించిత్కరమిత్యతఆహ * అ
భావాభావస్యేతి * నను తథావిధదైశిక విశేషణతాసంబంధేన సాధ్యాభా
వవద్యథాఘటభిన్నం తథైవ కాలికవిశేషణతాసంబంధేన తద్వాన్ఘటోపి జ
న్యమాత్రస్య కాలత్వాదితి ఘటత్వావచ్ఛిన్న జగద్వృత్తిత్వాభావస్యైవ ల
క్షణఘటకత్వాన్నావ్యాప్తిరతో జాతిత్వాదేరితి తత్ర కాలజాత్యన్యతరవృ
త్తిత్వ సామాన్యాభావస్య రూపవత్తా ప్రకారకప్రమావిషయత్వే ప్రసిద్ధ
స్యానత్వాదవ్యాప్తిః * తదేతి * రూపాభావవాన్వాయుత్వాదిత్యాదౌ అ
గ్రిమాప్రసిద్ధ్యసంగతిర్బోధ్యా అభావాభావవత్తాదైశిక విశేషణతా సంబం

విరహాన్నోక్తావ్యాప్తిః పరేతు ఘటత్వాదేరపి దైశికవిశేషణతాస్వీకార ఆవశ్యకః అన్యథా ఘటే న ఘటత్వాభావ ఇత్యాది నఞుల్లేఖ్యప్రతీతి వ్యవహారయోరనుపపత్తిః కాలే న ద్రవ్యత్వమిత్యాది ప్రయోగాభావేన దైశికవిశేషణతా సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వాన్వితస్వార్థావగాహి బోధజనకత్వస్యైవ నఞ్ప్రదేవ్యుత్పన్నత్వాత్ నచ భావరూపప్రతియోగివాచకపదసమభివ్యాహృత నఞా దైశికవిశేషణతా అభావరూపప్రతియోగివాచకపదసమభివ్యాహృత నఞా చ ప్రతియోగిభూతాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధః ప్రత్యాయ్యత ఇతి వ్యుత్పత్తిరితి వాచ్యం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధత్వేన సంబంధతావిరహాద్విశిష్యసమవాయకాలికాది సంబంధభానస్యైవ ఉపగంతవ్యతయా ప్రతియోగిన్యభావే సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాబోధకాదత్రాయమభావో నాస్తీత్యాదితః సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నాధేయతాయాః ప్రతీతౌ నియామకాభావాత్

ధైనైవ నిర్వ్యూత భావాభావసాధారణవిశేషణతా స్వీకారాచ్చ న ఘటత్వాభావాదిసాధ్యకే అవ్యాప్తిరితి మతమాహ * పరేత్వితి * అయమభావో నాస్తీత్యాదౌ నియామకనిరపేక్షమేవ సంబంధానవచ్ఛిన్నాయాః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధత్వేన సంబంధావచ్ఛిన్నాయా వా ఆధేయతాయా భానమంగీకృత్యానుపపత్తిరిత్యాహ * ప్రతియోగితేతి * తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాబోధకాభావరూపప్రతియోగిబోధకపదసమభివ్యాహృతనఞః తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వాన్వితస్వార్థబోధజనకత్వనియమమాలంబ్య దూషయతి * ప్రతియోగినీతి * గగనాభావాదేః కేవలాన్వయితయా అభావో నాస్తీని ప్రత్యయానుపపత్తేరయం పదం సమాక్త నియమానుగమేపి యత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేనాభావం తాత్పర్య విషయతయా బుద్ధీకృత్య ప్రయుజ్యమానమభావబోధకం యత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావబోధకం వా యత్పదం తద్ఘటితవాక్యఘటకనఞః తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వాన్వితస్వార్థబోధజనకత్వమిత్యేవ నియమః తథా చ ప్రతియోగిబోధకపదాసమభివ్యాహారేపి నక్షతిః తాత్పర్యవిశేషస్యైవ నియామకత్వోపగమాదిత్యాశంక్య తత్రాద్యం దూషయతి

సమభివ్యాహార విశేష నిరపేక్షస్య తాత్పర్యస్య నియామకత్వే కాలికాది సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాత్మత్వాభావాభావస్య సమవాయాది సంసర్గతాత్పర్యేణాత్మన్యయ మభావో నాస్తీతి ప్రయోగప్రసంగాత్ వాస్తవ తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ రూప ప్రతియోగివాచకపద సమభివ్యాహారస్య తత్సంబంధ భాన నియామకత్వే వస్తుతః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకేఽస్మిన్నభావే కాలిక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంశయదశాయాం అత్రాయమభావో నాస్తీతి వాక్యాదధికరణే ఏతదభావాభావ ప్రతీతావపి అధికరణే కాలికసంబంధేన ఏతదభావాభావవత్త్వాది సంశయస్య సర్వానుభవసిద్ధస్య ఉచ్ఛేదాపత్తేః అథైవం కాలాదావపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వాభావో నాస్తీతి ప్రతీత్యానురోధేన ఘటత్వాదేర్దైశికవిశేషణతా స్వీకారావశ్యకతయా తత్ర సమవాయావచ్ఛిన్న ఘటత్వాభావో నాస్తీతి వ్యవహారాపత్తిరితి చేన్న ప్రతియోగిమతి తదభావత్వేన వృత్తేరనభ్యుపగమాత్ ఇష్టంచ దైశికవిశేషణతా సంబంధేన సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వం లక్షణేసంవేశనీయం కాలికసంబంధా

---

* సమభివ్యాహారేతి * తాదృశప్రతియోగిబోధకపద సమభివ్యాహారం వినైవేత్యర్థః * కాలికేతి * వస్తుతః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేన బోధేచ్ఛాయాం తథావిధాభావ బోధకాయంపదసత్త్వే తాదృశాభావాభావస్య సమవాయావచ్ఛిన్నాధేయతా ప్రత్యయాపత్తేరిత్యర్థః ఇష్టాపత్తేర్వారణాయాత్మనీతి సమభివ్యాహారవిశేషసాపేక్ష తాత్పర్యస్యైవ ప్రత్యయనియామకతయా తత్ర బోధ సామాన్యసదయస్యేష్టత్వాదితి భావః * ద్వితీయం దూషయతి * వాస్తవేతి * ప్రకృతేచాయం పక్షసైవ తథేతి భావః దశాయామిత్యస్యసంశయే ఇత్యన్వయః * అధికరణే * సామభవస్మతే కాలికసంబంధావగాహిన్యేవేతి భావః తద్ధర్మావచ్ఛిన్నే విశేషణ సంబంధేఽపి తద్విశేషణావిశేషితతద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావసంశయోనుభవసిద్ధః తేన కాలికతయైవ తదభావాభావ తదభావోభయమాత్రకోటికత్వేనాసంగతిః * ఉచ్ఛేదాపత్తేరితి * అస్మన్మతేవ దైశికవిశేషణతా సంబంధేనాధికరణే ఏతదభావాభావసత్త్వ ప్రత్యయః సచ విరోధీతిభా

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ఘటత్వాభావాభావవాన్ ఆత్మత్వాదిత్యాదౌ ఘట
త్వాభావస్య తాదృశసాధ్యాభావత్వేన ఆత్మన్యవృత్తేర్నావ్యాప్తిః ఏతేన
యాదృశసాధ్యకస్థలే సాధ్యాధికరణే సాధ్యాభావస్య తదధికరణేచ సాధ్య
స్యచ నధర్మిసిద్ధిః తత్ర ప్రతిబధ్యప్రతిబంధకభావకల్పనాయా అసంభవే
న ప్రతిబంధకతాఘటితలక్షణావ్యాప్తిరితి నిరస్తమితి వదంతి * తదుభయో
తి * ద్రవ్యత్వ పృథివీత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా అపి తదుభ
యత్వసమనియతతయా తాదృశాభావవతో గుణాదేరేవ నిరుక్తసాధ్యాభా
వకూటాధికరణత్వాదితి భావః ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితస్య వ్యాపక
త్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక విశేషణత్వముపగమ్య తదుభయత్వవతి ప్రత్యేక
ముభయత్వాభావసత్త్వేన తస్య ప్రతియోగితా వ్యాపకత్వవారణేతు తద్రూ
పావచ్ఛిన్న సాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తిర్దుష్టవ్యాప్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వవ్యాస
జ్యవృత్తిత్వాన్యతర రూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదక సజాతీయయో ధర్మయోః
తదవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతియోగితావిశేషణత్వోపగమేనైతాదృశాతివ్యాప్త్యవ
కాశ ఇత్యత స్థలాంతరే అతివ్యాప్తిమాహ * అపిచేతి * ద్రవ్యగుణత్వాద్యవ

వః ఏవంచేత్యస్వరసః నచ రూపాభావసాధ్యకే రూపాణామనంతత్వేపి
విశేషణతావిశేషావచ్ఛిన్న రూపాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వప్రసిద్ధేర్వి
గహాద్గ్రిమగ్రంథాసంగతిః పూర్వమతేతు యదిచేత్యాది రీత్యావనిర్భ
రాత్ సాధ్యాభావత్వస్యాధికరణతా నిరూపకతావచ్ఛేదకతయా నప్రవే
శః ప్రయోజనాభావాత్ తాదృశ ఘటత్వాభావాదిసాధ్యకే కాలికసంబం
ధస్యైవ సాధ్యవత్తాగ్రహ విరోధితానియామకతయా తత్సంబంధావచ్ఛి
న్నాధికరణతాఘటిత కూటస్యహేతుమత్యసత్త్వేనావ్యాప్త్యభావాత్ ఏత
న్మతేచ తత్రావ్యాప్తేః సాధ్యాభావవత్త్వస్య తథాప్రవేశావశ్యకత్వం కిం
చ ప్రతిబంధకత్వమేకకాలే ఏకత్రావర్తమానత్వం ఈశ్వరీయ వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావజ్ఞానస్వాపాయైవతన్నిర్వాహ ఇతి అవచ్ఛేదకధర్మదర్శ
నాదిప్రతిబంధకతానాంచ విశిష్యైవ భేదో నివేశ్యః సమానధర్మితావచ్ఛేద
కతాప్రత్యాసత్త్యా జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా నివేశ ఇతి
* వ్యాసజ్యేతి * నిరుక్తరూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదక సజాతీయధర్మావచ్ఛి

చ్ఛిన్నేతి * శుద్ధద్రవ్యత్వత్వాద్యనవచ్ఛిన్నేత్యర్థః * పృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్య
త్వత్వే సమవ్యాప్త * త్వేతి * విశేషణావచ్ఛిన్నస్య శుద్ధవిశేష్యాతిరిక్తత్వాది
తిభావః తదవచ్ఛిన్నాభావవతో గుణాదేరేవ యథోక్తసాధ్యాభావకూటా
ధికరణత్వాదితిభావః విశిష్టస్యాతిరిక్తత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య ప్రతియోగి
తావ్యాపకత్వస్థలే ప్రతియోగితావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వనివేశేనవావిశి
ష్ట ద్రవ్యత్వాది సాధ్యకస్థలే శుద్ధద్రవ్యత్వాభావస్య వారణసంభవాద్దూష
ణాంతరమాహ * కించేతి * రూపాభావేతి * రూపత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ

న్నత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితా విశేషణమిత్య
ర్థః యద్యప్యేవమపి సత్తాద్రవ్యత్వ పృథివీత్వత్రితయాది సాధ్య
కే పృథివీత్వద్రవ్యత్వాన్యతర సత్తోభయాభావాదికమాదాయాతివ్యాప్తిః
తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదక నిష్ఠవ్యాసజ్యవృత్తితా సజాతీయ వ్యాసజ్యవృ
త్తిత్వాన్యతర వత్త్వేనధర్మస్యనివేశాన్నదోషః త్రితయ పర్యాప్తత్వత్వే
నోభయ పర్యాప్తత్వస్యా సజాతీయత్వాత్ నచ ద్రవ్యత్వ పృథివీత్వాన్యతర
సత్తోభయాభావః ద్రవ్యత్వ సత్తోభయాభావ ఇతి కింతద్వివక్షణేనేతి వా
చ్యం ద్రవ్యత్వపృథివీత్వాన్యతర సత్తోభయసాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతివ్యా
ప్తేః ఏవమపి సత్తాద్రవ్యత్వాన్యతర పృథివీత్వోభయ సాధ్యకే పృథివీ
త్వ ద్రవ్యత్వాన్యతర సత్తోభయాభావాదికమాదాయాతివ్యాప్తిరితిచేత్త
ర్హి స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వేనభాన మానయా వద్ధర్మాఘటితత్వే సతి ప
ర్యాప్తివిశేషసంబంధేన వృత్తిమత్వరూప వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం నిరుచ్య సకల
దోషవారణం కార్యం ప్రమేయ సాధ్యకే విరుద్ధఘటత్వ పటత్వోభయవ్యా
సజ్యవృత్త్యైవేతి. సాధ్యతావచ్ఛేదకేతర సమానాధికరణ ధర్మాభిన్న ధర్మా
వచ్ఛిన్నత్వంతు న తదర్థః ద్రవ్యత్వాభావవ్యావృత్త్యుత్తరగ్రంథవిరోధాత్
* శుద్ధేతి * తదవచ్ఛిన్నాభావవతో గుణాదేరేవ సాధ్యాభావకూటవత్త్వాది
తిభావః * ప్రతియోగితావచ్ఛిన్నేతి * యద్యపి విశిష్టాభావ ప్రతియోగి
తాయా విశేష్యమాత్ర పర్యాప్తత్వా ద్విశిష్టద్రవ్యత్వాభావాసంగ్రహః సా
ధ్యతావచ్ఛేదకస్య తాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయ ద్రవ్యత్వవ్యాపకతానవ
చ్ఛేదకత్వేన తాదృశప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యైవాతివ్యాప్తివారణేతు తు

ఇత్యర్థః సద్ధేతావిత్యవ్యాప్తిసూచనాయ*సకలరూపవ్యక్త్యధికరణాప్రసిద్ధి
రితి* తథాచ తద్ఘటితసాధ్యాభావకూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరితిభా
వః * యావతామితి * తథాచ ప్రకృతే సకలరూపఘటిత సముదాయ
స్య న లక్షణఘటకతా సకలరూపాణామైకాధికరణ్యవిరహాత్కింతు ఏకైక
రూపవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావఘటితకూటానామేవ ప్రత్యేకం తదధి
కరణతావ రూపవత్త్వేన ప్రసిద్ధేతి నావ్యాప్త్యవకాశ ఇతిభావః*ఇదమితి*
వాయౌ పృథివీవృత్తిద్విత్వసంయోగాదిసత్త్వాద్వాయుత్వాదేరుక్తసాధ్యస్య
భిచారితా గుణసామాన్యాభావస్య సాధ్యత్వేవాయవీయస్పర్శాది రపిసా
ధ్యాభావః తద్ఘటిత నిరుక్తాభావకూటవద్వృత్తిత్వాభావస్య యావదంతర్గ
తస్య వాయుత్వాదావసభావాన్నాతివ్యాప్తి సంభవఇతి పృథివీవృత్తిద్వి. ఘటత
ద్వాయుద్విత్వపటతద్వాయుద్విత్వాదిరూపపృథివీవృత్తిగుణాభావాభావానాం
యావతాం వాయావైకాధికరణ్యసంభవేన తద్ఘటితకూటస్యాపి లక్షణ ఘట
కతయా తద్వతివాయౌ హేతోర్వృత్త్యానాతివ్యాప్తిసంభవః నచ ద్విత్వాది
రూపసాధ్యాభావస్య ఉత్పత్తికాలే అసత్త్వేన కాలికావ్యాప్యవృత్తితయావ్యా
ప్యవృత్తిత్వ విశేషణేన తద్వ్యావృత్తిః పార్థివ పరమాణ్వేకత్వాదిరేవ ల
క్షణఘటకఇత్యతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి వాచ్యం ప్రాచీనమతే ద్విత్వాదిమ
తి తత్ప్రాగభావాదికాలావచ్ఛేదేన తదత్యంతాభావాసత్త్వాద్విత్వాదేర
ల్యన్యాయేన విశిష్టద్రవ్యత్వసాధ్యకసద్ధేతావప్రసిద్ధిః తథాపి విశిష్టాభావ
ప్రతియోగితా వైశిష్ట్యాంతర్భావేణ పర్యాప్తేత్యాశయః ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక విశిష్టవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ నివేశేన విశిష్టాభావప్రతియోగితాయా
విశేష్యమాత్రపర్యాప్తత్వ పత్తేర్వారణం తాదాత్మ్యేన ప్రమేయసాధ్యకేవి
రుద్ధఘటత్వ పటత్వోభయ రూపేణ ప్రమేయసామాన్యభేదస్య బహిర్భా-
రేపి సమవాయిత్వాదినా ప్రమేయత్వవద్భేదస్య సంయోగాదినా ప్రమేయ
త్వేన ప్రమేయభేదస్యచ జాగరూకత్వాత్ * వ్యాప్యవృత్తిత్వేతి * అథప
ర్వతస్య వహ్న్యవయవస్య చేతి దీధితి టిప్పణీసమయే వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్టా
ధికరణతాయా నివేశేపి సాధ్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వానివేశాన్నద్విత్వాది
రూపసాధ్యాభావ వ్యాప్యవృత్తిరితి చేన్న కపిసంయోగాభావసాధ్యక సద్ధేతు

పి వ్యాప్యవృత్తిత్వా దితి పృథివీపదమేతత్పృథివీపరం ఇదన్త్వపదపృథివీ పదయోః కర్మధారయో వాభిమతః నచ స్వసమానాధికరణాభావాప్రతియోగిత్వమనవచ్ఛిన్న వృత్తికత్వంవా వ్యాప్యవృత్తిత్వం నతు స్వసమానాధికరణాత్యంతాభావాప్రతియోగిత్వం తచ్చ నద్విత్వాది సాధారణమితి పృథివీపదస్య పృథివీసామాన్యపరత్వేపి నక్షతిరితివాచ్యం ఏతదతివ్యాప్తివారణానురోధేన అత్యంతాభావ ఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వస్యైవ నివేశయితు ముచితత్వాత్ ఏతదప్రాపాత్యంతాభావవాన్నేయత్వాదిత్యాదావేతదప్రాప్తకాభావస్య లక్షణాఘటకత్వే అతివ్యాప్త్యాపత్త్యా ప్రాచీనమతే అత్యన్తాభావఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వ నివేశస్యాశక్యత్వాచ్చ అతఏవచాగ్రేతనం రూపాది ఘటితత్వేనేత్యపి సాధుసంగచ్ఛతే పార్థివరూపమాత్రస్యైవ అనిత్యతయాత్యంతాభావ ఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వానివేశే తదసంగత్యాపత్తేః.పృథివీవృత్తిత్వాప్రవి

సంగ్రహాయ పృథగ్వ్యాప్య వృత్తిత్వావశ్యకత్వాత్ * స్వేతి * నచైవంసంయోగ సాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం స్వాధికరణీభూతయత్కించిన్నిష్ఠాభావాప్రతియోగిత్వస్య వాచ్యత్వాత్ * ఏతద్ప్రాప్తకేతి * తస్య ప్రాచాంమతే అవచ్ఛిన్నవృత్తికతయా నిరవచ్ఛిన్న వృత్తికత్వ నివేశపక్షేపి లక్షణాఘటకత్వాదితిభావః * సాధారణమితి * ద్విత్వాదేస్స్వసమానాధికరణ ప్రాగభావాది ప్రతియోగిత్వేనన వ్యాప్యవృత్తిత్వమితిభావః * ఏతదితి * సంసర్గాభావ ఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వం నివేశ్య ద్విత్వాదీనాం లక్షణఘటకతాం నిరాకృత్య పరమాణ్వేకత్వాద్యాప్తకాభావమాదాయ వాయుత్వాదావతివ్యాప్తిరితి పృథివీపదస్య పృథివీసామాన్యపరత్వ పక్షే దీధితికృదాశయ వర్ణనం నసమ్యక్ తథాసతి అతివ్యాప్తివారక విశేషణోపాదాన స్యౌచిత్యేన అత్యన్తాభావఘటిత వ్యాప్యవృత్తిత్వం నివేశ్యైవ ద్విత్వాదికమాదాయాతి వ్యాప్తివారణ మేవస్యాదతో౽త్యంతాభావఘటిత తన్నివేశేప్యతివ్యాప్తి సంగమనాయ పృథివీపదస్యైతత్పృథివీపరత్వమావశ్యక మితి. సంసర్గాభావ ఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వ నివేశాసంభవ మప్యాహ * ఏతదప్రాప్తేతి * సంబంధసామాన్యేన పృథివీవృత్తిత్వనివేశే పృథివీవృత్తిగుణాభావ సాధ్యక వాయుత్వాదెర్విరుద్ధత్వేప్యతి వ్యాప్తిర్నస్యాదతఆహ * పృథివీతి *

త్తిస్స్వమవాన్యేన బోధ్యా తేన స్పర్శాదేః కాలికసంబంధేన పృథివీవృత్తి
త్వేపి నక్షతిః పృథివీసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావాగురుధర్మస్య ప్రతి
యోగితానవచ్ఛేదకత్వే అప్రసిద్ధిః పృథివీసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వేనాభి
మతాయాం ప్రతియోగితాయాం కేవల సమవేతత్వస్యైవావచ్ఛేదకత్వ
సంభవేన పృథివీసమవేతత్వస్య అభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ నచ
పృథివీసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాయా జలత్వాది వ్యావృత్తప్రతియోగితాయాః
అతిప్రసక్తసమవేతత్వేనావచ్ఛేదకత్వ సంభవ ఇతివాచ్యం సమవేతత్వావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాతోఽతిరిక్తాయా జలత్వాదివ్యావృత్తప్రతియోగితాయా ఏ
వాప్రసిద్ధేః గురుధర్మస్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి పృథివీసమవే
తత్వావచ్ఛిన్నాభావ సాధ్యకే నాతివ్యాప్తిసంభవః తాదృశాభావస్య సమ
వేతత్వావచ్ఛిన్నాభావ సమనియతతయా తదభిన్నత్వేన సమవేతమాత్ర
స్యైవ తదభావతయా వాయుత్వాదేరపి తథాత్వాత్ నచపృథివీసమవేతత్వ
విశిష్టాభావవతి జలాదౌ సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావ విరహాన్నతయోస్సమ
నైయత్యం ఏవంచ గురుధర్మస్యా భావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ మ
తేపి పృథివీసమవేతత్వస్య తాదృశవిశిష్టాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
మావశ్యకం సమవేతత్వ విశిష్టవతి జలాదౌ తత్సత్వేన తన్మాత్రస్య తత్ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వాసంభవాదితి వాచ్యం విశిష్టాభావస్య సాధ్యత్వేతస్యవా
యుసాధారణతయా సద్ధేతుత్వ పరిహారేణ పృథివీ సమవేతత్వోపలక్షితా

---

*గురుధర్మస్యేత్యాది*ఉపలక్షణస్యాపిప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం సిద్ధాంత
లక్షణేస్వీకృతమభిధాస్యతే*తదభావతయా*సాధ్యాభావరూపతయా* తథా
త్వాదితి * నచ తాదృశసాధ్యాభావకూటాధికరణం యద్యత్తావదన్యతమవృ
త్తిత్వస్య సమనియతప్రతియోగితా కస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
స్యైవ సమవేతవృత్తిహేతావపి తత్వాత్ తథాప్యతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవ క్షి
యత్వాదావవ్యాప్త్యాపత్త్యా తత్తదధికరణ వృత్తిత్వాభావకూట నివేశాసం
భవాదితి వాచ్యం వాయుత్వాదేర్విరుద్ధతయా సాధ్యసామానాధికరణ్య వి
శేషణేనైవ తద్వారణాత్ రూపవదన్యత్వాదావేవాతివ్యాప్తిరావశ్యా సాచ
నసంగచ్ఛత ఇతి భావః * తత్సత్వేన * పృథివీసమవేతత్వవిశిష్టాభావసత్వేన,

భావస్యైవాత్ర సాధ్యత్వమోపగంతవ్యత్వాదితి గుణపదోపాదానం పృథివీ సమవేత గుణత్వావచ్ఛిన్నాభావో గుణాది సాధారణత్వాన్న సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావ సమనియత ఇతి నోక్తదోషావసరః ధ్వంసప్రాగభావావచ్ఛిన్నే సామాన్యాభావముపగచ్ఛతాం వాయ్వాదేరుత్పత్తి కాలావచ్ఛేదేన పృథివీవృత్తిగుణసామాన్యాభావవత్త్వాత్తత్సాధ్యకో వాయుత్వాదిః సద్ధేతురేవేత్యతో నాతివ్యాప్తిసంభవ ఇత్యత స్సాధ్యాంతరమాహ * సత్తాన్యేతి * సత్తాన్యత్వనివేశన ప్రయోజనం పూర్వవత్ వాయుత్వాదేరపి సమవేతాభావాభావత్వాత్ పృథివీతి. అత్ర పృథివీపదం పృథివీసామాన్య పరమేవ ఘటవాయుద్విత్వాదేః స్వసమానాధికరణాత్యన్తాభావప్రతియోగిత్వేన వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశేషణవ్యావర్త్యత్వాత్ రూపాదిఘటితత్వేనేత్యత్ర రూపపదోపాదానం ప్రాచీనమతాభిప్రాయేణ పూర్వసాధ్యమభిప్రేత్య. హేతౌ సాధ్యసామానాధికరణ్య. విశేషణేన వాయుత్వే అతివ్యాప్తిరతో ద్వితీయ హేత్వనుసరణం నను సమనియతాభావైక్యమతే సత్తాన్యపృథివీ సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సత్తాన్యద్రవ్యసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావాభిన్నతయా విభ్వసమవేతపృథివీసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచ విభ్వసమవేతస్పర్శవత్సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావాభిన్నతయా వాయుత్వాదిరపి తదభావ ఇతి న తాదృశాభావ సాధ్యకే అతివ్యాప్తిస్సంభవతీతి పూర్వోక్తాయాః రూపాభావవాన్ వాయుత్వాదిత్యత్రావ్యాప్తేరేవోక్తవినత్థాయాం దుర్వారతామాహ * వస్తుతఇతి * అత్రాయమాశయః యావత్సామానాధికరణ్యం తావత్సముదాయాధికరణమిత్యస్య యత్కించిదధికరణవృత్తి సకలసాధ్యాభావాధికరణత్వం యత్కించిదధికరణవృత్తి సాధ్యాభావత్వ. వ్యాపకా

పూర్వసాధ్యమితి ఏతత్సాధ్యావపరమాణ్వేకత్వాదికమాదాయాతివ్యాప్తిః నను సత్తాన్యపృథివీసమవేతశూన్యం వాయుత్వాదత్యాభావతివ్యాప్తివారణసంభవేపి విభుసమవేతపృథివీసమవేతశూన్యం వాయుత్వాదిత్యాదౌ తద్దుర్వారత్వమేవేత్యాశంకాం నిరాకరోతి * విభ్వితి * మూర్తత్వరూప జాత్యంగీకారేణేదం అన్యథానవ్యమతే వాయావుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేనఘటవాయువృత్తిద్విత్వాద్యభావసత్త్వేన వ్యభిచారిత్వానుపపత్తేః * నకలేతి *

ధేయతాకత్వ పర్యవసిత మర్థః సాధ్యాభావాధికరణాధికరణసకల సాధ్యా
భావాధికరణత్వం సాధ్యాభావ సమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకాధే
యత్వేత్యపర్యవసితం వా ఆద్యేఽవ్యభిచారివ్యాప్తిరతివ్యాప్తిః జగతఏవ సా
ధ్యవద్వృత్తిత్వాత్ తదధికరణ వృత్తిసకలసాధ్యాభావవత్త్వాదితి సముదాయోపా
దానస్య కించిత్కరతయా తద్వైలక్షణ్యాసంభవః ద్వితీయేచ సాధ్యాభావ స
మానాధికరణ సాధ్యాభావత్వ ముక్తస్థలే నిఖిలరూపాణామేవ అతతమితి తా
దృశ సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకతాన కేనాప్యధికరణేన నిరూపితాధేయతేతి తా
దృశాధికరణాప్రసిద్ధి స్తదవస్థైవేతి. నను స్వవృత్తి సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకం
యద్యదధికరణవృత్తిత్వం తత్తదధికరణ వృత్తిసాధ్యాభావత్వ వ్యాపకస్వవృ
త్తితాకాధికరణ మేవాధికరణాంతార్థః ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ మ

సాకల్యం వ్యర్థమేవ తత్ప్రత్యేకస్యాతివ్యాప్తే ర్వ్యుదూసనత్వాత్ పరంతు త
త్ప్రత్యేక్యతివ్యాప్తిర్నిహ్రీయత ఇతి సూచకం * ఆధేయత్వాకత్వేతి * తా
దృశాధేయతాకం యద్యత్తావదన్యతమవృత్తిత్వస్య పక్షనియతప్రతియోగి
తాకాభావ నివేశాన్న కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తిః ఏవంద్వితీయేపి * జగత
ఏవేతి * ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ యత్కించిదధికరణం మహానసాది
తద్వృత్తిసాధ్యాభావా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావా ఏవేతి వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నా ఏవ జగద్వృత్తిత్వాభావాద్వృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యతివ్యాప్తిః
* సాధ్యాభావేతి * వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావేత్యర్థః దీధి
త్యానుసారప్రదర్శనాన్నిఖిలసాధ్యాభావ సమానాధికరణ నిఖిల సాధ్యా
భావాధికరణత్వం లభ్యతే తత్పరిష్కారాభ్యాముక్తదోషం వారయతి * నన్వి
తి * స్వమధికరణంయద్యదితి వీప్సయా అనివేశే స్వపదేన పర్వతమా
దాయ తద్వృత్తి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకం మ
హానసవృత్తిత్వం భవతీతి పర్వతస్య స్వపదార్థత్వే పర్వతస్యాపి తాదృ
శతయా జగతఏవ సాధ్యాభావకూటవత్త్వాదతివ్యాప్తిరేవ ధూమవాన్వహ్నే
రిత్యాదౌ భవేదితి. స్వవృత్తిసాధ్యాభావత్వ సమానాధికరణం యద్యదధికర
ణ వృత్తిత్వ మిత్యుక్తౌ రూపాభావవానాయుత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః ఘ
టాంతరవృత్తిత్వస్య ఘటవృత్తిసాధ్యాభావత్వ సామానాధికరణ్యాత్ ఏవ.

హానసాదికం నతథా అయోగోళక వృత్తితాయా స్తత్స్వవృత్తిసాధ్యాభావత్వ వ్యాపకత్వాదయోగోళకవృత్తిసాధ్యాభావత్వస్యచ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ సాధారణతయా తద్వృత్తిత్వావ్యాప్యత్వాదిత్యయోగోళకాద్యేవ తాదృశం స్వమితి నాతివ్యాప్తిః తాదృశయత్కించిదధికరణ హ్రదాది వృత్తిత్వాభావస్య వహ్న్యాదౌ సత్త్వేపి నక్షతిః తాదృశం యద్యత్స్వం తావదన్యతమ వృత్తిత్వత్వ సమనియతప్రతియోగితాకాభావవిశేషాత్ అన్యతమత్వంచ తత్తద్వృత్తిభిన్నత్వం నతు తత్తద్భిన్నాన్యత్వం అతో నకేవలాన్వయిసాధ్యకే అప్రసిద్ధిః తాదృశం స్వం యద్యత్తదధికరణ వృత్తిత్వాభావ కూటవత్త్వ నివేశేపి కేవలాన్వయిసాధ్యకే అవ్యాప్తివారణం తుసుతరాపి తథాత్వాదితి తమపేక్షితం రూపసామాన్యాభావవాన్ వాయుత్వాదిత్యాదౌ చసకలరూపవత్తామేవ తథాత్వం స్వవృత్తితాయాఏవ తత్తద్ఘటాది వృత్తిసాధ్యాభావత్వ వ్యాపకత్వాదతో నావ్యాప్తిః అథవా స్వవృత్తి సకలసాధ్యాభావ సమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వావచ్ఛేదేన యదధికరణవృత్తిత్వం తాదృశ యత్కించిదధికరణవృత్తిసకలసాధ్యాభావవత్త్వమేవ యావతా మిత్యాచెర

ముత్తరదళే వ్యాపకత్వస్థానే సామానాధికరణ్య నివేశే ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిః మహానసాదివృత్తిత్వే అయోగోళకాదివృత్తిత్వ సామానాధికరణ్యాత్ అతో వ్యాపకత్వద్వయం * తాదృశమితి * తేన సధూమవృత్తిత్వాభావమాదాయ నావ్యాప్తిః *తథాత్వాత్* ఉక్తస్వాంతర్గతత్వాత్ నస్వేవం రూపాభావవాన్ వాయుత్వాదిత్యాదౌ యద్యదర్థాప్రసిద్ధిః తత్సాధ్యకే వీప్సానుపాదానే రూపాభావవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిరిత్యతఆహ * అథవేతి * స్వవృత్తిసాధ్యాభావత్వ వ్యాపకాధేయతానిరూపకవృత్తిసాధ్యాభావత్వ వ్యాపకస్వవృత్తితాకత్వమర్థః కేచిత్తు యద్యదితి వీప్సయా వ్యాపకత్వార్థకత్వేన కోపిదోషఇత్యపి లిఖితం తత్ర యద్యదర్థ ప్రవేశే ప్రయోజనాభావాద్బోధ్యః సాధ్యాభావస్యైవ వైత్యైవకారో వ్యధికరణ రూపవ్యవచ్ఛేదార్థకః నచ స్వవృత్తితాదేస్స్వరూపసంబంధేన నివేశనీయతయా సమానాధికరణ రూపస్యాపి వ్యవచ్ఛేద ఏవేతి వాచ్యం తథాసత్యభావసాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతి ప్రసంగాత్ కింతు స్వప్రతియోగితా

ర్థః ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ తాదృశయత్కించిదధికరణం నసాధ్యవత్ తద్వృత్తిసకల సాధ్యాభావ సమానాధికరణస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్య తద్వృత్తిత్వాభావాత్కింతు అయోగోళకాద్యేవేతి తద్వృత్తి సకలసాధ్యాభావవత్త్వం సాధ్యశూన్యస్యైవేతి జగతః అతథాత్వాన్నాతివ్యాప్తిః రూపాభావవాన్ వాయుత్వాదిత్యాదౌచ తాదృశాధికరణం తత్తద్ఘటాదిరేవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్యైవతద్వృత్తిసకలసాధ్యాభావ సమానాధికరణత్వాత్తస్యచ తద్వృత్తిత్వ నియమాదితి నావ్యాప్త్యవకాశః శేషం పూర్వవత్

వచ్ఛేదక విశిష్ట సాధ్యవత్తాగ్రాహక విరోధితా నియామకః సంబంధేన వృత్తిచతుష్టయం నివేశ్యమితి నతద్వ్యవచ్ఛేదః అవచ్ఛేదేనేత్యస్య ప్రయోజనమాహ * ధూమవానితి * సకలపదోపాదాన ప్రయోజనమాహ * రూపాభావేతి * అన్యథా తాదృశాధికరణాప్రసిద్ధిరితి భావః యద్వాస్వవృత్తిసకలసాధ్యాభావాధికరణతాసమానాధికరణ సాధ్యాభావాధికరణతాత్వవ్యాపకస్వవృత్తితాకత్వమర్థః వృత్తిచతుష్టయమపి స్వరూపసంబంధేన బోధ్యం సాధ్యాభావాధికరణతాసుదర్శిత సంబంధనివేశేపి తావన్మాత్రవృత్తిరూపేణ తన్నివేశాద్రూపాభావాది సాధ్యకే స్వపదేన తద్ఘటమాదాయ తద్వృత్తిస్వరూపసమవాయావచ్ఛిన్న తావదధికరణతాన్యతరత్వాది వ్యాపకాధేయత్వాదికం సులభమేవ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ స్వపదేన పర్వతస్యోపాదానే తద్వృత్తితాదృశ సాధ్యాభావాధికరణ తాన్యతమత్వ వ్యాపకాధేయతానిరూపకవృత్త్యధికరణతాన్యతమత్వకస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావాధికరణతాసాధారణతయా నాతివ్యాప్తిః * శేషం * తావదన్యతమవృత్తిత్వత్వ సమనైయత్యాదికం అన్యథా కేవలాన్వయిసాధ్యకే తాదృశం స్వం యద్య త్తావదన్యతమ వృత్తిత్వత్వ సమనియత ప్రతియోగితాకాభావకూటవత్త్వనివేశేఽప్రసిద్ధిః యదిచ పూర్వం తాదృశయత్కించదధికరణవృత్తిసకలసాధ్యాభావవత్త్వమేవ యావత్తామిత్యాదేరర్థః ఇతి పాఠః పక్షవిపక్షస్థలేచ పూర్వపాఠే యద్యదర్థాప్రసిద్ధ్యా వీప్సాత్యాగమేత్యాయం పాఠః సమ్యక్ తదా శేషం పూర్వవదితి పాఠో నాస్తీత్యవధేయం యద్యత్స్వ

అథవావ్యాసజ్యవృత్తి సాధ్యాభావమాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణత్వ మేవసాధ్యాభావకూటాధి కరణత్వంజగతఏవసాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికర ణతయావ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణాయ వ్యాసజ్య వృత్తిత్వం ధర్మవిశేషణం తథాసత్యపిచ జగతఏవవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావమాత్రవృత్తిత థావిధ ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణత్వాత్ సఏవదోషఇతి ఆధేయతావచ్ఛేదక తాదృశధర్మన్యూనవృత్తితద్వ్యాప్యం యద్యత్తదన్యత్వేనధర్మోవిశేషణీయః

మితి నివేశే దుర్జ్ఞేయతా గౌరవంచేత్యతః యావతామభావానా మైకాధి కరణ్యమిత్యాద్యవివక్షిత్వైవాహ * అథవేతి * ధర్మఇతి * తథాచాధేయ తావచ్ఛేదకీభూతవ్యాసజ్యవృత్తిసాధ్యాభావమాత్రవృత్తిధర్మన్యూనవృత్తి తద్వ్యాప్యం యద్యత్తద్భిన్నోయఃవ్యాసజ్యవృత్తిసాధ్యాభావమాత్రవృత్తి ధర్మస్తదవచ్ఛిన్నాధికరణతానిరూపితవృత్తిత్వాభావవత్త్వంనిష్కర్షః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావసాధారణ ద్విత్వనిరూపిత న్యూనవృత్తిత్వాదేర్వహ్న్యభావత్వే ప్రసిద్ధిః అత్రప్రతియోగికోటౌ సాధ్యాభావ మాత్ర వృత్తిత్వనిమాత్రపదానివేశే వాచ్యత్వాది సాధ్యకే సాధ్యాభావ మాత్రవృత్తివ్యాసజ్య వృత్తేర్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావమాత్రవృత్తికూటత్వరూప ధర్మస్యవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వజ్ఞేయ త్వాద్యభావసాధారణకూటత్వ న్యూనవృత్తితయాతద్వ్యాప్యత్వేనచ తద్భిన్నత్వాసంభవేన అవ్యాప్తిరతస్తన్నివేశః ఏవంచ తాదృశకూటత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాద్యభావభిన్న తాదృశజ్ఞేయత్వాద్యభావ వృత్తేస్సాధ్యాభావమాత్రవృత్తిత్వాసంభవేనాప్రసిద్ధిః వ్యాసజ్యవృత్తిత్వానివేశే రూపాభావ సాధ్యకే ఏకరూప ఘటితవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఘటితద్విత్వస్య సకలరూపాత్మకాభావ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవృత్తిసాధ్యాభావత్వరూపయో ధర్మస్తన్న్యూనవృత్తిత్వాత్తద్భిన్నధర్మాప్రసిద్ధిరత స్తత్రతన్నివేశః అనుయోగికోటౌ మాత్రపదానివేశే కేవలాన్వయిని ఘటనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావైతన్నిష్ఠద్విత్వమాదాయైవ తదవచ్ఛిన్నాధికరణ వృత్తిత్వస్య హేతావసత్వాదవ్యాప్తిరతోమాత్ర పదనివేశఇతితు నసత్ సాధ్యాభావ వృత్తిధర్మ

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

త్వేనైవ నివేశసత్త్వే తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ మాదాయ తదవచ్ఛిన్నాధికరణ తాయాః కేవలాన్వయిత్వాత్ వ్యభిచారిణి తాదృశభిన్న సాధ్యాభావమా త్రవృత్తి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వ రూపధర్మమాదాయ జగత ఏ వ తదవచ్ఛిన్నవత్త్వాదతివ్యాప్తిరతః వ్యాసజ్యవృత్తీతి ఏకత్వానవచ్ఛిన్న ప ర్యాప్తిసంబంధేన వృత్తిమత్త్వం వ్యాసజ్య వృత్తిత్వం ద్విత్వస్యాస్వాత్మకతా దృశ ధర్మవ్యాప్యతయా తద్భిన్నత్వాసంభవాత్తాన్న్యూనవృత్తీతి వ్యధికర ణానాం ఘటత్వాద్యుదాసీన ధర్మాణాం న్యూనవృత్తితయా తత్తద్భేదఘ ట నివేశే గౌరవం వస్తుతస్తు రూపాభావసాధ్యకే లక్షణఘటకత్వేనాభిమ తమాత్ర తన్నిలఘటిత కూటత్వ తత్త్రితరూపఘటితకూటత్వాదీనాం సర్వేషా మేవ న్యూనవృత్తిత్వాత్తద్భిన్నత్వం నస్యాదితి త్రిత్వాదీనామేవ తద్భిన్నత యా తదవచ్ఛిన్నాధికరణాప్రసిద్ధిరతస్తద్వ్యాప్యత్వ నివేశః నచ తత్సా మానాధికరణత్వం వృత్తిమత్త్వత్తత్పదార్థభేదానివేశేన లాఘవాదితి వాచ్యం దర్శితకూటత్వయోర్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఏవసామానాధికర ణ్యాత్ నాపి తాదృశ ధర్మనిష్ఠ వ్యాప్య వృత్తితానిరూపకాధికరణవృత్తిత్వం త స్యతత్పర్యాప్త్యధికరణపర్యాప్తత్వరూపత్వేనవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ధూ మాభావద్వృత్వస్య ధూమసామాన్యాభావ సాధారణత్రిత్వ వ్యాప్యత్వేన తాదృశసాధ్యాభావ మాత్రవృత్తిత్వసత్త్వే జగత ఏవ తదవచ్ఛిన్నా ధికరణతయా అవ్యాప్తేః నాపి స్వవ్యాపకతత్త్వం గౌరవాత్ కింతు త ద్వదన్యావృత్తిత్వం నిరుక్తకూటత్వయోరన్యోన్యావ్యాప్యత్వేన సంగ్రహః న చ న్యూనవృత్తిత్వం స్వవ్యాపక తత్త్వేసతి తద్భిన్నత్వం తావతాపి నిరు క్తకూటత్వయోరన్యోన్యన్యూనవృత్తిత్వాభావేన సంగ్రహసంభవాదితి వ్యాప్యత్వం వ్యర్థం పూర్వోక్తద్విత్వసంగ్రహాయ తద్భిన్నత్వనివేశః యద్వా తద్భిన్న తద్వ్యాప్యనివేశాత్తన్న్యూనవృత్తిత్వం వ్యర్థమితి వాచ్యం సా ధ్యాభావయోరపేక్షాబుద్ధిక్రమేణ క్రమజనితయోర్ద్విత్వయోః పరస్పర భి న్నత్వాత్ పరస్పర వ్యాప్యత్వాచ్చ తద్భిన్నత్వాభావేనా సంభవభయేన త న్న్యూనవృత్తిత్వస్యావశ్యకత్వాత్ తచ్చ తత్సమానాధికరణ భేదప్రతియో గితావచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్త్యధికరణత్వం పర్యాప్తిఫలం స్ఫుటం నతు తత్ర

న్యూనవృత్తిత్వంచ సమానాధికరణాభావప్రతియోగిత్వతమాం। ఉక్తస్థలే త
మాత్రివవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావోభయత్వాదిరేవ తాదృశోధ
ర్మస్తస్యరూపాంతర సాధారణత్రిత్వాదిన్యూనవృత్తిత్వేపి తాదృశత్రిత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నస్యక్వచిదప్యవృత్తేః తస్యాధేయతానవచ్ఛేదకతయాధేయతావచ్ఛే
దకీభూతతాదృశధర్మన్యూనవృత్తితావిరహాత్ నచ సమనియతాభావైక్యే
వ్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నాభావమాత్రవృత్తివ్యాసజ్యవృత్తిధర్మాప్రసిద్ధ్యా
కేవలాన్వయి సాధ్యకేఽవ్యాప్తిరితివాచ్యం తథాసతి వ్యాసజ్యవృత్తిత్వస్థలే
అవ్యాసజ్యవృత్త్యనేకవృత్తిధర్మభిన్నత్వస్య నివేశనీయత్వాత్ కేవలాన్వ
యి సాధ్యకే సాధ్యాభావత్వస్యైవ తథాత్వాదిత్యతో దోషాంతరదానాయ

సామానాధికరణ్య ప్రవేశః వైయర్థ్యాత్ అథ కేవలాన్వయిని సాధ్యా
భావమాత్రత్వస్యాపి స్వాధికరణప్రత్యేక వృత్తిభేద ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకత్వాత్తద్భిన్న ధర్మాప్రసిద్ధిః నచ భేదే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వం
ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వంవా విశేషణమితినస్వస్య న్యూనవృత్తిత్వమితివాచ్యం
తథాసతి రూపాభావ సాధ్యకే వ్యధికరణరూపద్వయ సాధారణత్రిత్వస్యా
పి తాదృశధర్మభిన్నతయా తదవచ్ఛిన్నాధికరణాప్రసిద్ధే రవ్యాప్తేరితి
చేన్న త్రిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాధికరణాప్రసిద్ధావపిద్విత్వమాదాయైవ తాదృశధ
ర్మభిన్న ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణ ప్రసిద్ధేః గగనాధికరణాప్రసిద్ధావపి గగ
నస్య ప్రమేయత్వేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నాధికరణ ప్రసిద్ధివత్. ఆధేయతా
వచ్ఛేదకనివేశఫలమాహ * ఉక్తస్థలేఇతి * సాధ్యాభావత్వస్యైవేతి * ఏవ
కారేణ కేవలాన్వయిసాధ్యకే నసాధ్యాభావత్వ కూటనివేశః అకించిత్కర
త్వాదితి సూచితం * తథాత్వాదితి * అత్రసమనియతాభావైక్యాదుక్త
న్యూన వృత్తిత్వ విశిష్ట తద్వ్యాప్యాప్రసిద్ధిరితి నశంక్యం తన్న్యూనవృత్తి
త్వ తద్వ్యాప్యత్వయోరుభయోరభావస్యోక్తత్వాత్ యద్వాతద్వ్యాప్యత్వం
పూర్వోక్తమేవ తన్న్యూనవృత్తిత్వంచ తత్సమానాధికరణాత్యంతాభావప్ర
తియోగిత్వం ఏవంచ కేవలాన్వయిసాధ్యకే గగనాదావేవ తద్విశిష్టతద్వ్యా
ప్యత్వప్రసిద్ధిః నచ సాధ్యాభావ ద్విత్వస్య తదధికరణప్రత్యేక వృత్త్యభా
వప్రతియోగిత్వ మస్త్యేవ అభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్య ప్రవేశస్తున్య

వృత్త్యా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధంనివేశయతి * కించేతి * ధూమాదావవ్యాప్తిరితి * వహ్నిమన్మాత్రసమవేతఘటాదౌ వర్తమానస్య నిర్వహ్నిసమవేతత్వాభావస్య తత్రాసత్త్వాదితి భావః ఏతచ్చ యత్కించిత్సంబంధావచ్ఛిన్నతాదృశవృత్తిత్వస్య సమనియతప్రతియోగితాకాభావనివేశాభిప్రాయేణ అన్యథా నిర్వహ్నిసంయుక్తత్వాది సాధారణ తాదృశవృత్తిత్వత్వం ప్రతి తథాపి తాభావప్రతియోగితాయా అవ్యాపకత్వాత్తస్య లక్షణాఘటకతయా వృత్తిమన్మాత్రస్యైవ సాధ్యాభావాధికరణ కాలాదౌ వృత్తేః నిర్వహ్నివృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వాదవ్యాప్త్యసంగతేః అతఏవసంబంధమనివేశ్య తాదృశాధికరణ వృత్తిత్వత్వ సమనియతప్రతియోగితాకాభావనివేశపక్షే దూషణాంతరమాహ * సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేనేతి * ఏతచ్చ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య కాలాదావసత్త్వేపి తస్య యథావివక్షితసాధ్యాభావసముదాయవత్త్వమక్షతమేవేతి సూచనాయ కాలాదావిత్యాది పదాద్విషయితాసంబంధేన వస్తుమాత్రసంబంధిన ఈశ్వరజ్ఞానాదేః పరిగ్రహః

ర్థాః ప్రత్యేకం ద్విత్వావచ్ఛేదస్య సర్వసంమతత్వాత్ ఇతి వాచ్యం పర్యాప్త్యఘటిత స్వరూపసంబంధేన ప్రతియోగిత్వస్యోక్తత్వాత్ వైశిష్ట్యాద్యనవచ్ఛిన్నత్వం వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం వాప్రతియోగిత్వవిశేషణం యద్వా తద్ధర్మావచ్ఛిన్న సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తన్న్యూనవృత్తిత్వం తచ్చ ఘటత్వేన వాచ్యత్వాభావత్వ నిరూపితం పటాదివృత్తిత్వ విశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావత్వాదౌ పటాదివృత్తిత్వ విశిష్టఘటత్వేన వాచ్యత్వాభావత్వాదావప్రసిద్ధం అత్రావ్యవచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్తినిరపేక్ష్యా అతశ్చాధేయతావచ్ఛేదక వ్యాసజ్యవృత్తిసాధ్యాభావమాత్రవృత్తిధర్మస్య ద్వైధానివేశభయేన స్వవ్యాపకతాదృశధర్మానిరూపిత న్యూనవృత్తిత్వ పర్యాప్త్యధికరణ భేదనివేశోపి భవత్యేవ * వహ్నిమదితి * వహ్నిమన్మాత్రకపాలారబ్ధపర్వతసంయుక్తఘటాదౌదూషణాంతరమిత్యంతర పదం యత్కించి త్సంబంధ నివేశ కల్పీయ దూషణేతరపరం కాలః కాలత్వవిషయితాన్యతరవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యర్థః వనతిప్రసంగాదాహ

వ్యభిచారిణీతి యత్సాధ్యకేన్వృత్తిమన్మాత్రాధికరణస్య కాలాదేర్వివక్షితసాధ్యాభావకూటవత్వం తాదృశవ్యభిచారి హేతావిత్యర్థః ద్రవ్యత్వసాధనకే ద్రవ్యత్వపృథివీత్వాన్యతరాభావ శుద్ధద్రవ్యత్వాభావయోర్వాయుత్వాది హేతుకే రూపాద్యాత్మక సాధ్యాభావస్య సత్త్వాదిసాధ్యకే సంయోగేనసమవాయేనవా యత్రహేతుః తత్ర సత్తాత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచ సాధనవదవృత్తిత్వాత్ సాధనసమానాధికరణత్వేనఅభావవిశేషితేన తాదృశాభావానామాదాయోక్తస్థలేష్వతివ్యాప్త్యవ్యాప్తిప్రసంజనసంభవఇత్యాశంకతే * సాధనేతి * సద్ధేతౌవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానామేవ సాధనసమానాధికరణతయా తాదృశాభావకూటాధికరణం జగదేవ వ్యభిచారిణిచ సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్యాపి తథాత్వాత్ తాదృశాభావకూటాధికరణం నిస్సాధ్యమేవ సాధనసామానాధికరణ్యోపలక్షితాభావాధికరణత్వమేవ నివేశ్యం నతు తద్విశిష్టాధికరణత్వం తేన వ్యతిరేకిణి హేతౌతద్విశిష్టాధికరణవృత్తిత్వాభావస్యవృత్తిమద్వృత్తిత్వసంభవేపి నావ్యాప్తిః సాధనసమానాధికరణత్వం సాధనతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధనతావచ్ఛేదకవిశిష్టవద్వృత్తిత్వం తేనద్రవ్యత్వాదేః కాలికసంబంధేన అధికరణస్పందాదౌసత్తాధికరణే గుణాదౌచ ద్రవ్యత్వపృథివీత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యసత్త్వేపి ద్రవ్యత్వపృథివీత్వోభయాది సాధ్యకే ద్రవ్యత్వద్రవ్యాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టసత్త్వాదౌ నాతివ్యాప్తిః నచ సత్తాయాం సాధ్యాభావకూటవద్గుణాదివృత్తిత్వసత్త్వాద్విశిష్టసత్త్వే తదభావస్య దుర్లభతయా నోపదర్శితసాధ్యకే విశిష్టసత్త్వేఅతివ్యాప్తిప్రసక్తిరితి వాచ్యం సాధనతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వానివేశే ద్రవ్యత్వాది సాధ్యకవిశిష్టసత్త్వే అవ్యాప్తివారణాయ విశిష్టానుయోగికాభావాభ్యుపగమస్యావశ్యకతయా ఉక్తస్థలేఅతివ్యాప్తిప్రసక్తేః సంయోగేసాధ్యే సంయోగేన ఘటాదిహేతౌ సంయోగత్వావచ్ఛిన్న సంయోగాభావస్య

---

* యత్సాధ్యకేఇతి * విశిష్టానుయోగికాభావాభ్యుపగమస్యేతి * సాధనతావచ్ఛేదకేసాధ్యాభావకూటవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వాభావనివేశస్యేత్యపపాఠః తత్రసాధనతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాకత్వనివేశేపివిశిష్టానుయోగికత్వస్యాన్వాహస్థితత్వాత్ వ్యాప్యవృత్తిత్వంనిరవచ్ఛి

ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన సాధనవతివృత్తే ర్వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టస్యాధికరణేగగ
నాదౌ సంయోగేనవృత్తేరప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిః సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ జ
గతఏవ సంయోగాభావవత్త్వేన అతివ్యాప్తేశ్చ గుణాద్యవ్యాప్యవృత్తిత్వవి
శిష్టాభావవత్త్వానివేశనస్యావశ్యకత్వాదిత్యతః అనవచ్ఛిన్నవృత్తిరతిప్రవే
శ్యా అథసాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావే విశేషితేపి సత్తావా
న్ జాతేరిత్యాదావవ్యాప్తివారణమశక్యమేవ ప్రత్యేకం సాధన సమానాధికర
ణాభ్యాం ద్రవ్యత్వవిశిష్టసత్తాభావద్రవ్యాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావాభ్యాం
ఘటితాభావసముదాయస్య సామాన్యాదావేవసత్త్వాత్తత్ర చ హేతుతావ
చ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తేరప్రసిద్ధేః యత్తు ద్రవ్యత్వాదివిశిష్టసత్తాభావప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ సత్తాత్వం ననివేశ్యతే ద్రవ్యత్వాదివైశిష్ట్యమాత్ర
స్యైవ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య సంభవాదితి ద్రవ్యత్వాదిసాధారణద్రి
న్నవృత్తికత్వం నను వ్యాసజ్యవృత్తిత్వవైశిష్ట్యానివేశాదేవనావ్యాప్తిరిత్యతఆ
హ * సంయోగీతి * నచావచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వం వ్యాప్యవృత్తిత్వం తచ్చ
నసంయోగాభావేఽస్తి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసంయోగాభావమాగ్రిము.
పాదాయ నావ్యాప్తిరితివాచ్యం తద్రీత్యైవసంయోగీసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యా
ప్తేర్దుర్వారత్వాత్ *అత్ర* సాధనసమానాధికరణ్యే ఘటకత్వంసప్తమ్యర్థః
అథ తదుభయాభావవాన్ ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావస్యతదుభయస్యాని
రవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వాభావాద్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతి.
వ్యాప్తిః నచ ప్రాచాంమతే రూపస్య స్వాత్యన్తాభావాసామానాధికరణ్యాన్ని
రవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వంఖ్యాతిమః అయంగ్రంథస్తన్మతప్రవృత్తేతివాచ్యం. తథాసతి
ఘటత్వాయుద్విత్వఘటైతద్వాయుద్విత్వాది రూపసాధ్యాభావస్య ప్రత్యే
కం సాధన సమానాధికరణస్య కూటవత్ఘటాదౌ వాయుత్వాదేరవృత్తేః స
త్త్రాన్యపృథివీసమవేతాన్యత్వాది సాధ్యకే సాధనసామానాధికరణ్యాదానే
వ్యతివ్యాప్తిసత్త్వాచ్ఛితత్వ మూర్తత్వాన్యతరాభావసాధ్యకానుధావనస్య
నిర్బీజత్వాపాతాదితి చేన్న నవ్యమతే తస్యాసద్ధేతుత్వాత్ ఏతద్గ్రంథస్య
నవ్యాభిప్రాయకత్వాత్ అన్యథాప్రాచాంమతే తదుభయాదేరవచ్ఛిన్నవృత్తి
కత్వమేవైతదుభయత్వంతాభావవానిత్యాది పూర్వగ్రంథలభ్యమిత్యతి వాక్య

న్యత్వాది వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయాః సత్తాత్వసమనైయత్యా
విరహేణోన్నతాదృశాభావస్య లక్షణఘటకతేతి సమాధానం తదతితుచ్ఛం ద్రి
వ్యత్వవిశిష్ట సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావపి దృశయుక్త్యా సాధ్యతావచ్ఛేదక
తాదృశవిశిష్టసత్తాత్వస్య అభావప్రతియోగితా నవచ్ఛేదకత్వాత్ ద్రవ్యత్వా
దివైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నాభావస్యచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితా
కత్వాభావాద్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తే దుర్వా
ర్వారతయా ఏతల్లక్షణవాదినా గురుధర్మస్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వ మతస్యావలంబనీయత్వాత్ ద్రవ్యత్వవిశిష్టసత్తాత్వాదేః ప్రతియోగితాన
వచ్ఛేదకత్వేపి సమవేతవాన్ జాతేరిత్యాదౌ సమవాయేన ఏతద్రూపాన్యత్వ
విశిష్టాభావ తద్రూపాన్యత్వ విశిష్టాభావాదీనాం సమవేతత్వ సమనియతప్ర
తియోగితాకతయా ప్రత్యేకంసాధన సమానాధికరణతయాచ తద్ఘటిత కూ
టాధికరణే సామాన్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యా అ
వ్యాప్తివారణాసంభవాత్ ఏవంవిశిష్టస్యాతిరిక్తతామతావలంబనాద్దర్శితవి
శిష్టాభావానాంసాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకత్వ విరహోపపా
దనేన సమాధానమపి హేయం

ప్తేర్దురుద్ధరత్వాత్ * ఏతదితి * అత్ర చ ప్రతియోగితావిశిష్టవ్యాపకతావ
చ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛేదకకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వ మిత్యుక్తావపి
విశిష్టత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకకే నతిప్రసంగస్సంభవతీతితునవాచ్యం సత్తావిసా
ధ్యకే విశిష్టసత్తాద్యభావ మాదాయావ్యాప్తేరనుద్ధారాత్ అత్ర ప్రయోజ
వాభావేనసాధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌసత్తాత్వాదేరనివేశాద్ద్రవ్యత్వవిశిష్టసత్తాది
సాధ్యకే నాతివ్యాప్తిః నచ తత్ర తన్నివేశేపి సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వ
స్థానే సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకవ్యాప్యత్వ నివేశాద్ద్రవ్యత్వ విశిష్టాభావసం
గ్రహఇతివాచ్యం తథాసతి పృథివీద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యా
దౌ జాత్యభావస్యాపి లక్షణఘటకత్వాపత్త్యా అతివ్యాప్తేరిత్యభిప్రేత్యాహ
* ద్రవ్యత్వేతి * స్వరూపసమవాయోభయఘటితసంబంధేనాన్యత్వవైశిష్ట్య
మితి తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా స్వసమవేతత్వసమనైయత్యం సత్తావా
న్జాతేరిత్యాదావుక్తపూర్వపక్షే కేషాంచిత్సమాధానమువన్యస్యతి *ఏవమితి *

ఉక్తస్థలఏవ ద్రవ్యత్వ తదన్యసమవేతోభయ గుణత్వతదన్యసమవేతోభయ కర్మత్వతదన్యసమవేతోభయాభావానాం సాధ్యతావచ్ఛేదక సమవేతత్వ సమనియత ప్రతియోగితాకానాం ప్రత్యేకం సాధన సమానాధికరణానాం సముదాయవతి సామాన్యాదౌ సమవాయేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తేః తావతాపి వారణాసంభవాత్ నచ యాదృశ సాధ్యాభావస్తోమాధికరణం సాధనాధికరణం తాదృశస్తోమాధికరణ వృత్తిత్వాభావస్య వివక్షితత్వాత్ ఉక్తాభావసముదాయాధికరణతాయాః సాధనవత్యసంభవాత్ నతత్సముదాయస్య లక్షణఘటకతేతినాప్రసిద్ధిరితివాచ్యం ఏవంసత్యపి తాదృశవిశిష్టాభావాద్యేకతరవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్తోమస్య తాదృశస్యాధికరణే కేషాంచిద్వృత్తిమత్తామవృత్తేః సాధనస్యదవృత్తేరవ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ ఏతాదృశ వివక్షానుసరణే భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యత్రభూతత్వ మూర్తత్వోభయఘటితసాధ్యాభావకూటవతి వాలోరస్పృత్తతయా వక్ష్యమాణాతి వ్యాప్తేరసంగతి ప్రసంగాచ్చ సాధనవతోఽస్పర్శస్యకస్యచిదపి తాదృశోభయఘటిత స్తోమాధికరణత్వవిరహేణ తాదృశస్తోమస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ ప్రతియోగితాయాంసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వ విశేషణవైయర్థ్యాపత్తేశ్చ పృథివీద్రవ్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యాదౌ జలావృత్తిత్వ తేజోవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ ఘటితకూటవత్వస్య కస్యచిదపిసాధనవత్య సత్వేనతాదృశ కూటస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ యాదృశకూటవత్వం సాధనవత స్తద్వద్వృత్తిత్వాభావస్య

ఉక్తస్థలఏవేతి * ఏకవిశిష్టాపరత్వాదన్య దుభయపదార్థతావచ్ఛేదకమస్తి ద్రవ్యత్వ పృథివీత్వోభయ సాధ్యకస్య తథైవ సంగమనీయత్వాత్ అన్యథా విశిష్టసాధ్యకాంతర్భావసాన్యదిత్యుక్తాభావానాం లక్షణఘటకతా సాధ్యసమనియతతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావ నివేశే పూర్వపక్షనిరాససంభవేపి పుచ్ఛమేవ పర్యవస్యేత్ పృథివీద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యాదౌ జలాసమవేతాభావాది వారణాయ సాధనవతిసంభవద్వైకాధికరణ్యైకత్వ రూపసాధన సామానాధికరణ్యస్య లాఘవేన నివేశ్యతయాసాధ్యవ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వోపాదానే గౌరవాదితి సాధ్యతావచ్ఛేదక సమని

సాధనే అసంభావితత్వాదతివ్యాప్త్యనవకాశాదితిచేత్ అత్రాహుః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యవద్వృత్తిసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వేన సాధ్యాభావవిశేషణాముపదర్శిత విశిష్టాభావనిరాసః గుణకర్మాన్యత్వ విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నసత్తాద్యభావస్యసంగ్రహాయావచ్ఛిన్నాంతంవృత్తిర్నిరవచ్ఛిన్నాంగ్రాహ్యా అన్యథా సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ సంయోగత్వావచ్ఛిన్న సంయోగాద్యభావస్యసాధ్యవద్వృత్తితయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవలక్షణఘటకత్వేన అతివ్యాప్త్యాపత్తేః సద్ధేతౌ సాధనసమానాధికరణస్య సాధ్యవద్వృత్త్యన్యస్యాప్రసిద్ధేః సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నేతి తథాచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావ ఏవ విశిష్టభేదప్రసిద్ధిః నచైవంసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వం ప్రతియోగితావిశేషణం వ్యర్థం అభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాది రూపాభావస్య ఉక్తవిశేషణేనైవ వ్యావర్తనాదితివాచ్యం ప్రమేయసాధ్యకస్థలే ఘటత్వపటత్వోభయాద్యవచ్ఛిన్న ప్రమేయసామాన్యాభావస్య గగనత్వాద్యవచ్ఛిన్న గగనాభావాభిన్నస్య సంగ్రహాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వేన సమానాధికరణ ధర్మస్యావశ్యం నివేశనీయతయా ఘటత్వాదిరూపాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఘటత్వాభావత్వాదేస్సు అభావత్వా

యత ప్రతియోగితాకాభావ ఘటితలక్షణే సమాధత్తే*అత్రాహురిత్యాదినా* యద్యపి సద్ధేతుమాత్ర ఏవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాసాధ్యాభావస్య గగనాభావాభిన్నతయా అసంభవప్రసక్తేః ప్రమేయసాధ్యకానుధావనంవిఫలం తథాపి సాధనసమానాధికరణ ధర్మే సాధ్యతావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యబానైనైవ తద్వారణసంభవాత్ వ్యాపకత్వపర్యంత ప్రవేశార్థం తదనుధావనం నచ ఘటత్వేన వహ్న్యభావస్య స్వరూపసంబంధేన తత్తద్వహ్న్యభావాభిన్నతయా వ్యాపకత్వపర్యంత సార్థక్యసంభవాదుక్తానుధావనం వ్యర్థమేవేతి వాచ్యం వ్యాపకత్వ పర్యంతప్రవేశేపి స్వరూపసంబంధేన వహ్నిసామాన్యాభావ వారణార్థం వక్ష్యమాణసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యైవ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య నివేశనీయత్వాత్,

వ్యాపకత్వేన ఘటత్వాదావిశిష్టభేదస్య అక్షతత్వాదేతద్విశేషణేన తదవ్యాప్తేః నచ వాచ్యత్వాదిసాధ్యకస్థలే ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాద్యభావస్య సంయోగాదివ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాద్యభావాభిన్నతయా సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ మక్షతమితి తత్సంగ్రహాయ సమానాధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యాపి సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగిత్వ విశేషణతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ ప్రమేయసాధ్యకస్థలీయోక్తాభావస్య వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న గగనాద్యభావాభిన్నత్వేపిప్రతియోగితావచ్ఛేదక ధర్మే సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వవిశేషణమంతరేణైవ విశిష్టభిన్నత్వ మవ్యాహతమేవేతివాచ్యం ఏవమపి గగనత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యాభావస్య సమానాధికరణధర్మ తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతయా ఉక్తాభావస్య తదభిన్నత్వేన తత్ర విశిష్టభేద నిర్వాహాయ తా

---

* ఘటత్వాదావితి * నచ ఘటత్వాదేర్ఘటత్వాభావతదన్యాభావోభయత్వరూపం యదభావత్వ వ్యాపకం తదవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంభవః తత్ర లాఘవేన ఘటత్వాభావత్వస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ * వాచ్యత్వాదీతి * నచ వహ్న్యాది సాధ్యకేపి ఘటత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావస్య వ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్నాభావాభిన్నతయా సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వా సంభవాదవ్యాప్తిసంభవే కేవలాన్వయి పర్యంతానుధావనం నిర్బీజమితి వాచ్యం సాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావావిశేషణతాకత్వే వ్యతిరేకిణి సాధ్యసామాన్యాభావస్యాపి లక్షణఘటకతయా తాదృశాభావస్య వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నాభావానాత్మకతయా అవ్యాప్త్యభావాత్ తథాచ తన్నివేశే తదనివేశే చకేవలాన్వయినివ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకతయా ఏతదనుసృతమితి నను గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావ ప్రతియోగితాయా గగనఏవస్వీకారాత్తాదృశాభావాసంగ్రహఏవ తాదృశప్రతియోగితాసమానాధికరణ సంబంధాభావాత్ కించ సమానాధికరణ ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ నివేశే సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితాయాం స్వా

దృశవిశేషణస్యావశ్యకత్వాత్ సమానాధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నత్వవిశే
షణం పరిత్యజ్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం ప్రతియోగితా
యాంనివేశ్యతే తాదృశస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వరూపప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నవ్యాప్యవృత్తిసంభవః తథాహి స
మవాయేన వహ్నౌ సాధ్యే సంయోగేన ధూమే హేతౌ సంయోగసంబంధా
వచ్ఛిన్నసాధ్యాభావోనసమానాధికరణ ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ భి
న్నః కింతు సమవాయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావఏవ తాదృశఇతి తద్వత్తిపర్వతా
దౌ ధూమస్యావృత్తేరతివ్యాప్త్యసత్త్వాదతస్సమానాధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్న
త్వం పరిత్యజ్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నివేశయతి * స
మానేతి * నన్వత్ర సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వ మపేక్ష్యలాఘ
వాద్గగనాభావభిన్నత్వమేవ నివేశ్యతాం అన్యథావిశిష్టసత్తాభావాదీనాం
యత్కించిత్సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వేన వారణానుపప
త్తేః సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్యోక్తరీత్యా వి
శ్యాసంభవేన ఏకత్రసాధ్యవద్వృత్తిత్వం నివేశ్యభేదకూటనివేశే మహాగౌర
వాత్ ఏవంచ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వం వ్యర్థమెవేతి మైవం విశి
ష్టసాధ్యవద్వృత్తితావచ్ఛేదకీభూతధర్మా వచ్ఛిన్నాభావత్వేనానుగతరూపే
ణావచ్ఛిన్నభేదనివేశాత్ ప్రథమావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగితా సంబంధేన
ద్వితీయంతుప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన నచసాధ్యసమానాధి
కరణోఘటాభావాదిస్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
తియోగితాకో ఘటత్వాదినావ్యధికరణ ధర్మేణావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో
పీతివాచ్యం యాదృశప్రతియోగితా సంబంధేనావచ్ఛేదకత్వం తాదృశప్రతి
యోగితాకాభావత్వస్య వాచ్యత్వాత్ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ స్వావచ్ఛే
దకసంబంధతాదాత్మ్యోభయ సంబంధేన తాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
విశిష్టప్రతియోగితానివేశాన్నయాదృశ తాదృశనిబంధనోననుగమః స్వావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వంచ స్వావచ్ఛేదకతావిశిష్టావచ్ఛేదకతాకత్వం వైశిష్ట్యం
చ స్వసామానాధికరణ్యస్వావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయసంబంధేన
ప్రయోజనం తూహ్యం ఏవంచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాదావ ప్ర

చ్ఛేదకవిశేషణ సార్థకత్వస్య చోపపాదనసంభవాచ్చ సాధ్యవద్వృత్తి స్తా దృశాభావశ్చ ఉభయత్వాదినా సాధ్యాభావప్రసిద్ధ ఇతి న కాచిదనుపపత్తిరితి.

సిద్ధ్యా వ్యధికరణధర్మవిశిష్టప్రతియోగినః ప్రతియోగితాసంబంధేన వర్తమానత్వాసంభవేన తాదృశధర్మస్య న తదవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వమితి స్ఫోరణాయైవ ధర్మే సామానాధికరణ్యోపాదానం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వస్య సామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన యత్కించిద్ధర్మ విశిష్టసాధ్యవద్వృత్తితావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకాభావత్వ మనుగతమితి * ఉపపాదనేతి * స్వసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వ నిరూపకత్వరూప సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వనివేశే ఽసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వయో ర్వ్యావృత్తిశ్చింత్యైవ స్వవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాయా యాః ప్రతియోగితా తదన్య ప్రతియోగితాకత్వోక్త్యా వహ్నిజలోభయత్వేన ప్రమేయాభావ ప్రతియోగితాయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాయా అన్యా తదుభయనిష్ఠతదుభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితైవ తదనిరూపకాభావా ప్రసిద్ధిః ఆధేయతానవచ్ఛేదక వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతియోగితావిశేషణత్వే మహాగౌరవమితి స్మర్తవ్యం * ఉభయత్వాదినేతి * ప్రమేయసాధ్యకే చ ఘటత్వ ప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వ తదన్యప్రమేయోభయాభావప్రసిద్ధిః న చైవం వహ్నిఘటోభయాభావవద్వహ్ని గగనోభయాభావస్య సాధ్యవద్వృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య తదన్యత్వాభావా దసంభవ ఇతి వాచ్యం సమానాధికరణధర్మావృత్తితానవచ్ఛేదక వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మభిన్నత్వస్య నివేశ్యత్వాత్ న చ తాదృశాభావస్య గగనత్వమేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక మస్త్వితి వాచ్యం గగనత్వము పేక్ష్య ద్విత్వస్య లఘుత్వాత్ గగననిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వస్య కథంచిల్లఘుత్వేపి న్యూనవృత్తిత్వేనానవచ్ఛేదకత్వాచ్చ అత్రవదంతి ఉక్తోభయాభావవారణాయ లాఘవాత్ప్రతియోగితాయాం వృత్తిమద్వృత్తిత్వం సమానాధికరణ ధర్మే ప్రతియోగితాయామేవ చాధికరణతావచ్ఛేదకత్వమేవోచితం అతశ్చ గగనత్వస్యాధికరణతానవచ్ఛేదకతయా గగనాద్యభావస్యాపి వారితత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప

ఏతేన నీలరూపఘటత్వోభయాభావసాధ్యక నీలఘటాన్యత్వాదిత్యాదౌ
సాధనసమానాధికరణం పటీయనీలరూపం ఘటత్వంచ న ఘట ఇతి తాదృశ
నీలరూపఘటత్వాత్మకసాధ్యాభావఘటితకూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా అవ్యా
ప్తిరిత్యపి నిరస్తం తాదృశాభావే ఉక్తభేదాసత్త్వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛే

కత్వం వ్యర్థం తచ్చ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదకవహ్నిజ
లోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావవారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబం
ధావచ్ఛిన్నసంబంధితావచ్ఛేదకత్వం అతశ్చ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాధే
యతావచ్ఛేదకీభూతవాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నా
భావస్యాపి వారణాత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వమపి వ్యర్థమేవేతి యద్వా స
మానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వం స్వాధికరణావృత్తిత్వస్వావచ్ఛేద్య
త్వోభయసంబంధేన కించిద్ధర్మవిశిష్టప్రతియోగిత్వశూన్యత్వం సాధ్యవద్వృ
త్త్యభావీయవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాన్యత్వం వోపాదేయం
ఏవంచ గగనాభావమాదాయ దోషాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వాదికం
వ్యర్థమేవ ప్రయోజనాభావేన యత్కించిత్ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాదిక్రమే
ణానివేశాన్నవహ్నిజలోభయత్వేన ప్రమేయాభావమాదాయదోష ఇతి అ
శేరిదంసమాధీయతే యద్దీధితికారైరుక్తం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వ
ముపాదేయం తదా ఉక్తఏవ ప్రకారస్సాధీయాన్ అన్యథాతుకించేత్యా
స్యావతారికాయాం వక్ష్యమాణః నతు సాధ్యవద్వృత్త్యభావీయ వ్యధిక
రణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాన్యత్వమపి గౌరవాత్ తథాచ ప్ర
కారద్వయేపి నవృత్తిమద్వృత్తిత్వాధికరణతావచ్ఛేదకత్వాదేర్నివేశావసరః
ఏతేన సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయామవృత్తేరవృత్తిత్వ
నివేశాద్వ్యాపకత్వాంతవైయర్థ్యమిత్యప్యనాశంక్యమేవ అతఏవసాధన స
మానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావవిశేషణత్వ పక్షీభూతత్వ మూర్తత్వాన్య
తరాభావ సాధ్యకాతివ్యాప్తిదానసంగతిః అన్యథా తాదృశవృత్తిత్వస్యావ్యా
ప్యత్వ వైయర్థ్యాత్తదసంగతేః అస్మాకంతు పూర్వంసార్వభౌమోక్తవిశేషణ
సద్భావమభిప్రేత్యైవ తత్సంగతిరితి. అత్రాహురిత్యాద్యుక్త విశేషణానను
సరణేపి నీలరూపఘటత్వోభయాభావసాధ్యకోక్తహేతౌ సాధ్యాభావత్వ

న్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాత్ ఏవం ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టాకాశాభావా దేరభావే సాధ్యే మేయత్వాది హేతౌ సాధ్యాభావస్య విశిష్టాకాశాభావా దేరాకాశాభావానతిరిక్తతయా జగతఏవ సాధ్యాభావ కూటాధికరణతాప త్త్యా అతివ్యాప్తిరితి సాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధికరణత్వమేవ వివక్షణీయం తి థాచ ఘటేఘటవృత్తిత్వ విశిష్టాకాశాభావాభావో నాస్తీత్యాది ప్రతీత్యా భావాత్ ఘటాదేర్న తాదృశవిశిష్టాభావాధికరణత్వమితినదోషః ఏవంచసాధ నాధికరణేఽపి సాధ్యాభావత్వేనవృత్తిర్వివక్షణీయా అన్యథా జాతిమదన్యత్వవి శిష్టాకాశాభావస్య అభావసాధ్యే సమవాయేన హేతౌ సాధనసమానాధి కరణాకాశాభావస్య సాధ్యాభావత్వ విశిష్టస్యాధికరణే సామాన్యాదౌ సమ వాయేనవృత్త్యప్రసిద్ధతాదవ్యాప్త్యాపత్తేః తాదృశవివక్షణాయాముక్తోభయా భావ సాధ్యకస్థలే అవ్యాప్తివారణం సంభవతి ప్రత్యేకాధికరణే ఉభయా భావాభావత్వేనావృత్తేః

విశిష్టాధికరణతానివేశాదవ్యాప్తివారణం భవతీత్యాహ * ఏవమితి * * సాధ్యాభావస్యేతి * అథఅత్రాహురిత్యాద్యుక్తవిశేషణస్యైవాసత్త్వాత్తా దృశాభావస్య కథంలక్షణఘటకతా నచైవం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ మాత్రస్యైవ తథాత్వేనతత్రాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా భావస్యాపి గగనాభావతయా తద్భిన్నత్వాభావేన తాదృశాభావాప్రసిద్ధ్యగన తిప్రసంగాదితి చేన్న ఏతత్తాత్పర్యక వద్ధితౌ తుల్యకారిత్వాఽవ్యాప్తిరితి సాధ్య వద్వృత్తి సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్థానే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి న్న వద్వృత్తితావచ్ఛేదకానుయోగితానిరూపక సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛి న్న ప్రతియోగితాభిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్యైవ తాదృశావచ్ఛేదకీభూ తసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానిరూపితానుయోగితాభిన్న సాధ్యనిరూపితానుయోగితాశాలిత్వస్యైవవావివక్షితత్వాత్తదతివ్యాప్తిసంగ తేః అథైవంసమానాధికరణధర్మే సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వవిశేషణవైయ ర్థ్యం ప్రమేయసాధ్యకే తద్భిన్నానుయోగితాయాః ప్రసిద్ధేః సమానా ధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య చ వైయర్థ్యమితి చేన్న ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపక

త్వ నిరాసప్రకారే అత్రాహురిత్యాది విశేషణస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప
కసమానాధికరణ ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నాభావత్వేనసాధ్యవద్వృత్తిర్యస్స
మానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్తద్భిన్నత్వేన సాధ్యాభావవిశేషణత్వే
తాత్పర్యంవాచ్యం ఏవంచోక్తస్థలేఅతివ్యాప్తివారణాయైవసాధ్యాభావత్వా
వచ్ఛిన్నాధికరణత్వం ప్రవేశ్యమేవ యద్యపి ప్రకృతసాధ్యసామానాధికరణ్యా
వచ్ఛేదకంయత్తాదృశధర్మ సంబంధావచ్ఛిన్న నిరూపితానుయోగిత్వం త
ద్వదన్యత్వపరివేశే వాచ్యత్వఘటోభయాభావస్యతథావిధతయా తద్వదన్యకే
వలాన్వయ్యభావాప్రసిద్ధిః సమానాధికరణ ధర్మేసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబం
ధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదకత్వ నివేశేచ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపక
త్వాది వైయర్థ్యమతస్తత్రైవాధేయతానవచ్ఛేదక వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మ
భిన్నత్వం విరుద్ధోభయావృత్తిత్వం వానివేశ్యం తథాచ ఏతన్మాత్రప్రవేశే త
ద్రసాదిత్వాదౌ కపాలత్వరూప సామాన్యోభయాభావస్య ద్రవ్యత్వప్రకారక
ప్రమావిశేష్యత్వ ద్రవ్యత్వాన్యతరత్వేన సమవాయేన సాధ్యతాయాం క
థంచిదన్యతరాత్మక సాధ్యఘటత్వోభయాభావస్య సంభవేపి తాదాత్మ్యేనత
ద్వ్యక్తిసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ నివేశకల్పే ఆ
ధేయతానవచ్ఛేదకేత్యాదేర్విరుద్ధోభయేత్యాదేః ప్రయోజనాభావేనానివే
శాత్తాదృశస్య తద్వ్యక్తితదన్యవ్యక్త్యుభయభేదస్య కేవలాన్వయినః సంభ
వేపి సాధ్యాభావే న తదన్యత్వం సమానాధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ
ప్రవేశపక్షేతు ప్రతియోగిప్రవిష్టాభావాప్రసిద్ధిః ఉక్తాభావప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకస్యాధేయతావచ్ఛేదకవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మత్వాత్ విరుద్ధోభయ
వృత్తిత్వాచ్చ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న తద్వ్యక్తితదన్యవ్యక్త్యుభయా
భావవారణాయ తాదృశ ధర్మవిశేషణస్యావశ్యకత్వాత్ తథాపి ధర్మవి
శేషణ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సామానాధికర
ణ్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వోభయాభావ
రూపతయా అన్యవ్యక్తిభేదమాదాయైవ తత్ప్రసిద్ధిః ఏవంచ ఘటాభావస్య
సంభవేపి ఉభయత్వాదినా సాధ్యాభావఏవ ప్రసిద్ధఇతి గ్రంథో యథాశ్రు
తాభిప్రాయకః ఏవంస్థితే సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యవద్వృత్తిత్వ య

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

ఛాశ్రితసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక సమానాధికరణ ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నాభావత్వోభయాభావ నివేశస్తు ప్రకృతే తాదృశోభయాభావప్రసిద్ధినిరపేక్షాపి నిరాకార్యః తథాసతి ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టాకాశాభావాభావసాధ్యకసద్ధేతౌ గగనాభావరూపసాధ్యాభావే ఉభయసత్త్వేన తచ్ఛూన్యాభావాప్రసిద్ధేః నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వోభయాభావనివేశాన్నాప్రసిద్ధిః అతఏవతత్సాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతి ప్రసంగభంగాయ సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వ పర్యంతప్రవేశో సంగతిరితివాచ్యం తథాసతి తాదాత్మ్యేన తద్వ్యక్తిసాధ్యకే దర్శితోభయభేదస్య నిరుక్తోభయవత్త్వేన సాధన సమానాధికరణ సాధ్యాభావస్య తదాత్మకత్వేన తదుభయాభావవత్త్వాసంభవాల్లక్షణ ఘటకాభావాప్రసిద్ధేర్దుర్వారత్వాత్ ఆధేయతానవచ్ఛేదకేత్యాది ధర్మవిశేషణస్యావశ్యకతయా తతోప్యప్రసిద్ధేః సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వస్య నిరుక్తోభయాభావరూపస్యధర్మవిశేషణత్వపక్షేపి నకోపిదోషఇతి భావనీయం అత్రేదంబోధ్యం దర్శితోభయభేదాత్మకత్వం సాధ్యాభావస్య నయుజ్యతే తథాసతి తస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వాపత్తేః నాపిసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వస్యాన్యాదృశోర్థః తథాసతి గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావాదేర్వారణానుపపత్తేః తస్మాత్సాధ్యవద్వృత్తిత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకసమానాధికరణ ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నాభావత్వోభయాభావవన్నివేశ్యః దర్శితగగనాభావవారణాయ ధర్మస్సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వేన విశేషణీయః దర్శితతద్వ్యక్తిసాధ్యకేచ ఘటభేదాదావేవ తాదృశాభావత్వాంతప్రసిద్ధిః స్వనిష్ఠాధేయతాసామాన్యే సాధ్యవన్నిరూపితత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక సమానాధికరణ ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నాభావత్వావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావ నివేశోపి సంభవతి సత్త్వాదిసాధ్యకే ఘటాన్యత్వాది విశిష్టసత్త్వాభావనిష్ఠసామాన్యవృత్తితాయాః తదుభయాభావవత్త్వాత్ తత్సంగ్రహాయ సామాన్యపదం ఏవంచ ఘటత్వ పటత్వాభ్యాం ప్రమేయాభావ గగనాభావయోరైక్యేప్యవచ్ఛేదక భేదేన ఆధేయతాభేదాద్దోషవారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక

వస్తుతో ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టాకాశాభావాద్యభావో ఘటత్వాద్యభావ సనుని
యతతయా తదభిన్న ఇతి ఘటత్వాదిరపి తదభావః ఇత్థంచ తద్ఘటితకూటా
ధికరణతానజగతఇతి దర్శి శాతివ్యాప్త్యనవకాశాత్ సాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధి
కరణత్వ వినక్షణముఫలం సాధ్యాభావత్వేన సాధనవద్వృత్తిత్వంతు సాధ్యా
భావత్వ విశిష్టాధికరణత్వా వివక్షణేపి ఘటాన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ
వాన్ ఘటత్వాదిత్యత్ర సాధ్యాభావస్య ద్రవ్యత్వస్య ద్రవ్యత్వత్వాదినాసా
ధన సమానాధికరణతయాద్రవ్యాస్త్యేవ తద్ఘటితకూటాధికరణత్వేనఅవ్యాప్తే
ర్వారణాయనివేశ్యమేవ నచైవమపిపృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్యత్వాది
త్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవదవృత్త్యోః ప్రత్యేకంసాధనసమానాధికరణ
యోర్ఘటాన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావఘటేతర పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వా
భావయోరధికరణం గుణాద్యేవేత్యతివ్యాప్తిదుర్వారైవేతివాచ్యం విశిష్ట
స్యాతిరిక్తతాపక్షమవలంబ్యైవ తాదృశాతిప్రసంగస్య సమాధాతుంశక్య
త్వాదితి * భూతత్వమూర్తత్వాద్యోరితి * ఉభయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య
సాధ్యత్వే హేతోర్వ్యభిచారిత్వాభావాదన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సా
ధ్యతానుసరణం * పృథివ్యాదావితి * ఆకాశే భూతత్వస్య మనసిచ మూ
ర్తత్వస్య సాధన సమానాధికరణతయా ఆకాశస్యమనసః ప్రత్యేకం తదు
భయానధికరణత్వేన సాధ్యాభావ సముదాయానధికరణత్వాదితిభావః ఆదిశ
బ్దాద్భూతభేదమూర్తభేదాన్యతరాభావవాన్ భూతమూర్తాన్యతరత్వాది
త్యాదౌ భూతభేద మూర్తభేదాత్మక సాధ్యాభావఘటిత సముదాయ వతి

వ్యాపకత్వమావశ్యకం సాధ్యవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వతాదృశధర్మసంబం
ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వోభయాభావవదనుయోగితావత్వ నివేశేతు ఉ
క్తాభావయోర్విభిన్నానుయోగితయోరేకస్యాం తదుభయాభావ సత్వేనాని
ర్వాహాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వంవ్యర్థం అనుయోగితాసామాన్యం
తు నిష్ప్రయోజనకత్వాన్ననివేశ్యతఇతి. ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టగగనాభావాభా
వవాన్ ఘటాన్యత్వాదిత్యాదౌ గగనాభావస్యోక్తరీత్యా అత్రాప్యుక్తరీత్యా
ద్యుక్తవిశేషణాం శాంతత్వేన్యవ్యాప్త్యభావాదాహ * ఘటాన్యత్వేతి *
* భూతత్వేతి * నచైవంపృథివీ వృత్తిగుణశూన్యం వాయుత్వాదిత్యాదౌ పృ

కాలదిగాదౌ హేతోరవృత్త్యా అతివ్యాప్తేః పరిగ్రహః నను సాధనాధికరణే యేషాం పరస్పర మైకాధికరణ్యం తత్సముదాయస్య వివక్షితత్వాన్నాయం దోషః భూతత్వమూర్తత్వాద్యోః ప్రత్యేకం సాధన సమానాధికరణత్వేపి సాధనవతిపరస్పరమైకాధికరణ్యాభావేన తదుభయఘటిత కూటస్యలక్షణాఘటకత్వాత్ తదేకతరఘటితకూటస్యైవతథాత్వాత్ తద్వతి చ హేతోర్వృత్తేః ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వ విశేషణం త్యాజ్యమేవ ఏవం చ విశిష్టస్యానతిరిక్తత్వేపి పృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ నోక్తరీత్యా తివ్యాప్తిసంభవః ఉక్తవిశిష్టాభావానాం సాధనవతిద్రవ్యాదావైకాధికరణ్యాభావాత్ ఏవం తాదృశకూటాధికరణ పృథివ్యాదివృత్తిత్వస్య ద్రవ్యవృత్తిత్వ

థివీపదస్యైతత్పృథివీపరత్వోపవర్ణనాద్ఘటేతి ద్వ్యాయు ద్విత్వఘటితద్వాయు ద్విత్వాదీనాం ప్రత్యేకం సాధనసమానాధికరణ తయా తద్ఘటితకూటవద్వృత్తిత్వాభావమాదాయావ్యాప్తిస్సంభవాత్తత్పరిత్యాగే కిం బీజమితి చెన్న హేత్వధికరణస్యధ్వంసాద్యవరుద్ధతయా ప్రాచామతేఉక్తాభావానాం తత్రానవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వేపి నవ్యమతే తస్య సద్ధేతుత్వేన తత్రాన్యపృథివీసమవేతత్వాన్యత్వసాధ్యకే తేషామనవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వాభావేన లక్షణాఘటకత్వమితి * పరస్పరమితి * యద్యప్యేవం సతి వహ్నిమాన్ పర్వత వహ్న్యవయవసంయోగాదిత్యాదౌ నసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశ వ్యావృత్తి సంభవః సంబంధద్వయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావస్తోమస్య సాధనాధికరణే అసత్వాత్ తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యసామాన్యాభావఘటితస్తోమమాదాయాసంభవవారణాయైవ తన్నివేశో బోధ్యః * త్యాజ్యమేవేతి * పృథివీద్రవ్యత్వ ప్రకారప్రమావిషయత్వాదిత్యాదౌ దోషాసత్వాదితిభావః అత్ర భూతత్వ మూర్తత్వాన్యతరాభావ సాధ్యకేఽతివ్యాప్తిదానం తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకత్వ వైయర్థ్యాలోచననిబంధనమితి సాధ్యాభావస్తోమే సాధనసామానాధికరణ్య నివేశనాయాహ నాపాదేయః సాధనాధికరణే సాధ్యాభావత్వేన వృత్తినివేశాదేవ భూతత్వమూర్తత్వోభయవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావ వ్యుదాససంభవాదిత్యాశయేనాహ * ఏవమితి * ఏతత్కల్పేచ వహ్నిమాన్పర్వత వహ్న్యవయవసంయోగాది

త్వాదినా రూపేణాభావః తస్యాపి తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాక యావదభావాంతర్గతతయా తద్వత్త్వవిరహాదప్యుక్తహేతౌనాతివ్యాప్తిసంభవః నచద్రవ్యాన్యవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయా ఆకాశాదివృ

త్త్యాదావపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వే వ్యావృత్తిరోభయథా వస్తుతస్తు ఘటాన్యవృత్తిత్వాభావో ద్రవ్యాన్యవృత్తిత్వాభావశ్చ నైకలక్షణఘటకః వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ భేదత్వేన ఆలోకభేద జగద్వృత్తిత్వాన్యతరాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వేన వ్యాప్యత్వేన ప్రతియోగితాయా విశేషణీయత్వాత్ నచ పర్వతవృత్తిత్వ పర్వతాన్యవృత్తిత్వోభయాభావవారణాయన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్యప్రతియోగితావిశేషణస్యావశ్యకతయా తేనైవోక్తవివక్షణం వ్యర్థమితివాచ్యం సార్వభౌమమతే ఉభయత్వస్యైక విశిష్టాపరత్వ రూపతయాదర్శితాభావ వారణాన్న్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్యతన్మతే ప్రతియోగితాయామప్రవేశాదిత్యాశయః నచైతాదృశతాత్పర్యవర్ణనే సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయ సాధ్యవద్వృత్తిసమానాధికరణేత్యాది విశేషణానుసరణే సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక ప్రతియోగితాకాభావ నివేశాపేక్షయా సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వమేవోచితమితి పుచ్ఛలక్షణగ్రంథవిరోధః తత్ర విశిష్టాభావమాదాయైవ దోషవారణాయ తద్విశేషణదానాదితి వాచ్యం జాతిమాన్సత్త్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యమాత్ర సత్త్వేతత్వేన ద్రవ్యమాత్రవృత్తిజాతి ద్రవ్యభిన్నజాత్యన్యతరాభావమాదాయైవావ్యాప్తిసంభవాత్తద్వారణాయైవ తద్విశేషణదానే తాత్పర్యాత్ యదిచైవమపి ప్రసిద్ధస్థలే పర్వతవృత్తిత్వత్వాదినా జగద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావంతదనుపగమేపివా పర్వతవృత్తిభిన్నత్వేన పర్వతవృత్తిత్వ పర్వతాన్య వృత్తిత్వాన్యతరాభావమాదాయదోష వారణాయ న్యూనవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నత్వ నివేశ ఆవశ్యక ఇత్యుచ్యతే తదాకూటాఘటిత రీత్యా సాధ్యాభావసముదాయాధికరణవృత్తిత్వత్వా నిరూపిత సమానాధికరణ ధర్మనిరూపితేత్యాది వివక్షణీయం గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే కూటఘటితతాదృశవృత్తిత్వత్వస్యానవచ్ఛేదకత్వేపి తల్లక్షణవదిహాపి ప్రపంచనీయం

త్తిత్వ సాధారణతయా తాదృశవృత్తిత్వత్వావ్యాప్యత్వాన్న తాదృశాభావో
లక్షణఘటక ఇతి వాచ్యం సాధనసమానాధికరణత్వస్య సాధ్యాభావవిశేషణ
త్వపక్షే ప్రతియోగితాయాం తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాప్యత్వవిశేషణవ్యావృ
త్త్యభావేన తాదృశవిశేషణస్య పరిత్యాజ్యత్వాత్ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్య
త్ర ఆలోకాద్యవృత్తిత్వరూపేణ నిర్వహ్నివృత్తిత్వాభావస్య ప్రతియోగితా
యా ఆలోకాదినిష్ఠపర్వతాదివృత్తిత్వసాధారణం సాధనసమానాధికరణసా
ధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వత్వం ప్రతి వ్యాపకతయైవ తాదృశాభావ
వ్యావర్తనాత్ సాధనాధికరణే సాధ్యాభావత్వేన వృత్తేర్వివక్షితత్వాదేవ భూత
త్వమూర్తత్వయోరుభయత్వేనాభావే సాధ్యే స్పర్శవదన్యత్వాదౌ ద్రవ్యావృ
త్తిత్వాభావమాదాయ న దోషః వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియో
గితావిశేషణాత్ పర్వతసంయుక్తత్వ పర్వతాన్యసంయుక్తత్వోభయత్వావ
చ్ఛిన్నాభావస్య పర్వతాసంయుక్తఘటాదౌ సత్త్వేమానాన్యధూమాదావసత్త్వేపి
న క్షతిః ప్రతియోగితాయాం తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాప్యత్వవిశేషణేపి తాదృశా
భావమాదాయ అవ్యాప్తేరావశ్యకతయా ఏతద్విశేషణస్య తద్విశేషణసత్త్వేప్యా
వశ్యకత్వాత్ చరమాభావప్రతియోగితాయాం తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాప్యత్వ
విశేషణత్యాగే యత్కించిత్సాధనాధికరణవృత్తిసాధ్యాభావసముదాయ ఏవ
త్వేపి ప్రథమాభావప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వవిశేషణం
పరిత్యాజ్యమేవ పృథివీద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యాదౌ జలాద్య

ఏవం చ ద్రవ్యావృత్తిత్వాభావాదీనాం లక్షణాఘటకత్వాత్కథమేతత్ప్రకారే
భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావసాధ్యకాతివ్యాప్తిశైథిల్యమితి అత్రేదం
బోధ్యం కూటఘటితమేవ దీధితికృతాం నావతారకత్వేనాభిమతం దూషణీ
యత్వాత్ దూషణం పరిష్కారోక్తస్యైవ తేషాంచ విశేషరూపేణ సామా
న్యాభావాసత్త్వాత్ కూటఘటిత తాదృశవృత్తిత్వత్వాతిరిక్తత్వాది వివక్షా
నాస్త్యేవ వైశిష్ట్యాదన్యదుభయత్వంచ తేషామనుమతమితి వ్యాసజ్యవృ
త్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వమాత్రం స్వయం దర్శనీయమితి వృత్తిత్వవ్యాప్యత్వవై
యర్థ్యాలోచనేనాతివ్యాప్తిశైథిల్యం సమంజసమేవేతి * ప్రథమాభావే
తి * న చైవం మూర్తత్వవేగాదిత్యాదౌ మూర్తత్వగంధోభయాభావ

సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావకూటవత్త్వస్యసాధనవత్త్వసత్త్వేపి తాదృశాభావకూ
టవత్సామాన్యాది వృత్తిత్వత్వవ్యాపక ప్రతియోగితాకయావదభావాంతర్గ
తానాం పృథివ్యన్యవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావానామేవ వృత్తిమద్వృత్తీనాం
హేతావ సత్త్వేన అతివ్యాప్త్యనవకాశాత్ ఏవం సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ
విశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నాభావఘటితకూటాధికరణసమవేతత్వాప్రసిద్ధి నిబం
ధనావ్యాప్తివారణాయోపాత్తసాధ్యవద్వృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకస
మానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వ రూపసాధ్యాభావ విశేషణస్థ
లే సాధ్యాభావప్రతియోగితాయాం సాధ్యవద్వృత్త్యభావీయ సమానాధిక
రణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాభిన్నత్వం నివేశ్యవ్యధికరణ ధర్మావ
చ్ఛిన్నాభావీయ గగనాది నిష్ఠ ప్రతియోగితా భిన్న వ్యధికరణ ధర్మా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాదావైన వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యా
మూర్తత్వపృథివ్యన్యత్వోభయాభావాదీనాం సాధన సమానాధికరణానాం
కూటాధికరణమమూర్తం జలాన్యవృత్తిత్వత్వాదినా తద్వృత్తిత్వాభావమా
దాయావ్యాప్తిరితి వాచ్యం అత్రాహురిత్యాద్యుక్తవిశేషణేనైవతన్నిరాసాత్
అత్రైవ పృథివీభేద విశిష్టజాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యా
పక ప్రతియోగితాకతయా తద్ఘటితకూటవత్త్వాంపృథివ్యాం హేతుతాఘట
కసమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య ద్రవ్యవృత్తిత్వత్వేనాభావమా
దాయైవ పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వ వద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావనతిప్రసం
గాత్ సాధనాధికరణే సంభవదైకాధికరణ్య పర్యంతం న వివక్షణీయం పృథి
వీవృత్తిత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావస్యాత్రాహురిత్యాది విశేషణేనైవ వారణాది
తి నసంమంజసం జలాదిభేదవిశిష్టజాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావాదేరపి కూటాం
తః పాతితయా ద్రవ్యసామాన్యస్యైవ నిష్కూటత్వాత్ తత్రిఘటాన్యవృ
త్తిత్వత్వేన సామాన్యాదివృత్తిత్వాభావస్యైవాతివ్యాప్తినిదానకత్వాత్ అ
త్రాహురిత్యాదివిశేషణ పరిత్యాగేపి సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావవ్యాప్తి
వారణాయవిశేషణాంతరమేవోపాదేయం తథాసతి ప్రతియోగితాయాం
సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వస్యాప్యనివేశేన లాఘవాదిత్యాశయవానాహ
* ఏవమితి * సాధ్యవదితి * సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వాభావ

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

భావసంగ్రహే సమానాధికరణధర్మేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వస్యా నివేశనీయతయా అభావసాధ్యకస్థలే సాధ్యతావచ్ఛేదకన్యూనవృత్తిఘటత్వాభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాం సాధ్యవద్వృత్త్యభావీయసమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాభిన్నత్వాభావేన ఘటత్వాద్యాత్మకాభావవ్యావర్తనాత్ సాధ్యాభావప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వవిశేషణమపి పరిత్యజనీయం ఉక్తరీత్యాపి పృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ ఘటాన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాద్యభావకూటస్య హేతుమత్యసత్త్వేపి ఘటాన్యవృత్తిత్వత్వాదినా గుణాదివృత్తిత్వాద్యభావమాదాయ అతివ్యాప్తిర్వారణీయేత్యతో దోషాంతరమాహ * కించేతి * కేచిత్తు నను స్వవృత్తిసాధనసమానాధికరణసాధ్యాభావసముదాయాధికరణం యద్యత్సాధనాధికరణం తద్వృత్తిసాధ్యాభావసముదాయాధికరణంయద్యత్స్వం తదేవ సాధ్యాభావసముదాయాధికరణత్వేనైవ వివక్షితం సద్ధేతౌ తాదృశం స్వంజగదేవ వహ్న్యధికరణమహానసాదినిష్ఠానాంనిర్వహ్నిహ్రదాదినిష్ఠానాంచ ధూమాదిసమానాధికరణసాధ్యాభావానాం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానాం సముదాయవద్యద్యత్సాధనాధికరణంతద్వృత్తితాదృశసముదాయవత్త్వస్య మహానసాదౌ సాధ్యవతి సాధ్యశూన్యేచ హ్రదాదౌ సత్త్వాదతో లక్షణసమన్వయః

సంయోగవత్త్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావాదిస్సులభః ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టాకాశాభావాభావసాధ్యకవ్యభిచారిణి సాధ్యాభావకూటోప్యుక్తః ఏవంచ మూర్తత్వంవేగాదిత్యాదౌ మూర్తత్వగంధవత్త్వోభయాభావాదేరపి నిరాసాన్నావ్యాప్తిశంకా * ఉక్తరీత్యాపీతి * రీతిః వృత్తిత్వత్వవ్యాప్యత్వావిశేషితప్రతియోగితాకాభావోపాదానం తథాచ భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావసాధ్యకస్థలీయాతివ్యాప్తివారణప్రకారేణాపీత్యర్థః అత్రవిశిష్టాతిరిక్తత్వమతానవలంబనేపి సాధనాధికరణ ఐకాధికరణ్యాపన్నత్వానివేశేపిచ గుణస్యైవ తాదృశసాధ్యాభావకూటాధికరణత్వేపి నాతివ్యాప్తిరిత్యర్థలాభాయాపి కారః * స్వవృత్తీతి * అత్రసాంప్రదాయికాః ప్రథమసాధ్యాభావసాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకో బాధ్యః అ

న్యథా మూర్తత్వం వేగాదత్వాద్యావమూర్తనిష్ఠ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక ప్రతియోగితాకమూర్తత్వగంధవత్త్వోభయాభావ మూర్తత్వ పృథివ్యన్యత్వోభయాభావఘటిత కూటవత్త్వస్య హేత్వధికరణే అభావాత్తాదృశంస్వం మూర్తమేవేతి భూతత్వాభావ మూర్తత్వాభావాన్యతరవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాకభూతత్వమూర్తత్వాదిరూపాభావఘటిత కూటవత్త్వస్య సాధనాధికరణే అభావాత్తాదృశంస్వం పృథివ్యాదిభిన్నమేవేతిచావ్యాప్తేః ఏవం మూర్తత్వమనస్త్వావిత్యాదౌ పృథివ్యాదేః స్వనిష్ఠసాధనసమానాధికరణ సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకాభావ కూటాధికరణసాధనాధికరణ వృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకమూర్తత్వమనోన్యత్వోభయాభావ ఘటిత కూటానధికరణత్వేన పృథివ్యాదభిన్నమేవ తాదృశంస్వమితిభూతత్వాభావ మూర్తత్వాభావాన్యతరవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదావాత్మాదేః స్వనిష్ఠసాధన సమానాధికరణతాదృశాభావకూటాధికరణ సాధనాధికరణవృత్తి సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్య ప్రతియోగితాకభూతత్వమూర్తత్వోభయఘటితకూటానధికరణత్వేన మూర్తమేవతాదృశం స్వమితిచావ్యాప్తేర్వారణాయ ద్వితీయాభావోపి సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితాకో నివేశ్యఇత్యాహుః తచ్చింత్యం ద్రవ్యంపృథివీత్వాదిత్యాదౌ గుణాదినిష్ఠఘటాన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావ పటాన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ ఘటితకూటవత్త్వస్య సాధనాధికరణేఽసత్త్వాత్ స్వంసాధ్యవదేవ తద్వృత్తిత్వాభావస్య వృత్తిమద్వృత్తిహేతుతావసత్త్వాదవ్యాప్తేః ఏవం సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ స్వం ఘటాదితన్నిష్ఠసాధ్యాభావఘటిత కూటాధికరణసాధనాధికరణ కుడ్యాదినిష్ఠకుడ్యాన్యత్వ విశిష్టసత్తాభావ ఘటితకూటవత్త్వం నఘటాదేరిత్యవ్యాప్తిరతో భావద్వయ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యవద్వృత్త్యభావీయ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాన్యత్వస్యావశ్యకతయో భయత్రాపిసాధ్యతావచ్ఛేదక సమనైయత్య వైయర్థ్యాత్ అత్ర సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సామాన్యాదినిష్ఠసత్తాభావఘటాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావఘటిత కూటవత్త్వస్య సాధనాధికరణే సత్త్వేనస్వంసాధ్యవదేవేతి న ప్రథమాభావ ప్రతియోగితా

భూతత్వమూర్తత్వోభయాభావవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదౌ తాదృశం స్వం గగనం మనశ్చ గగనవృత్తిభూతత్వఘటితసాధ్యాభావసముదాయాధికరణత్వస్య గగనరూపసాధనాధికరణ ఏవ మనోవృత్తిమూర్తత్వఘటితసాధ్యాభావసముదాయాధికరణత్వస్య మనస్యేవ సత్వేన నిరుక్తసాధనాధికరణవృత్తి సాధ్యాభావసముదాయాధికరణత్వస్య తత్రాప్రసిద్ధత్వాత్

యాం తద్విశేషణప్రయోజనం తదనుక్తావపి తద్వృత్తిత్వాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వేనావ్యాప్త్యభావాత్ అత్రచ భూతత్వమూర్తత్వోభయాభావవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదౌ నపృథివ్యాది తన్నిష్ఠతాదృశభూతత్వమూర్తత్వఘటితసాధ్యాభావకూటవత్తాయాః సాధనాధికరణే అభావాత్ కింతు మనోగగనంచేత్యవ్యాప్తిరితి శంకా నిరస్తా భూతత్వమూర్తత్వయోరుక్తసాధ్యాభావత్వాభావేన లక్షణాఘటకత్వాత్ నచ ప్రాచీనమతే తయోస్సాధ్యాభావత్వేపి సాధ్యాభావత్వేన సాధనసమానాధికరణ్యస్య వాచ్యతయా న దోష ఇతి వాచ్యం తథాపి స్వం న కాలః తన్నిష్ఠసాధనసమానాధికరణసాధ్యాభావాధికరణీభూతగగనాదినిష్ఠభూతత్వాదిఘటితసాధ్యాభావకూటవత్వాభావాత్ కింతు పృథివ్యాది పంచకం మనశ్చేత్యవ్యాప్తేః నచ సాధ్యాభావత్వేన చరమసాధనసామానాధికరణ్యం వివక్షణీయమితి వాచ్యం తథాసతి సముదాయత్వాంతోపాదానవైయర్థ్యాపత్తేరితి. సాధనాధికరణే సముదాయత్వోపాదానఫలంఫలతో దర్శయతి * భూతత్వేతి * యద్యపి సాధనసమానాధికరణ భూతత్వమూర్తత్వోభయఘటితకూటవత్వస్య సాధనాధికరణే అసత్వేనానతిప్రసంగాత్ స్వవృత్తిత్వం వ్యర్థం వ్యర్థాంచ యద్యదితి వీప్సా తథాపి హేతుమతి సంభవద్వైకాధికరణ్యక సాధ్యాభావకూటాధికరణనివేశినాం స్తోమైక్యం ప్రవిష్టం నత్వేషాం సాధనసమానాధికరణ సాధ్యాభావేన సాకం హేత్వధికరణే సంభవద్వైకాధికరణ్యక సాధ్యాభావకూటాధికరణనివేశినాంచ తథాచైతన్మతేపి కూటాధికరణప్రసిద్ధావప్యతివ్యాప్తిలాభార్థమేవ తదుపాదానం అతఏవ భట్టాచార్యైః కంఠతః తత్ప్రయోజనం దర్శితం లక్షణాంతరత్వాచ్చ న దోషః అత్రచ సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ ఘటాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావపటాన్యత్వ

స్వవృత్తి సాధ్యాభావే సాధనసమానాధికరణత్వ విశేషణానుపాదానే విశిష్టసత్తాభావాదీనాం సాధనసమానాధికరణానాం కూటాధికరణ సామాన్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనవృత్త్య ప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరతః సముదాయవత్త్వోపాదానం తథాచ తదుభయఘటిత కూటవత్త్వస్య సాధనాధికరణేఽప్రత్వాన్నదోషః తత్రైవచోక్తాభావద్వయ ఘటితకూటవత్సాధనాధికరణాప్రసిద్ధిరతః స్వవృత్తిత్వ నివేశఇతితు నసమంజసం ఉక్తాభావద్వయస్యోక్తరీత్యా లక్షణాఘటకత్వాత్ అత్ర చరమే సాధ్యవద్వృత్తిత్వం నిరవచ్ఛిన్నం ప్రవేశ్యం తేన సంయోగీసత్వాదిత్యాదౌ సంయోగసామాన్యాభావసంగ్రహః చరమంసాధన సామానాధికరణ్యం సాధనాధికరణే అనవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం తేన కపిసంయోగాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ సంయోగరూపసాధ్యాభావస్యానవచ్ఛిన్న వృత్తితయా తత్ప్రతియోగితాయాః సాధనవద్వృత్తిత్వాది విశేషణాక్రాంతతయా లక్షణఘటకత్వాత్ తద్ఘటితకూటీయ నిరవచ్ఛిన్నాధికరణత్వాప్రసిద్ధిః తస్యలక్షణాఘటకత్వాత్ ఏతాదృశ ప్రథమసాధన సామానాధికరణ్యనివేశేపి ఏతదవ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాగత్రైవేతి తన్నోక్తం సంయోగిసత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణాయ ద్వితీయకూటాధికరణతాయాం నిరవచ్ఛిన్నత్వం దేయం నిరవచ్ఛిన్నవిషణత్రైవ విరోధితానియామికేతి మతం వా న్వేష్టవ్యమితిత్వనాదేయం సర్వత్రాపి వ్యభిచారిణివ్యభిచారనిరూపకాధికరణాన్యత్వాభావ మాదాయానతిప్రసంగాత్ అత్రప్రాచీనైః సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన యదభావ ప్రతియోగ్యాధేయతాయాం హేత్వధికరణీభూత యత్కించిద్వ్యక్తినిరూపితత్వయదభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావ స్తత్వరూపం ప్రతియోగివైయధికరణ్యం నివేశితం సంయోగీసత్వాదిత్యాదౌ సంయోగాభావస్య లక్షణఘటకతాసంపత్తయే యత్కించిత్పదమిత్యుక్తం తేషాంవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావా సంగ్రహవ సంగ్రహః పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావనిష్ఠాధేయతాయాః నిరుక్తోభయవత్వాత్ యత్కించిదాధేయతానివేశేచోక్తస్థలే సంయోగరూపాభావ సంగ్రహాపత్తేః ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టస్వాభావనిష్ఠాధేయతాయాం ఘటానిరూపితత్వ సత్వేనోభయాభావసత్వాత్ * స్వవృత్తిసాధ్యాభావేఇతి *

వహ్న్యాదిశూన్య హ్రదాదినిష్ఠ సమానాధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్న సాధ్యాభావసముదాయాధికరణత్వస్య సాధనాధికరణే అసత్త్వాత్ సాధ్యవదేవతాదృశం స్వం తద్వృత్తిత్వాభావస్య వృత్తిమద్వృత్తేర్హేతావసత్త్వాత్ అవ్యాప్తిరతః తత్ర తద్విశేషణప్రవేశః

కేచిత్తు స్వవృత్తిసాధ్యాభావే సాధనసామానాధికరణ్యమస్తు కింతు స్వనిష్ఠసాధ్యాభావ కూటాధికరణ సాధనాధికరణంయద్యత్తత్తద్వృత్తిసాధ్యాభావకూటవద్వ్యావృత్త్వమిత్యేతావతైవ నభూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావ సాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణార్థం సాధనాధికరణ వృత్తిమద్వృత్తిత్వం నివేశనీయం తథాసతి వృత్తిత్వాంతరా నివేశేన లాఘవాత్ ప్రథమాభావః సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితాకో బోధ్యః నచ మూర్తం వేగాదిత్యాదౌ మూర్తస్యైవ భూతత్వాభావమూర్తత్వాభావాన్యతరవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదౌ పృథివ్యాది భిన్నస్యైవ చోక్తరీత్యాతాదృశ స్వత్వేపి తద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య సాధనాధికరణ వృత్తిమద్వృత్తిత్వాభావాత్ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయైవావ్యాప్తినిరాసాత్తద్వివక్షావైయర్థ్యమితి వాచ్యం ద్రవ్యత్వ. ప్రకారక ప్రమావిషయస్సత్త్వాదిత్యాదౌ స్వనిష్ఠసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకప్రతియోగితాక గుణావృత్తిద్రవ్యత్వాభావోభయాభావ కర్మావృత్తిద్రవ్యత్వాభావోభయాభావఘటితకూటస్యాధికరణంయత్సాధనాధికరణంతద్వృత్తిసాధ్యాభావకూటాధికరణం ద్రవ్యమేవ ఏవంస్వనిష్ఠగుణావృత్త్యభావ ఘటితకూటాధికరణంయత్సాధనాధికరణం తద్వృత్త్యభావ కూటాధికరణం గుణఏవ ఏవం స్వనిష్ఠకర్మావృత్త్యభావఘటిత కూటాధికరణం యత్సాధనాధికరణం తద్వృత్త్యభావకూటాధికరణం స్వంకర్మైవ తథాచ తాదృశం స్వంసత్తావన్మాత్రమేవ ఏవంభూతత్వమూర్తత్వోభయవాన్భూతమూర్తాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ స్వనిష్ఠసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాక ఘటాన్యత్వ విశిష్టమూర్తత్వాభావ ఘటితకూటస్యాధికరణం యత్సాధనాధికరణం తద్వృత్తేరభావ కూటస్యాధికరణం స్వంఘటఏవ ఏవంస్వనిష్ఠపటాన్యత్వ విశిష్టమూర్తత్వాభావ ఘటితకూటస్యాధికరణం యత్సాధనాధిక

రణం తద్వృత్తేరభావ కూటస్యాధికరణం పటాద్యేవ తథాచ తాదృశం స్వం భూతమాత్రం మూర్తమాత్రంచోభయత్రాపి తద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతియోగితాకస్య హేత్వధికరణ వృత్తిమద్వృత్తేః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ సంభవాదతివ్యాప్తిరత స్తన్నివేశనస్యావశ్యకత్వాత్ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ పర్వతాదేస్స్వనిష్ఠసాధ్యాభావకూటాధికరణ మహానసాదిరూప సాధనాధికరణవృత్తిసాధ్యాభావకూటాధికరణం జగదేవేత్యతి వ్యాప్తిరతః ప్రథమం యద్యదితి ద్వితీయసాధ్యాభావశ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్య ప్రతియోగితాకో బోధ్యః నచ మూర్తత్వం మనస్త్వాదిత్యాదౌ దర్శితరీత్యామనోమాత్రం స్వంవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ సాధనాధికరణ వృత్తిమద్వృత్తే స్తద్వద్వృత్తిత్వాభావస్య సత్వాదుక్తదోషవారణేప్యేతద్విశేషణ వైయర్థ్యమితివాచ్యం పృథివీ ద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యత్ర స్వనిష్ఠతాదృశాభావాధికరణసాధనాధికరణ వృత్తి సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకప్రతియోగితాక జలావృత్త్యభావతేజోవృత్త్యభావఘటిత కూటవత్వస్యసాధనాధికరణే అవృత్తేస్తాదృశ కూటాధికరణం స్వం సామాన్యాద్యేవతద్వృత్తిత్వాభావస్య హేతౌ సత్వాదతివ్యాప్తిరత స్తద్విశేషణోపాదనాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వంతు ప్రతియోగితాయాం నదేయం భూతత్వాభావమూర్తత్వాభావాన్యతరవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదా వుక్తరీత్యామూర్తాదికం యత్స్వంసాధనాధికరణవృత్తిమద్వృత్తేర్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నతద్వృత్తిత్వాభావస్యైవ సంభవేనావ్యాప్త్యనవకాశాత్ నచాభావవాన్మేయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాక ఘటత్వపటత్వాద్యాత్మకాభావకూటాధికరణా ప్రసిద్ధిరితి తద్విశేషణమావశ్యకమితివాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్య సాధ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వోభయాభావవత్వేన ద్వితీయసాధ్యాభావస్య విశేషణీయత్వేన తదప్రసిద్ధిపరిహారసంభవేన తద్విశేషణస్య నిష్ప్రయోజనకత్వాత్ దర్శితోభయాభావానివేశేచ ద్రవ్యం గుణాదిత్యాదా వవ్యాప్తిః తథాహి తత్ర స్వనిష్ఠతాదృశ సాధ్యాభావకూటాధికరణ సాధనాధికరణవృత్తిసాధ్యాభావకూటవత్వం న కుత్రాపి ఘటనిష్ఠతాదృశసాధ్యా

Funding: Tattva Heritage and IKS-MoE. Digitization: eGangotri.

భావకూటాధికరణసాధనాధికరణ పటనిష్ఠపటాన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావఘటితకూటస్య ఘటే౽వృత్తేః పటనిష్ఠతాదృశసాధ్యాభావ ఘటితకూటాధికరణ సాధనాధికరణ ఘటవృత్తిఘటాన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ కూటవత్త్వస్య పటే౽వృత్తేరితి పటాన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావాదీనాం గుణాదౌ దర్శితోభయాభావవత్త్వేపి తద్విశిష్టస్య సాధనాధికరణవృత్తిత్వానివేశాన్నావ్యాప్తిః పృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవత్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ పృథివ్యన్యద్రవ్యత్వాభావస్య దర్శితోభయాభావవత్త్వ సంపత్తయే తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టేతి అన్యథా స్వనిష్ఠ తాదృశసాధ్యాభావకూటాధికరణ సాధనాధికరణఘటాదినిష్ఠదర్శితోభయాభావవద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నయావదభావవత్తాయా ద్రవ్యమాత్రేసత్త్వేన సాధనాధికరణవృత్తిమద్వృత్తేర్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న తద్వృత్తిత్వాభావసత్త్వేనాతివ్యాప్తేరిత్యుక్తం తదసమంజసమేవ ప్రథమాభావే సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితాకత్వ వైయర్థ్యాత్ తదుపాదనేపి పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వ వద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ స్వనిష్ఠపృథివీత్వ విశిష్ట ద్రవ్యత్వాభావ ఘటితసాధ్యాభావ కూటాధికరణ సాధనాధికరణవృత్తిసాధ్యాభావ కూటాధికరణం స్వంపృథివ్యన్యద్రవ్యమేవస్వనిష్ఠపృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ ఘటితసాధ్యాభావ కూటాధికరణసాధనాధికరణవృత్తిసాధ్యాభావ కూటాధికరణం స్వంపృథివ్యంపీతి సర్వమేవద్రవ్యం స్వంఏవంచ ద్రవ్యవృత్తిస్తాదృశ కూటాధికరణద్రవ్యవృత్తిత్వాభావో వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఏవేత్యతివ్యాప్తిస్తద్వారణాయ సాధ్యాభావే సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసామానాధికరణ్య సాధ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వోభయాభావరూపం విశేషణమావశ్యకం పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ సంగ్రహాయసాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టేతి తథాచ ప్రతియోగితాకత్వాంతం వ్యర్థమేవ యత్తుసాధ్యసమానాధికరణ్యే స్వవిశిష్టహేత్వధికరణసామాన్యావచ్ఛేద్యత్వం ప్రవేశ్య ఉభయాభావ పరిష్కారేణ ద్రవ్యత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వ సాధ్యకే ద్రవ్యత్వాభావగుణావృత్త్యుభయాభావాదే ర్యాభతత్త్వ మూర్తత్వోభయసాధ్యకేఘటాన్యత్వవిశిష్టమూర్తత్వాభావాదేశ్చలక్షణఘటకత్వం సంపాద్యతత్సార్థక్యసంపాదనం త.

ప్రథమసముదాయపదాదానే భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదౌ గగనం మనశ్చ న తాదృశం స్వం తద్వృత్తివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాధికరణమనో గగననిష్ఠభూతత్వమూర్తత్వఘటిత సాధ్యాభావసముదాయాధికరణత్వస్య గగనమనసోః ప్రత్యేకమసత్త్వాత్ కింతు పృథివ్యాదిచతుష్టయమేవ తథావిధం స్వం తద్వృత్తిత్వాభావస్య హేతావసత్త్వాదతివ్యాప్తిరతః తదుపాదానం ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావపి పర్వతాదేః స్వవృత్తిసాధ్యాభావ కూటాధికరణమహానసాదిరూపసాధనాధికరణ వృత్తిసాధ్యాభావకూటానధికరణతయా జగదేవ తాదృశం స్వం స్యాదతో యద్యదితి తథాచ పర్వతాదివృత్తిసాధ్యాభావాధికరణం యద్యత్సాధనవదయోగోళకాదేరపి తదంతర్గతతయా తద్వృత్తిసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఘటిత సాధ్యాభావ కూటస్య పర్వతాదావసత్త్వాత్తాదృశం స్వం ధూమాదిశూన్యమేవేతి నాతివ్యాప్తిః యద్యత్సాధనాధికరణ మిత్యనుక్త్వా యద్యదధికరణమిత్యేతావదుక్తౌ భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదౌ గగనాదివృత్తిసాధ్యాభావకూటాధికరణం యద్యత్పృథివ్యాదేరపి తదంతర్గతతయా తద్వృత్తిమూర్తత్వాదిఘటిత కూటస్యగగనాదావసత్త్వాత్ తాదృశంస్వంగగనాదికం భవేదపితు పృథివ్యాదికమేవేత్యతివ్యాప్తిరతః సాధనాధికరణత్వనివేశః పృథివ్యాదేస్తత్రసాధనానధికరణత్వాన్నదోషః ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ అయోగోళకాది నిష్ఠ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావాధికరణత్వస్యపర్వతాదావసత్త్వాజ్జగదేవతాదృశం స్వం స్యాదితి చరమ సముదాయపదోపాదానం

ఽపేశలం తస్యానతిప్రయోజనకత్వాత్ ఏవంచపృథివీ ద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యాదౌ స్వం జలం తద్వృత్తిజలావృత్త్యభావఘటిత కూటవత్సాధనాధికరణం జలమేవేత్యనతిప్రసంగాత్ ద్వితీయాభావేపి సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వం వ్యర్థమేవ వస్తుతస్తు సామానాధికరణ్యావ్యాప్యవృత్తిత్వే పృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ తాదృశహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వ పర్యంతనివేశేపి పృథివీత్వవిశిష్ట ద్రవ్యత్వాభావోనవార్యతే తస్య గుణాద్యవచ్ఛేదేన సాధ్యసమానాధికరణత్వా

పూర్వవత్తాదృశం యద్యత్స్వం తావదన్యతమవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతి
యోగితాకాభావో వివక్షణీయః అతో నాతివ్యాప్తిరసంభవో వా ఇత్యతో దో
షాంతరమాహ కించేతీత్యాహుః * మహాకాలేతి * కాలాన్యత్వసాధ్యకే
ల్ అతః ఉభయాభావ విశిష్టసాధ్యాభావాధికరణతాకూటం వివక్షణీయం
ఏవముభయాభావ విశిష్టసాధ్యాభావత్వేన సాధన సమానాధికరణ్యప్రవేశో
దర్శితస్తదపేక్షయా సాధ్యవృత్తిత్వాది ప్రకారేణ సాధ్యాభావ ద్వయప్ర
వేశే లాఘవమితి ఏవమత్రాపి వృత్తిత్వత్వవ్యాప్య త్వస్య వైయర్థ్యేన సా
ధ్యాభావకూటాధికరణం యద్యదత్యంతస్య సాధనాధికరణ నిరూపితత్వస్య
చ వైయర్థ్యం బోధ్యం నను తాదృశం యత్స్వమిత్యుక్తావతివ్యాప్తిః యద్య
త్స్వమిత్యుక్తౌ చ పర్వతవృత్తిత్వాద్యభావానత్వాదసంభవ ఇత్యత ఆహ *పూ
ర్వవదితి * తావదన్యతమత్వమప్రసిద్ధం తావద్విశేష్యకధీవిశేష్యత్వం చ సర్వ
మిత్యాకారక విశేష్యత్వస్య కేవలాన్వయితయా అతివ్యాప్తిగ్రస్తం తావన్మా
త్రధీవిశేష్యత్వం చ మాత్రార్థాప్రసిద్ధిరతః పూర్వవదితి. తథా చ తా
వదవృత్తిశూన్యత్వమేవ తావదన్యతమత్వమితి మహానసవృత్తిత్వాద్యభావా
దివారణాయ వ్యాపకత్వోపాదానం న చ ప్రమేయం ఘటాదిత్వాత్ ఘట
త్వాదావృత్తిమద్వృత్తి తావదన్యతమసమవేతత్వ సమవాయిత్వోభయాభావ
మాదాయావ్యాప్తిరతస్తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాప్యత్వమావశ్యకమితి వాచ్యం తథా
పి ప్రమేయం సత్త్వాదిత్యాదౌ తాదృశవృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకం
ఘటసమవేతత్వ ఘటాన్యసమవేతత్వోభయాభావాదికమాదాయావ్యాప్తివా
రణాయ వ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్యావశ్యకతయా వ్యాప్యత్వాం
త వైయర్థ్యాల్ యత్తు సమవేతవాన్ ద్రవ్యత్వప్రకారక ప్రమావిషయ
త్వాదిత్యాదౌ అసమవాయిజాత్యాది నిష్ఠఘటమాత్రసమవేత ఘటేతరస
మవేతోభయాభావ ఘటసమవేత ఘటాన్యమాత్రసమవేతోభయాభావ ఘ
టితకూటవత్త్వస్య హేత్వధికరణే అభావాత్తాదృశం స్వం సాధ్యవదేవ తద్వృ
త్తిత్వాభావస్య జాతిత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాదివృత్తేః హేతావసత్త్వా
దవ్యాప్తిః కిం బహునా తద్వహ్నితద్భిన్న వహ్న్యుభయాభావఘటితకూట
వత్త్వస్య వహ్నిద్వయవద్వృత్త్యధికరణే అసత్త్వాత్ తాదృశం స్వం వహ్నిద్వ

కాలికవిశేషణతావిశేషణహేతౌ సాధ్యసామానాధికరణ్యవిశేషణేనాతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ మహాకాలభేదసాధ్యకానుసరణం యద్యపి మహాకాలత్వసాధ్యకే అతివ్యాప్తిస్సంభవతి వృత్తిమన్మాత్రస్యైవ మహాకాలాతిరిక్తకాలవృత్తిత్వవ్యాపకత్వాత్ తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావఘటితవక్ష్యమాణలక్షణే తత్తత్కాలమాత్రవృత్తి తత్తత్కాలావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావకూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా నాతివ్యాప్తిః సాధనాధికరణాసంభవద్వైకాధికరణ్యకసాధ్యాభావసముదాయాధికరణత్వస్య ప్రయోజనాంతరానురోధేన నివేశే తాదృశాప్రసిద్ధివిరహేఽపి సాధనాకరణీభూతఖండకాలవ్యక్తివిశేషావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావఘటితతాదృశకూటాధికరణతత్కాలవృత్తిత్వాభావస్య తత్కాలావృత్తిత్వావృత్తిమతివర్తమానస్య సాధనేఽభావాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యగ్రిమస్యైతేనేత్యాదేరసంగతిరితి పక్షమాత్రవిపక్షకానుసరణం అపిపదాన్మహాకాలత్వాభావాదపరిగ్రహః.

యమేవేతి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిరితి లక్షణదూషణం తదయుక్తం ఉక్తాభావప్రతియోగితానాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనైయత్యేపి నిరుక్తవిశేషణానాక్రాంతత్వేన లక్షణాఘటకత్వాత్ నన్వేవం ప్రథమసముదాయపదాదానైఇత్యాదినా యద్యత్సాధనాధికరణమిత్యాదినా చ భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావసాధ్యకే అతివ్యాప్తిప్రదర్శనం అసంగతం ప్రథమసముదాయస్య సాధనాధికరణస్య అనివేశేపి ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావస్య తథావిధపృథివ్యాదిచతుష్టయవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య హేతావసత్వేనైవాతివ్యాప్త్యసత్వాదితి చేన్న వృత్తిత్వస్య సమవ్యాప్యత్వనివేశాభిమానేన కేచిత్తు కారైస్తదుభయనివేశకరణాత్ తాదృశాభిమానఖండనార్థం తదభిమతవ్యాప్యత్వాంతముక్త్రి ప్యనివేశాదర్శయతా స్వవృత్తిసాధనసమానాధికరణసాధ్యాభావకూటాధికరణం యద్యన్నిత్యాంతస్యైవ ప్రయోజనాభావో వ్యంజితః అయమేవాత్రాస్వరసః *ప్రయోజనాంతరేతి* తచ్చ పృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవత్వాన్యత్వాదిత్యాదౌ ఘటేతరపృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావఘటాన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావఘటితకూటాధికరణగుణాద్యవృత్తిత్వస్య ద్రవ్యత్వే సత్వాదతివ్యాప్తేః ఏవం భూతత్వమూర్త

అవృత్తిహేతౌ సాధ్యసామానాధికరణ్యవిశేషణేనాతివ్యాప్తివారణసంభవా
త్ *వ్యభిచారిణీతి* వృత్తిమత్త్వమాత్రఞ్చ వివక్షితం తన్మాత్రస్యైవ వ్యావర్తక
త్వాత్ న ను వా యాదినా ద్రవ్యత్వహేతుకే తాదృశసంబంధేన మహాకాలవృత్తి
త్వావచ్ఛిన్నాభావస్యావృత్తిమతి ఘటత్వాదావవృత్తేర్హేతావవృత్తేర్నాతి
వ్యాప్తిసంభవ ఇతి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నహేతుతాకానుసరణం ఇదముపల
క్షణం ఈశ్వరజ్ఞానాన్యత్వాది సాధ్యకే విషయితాసంబంధేన హేతుమాత్రే
సాధ్యాభావసముదాయవతీశ్వరజ్ఞానాదౌ తేనసంబంధేన వస్తుమాత్రస్యైవ
వృత్తేరతివ్యాప్తిర్ద్రష్టవ్యా ఏతేన వృత్తిమద్వృత్తిత్వ విశేషణస్థలే

త్వాన్యతరాభావ సాధ్యకస్పర్శవదన్యత్వాదౌ భూతత్వమూర్తత్వోభయఘ
టితకూటవతి పృథివ్యాది చతుష్టయే హేతోరవృత్తేరతివ్యాప్తేశ్చ వారణరూ
పం యది చ ఘటాన్యవృత్తిత్వత్వేన ద్రవ్యవృత్తిత్వత్వేన వా గుణవృత్తి
త్వ మనోవృత్తిత్వాద్యభావ మాదాయోభయత్రాప్యతివ్యాప్తి వారణసం
భవాత్పరస్పర మైకాధికరణ్యాపన్నత్వం న వివక్షణీయమితి మన్యతే తదా
తత్కాలమాత్ర వృత్తితత్తత్కాలావృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావఘటిత
కూటాప్రసిద్ధ్యా పుచ్ఛలక్షణే అతివ్యాప్తిరసంగతా స్యాదితి ప్రథమదూ
షణం దుర్వారమిత్యాశయః *అవృత్తిహేతావితి* దీధితౌ వ్యభిచారిణీత్యనుక్త్వా
మహాకాలాన్యత్వ సాధ్యకే కాలికవిశేషణతయా అతివ్యాప్తిరిత్యుచ్యమా
నే తత్సాధ్యకే విశేషణతాసంబంధేన గగనహేతోరపి కూటాధికరణ మహా
కాలవృత్తిత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వే
నాతివ్యాప్తిసంభవేపి సాధ్యసామానాధికరణ్య విశేషణేన తద్వారణసంభవాత్
ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన విధేయాన్వయానుపపత్తిరిత్యాలోచ్య వృత్తిమ
త్త్వార్థకం తత్పదముపాత్తం తథా చ విశేషణతయా వృత్తిమత్త్వావచ్ఛేదే
నేత్యర్థకతయా న దోష ఇత్యర్థః * ఈశ్వరజ్ఞానేతి * న చేశ్వరపదం
వ్యర్థం జ్ఞానాన్యత్వాదేః సాధ్యత్వేప్యతివ్యాప్తేస్సంభవాత్ హేతౌ సాధ్య
సమానాధికరణత్వాచ్చేతి వాచ్యం తస్య పుచ్ఛలక్షణాతివ్యాప్తిప్రకాశనార్థ
త్వాత్ అన్యథా తత్తజ్జ్ఞానాన్యత్వాభావాదిఘటిత కూటవత్త్వాప్రసిద్ధేస్తద
సంభవాత్ * ఏతేనేతి * ఈశ్వరజ్ఞానాన్యత్వ సాధ్యకే అతివ్యాప్తిదానేనే

వృత్తిమదవృత్తిత్వవృత్తిత్వత్వ వ్యాపక ప్రతియోగితాకత్వోభయాభావస్య వృ
త్తిమదవృత్తిత్వ సాధ్యవద్వృత్తిత్వప్రతియోగికత్వోభయాభావస్య వానివేశే
మహాకాలవృత్తిత్వస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావే చరమదలా
భావేన ఉభయాభావసత్వేపి ననిస్తారః ఏవంయథాశ్రుతే ఘటత్వాదిసాధ్య
కే వ్యభిచారిణిసంయోగేన హేతౌసాధ్యాభావవతి సంయుక్తమాత్రస్యైవ

త్యర్థః ఉభయాభావమనివేశ్య హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న శుద్ధ
వృత్తిత్వత్వ వ్యాపక ప్రతియోగితాకత్వాభావవంతోయావంతోవృత్తిత్వాభా
వాఇత్యుక్తౌ సద్ధేతౌవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాత్రస్య హేతుతా
వచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతియోగితాకతయా అసం
భవస్స్యాదతోవృత్తిమదవృత్తిత్వనివేశః వృత్తిమదవృత్తిత్వాభావనివేశేచ మ
హాకాలాన్యత్వ సాధ్యకే అతివ్యాప్తిరిత్యుభయాభావోపాదానం ఏవం కేవ
లాన్వయిని స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్య సంయో
గావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాది సాధారణవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వా
భావాదవ్యాప్తిరతో హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వనివేశనంమహాకా
లవృత్తిత్వాభావస్యవృత్తిమదవృత్తేర్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగికత్వాదతి
వ్యాప్త్యుద్ధారో నస్యాదతోవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకత్వోపాదానం లాఘవేన సా
ధ్యవద్వృత్తిత్వ ప్రతియోగికత్వ నివేశనం సాధ్యవద్వృత్తిత్వ ప్రతియోగితా
కాభావ మాత్రనివేశనే సద్ధేతౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావ
మాత్రస్య సాధ్యవద్వృత్తిత్వ ప్రతియోగికత్వాదసంభవ ఇత్యుభయాభావ
నివేశః మహాకాలనిరూపిత వృత్తిత్వాభావీయ ప్రతియోగితాయాం ఖండ
కాలవృత్తిత్వ సాధారణవృత్తిత్వత్వావ్యాపకత్వప్రయుక్తో భయాభావవత్వాత్సా
ధ్యవత్ఖండకాల వృత్తిత్వప్రతియోగితాకత్వం నాస్తీతి ద్వితీయోభయాభావ
స్య మహాకాలవృత్తిత్వాభావే అక్షతతయా ద్వితీయమపి రమణీయమేవేతి*న
నిస్తారఇతి*ఈశ్వరజ్ఞానాన్యత్వసాధ్యకేసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తి
త్వాభావస్యాప్రసిద్ధతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావమా
దాయాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాదితిభావః * యథాశ్రుతఇతి * ఉభయా
భావానివేశఇత్యర్థః ఘటాధికరణమాత్ర సంయుక్తపదార్థోనాస్తి తస్య

సంయుక్తత్వాదేతత్కూటవత్త్వాదిసాధ్యకే వ్యభిచారిణి సమవాయేన హేతౌ సమ
వేతమాత్రస్యైవ ఏతత్కూటసాధ్యాతిరిక్త సమవేతత్వాదతివ్యాప్తిరిత్యపిద్రష్టవ్యం

శ్రీ ఇతి గదాధరీయే కూటఘటితలక్షణమ్. శ్రీ

సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావకూ
టాధికరణత్వస్యనానావిపక్షకస్థలే అప్రసిద్ధావపి సాధనసమానాధికరణతాదృ
శాభావకూటాధికరణత్వస్యనాప్రసిద్ధిరితి సాధనసమానాధికరణత్వం విశేషణప
క్షే తాదృశాభావకూటాధికరణతాగర్భమేవలక్షణంసమ్యక్ సాధ్యతావచ్ఛేద
కవ్యాపకతాపేక్షయా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్య

గగనేపి సంయుక్తత్వాదిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిదానం వృత్తిత్వనివేశే దుర్ఘట
మితి ద్వితీయానుధావనం ఘటాదేశ్చవృత్తినియామకసంయోగేన సమవా
యకాలికాదినా సంబంధేనవాసాధ్యత్వం తేన గగనాదేస్సాధ్యాభావవత్వ ని
ర్వాహః అథాత్ర సాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావోనవిశేషణీయః
సాధ్యాభావకూటవద్వృత్తిత్వసామాన్యే హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వహే
తుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావ నివేశేనసత్తావాన్ జాతే
రిత్యాదౌ లక్షణసంగతేః ఇదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌచ తాదృశోభ
యత్వేన ఘటాద్యభావ ఏవసులభ ఇతిచెన్న ఏతల్లక్షణే తాదృశోభయాభావే
సాధ్యాభావసాజాత్యాసత్వేన వ్యభిచారిణ్యతిప్రసంగాపాతాత్ అథతాదృశో
భయాభావకూటం నివేశ్యం నచ ఘటత్వాదౌ ప్రసిద్ధస్య తాదృశోభయసా
మాన్యాభావస్యాసత్వేన కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తిః హేతుతాఘటకసంబంధా
వచ్ఛిన్నవృత్తిత్వవృత్తితత్కూటనివేశే ధూమాధికరణతా వృత్తిత్వవృత్తిత
యా తద్దోషతాదవస్థ్యమితి హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతుతావచ్ఛేదక
సంబంధావచ్ఛిన్న హేతువృత్తిత్వవృత్తితత్కూటం నివేశ్యం వాచ్యమభా
వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి హేతుతా
వచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశాన్నకాలికసంబంధావచ్ఛిన్న హేతు
వృత్తిత్వనిష్ఠోభయాభావమాదాయోక్తదోషఇతివాచ్యం తథాసతి వ్యభి
చారిణ్యతివ్యాప్తేః *******************************

శ్రీ ఇతి కూటఘటితలక్షణమ్ శ్రీ

గురుత్వేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకాభావఘటితలక్షణే సత్తా
వాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాభావావివారక ఉక్తవిశేషణనివేశేను గౌర
వాత్ విశిష్టస్యానతిరిక్తత్వే పృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ ఘటాన్య
త్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావాదేరపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేద
కరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయా ఉక్తదిశాతివ్యాప్తివారణాయ తాదృ
శాభావఘటితలక్షణేపి సాధనవతి సంభవదేకాధికరణ్యకతాదృశాభావసము
దాయస్యావశ్యం వివక్షణీయతయా పృథివీద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయ
త్వాదిత్యాదౌ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నజలాసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నా

---

* ఉక్తవిశేషణం * సాధ్యతానవచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవద్వృత్తిసమా
నాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నాభావాన్యత్వరూపం నను సాధ్యవ్యాపకతావ
చ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావఘటితలక్షణేపి పృథివీత్వసాధ్యకవ్యభిచారిణి జ
లాసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావాదికమాదాయాతివ్యాప్తిభయేన ప్రతియో
గితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వముపాదేయమేవేతి గౌరవం దు
ర్వారమిత్యాశంకాం నిరస్యతి * విశిష్టస్యేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన
వ్యాపకతానివేశాభిప్రాయేణ యేనసంబంధేన వ్యాపకతేతి పక్షేతు చింత్యం
పృథివ్యన్యత్వాభావాదికమాదాయానతిప్రసంగాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్య
త్వోపాదానేపి సాధనవతీత్యాది వివక్షాయా ఆవశ్యకత్వార్థం వా ఏతదభి
ధానం అనతిరిక్తత్వకథనంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వనివేశేపి పృథివ్యన్య
త్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాది సాధ్యకాతివ్యాప్తిలాభాయ తద్వారణాయ వివక్షాంత
రస్యావశ్యకత్వేచ తేనైవ పృథివీత్వసాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణసం
భవాత్తన్నదేయమేవేతి కుతో గౌరవం పుచ్ఛలక్షణ ఇతిభావః * ఆవశ్యకమితి *
ఇదమాపాతతః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యతావ
చ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వస్య వా నివేశమతే ఘటాన్యత్వ విశిష్టసత్తా
ద్రవ్యత్వాద్యభావాదీనామేవ లక్షణఘటకత్వేపి స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న
ఘటాన్యవృత్తిత్వత్వేన తత్ఘటాధికరణసామాన్యాదివృత్తిత్వాభావాసత్త్వే
న పృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవత్ పృథివీవాద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాత్ ద్ర
వ్యత్వాద్వేత్యాదావతివ్యాప్తివిరహాదేతద్వచనస్యావైయర్థ్యాత్ వ్యాపకతా

భావ ఘటితకూటాధికరణ సామాన్యాదివృత్తిత్వాభావవత్త్వేవ్యతివ్యాప్తే రనవ కాశాత్ సాధనవతిసంభవదైకాధికరణ్య వివక్షామంతరేణైవ పృథివ్యన్యద్రివ్యత్వవత్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ ఘటాన్యవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణే ఉక్తస్థలేపి తాదృశాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వవిశేషణం నోపాదేయం యద్యపి సాధనవతిసంభవదైకాధికరణ్యక కూటనివేశే ద్రవ్యత్వవిశిష్టసత్తాభావద్రవ్యాన్యత్వ విశిష్టసత్తాభావ ఘటితకూటస్య సత్త్వాత్ జాతేరిత్యాదౌ న లక్షణఘటకతాప్రసక్తిస్తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకాభావనివేశే తాదృశాభావైకతరవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావఘటితకూటస్య తథాత్వాదవ్యాప్తిరితి తదుపేక్షేతరీత్యాసార్వభౌమలక్షణపరిష్కారేప్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనవృత్తిమత్సముదాయాధికరణ మహాకాలాదిమాత్రపిపక్షకవ్యభిచారిణ్యవ్యాప్త్యాపత్త్యాని గాకురుతే॥పతేనేతి॥అతప్రతియోగితాయామవచ్ఛిన్నాంతవిశేషణవ్యావృత్తిరభావవాన్ మేయత్వాదిత్యత్ర వహ్న్యభావధూమాభావాదిత్యత్రాపిబోధ్యా యాదృశసాధ్యాభావ కూటాధికరణం సాధనవత్త్వానాంతౌణాదహనోభయాభావాదిఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగికసాధ్యాభావనివేశపక్షేపృథివ్యన్యద్రవ్యత్వే పృథివీత్వాద సాధ్యకే స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నఘటావృత్త్యభావపటావృత్త్యభావఘటితకూటస్యస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నజలావృత్త్యభావతేజోవృత్త్యభావఘటితకూటస్యచాధికరణాప్రసిద్ధ్యైవనాతిప్రసంగప్రసంగఇతిసూచనాయసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నేతి॥లక్షణేతి॥కింతువ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న తద్వద్వృత్తిత్వాభావ మాదాయాతివ్యాప్తివారణసంభవేన అత్రాహురిత్యాద్యుక్తవిశేషణంనదేయమితితత్రికులోగౌరవమిత్యాశయః॥అభావవానితి॥ఘటత్వపటత్వాదిరూపసాధ్యాభావఘటితకూటాధికరణాప్రసిద్ధిః సాధనాధికరణేసంభవదైకాధికరణ్యకత్వోక్త్యాచ ఘటత్వవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ కూటాధికరణమాదాయైవావ్యాప్తిరిత్యర్థః తత్తత్పక్షావృత్త్యభావతత్తద్వ్యక్త్యావృత్త్యభావ ఘటితకూటాధికరణాప్రసిద్ధివారణాయయాదృశేతి॥తాదృశేతి॥అత్ర

టితకూటస్యాపి తథావిధకూటతయా తథావిధోభయాదిమద్వ్యక్తిపదార్థేఽవ
ర్తమానస్య తాదృశకూటాధికరణవృత్తిత్వాభావస్య హేతావసత్వాత్ అ
త్రసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వేనాపి ప్రతియోగితావిశేషణీయా
అన్యథా వహ్నిమాన్ పర్వత వహ్న్యవగునసంయోగాదిత్యత్ర సంయోగసం
బంధావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావయోః
సంభవదైకాధికరణ్యాభావేన తదుభయఘటితకూటస్య లక్షణఘటకత్వా
త్ అతివ్యాప్తివిరహేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక
సంబంధాతిరిక్తసంబంధావచ్ఛిన్నాభావకూటస్య ఉక్తక్రమేణ లక్షణఘట
కతయా తద్వతి వహ్న్యవయవాద్యతిరిక్తే హేతావవృత్తేరసంభవాపత్తేః వ్యాప

హురితి అవ్యాప్యవృత్తివిశేషణపరపాదత్రయం ఘటకః నను పూర్వలక్షణేఽప్యేతద్బో
ధ్యం నచైవం తద్వహ్న్యభావఘటితకూటమాదాయైవాన్యాప్తిసంభవాదు
భయాభావానుధావనం వ్యర్థమితి వాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతి
యోగితాకాభావనివేశస్య వ్యాప్తిరిత్యాశయాత్ సన్వత్ర సాధ్యవ్యాపకతాన
వచ్ఛేదకత్వం సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాస్సమానాధికరణ్యేనాన
వచ్ఛేదకత్వం తత్ర నిష్ప్రయోజనకం ప్రతియోగివైయధికరణ్యం ప్రవేశ్యసా
ధ్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వనివేశనం ప్రక్షాళనాద్ధి న్యాయగ్రస్తమిత్యాశంకా
యాం కేషాంచిత్సమాధానమాహ* అత్రేతి* సాధనసమానాధికరణ్యాభావేనే
తి* సాధనవతి సంభవదైకాధికరణ్యకత్వాభావేనేత్యర్థః* ఉక్తక్రమేణ* యా
దృశసాధ్యాభావస్తావత్సాధనాధికరణమితిరీత్యా* అసంభవాపత్తేరితి* కేవ
లాన్వయిన్యపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య హేతుమన్నిష్ఠత్వాస
త్త్వాత్ నిత్యావృత్తిహేతౌ చ తస్య సాధనసామానాధికరణ్యాభావేఽపి అతిరిక్త
సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్నాభావసంభవాత్ నచ వాచ్యం వాచ్యత్వవి
షయకజన్యజ్ఞానత్వాదిత్యాదౌ సంయోగసమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్న
వాచ్యత్వాభావః కేవలాన్వయికాలికవిషయితాదిసంబంధావచ్ఛిన్న తదభా
వస్తు న హేతుమతి వాచ్యత్వభేదశ్చ యద్యపి హేతుమతి తథాపి తస్సమవే
తత్వసామాన్యాభావోఽనవృత్తిమద్వృత్తిరిత్యవ్యాప్తిర్నసంభవతీతి వాచ్యం త
త్ర జ్ఞానత్వత్వమాత్రస్య లఘునో హేతుతావచ్ఛేదకత్వం నతు తాదృశజ్ఞా

కతాపిసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన అన్యథాసమవాయేన వహ్నిసంయోగే సాధ్యేసంయోగేన సాధ్యవ్యాపకస్య వహ్నేస్సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నాభావాదిఘటితకూటాధికరణవహ్న్యవయవావాతిరిక్తవృత్త్యాసిద్ధ్యాతానవ్యాప్త్యాపత్తేః ఇత్థంచ సంయోగేన సంబంధేన వ్యాపకతాప్రసిద్ధ్యర్థం వ్యాపకతాఘటకాభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యవిశేషణస్య ఆవశ్యకతయా వ్యాప్యవృత్తిపదసార్థక్యమితి కేచిత్ నప్రకృతస్తు యేనసంబంధేనవ్యాపకతా తేనైవాభావోగ్రాహ్యః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధస్య విశేష్యనివేశే అనవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వరూపవ్యాప్యవృత్తిత్వనివేశే సంయోగేన ధూమాదిసాధ్యకే తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ధూమత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ధూమవత్యనవచ్ఛిన్నవృత్తికతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ వ్యాప్యవృత్తిత్వేన అతివ్యాప్త్యాపత్త్యా అనవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వరూపవ్యాప్యవృత్తిత్వస్యైవనివేశనీయతయా ఏవమిత్యాదిప్రపఞ్చస్యాసంగతేర్వక్ష్యమాణత్వాత్

నత్వవత్త్వస్యేత్యాశయాత తాదృశసిద్ధస్య తద్వ్యక్తిత్వాదేః హేతుత్వాభావ్యాత్వభేదాదిఘటితకూటవద్వృత్తిత్వాభావస్య వాచ్యత్వాదౌ వృత్తిమద్వృత్తిహేతుతానవత్త్వేనావ్యాప్తిరితి నహ్యన్యయవ్యతిరిక్తఇష్యత్రైశ్చ నహ్న్యన్యయసమాత్రసంయుక్తపదార్థాభావేన సంబంధిత్వనివేశే ఉక్తరీత్యావ్యాప్త్యనత్వేపి వృత్తిత్వనివేశే ఇయమవ్యాప్తిః సంబంధిత్వనివేశేచసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న సత్తాభావఘటిత కూటమాదాయవ్యాప్తిర్బోధ్యాపూర్వమతం నిరాకరోతి* సాధ్యతేతి* వక్ష్యమాణత్వాదిత్* తత్ప్రక్రియావ్యాఖ్యానావసరేఇత్యాదిః నను సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన వ్యాపకతానివేశ ఏవవ్యాపకతాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్యనివేశావశ్యకతయా సంయోగాద్యభావసాధ్యకమేయత్వాదౌ సంయోగాభావత్వస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తదభావమాదాయ అవ్యాప్తివారణాయ వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశేషణ సార్థక్యం యేనసంబంధేన వ్యాపకతా తేన సంబంధేన అభావకల్పేచ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ అయోగోళకాన్యత్వాభావ మాదాయఅతివ్యాప్తినివారణసంభవేన వ్యాపకతాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్య నిష్ప్ర

అన్యోన్యాభావఘటిత వ్యాపకతానివేశాచ్చ వ్యాప్యవృత్తిపదసార్థక్యం
సంయోగాభావసాధ్యకస్థలే సంయోగఘటితకూటాధికరణతాయా ద్రవ్యమా
త్రే సత్త్వాత్ తద్వృత్తిహేతావవ్యాప్తివారణరూపం తత్ప్రయోజనమా
హ * కేవలాన్వయినఇతి * ఏతేన తత్సాధ్యకే ద్రవ్యవృత్తే

యోజనకతయా అనివేశాత్ సంయోగాభావత్వస్య తద్ఘటితవ్యాపక
తావచ్ఛేదకత్వాసంభవేపి వాచ్యత్వేన ఘటాద్యభావమాదాయసం
యోగాభావసాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తివారణసంభవాద్వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశేష
ణంవ్యర్థంస్యాదిత్యతఇహ*అన్యోన్యేతి*ఏవంచప్రతియోగివైయధికరణ్యా
నివేశేపి సంయోగాభావత్వస్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ సంపత్త్యా వ్యాప్యవృ
త్తిత్వ విశేషణం సార్థకమితిభావః ఏవమిత్యాదపఙ్క్త్యసంగతి ప్రదర్శనా
య తత్సఙ్గతింసంగమయతాం పూర్వవాదినాంమతమాహ * సంయోగాభా
వేతి * యద్యపి సాధనసమానాధికరణానవచ్ఛిన్నవృత్తయోయావంతస్తాదృ
శసాధ్యాభావాః వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్టతద్వత్తానివేశే అనవచ్ఛిన్నవృత్తిక
త్వానుపాదానేవ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్టతద్వత్తాప్రసిద్ధిరేవావ్యాప్తి సంపాది
కాతథాపి స్వమతే అవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వ రూపవ్యాప్యవృత్తిత్వస్య నివేశ
నీయతయా తదనురోధేన ఇత్థమభిధానం యద్వామిశ్రలక్షణవద్వ్యాప్యవృత్తి
సాధ్యకే గుణవిశేషవృత్తిసాధ్యాభావీయ వ్యాప్యవృత్తిత్వాధికరణాప్రసిద్ధిని
బంధనాసంభవేన దీధితికృద్భిర్నాస్తితః సంయోగాద్యభావస్యేతి విశేషణో
పాదానస్య నిర్బీజతాస్యాదితి వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకత్వ నివేశద్వారా అ
వ్యాప్తిరేవేతి వ్యంజనాయవృత్తిహేతావిత్యేతావత్పర్యంతముక్తం స్వమతా
నుసారేణతునాయంగ్రంథః తథాసతి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధప్రవేశ ఖండ
నప్రస్తావవిచ్ఛేదప్రసంగాత్ సంయోగాభావపదంచనవ్యానురోధేన ప్రా
చాంతు కపిసంయోగాభావోబోధ్యః * ద్రవ్యవృత్తేరితి * గుణవృత్తేః సద్ధేతు
త్వేపి తత్రావ్యాప్త్యభావేన అవ్యాప్యవృత్త్యభావసాధ్యక సద్ధేతుత్వావచ్ఛే
దేన అవ్యాప్త్యన్వయోనస్యాత్ అతః వ్యాప్యకోటౌ ద్రవ్యవృత్తిత్వప్రవేశఆవ
శ్యకః నచైవం విభాగాద్యభావసాధ్యకవత్ జన్యజ్ఞానవిషయత్వాభావ సా
ధ్యకస్యాపి పరిగ్రహాత్ తత్రావ్యాప్త్యసత్త్వేన నియమభంగోదుర్వారఇతివా

స్సద్ధేతుస్స్వానుగతమితి సూచితం గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ గుణాదావనవచ్ఛిన్నవృత్తికగుణాద్యభావవతి నిత్యద్రవ్యాతిరిక్తే హేతౌ వృత్త్యా అవ్యాప్తివారణరూపమనవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వరూపవ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టాభావనిరూపితాధికరణతానివేశనఫలమాహ * ఏవమితి సాధ్యాభావే ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన ద్రవ్యవృత్తిత్వకథనం ద్రవ్యత్వే తద్వ

చ్ఛ్యం గ్రంథకారమతే దైశికావ్యాప్యవృత్తిత్వఘటితనియమే అదోషాత్ కాలికావ్యాప్యవృత్తిత్వఘటితనియమస్థలే చ కేవలాన్వయిభిన్నసాధ్యకత్వఘటితత్వాత్ రూపసామాన్యాభావవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదావవ్యాప్త్యసంగ్రహేణన్యూనత్వమతో భావసాధ్యకత్వత్యాగః ఏకనియమస్తు మష్కారః భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వప్రవేశాప్రవేశయోః సంయోగాభావజన్యజ్ఞానవిషయత్వాభావయోరప్రవేశప్రవేశయోరాపత్తేరితిభావః *సద్ధేతుస్స్వమితి* కేవలాన్వయిత్వం భేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం తత్ప్రదర్శనంచ సంయోగాభావేసాధ్యే గుణాదివృత్తౌ సద్ధేతావపి నావ్యాప్తిః ద్రవ్యవృత్తిత సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వేన వ్యభిచార్యేవేతిశంకా సాధ్యాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యాభావాత్ సాధ్యవదన్యవృత్తిత్వస్యైవావ్యభిచారిత్వాత్ నైతిధ్వనయతీత్యర్థః నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వరూపవ్యాప్యవృత్తిత్వవ్యావృత్తేః ప్రదర్శనాదేవ మితిపంక్తేః కైమర్థ్యం పరిహర్తుమంతస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వనిరూపకత్వవ్యావృత్తిప్రదర్శకతామాహ*గుణవానితి*నిత్యద్రవ్యే నిత్యగుణసత్త్వాదాహ* నిత్యద్రవ్యాతిరిక్త ఇతి * నను దీధితావుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన ద్రవ్యవృత్తిత్వకథనం స్వరసతః అవ్యాప్యవృత్తిత్వప్రదర్శకమతః న వ్యాప్యవృత్తిరిత్యసంగతమిత్యతః తస్యావ్యాప్తిసూచకతాం వ్యాప్యవృత్తిరిత్యస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వనిరూపకత్వలాభకతాంచాహ * సాధ్యాభావ ఇతి * ఉక్తరీత్యా వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టసంయోగాభావాధికరణగుణాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకసంయోగసంబంధేన వృత్త్యప్రసిద్ధ్యా తత్రేతి గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ గుణాభావస్య హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వాభావేన లక్షణాఘటకత్వాదవ్యాప్తివారణసంభవే వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టాధికరణనివేశవ్యావృత్తిప్రదర్శనపరత్వమేవ మిత్యాదిగ్రంథస్యాసంగతమితిభావః నను వ్యాప్యవృ

ద్వృత్తిత్వాభావాసత్త్వేనావ్యాప్తిప్రసంగసూచనాయ వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్టాధికరణే ఇత్యనుషజ్యతే ఇతి వ్యాఖ్యానమసత్ అనవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వరూపవ్యాప్యవృత్తిత్వనివేశనే సంయోగీఘటాదిత్యత్రోక్తరీత్యా వ్యాప్తేర్వారణాయ సాధనవతి వ్యాప్యవృత్తిత్వస్యావశ్యనివేశనీయతయా తత ఏవావ్యాప్త్యపరిసక్తేః సాధనవతి వ్యాప్యవృత్తిత్వపర్యన్తనివేశనప్రయోజనపరతయా ఏతత్పఙ్క్తి-వ్యాఖ్యానసాధీయసీ వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టాధికరణత్వాప్రవేశే సంయోగీసత్త్వాదిత్యత్ర గుణాదావ్యాప్యవృత్తేః సంయోగాభావస్యైవ ద్రవ్యత్వాద్యభావస్యాపి లక్షణఘటకతయా జగతః సాధ్యాభావకూటానధికరణతయాతివ్యాప్త్యనవకాశేపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక వ్యాపకతావచ్ఛేదకవచ్ఛిన్నాభావకూటాధికరణతాయా విశ్వస్మిన్ సత్త్వాదతివ్యాప్తేర్దుర్వారతయా తత్ప్రవేశనస్యావశ్యకతయా తావతాప్యుక్తావ్యాప్తివారణసంభవాత్

త్తిత్వవిశిష్టాధికరణత్వానివేశ్యతఏవ కింతు గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ గుణాభావవన్నిష్ఠద్రవ్యభిన్నవృత్తిత్వాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వమావశ్యకం తత్ప్రదర్శనపరత్వంచైవమిత్యాదిపంక్తేరితి మతం దర్శయతి * సాధనవతీతి * తత్ప్రవేశస్యేతి * ఏవంచ హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వనివేశేపి వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టాధికరణత్వనివేశస్యావశ్యకతయా తత ఏవ గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తివారణసంభవే హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వవ్యావృత్తిప్రదర్శనపరత్వానుసంగతమేవేత్యర్థః కేచిత్తు సంయోగాభావవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయ వ్యాప్యవృత్తిత్వవివక్షణే ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తివారణాయ వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టాధికరణత్వపర్యంతవివక్షణేపి గుణవాన్ సంయోగేన ఘటాదిత్యాదౌ పూర్వోక్తరీత్యా అవ్యాప్తివారణాయ సాధనాధికరణే వ్యాప్యవృత్తిత్వపర్యన్తముక్తమితీయం వ్యాఖ్యాపి సమ్యగేవేత్యాహుః వ్యాప్యవృత్తిత్వప్రయోజనప్రదర్శనానంతరం గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిశంకా స్యాత్తద్వారణాయైవైవమిత్యుక్తం క్లృప్తప్రయోజనయోః సాధనాధికరణే వ్యాప్యవృత్తిత్వవ్యాప్యవృత్తిత్వనిరూపకత్వయోః ని

తస్మాద్వ్యాప్యవృత్తిత్వస్యావచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వమత్రాభిమతంఅతోఽపిసాధ్యతా
వచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకాభావాపేక్షా తన్నివేశే సాధ్యతావచ్ఛేదక
సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్యైవ నివేశనీయతయా సంయోగేనసా
ధ్యతాయాం వ్యభిచారిణి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యైవ సం
యోగేన ద్రవ్యాభావస్యావచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యతయా అతివ్యాప్తేః తన్నివేశ
నస్యైవ దైశికకాలికావ్యాప్య వృత్తిసాధ్యభేదేన స్థలద్వయే వ్యాప్యవృత్తిరభి
రుక్తిఘటకయోరన్యతరేణ ప్రకృతే వారణంబోధ్యం ఏతాదృశరీత్యాఏవమి
త్యాదిపంక్తిలాపనసంభవాత్ తస్యాస్తదన్యతర ప్రయోజనప్రదర్శకతానోప
యత ఇత్యప్యాహుః * తస్మాదితి * పూర్వోక్తయుక్త్యా సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బంధేన వ్యాపకత్వస్య నివేశయితుమశక్యతయా యేనసంబంధేన వ్యాపకతా
తేనైవాభావస్య నివేశనీయత్వాదిత్యర్థః * అభిమతమితి * అథ వ్యాప్యవృ
త్తిత్వం నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వం నానావిపక్షకేత త్తద్విపక్షాన్యత్వాభావ ఘ
టితకూటాధికరణాప్రసిద్ధేరేక విపక్షకేతద్విపక్షావృత్త్యభావఘటితకూటవతి
హేతుమత్త్వాచ్చాతివ్యాప్త్యభావాత్ వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకత్వం నప్రవే
శ్యం సాధనాధికరణే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వమేవలాఘవాత్ పర్యవసితం ఏవమి
త్యాదిపఙ్క్తేశ్చ తావద్విపక్షాప్రయోజనప్రదర్శనార్థత్వనతువ్యాప్యవృత్తి
తానిరూపకత్వ ప్రయోజనప్రదర్శనార్థేతిచేత్సత్యం పూర్వలక్షణే సాధ
నసామానాధికరణ్య ప్రవిష్టీకృతంనిరవచ్ఛిన్నత్వం న దీధితికృద్భిర్వ్యాహృతం
అతథాభావేప్యూహితుం శక్యత్వాత్ తతశ్చేహ తద్వ్యాహరణమనుచితమి
తి దోషపరీహారాయాభావవిశేషణతా నిర్వాహాయచ అన్యథాదర్శితం.
మిశ్రాదిలక్షణేష్వప్యేతదిష్టం నేహేతివ్యాజనాయవా. అత్రైవ దీధితికృతాం
తదుపాదానం గౌరవావహమితిచేదీదృశాస్వరససూచనాయాభిమత మిత్యు
క్తం కూటఘటితలక్షణపరిష్కారే బీజముక్త్వాబీజాంతరమప్యాహ * అతో
పీతి * సంయోగేనేతి * స్వమతే వ్యభిచారనిరూపకాధికరణాన్యత్వాభావ
మాదాయైవానతిప్రసంగోబోధ్యః *తన్నివేశనస్యైవ*అవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్య
త్వనివేశనస్యైవ * దైశికేతి * యద్యపివాచ్యత్వాది సాధ్యకస్థలీయత్వంసం
యోగాభావస్యేత్యాది పఙ్క్తేః సంభవతి తథాపి సాధ్యతక సాధ్యవ్యా

హితేతిసారం. స్వసమానాధికరణత్వ నివేశనప్రయోజనమాహ * ఉక్తరూపేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతానవచ్ఛేదకరూపేత్యర్థః * అప్రసిద్ధ్యాదీతి * సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ కూటాధికరణే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన వృత్త్యప్రసిద్ధేస్సంపాదకా రూపాభావాది సాధ్యకే రూపాద్యాత్మకాభావ కూటాధికరణాప్రసిద్ధి సంపాదకాః సంభవ ద్వైకాధికరణ్యాపన్న సాధ్యాభావస్తోమాధికరణత్వ వివక్షణేన సత్తాన్య పృథివీసమవేత శూన్యం వాయుత్వాదిత్యాదౌ ఆదిపదగ్రాహ్యాయా అతివ్యాప్తేః సంపాదకా బోధ్యాః * పూర్వోక్తరీత్యేతి * సముదాయాధికరణ వృత్తిత్వం హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన తదభావస్తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపక ప్రతియోగితాకః హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన వృత్తిమత్వం లక్షణ ఘటకం బోధ్యమిత్యర్థః * అపాస్తమితి * నచ సార్వభౌమమతే సామానాధికరణ్యస్యా వ్యాప్యవృత్తితయా సాధ్యాభావ కూటవన్మహాకాల వృత్తిత్వస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపి సామానాధికరణ్యానిరూపక ఖండకాలాద్యవచ్ఛేదేన ఘటాదిరూపవృత్తిషుతివర్తత ఏవేతి మహాకాలాన్యత్వ సాధ్యకే నాతివ్యాప్తిసంభవ ఇతి వాచ్యం తథాసతి వహ్న్యాదావపి స్వవ్యాపకాభావ వ్యావృత్తివర్ణన సంభవేదనాత్మకసాధ్యవ్యాపకాభావ వ్యావృత్తివర్ణనం ప్రథమతోఽనుచితమేవ ఏవం ద్రవ్యత్వాదిసాధ్యకే గుణాభావానాం వ్యావృత్తిసంభవేపి గుణాదిసాధ్యపరత్వముక్త మిత్యాశయః * రూపాద్యాత్మకేతి * నిత్యరూపాద్యాత్మకేత్యర్థః జన్యరూపాణాముత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నవృత్తికత్వాత్ * సత్తాన్యేతి * ఇదమాపాతతః వాయుత్వాద్యభావాభావ మాదాయాతిప్రసంగాత్ సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వమతె మహాకాలాన్యఘటాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః యతః ఖండకాలావచ్ఛేదేన పటాదావేవ మహాకాలవృత్తిత్వాభావోవృత్తిమద్వృత్తియావదంతర్గతోనఘటాదావితిభ్రమేణ తదుద్ధారం శంకతే * నచేతి * తన్మతేవ్యభిచారి సామాన్యపవాతివ్యాప్తిస్సంభవతి మహాకాలాన్యత్వ సాధ్యకేతుసుతరాం హేతావపి ఖండకాలావచ్ఛేదేన మహాకాలవృత్తిత్వాభావ సత్త్వాదిత్యాశయేన దీధితికారోక్తాం తాం సమర్థయతి * తథాసతీతి * వస్తుతస్తు

వాద్యవచ్ఛేదేన నిర్ధూమసంయుక్తత్వావ్యభావసత్త్వేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదా వతివ్యాప్తేరుక్తస్థలే అతివ్యాప్తివారణస్య సుదూరపరాహతత్వాత్ యత్తు హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన హేత్వధికరణసామాన్యావవృత్తిమద్వృత్తియోయావంతస్తాదృశసాధ్యాభావకూటవద్వృత్తిత్వాభావాః సాధ్యాభావకూటాధికరణావచ్ఛేదేన తద్వత్త్వంసామానాధికరణ్యావ్యాప్యవృత్తితాపత్తేర్లక్షణం పరిష్కరణీయం తథాచ మహాకాలాన్యఘటాదిత్యాదౌ ఘటే ఖండకాలావచ్ఛేదేన మహాకాలవృత్తిత్వాభావసత్త్వేపి మహాకాలావచ్ఛేదేన తద్వత్త్వవిరహాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యాశయేన శంకతే *నచేతి* దీధితికారోక్తాతివ్యాప్తినిరాకరణార్థముక్తవిశేషణోపాదానంస్థలాంతరే అతివ్యాప్తిసంపాదకమేవేత్యాశయేనాహ *తథాసతీతి* నచ సాధ్యాభావకూటాధికరణసామాన్యావచ్ఛేదేనేతి వివక్షితం తథాప్యేవసంతీత్యాద్యసంభవస్య దుర్వారత్వాత్ వహ్న్యాద్యావపీతి శంకాయా ఉభయలక్షణాభిప్రాయకతయా కూటఘటితైభవేదేవం సమాధానం [నతు పుచ్ఛే తత్రి] తత్తదయోగోళకాన్యత్వాభావఘటితకూటాధికరణాప్రసిద్ధేరేవానతిప్రసంగాత్. యాదృశసాధ్యాభావస్తోమవత్సాధనాధికరణమితి వివక్షాయాశ్చవైయర్థ్యాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావనివేశస్య స్వయందూషితత్వాదితి చెన్న. సాధ్యాభావాధికరణావచ్ఛేదనైత్యైవ నివిష్టంనతూక్తసముదాయగర్భమిత్యాశయాత్ ఏతదతివ్యాప్త్యుద్ధారార్థం తద్గర్భత్వేతు మహాకాలాన్యఘటాదిత్యాదావేవ అతివ్యాప్తిః కేవలఖండకాలస్యైవ తద్విశిష్టమహాకాలస్యాపి సాధ్యాభావకూటవన్మహాకాలవృత్తిత్వాభావావచ్ఛేదకత్వసంభవాత్ వస్తుతస్తు వ్యాప్యవృత్తిగవచ్ఛేదకాభావాసంభవరూపంచరమదూషణమేవసారం అన్యచ్చసంభవాభిప్రాయకమితి. వ్యభిచారిసామాన్యే అతివ్యాప్తింనిరాకర్తుంలక్షణం పరిష్కృత్య మహాకాలాన్యత్వసాధ్యకాతివ్యాప్తిం నిరస్య దీధితిందూషయతాం మతందూషయతి*యత్త్వితి* తథాచ ఖండకాలావచ్ఛేదేన మహాకాలవృత్తిత్వాభావస్య మహాకాలాన్యత్వసాధ్యకహేతౌ సత్త్వేపి హేతుమత్సామాన్యాంతర్గత మహాకాలావచ్ఛేదేన తద్వత్త్వవిరహాన్నాతివ్యాప్తిరితిభావః *హేతుతేతి* తథాచ కహ

చ్ఛేదేన తద్వత్వస్య వివక్షితత్వాన్నాతివ్యాప్తిః వ్యభిచారస్థరూపకాధికరణావచ్ఛేదేన హేతౌ తద్వత్త్వవిరహాదితి తన్న సపంసతి స్వావయవావచ్ఛేదేన ఘటాదివృత్తేః సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న జగత్సంయుక్తత్వాద్యభావస్య పర్వతాద్యవచ్ఛేదేన ఘూమాజావవత్త్వాదసంభవాపత్తేః వృత్తిమద్వృత్తిపదేన హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన యస్య యదధికరణం తదవచ్ఛేదేనతద్వృత్తిత్వవివక్షాయామపి వ్యాప్యవృత్తేరవచ్ఛేదకానభ్యుపగమేవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య సాధ్యాభావకూటాధికరణ వృత్తిత్వాభావస్యాధికరణానవచ్ఛిన్నతయా అసంభవస్య దుర్వారత్వాత్ యది చ వృత్తిమత్యనవచ్ఛిన్న వృత్తయో యావంతస్తాదృశాభావ కూటాధికరణ వృత్తిత్వాభావా అనవచ్ఛిన్న తద్వత్త్వం వ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే తదా సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తితాపక్షేపి నదర్శితదోష నిరాసస్సంభవతి సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న మహాకాలవృత్తిత్వాభావస్య వృత్తిమత్యనవచ్ఛిన్న వృత్తికత్వవిరహేణలక్షణాఘటకత్వాత్ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనయస్యయదధికరణంతదవచ్ఛేదేన తదవృత్తిత్వ కించిదవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవంతో యావంతస్తాదృశాభావకూటవద్వృత్తిత్వాభావా అనవచ్ఛిన్నతద్వత్త్వం వ్యాప్తిరిత్యుక్తౌ నకశ్చిద్దోషః సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నమహాకాలవృత్తిత్వాభావే కించిదవచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేపి కాలిక సంబంధేనఘటాధికరణ ఖండకాలావచ్ఛేదేనఘటాద్యవృత్తిత్వాసత్త్వేనఉభయాభావవత్తాయాఅక్షతతయా మహాకాలాన్యత్వసాధ్యకే వ్యభిచారిణి తాదృశాభావస్యలక్షణఘటకత్వేనాతివ్యాప్తివిరహాత్ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న జగత్సంయుక్తత్వాద్యభావస్య ఘటాదౌ కపాలాద్యవచ్ఛేదేన వృత్తేః సంయోగాదినా యద్ఘటాద్యధికరణం తదవచ్ఛేదేన ఘటాదావవృత్తేర్నిరుక్తోభయాభావవత్త్వ విరహాద్వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ న లక్షణఘటకతా అపిత్వనవచ్ఛిన్నత్వవిరహేణఉభయాభావవతోవ్యలాద్యవచ్ఛేదేన జగత్సంయుక్తత్వాద్యభావస్యఘటాదౌవృత్తిత్వేపి సంయోగేనాధికరణ భూతలావచ్ఛేదేన ఘటాదావవృత్తితయా తస్యలక్షణాఘటకత్వమితి నాసంభవః * దర్శితదోషః * మహాకాలాన్యత్వసాధ్యకాతివ్యాప్తిరూపః *కించిదవచ్ఛిన్నత్వం * కించిదవచ్ఛిన్న తన్నిష్ఠాధికరణతాకత్వం

ధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నతదభావస్యైవేత్యవ్యాప్త్యననకాశాదితిధ్యేయం సామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన కించిత్పదార్థాధికరణ వృత్త్యయోయావంత స్తాదృశాభావకూటాధికరణ వృత్తిత్వ నిరూపకత్వాభావా యదధికరణత్వావచ్ఛేదేన వర్తంతే తత్త్వమితి వక్తవ్యం మహాకాలవృత్తిత్వ నిరూపకత్వస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావః ఖండకాలవృత్తిః సాధనాధికరణ మహాకాలే వా స్తీతినోక్తాతివ్యాప్త్యవకాశః సద్ధేతౌ తాదృశాభావ కూటాధికరణ జగద్వృత్తిత్వ నిరూపకత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావఏవ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన కించిదధికరణవృత్తిః సచ హేత్వధికరణ సామాన్యఏవ వర్తతఇతి లక్షణసమన్వయఇతి కృతం పల్లవితేన ॥ * * * * * * * * * * * * * * *

ఇతి గదాధరీయే పుచ్ఛలక్షణమ్.

(మూలే* ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చ ధర్మోనప్రతియోగితావచ్ఛేదకఇతి * వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ నిరాకర్తుః ప్రతిజ్ఞావాక్యం తత్రధర్మత్వమనుపాదేయం అవృత్తేరపిప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వస్యనిరాకర్తవ్యత్వాత్ తత్త్వే సాధకాభావాదతి హేతురూహ్యః పక్షతావచ్ఛేదకే సాధ్యతావచ్ఛేదకేచ సామాన్యతః ప్రతియోగిప్రతియోగిత్వయోర్నప్రవేశః సర్వేషామేవ కించిదభావప్రతియోగిని సంబద్ధతయా కించిదభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయాచ విశిష్టవత్త్వాద్యప్రసిద్ధేః కింతు విశిష్యవాచ్యత్వత్వాదినా తథాచ వాచ్యత్వాద్యవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నే వాచ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితాస్వయంసామానాధికరణ్య స్యావ్యాప్యవృత్తితాకల్పేతద్వ్యాప్యవృత్తితాకల్పేచ క్రమేణ దీధితికారోక్త దూషణముద్ధరతి * హేతుతేతి * *******

ఇతికృష్ణభట్టీయే పుచ్ఛలక్షణమ్.

మానాభావాదితిపాఠఃపాఠాంతరంతుక్రోడంవ్యాఖ్యాయతే *మూలేఇతి* తత్త్వేసాధకాభావాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వప్రకారకత్వవిశిష్టప్రమిత్యభావాత్ తాదృశప్రమిత్య విశేష్యత్వాద్వా తాదృశప్రమితేర్వాప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాసాధక త్వేనైవ హేతుఘటకతా సాధకత్వంచ అప్రామాణ్యజ్ఞానాభావ విశిష్టతన్నిశ్చయం ప్రతిజనకత్వం తచ్చ వ్యవసాయస్యానువ్యవసా

నవచ్ఛేదకత్వం సాధనీయం సమూహాలంబనానుమితి రుద్దేశ్యా తత్తదభావీయ ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వా వచ్ఛిన్నే తత్తదభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ సాధనం నసమ్యక్ సమనియతాభావైక్యమతే సమవాయిత్వాదినా వాచ్యత్వాద్యభావస్య ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న పటాద్యభావాభిన్నతయా సమవాయిపటాదీనామపి తథావిధవాచ్యత్వాద్యభావప్రతియోగితయా తద్వృత్తిసమవాయిత్వాదేర్వాచ్యత్వాద్యభావీయ ప్రతియోగ్యవృత్తితాయా దుర్ఘటత్వాత్ ప్రతియోగితా విశిష్యోపాదాయ తత్తత్ప్రతియోగితావదవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నే తత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావ సాధనమపి హేయం వాచ్యత్వాది నిష్ఠాయాః ప్రసిద్ధసమానాధికరణ ద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయా ఉపాదానేసిద్ధసాధనాత్ సౌందలోపాధ్యాయైరపి వ్యధికరణ సమవాయిత్వాది ధర్మస్యసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా నంగీకారాత్ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాయాశ్చ ప్రతియోగితాయా ఉభయవాద్యసిద్ధతయా విశిష్యోపాదానాసంభవాత్ కేచిత్తు విశిష్యసమవాయిత్వత్వాదికంపక్షతావచ్ఛేదకీకృత్యవాచ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వంసాధనీయం తాదృశ ప్రతియోగితావదవృత్తిత్వమేవ హేతుః యోయదవృత్తిః సతన్నిష్ఠప్రతియోగితానవచ్ఛేదకఇతిసామాన్యతో

యజనకత్వాన్నాసిద్ధం నచ సాధకాభావః తత్వవాద్యసిద్ధఏవేతివాచ్యం సాధకమవ్యవస్థాప్య తదాభాసాసిద్ధ్యుపన్యాసే తద్వతివిరోధస్యాశక్యత్వాత్ బాధవారణాయ వాచ్యత్వనిష్ఠేతి ద్విత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసాధారణేన వాచ్యత్వ నిష్ఠప్రతియోగితాత్వేన నివేశాన్నవక్ష్యమాణసిద్ధసాధన ప్రసంగః ఘటత్వేన పటాద్యభావస్యానిరాసభయాదాహ * సమూహేతి * నచధర్మాణామానంత్యాత్తత్తద్ధర్మాం పక్షీకృత్య ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వాభావ సాధనం న దుర్ఘటమితివాచ్యం యావతాంధర్మాణాముపస్థితిః తావతామేవ పక్షీకారాత్తేషు తత్సాధనేనైవవాది విజయసంభవాత్ అన్యేషామప్రసిద్ధతయైవ పరమతే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా ప్రసక్తేస్తద్వ్యతిరేక సాధనానపేక్షణాత్ మతాంతరమాహ * తత్తదితి * రంగాద్యవృత్తేరజతత్వాదేస్తన్నిష్ఠానవచ్ఛేదకత్వం నసంభవతి తన్నిష్ఠవిషయతావచ్ఛేదక

వ్యాప్తిప్రదర్శకః ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రన్థః వీప్సాద్యభావేపి ప్రాథ
మ్యేన వ్యాప్తిలాభసంభవాత్ వాచ్యత్వాద్యవృత్తి ధర్మమాత్రస్యైవ వ్య
ధికరణతయా వాచ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితాయాం తన్మతేఽనవచ్ఛేదకతయాఽయ
ద్యవ్యతాన్వయ దృష్టాంతదుర్భిక్షం తథాపి వ్యతిరేకేణ వాచ్యత్వాది
నిష్ఠోభయత్వాదికమేవ దృష్టాంతస్సంభవతీత్యాశయః అథవా యో యద్వద
వృత్తిః స తదనవచ్ఛేదక ఇతి సామాన్యవ్యాప్తౌ కారణత్వాదివ్యధికరణః
కారణత్వాద్యనవచ్ఛేదక ఏవాన్వయేన దృష్టాన్తః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
విషయతావచ్ఛేదకత్వోభయసాధారణావచ్ఛేదకతాత్వస్యైక్యభ్రమవిషయ
తావ్యధికరణ తదవచ్ఛేదక రజతత్వాదౌ ఉక్తసామాన్యవ్యాప్తిభఙ్గవార
ణాయ విషయతాన్యత్వేన యత్పదార్థో విశేషణీయ ఇత్యాహుః అథ కాలి

త్వాదతః ప్రతియోగితేతి *వ్యాప్తిప్రదర్శకః* వ్యాప్తిబోధకత్వాదుదాహరణ
రూపః నను వీప్సాద్యభావేన తద్గ్రన్థస్యోదాహరణరూపత్వమత ఆహ
వీప్సాద్యభావేపీతి ప్రాథమ్యేన* నప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఇత్యేతదపేక్ష
యా ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యస్య పూర్వముచ్చరితత్వేన వ్యాప్యస్య వచనమి
తి న్యాయాత్ ప్రథమోచ్చరితస్యైవోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతయా తద్వాక్యా
దుద్దేశ్య విధేయభావమహిమ్నోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకీభూత ప్రతియోగ్యవృత్తి
త్వ వ్యాపకత్వస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే బోధ ఇతి వ్యాప్తిబోధకత్వా
దుదాహరణ బోధకత్వమేతద్వాక్యస్యాక్షతమేవేతి * కారణత్వాది * ఘ
టకారణత్వాది ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం విషయతానాత్మకం స్వరూప
సంబంధవిశేషః విషయతావచ్ఛేదకత్వంతు తదాత్మకం సఙ్కభేదపక్షే విషయ
తావచ్ఛేదకతాయామవచ్ఛేదకతాత్వానుపగమాత్ విషయతావ్యధికరణర
జతత్వాదౌ విషయతానవచ్ఛేదకత్వ సంభవాత్ నోక్తసామాన్యవ్యాప్తి
భఙ్గః అవచ్ఛేదకతా సంబంధావచ్ఛిన్న తదభావస్య వివక్షణాన్నాప్రసి
ద్ధిః యద్వా యచ్ఛబ్దేన ఘటత్వాదేరుపాదాన సంభవాద్వ్యభిచారవారణా
య యత్పదార్థే కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వమావశ్యకం ఏవంచ విషయతాయా
నిరవచ్ఛిన్నత్వపక్షే యత్పదేన నోపాదానమితి తదనవచ్ఛేదకత్వం యథాశ్రు
తమేవ సాధ్యం ఏవమగ్రిమైవమిత్యాదిపఙ్క్తిసంగతిరిత్యత ఆహ *ఐక్యేతి*

కాది సంబంధేన పటావివృత్తిఘటత్వాదేః సమవాయాదినా పటావినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ ఖండనాయ తత్తత్సంబంధేన ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వం తత్తత్సంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావ సాధనే పక్షతావచ్ఛేదకతయా హేతుతయావా వివక్షణీయంతథావసమవాయాదిసంబంధేనవాచ్యత్వాదివృత్తిత్వాప్రసిద్ధ్యోక్తరీత్యాసమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్నఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాద్యభావ ఖండనానుపపత్తిః నచ ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వమిత్యనేన ప్రతియోగినిష్ఠావచ్ఛేదకతా ఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగిత్వమేవ వివక్షణీయం తథాచ ఘటత్వాదేరేవ వాచ్యత్వాదినిష్ఠ సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితయాప్రసిద్ధిరితివాచ్యం అవ్యాప్యవృత్తేస్సంయోగ్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య ప్రతియోగినిష్ఠాభావ ప్రతియోగితయోక్తధర్మస్య పక్షతావచ్ఛేదకత్వే బాధస్య హేతుత్వేచ వ్యభిచారస్య దుర్వారత్వాత్ ప్రతియోగినిష్ఠభేద ప్రతియోగితాయామవచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధేనావచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షణే వ్యధికరణ సంయోగాదిసంబంధేన ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాద్యభావ నిరాకరణానుపపత్తిః తేన సంబంధేన ఘటత్వాదేర్భేద ప్రతియోగితాయామవచ్ఛేదకత్వస్యవాదినోऽనభిమతత్వాత్ ఏవం ఘటత్వాదౌ సమవాయాది సంబంధేన వాచ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యాభావః ప్రతియోగ్యప్రసిద్ధ్యాసాధయితుమశక్యః మైవం స్వప్రతియోగికత్వ యదనుయోగికత్వోభయాభావవద్వ్యాద్యృత్తిసంబంధసామాన్యకోయః సస్వనిష్ఠత్వ తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావ వత్తన్నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాసామాన్యకఇత్యర్థ వివక్షాయామేవ సామంజస్యాత్ సంయోగాది సంబంధ సామాన్యే ఘటత్వాదిప్రతియోగికత్వవాచ్యత్వాద్యనుయోగికత్వోభయా

ఆహురిత్యస్వరస బీజంచ ప్రతియోగితాయా విశిష్య [illegible] వచ్ఛిన్నాయా ఉపాదానే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య సనిరాకరణసిద్ధిః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాచాసిద్ధైవేఽనోపాదానసంభవః వాచ్యత్వ నిష్ఠప్రతియోగితాత్వే నోపాదానార్హంచ యాదృశాశ్రయావృత్తిత్వాదికం వాచ్యం తథాచ కారణత్వాదేర్నదృష్టాంతత్వ నిర్వాహఇతి

భావసత్త్వాత్ ప్రథమస్వపదేన ఘటత్వాద్యుపాదానస్య మతద్వయ ఏవ సంభవాత్ తత్ర స్వాశ్రయత్వ సంయోగాదిసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవద్వాచ్యత్వాదివృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా సామాన్యకత్వ సాధనేనోద్దేశ్యసిద్ధిః.) నను సమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాకారకః సమవాయిత్వాదేర్వాచ్యత్వాదినిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహీ ప్రత్యయ ఏవమానమిత్యుక్తహేతోరసిద్ధ్యా శంకాయామాహ* తద్విశిష్టజ్ఞానస్యేతి* అత్ర చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగిజ్ఞానస్య అభావలౌకిక ప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్న హేతుత్వాదిత్యర్థః యద్యపి అన్యథా ఘటాది నిర్వికల్పకానంతరం ఘటాభావప్రత్యక్షాపత్తేరితి మూలదర్శిత యుక్త్యా వాచ్యత్వం నసమవాయీతి విశేషదర్శనప్రతిబధ్య వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నధర్మిక సమవాయిత్వ ప్రకారకజ్ఞానపర్యంతాపేక్షా సమవాయిత్వావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాభావప్రత్యక్షే నాయాతి తథాపి స్వతంత్రమహానసీయత్వవహ్నిత్వ ప్రకారక జ్ఞానాన్మహానసీయ వహ్నిర్నాస్తీతి బుద్ధ్యనుదయాత్ మహానసీయ వహ్నిర్నాస్తీత్యాద్యభావబుద్ధౌ మహానసీయత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వేన వహ్న్యాది నిష్ఠ ప్రతియోగితావగాహిన్యాం యథా మహానసీయత్వ ప్రకారేణ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయకంజ్ఞానం హేతుః తథా సమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాది బుద్ధేర్వాచ్యత్వాది నిష్ఠప్రతియోగితాయాం సమవాయిత్వాద్య వచ్ఛిన్నత్వాద్య వగాహిత్వే సమవాయిత్వాదినా వాచ్యత్వత్వాద్య వచ్ఛిన్నధర్మికజ్ఞానం హేతుతయాపేక్ష్యతే తథా చ వాచ్యత్వం నసమవాయీతి విశేషదర్శనదశాయామప్యనుభూయమానాతదాకారాప్రతీతిః కథముపపద్యతాం తత్ర తస్య వాచ్యత్వాద్యనుయోగిక సమవాయిత్వాభావావలంబనత్వోపగమే సర్వత్రైవ తథాత్వముపేయతామితి గతం వ్యధికరణ ధర్మస్యప్రతియోగితావచ్ఛే

---

* మానమితి * కేచిత్తు మతిచాప్రయోజకత్వ శంకా అవతారికా బోధ్యా అత్ర చేత్యస్య వ్యాఖ్యానమిత్యనేనాన్వయః సామాన్యాభావబుద్ధేః సకలఘట

( ) ఏవం చిహ్నితగ్రంథస్థానే మూలే ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చ ధర్మోనప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఇతిమానాభావాదితిశేషః ఇత్యేవ కేషుచిత్కోశేషు దృశ్యతే.

దకత్వేనేత్యభిప్రాయ ఇతి మిశ్రాద్యనుసారి వ్యాఖ్యానం న తేప్రియమనుపపత్తి
రవతరతి తద్ధర్మావచ్ఛిన్న తన్నిష్ఠప్రతియోగితాకాభావబుద్ధౌ తద్ధర్మప్రకా
రక తజ్జ్ఞానత్వేన హేతుత్వాసంభవః ఘటత్వేన యత్కించిద్ఘటజ్ఞానాదపి
యావద్ఘటప్రతియోగిక సామాన్యాభావ బుద్ధ్యుత్పత్త్యా వ్యభిచారాత్ సం
భవేపి వాదర్శిత విశేషదర్శన కాలే నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకక వాచ్యత్వాది
ధర్మిక సమవాయిత్వాది భ్రమసంభవేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్ర
తీతి నిర్వాహాత్ తాదృశకారణతాయా అకించిత్కరత్వం న చ వహ్నిత్వధ
ర్మితావచ్ఛేదకక మహానసీయత్వ ప్రకారకబుద్ధిం వినా విశృంఖలమహాన
సీయత్వ ప్రకారకజ్ఞానసత్త్వేపి మహానసీయవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావప్ర
త్యక్షానుత్పత్త్యా తద్ధర్మ సమానాధికరణ తద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాకాభావ బుద్ధౌ తద్ధర్మావచ్ఛిన్న ధర్మికతద్ధర్మప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతు
తా వాచ్యేతి వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ధర్మికసమవాయిత్వ ప్రకారకజ్ఞానం వి
నాన సమవాయిత్వావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వత్వ సమానాధికరణప్రతియోగితా
కాభావ భానసంభవ ఇతి వాచ్యం మహానసీయ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాయాం ద్రవ్యత్వాదేరపి సామానాధికరణ్యాదుక్త కార్యకారణభా
వోపగమే ద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధర్మిక మహానసీయత్వ ప్రకారకజ్ఞాన
స్యాపి తాదృశప్రతియోగితాకాభావ బుద్ధావపేక్షణీయత్వాపత్తేః అథ తద్ధ
ర్మావృత్తిత్వేన భాసమానప్రతియోగిత్వే తద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వావగాహిన్యా
మభావబుద్ధౌ తద్ధర్మావచ్ఛిన్నధర్మిక తద్ధర్మప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతు
తా మహానసీయ వహ్నిర్నాస్తీత్యత్ర చ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న నిష్ఠత్వేన సంస
ర్గ ఘటకతయా భాసమానప్రతియోగిత్వే మహానసీయత్వావచ్ఛిన్నత్వం భా
సతే స్వావచ్ఛిన్న వహ్నివృత్తిప్రతియోగితాకత్వస్య అభావాంశే ప్రతియో

ప్రతియోగి విషయకత్వ మతానురోధేనాహ * సంభవేపీవే * అపేక్షణీ
యత్వేతి * మహానసీయ వహ్నిర్నాస్తీతి బుద్ధిః కదాపి న స్యాత్ ప్రతియో
గితాసమానాధికరణ ధర్మాణామానంత్యాదితి భావః * తద్ధర్మేతి *
తద్ధర్మ విషయతా నిరూపిత సామానాధికరణ్య విషయతానిరూపిత ప్రతి
యోగిత్వ విషయతానిరూపితావచ్ఛిన్నత్వవిషయతానిరూపకేత్యర్థః అ

గివిశేషణతాపన్న మహానసీయత్వస్య సంబంధఘటకత్వాదితి తత్రవహ్ని
త్వావచ్ఛిన్న ధర్మిక మహానసీయత్వ ప్రకారక జ్ఞానస్యాపేక్షా నతు ధ
ర్మాంతరావచ్ఛిన్న ధర్మికస్య ధర్మాంతరవిశేషిత వహ్న్యవృత్తిత్వేన తత్ర
ప్రతియోగితాయా అభానాదితి చేత్తర్హి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ప్రకార
కజ్ఞాన మంతరేణాప్యభావ ప్రత్యక్షసామాన్యాపత్తిః ప్రత్యక్షవిశేషఏవ తద్ధే
తుతాయాః స్వీకృతత్వాత్ ఏవమప్యనతిప్రసంగేన ప్రతియోగివిశేషితాభా
వబుద్ధౌ విశేషణతావచ్ఛేదక ప్రకారకజ్ఞానముద్రయా ప్రతియోగితావచ్ఛే
దక ప్రకారక జ్ఞానస్య హేతుత్వాదేవ నిర్వాహే స్వతంత్ర తద్ధేతుతా
యా నిర్బీజత్వాపాతాచ్చ అస్తువైతాదృశరీత్యైవ హేతుహేతుమద్భావ
స్తథాపి సమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీత్యత్ర వాచ్యత్వత్వ సామానా
ధికరణ్యావిశేషిత స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ఏవ సమవాయిత్వ సంస
ర్గఘటకతయా భానోపగమ సంభవేన వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ధర్మికస
మవాయిత్వ ప్రకారకజ్ఞానస్య తత్రానపేక్షణీయత్వ ముపపద్యత ఇతి అతో
దం సమాధానమవధేయం. తదుభయధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావబు
ద్ధౌ తదుభయైకతరధర్మావచ్ఛిన్న ధర్మిక తదితర ప్రకారకజ్ఞానత్వేన హే
తుతా సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావస్య వ్యధికరణసమానాధికరణయోః
సమవాయిత్వవాచ్యత్వత్వయోరుభయోరేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ ప
ర్యాప్తిరవశ్యమంగీకార్యా సమవాయిత్వమాత్రస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక

ప్రసిద్ధత్వాన్నాపత్తిరితి చెన్మ్బ్రియాత్తదాప్యాహ * ఏవమితి * మహానసీ
య వహ్నిర్నాస్తీత్యాదౌ తద్ధర్మ సామానాధికరణ్యం భాసత ఇతి తదను
రోధేన, తద్ధర్మావద్వృత్తిత్వేన భాసమాన ప్రతియోగిత్వే తద్ధర్మావచ్ఛిన్న
త్వావగాహి ప్రతీతౌ తద్ధర్మ ధర్మితావచ్ఛేదకక తద్ధర్మప్రకారకజ్ఞాన
త్వేన హేతుతాస్తునతు సా సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వం నాస్తీత్యత్రాపి క
ల్పయితుం శక్యతే సంబంధ ఘటకతయా భాసమానప్రతియోగిత్వే వాచ్యత్వ
త్వసామానాధికరణ్యాస్యైవాభానాదిత్యాశయేన తత్ర కారణీభూతజ్ఞానాపే
క్షాం నిరాకరోతి * అస్తువేత్యాదినా * వాచ్యత్వత్వ ప్రకారకజ్ఞానమంతరే
ణాపీతి చ అన్యథానిర్వికల్పకానంతర మితి మూలస్య ప్రకృతత్వసూచకం

త్వే వాచ్యత్వస్య ప్రకారక జ్ఞానమంతరేణాపి తాదృశాభావ ప్రతీత్యాప
త్తేః అత్ర సమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీతి ప్రతీత్యా సమవాయిత్వ
వాచ్యత్వత్వోభయపర్యాప్త ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా నవగాహనేతస్యాః
సమవాయివాచ్యత్వవదిదమితి భ్రమవిరోధిత్వానుపపత్తేశ్చ తం ప్రతిసమవా
యితయా ప్రమేయత్వవాచ్యత్వోభయంనాస్తీత్యాది నిశ్చయవ్యావృత్తేన త
దుభయాంశే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవగాహి నిశ్చయత్వేనైవ
ప్రతిబంధకత్వాత్ నచ విలక్షణ వాచ్యత్వప్రకారతా నివేశేనైవదర్శిత ని
శ్చయ వ్యావృత్తిసంభవే తదుభయాంశే అవచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్త్యవగాహిత్వ
మప్రయోజకమితివాచ్యం యత స్తద్ధర్మేణ అభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వ పర్యాప్తి స్తదవచ్ఛిన్నస్య అభావవిరోధిత్వ ప్రయోజికా తదవగాహిత్వ
మేవ అభావబుద్ధే స్తదవచ్ఛిన్న విశిష్టజ్ఞాన ప్రతిబంధకతాయాంతంత్రం స
మవాయితయా వాచ్యత్వ ప్రమేయత్వోభయం నాస్తీతిబుద్ధేః సమవాయిత్వ
వాచ్యత్వత్వోభయ విశిష్టవత్తాబుద్ధ్యప్రతిబంధకత్వే ఉభయాంశే తత్రావ
చ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనవగాహిత్వమేవ బీజం తస్యచ సమవాయితయా వా
చ్యత్వం నాస్తీతి ధీసాధారణ్యే తస్యాస్తాదృశధీప్రతిబంధకత్వం నతూక్తోభ
యాభావ బుద్ధేరితి విశేషఏవ నోపపద్యతే యదిచైతస్యాః ప్రతీతేఃప్రతిబం
ధకత్వం నాన్యస్యాఇత్యత్ర విషయవైచిత్ర్య మాత్రం బీజమాస్థీయతే త
దా సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ విషయిణ్యాఘటో నాస్తీత్యా
దిబుద్ధేరపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహిత్వం విలీయతాం నహి తత్ర
ఘటత్వాది విశిష్ట ధీప్రతిబంధకత్వానురోధమంతరేణ యుక్త్యంతరం పరి
స్ఫురతి నచ భవతామకించిత్కర ఏవ కపాల సమవేతద్రవ్యం నాస్తి నీలఘ
టోనాస్తీత్యాది ప్రతీతి వ్యావృత్తప్రకారతావిశేషస్యైవ. తాదృశ ధీప్రతి
బంధకతాబీజత్వ సంభవాత్ తథాచ తత్రైవ సమవాయితయా వాచ్యత్వం
నాస్తీత్యాది వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ బుద్ధావపి వాచ్యత్వత్వాంశే
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహన మశక్యాపహ్నవమేవేతి వాచ్యత్వ
ప్రకారతాయాఏవ పర్యాప్తిరుపగమ్యతే లాఘవాత్ నచ ప్రతియోగివిశే
షణే అవచ్ఛేదకతాపితత్సంబంధస్వీకారే గౌరవాదిత్యాశంకతే * నచేతి *

త్వాద్యవచ్ఛిన్న ధర్మికసమవాయిత్వాది ప్రకారకజ్ఞాన మన్తరేణ నతత్సంభవః అథయత్ర తత్త్వాననుగమేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకభేదేన తత్ప్రకారకజ్ఞాన హేతుతాభేదస్యావశ్యకతయా మహానసీయత్వ వహ్నిత్వాదిరూప సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రత్యక్షం ప్రతియోగికధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతాక పరధర్మప్రకారక జ్ఞానత్వేన హేతుతావాచ్యా నతు వ్యధికరణ సమవాయిత్వ సమానాధికరణ వాచ్యత్వ త్వాద్యుభయ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావప్రత్యక్షే సమవాయిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిసమవాయిత్వాది ప్రకారకజ్ఞానత్వేనక్లృప్తకారణతయైవ తన్నిర్వాహేన్నతత్రవాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ధర్మికసమవాయిత్వ ప్రకారక జ్ఞానాపేక్షేతి చేన్న ప్రతియోగివిశేషణతావన్నస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ ముఖావప్రతీత్యావగాహ్యతే నతుస్వాతంత్ర్యేణేతి నియమేన సమవాయివాచ్యత్వం నాస్తీత్యాద్యాకారికాయాపవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతీతేరుపగన్తవ్య తయా సమవాయిత్వ విశిష్టవాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న వైశిష్ట్యావగాహిన్యాం తాదృశబుద్ధౌచ వాచ్యత్వం సమవాయీతి విశేషణతావచ్ఛేదక విశిష్టవిశేషణజ్ఞానస్యాపేక్షితత్వేన విశకలిత సమవాయిత్వాది ప్రకారకజ్ఞానక్షణానాం తాదృశాభావప్రత్యక్షస్యానుత్పత్త్యా తదానీం తదాపత్తివారణాయ తాదృశాభావప్రత్యక్షేపి వాచ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధర్మికసమవాయిత్వాది ప్రకారకజ్ఞానస్య హేతుతాయా ఆవశ్యకత్వాదితి. అతశ్చ విశిష్టవైశిష్ట్య బోధం ప్రతివిశేషణతావచ్ఛేదక ప్రకారక ధీహేతుత్వ మనంగీకుర్వంతాం ఘటత్వాది నిర్వికల్పకాత్ఘటో నాస్తీత్యాది ప్రత్యయస్యేవ నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకక సమవాయిత్వాది ప్రకారక జ్ఞానాదపి సమవాయిత్వావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాద్యభావ విషయకస్య సమవాయివాచ్యత్వం నాస్తీత్యాదిప్రత్యయస్యోపగమ సంభవాత్ వాచ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధర్మికసమవాయిత్వాది ప్రకారకజ్ఞానత్వేన ప్రతి

* అపేక్షితత్వేనేతి * అన్యథావాచ్యత్వం సమవాయీతిజ్ఞానం వినాపిస్వరూపాది సంబంధేన సమవాయి వాచ్యత్వవదిదమితి ప్రత్యయాపత్తే రిత్యనుపదం స్ఫుటం.

యోగిజ్ఞానస్య అభావప్రత్యక్ష హేతుతానసిద్ధ్యతీః విశిష్టవైశిష్ట్యబోధే విశేషణతా వచ్ఛేదక ప్రకారకజ్ఞాన హేతుతా ౽మతమాశ్రిత్యైవ ఉక్తరీత్యా అభావ లౌకికత్వావచ్ఛిన్న హేతుభూతప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగిజ్ఞాన రూపకారణబాధ పరతయా మూలంవ్యాఖ్యేయం తచ్చానుచితం ఉక్తవిశేషకారణతాకల్పనోపజీవ్య విశిష్టవైశిష్ట్యబోధ సామాన్యహేతుతాశ్రియవిశేషణతా వచ్ఛేదక విశిష్టజ్ఞానాభావస్యైవ దర్శయితు ముచితత్వాత్ అతో మూలే హేతుత్వాదిత్యస్యా పేక్షణీయత్వాదిత్యర్థః ఇత్యాశయేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్ట ప్రతియోగిజ్ఞానస్యాభావధియా అపేక్షణే విశిష్ట వైశిష్ట్యబోధే విశేషణతావచ్ఛేదక విశిష్టవిశేషణజ్ఞాన హేతుత్వమేవ హేతుత్వేనాభిమతం తథాచ జన్యతాయా అభావవిషయకత్వా వచ్ఛిన్నత్వ మవివక్షితం విశేషణ తావచ్ఛేదక విశిష్ట విశేషణజ్ఞానస్య విశిష్టవైశిష్ట్య బోధకత్వా వచ్ఛిన్నాభావ ధీనిష్ఠ జన్యతా ప్రతియోగి భూతస్యాభావేన సమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాది ప్రతీతేర్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావావగాహిత్వా సంభవ ఇత్యర్థపరతయా తద్వ్యాఖ్యానమేవోచితం నతు విశిష్టవైశిష్ట్య బోధ హేతుతా ముపజీవ్యకల్ప్య హేతుత్వాంతర పరతయేత్యాశయేనాహ దీధితౌ *విశేషణతావచ్ఛేదకేతి* అయం భావః వాచ్యత్వం సమవాయీతి జ్ఞాన మంతరేణ సమవాయివాచ్యత్వవానయమితి విశిష్టవైశిష్ట్య బోధానుత్పత్త్యా వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వేన భాసమాన వైశిష్ట్యే సమవాయిత్వావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వావగాహిని జ్ఞానే వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ధర్మిక సమవాయిత్వాది ప్రకారక జ్ఞానత్వేన హేతుతాకల్పన మావశ్యకం సమవాయి వాచ్యత్వం నాస్తీతి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ బుద్ధేరపి వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నీయత్వేన భాసమానే అనుయోగితారూప వైశిష్ట్యే సమవాయిత్వావచ్ఛిన్నీయత్వావగాహితయా తత్ర తాదృశజ్ఞాన మవశ్యాపేక్షణీయమితి. నను వైశిష్ట్యాంశే వాచ్యత్వత్వస్య నిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదకతానిరూపక విశేషణ

కల్ప్య హేతుత్వాంతరేతి ఇదానీమాపాతత స్తదుపేక్ష్య అగ్రే ప్రస్తుత స్తైవ త్యార్థినా తస్యదూషణీయత్వాత్.

తాపన్న సమవాయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వావగాహి బుద్ధావేవ తదవచ్ఛిన్న ధర్మికసమవాయిత్వప్రకారకజ్ఞానం హేతుః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ బుద్ధావ వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నే సమవాయిత్వస్య విశేషణత్వం నాపేయతే అపితు తద్విశేషణతాపన్నస్యైవ తస్యస్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేనాభావాంశే విశేషణత్వముపేయతే వాచ్యత్వసంసర్గతావచ్ఛేదకతయైవవా తథావిధతదవచ్ఛిన్నస్వస్య ప్రతియోగితాంశే భానముపేయతేతథాచతత్రనోపదర్శితజ్ఞానాపేక్షేత్యాశయం కాంచరిజహీహర్భావంవ్యాచష్టే*అభావప్రత్యయోహీతి*విశేషణస్య*ప్రతియోగి ఘటాదినిరూపిత విశేషణతాపన్నస్య ఘటత్వాదేః *ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమవగాహతే*ప్రతియోగితయాభాసమాన ఘటాదినిరూపిత విశేషణతావచ్ఛిన్నాయా స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నా ఘటత్వాదినిష్ఠప్రకారతా తచ్ఛాలీభవతీతియావత్ *నతుస్వాతంత్ర్యేణ*ప్రతియోగ్యవిశేషణత్వేన ఘటత్వాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమవగాహతే ఇత్యనుషంగేణాన్వయః తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వాదినిష్ఠ ప్రకారతా ప్రతియోగినిరూపితప్రకారతానవచ్ఛిన్నానభవతీత్యర్థః * ఘటోనాస్తీత్యేవేతి * అభావాంశే స్వాతంత్ర్యేణ ఘటత్వాది వైశిష్ట్యోల్లేఖరహితాయామపీత్యర్థః *ప్రతీతేః *అనుభవాదితిశేషః ప్రతావతా*మాయాతమిత్యతఆహ * తదిహేతి* అవచ్ఛిన్నం*విశేషితం*తస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం*తస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేఽపి తథాచమానాభావేనవ్యధికరణధర్మస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాసిద్ధిరితిభావః అథవ్యధికరణధర్మస్య ప్రతియోగివిశేషణతయైవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ బుద్ధౌభానముపేయతే నచైవం తాదృశ బుద్ధేః సమవాయిత్వాది రూపవిశేషణతావచ్ఛేదక ప్రకారక, వాచ్యత్వాదిజ్ఞానజన్యతా వచ్ఛేదకాక్రాంతతయా తాదృశజ్ఞానంవినా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ బుద్ధ్యనుపపత్తిరితి వాచ్యం భ్రమాత్మక తాదృశ జ్ఞానదశాయామేవ తద్బుద్ధ్యుపగమాత్

---

* వ్యధికరణేతి * శశీయత్వేన శృంగంనాస్తీత్యాదిబుద్ధౌ నను శృంగం న శశీయమితి బాధకాలే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతీత్యపలాపేన

విశేషదర్శనదశాయామపి ఆహార్యతత్ప్రకారకజ్ఞానాదేవ తత్సిద్ధిసంభవాత్ అనాహార్యత్వస్యైవ విశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానస్య విశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్యయహేతుత్వే విశేషదర్శనకాలీనాయాః సమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాదిబుద్ధేరగత్యా వాచ్యత్వాద్వ్యధికరణకసమవాయిత్వావచ్ఛిన్నాభావావగాహిత్వముపేయతే వాచ్యత్వం సమవాయీత్యాది భ్రమానంతరం సమవాయివాచ్యత్వం నాస్తీత్యాకారక ప్రత్యయ ఏవ వ్యధికరణ ధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే మానమాస్తాం తత్ర తదవగాహితాయాః సర్వానుభవసిద్ధత్వేనాపహ్నోతుమశక్యత్వాత్ తాదృశప్రతీతేర్వాచ్యత్వే సమవాయిత్వాభావావగాహిత్వోపగమే తస్యాప్రమాత్వం వాచ్యత్వం సమవాయీతి భ్రమాపేక్షానుపపత్తేరిత్యాశయేనాశంకతే * అథావగాహత ఇతి * సమాధత్తే * తర్హీతి భ్రమ ఏవేతి * వ్యధికరణ ధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాంశేపి భ్రమ ఏవేత్యర్థః వైశిష్ట్యభానఏవ అవచ్ఛేదకతాయాభానాదవచ్ఛేదకతాయా వైశిష్ట్యనియతతయా తద్బాధితత్వస్యాపి బాధాదితి భావః నచైవం గవి శశశృంగం నాస్తీతి ప్రతీతేరసిద్ధిరితి మూలాసంగతిః తాదృశప్రతీతేః శృంగాంశే శశీయత్వావగాహిత్వానభ్యుపగమే శశీయత్వే శృంగనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహనాసంభవః తదవగాహిత్వే భ్రమత్వమిత్యుభయథాపి వ్యధి

ర్మాత్రైవ తదపలాపసంభవాత్ తత్ర తస్యనిర్యుక్తికత్వాపత్తిరత ఆహ * విశేషేతి * అత్రానాహార్యత్వమపి కారణతావచ్ఛేదకే నివేశ్యం అన్యథా రక్తదండ ఇత్యాహార్యనిశ్చయోత్తరం రక్తారక్తదండో నాస్తీతి సంశయాత్మక విశిష్టవైశిష్ట్యబోధాపత్తేః నచ తత్ర తన్నివేశే శంఖో నపత ఇతి విశేషదర్శనదశాయాం ప్రతారకేణ ఇహాపీనశ్శంఖో నాస్తి కింతు ద్వీపాంతర ఇతి వాక్యం కథం ప్రయుజ్యేత విశిష్టవాక్యార్థమజానానస్య వాక్యరచనాయా అసంభవాత్ అనాహార్యవాక్యార్థజ్ఞానే విశేషదర్శనస్య విరోధిత్వాదితి వాచ్యం విశిష్టవాక్యార్థమబుద్ధ్వాపి తత్ప్రకారక తద్విశేష్యకజ్ఞానత్వేన వాక్యార్థం జ్ఞాత్వా పరకీయతాదృశజ్ఞానేచ్ఛయా ప్రతారకస్య తాదృశ వాక్యప్రయోగ సంభవాదిత్యభిప్రేత్యాహ * అనాహార్యస్యేతి * అగత్యేతి * సర్వత్ర తదపలాప నిరాకరణం * అవచ్ఛేదకతా ఇతి * తన్నిష్ఠప్రతి